ശ്രീ.

മാധവനിദാനം.

സാരചന്ദ്രികഎന്ന ഭാഷാവ്യാഖ്യാനസഹിതം.

സൎക്കാർ വൈദ്യൻ വി. കേശവനാശാൻ

അവൎകളാൽ വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ടതു്.

ശ്രീ.

മാധവനിദാനം.

സാരചന്ദ്രികഎന്ന ഭാഷാവ്യാഖ്യാനസഹിതം.

സക്കാർ വൈദ്യൻ വി. കേശവനാശാൻ

അവർകളാൽ വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ടത്.

പ്രകാശകന്മാർ;

എസ്. റ്റി. റെഡ്യാർ ആൻഡ് സൺസ്

"വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി" അച്ചുക്കൂടം—കൊല്ലം.

൩-ാം പതിപ്പ്—കാപ്പി ൧൦൦൦.

1097.

മുഖവുര.

—:0:—

മനുഷ്യരുടെ ജീവിതകാലത്തിൽ ഒന്നാമതായി ആവശ്യപ്പെടുന്നതു ആരോഗ്യമാകുന്നു. ആരോഗ്യമെന്നാൽ അരോഗത (രോഗമില്ലായ്മ) എന്നു ഇവിടെ ഒരു വ്യാഖ്യാനം ചെയ്യേണ്ട ആവശ്യകതയില്ലെങ്കിലും ജനസാമാന്യം ഈ വിഷയത്തിൽ അത്രതന്നെ ശ്രദ്ധ വച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു പര്യാലോചിക്കുന്നതിനു തുടങ്ങിയാൽ ആ ശ്രമം പതിരു് കൊയ്യുകയെന്നു് നിഷ്ഫലമാകാതിരിപ്പാൻ തരമില്ലെന്നു പറയേണ്ട ആവശ്യകത ഉണ്ടെന്നു നിശ്ചയംതന്നെ. ഒരു ശത്രുപോലും രോഗിയായിത്തീരുന്നതുമനുഷ്യൎക്കു പരിതാപകരമായൊരു സംഗതിയാകുന്നു. രോഗം ശക്തിയേയും ദ്രവ്യത്തേയും നശിപ്പിച്ചു കഷ്ടങ്ങളേയും ദാരിദ്ര്യത്തേയും ഉണ്ടാക്കുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്. അമാശയം, പക്വാശയം മുതലായവയുടെ പ്രവൃത്തിയാകുന്ന ഭക്ഷണസാധനങ്ങളെ പചിപ്പിക്ക, ഹൃദയത്തിലുള്ള രക്തത്തെ രക്തനാഡിയിൽകൂടി സഞ്ചരിപ്പിച്ചു ശ്വാസധമനികൾ ശുദ്ധവായുവിനെ അകത്തു നിറയ്ക്കുന്നതിനു ശക്തമാക്കിച്ചെയ്യുക, മുതലായ ശരീരധൎമ്മങ്ങൾക്കു സംഗതിവശാൽ വല്ല തടസ്സവും സംഭവിക്കുന്നകാലത്തു ദേഹത്തിന്നും തദ്വാരാ മനസ്സിന്നും ഉണ്ടാകുന്ന പലവിധാസ്വാസ്ഥ്യങ്ങളാകുന്നു രോഗങ്ങൾ എന്നു പറയപ്പെടുന്നതു്. രോഗികൾ എന്നാൽ രോഗമുള്ളവർ എന്നു പ്രത്യേകം പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. രോഗഹേതുക്കളെ വ്യാവൎത്തിച്ചറിഞ്ഞു അവയുടെ ശമനത്തിന്നു ശാസ്ത്രീയമായ ഒരു നിശ്ചയപ്രകാരവും യുക്ത്യനുസരണമായും ചെയ്യപ്പെടുന്ന പരിഹാരങ്ങളെയാണു് വൈദ്യം അല്ലെങ്കിൽ ചികിത്സ എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നതു്. ഇതിനാൽ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ വൈദ്യവിദ്യയ്ക്കു സാൎവ്വത്രികമായ സ്വീകാൎയ്യത്വം അത്യന്താവശ്യകമാകുന്നു എന്നു തെളിയുന്നുണ്ടല്ലോ. ഈ വക കൃത്യങ്ങളെ ചെയ്യുന്നതിന്നു അഭ്യാസം എന്നപോലെതന്നെ പരിചയവും ഉള്ളവർ മാത്രമേ സമൎത്ഥന്മാരായ വൈദ്യന്മാർ എന്ന നാമധേയത്തിനു് അൎഹന്മാരാകയുള്ളു. പ്രാചീനകാലങ്ങളിൽ വൈദ്യവിഷയകജ്ഞാനത്തിൽ മുമ്പിട്ടു നിന്നിരുന്നവർ യവനന്മാരായിരുന്നു എന്നാണു ഊഹിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു. എന്നാൽ അലെക്സാണ്ഡർ മഹാരാജാവിന്റെ വൈദ്യപണ്ഡിതന്മാരായ യവനന്മാരാൽപോലും ദുസ്സാദ്ധ്യങ്ങളായ അനവധി മഹാരോഗങ്ങളെ ഹിന്ദുവൈദ്യന്മാർ ചികിത്സിച്ചു ഭേദപ്പെടുത്തി എന്നു കേൾക്കുമ്പോൾ പ്രാചീനകാലംമുതല്ക്കു ഈ വിഷയത്തിൽ ഹിന്ദുക്കൾക്കുള്ള അറിവു് സ്പഷ്ടീഭവിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. വൈദ്യവിഷയത്തെപ്പററി പ്രതിപാദിക്കുന്ന പ്രധാന പൂൎവ്വഗ്രന്ഥങ്ങളായി ഇപ്പോൾ കാണപ്പെടുന്നവ ചരകവും സുശ്രുതവും ആകുന്നു. ചരകനെ അപേക്ഷിച്ചു അത്യന്തം പ്രധാനവും പ്രാചീനവുമായി ആയുൎവ്വേദം എന്നു ഒരു ഗ്രന്ഥം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതു് ധന്വന്തരി ഉണ്ടാക്കിയെന്നാണു വിചാരിച്ചുവരുന്നതു. ആയുൎവ്വേദം ഒരു ഉപവേദമാകുന്നു. ഋഗ്വേദത്തിന്റെ ഉപവേദമെന്നും അഥൎവ്വവേദത്തിന്റെ ഉപവേദമെന്നും പക്ഷാന്തരങ്ങൾ കാ

ണ്ടാനുണ്ട്. ആയുൎവ്വേദം ക്രിസ്താബ്ദത്തിനു എത്രയോകാലം മുമ്പു ഉണ്ടായതാണെങ്കിലും മറ്റു ശാസ്ത്രങ്ങളെപ്പോലെ കാലക്രമംകൊണ്ടു മാത്രമേ അതിനു പ്രസിദ്ധിസമ്പാദിക്കാൻ കഴിഞ്ഞുള്ളു, ഈ ശാസ്ത്രത്തെ താഴെപ്പറയുന്നപ്രകാരം എട്ടു വലിയ ഭാഗങ്ങളായി വിഭജിക്കാമെന്നു പ്രസിദ്ധനായ ഡാക്ടർവിത്സൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു (൧) ശല്യാഹരണം (ദേഹത്തിൽതറച്ച ശസ്ത്രകീലാദികളെ എടുത്തു കളയേണ്ട സൂത്രങ്ങൾ) (൨) ശാലാക്യം (സിരാവിധിയെപ്പറ്റിയുംമറ്റും) (൩) കായചികിത്സ (ജ്വരാദിരോഗങ്ങളുടെ നിവൎത്തനോപായം) (൪) ഭൂതവിദ്യ (ഭൂതാവേശംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന രോഗങ്ങളുടെ ചികിത്സ) (൫) കൌമാരഭൃത്യം (ബാലചികിത്സ) (൬) പ്രത്യൗഷധവിധി (ഔഷധപ്രയോഗത്താൽ ഉണ്ടാകുന്ന അപകടപ്രതികാരം) (൭) രസായനതന്ത്രം (കെമിസ്ട്രി എന്നു പറയപ്പെടുന്ന രസവാദശാസ്ത്രം) (൮) വാജീകരണം (അപത്യസന്താനകരമായ പ്രവൃത്തിയെപ്പറ്റിയും മറ്റും) മറ്റു ഗ്രന്ഥങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ചു അത്യധികം പൌരാണികമായ ചരകവും സുശ്രുതവും പ്രസിദ്ധന്മാരായ ചരകാചാൎയ്യരുടേയും സുശ്രുതാചാൎയ്യരുടേയും ആകുന്നു. ഇവരുടെ കാലത്തെക്കുറിച്ച് ക്ലിപ്തമായ അറിവു ഇതേവരെ ലഭിച്ചിട്ടില്ല; എന്നാലും ഒന്നാംനൂറ്റാണ്ടിൽ ആയിരിക്കാമെന്നു പല മഹാന്മാരും അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. സുശ്രുതം എട്ടാം ശതാബ്ദത്തിനു മുമ്പായി അറബിഭാഷയിൽ തൎജ്ജമചെയ്തു കാണുന്നതിൽനിന്നും മുമ്പറഞ്ഞതുകാലം എടുക്കേണം ശരിയായിരിക്കാമെന്നു തോന്നുന്നു. ചരകത്തിലും മുമ്പറഞ്ഞതുപോലെ എട്ടു വിഭജനങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ട്. (൧) സൂത്രസ്ഥാനം (ഭിഷഗ്ഭേഷജസേവകന്മാരുടെ ഉപയോഗക്രമനിരൂപണം) (൨) നിദാനസ്ഥാനം (ജ്വരരക്തപിത്താദികളുടെ കാരണാദികളോടുകൂടിയ ക്രമനിരൂപണം) (൩) വിമാനസ്ഥാനം (സാംക്രമികം ദോഷപാകങ്ങൾ മുതലായതിനെപ്പറ്റി) (൪) ശാരീരസ്ഥാനം (സപ്തധാതുക്കൾ ചേൎന്ന പ്രകരണീയ അണ്ഡജാദി ശരീരഗുണദോഷനിരൂപണം) (൫) ഇന്ദ്രിയസ്ഥാനം (ശ്രോത്രാദി ഇന്ദ്രിയനിഷ്ഠമായ ശബ്ദാദിഗുണദോഷനിരൂപണത്തെപ്പറ്റിയും ആരോഗ്യൈകശ്യം ബലക്ഷയം മരണം മുതലായസംഗതികളെക്കുറിച്ചും മറ്റും) (൬) ചികിത്സാസ്ഥാനം (അഷ്ടാംഗവിധാദിപ്രക്രിയകളായ ജ്വരാദി സൎവ്വരോഗങ്ങൾക്കും ശോധനശമനാത്മകമായ ഔഷധപ്രയോഗംകൊണ്ടു ദീൎഘായുസ്സായിരിപ്പാനുള്ള ക്രമങ്ങളെപ്പറ്റിയും മറ്റും) (൭) കല്പസ്ഥാനം (വമനവിരേചനസ്ഥി ഔഷധമായ സ്ഥാനാദി ഗുണദോഷനിരൂപണം (൮) സിദ്ധിസ്ഥാനം, (ശസ്ത്രസാദ്ധ്യങ്ങളായ അശ്മര്യാദി രോഗനിവൎത്തനത്തെപ്പറ്റിയും മറ്റും) ഈ ഗ്രന്ഥം ആത്രേയമഹർഷി അഗ്നിവേശമഹർഷിയോടുപദേശിക്കുന്ന വിധത്തിലാണ് എഴുതപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. സുശ്രുതം ചരകത്തിനുശേഷം ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതാണെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നു. സുശ്രുതത്തിലെ വിഭജനങ്ങൾക്കു ചരകത്തിനോടു ഏതാണ്ടു ഐകരൂപ്യമുണ്ടെന്നുപറയാം. ആയുൎവ്വേദം ബ്രഹ്മാവിൽനിന്നു പ്രജാപതിയും പ്രജാപതിയിൽനിന്നു അശ്വിനീദേവന്മാരും അവരിൽനിന്നു ഇന്ദ്രനും ഇന്ദ്രനിൽ നിന്നു ധന്വന്തരിയും അദ്ദേഹത്തോടു സുശ്രുതനും ഗ്രഹിച്ചു എന്നാണ് ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കാണുന്നതു. സുശ്രുതത്തെ ആറുഭാഗ

മായിട്ടാണ വിഭജിച്ചിരിക്കുന്നതു (൧) സൂത്രസ്ഥാനം (ഭേദനിരൂപണങ്ങളായ പൃഥിവ്യാദി പഞ്ചഭൂതങ്ങളെപ്പററിയും, പലവിധങ്ങളായരോഗങ്ങളെക്കുറിച്ചും, ശസ്ത്രം ഔഷധം ഇവയുടെ ഗുണാഗുണവിവേചനത്തെക്കുറിച്ചും, ശസ്ത്രക്രിയാനന്തരം കർത്തവ്യങ്ങളായ പഥ്യാഹാരാദ്യനുഷ്ഠാനക്രമത്തെക്കുറിച്ചും പിടകാർബ്ബുദാദി മഹാരോഗങ്ങളെക്കുറിച്ചും മററും വിവരിക്കുന്നു) (൨) നിദാനസ്ഥാനം (രോഗലക്ഷണങ്ങളെക്കുറിച്ചും രോഗബീജങ്ങളെക്കുറിച്ചും മററും) (൩) ശാരീരസ്ഥാനം (ശരീരത്തിന്റെപ്രകൃതിയേയുംഗർഭചികിത്സ മുതലായതിനേയുംകുറിച്ചും മററും) (൪) ചികിത്സാസ്ഥാനം (വ്രണം കുഷ്ഠം മേഹം വാതം മുതലായ രോഗങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളും അതുകൾക്കുള്ള ചികിത്സ, ഗർഭോപചാരം, ചികിത്സാശസ്ത്രങ്ങളുടെ ഉപയോഗക്രമം മുതലായതിനെക്കുറിച്ചും മററും) (൫) കല്പസ്ഥാനം (ഭക്ഷണസാധനങ്ങളേയും പേയസാധനങ്ങളേയുംമററും) (൬) ഉത്തരസ്ഥാനം (ശിരോവ്യാധി നേത്രരോഗം പീനസം മുതലായതിനെയുംജ്വരം, അതിസാരം, മോഹാലസ്യം, വിഷൂചിക ഉന്മാദം, മുതലായ രോഗങ്ങളുടെ ചികിത്സാവിധിയെപ്പററിയും മററും) ചരകസുശ്രുതങ്ങളെ ക്രോഡീകരിച്ചെഴുതപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അഷ്ടാംഗഹൃദയമെന്ന ഗ്രന്ഥരാജ് ഈ വിഷയത്തിൽ പിന്നെ മാന്യതയ്ക്കു പാത്രമായിത്തീർന്നിട്ടുള്ളതു്. ഇപ്പോൾനമ്മുടെ മധ്യകേരളം ഒട്ടുക്ക് പ്രചരിക്കുന്ന ഇതിലും (൧) സൂത്രം (൨) നിദാനം (൩) ശാരീരം (൪) കല്പം (൫) ചികിത്സ (൬) ഉത്തരം എന്നു ആറു വിഭാഗങ്ങൾ അടങ്ങീട്ടുണ്ട്. ഇതുകളെക്കൊണ്ടുതന്നെ നമ്മുടെ പൂർവന്മാർ വൈദ്യശാസ്ത്രത്തിൽ അതിസമർത്ഥന്മാരായിരുന്നു എന്നു നമുക്ക് ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണ്. ഗോവസൂരികീറിവയ്ക്കുന്ന ഒരു സൂത്രം ഒരു യൂറോപ്യപണ്ഡിതൻ കണ്ടുപിടിച്ചതാണെന്നായിരുന്നു ഇതേവരെയുള്ള ധാരണ. എന്നാൽ എത്രയോ നൂററാണ്ടുകൾക്കു മുമ്പേതന്നെ അതിനെക്കുറിച്ചു ഹിന്ദുക്കളുടെ ആയുർവേദത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് ഒരു ഇംഗ്ലീഷ്വൈദ്യൻബിലാത്തിയിലെ വൈദ്യസംബന്ധമായ സഭയിൽവച്ചു അടുത്തകാലത്തു ചെയ്തിട്ടുള്ള ഒരു പ്രസംഗത്തിൽനിന്നും മനസ്സിലാകുമ്പോൾ ഹിന്ദുഭിഷഗ്വരന്മാർക്കുണ്ടാകുന്ന ചാരിതാർത്ഥ്യം അല്പമൊന്നല്ല. ഉത്തമശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരെന്നു അഭിമാനിക്കുന്ന ഹിന്ദുക്കൾ ശസ്ത്രക്രിയയിലും വിചക്ഷണന്മാരായിരുന്നുവോ എന്നു ശങ്കിക്കുന്നതായാൽ അതു സുശ്രുതം എന്നഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ആദിമാധ്യായങ്ങൾ വായിക്കുന്നതോടുകൂടി ബാഷ്പീഭവിച്ചുപോകുമെന്നു ബോധപ്പെടുന്നതാണ്. ചരകം ഔഷധപ്രയോഗപ്രധാനവും സുശ്രുതം ശസ്ത്രപ്രയോഗപ്രധാനവുമാണ്. സുശ്രുതത്തിലെ ശസ്ത്രക്രിയയെ എട്ടായി വിഭജിച്ചിരിക്കുകയാണ്. അവ ഛേദനം ഭേദനം, ലേഖ്യം, ഏഷണം, വേധനം, ആഹാര്യം, വിസ്രാവണം, സീവനം എന്നു എട്ടാകുന്നു. ശസ്ത്രങ്ങളിൽ യന്ത്രം, ശസ്ത്രം, ക്ഷാരം, അഗ്നി, ശലാക, ശൃംഗം അലാബു ജളൂകം ഇവ പ്രധാനങ്ങളാണ്. ഐതിഹാസികകാലത്തിനു മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന വൈദ്യശാസ്ത്രത്തെയാണ് ഇപ്പോൾ ആയുർവേദമെന്നു വ്യവഹരിച്ചുവരുന്നതു. ഇങ്ങിനെ ഒരു ഗ്രന്ഥംകാണപ്പെടാത്തതുകൊണ്ടു വൈദ്യവിഷയമായ (എല്ലാ ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കും കൂടി) ഇങ്ങനെ ഒരു പേർ സമഷ്ടിയായി കല്പിച്ചിരിക്കയാണ് എന്നോ ഉ

ഹിപ്പാൻ വഴികാണുന്നുള്ളു. പൂർവന്മാരായ ഹിന്തുവൈദ്യന്മാരുടേയും ഇക്കാലത്തുള്ള ഹിന്തുവൈദ്യന്മാരുടേയും ഈ വിഷയത്തിലുള്ള സാമർത്ഥ്യത്തെ താരതമ്യവിവേചനംചെയ്തുനോക്കുന്നതായാൽ പേരിനുകൂടി അർഹരായിട്ടുള്ളവർ എണ്ണത്തിൽ ചുരുങ്ങുമെന്നുള്ളതു തീർച്ചതന്നെ. ഇപ്പോഴത്തെ വൈദ്യന്മാരെത്തന്നെ ഇംഗ്ലീഷ്വൈദ്യന്മാരെന്നും നാട്ടുവൈദ്യന്മാരെന്നും തരംതിരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇംഗ്ലീഷ്വൈദ്യന്മാർ പഠിപ്പിനേയും പരിചയത്തേയും സർവ്വദാ സമ്പാദിക്കുന്നതിനാൽ അവരെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്നേടത്തോളം ഉപകാരം നാട്ടുവൈദ്യന്മാരെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്നില്ലെന്നു യഥാർഥം അനുഭവം വന്നിട്ടുള്ള ഒരുകാര്യമാണല്ലോ. സൂക്ഷ്മമായി പ്രവർത്തിച്ചാൽ ശസ്ത്രക്രിയയെ ഒഴിച്ചു നാട്ടുചികിത്സകൊണ്ടുണ്ടാകാവുന്നേടത്തോളം ഗുണം ഇംഗ്ലീഷ് ചികിത്സകൊണ്ടുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു സധൈര്യം പറയാവുന്നതാണ്. അങ്ങിനെ പ്രവർത്തിക്കുന്നതിൽ അസമർത്ഥന്മാരായിത്തീരുന്നതിനുള്ള കാരണം രോഗബീജോല്പാദനത്തെ കണ്ടുപിടിച്ചു തദനുസാരമായി ചികിത്സിക്കാൻ ഉദ്യമിക്കായ്കതന്നെ. ഇപ്പോഴത്തെ ദേശകാലാവസ്ഥയെ അനുസരിച്ചുനോക്കിയാൽ ഈ വിഷയത്തിൽ ജ്ഞാനം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ഇംഗ്ലീഷ് സംസ്കൃതം എന്നീ രണ്ടുഭാഷകളും അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതു നിർബന്ധിതമത്രെ. സംസ്കൃതഭാഷയിലുള്ള ചരകം, സുശ്രുതം, അഷ്ടാംഗസംഗ്രഹം അഷ്ടാംഗഹൃദയം മുതലായ പ്രൌഢഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു സാരമായ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷ്പണ്ഡിതന്മാർ ചെയ്തിട്ടുള്ളതിനെ ഭാഷാസഹായം കൂടാതെ അറിയാൻ എളുപ്പമുണ്ടാകുന്നതല്ലല്ലോ. അപ്രകാരംതന്നെ നാട്ടുവൈദ്യശാസ്ത്രത്തിൽ പ്രാവീണ്യം ലഭിക്കുന്നതിനും സംസ്കൃതഭാഷയിൽ അതിയായ ജ്ഞാനം ആവശ്യപ്പെടുന്നു. ഈ ഭാഷകളിൽ സാധാരണ ജ്ഞാനംപോലുംലഭിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ആളുകളാകുന്നു ഇപ്പോൾ വൈദ്യന്മാരുടെ വേഷത്തിൽ അധികമായി കാണപ്പെടുന്നതു്. ചികിത്സാവിഷയത്തിൽ രോഗോൽപത്തിയെക്കുറിച്ചുള്ള അറിവ് അത്യന്തം ആവശ്യമായതാകുന്നുവെങ്കിലും ആ വിഷയത്തെ സവിസ്തരം പ്രതിപാദിക്കുന്നഗ്രന്ഥം ഒന്നുംതന്നെ സാധാരണന്മാരായ വൈദ്യന്മാരെ സഹായിക്കുന്നില്ലെന്നു പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആയുർവേദശാഖയിൽ മുൻപറഞ്ഞ ചരകാദികൾ പ്രൌഢകൃതികളാണെങ്കിലും രോഗോല്പത്തിയെ അറിയുന്നതിനുള്ള നിദാനം എന്ന വിഷയത്തെ സംബന്ധിച്ചേടത്തോളം മാധവാചാര്യർ സംസ്കൃതഭാഷയിൽ എഴുതിയിട്ടുള്ള മാധവനിദാനമാകുന്ന പ്രശസ്തിയ്ക്ക് അർഹമായിട്ടുള്ളതു്. നിദാനാവയവത്തെ ഓരോതന്ത്രം മറ്റുസ്ഥാനങ്ങളോടുകൂടി സംഗ്രഹിച്ച് എഴുതിയിട്ടുള്ളതല്ലാതെ ഗ്രന്ഥതന്ത്രങ്ങളെ അപഗ്രഥിച്ചു ലോകോപകാരാർത്ഥം നിദാനരൂപങ്ങളെ മാധവാചാര്യർ മാത്രമേ വിസ്തരിച്ചെഴുതിയിട്ടുള്ളൂ എന്നു പറയുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ യോഗ്യത നമുക്കുണ്ടാകാവുന്ന ബഹുമാനം അല്പമൊന്നുമല്ല. മാധവനിദാനം മാധവാചാര്യർ എഴുതിയിട്ടുള്ളതാണെന്നു മുൻപറഞ്ഞുവല്ലോ. ഇദ്ദേഹം മാധവാചാര്യന്റെ പുത്രനും പ്രസിദ്ധനും വേദഭാഷ്യകാരനും മാധവവിദ്യാരണ്യർ എന്നുകൂടി നാമധേയത്തോടുകൂടിയവനും ആയ സായണന്റെയും ഭോഗനാഥന്റെയും സഹോദരനുമായുള്ള വൈദ്യപണ്ഡിതനാകുന്നു. ഇദ്ദേഹം പതിനാലാംനൂ

റാണ്ടിൽ ജീവിച്ചിരുന്നു എന്ന് വിചാരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നു. മാധവനിദാനം കൂടാതെ സർവ്വദർശനസംഗ്രഹം, സംക്ഷേപശങ്കരവിജയം മുതലായ അനേകം കൃതികളും ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ട്. കൂടാതെമൂർപ്പാത്ത വിജയനഗരവാസിയായ സായണാചാര്യനോടുകൂടി ഋഗ്വേദത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം എഴുതിയിട്ടുണ്ട് സാമന്തൻ വിജയനഗരരാജാവിന്റെ മന്ത്രിയുമായിരുന്നു. മാധവാചാര്യനെക്കുറിച്ച് ജൈമിനിയുടെ ന്യായമാലാവിസ്തരത്തിൽ താഴെപ്പറയുംപ്രകാരംപ്രസ്താവിച്ചുകാണുന്നു.

> “ശ്രുതസ്മൃതസദാചാര പാലകോമാധവോബുധഃ
> സ്മാർത്തംവ്യാഖ്യായസർവ്വാർത്ഥംദ്വിജാർത്ഥശ്രൗതമുദ്യതഃ”

ഇത്രത്തോളം പ്രസിദ്ധിയേറിയ മാധവാചാര്യന്റെ ഗ്രന്ഥമായ മാധവനിദാനത്തിനു ഇതേവരെ ഒരു നല്ല വ്യാഖ്യാനം ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നുപറയുമ്പോൾ രോഗങ്ങളുടെമൌലതത്വങ്ങളിൽ അജ്ഞാതന്മാരായിട്ടുള്ള വൈദ്യന്മാരിൽ നിന്നും ജനങ്ങൾക്കു ഉണ്ടാകാവുന്ന സങ്കടത്തിന്റെ ഒരു തോതുനിർണ്ണയിക്കാവുന്നതാണല്ലോ. എന്നാൽ സാർവ്വത്രികമായി വിദ്വാൻ എന്നപ്രശസ്തിയോടുകൂടിയയാളും ഗ്രന്ഥനിർമ്മിതിയിൽ അശ്രാന്തപരിശ്രമനും ആയുർവ്വേദതത്വജ്ഞന്മാരിൽ ഒട്ടും അപ്രധാനനല്ലാത്ത ആളും സർക്കാർ വൈദ്യനും ആയ മ. രാ. രാ. പരവൂർ വി. കേശവനാശാനവർകളെക്കൊണ്ടു മാധവനിദാനത്തെ വ്യാഖ്യാനിപ്പിച്ചു എന്റെ സ്വന്ത ചിലവിന്മേൽ അച്ചടിപ്പിച്ചു ഇതാ പുറത്താക്കിയിരിക്കുന്നു. മൂലശ്ലോകംകൊണ്ടു വിഷയവ്യാപ്തിചുരുങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നിയിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ ചരകൻ, സുശ്രുതൻ, വാഗ്ഭടൻ മുതലായ ഭിഷഗ്വരന്മാരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെക്കൂടെ ഉദ്ധരിച്ചുസ്വീകരിയ്ക്കുകയും അവയ്ക്കും വ്യക്തമായവ്യാഖ്യാനംചെയ്യുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിൽപെട്ട കരകാണാതെഓളങ്ങളിൽ വ്യതിചലിച്ചുഴലുന്നവിധം പഠിതാവു വിഷമിക്കത്തക്കവണ്ണംപദ്യങ്ങൾക്കു ഗഹനങ്ങളായ വ്യാഖ്യാനങ്ങളെഴുതാൻ ആശാനവർകൾ തുനിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു സഹൃദയന്മാർ ഏകകണ്ഠ്യേന സമ്മതിക്കുന്നതാണ്. എന്റെ അപേക്ഷയെ ഉപേക്ഷിക്കാതെ ആശാനവർകൾ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന് ഇങ്ങിനെ സുഗ്രഹമായ ഒരുവ്യാഖ്യാനം എഴുതിത്തന്നതിലേക്ക് ഞാൻപ്രത്യേകം കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു.

൨൪—൧൦—൭൪ } എസ്. റ്റി. റെഡ്യാർ.
“വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി” അച്ചുക്കൂടം—കൊല്ലം

വിഷയസംകേതസൂചി.

മദീയഹൃദയാകാശ ഭാസ്കരംഗുരുവീവരം
പ്രണമ്യമാധവാഖ്യായ ക്രിയതേ"സാരചന്ദ്രികാ"

മാധവനിദാനം

സവ്യാഖ്യാനം.

---

൧. പ്രണമ്യജഗദുല്പത്തി സ്ഥിതിസംഹാരകാരണം
സ്വർഗ്ഗാപവർഗ്ഗയോർദ്വാരം ത്രൈലോക്യശരണംശിവം

൨. നാനാമുനീനാംവചനൈരിദാനീം
സമാസതസ്സത്ഭിഷജാംനിയോഗാൽ
സോപദ്രവാരിഷ്ടനിദാനലിംഗോ
നിബദ്ധ്യതേരോഗവിനിശ്ചയോയം.

ഭൂമിതുടങ്ങിയുള്ള അഖില ജഗത്തുകളെയും സൃഷ്ടിക്കയും രക്ഷിക്കയും, സംഹരിക്കയും ചെയ്യുന്നവനും, സ്വർഗ്ഗത്തെയും മോക്ഷത്തെയും പ്രാപിപ്പിക്കുന്നവനും, ഭുവനത്രയത്തിന്റെരക്ഷ കനായുള്ളവനും ആചാര്യന്മാരായും ഇരിക്കുന്ന അഖിലപദാർത്ഥങ്ങളുടെ കർത്താവും ആയ പരമശിവനെ ഞാനും നമസ്കരിച്ചിട്ട് ചരകസുശ്രുതാദികളായ എല്ലാമഹർഷിമാരുടെ വാക്കുകളെ പ്രമാണിച്ചും നല്ല വൈദ്യന്മാരുടെ ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ചും ഉപദ്രവം, മരണം ഹേതു, ലിംഗം. ഇതുകളോടു രോഗങ്ങളുടെ വിശേഷമായ നിശ്ചയത്തോടുംകൂടിയ ഈ ഗ്രന്ഥം സംക്ഷേപമായി ഇപ്പോൾ രചിക്കപ്പെടുന്നു.

൩. നാനാതന്ത്രവിഹീനാനാം ഭിഷജാമല്പമേധസാം
സുഖംവിജ്ഞാതുമാതങ്കമയമേവഭവിഷ്യതി.

രോഗനിദാനം പല തന്ത്രങ്ങളിലായി കിടക്കുന്നതിനാൽ ആ വക തന്ത്രങ്ങളെല്ലാം തന്നെ കിട്ടില്ലാത്തവരും സവിസ്തരങ്ങളായ പ്രമാണങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പാനും ധരിപ്പാനും തക്ക ബുദ്ധിശക്തിയില്ലാത്തവരും ആയ വൈദ്യന്മാർ സുഖമാകുംവണ്ണം രോഗത്തെ അറിവാൻ ഈഗ്രന്ഥം ഉപയോഗപ്പെടുന്നതാകുന്നു.

൪. നിദാനംപൂർവ്വരൂപാണി രൂപാണ്യുപശയസ്തഥാ
സംപ്രാപ്തിശ്ചേതിവിജ്ഞാനം രോഗാണാംപഞ്ചധാസ്മൃതം.

രോഗങ്ങളുടെ വിശേഷജ്ഞാനത്തിനുള്ള ഉപായങ്ങൾ നിദാനം, പൂർവ്വരൂപം, രൂപം ഉപശയം, സംപ്രാപ്തി ഇങ്ങിനെ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു

൫. നിമിത്തഹേത്വായതന പ്രത്യയോത്ഥാനകാരണൈഃ
നിദാനമാഹുഃ പര്യായൈഃ പ്രാഗ്രൂപംയേനലക്ഷ്യതേ.

൬. ഉല്പിത്സുരാമയോദോഷ വിശേഷേണാനധിഷ്ഠിതഃ
ലിംഗമവ്യക്തമല്പത്വാ ദ്വ്യാധീനാംതദ്യഥായഥം.

൭. തദേവവ്യക്തതാംയാതം രൂപമിത്യഭിധീയതേ
സംസ്ഥാനംവ്യഞ്ജനംലിംഗം ലക്ഷണംചിഹ്നമാകൃതിഃ

നിമിത്തമെന്നും ഹേതുവെന്നും ആയതനമെന്നും പ്രത്യയമെന്നും ഉത്ഥാനമെന്നും കാരണമെന്നും ഇങ്ങിനെ നിദാനത്തിനു പര്യായനാമങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഉണ്ടാവിപ്പാൻ പോ

(൨) പഞ്ചലക്ഷണനിദാനം

കുന്ന രോഗം ത്രിദോഷങ്ങളിൽവെച്ചു ഏതുദോഷത്തിന്റെ കോപത്താലാണെന്നു നിശ്ചയംവരാതെയും വ്യാധികളുടെ അവ്യക്തങ്ങളായ ലക്ഷണങ്ങൾ അസ്പഷ്ടങ്ങളായും ഇരിക്കുമ്പോൾ ആദ്യുപീഡകളെക്കണ്ടു ചികിത്സിക്കപ്പെടുന്നതു പൂർവ്വരൂപമാകുന്നു. ആ പൂർവ്വരൂപംതന്നെ വാതാദിദോഷങ്ങളിൽവെച്ചു ഇന്നദോഷം കോപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നറിവാൻ തക്കവണ്ണം വ്യക്തമായാൽ അതിന്നു രൂപം എന്നു പേർസിദ്ധിക്കുന്നു. സംസ്ഥാനം, വ്യഞ്ജനം, ലിംഗം, ലക്ഷണം, ചിഹ്നം, ആകൃതി ഇങ്ങിനെ അനേകങ്ങളും രൂപത്തിന്നുണ്ട്.

൮. ഹേതുവ്യാധിവിപര്യസ്തവിപര്യസ്താർത്ഥകാരിണാം
ഔഷധാന്നവിഹാരാണാമുപയോഗം സുഖാവഹം.

൯ വിദ്യാദുപശയം വ്യാധേ സ്സഹി സാത്മ്യമിതി സ്മൃതഃ
വിപരീതോനുപശയോ വ്യാധ്യസാത്മ്യാഭിസംജ്ഞിതഃ

ഹേതുവിന്നു വിപരീതങ്ങളായും വ്യാധിക്കു വിപരീതങ്ങളായും ഹേതു വ്യാധികൾക്കു വിപരീതഫലത്തെ പ്രദാനംചെയ്യുന്നവയായും ഇരിക്കുന്ന ഔഷധവും അന്നവും വിഹാരവും സുഖാവഹമാകുംവണ്ണം ഉപയോഗിക്കുന്നതിന്നു ഉപശയമെന്നു പേർ. ഇതിന്നു വിപരീതമായിട്ടുള്ളതു അനുപശയമാകുന്നു. വ്യാധ്യസാത്മ്യമെന്നും പറയും.

൧൦. യഥാദുഷ്ടേന ദോഷേണ യഥാ ചാനുവിസർപ്പതാ
നിർവൃത്തിരാമയസ്യാസൗ സംപ്രാപ്തിർജാതിരാഗതിഃ

വാതാദിദോഷങ്ങൾ യാതൊരുപ്രകാരം ദുഷിച്ചിട്ടും യാതൊരുപ്രകാരം വ്യാപിച്ചിട്ടും വ്യാധിയെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നു അതു സംപ്രാപ്തിയാകുന്നു. ഇതിന്നു ജാതിയെന്നും ആഗതിയെന്നും പേർ.

൧൧. സംഖ്യാവികല്പപ്രാധാന്യ ബലകാലവിശേഷതഃ
സാ ഭിദ്യതേ യഥാത്രൈവ വക്ഷ്യന്തേഽഷ്ടൗ ജ്വരാ ഇതി.

ആ സംപ്രാപ്തിയാകട്ടെ സംഖ്യ, വികല്പം, പ്രാധാന്യം, ബലം, കാലം ഇതു വിശേഷം ഹേതുവായിട്ടു അനേകപ്രകാരമായിത്തീരുന്നു. ജ്വരത്തിൽ സംഖ്യയെന്നതു ജ്വരം എട്ടെന്നു കാണും. ഈ രീതിയിൽ ആ രോഗം മറ്റുള്ള രോഗസംഖ്യാനിശ്ചയമാകുന്നു

൧൨. ദോഷാണാം സമവേതാനാം വികല്പോംശാംശകല്പനാ
സ്വാതന്ത്ര്യപാരതന്ത്ര്യാഭ്യാം വ്യാധേഃ പ്രാധാന്യമാദിശേത്.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ ഒന്നായിച്ചേർന്നു ഉണ്ടായതായ ഒരു രോഗത്തിങ്കൽ ഒന്നു കോപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും ഒന്നു അതിലും അധികം കോപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും ഒന്നു ആ രണ്ടിനേക്കാളും കോപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും മററുമുള്ള അംശകല്പനയാകുന്നു വികല്പമെന്നു പറയുന്നതു്. വാതാദിദോഷങ്ങൾ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിങ്കൽനിന്നു ദുഷിച്ചിട്ടും പാരതന്ത്ര്യത്തിങ്കൽനിന്നു ദുഷിച്ചിട്ടും രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും. എന്നാൽ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിങ്കൽനിന്നു ദുഷിച്ചുണ്ടാകുന്നതു സ്വതന്ത്രം; അതിന്നാകുന്നു പ്രാധാന്യം. പാരതന്ത്ര്യത്തിങ്കൽനിന്നു ദുഷിച്ചുണ്ടാകുന്നതു പരതന്ത്രം; അതിന്നാകുന്നു അപ്രാധാന്യം.

൧൩. ഹേത്വാദികാർത്സ്ന്യാവയവൈർ ബലാബലവിശേഷണം
നക്തന്ദിനർത്തുഭുക്താംശൈർ വ്യാധികാലോ യഥാമലം.

നിദാനം, പൂർവ്വരൂപം മുതലായതുകൾക്കു പൂർണ്ണതയുണ്ടെങ്കിൽ വ്യാധിക്കു ബലമുണ്ടെന്നും ഇല്ല എങ്കിൽ ബലമില്ലെന്നും അറിയണം. രാത്രിയുടെയും പകലിന്റെയും ഭക്ഷണത്തിന്റെയും അന്തത്തിങ്കലും മദ്ധ്യത്തിങ്കലും ആദിയിങ്കലും വാതാദിദോഷകോപത്താൽ ഉണ്ടാകുന്നവയായ വ്യാധികൾ ബലമുള്ളവയായിരിക്കും. വസന്താദിഋതുക്കളിലും ഇപ്രകാരം കണ്ടുകൊള്ളണം. അതെങ്ങിനെ എന്നാൽ വാതജ്വരം, രാത്രിയുടെയും പകലിന്റെയും ഭക്ഷണത്തിന്റെയും അന്തത്തിങ്കലും വർഷം ഗ്രീഷ്മം ഈ രണ്ടു ഋതുക്കളിലും ബലവാനായിരിക്കും. പിത്തജ്വരം രാത്രിയുടെയും പകലിന്റെയും ഭക്ഷണത്തിന്റെയും മദ്ധ്യത്തിങ്കലും ഘർമ്മം, ശരത്ത് ഈ രണ്ടു ഋതുക്കളിലും ബലവാനായിരിക്കും. കഫജ്വരം രാത്രിയുടെയും പകലിന്റെയും ഭക്ഷണത്തിന്റെയും ആദിയിങ്കലും ഹേമന്തം, ശിശിരം ഈ രണ്ടു ഋതുക്കളിലും ബലവാനായിരിക്കും ഇതത്രെ കാലം.

൧൩. ഇത്യുക്തോ നിദാനാർത്ഥസ്സമാസേനോപദേക്ഷ്യതേ
സർവ്വേഷാമേവ രോഗാണാം നിദാനം കുപിതാ മലാഃ
൧൪. തത്പ്രകോപസ്യ തു പ്രോക്തം വിവിധാഹിതസേവനം

ഇപ്രകാരം നിദാനത്തിന്റെ അർത്ഥത്തെ സംക്ഷേപമായി പറഞ്ഞു. ഇനി അതിനെത്തന്നെ വിസ്തരമായി പറയും. സർവ്വരോഗങ്ങളുടേയും കാരണം വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ കോപമാകുന്നു. ദോഷകോപത്തിനു കാരണം പലവിധമായ അപത്ഥ്യസേവനവും ആകുന്നു.

നിദാനാർത്ഥകരോ രോഗോ രോഗസ്യാപ്യുപജായതേ
൧൫. തദ്യഥാ ജ്വരസന്താപാദ്രക്തപിത്തമുദീര്യതേ
രക്തപിത്താജ്ജ്വരസ്താഭ്യാം ശോഷശ്ചാപ്യുപജായതേ
൧൬. പ്ലീഹാഭിവൃദ്ധ്യാ ജഠരം ജഠരാച്ഛോഥ ഏവ ച
അർശോഭ്യോ ജഠരം ദുഃഖം ഗുന്മശ്ചാപ്യുപജായതേ
൧൭. പ്രതിശ്യായാദഥോ കാസഃ കാസാത്സംജായതേ ക്ഷയഃ
ക്ഷയോ രോഗസ്യ ഹേതുത്വേ ശോഷസ്യാപ്യുപജായതേ.
൧൮. തേ പൂർവ്വം കേവലാ രോഗാഃ പശ്ചാദ്ധേത്വർത്ഥകാരിണഃ

രോഗത്തിനു രോഗവും കാരണമായി വരും. അതെങ്ങിനെ എന്നാൽ ജ്വരം ഹേതുവായിട്ട രക്തപിത്തം ഉണ്ടാകും. രക്തപിത്തം ഹേതുവായിട്ട ജ്വരവും ഉണ്ടാകും; ആ രണ്ടു രോഗങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട ശോഷം ഉണ്ടാകും. പ്ലീഹരോഗം ഹേതുവായിട്ട ഉദരം ഉണ്ടാകും. ഉദരം ഹേതുവായിട്ട ശോഫം ഉണ്ടാകും. അർശസ്സു ഹേതുവായിട്ട ഉദരവും ഗുന്മവും ഉണ്ടാകും. പീനസം ഹേതുവായിട്ട കാസമുണ്ടാകും. കാസഹേതുവായിട്ട ക്ഷയം ഉണ്ടാകും. അതു ക്ഷയശോഷമാകുന്നത്. ആ ക്ഷയം ശോഷത്തിനു ഹേതുവാകുന്നു എന്നു മാത്രമല്ല അനേകം രോഗങ്ങൾക്കു ഹേതുവായും ഇരിക്കുന്നു. ആ വ്യാധികൾ മുമ്പ് സ്വതന്ത്രങ്ങളായും പിന്നീട രോഗാന്തരത്തിന്ന ഹേതുക്കളായും തീരുന്നു.

കശ്ചിദ്ധി രോഗോ രോഗസ്യ ഹേതുർഭൂത്വാ പ്രശാമ്യതി
൨൦. ന പ്രശാമ്യതി ചാപ്യന്യോ ഹേതുത്വം കുരുതേപി ച
ഏവം കൃച്ഛ്രതമാ നൄണാം ദൃശ്യന്തേ വ്യാധിസങ്കരാഃ
൨൧. തസ്മാദ്യത്നേന സദ്വൈദ്യൈരിച്ഛദ്ഭിസ്സിദ്ധിമുത്തമാം
ജ്ഞാതവ്യോ വക്ഷ്യതേ യോയം ജ്വരാദീനാം വിനിശ്ചയഃ.

ചില രോഗങ്ങൾ അന്യരോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കിച്ചതിന്റെ ശേഷം ശമിക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ ചിലതു അങ്ങിനെയല്ല. തങ്ങൾ ശമിക്കാതെ നിന്നിട്ട അന്യരോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കിക്കും. അതെങ്ങിനെയെന്നാൽ പീനസം ശമിക്കാതെതന്നെ കാസത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നു. അർശസ്സു ശമിക്കാതെനിന്നിട്ട ജഠരഗുന്മങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള വ്യാധിസങ്കരങ്ങൾ മനുഷ്യർക്ക് പലവിധമായ ദുഃഖത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ യശസ്സ്, സൗഭാഗ്യം മുതലായുള്ള വിശിഷ്ടഗുണങ്ങളെ ഇച്ഛിക്കുന്ന വൈദ്യന്മാർ ജ്വരം മുതലായ രോഗങ്ങളുടെ നിശ്ചയം വരുത്തുവാൻ വേണ്ടി പ്രത്യേകം പ്രയത്നിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എന്നാൽ സർവ്വരോഗങ്ങളിൽവെച്ചു പ്രാധാന്യം ജ്വരത്തിനാകയാൽ മുമ്പു ജ്വരനിദാനത്തെ പറയുന്നു.

ജ്വരോല്പത്തി.

൧. ദക്ഷാപമാനസംക്രുദ്ധരുദ്രനിശ്വാസസംഭവഃ
ജ്വരോഷ്ടധാ പൃഥഗ്ദ്വന്ദ്വസംഘാതാഗന്തുജസ്സ്മൃതഃ.

ദക്ഷന്റെ അപമാനം ഹേതുവായിട്ട് ക്രുദ്ധനായ പരമശിവന്റെ നിശ്വാസത്തിൽനിന്നാകുന്നു ജ്വരത്തിന്റെ ഉത്ഭവം. സുശ്രുതത്തിൽ 'രുദ്രകോപാഗ്നി സംഭൂതോ ജ്വരഃ'' എന്ന പ്രയോഗം കാണപ്പെടുന്നതിനാൽ ജ്വരം രുദ്രന്റെ കോപാഗ്നിയിൽനിന്ന് സംഭ

(൩) പഞ്ചലക്ഷണനിദാനം

വിച്ചതാണെന്നു ഗ്രഹിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇവിടെ നിശ്വാസം കോപമായിട്ടു നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ ജ്വരത്തിന്റെ ഉത്ഭവം നിശ്വാസത്തിങ്കൽനിന്നോ കോപാഗ്നിയിൽനിന്നോ എന്നുള്ള വ്യത്യാസ ശങ്കയ്ക്കു വഴിയില്ല. രണ്ടും ഏകാർത്ഥപര്യവസായിതന്നെ. മഹാഭാരതത്തിങ്കൽ ജ്വരം ഒരു ശരീരിയാണെന്നു സ്ഥാപിക്കാൻവേണ്ടി താഴെ പറയുന്ന ശ്ലോകം കാണിച്ചിരിക്കുന്നു. "ജ്വരസ്ത്രിപാദസ്ത്രിശിരാഃ ഷഡ്ഭുജോ നവലോചനഃ ഭസ്മപ്രഹരണോ രൗദ്രഃ കാലാന്തകയമോപമഃ." ജ്വരം മൂന്നുകാലുകളോടും മൂന്നു തലകളോടും ആറുകൈകളോടും ഒൻപതു കണ്ണുകളോടും കൂടി ഭസ്മധാരിയായും രൗദ്രസംബന്ധിയായും കാലകാലനായും യമതുല്യനായും ഭവിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ഇരിക്കുന്നതായ ജ്വരം വാതജ്വരം, പിത്തജ്വരം, കഫജ്വരം, വാതപിത്തജ്വരം, വാതകഫജ്വരം, പിത്തകഫജ്വരം സന്നിപാതജ്വരം ആഗന്തുകജ്വരം ഇങ്ങിനെ എട്ടുവിധമുണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ജ്വരസമ്പ്രാപ്തി

൧. മിഥ്യാഹാരവിഹാരാഭ്യാം ദോഷാ ഹ്യാമാശയാശ്രയാഃ
ബഹിർന്നിരസ്യ കോഷ്ഠാഗ്നിം ജ്വരദാസ്സ്യൂ രസാനുഗാഃ

അഗ്നിബലത്തിനു തക്കവണ്ണമല്ലാതുള്ള ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ദേഹബലത്തിനു തക്കവണ്ണമല്ലാതുള്ള പ്രവൃത്തി ഹേതുവായിട്ടും വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു ആമാശയത്തിൽ ചെന്നിട്ടു ജഠരാഗ്നിയെ പാകസ്ഥാനത്തിങ്കൽനിന്നു പുറത്താക്കീട്ടു രസധാതുവിനോടു ചേർന്നു ജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

ജ്വരലക്ഷണം.

൨. സ്വേദാവരോധസ്സന്താപസ്സർവ്വാംഗഗ്രഹണം തഥാ
യുഗപദ്യത്ര രോഗേ ച സ ജ്വരോ വ്യപദിശ്യതേ.

വിയർപ്പില്ലായ്ക, ദേഹേന്ദ്രിയമനസ്സുകൾക്കു സന്താപം സർവ്വാംഗങ്ങളിലും വേദന, ഇവകൾ ലക്ഷണങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു യാതൊരു രോഗത്തിങ്കൽ കാണപ്പെടുന്നുവോ ആ രോഗമാകുന്നു ജ്വരം. ഇവയിൽ ഓരോന്നുകളാൽ ആ രോഗം ജ്വരമെന്നു വ്യവഹാരത്തിനു വിഷയമല്ല. എന്തെന്നാൽ സ്വേദാവരോധം കുഷ്ഠത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപമായിട്ടും സന്താപം ദാഹമെന്ന രോഗത്തിനും സർവ്വാംഗഗ്രഹണം സർവ്വാംഗവാതമെന്ന രോഗത്തിനും ഉള്ളതിനാലും ആകുന്നു.

ജ്വരത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ

൩. ശ്രമോരതിർവ്വിവർണ്ണത്വം വൈരസ്യം നയനപ്ലവഃ
ഇച്ഛാദ്വേഷൌ മുഹുശ്ചാപി ശീതവാതാതപാദിഷു.

൪. ജൃംഭാംഗമർദ്ദോ ഗുരുതാ രോമഹർഷോരുചിസ്തമഃ
അപ്രഹർഷശ്ച ശീതഞ്ച ഭവത്യുൽപ്പത്സ്യതി ജ്വരേ

തളർച്ച, അരുചി, വൈവർണ്ണ്യം, വായ്ക്കു രുചിയില്ലായ്ക, കണ്ണിൽനിന്നു വെള്ളം വരിക, ശീതം, വായു, വെയിൽ, നിഴൽ, വെള്ളം ഇവയിൽ കൂടക്കൂടെ ഇച്ഛയും ദ്വേഷവും ഉണ്ടാക, കോട്ടുവായിടുക, ശരീരത്തെ മർദ്ദിക്കുക, ശരീരം കനക്കുക, രോമാഞ്ചം ഉണ്ടാകുക, രുചിയില്ലായ്ക, കണ്ണിരുട്ടിക്കുക, സന്തോഷം ഇല്ലായ്ക ദേഹം കനക്കുക, ചെറിയ പ്രയോഗംകൊണ്ടു ബാലന്മാരിലും മധുരരസത്തിങ്കലും ദ്വേഷമുണ്ടാക ഇവ ജ്വരത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ ആകുന്നു.

പൂർവ്വരൂപവിശേഷലക്ഷണം.

൫. സാമാന്യതോ വിശേഷാത്തു ജൃംഭാത്യർത്ഥം സമീരണാൽ
പിത്താന്നയനയോർദ്ദാഹഃ കഫാദന്നാരുചിർഭ്ഭവേൽ

൬. രൂപൈരന്യതരാഭ്യാന്തു സംസൃഷ്ടൈർദ്വന്ദ്വജം വിദുഃ
സർവ്വലിംഗസമവായസ്സർവ്വദോഷപ്രകോപജേ

മേൽപ്പറഞ്ഞ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ ഒക്കെയും സാമാന്യലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു. എന്നാൽ പൂർവ്വരൂപത്തിങ്കൽതന്നെ വാതജ്വരാദികൾക്കു വിശേഷലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ട്. അതുകൾ വാത

ജ്വരത്തിന്ന കോട്ടുവായിടുക പിത്തജ്വരത്തിന്ന കണ്ണു ചുവക്കുക കഫജ്വരത്തിന്ന അന്നത്തിങ്കൽ രുചിയില്ലായ്ക ഇവയാകുന്നു, ഈ രണ്ടു ദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ ആ രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടേയും ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടാകും. മൂന്നുദോഷങ്ങളുടേയും കോപമുണ്ടെങ്കിൽ എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും.

വാതത്തിന്ന എൺപതുവിധം വികാരങ്ങൾ ഉണ്ട്. പിത്തത്തിന്ന നാല്പതുവിധം വികാരങ്ങൾ ഉണ്ട്. ശ്ലേഷ്മാവിന്ന ഇരുപതുവിധം വികാരങ്ങൾ ഉണ്ട്. അവയിൽ ആക്ഷേപകം, പക്ഷവധം ആദിയായ വാതവികാരങ്ങൾ മാരണങ്ങളാകയാൽ വാതത്തിന്നു പ്രാധാന്യമുണ്ടെന്നും അതു ഹേതുവായിട്ടു മുമ്പേ വാതജ്വരത്തെ പറഞ്ഞതാണെന്നും ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളണം.

വാതജ്വരലക്ഷണം.

൯. വേപഥുർവിഷമോ വേഗഃ കണ്ഠോഷ്ഠപരിശോഷണം
നിദ്രാനാശഃ ക്ഷവസ്തംഭോ ഗാത്രാണാം രൗക്ഷ്യമേവ ച
൧൦. ശിരോഹൃദ്ഗാത്രരുഗ്വക്ത്രവൈരസ്യം ഗാഢവിട്കതാ
ശൂലാധ്മാനേ ജൃംഭണം ച ഭവന്ത്യനിലജേ ജ്വരേ

ജ്വരം വരികയും പോകയും കോപിക്കയും കുറകയും ചെയ്യുന്നതിന്നും ഉഷ്ണത്തിന്നും വേദനക്കും നിയമമില്ലാതിരിക്കുക, ഓരോ അവയവങ്ങളിൽ ഉഷ്ണവും വേദനയും ഏറിയും കുറഞ്ഞും ഇരിക്കുക, ചുണ്ടും കണ്ഠവും ഉണങ്ങുക, ഉറക്കമില്ലായ്ക തുമ്മലില്ലായ്ക അവയവങ്ങൾക്കു രൂക്ഷത ഉണ്ടാക, തലയിലും ഹൃദയത്തിലും മറ്റെല്ലാ അവയവങ്ങളിലും വേദനയുണ്ടാക വായിൽ രുചിയില്ലാതിരിക്കുക, മലബന്ധമുണ്ടാക, വയറ്റിൽ വേദനയുണ്ടാക, വയറു വീർക്ക, കോട്ടുവായിടുക, ഇങ്ങിനെയുള്ളതു വാതജ്വരലക്ഷണങ്ങൾ.

പിത്തജ്വരലക്ഷണം

൧൧. വേഗസ്തീക്ഷ്ണോഽതിസാരശ്ച നിദ്രാല്പത്വം തഥാ വമിഃ
കണ്ഠോഷ്ഠമുഖനാസാനാം പാകഃ സ്വേദശ്ച ജായതേ
൧൨. പ്രലാപോ വക്ത്രകടുതാ മൂർച്ഛാ ദാഹോ മദസ്തൃഷാ
പീതവിണ്മൂത്രനേത്രത്വം പൈത്തികേ ഭ്രമ ഏവ ച.

ജ്വരത്തിന്റെ വേഗം കഠിനമായ ഉഷ്ണത്തോടുകൂടി ദേഹം തിളച്ചു തപിക്കുക, അതിസാരിക്കുക, അല്പമായി ഉറങ്ങുക, ഛർദ്ദിക്കുക, കണ്ഠവും; ചുണ്ടും, മൂക്കും, മുഖം, പഴുക്കുക, വിയർപ്പുണ്ടാക, പ്രലാപം, വായിൽ എരിരസം തോന്നുക, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ തളരുക, അതിയായ ചുട്ടുനീറുക, മദിക്കുക, തണ്ണീർദാഹം ഉണ്ടാക, മലവും മൂത്രവും നേത്രവും മഞ്ഞവർണ്ണമായിരിക്കുക, തലതിരിച്ചിൽ ഇവയൊക്കെയും പിത്തജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ ആകുന്നു.

കഫജ്വരലക്ഷണം.

൧൩. സ്തൈമിത്യം സ്തിമിതോ വേഗ ആലസ്യം മധുരാസ്യതാ
ശുക്ലമൂത്രപുരീഷത്വം സ്തംഭസ്തൃപ്തിരഥാപി ച.
൧൪. ഗൗരവം ശീതമുത്ക്ലേദോ രോമഹർഷോഽതിനിദ്രതാ
പ്രതിശ്യായോഽരുചിഃ കാസഃ കഫജേഽക്ഷ്ണോശ്ച ശുക്ലതാ

ദേഹത്തിങ്കൽ നനഞ്ഞതുണി പുതച്ചിരിക്കുന്നപോലെ തോന്നുക ജ്വരത്തിന്റെ വേഗം കുറയുക, ദേഹത്തിങ്കലും ഉത്സാഹമില്ലാതിരിക്കുക, വായ് മധുരിക്കുക, മൂത്രവും മലവും വെളുത്തിരിക്കുക, തളരുക, ഉണ്ടവൻ എന്നപോലെ അന്നത്തിങ്കൽ ആഗ്രഹമില്ലാതിരിക്കുക, ശരീരത്തിന്ന കനം, ശൈത്യം, ഛർദ്ദിക്കേണമെന്നുള്ള ഇച്ഛ; രോമാഞ്ചം, അധികമായ ഉറക്കം; പീനസം, അരുചി, കാസം; കണ്ണിന്ന വെളുപ്പു ദേഹത്തിങ്കൽ തണുത്തിട്ടുള്ള കുരുക്കൾ ഉണ്ടാക; വായിൽനിന്നു വെള്ളം വരിക, നെഞ്ചിൽ ഒരു തേപ്പുപോലെ തോന്നുക, ഉഷ്ണത്തിങ്കൽ ആഗ്രഹമുണ്ടാക ഇവയൊക്കെയും കഫജ്വരലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

(൨) ജ്വരനിദാനം

വാതപിത്തജ്വരലക്ഷണം.

൨൦. തൃഷ്ണാമൂർച്ഛാഭ്രമോദാഹഃ സ്വപ്നനാശഃ ശിരോരുജാ
കണ്ഠാസ്യശോഷോ വമഥൂ രോമഹർഷോരുചിസ്തമഃ.
൨൧. പർവ്വഭേദശ്ച ജൃംഭാ ച വാതപിത്തജ്വരാകൃതിഃ

വെള്ളദാഹം, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു തളർച്ച, തലതിരിച്ചിൽ, ഉഷ്ണം, ഉറക്കമില്ലായ്ക, തലവേദന, തൊണ്ടയും വായും ഉണങ്ങുക, ഛർദ്ദി, രോമാഞ്ചം, അരുചി, കണ്ണിരുട്ടിയടയ്ക്കുക, സന്ധികൾ മുറിഞ്ഞു നോവുക, കോട്ടുവായിടുക ഇവയൊക്കെയും വാതപിത്തജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു

വാതശ്ലേഷ്മജ്വരലക്ഷണം.

സ്തൈമിത്യം പർവ്വണാം ഭേദോ നിദ്രാ ഗൌരവമേവ ച.
൨൨. ശിരോഗ്രഹഃ പ്രതിശ്യായഃ കാസഃ സ്വേദാപ്രവർത്തനം
സന്താപോ മദ്ധ്യവേഗശ്ച വാതശ്ലേഷ്മജ്വരാകൃതിഃ

ശരീരത്തിൽ നനഞ്ഞതായ മുണ്ടു പുതച്ചിരിക്കുന്നപോലെ എന്നു തോന്നുക; സന്ധികൾ മുറിഞ്ഞപോലെ, അധികമായ ഉറക്കം; തലവേദന, മൂക്കിൽക്കൂടി വെള്ളംവരിക, ചുമ, വിയർപ്പില്ലായ്ക, ചൂടിന്നു അധികം ക്രൂരതയും കുറവും ഇല്ലാതിരിക്കുക ഇവയൊക്കെയും വാതശ്ലേഷ്മജ്വരലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

ശ്ലേഷ്മപിത്തജ്വരലക്ഷണം.

൨൩. ലിപ്തതിക്താസ്യതാ തന്ദ്രാ മോഹഃ കാസോരുചിസ്തൃഷാ
മുഹുർദ്ദാഹോ മുഹുഃശ്ശീതം ശ്ലേഷ്മപിത്തജ്വരാകൃതിഃ

ശ്ലേഷ്മപിത്തജ്വരത്തിങ്കൽ വായിൽ വല്ലതും തേച്ചപോലെ തോന്നുകയും വായിൽ കയ്പുരസവും മടിയും മോഹവും ചുമയും അരുചിയും തണ്ണീർദാഹവും കൂടക്കൂടെ ചൂടും കൂടക്കൂടെ തണുപ്പും ഉണ്ടാകും

സന്നിപാതജ്വരലക്ഷണം.

൨൪. ക്ഷണേ ദാഹഃ ക്ഷണേ ശീതമസ്ഥിസന്ധിശിരോരുജാ
സാസ്രാവേ കലുഷേ രക്തേ നിർഭുഗ്നേ ചാപി ലോചനേ
൨൫. സസ്വനൌ സരുജൌ കർണ്ണൌ കണ്ഠഃ ശൂകൈരിവാവൃതഃ
തന്ദ്രാ മോഹഃ പ്രലാപശ്ച കാസഃ ശ്വാസോരുചിർഭ്രമഃ
൨൬. പരിദഗ്ധാ ഖരസ്പർശാ ജിഹ്വാ സ്രസ്താംഗതാ പരം
ഷ്ഠീവനം രക്തപിത്തസ്യ കഫേനോന്മിശ്രിതസ്യ ച.
൨൭. ശിരസോ ലോഠനം തൃഷ്ണാ നിദ്രാനാശോ ഹൃദി വ്യഥാ
സ്വേദമൂത്രപുരീഷാണാം ചിരാദ്ദർശനമല്പശഃ
൨൮. കൃശത്വം നാതിഗാത്രാണാം പ്രതതം കണ്ഠകൂജനം
കോഠാനാം ശ്യാവരക്താനാം മണ്ഡലാനാഞ്ച ദർശനം
൨൯. മൂകത്വം സ്രോതസാം പാകോ ഗുരുത്വമുദരസ്യ ച
ചിരാത്പാകശ്ച ദോഷാണാം സന്നിപാതജ്വരാകൃതിഃ

പിന്നെയും പിന്നെയും ചൂടും പിന്നെയും പിന്നെയും തണുപ്പും ഉണ്ടാക, അസ്ഥികളിലും സന്ധികളിലും തലയിലും വേദനയുണ്ടാക, കണ്ണുകൾ കലങ്ങിയും ചുവന്നും വെള്ളത്തോടും ഇരിക്കുക; കണ്ണുകളിൽ നിന്നും വെള്ളം ഒഴുകുക, കർണ്ണങ്ങൾ ശബ്ദത്തോടും വേദനയോടുംകൂടിയിരിക്കുക, കണ്ഠത്തിങ്കൽ നെല്ലിന്റെ ഓവുകൾ ചുറ്റിയിരിക്കുന്നപോലെ എന്നു തോന്നുക, മടിയും മോഹവും ഉണ്ടാക, പ്രലാപം, ചുമ, ശ്വാസം, അരുചി, തലതിരിച്ചിൽ ഇവയുണ്ടാക

നാക്ക് ചെമ്പുപോലെ നിറമായിട്ടും തൊട്ടാൽ പരുപരുപ്പോടുകൂടിയും ഇരിക്കുക അവയവങ്ങൾ ഇളകി വീഴുന്നപോലെ തോന്നുക, കഫത്തോടുകൂടി രക്തത്തെയോ പിത്തത്തെയോ തുപ്പുക. തലയിളക്കം തണ്ണീർദാഹം നിദ്രാനാശം, ഹൃദയപീഡ ഇവയുണ്ടാക; അല്പമായി വിയർക്കുക; മലമൂത്രങ്ങൾ വളരെ സമയം ചെന്നതിന്റെ ശേഷം അല്പമായിട്ട് പോക; ശരീരങ്ങൾക്ക് അതികൃശതയില്ലാതിരിക്കുക, എല്ലായ്പ്പോഴും തൊണ്ടയിൽനിന്ന് കുറുകുറ എന്നുള്ള ശബ്ദം പുറപ്പെടുക, കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഉള്ള വട്ടപ്പുണ്ണുകൾ ഉണ്ടാക, അല്പമായി സംസാരിക്കയോ ഒട്ടും സംസാരിക്കാതിരിക്കയോ ചെയ്ക സ്രോതസ്സുകൾക്ക് പാകവും ഉദരത്തിന്ന് ഘനവും ഉണ്ടാക ചിരകാലംകൊണ്ട് ദോഷങ്ങൾക്ക് പാകംവരിക ഇവയൊക്കെയും സന്നിപാതജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു. ഇവിടെ 'സന്നിപാതം' എന്ന ശബ്ദത്തെപ്പറ്റി ഒരു സംക്ഷേപവിവരണം ചെയ്യുന്നു. സമ്യക് നിപതനം പാതഃ സന്നിപാതഃ എന്നു വിഗ്രഹം. സമ്യക്=വഴിപോലെ നിപതനം=സംസർഗ്ഗങ്ങൾ; അല്ലെങ്കിൽ ത്രിദോഷങ്ങൾ പാതം=സമ്മേളനം വഴിപോലെ ത്രിദോഷങ്ങളുടെ സമ്മേളനം എന്നാകുന്നു അതിന്റെ അർത്ഥം. വാതാദിദോഷങ്ങൾക്ക് വഴിപോലെ സമ്മേളനംവരുന്നതുതന്നെ സന്നിപാതമാകുന്നതു. വഴിപോലെ സമ്മേളനം ഇല്ലായ്കിൽ അതിന്നു സന്നിപാതമെന്നുള്ള പേരുപോയിട്ട് വിഷമമെന്നുള്ള പേരാകുന്നു. ഇപ്രകാരമിരിക്കുന്ന സന്നിപാതം പലവിധമാകയാൽ അതുകൾക്ക് ലക്ഷണങ്ങളും പലവിധമുണ്ട്. ഇതിനെപ്പറ്റി ചരകത്തിലുള്ളതിൽ ഏതാനുംഭാഗം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു.

൧. "ഭ്രമഃപിപാസാദാഹശ്ച ഗൌരവംശിരസോƒതിരുൿ
വാതപിത്തോൽബണെവിദ്യാല്ലിംഗംമന്ദകഫേജ്വരെ"

വാതപിത്തങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചും കഫം മന്ദമായും ഉള്ള സന്നിപാതജ്വരത്തിൽ തലതിരിച്ചിലും തണ്ണീർദാഹവും ചുട്ടു നീറ്റലും തലക്കനവും വേദനയും ഉണ്ടാകും.

൨. "ശൈത്യംകാസോƒരുചിസ്തന്ദ്രാപിപാസാദാഹരുഗ്വ്യഥാഃ
വാതശ്ലേഷ്മോൽബണേവ്യാധൌ ലിംഗംപിത്താവരേവിദുഃ"

വാതകഫങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചും പിത്തം ക്ഷയിച്ചും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിൽ, തണുപ്പും ചുമയും അരുചിയും മയക്കം തണ്ണീർദാഹവും ചുട്ടും നോവും വേദനയും ഉണ്ടാകും.

൩. "ഛർദ്ദിശ്ശൈത്യംമുഹുർദ്ദാഹസ്തൃഷ്ണാമോഹോƒസ്ഥിവേദനാ
മന്ദവാതെവ്യവസ്യന്തി ലിംഗംപിത്തകഫോൽബണേ"

പിത്തകഫങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചും വാതം ക്ഷയിച്ചും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിൽ ഛർദ്ദിയും തണുപ്പും ക്രമേണ ചുട്ടും തണ്ണീർദാഹവും മോഹവും അസ്ഥികളിൽ വേദനയും ഉണ്ടാകും.

൪. "സന്ധ്യസ്ഥിശിരസാംശൂലം പ്രലാപോഗൌരവംഭ്രമഃ
വാതോൽബണേസ്യാദ്വ്യനുഗേ തൃഷ്ണാകണ്ഠാസ്യശുഷ്കതാ"

വാതംവർദ്ധിച്ചും പിത്തകഫങ്ങൾ ക്ഷയിച്ചും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിൽ, സന്ധികളിലും, അസ്ഥികളിലും, ശിരസ്സിലും, വേദനയും പ്രലാപവും ശരീരത്തിന്നു കനവും തലതിരിച്ചിലും തൊണ്ടയിലും വായിലും വരൾച്ചയും ഉണ്ടാകും.

൫. "രക്തവിൺമൂത്രതാദാഹഃ സ്വേദസ്തൃഷ്ണാബലക്ഷയഃ
മൂർച്ഛാചേതിത്രിദോഷേസ്യാല്ലിംഗംപിത്തേഗരീയസി"

പിത്തം വർദ്ധിച്ചുണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിൽ മലമൂത്രങ്ങൾക്ക് ചുവപ്പും ചുട്ടും വിയർപ്പും തണ്ണീർദാഹവും ശക്തിക്ഷയവും ഇന്ദ്രിയനാശവും ഉണ്ടാകും

൬. ആലസ്യാരുചിഹൃല്ലാസദാഹവമ്യരതിഭ്രമൈഃ
കഫോൽബണംസന്നിപാതംതന്ദ്രാകാസേനചാദിശേത്"

കഫം വർദ്ധിച്ചുണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിൽ- ആലസ്യവും അരുചിയും നെഞ്ചുകലിപ്പും തണ്ണീർദാഹവും ഛർദ്ദിയും അസ്വസ്ഥതയും തലതിരിച്ചിലും മയക്കവും ചുമയും ഉണ്ടാകും.

(൨) ജ്വരനിദാനം

൭. "പ്രതിശ്യാഛർദ്ദിരാലസ്യം തന്ദ്രാരുച്യഗ്നിമാർദ്ദവം
ഹീനവാതേ പിത്തമദ്ധ്യേ ലിംഗം ശ്ലേഷ്മാധികേ മതം"

കഫം അധികമായിട്ടും പിത്തം മദ്ധ്യമായിട്ടും വാതം ഹീനമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിങ്കൽ, പീനസവും ഛർദ്ദിയും ആലസ്യവും മടിയും അരുചിയും അഗ്നിമാന്ദ്യവുമുണ്ടാകും.

൮. "ഹാരിദ്രമൂത്രനേത്രത്വം ദാഹസ്തൃഷ്ണാ ഭ്രമോഽരുചിഃ
ഹീനവാതേ മദ്ധ്യകഫേ ലിംഗം പിത്താധികേ മതം"

വാതം ഹീനമായിട്ടും കഫം മദ്ധ്യമായിട്ടും പിത്തം അധികമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിങ്കൽ, മൂത്രത്തിനും കണ്ണിനും മഞ്ഞവർണ്ണവും ചൂടും തണ്ണീർദാഹവും തലതിരിച്ചിലും അരുചിയും ഉണ്ടാകും,

൯. "ശിരോരുക്വേപഥുശ്വാസപ്രലാപച്ഛർദ്ദ്യരോചകാഃ
ഹീനപിത്തേ മദ്ധ്യകഫേ ലിംഗം വാതാധികേ മതം"

വാതം അധികമായിട്ടും കഫം മദ്ധ്യമായിട്ടും പിത്തം ഹീനമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിങ്കൽ; തലവേദനയും വിറയലും ശ്വാസവും പ്രലാപവും ഛർദ്ദിയും അരുചിയും ഉണ്ടാകും

൧൦. ശീതകോ ഗൗരവം തന്ദ്രാ പ്രലാപോഽസ്ഥിശിരോഽതിരുക്
ഹീനപിത്തേ വാതമദ്ധ്യേ ലിംഗം ശ്ലേഷ്മാധികേ വിദുഃ"

പിത്തം ഹീനമായിട്ടും വാതം മദ്ധ്യമായിട്ടും കഫം അധികമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിങ്കൽ കുളിരും ശരീരത്തിനു ഘനവും മടിയും പ്രലാപവും അസ്ഥിവേദനയും തലവേദനയും ഉണ്ടാകും

൧൧. "വർച്ചോഭേദോഽഗ്നിദൗർബ്ബല്യം തൃഷ്ണാദാഹോഽരുചിർഭ്രമഃ
കഫഹീനേ വാതമദ്ധ്യേ ലിംഗം പിത്താധികേ വിദുഃ

കഫം ഹീനമായിട്ടും വാതം മദ്ധ്യമായിട്ടും പിത്തം അധികമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിങ്കൽ മലം അയഞ്ഞു പോകയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും തണ്ണീർദാഹവും ചൂടും അരുചിയും തലതിരിച്ചിലും ഉണ്ടാം

൧൨. "ശ്വാസകാസപ്രതിശ്യായമുഖശോഷാതിപാർശ്വരുക്
കഫഹീനേ പിത്തമദ്ധ്യേ ലിംഗം വാതാധികേ മതം."

കഫം ഹീനമായിട്ടും പിത്തം മദ്ധ്യമായിട്ടും വാതം അധികമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിങ്കൽ, ശ്വാസവും കാസവും പീനസവും മുഖത്തിനു ശോഷവും വാരിപ്പുറങ്ങളിൽ അതിയായ വേദനയും ഉണ്ടാകും; വാതാദികളെക്കൊണ്ടുള്ള ഭേദപ്രകാരം മേൽപ്പറഞ്ഞവയുംകൂടാതെ സന്ധികാദി പതിമൂന്നു സന്നിപാതങ്ങളുണ്ട്. അവയുടെ പേരുകൾ

൧. സന്ധികശ്ചാന്തകശ്ചൈവ രുഗ്ദാഹശ്ചിത്തവിഭ്രമഃ
ശീതാംഗസ്തന്ദ്രികഃ പ്രോക്തഃ കണ്ഠകുബ്ജശ്ച കർണ്ണകഃ

൨. വിഭുഗ്നനേത്രോ രക്തഷ്ഠീവീ പ്രലാപകഃ

സന്ധികം, അന്തകം, രുഗ്ദാഹം, ചിത്തവിഭ്രമം, ശീതാംഗം, തന്ദ്രികം, കണ്ഠകുബ്ജം, കർണ്ണകം, ഭുഗ്നനേത്രം, രക്തഷ്ഠീവി, പ്രലാപകം, ജിഹ്വകം അഭിന്യാസം ഇതുകൾ ആ പതിമൂന്നു സന്നിപാതങ്ങളുടെയും പേരുകൾ

സന്നിപാതങ്ങളുടെ അവധി.

൩. സന്ധികേ വാസരാസ്സപ്ത ചാന്തകേ ദശ വാസരാഃ
രുഗ്ദാഹേ വിംശതിർജ്ഞേയാ ഷഡഹം ചിത്തവിഭ്രമേ.

൪. പക്ഷമേകന്തു ശീതാംഗേ തന്ദ്രികേ പഞ്ചവിംശതിഃ
വിജ്ഞേയാ വാസരാശ്ചൈവ കണ്ഠകുബ്ജേ ത്രയോദശ.

൮. കൎണ്ണകേ ചത്രയോമാസാ ഭഗ്നനേത്രേ ദിനാഷ്ടകം
രക്തഷ്ഠീവി ദശാഹാനി ചതുൎദ്ദശ പ്രലാപകേ.
൯ ജിഹ്വകേ ഷോഡശാഹാനി കലാഭിന്യാസലക്ഷണേ
പരമായുരിദം പ്രോക്തം മ്രിയതേ തൽക്ഷണാദപി.

സന്ധികത്തിന്ന ഏഴുദിവസവും അന്തകത്തിന്ന പത്തുദിവസവും രുഗ്ദാഹത്തിന്ന ഇരുപത്തുദിവസവും ചിത്തവിഭ്രമത്തിന്ന ഇരുപത്തിനാലു ദിവസവും ശീതാംഗത്തിന്ന പതിനഞ്ചുദിവസവും തന്ത്രികത്തിന്ന ഇരുപത്തഞ്ചുദിവസവും കണ്ഠകുബ്ജത്തിന്ന പതിമൂന്നുദിവസവും കൎണ്ണകത്തിന്ന മൂന്നുമാസവും ഭഗ്നനേത്രത്തിന്ന എട്ടുദിവസവും രക്തഷ്ഠീവിക്ക പത്തുദിവസവും പ്രലാപത്തിന്ന പതിനാലുദിവസവും ജിഹ്വകത്തിന്ന പതിനാറുദിവസവും അഭിന്യാസത്തിന്ന പതിനാറുദിവസവും ആകുന്നു പതിമൂന്ന സന്നിപാതങ്ങൾക്കുള്ള അവധികൾ.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യങ്ങൾ.

൧. സന്ധികസ്തന്ദ്രികശ്ചൈവ കൎണ്ണകഃ കണ്ഠകുബ്ജകഃ
ജിഹ്വകശ്ചിത്തവിഭ്രംശഃ ഷൾസാദ്ധ്യാസ്സപ്തമാരകാഃ.

സന്ധികം, തന്ത്രികം, കൎണ്ണകം, കണ്ഠകുബ്ജം, ജിഹ്വകം, ചിത്തവിഭ്രമം ഈ ആറ സന്നിപാതങ്ങൾ സാദ്ധ്യങ്ങളും ശേഷം ഏഴു സന്നിപാതങ്ങൾ അസാദ്ധ്യങ്ങളും ആകുന്നു.

സന്ധികലക്ഷണം.

൨. പൂൎവ്വരൂപകൃതശൂലസംഭവം ശോഫവാതബഹുവേദനാന്വിതം
ശ്ലേഷ്മതാപബലഹാനിദാരുണം സന്നിപാതമിതി സന്ധികം വദേൽ.

സന്ധികമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ പൂൎവ്വരൂപമായി വേദനയുണ്ടായതിന്റെ ശേഷം ശോഫം കെട്ടികയും വാതകോപം ഹേതുവായിട്ടു വേദനയും കഫവൎദ്ധനയും ശക്തിക്ഷയവും നിദ്രാനാശവും ഉണ്ടാകും.

അന്തകലക്ഷണം.

൩. ദാഹം കരോതി പരിതഃ പ്രണമാതനോതി
മോഹം ദദാതി വിദധാതി ശിരഃപ്രകമ്പം
ഹിക്കാം കരോതി കസനം ച സമാതനോതി
ജാനീഹി തം വിബുധവൎജ്ജിതമന്തകാഖ്യം.

അന്തകമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ ചുട്ടും സന്താപവും മോഹവും തലവിറയലും എക്കിട്ടും ചുമയും ഉണ്ടാകും. ഇതു അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

രുഗ്ദാഹലക്ഷണം.

൪ പ്രലാപപരിതാപനപ്രബലമോഹമാന്ദ്യഭ്രമാഃ
പരിശ്രമണവേദനാവ്യഥിതകണ്ഠമന്യാഹനുഃ
നിരന്തരതൃഷാകുലശ്വസനകാസഹിക്കാകുല
സ്സകൃത്തതനോയമവതി ഹന്തി രുഗ്ദാഹകഃ

രുഗ്ദാഹമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ പെപറകയും പരിതപിക്കയും അധികമായി മോഹിക്കയും മന്ദതയും തലതിരിച്ചിലും പരിശ്രമവും വേദനയും കഴുത്തിലും പിൻകഴുത്തിലെ ഞരമ്പിലും അണ്ണാക്കിലും വേദനയും എല്ലായ്പോഴും തണ്ണീർദാഹവും ശ്വാസവും ചുമയും എക്കിട്ടും ഉണ്ടാകും. ഇതു കഷ്ടസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ചിത്തവിഭ്രമലക്ഷണം.

൫. മദവിഭ്രമവിപ്ലവസാം ജായതേ കായപീഡാ
ഭ്രമമദപരിതാപോ മോഹവൈകല്യഭാവഃ

വികലനയനഹാസോഗീതനൃത്തപ്രലാപീ
ഭ്രമിമദമസാദ്ധ്യംകേപിചിത്തഭ്രമാഖ്യം.

ചിത്തവിഭ്രമമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ ശരീരത്തിന്നു ദുസ്സഹമായ വേദനയും തല തിരിച്ചിലും ബുദ്ധിഭ്രമവും സന്താപവും ബോധക്ഷയവും ഇളക്കവും ഉണ്ടാകും. കണ്ണുരുട്ടുകയും ചിരിക്കയും പാടുകയും ആടുകയും പിച്ചുപറകയും ചെയ്യും. ഇതിനെ ചിലർ അസാദ്ധ്യമെന്നു പറയുന്നു.

ശീതാംഗലക്ഷണം.

൨൫. ഹിമസദൃശശരീരോവേപഥുശ്വാസഹിക്കാ
ശിഥിലിതസകലാംഗോഖിന്നനാദോഗ്രതാപഃ
ക്ലമഥുദവഥുകാസച്ഛർദ്ദ്യതീസാരയുക്ത
സ്ത്വരിതമരണഹേതുശ്ശീതഗാത്രപ്രലാപാൽ.

ശീതാംഗമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ ദേഹം മഞ്ഞുപോലെ തണുത്തിരിക്കയും വിറയലും ശ്വാസവും ഇക്കിളും അവയവങ്ങളുടെ സന്ധികളിൽ നിന്നു ഇളകിപ്പോകയും ക്ഷീണത്തോടുകൂടിയുള്ള നാദം പുറപ്പെടുകയും അധികമായ സന്താപവും തളർച്ചയും വ്യാകുലപ്പെടുകയും ചുമയും ഛർദ്ദിയും അതിസാരവും ഉണ്ടാകും. ശൈത്യത്തിന്റെ ആധിക്യം ഹേതുവായിട്ടു ഇതു ശമിക്കുന്നതല്ല.

തന്ദ്രികാലക്ഷണം.

൨൬. പ്രഭൂതതന്ദ്രാതിതൃഷാകഫാപിപാസാകുലതാരോ
ഭവേത് ശ്യാമജിഹ്വാപൃഥുകഠിനകണ്ടകവൃതാ
അതീസാരശ്വാസക്ലമഗുരുതാപശ്രുതിരുജോ
ഗളേകണ്ഠോദ്ധ്യംശയനമനിശംതന്ദ്രികഗദേ.

തന്ദ്രികമെന്ന സന്നിപാതത്തിൽ വല്ലാതെ ഉറക്കവും വേദനയും പനിയും കഫാധിക്യവും തണ്ണീർദാഹവും കറുത്ത നാവും കഠിനമായി മുള്ളുകൾ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും വണ്ണമുള്ള നാക്കും അതിസാരവും ശ്വാസവും തളർച്ചയും സന്താപവും ചെവിവേദനയും കഴുത്തിന്നു തണുപ്പും മാറ്റലുവിൽ വലിവും ഉണ്ടാകും. എല്ലായ്പോഴും ബോധമില്ലാതെ കിടക്കുകയും ചെയ്യും

കണ്ഠകുബ്ജലക്ഷണം.

൨൭. ശിരോർത്തികണ്ഠഗ്രഹദാഹമോഹ
കമ്പജ്വരാരക്തസമീരണാർത്തിഃ
ഹനുഗ്രഹസ്താപവിലാപമൂർഛാ
സ്യാൽകണ്ഠകുബ്ജഃഖലുകഷ്ടസാദ്ധ്യഃ

കണ്ഠകുബ്ജമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, തലവേദനയും കഴുത്തുമുറുകുകയും ചുട്ടും ബോധക്ഷയവും വിറയലും പനിയും രക്തം തുപ്പുകയും വായുകോപവും വാ തുറക്കുന്നതിന്നു പ്രയാസവും സന്താപവും പിച്ചുപറകയും മൂർച്ഛയും ഉണ്ടാകും. ഇതു കഷ്ടസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

കർണ്ണകലക്ഷണം.

൨൮. പ്രലാപശ്രുതിഹ്രാസകണ്ഠഗ്രഹാംഗ
വ്യഥാശ്വാസകാസപ്രസേകപ്രദാഹ
ജ്വരാന്താകകർണ്ണാന്തരേശ്ശോഫപീഡാ
യുതാകർണ്ണകംകഷ്ടസാദ്ധ്യംവദന്തി.

കർണ്ണകമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, പിച്ചുപറകയും ചെവികേൾക്കാതാകയും കഴുത്തുമുറുകുകയും ദേഹപീഡയും ശ്വാസം വലിക്കയും ചുമയും കഫാധിക്യവും പനിയും കർണ്ണങ്ങളിൽ ചുട്ടും കവിൾത്തടത്തിങ്കൽ വേദനയും ഉണ്ടാകും. ഇതു കഷ്ടസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ഭുഗ്നനേത്രലക്ഷണം.

൫൩. ജ്വരബാധാഭയസ്മൃതിഭ്രംശതന്ദ്രാ
ശ്വാസനഭംഗവിലോചനമോഹിതഃ
പ്രലപനഭ്രമകമ്പനശോഷവാൻ
ഭൃശതിജീവിതമാത്രസുഭുഗ്നദൃക്.

ഭുഗ്നനേത്രമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, ജ്വരം ഹേതുവായിട്ടു ബോധക്ഷയവും ഓർമ്മകേടും ശ്വാസവേഗവും കണ്ണുകൾക്കു വളവും മോഹവും അസംബന്ധവചനവും തലതിരിച്ചിലും വിറയലും വീക്കവും ഉണ്ടാകും. ഈ സന്നിപാതം ഉടനെ മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു.

രക്തഷ്ഠീവിലക്ഷണം.

൫൪. രക്തഷ്ഠീവീജ്വരവമിതൃഷാമോഹശൂലാതിസാര
ഹിക്കാധ്മാനഭ്രമണദവഥുശ്വാസസംജ്ഞാപ്രണാശഃ
ശ്യാമാരക്താധികതരരസനാമണ്ഡലോത്ഥേ നേത്രപാ
രക്തഷ്ഠീവീനിഗദിതഇഹപ്രാണഹന്താപ്രസിദ്ധഃ

രക്തഷ്ഠീവി എന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, ചോരതുപ്പുകയും ജ്വരവും ഛർദ്ദിയും തണ്ണീർദാഹവും ബോധക്ഷയവും വേദനയും അതിസാരവും ഇക്കിളും വയറുവീർപ്പും ചക്രംപോലെ ചുറ്റുകയും ഉഷ്ണവും ശ്വാസവേഗവും പ്രജ്ഞാനാശവും ഉണ്ടാകും. നാക്കുകറുത്തു വളരെ രക്തമായിട്ടും വട്ടപ്പുണ്ണുകളോടും കൂടിയിരിക്കും. ഈ സന്നിപാതം മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു.

പ്രലാപകലക്ഷണം.

൫൫. കമ്പപ്രലാപപരിതാപനശീർഷപീഡാ
പ്രോദ്യപ്രബലപവമാനപരാന്യചിന്താ
പ്രജ്ഞാപ്രണാശവികലപ്രചുരപ്രലാപഃ
ക്ഷിപ്രം പ്രയാതി പിതൃപാലപദം പ്രലാപീ.

പ്രലാപകമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, വിറയലും അസംബന്ധവചനവും സന്താപവും തലവേദനയും കോപവും വായുസ്വഭാവത്തിങ്കൽ അല്പവും അന്യകാര്യത്തിൽ വിചാരവും ബുദ്ധിനാശവും ഭവിക്കും. കൂടക്കൂടെ ഉരുകി വളരെ സംസാരിക്കയും ചെയ്യും. ഇതു ഉടനെ മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു.

ജിഹ്വകലക്ഷണം.

൫൬. ശ്വാസനകാസപരിതാപവിഹ്വലഃ
കഠിനകണ്ടകവൃതാതിജിഹ്വകഃ
ബധിരമൂകബലഹാനിലക്ഷണോ
ഭവതികഷ്ടതരസാദ്ധ്യജിഹ്വകഃ.

ജിഹ്വകമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, ശ്വാസവേഗവും ചുമയും സന്താപവും ഉണ്ടാകും. നാക്കു തേരകത്തിന്റെപോലെ ഇരിക്കുകയും അധികം പുറത്തേക്കു തള്ളുകയും ചെയ്യും. ചെവി അടയ്ക്കും സംസാരിക്കയില്ല. ബലംനശിക്കും ഈ സന്നിപാതം ഏറ്റവും കഷ്ടസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

അഭിന്യാസലക്ഷണം.

൫൭. ദോഷത്രയസ്നിഗ്ദ്ധമുഖോതിനിദ്രാ
വൈകല്യനിശ്ചേഷ്ടനകമ്പ്രവാക്ശ്രീ
ബലപ്രണാശശ്വസനാദിനിഗ്രഹോ
ഭിന്ന്യാസഉക്തോനനുതൃപ്യകല്പ്യഃ

(൧൨) ജ്വരനിദാനം

അഭിന്യാസമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ വർദ്ധിച്ചിരുന്ന ദോഷങ്ങളുടെ കോപവും മുഖത്തിന്റെ മിനുമിനുപ്പും നിദ്രാഭംഗവും നിശ്ചേഷ്ടതയും കണ്ഠവാക്കും ബധിരതയും ശ്വാസത്തിനും കാസത്തിനും തടവും മരിക്കും. ഇതു കഠിനതരമായതാണ്.

ഹാരിദ്രകലക്ഷണം.

൨൧. ഹാരിദ്രദേഹനയനോമൂത്രകാംഘ്രിതാപ
നിഷ്ഠീവനാദികസ്സൈന്ധപലക്ഷിതോയഃ
ഹാരിദ്രകസ്സകഥിതഃകിലസന്നിപാത
സ്സാദ്ധ്യോനചൈവഭിഷജാംജ്വരകാലരൂപഃ

ഹാരിദ്രമെന്ന സന്നിപാതത്തിങ്കൽ, ശരീരവും നഖങ്ങളും കണ്ണുകളും കൈകളും കാലുകളും മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും, പുറങ്ങളാകെ എല്ലാടവും ഇളക്കുകയും പുകയുകയും ചെയ്യും. ഇതു, പിത്തപ്രധാനമായ ഒരുവക ജ്വരമാകുന്നു എങ്കിലും സന്നിപാതസംബന്ധം കൂടി ഉണ്ടെന്നും കാലരൂപിയാകുന്നെന്നും ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളണം. ഒരു വൈദ്യനാലും സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു ഇനി പറയേണമെന്നില്ലല്ലോ.

൨൨. ദോഷേപിവൃദ്ധേനഷ്ടേഗ്നൗ
സർവ്വസമ്പൂർണ്ണലക്ഷണഃ
സന്നിപാതജ്വരോസാദ്ധ്യഃ
കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യസ്തതോന്യഥാ

മലത്തിനും മൂത്രത്തിനും തടവും അഗ്നിമാന്ദ്യവും സംഭവിക്കയോടു എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളുടെയും പൂർണ്ണതയോടുകൂടിയ സന്നിപാതജ്വരം അസാദ്ധ്യമാണെന്നും ലക്ഷണങ്ങൾക്ക പൂർണ്ണതയില്ലെങ്കിൽ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാണെന്നും അറിയണം. പണിപ്പെട്ടു സാധിക്കാമെന്നു താല്പര്യം.

൨൩. സപ്തമേദിവസേപ്രാപ്തേ
ദശമേദ്വാദശേപിവാ
പുനർഘോരതരോഭൂത്വാ
പ്രശമംയാതിഹന്തിവാ

വാതജ്വരം, ഏഴാംദിവസവും പിത്തജ്വരം പത്താംദിവസവും കഫജ്വരം പന്ത്രണ്ടാം ദിവസവും പിന്നെയും ഉഗ്രമായിത്തീർന്നിട്ടു ശമിക്കും. ഇല്ലെങ്കിൽ രോഗി മരിക്കും.

൨൪. സപ്തമീദ്വിഗുണാചൈവ
നവമ്യേകാദശീതഥാ
ഏഷാത്രിദോഷമര്യാദാ
മോക്ഷായചവധായച.

വാതജ്വരത്തിന്നു പതിനാലുദിവസവും പിത്തജ്വരത്തിന്നു പതിനെട്ടുദിവസവും കഫജ്വരത്തിന്നു ഇരുപത്തിരണ്ടു ദിവസവും അവധിയുള്ളതാകുന്നു. ഈ അവധികളിൽ രോഗം ശമിക്കുകയോ രോഗി മരിക്കുകയോ ചെയ്യും. വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ മര്യാദ ഇപ്രകാരമാകുന്നു.

൨൫. സന്നിപാതജ്വരസ്യാന്തേ
കർണ്ണമൂലേസുദാരുണഃ
ശോഫസ്സഞ്ജായതേതേന
കശ്ചിദേവപ്രമുച്യതേ.

൨൬. ജ്വരസ്യപൂർവ്വംജ്വരമദ്ധ്യതോവാ
ജ്വരാന്തതോവാശ്രുതിമൂലശോഫഃ

ക്രമാദസാദ്ധ്യോബലവാൻകഷ്ടസാദ്ധ്യഃ
സുഖേനസാദ്ധ്യോമുനിഭിഃപ്രദിഷ്ടഃ.

സന്നിപാതജ്വരത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ കൎണ്ണമൂലങ്ങളിൽ ഏറ്റവും വലിയ വീക്കമുണ്ടാകും എന്നാൽ അതുനിമിത്തം ചിലർ ജീവിക്കുന്നതായിരിക്കും, ഇതൊരുപക്ഷം. ഇനി പക്ഷാന്തരമുണ്ട് അതു താഴെപ്പറയുന്നു. സന്നിപാതജ്വരം തുടങ്ങുന്നതിനു മുമ്പിൽ ആ വീക്കം വരുന്നതായാൽ രോഗം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു സന്നിപാതജ്വരത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ആ വീക്കം വന്നാൽ കഷ്ടസാദ്ധ്യവും അവസാനത്തിൽവന്നാൽ സാദ്ധ്യവും ആകുന്നു.

അഭിന്യാസസംപ്രാപ്തി.

൨൬. ദോഷാഃപ്രകുപിതാരോഷാ
ഉരസ്രോതോനുഗാമിനഃ
ആമാതിവൃദ്ധ്യാഗ്രഥിതാഃ
ബുദ്ധീന്ദ്രിയമനോഗതാഃ.

൨൭. ജനയന്തിമഹാഘോര
മഭിന്യാസംജ്വരംധ്രുവം

വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു ഉരസ്സിലുള്ള ഞരമ്പുകളിൽ ചെന്നിട്ടു വലിയ ആമദോഷത്തോടുകൂടി ബുദ്ധിയിലും കണ്ണു മൂക്കു ചെവി തുടങ്ങിയുള്ള ഇന്ദ്രിയങ്ങളിലും മനസ്സിലും പ്രവേശിച്ചിട്ടു ഏറ്റവും ഭയങ്കരമായ അഭിന്യാസജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

അഭിന്യാസജ്വരലക്ഷണം.

ശ്രുതൌനേത്രേപ്രസുപ്തിസ്സ്യാ
ന്നചേഷ്ടാംകാഞ്ചിദീഹതേ

൨൮. നചദൃഷ്ടിർഭവേത്തസ്യ
സമർത്ഥാരൂപദർശനേ
നഘ്രാണരസനസ്പർശ
ശബ്ദഗന്ധാന്നബുദ്ധ്യതേ

൩൦. ശിരോലോലായതേഭീക്ഷ്ണ
മാഹാരംനാഭിനന്ദതി
കൂജതേവ്യഥതേചൈവ
പരിവർത്തനമീഹതേ

൩൧. അല്പംപ്രഭാഷതേകിഞ്ചി
ദഭിന്യാസസ്സഉച്യതേ
പ്രത്യാഖ്യാതസ്സമസ്തൈസ്തു
കശ്ചിദേവാത്രസിദ്ധ്യതി

അഭിന്യാസജ്വരത്തിനു ചെവിയടയ്ക്കുക, കണ്ണടയ്ക്കുക, യാതൊരു പ്രവൃത്തിയും ചെയ്യാതിരിക്കുക, യാതൊരു രൂപത്തെയും കാണ്മാൻ കണ്ണിനു സാമൎത്ഥ്യമില്ലാതിരിക്കുക, യാതൊരു ഗന്ധത്തെയും അറിവാൻ മൂക്കിനു ശക്തിയില്ലാതിരിക്കുക, തൊലിനു സ്പർശനശക്തിയില്ലാതിരിക്കുക, യാതൊന്നും കേൾപ്പാൻ ചെവിക്കു ശക്തിയില്ലാതിരിക്കുക, മനസ്സിനു യാതൊന്നും ഗ്രഹിപ്പാൻ കഴിയാതിരിക്കുക, എപ്പോഴും തലയിളക്കുക, അന്നത്തെ വെറുക്കുക, ഞരങ്ങുക, കിതയ്ക്കുക, പുറംതിരിയുന്നതിനു തുടങ്ങുക, അല്പമായി സംസാരിക്കുക ഇതുകളാകുന്നു ലക്ഷണങ്ങൾ. ഇതു ഏറ്റവും വലുതായ അഭിന്യാസജ്വരമാകുന്നു. ഈ രോഗം അസാദ്ധ്യമാണെങ്കിലും ചിലപ്പോൾ സാദ്ധ്യമായും വരാം.

ആഗന്തുകജ്വരം

൩൨. അഭിഘാതാഭിചാരാഭ്യാ
മഭിഷംഗാഭിശാപതഃ
ആഗന്തുർജ്ജായതേദോഷൈ
ൎയ്യഥാസ്വംതംവിഭാവയേൽ.

അഭിഘാതം ഹേതുവായിട്ടും ആഭിചാരകർമ്മം ഹേതുവായിട്ടും അഭിഷംഗം ഹേതുവായിട്ടും അഭിശാപം ഹേതുവായിട്ടും ആഗന്തുകജ്വരം നാലുവിധമാകുന്നു. അഭിഘാതം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്നു അഭിഘാതജ്വരമെന്നും ആഭിചാരകർമ്മം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്നു ആഭിചാരജ്വരമെന്നും അഭിഷംഗം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്നു അഭിഷംഗജ്വരമെന്നും അഭിശാപം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്നു അഭിശാപജ്വരമെന്നും പേർ പറയപ്പെടുന്നു. അഭിഘാതജ്വരം ദേഹായാസകരങ്ങളായിരിക്കുന്ന കർമ്മങ്ങളെ അധികമായി ചെയ്കകൊണ്ടും മുറിപ്പെടുക, ഉരയപ്പെടുക, അടിയേല്ക്കുക, തിരുപ്പുക മുതലായവകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. ആഭിചാരജ്വരം മാരണമന്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടു ഹോമാദി കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. അഭിഷംഗജ്വരം ഗ്രഹഭൂതാദിപീഡാഹേതുവായിട്ടും ഔഷധിഗന്ധം ഹേതുവായിട്ടും വിഷംഹേതുവായിട്ടും കോപം ഹേതുവായിട്ടും ഭയം ഹേതുവായിട്ടും ശോകംഹേതുവായിട്ടും കാമംഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. അഭിശാപജ്വരം ബ്രാഹ്മണർ, ഗുരുക്കന്മാർ, വൃദ്ധന്മാർ മുതലായിട്ടുള്ളവരുടെ ശാപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. ഈ ആഗന്തുകജ്വരങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളെ അതാതുദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ടു നിശ്ചയിച്ചുകൊള്ളേണം.

വിഷം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൩൩. ശ്യാവാസ്യതാവിഷകൃതേ
തഥാതിസാരഏവച
ഭക്താരുചിഃപിപാസാച
തോദശ്ചസഹമൂർച്ഛയാ.

വിഷം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിങ്കൽ മുഖം നീലവർണ്ണമായിരിക്കയും അതിസാരവും അന്നത്തിൽ അരുചിയും തണ്ണീർദാഹവും കുത്തിനോവും ഇന്ദ്രിയസാദവും ഭവിക്കും.

ഔഷധീഗന്ധംഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൩൪. ഔഷധീഗന്ധജേമൂർച്ഛാ
ശിരോരുഗ്വമഥുഃക്ഷവഃ

ഔഷധികളുടെ ഗന്ധം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്നു ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു തളർച്ചയും തലവേദനയും ഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും.

കാമം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

കാമജേ ചിത്തവിഭ്രംശ
സ്തന്ദ്രാലസ്യമഭോജനം.

ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട സ്ത്രീയെയും മറ്റും ലഭിക്കായ്കനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്നതായ ജ്വരത്തിങ്കൽ ചിത്തഭ്രമവും മയക്കവും അലസതയും അരുചിയും ഉണ്ടാകും. ഇതിന്നുപുറമേ വാഗ്ഭടൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു "കാമാൽഭ്രമോരുചിർദ്ദാഹോ ഹ്രീനിദ്രാധീധൃതിക്ഷയഃ" കാമംഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്നു തലതിരിച്ചിലും അരുചിയും ഉഷ്ണവും ലജ്ജാനാശവും നിദ്രാനാശവും ബുദ്ധിക്ഷയവും ധൈര്യക്ഷയവും ഉണ്ടാകും.

ഭയംഹേതുവായിട്ടും ശോകംഹേതുവായിട്ടും കോപം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ.

൩൭. ഭയാൽപ്രലാപശ്ശോകാച്ച
ഭവേൽകോപാച്ചവേപഥുഃ

ഭയം ഹേതുവായിട്ടും ശോകം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിന്ന പേ പറയും. കോപം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ജ്വരത്തിന്ന വിറയലും തലവേദനയും ഉണ്ടാകും.

അഭിചാരാഭിശാപാഭ്യാം
മോഹസ്തൃഷ്ണാചജായതേ
൩൮. ഭൂതാഭിഷംഗാദുദ്വേഗോ
ഹാസ്യരോദനകമ്പനം
കാമശോകഭയാദ്വായുഃ
ക്രോധാൽപിത്തംത്രയോമലാഃ
൩൯. ഭൂതാഭിഷംഗാൽകുപ്യന്തി
ഭൂതസാമാന്യലക്ഷണാഃ

അഭിചാരം ഹേതുവായിട്ടും അഭിശാപം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിന്ന മോഹവും തണ്ണീർദാഹവും ഉണ്ടാകും. ഭൂതപിശാചാദിപീഡഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന അഭിഷംഗജ്വരത്തിന്ന ഉദ്വേഗവും ചിരിയും കരച്ചിലും വിറയലുമുണ്ടാകും. കാമം ഹേതുവായിട്ടും ശോകം ഹേതുവായിട്ടും ഭയം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിങ്കൽ വാതം കോപിക്കും. ക്രോധം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിങ്കൽ പിത്തം കോപിക്കും. ഭൂതഗ്രഹാദിപീഡ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരത്തിങ്കൽ വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ കോപമുണ്ടാകും. ഹാസ്യരോദനാദികൾ ഭൂതങ്ങളുടെ സാമാന്യലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

വിഷമജ്വരോല്പത്തി.

ദോഷോല്പോഹിതസംഭൂതോ
ജ്വരോത്സൃഷ്ടസ്യവാപുനഃ
൪൦. ധാതുമന്യതമംപ്രാപ്യ
കരോതിവിഷമജ്വരം

ജ്വരം ഉണ്ടായി ശമിച്ചതിന്റെശേഷം അഹിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന ആഹാരവിഹാരങ്ങളെ സേവിക്കഹേതുവായിട്ട വീണ്ടും ദോഷം കോപിച്ചു രസാദിധാതുക്കളിൽവെച്ചൊന്നിനെ ആശ്രയിച്ചിട്ട വിഷമജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. എന്നാൽ വിഷമജ്വരം ആദ്യമായിട്ടും വരുന്നതാണ്. ദോഷം ബലവത്തായാൽ നിത്യജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കും അല്ലെങ്കിൽ അനിത്യജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കും. വിഷമജ്വരത്തിന്റെ സാമാന്യലക്ഷണങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഒരു ഗ്രന്ഥകർത്താവു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. "യസ്യാനിയതകാലശ്ശീതോഷ്ണൗ ... വേഗതശ്ചാപി വിഷമോജ്വരസ്സ്മൃതഃ" യാതൊന്നുകാലനിയമം ഇല്ലാതെയും ശീതോഷ്ണങ്ങളോടും വിഷമമായ വേഗത്തോടുംകൂടിവരുന്നുവോ അതാകുന്നു വിഷമജ്വരം.

സന്തതാദിവിഷമജ്വരങ്ങൾ.

സന്തതസ്സതതാന്യേദ്യു
സ്തൃതീയകചതുർത്ഥകൗ
൪൧. സന്തതേരസരക്തസ്ഥഃ
സോന്യേദ്യുഃപിശിതാശ്രിതഃ

(൫൩) ജ്വരനിദാനം

മേദോഗതസ്തൃതീയേഹ്നി
അസ്ഥിമജ്ജാഗതഃ പുനഃ
൨൦. കുര്യാച്ചാതുർത്ഥകം ഘോര
മന്തകം രോഗസങ്കരം

മേൽപറഞ്ഞ വിഷമജ്വരം സന്തതമെന്നും സതതമെന്നും അന്യേദ്യുഷ്കമെന്നും തൃതീയകമെന്നും ചാതുർത്ഥകമെന്നും അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. ദോഷം രസധാതുവിനെ ആശ്രയിച്ചിട്ട് സന്തതജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ദോഷം രക്തത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ട് സതതജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ദോഷം മാംസത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ട് അന്യേദ്യുഷ്കജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ദോഷം മേദസ്സിനെ ആശ്രയിച്ചിട്ട് തൃതീയകജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ദോഷം അസ്ഥിയിലൊ മജ്ജയിലൊ സ്ഥിതിചെയ്തിട്ട് ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു ഘോരവും നാശകരവും അനേകരോഗങ്ങളോടുകൂടിയതും ആകുന്നു.

സന്തതജ്വരം.

സപ്താഹം വാ ദശാഹം വാ
ദ്വാദശാഹമഥാപി വാ
൨൧. സന്തത്യാ യോ വിസർഗ്ഗീ സ്യാത്
സന്തതസ്സ നിഗദ്യതേ

സന്തതജ്വരം ഏഴുദിവസമൊ പത്തുദിവസമൊ പന്ത്രണ്ടുദിവസമൊ മുഴുവൻ വിടാതെ നില്ക്കും. എന്നാൽ ‘[illegible]’ എന്ന വാക്യപ്രകാരം വിഷമജ്വരം എന്ന ഉപേക്ഷയും വരികയും ചെയ്യുന്നതാകുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്ക് ഏഴൊ പത്തൊ പന്ത്രണ്ടൊ ദിവസമൊ അവിച്ഛിന്നമായി നില്ക്കുന്ന സന്തതജ്വരത്തെ വിഷമജ്വരത്തിൽ ചേർത്തു വ്യവഹരിച്ചതു എന്നല്ല അഭിപ്രായത്തെ “ഖരനാദൻ” എന്ന ആചാര്യൻ താഴെ കാണുന്ന ശ്ലോകംകൊണ്ട് സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നു. “ജ്വരഃ പൂർവ്വം [illegible] വിഷമജ്വരാഃ” സന്തതജ്വരം, സതതജ്വരം, അന്യേദ്യുഷ്കജ്വരം, തൃതീയകജ്വരം, ചാതുർത്ഥകജ്വരം ഇങ്ങനെ അഞ്ചു ജ്വരങ്ങൾ; എന്നു [illegible] പറയപ്പെട്ടു. അവയിൽ സന്തതജ്വരത്തെ ഒഴിച്ചുള്ള നാലുജ്വരങ്ങളും വിഷമജ്വരങ്ങളാകുന്നു. ഖരനാദന്റെ ഈ അഭിപ്രായത്തെ ചരകാചാര്യൻ താഴെ പറയുന്ന ശ്ലോകംകൊണ്ടു ഖണ്ഡിക്കുന്നു. “വിസർഗ്ഗം ദ്വാദശേ കൃത്വാ ദിവസേऽവ്യക്തലക്ഷണഃ ദുർല്ലഭോപശയഃ കാലം ദീർഘമപ്യനുവർത്തതേ” പന്ത്രണ്ടുദിവസം കഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം വിട്ടുകയും പിന്നെയും [illegible] ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി [illegible] ശമിക്കാതെ വളരെക്കാലം നിലനില്ക്കുന്നതാകുന്നു സന്തതജ്വരം.

സതതാദിജ്വരങ്ങൾ

അഹോരാത്രേ സതതകോ
ദ്വൗ കാലാവനുവർത്തതേ
൨൨. അന്യേദ്യുഷ്കസ്ത്വഹോരാത്രാ
ദേകകാലം പ്രവർത്തതേ
തൃതീയകസ്തൃതീയേഹ്നി
ചതുർത്ഥേഹ്നി ചതുർത്ഥകഃ
൨൩. കേചിദ്ഭൂതാഭിഷംഗോത്ഥം
ബ്രുവതേ വിഷമജ്വരം

സതതജ്വരം പകലിന്റെയും രാത്രിയുടെയും ഇടയിൽ രണ്ടുപ്രാവശ്യം ഉണ്ടാകും. അന്യേദ്യുഷ്കജ്വരം പകലൊ രാത്രിയിലൊ ഒരു പ്രാവശ്യം ഉണ്ടാകും. തൃതീയകജ്വരം മൂന്നാംദിവസം ഉണ്ടാകും. ചാതുർത്ഥകജ്വരം നാലാംദിവസം ഉണ്ടാകും. ചിലർ ഭൂതഗ്രഹാദിപീഡഹേതുവായിട്ടു ഉണ്ടാകുന്ന അഭിഷംഗജ്വരത്തെ വിഷമജ്വരമെന്നു പറയുന്നു.

തൃതീയകജ്വരം.

കഫപിത്താത്ത്രികഗ്രാഹീ
പൃഷ്ഠാദ്വാതകഫാത്മകഃ
൬൨. വാതപിത്താച്ഛിരോഗ്രാഹീ
ത്രിവിധസ്സ്യാത്തൃതീയകഃ

തൃതീയകജ്വരത്തിങ്കൽ കഫപിത്തങ്ങൾക്കു അധികമായ കോപമുണ്ടെങ്കിൽ ത്രികങ്ങളിൽ വേദനയോടുകൂടി വ്യാപിക്കും. വാതകഫങ്ങൾക്കു അധികമായ കോപമുണ്ടെങ്കിൽ പൃഷ്ഠത്തിൽ വേദനയോടുകൂടി വ്യാപിക്കും. വാതപിത്തങ്ങൾക്കു അധികമായ കോപം ഉണ്ടാകുന്നു എങ്കിൽ ശിരസ്സിൽ വേദനയോടുകൂടി വ്യാപിക്കും. ഇങ്ങനെ തൃതീയകജ്വരം മൂന്നു വിധമാകുന്നു.

ചാതുർത്ഥകജ്വരം

ചാതുർത്ഥകോ ദർശയതി
പ്രഭാവം ദ്വിവിധം ജ്വരഃ
൬൩. ജംഘാഭ്യാം ശ്ലൈഷ്മികഃ പൂർവ്വം
ശിരസ്തോനിലസംഭവഃ

ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തിന്നു രണ്ടുപ്രകാരം പ്രഭാവം (വേദനരൂപമായശക്തി) ഉണ്ട്. എങ്ങിനെ എന്നാൽ അതു കഫാധികമായിരുന്നാൽ ആദിയിൽ മുഴങ്കാലിൽ ആരംഭിച്ചിട്ടു പിന്നെ ശരീരങ്ങളിലൊക്കെയും വ്യാപിക്കും; വാതാധികമായിരുന്നാൽ മുമ്പെ ശിരസ്സിൽ തുടങ്ങീട്ടു അനന്തരം അംഗങ്ങളിലൊക്കെയും വ്യാപിക്കും. സന്തതാദികളായ അഞ്ചുജ്വരങ്ങളുടേയും ഉത്ഭവം മിക്കവാറും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടാകുന്നു എങ്കിലും വാതപിത്തകഫങ്ങളിൽവെച്ച് ചിലതിന് ആധിക്യമുള്ളതായിട്ടാണ് ഗ്രന്ഥകർത്താ പ്രത്യേകം നാമങ്ങൾ വിധിച്ചത്. അവയിൽ ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തെക്കുറിച്ചു ഭാവമിശ്രൻ ഈ പ്രകാരം പറയുന്നു. "ചാതുർത്ഥകോ മനോമേദോമജ്ജാസ്ഥി ... വിഷമജ്വരഃ ..." ചാതുർത്ഥകമെന്ന രോഗം, ദാരുണമായ വിഷമജ്വരമാകുന്നു. ഇതു മനുഷ്യരുടെ ശരീരത്തെ ശോഷിപ്പിക്കുന്നതും ബലത്തേയും വർണ്ണത്തേയും അഗ്നിയേയും നശിപ്പിക്കുന്നതും ആകുന്നു. ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തിന്നു പിത്തപ്രാധാന്യമില്ലെന്നാകുന്നു ചിലരുടെ അഭിപ്രായം. അതിനുള്ള ഉദാഹരണമാണു താഴെ എഴുതുന്ന ശ്ലോകം. "ശ്ലേഷ്മാധികോ ... പൂർവ്വം ... പൂർവ്വം ... ശിരോഗ്രാഹീ ..." യാതൊരു ജ്വരം ആദിയിൽ ഊർദ്ധ്വകായത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ടുള്ളതാകുന്നുവോ അതു വാതാധിക്യത്തോടുകൂടിയതാകുന്നു. യാതൊരു ജ്വരം ആദിയിൽ അധഃകായത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ടുള്ളതാകുന്നുവോ അതു കഫാധിക്യത്തോടുകൂടിയതും ആകുന്നു. ചില ആചാര്യന്മാരുടെ അഭിപ്രായം ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തിന്നും പിത്തപ്രാധാന്യമുണ്ടെന്നാണ്. അതിലേക്കു താഴെ കാണുന്ന ശ്ലോകം പ്രമാണം. "ഊർദ്ധ്വകായത്തു ... പൂർവ്വം ... മദ്ധ്യകായത്തു ... പൂർവ്വസ്സപിത്തജഃ ... ചാതുർത്ഥകഃ" യാതൊരു ജ്വരം മുമ്പെ ശിരസ്സിൽതുടങ്ങി സർവ്വാംഗങ്ങളിലും വ്യാപിക്കുന്നുവോ അതു വാതപ്രധാനമായ ചാതുർത്ഥക ജ്വരമാകുന്നു. യാതൊന്നു മദ്ധ്യശരീരത്തിൽ തുടങ്ങി സർവ്വാംഗങ്ങളിലും വ്യാപിക്കുന്നുവോ അതുപിത്തജമായ ചാതുർത്ഥകജ്വരമാകുന്നു. യാതൊന്നു ശരീരത്തിന്റെ അധോഭാഗത്തിൽ തുടങ്ങി സർവ്വാംഗങ്ങളിലും വ്യാപിക്കുന്നുവോ അതു കഫപ്രാധാന്യത്തോടുകൂടിയ ചാതുർത്ഥകജ്വരമാകുന്നു. ചാതുർത്ഥകജ്വരം മിക്കവാറും കഫവാതങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടുള്ളതാകുന്നതാകയാൽ അതിന്നു പിത്തപ്രാധാന്യമില്ലെന്നാണ് ചരകാദികളുടെ അഭിപ്രായം.

ചാതുർത്ഥകാദിജ്വര വിപര്യങ്ങൾ

വിഷമജ്വര ഏവാന്യേ
ചാതുർത്ഥകവിപര്യയഃ
൬൪. മദ്ധ്യേഹ്നി ജ്വരയത്യാദാ വന്തേചാപി പ്രമുഞ്ചതി

([illegible]) ജ്വരനിദാനം

ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തിന്ന വിപരീതമായ ജ്വരമുണ്ട്. എങ്ങിനെയെന്നാൽ ആദിയിൽ രണ്ടുദിവസം പനി ഇല്ലാതിരിക്കയും പിന്നെ രണ്ടുദിവസം ഉണ്ടായിരിക്കയും ഒടുവിൽ രണ്ടുദിവസം ഇല്ലാതിരിക്കയും ചെയ്യുന്നതാകുന്നു അസ്ഥിമജ്ജാഗതമായ ചാതുർത്ഥകവിപര്യയഃ ത്ര്യഹാദ്വ്യഹം ജ്വരയതി ആദിമന്തേ ഇതി ദോഷങ്ങൾ അസ്ഥിയിലും മജ്ജയിലും ചെന്നിരുന്നാൽ ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തിന്ന വിപരീതജ്വരമുണ്ടാകും. എങ്ങിനെയെന്നാൽ മൂന്നു ദിവസങ്ങളിൽ രണ്ടുദിവസം പനിച്ചിട്ട ഒരുദിവസം പനിക്കാതിരിക്കും. ഇതത്രെ ചാതുർത്ഥകവിപര്യയം. ചാതുർത്ഥകജ്വരത്തിന്നുള്ളതുപോലെ തൃതീയകാദിജ്വരങ്ങൾക്കും വിപര്യയങ്ങൾ ഉണ്ട്. മദ്ധ്യത്തിൽ ഒരുദിവസം പനിച്ചിട്ട ആദിയിലും അവസാനത്തിലും പനിക്കാതെ ഇരിക്കും. ഇതത്രെ തൃതീയകവിപര്യയഃ, പനി, ദിനരാത്രികളുടെ ഇടയിൽ രണ്ടു പ്രാവശ്യം വിട്ടകയും ശേഷമുള്ള എല്ലാസമയവും ഉണ്ടായിരിക്കയും ചെയ്യുന്നതു സതതകജ്വരവിപര്യയം പനി, അഹോരാത്രം ഒരു പ്രാവശ്യം വിട്ടനിന്നിട്ട ശേഷം എല്ലാസമയവും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതു അന്യേദ്യുഷ്കജ്വരവിപര്യയം.

വാതബലാസകജ്വരലക്ഷണം.

൩൭. നിത്യംമന്ദജ്വരോരൂക്ഷഃ ശൂനകസ്തേനസീദതി
സ്തബ്ധാംഗഃശ്ലേഷ്മഭൂയിഷ്ഠോ നരോവാതബലാസകീ

വാതബലാസകം എന്ന ജ്വരത്തിങ്കൽ, എല്ലായ്പോഴും അല്പമായ പനിയും ശരീരത്തിന്ന രൂക്ഷതയും അധികമായ വീക്കവും തന്നിമിത്തം തളർച്ചയും ഇളക്കമില്ലായ്കയും കഫാധിക്യവും ഉണ്ടാകും. ഈ ജ്വരം വാതകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട ഉണ്ടാകുന്നതാണെങ്കിലും കഫാധികമായിട്ടുള്ളതാണെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഈ വാതബലാസകജ്വരം കംഠമാലയാണെന്നും പിത്താധികമായിട്ടുള്ളതാണെന്നും ചിലർ പറയുന്നു. പിത്താധികമായിട്ടുള്ളതല്ലെന്നും സുശ്രുതാചാര്യർ താഴെപ്പറയുന്ന ശ്ലോകംകൊണ്ടു സ്ഥിരപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു പ്രലേപകംവാതബലാസകം ച കഫാധികത്വാൽ പ്രവദന്തി തജ്ജ്ഞാഃ പ്രലേപകജ്വരവും വാതബലാസകജ്വരവും കഫാധികങ്ങളായിട്ടുള്ളവയാണെന്ന വിദ്വാന്മാർ പറയുന്നു എന്നിതിന്റെ സാരം. വാതബലാസകജ്വരത്താൽ പീഡിതനായ മനുഷ്യന്റെ നീരുകൊണ്ടും തന്നിമിത്തം വളരെ കഷ്ടതയെ അനുഭവിക്കേണ്ടതാകും "ശൂനകസ്തേനസീദതി" എന്നുള്ളതിന്ന ശുഷ്കസ്തേനസീദതി എന്ന പാഠാന്തരമുണ്ട്.

പ്രലേപകജ്വരലക്ഷണം.

൩൮. പ്രലിമ്പന്നിവഗാത്രാണി ഘർമ്മേണ ഗൗരവേണവാ
മന്ദജ്വരവിലേപീചസശീതഃസ്യാൽ പ്രലേപകഃ

പ്രലേപകജ്വരത്തിന്ന, ശരീരത്തിന്ന വളരെ ഘനവും വിയർപ്പും ശരീരത്തിൽ തേച്ചുപിടിപ്പിച്ചപോലെ എന്ന തോന്നലോടുകൂടിയ പനിയും അല്പമായ പനിയും ശൈത്യവും ഉണ്ടാകും പ്രലേപകജ്വരം കഫപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാണ് ചിലർ സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ഒന്നാണ് ക്ഷയത്തിങ്കൽ ഈവക ലക്ഷണങ്ങൾ കാണപ്പെടുന്നതുകൊണ്ട് ഇതു ക്ഷയജ്വരമാണെന്നു പറയുന്നു.

വിഷമജ്വരവിശേഷം.

൩൯. വിദഗ്ദ്ധേന്നരസേദേഹേ ശ്ലേഷ്മപിത്തേവ്യവസ്ഥിതേ
തേനാർദ്ധംശീതളംദേഹേ ചാർദ്ധംചോഷ്ണംപ്രജായതേ

അന്നരസത്തിന്ന ദുഷ്ടത നേരിടുന്ന സമയം പിത്തവും കഫവും ദുഷിച്ചുവരുന്നതുമില്ലും. അപ്പോൾ കഫം ഹേതുവായിട്ട പകുതി ശരീരത്തിന്ന ശൈത്യവും പിത്തം ഹേതുവായിട്ട പകുതി ശരീരത്തിന്ന ഉഷ്ണവും ഉണ്ടാകും ഇതു അർദ്ധനാരീശ്വരാകാരമായിട്ടോ നരസിംഹാകാരമായിട്ടോ ഇരിക്കും

൪൦. കായേദുഷ്ടംയദാപിത്തം ശ്ലേഷ്മാചാന്തേവ്യവസ്ഥിതഃ
തേനോഷ്ണത്വംശരീരസ്യ ശീതതാഹസ്തപാദയോഃ

പിത്തം ശരീരത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിങ്കൽ നിന്ന ദുഷിക്കയും കഫം കൈകാലുകളിൽ നിന്ന ദുഷിക്കയും ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ട ശരീരത്തിന്ന ഉഷ്ണവും കൈകാലുകൾക്ക ശൈത്യവും ഉണ്ടാകും ഇതും ഒരുവക വിഷമജ്വരമാകുന്നു.

൩൧. കായശ്ലേഷ്മാ യദാ ദുഷ്ടഃ പിത്തം ശാഖാവ്യവസ്ഥിതം
ശീതത്വം തേന ഗാത്രാണാം ഉഷ്ണത്വം ഹസ്തപാദയോഃ

കഫം ശരീരത്തിന്റെ ഉള്ളിൽനിന്നു ദുഷിക്കയും പിത്തം കൈകാലുകളിൽനിന്നു ദുഷിക്കയും ചെയ്യുമ്പോൾ ശരീരത്തിനു ശൈത്യവും കൈകാലുകൾക്കു ഉഷ്ണവും ഉണ്ടാകും ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രത്യേക ജ്വരത്തിന്റെ വിപരീതമാകുന്നു.

൩൨. ത്വക്സ്ഥൗ ശ്ലേഷ്മാനിലൗ ശീതമാദൗ ജനയതോ ജ്വരേ
തയോഃ പ്രശാന്തയോഃ പിത്തമന്തേ ദാഹം കരോതി ച.

൩൩. കരോത്യാദൗ തഥാ പിത്തം ത്വക്സ്ഥം ദാഹമതീവ ച
തസ്മിൻപ്രശാന്തേ ത്വിതരൗ കുരുതഃ ശീതമന്തതഃ

൩൪. ദ്വാവേതൗ ദാഹശീതാദീ ജ്വരൗ സംസർഗ്ഗജൗ സ്മൃതൗ
ദാഹപൂർവ്വസ്തയോഃ കഷ്ടഃ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യതമശ്ച സഃ

കഫവും വാതവും ത്വക്കിൽ നിന്നിട്ടു മുമ്പെ ശൈത്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുകയും അതു ശമിച്ചതിന്റെ ശേഷം പിത്തം ഉഷ്ണത്തെ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യും ഈ ജ്വരത്തിനു ശീതാദി എന്നു പേർ. പിത്തം ത്വക്കിൽനിന്നിട്ടു മുമ്പെ ഏറ്റവും ഉഷ്ണത്തെ ഉണ്ടാക്കുകയും അതു ശമിച്ചതിന്റെ ശേഷം വാതകഫങ്ങൾ ശൈത്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യും ഈ ജ്വരത്തിന്റെ പേർ ദാഹാദിയെന്നാകുന്നു. ശീതാദിയെന്നും ദാഹാദിയെന്നും ഉള്ള ഈ രണ്ടു ജ്വരങ്ങളും സംസർഗ്ഗം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നവയാകുന്നു. അവയിൽ ദാഹാദി കഷ്ടവും ഏറ്റവും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യവുമാകുന്നു. ശീതാദി സാദ്ധ്യമാണെന്നു അർത്ഥാപത്തിയാലും സിദ്ധിച്ചു. വിഷമജ്വരങ്ങളിൽ പുനരാവൃത്തി ഹേതുവായിട്ടു ദോഷപ്രശാന്തി ഉണ്ടാകുന്നില്ല, എന്നു സുശ്രുതത്തിൽ പറയുന്നു; ശ്ലോകം [illegible] [illegible] [illegible] ധാതു[illegible] [illegible] ദോഷത്തിൽനിന്നു [illegible] വേർപെടുന്നില്ല [illegible] ലക്ഷണങ്ങളായിട്ടു നിന്നുകൊള്ളും ജ്വരത്തിന്റെ വേഗം പോകുമ്പോൾ ജ്വരം വിട്ടുപോയി എന്നു തോന്നും എന്നാൽ അതു ധാതുക്കളുടെ ഉള്ളിൽ ലയിച്ചിരിക്ക ഹേതുവായിട്ടും സൂക്ഷ്മതഹേതുവായിട്ടും കാണപ്പെടുന്നില്ലെന്നു മാത്രമേ ഉള്ളൂ.

രസാദിധാതുഗതജ്വരലക്ഷണങ്ങൾ.

൩൫. ഗുരുതാ ഹൃദയോത്ക്ലേശഃ സദനം ഛർദ്ദ്യരോചകൗ
രസസ്ഥേ തു ജ്വരേ ലിംഗം ദൈന്യം ചാസ്യോപജായതേ.

രസധാതുവിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ജ്വരത്തിനു ദേഹത്തിനു കനവും ഹൃദയത്തിനു പീഡയും [illegible] ഛർദ്ദിയും അരുചിയും മനസ്സിനു തളർച്ചയും ഉണ്ടാകും.

൩൬. രക്തനിഷ്ഠീവനം ദാഹോ മോഹച്ഛർദ്ദനവിഭ്രമൗ
പ്രലാപഃ പിഡകാ തൃഷ്ണാ രക്തപ്രാപ്തേ ജ്വരേ നൃണാം.

രക്തത്തിൽ നില്ക്കുന്നതായ ജ്വരത്തിനു രക്തംതുപ്പും ഉഷ്ണവും മോഹവും ഛർദ്ദിയും തലതിരിച്ചിലും ഉണ്ടാകും. പ്രലാപവും ശരീരത്തിൽ ചെറിയ കുരുക്കളും തണ്ണീർദാഹവും ഉണ്ടാകും.

൩൭. പിണ്ഡികോദ്വേഷ്ടനം തൃഷ്ണാ സൃഷ്ടമൂത്രപുരീഷതാ
ഊഷ്മാന്തർദ്ദാഹവിക്ഷേപൗ ഗ്ലാനിസ്സ്യാന്മാംസഗേ ജ്വരേ.

മാംസത്തിൽ നിൽക്കുന്നതായ ജ്വരത്തിനു, കാൽവണ്ണകൾ കയറുകയും തണ്ണീർദാഹവും മലമൂത്രങ്ങളുടെ അധികമായ പ്രവൃത്തിയും പുറത്തും ഉള്ളിലും ചൂടും കൈകാലുകൾക്കു ഇളക്കവും ക്ഷീണതയും ഉണ്ടാകും "ഊഷ്മാന്തർദ്ദാഹവിക്ഷേപൗ" എന്നു പാഠാന്തരമുണ്ട്.

(൨൦) ജ്വരനിദാനം

൪൯. ഭൃശംസ്വേദസ്തൃഷാമൂർച്ഛാ പ്രലാപച്ഛർദ്ദിരേവച
ദൌർഗ്ഗന്ധ്യാരോചകൌഗ്ലാനി ർമ്മേദസ്ഥേചാസഹിഷ്ണുതാ

മേദസ്സിൽ നില്ക്കുന്നതായ ജ്വരത്തിന്ന അധികമായ വിയർപ്പും തണ്ണീർദാഹവും ഇന്ദ്രിയസാദവും ഉണ്ടാകും പ്രലാപവും ഛർദ്ദിയും ദുർഗ്ഗന്ധവും അരുചിയും ക്ഷീണവും അസഹനീയമായ വേദനയും ഭവിക്കും.

൫൦. ഭേദോസ്ഥ്നാംകൂജനംശ്വാസോ വിരേകച്ഛർദ്ദിരേവച
വിക്ഷേപണംചഗാത്രാണാ മേതദസ്ഥിഗതേജ്വരേ

അസ്ഥിയിൽ നില്ക്കുന്നതായ ജ്വരത്തിന്ന എല്ലുകൾ പിളർന്നുപോകുന്നതുപോലെ എന്ന തോന്നുകയും പക്ഷികളുടെ ശബ്ദത്തെപ്പോലെയുള്ള ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കയും ചെയ്യും അധികമായ ശ്വാസവും അതിസാരവും ഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും കൈകാലുകൾ എടുത്തിടും.

൫൧. തമഃപ്രവേശനംഹിക്കാ കാസശൈത്യംവമിസ്തഥാ
അന്തർദ്ദാഹോമഹാശ്വാസോ മർമ്മച്ഛേദശ്ചമജ്ജഗേ

മജ്ജാഗതമായ ജ്വരത്തിങ്കൽ ഇരുട്ടിലിരിക്കുന്നതായി തോന്നും എക്കിളും ചുമയും തണുപ്പും ഛർദ്ദിയും ഉള്ളിൽ ചുട്ടും വലുതായ ശ്വാസവും ഉണ്ടാകും ഹൃദയം പിളർന്നുപോകുന്നതായിട്ട തോന്നും.

൫൨. മരണംപ്രാപ്നുയാത്തത്ര ശുക്ലസ്ഥാനഗതേജ്വരേ
ശേഫസസ്തബ്ധതാമോക്ഷഃ ശുക്ലസ്യതുവിശേഷതഃ

ശുക്ലസ്ഥാനഗതമായ ജ്വരത്തിങ്കൽ, മരണം ഭവിക്കും; ലിംഗം സ്തംഭിക്കും; ശുക്ലത്തിന്റെ ബാഹുല്യം ഹേതുവായിട്ട ശുക്ലം സ്രവിക്കുകയും ചെയ്യും. ആ ശുക്ലം രക്തസമ്മിശ്രമായിട്ടു വരും: ഇവിടെ ശുക്ലസ്ഥാനം എന്നുള്ള പദത്താൽ ശുക്ലവും ശുക്ലസ്ഥാനവും എന്ന വ്യാഖ്യാനിക്കണം; ശുക്ലത്തിന്റെ സ്ഥാനം എന്ന പറയുന്നതു അയുക്തമാകുന്നു, എന്തെന്നാൽ ശുക്ലം എല്ലാദേഹത്തിലും വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട അതിന്ന പ്രത്യേകം ഒരു സ്ഥാനമില്ല. അതിന്ന പ്രമാണം യഥാപയസിസർപ്പിസ്തു ഗൂഢശ്ചേക്ഷൗരസോയഥാ ശരീരേഷുതഥാശുക്ലം ശുക്ലവിത്തുകൾ വിചാരിക്കുന്നു. പാലിൽ നെയ്യ്, എങ്ങിനെയിരിക്കുന്നുവോ കരിമ്പിൻ നീരിൽ ശർക്കര എങ്ങിനെയിരിക്കുന്നുവോ എന്നുള്ള ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളുടെ സംയോഗം മനസ്സിലായിട്ടില്ലാത്തവർക്ക ശരിയായ ഉത്തരം പറവാൻ സാധിക്കയില്ല. എന്തെന്നാൽ, പാലിൽ നോക്കിയാൽ നോക്കുന്നേടത്തൊക്കെയും പാലല്ലാതെ നെയ്യ് കാണുകയില്ല കരിമ്പിൻനീരിൽ നോക്കിയാൽ നോക്കുന്നിടത്തൊക്കെയും കരിമ്പിൻനീരല്ലാതെ ശർക്കരയും കാണുകയില്ല പാലിൽ നെയ്യും കരിമ്പിൻനീരിൽ ശർക്കരയും സർവ്വവ്യാപിയായിട്ട സൂക്ഷ്മരൂപേണ ലയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന മനസ്സിലാകുന്നതുപോലെ മനുഷ്യശരീരത്തിൽ ശുക്ലവും സർവ്വവ്യാപിയായിട്ട സൂക്ഷ്മരൂപേണ ലയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന മനസ്സിലാകും ഇതുകൊണ്ട ശുക്ലത്തിന്ന പ്രത്യേകം ഒരു സ്ഥാനമില്ലെന്ന ഗ്രഹിക്കാം.

പ്രാകൃതജ്വരവും വൈകൃതജ്വരവും.

൫൩. വർഷാശരദ്വസന്തേഷു വാതാദ്യൈഃപ്രാകൃതഃക്രമാൽ
വൈകൃതോന്യസ്സദുസ്സാധ്യഃ പ്രാകൃതശ്ചാനിലോത്ഭവഃ

വർഷർത്തുവിങ്കൽ വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും ശരദൃതുവിങ്കൽ പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും വസന്തർത്തുവിങ്കൽ കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും പ്രാകൃതജ്വരമാകുന്നു. പ്രാകൃതജ്വരത്തിന്ന വിപരീതമായിട്ടുള്ള വൈകൃതജ്വരം അതെങ്ങിനെ എന്നാൽ വർഷർത്തുവിങ്കൽ പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും ശരദൃതുവിങ്കൽ കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും വസന്തർത്തുവിങ്കൽ വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും വൈകൃതജ്വരമാകുന്നു വൈകൃതജ്വരവും പ്രായേണ വാതഹേതുകമായിരിക്കുന്ന പ്രാകൃതജ്വരവും ദുസ്സാദ്ധ്യമാകുന്നു പ്രാകൃതജ്വരം, സുഖസാദ്ധ്യമാണെന്ന ഇതിന്റെ അർത്ഥവശാലും പ്രാകൃതസ്സുഖസാദ്ധ്യസ്തു വസന്തശരദുദ്ഭവഃ വസന്തർത്തുവിങ്കലും ശരദൃതുവിങ്കലുമുണ്ടാകുന്ന പ്രാകൃതജ്വരം സുഖസാദ്ധ്യമാകുന്നു എന്നുള്ള പ്രമാണവചനത്താലും സിദ്ധിച്ചു-

ജ്വരനിദാനം (പ.ഉ)

൩൩. വർഷാസു മാരുതോ ദുഷ്ടഃ പിത്തശ്ലേഷ്മാന്വിതോ ജ്വരം
കുര്യാൽപിത്തഞ്ച ശരദി തസ്യ ചാനുബലഃ കഫഃ

൩൪. തൽപ്രകൃത്യാ വിസർഗ്ഗാച്ച തത്ര നാനശനാദ്ഭയം
കഫോ വസന്തേ തമപി വാതപിത്തം ഭവേദനു.

വർഷകാലത്തിൽ വാതം ദുഷിച്ചിട്ടു കഫപിത്തങ്ങളോടുകൂടി ജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കും ശരൽക്കാലത്തിങ്കൽ പിത്തം ദുഷിച്ചിട്ടും ജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതിന്നു കഫം സഹായമായി നില്ക്കുകയും ചെയ്യും. കഫം നൈസർഗ്ഗികമാകയാലും കാലം ബലദമാകയാലും അവിടെ രോഗിയെ ഉപവസിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു വൈദ്യൻ ഭയപ്പെടേണ്ടാ. കഫം വസന്തത്തിൽ ദുഷിച്ചു വാതപിത്തങ്ങളോടുകൂടി ജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കും.

൩൫. കാലയഥാസ്വമേതേഷാം പ്രവൃത്തിർവൃദ്ധിരേവ വാ
നിദാനോക്താനുപശയോ വിപരീതോപശായിതാ.

അതതു ദോഷത്തിന്റെ കാലങ്ങളിൽ എല്ലാ ജ്വരങ്ങൾക്കും ഉല്പത്തിയും, വർദ്ധനയും ഉണ്ടാകും വാതജ്വരാദികൾക്കു വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ കോപത്തിന്നു കാരണങ്ങളായി പറയപ്പെട്ട നിദാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധനവും നിദാനങ്ങൾക്കു വിപരീതങ്ങളായിരിക്കുന്നവയെക്കൊണ്ടു ശമനവും ചെയ്യും എല്ലാവയുമുള്ള ജ്വരങ്ങളിൽ വെച്ചു സംപ്രാപ്തിവശാൽ ചിലതു അന്തർവ്വേഗമായിട്ടും ചിലതു ബഹിർവ്വേഗമായിട്ടുമുണ്ടാകും

അന്തർവ്വേഗജ്വരലക്ഷണം

൩൬. അന്തർദ്ദാഹോധികസ്തൃഷ്ണാ പ്രലാപഃ ശ്വസനം ഭ്രമഃ
സന്ധ്യസ്ഥിശൂലമസ്വേദോ ദോഷവർച്ചോവിനിഗ്രഹഃ

൩൭. അന്തർവ്വേഗസ്യ ലിംഗാനി ജ്വരസ്യൈതാനി ലക്ഷയേൽ

അന്തർവ്വേഗജ്വരത്തിന്ന് അന്തർദ്ദാഹവും അധികമായ തണ്ണീർദ്ദാഹവും ഉണ്ടാകും: പ്രലാപവും ശ്വാസവും തലതിരിച്ചിലും സന്ധികളിലും അസ്ഥികളിലും വേദനയും വിയർപ്പില്ലായ്കയും മലബന്ധവുമുണ്ടാകും. ഈ ജ്വരം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ചിലതു അസാദ്ധ്യമായിട്ടും വരാം. "ശരീരത്തിന്നകത്തു ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവൻ" ഗംഭീരമായി തീക്ഷ്ണമായിരിക്കുന്ന വേഗം ഉള്ളതായിട്ടു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ജ്വരരോഗിയെ ഉപേക്ഷിക്കേണമെന്നു സുശ്രുതത്തിലും കാണുന്നു.

ബഹിർവ്വേഗജ്വരലക്ഷണം.

സന്താപോഭ്യധികോ ബാഹ്യസ്തൃഷ്ണാദീനാഞ്ച മാർദ്ദവം

൩൮. ബഹിർവ്വേഗസ്യ ലിംഗാനി സുഖസാദ്ധ്യത്വമേവ ച

ബഹിർവ്വേഗജ്വരത്തിന്നു പുറത്തു അധികമായ ഉഷ്ണവും അല്പമായ വെള്ളദാഹവും അല്പമായ പ്രലാപവും അല്പമായ ശ്വാസവും അല്പമായ ഭ്രമവും ഉണ്ടാകും. ഇതു സുഖസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ആമജ്വരലക്ഷണം.

ലാലാപ്രസേകോ ഹൃല്ലാസ ഹൃദയാശുദ്ധ്യരോചകാഃ

൩൯. തന്ദ്രാലസ്യാവിപാകാസ്യവൈരസ്യം ഗുരുഗാത്രതാ
ക്ഷുന്നാശോ ബഹുമൂത്രത്വം സ്തബ്ധതാ ബലവാൻ ജ്വരഃ

൪൦. ആമജ്വരസ്യ ലിംഗാനി ന ദദ്യാത്തത്ര ഭേഷജം
ഭേഷജം ഹ്യാമദോഷസ്യ ഭൂയോ ജ്വലയതി ജ്വരം.

ആമജ്വരത്തിന്നു വായിൽനിന്നു വെള്ളം ഒഴുകും ഓക്കാനിക്കും. ഹൃദയത്തിന്നു അശുദ്ധിയും അരുചിയും മടിയും ക്ഷീണവും ദഹനക്കേടും ഉണ്ടാകും. വായ്ക്കു രസമുണ്ടാകയില്ല ശരീരത്തിന്നു കനമുണ്ടാകും. വിശപ്പുണ്ടാകയില്ല വളരെ മൂത്രം പോകും ശരീരം സ്തംഭിക്കും. ജ്വരത്തിന്നു വേഗം കൂടും. ഈ ആമജ്വരത്തിന്നു ഔഷധം കൊടുത്താൽ ജ്വരം പിന്നെയും വർദ്ധിച്ചുവരുമെന്നറിക.

(൨൧) ജ്വരനിദാനം

പച്യമാനജ്വരലക്ഷണം.

൧൮. ജ്വരവേഗോऽധികസ്തൃഷ്ണാ പ്രലാപഃ ശ്വസനം ഭ്രമഃ
മലപ്രവൃത്തിരുത്ക്ലേശഃ പച്യമാനസ്യ ലക്ഷണം.

പച്യമാനജ്വരത്തിങ്കൽ ജ്വരത്തിന്നു വളരെ വേഗവും തണ്ണീർദാഹവും പ്രലാപവും വായുശ്വാസവും തലതിരിച്ചിലും ഉണ്ടാകും. മലം പോകും. ദോഷങ്ങൾക്കു സ്ഥാനഭ്രംശവും ജനിക്കും.

നിരാമജ്വരലക്ഷണം.

൧൯. ക്ഷുത്ക്ഷാമതാ ലഘുത്വം ച ഗാത്രാണാം ജ്വരമാർദ്ദവം
ദോഷപ്രവൃത്തിരുത്സാഹോ നിരാമജ്വരലക്ഷണം.

നിരാമജ്വരത്തിങ്കൽ, വിശപ്പും അവയവങ്ങൾക്കു ലഘുത്വവും അല്പമായ ജ്വരവും ദോഷപ്രവൃത്തിയും ഉത്സാഹവുമുണ്ടാകും. ജ്വരംതുടങ്ങീട്ടു ഏഴുദിവസംകഴിഞ്ഞാൽ അതു നിരാമജ്വരമാകുന്നു. അതിനെപ്പറ്റിയുള്ള മറ്റൊരുവചനം താഴെ ചേർക്കുന്നു. "സപ്താഹേനൈവ പച്യന്തേ സപ്തധാതുഗതാ മലാഃ നിരാമശ്ചാപ്യതഃ പ്രോക്തോ ജ്വരഃ പ്രായോऽഷ്ടമേऽഹനി" സപ്തധാതുക്കളിൽ വ്യാപിച്ചതായ ദോഷങ്ങൾ ഏഴു ദിവസം കൊണ്ടു പക്വതയെ പ്രാപിക്കുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു ജ്വരം എട്ടാംദിവസം മിക്കവാറും നിരാമമായിട്ടു തീരുന്നു

സാധ്യജ്വരലക്ഷണം.

൨൦. ബലവത്സ്വല്പദോഷേഷു ജ്വരഃ സാധ്യോऽനുപദ്രവഃ

ബലവാന്മാർക്കു അല്പദോഷങ്ങൾ ഉണ്ടായതും കാസശ്വാസാദി ഉപദ്രവവ്യാധികളില്ലാത്തതുമായ ജ്വരം, സാധ്യമാകുന്നു. കാസശ്വാസാദി ഉപദ്രവവ്യാധികളെപ്പറ്റിയുള്ള പ്രമാണവചനം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "ശ്വാസോ മൂർച്ഛാരുചിശ്ഛർദ്ദിസ്തൃഷ്ണാതിസാരവിഡ്ഗ്രഹാഃ ഹിക്കാ കാസാംഗഭേദാശ്ച ജ്വരസ്യോപദ്രവാ ദശ" ശ്വാസം, മൂർച്ഛ, അരുചി, ഛർദ്ദി, തണ്ണീർദാഹം, അതിസാരം, മലബന്ധം, ഇക്കിൾ, ചുമ, ശരീരം പിളർന്നുപോകുന്നുവോ എന്നു തോന്നുമാറുള്ള പീഡ ഇവകൾ ജ്വരത്തിന്റെ ഉപദ്രവവ്യാധികളാകുന്നു.

അസാധ്യജ്വരലക്ഷണം.

ഹേതുഭിർബഹുഭിർജാതോ ബലിഭിർബഹുലക്ഷണഃ
൨൧. ജ്വരഃ പ്രാണാന്തകൃദ്യശ്ച ശീഘ്രമിന്ദ്രിയനാശനഃ
ജ്വരഃ ക്ഷീണസ്യ ശൂനസ്യ ഗംഭീരോ ദൈർഘരാത്രികഃ
൨൨. അസാധ്യോ ബലവാൻ യശ്ച കേശസീമന്തകൃജ്ജ്വരഃ

ബലമുള്ളവയായ അനേകഹേതുക്കളെക്കൊണ്ടു ഉണ്ടായതും വളരെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ ജ്വരം മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു. സംഭവിച്ച ഉടനെ ചികിത്സിക്കപ്പെട്ടിട്ടെന്നാലും കണ്ണു മൂക്കു ചെവി തുടങ്ങിയുള്ള ജ്ഞാനേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കോ കൈകാൽ തുടങ്ങിയുള്ള കർമ്മേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കോ ഇവയിൽ ചിലതിന്നു നാശം ഭവിപ്പിക്കുന്നതായ ജ്വരവും അസാധ്യമാകുന്നു. ശക്തിക്ഷയമുള്ളവനു ഉണ്ടാകുന്ന ജ്വരവും അന്തർധാതുവിൽ നില്ക്കുന്നതായ ജ്വരവും അല്ലെങ്കിൽ ഗംഭീരജ്വരവും വളരെക്കാലം നില്ക്കുന്നതായ ജ്വരവും അസാധ്യമാകുന്നു. ജ്വരം പ്രബലമായിരിക്കയോ കാരണംകൂടാതെ തലമുടി കൊഴിയുന്നു എങ്കിൽ ആ ജ്വരവും അസാധ്യമാണ്*.

ഗംഭീരജ്വരലക്ഷണം.

ഗംഭീരസ്തു ജ്വരോ ജ്ഞേയോ ഹ്യന്തർദ്ദാഹേന തൃഷ്ണയാ
൨൩. ആനദ്ധത്വേന ദോഷാണാം ശ്വാസകാസോദ്ഗമേന ച

ഗംഭീരജ്വരത്തിന്നു ഉള്ളിൽ വളരെ ഉഷ്ണവും തണ്ണീർദാഹവും മലബന്ധവും അധികമായ ശ്വാസവും കാസവും ഉണ്ടാകും.

ജ്വരനിദാനം (വ്യാ.)

അസാദ്ധ്യജ്വരലക്ഷണം.

ആരംഭാദ്വിഷമോ യസ്തു യശ്ച വാ ദൈർഘരാത്രികഃ
൩൦. ക്ഷീണസ്യ ചാതിരൂക്ഷസ്യ ഗംഭീരോ യസ്യ ഹന്തി തം
വിസംജ്ഞസ്താമ്യതേ യസ്തു ശേതേ നിപതിതോപി വാ
൩൧. ശീതാർദ്ദിതോന്തരുഷ്ണശ്ച ജ്വരേണ മ്രിയതേ നരഃ
യോ ഹൃഷ്ടരോമാ രക്താക്ഷോ ഹൃദി സംഘാതശൂലവാൻ
൩൨. വക്ത്രേണ ചൈവോച്ഛ്വസിതി തം ജ്വരോ ഹന്തി മാനവം
ഹിക്കാശ്വാസതൃഷായുക്തം മൂഢം വിഭ്രാന്തലോചനം
൩൩. സന്തതോച്ഛ്വാസിനം ക്ഷീണം നരം ക്ഷപയതി ജ്വരഃ
ഹതപ്രഭേന്ദ്രിയം ക്ഷീണമരോചകനിപീഡിതം
൩൪. ഗംഭീരതീക്ഷ്ണവേഗാർത്തം ജ്വരിതം പരിവർജ്ജയേൽ

ആരംഭം മുതൽ വിഷമമായ ജ്വരം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു എല്ലായ്പോഴും ജ്വരമുള്ളവനെന്നും ജ്വരമുക്തനെന്നും അപചാരം ചെയ്തവരായിട്ടുള്ളവരാകുന്ന വിഷമജ്വരം അസാദ്ധ്യമാണെന്നു വരുന്നു. അധികമായ ക്ഷീണവും രൂക്ഷതയും ഉള്ളവനു ഗംഭീരജ്വരം ഉണ്ടാകയും വളരെ ദിവസം നിൽക്കുകയും ചെയ്യുന്നതായാൽ അതു മൃത്യുകരമാകുന്നു. യാതൊരുത്തൻ ജ്വരപീഡിതനായിട്ടു മോഹിക്കുകയും കിടക്കുകയും വീഴുകയും പുറമേ ശൈത്യം ഹേതുവായിട്ടും അകമേ ദാഹം ഹേതുവായിട്ടും കഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നുവോ അവൻ മരിക്കും. രോമാഞ്ചം ഉണ്ടാക, കണ്ണുകൾ ചുവന്നിരിക്ക, സംഘാതശൂലികയിലെന്നപോലെ ഹൃദയത്തിൽ വേദനയായിരിക്കുക, വായിൽ കൂടി ശ്വാസം പുറപ്പെടുക ഇവയുള്ള ലക്ഷണങ്ങൾ ഉള്ള ജ്വരരോഗി മരിക്കുമെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഇക്കിൾ, ശ്വാസം, തണ്ണീർദാഹം മുതലായതോടുകൂടി മോഹിക്കുകയും കണ്ണുതുറക്കുകയും ചെയ്ക, എല്ലായ്പോഴും മുകളിലോട്ടു ശ്വാസംവിടുക, ക്ഷീണിക്കുക ഇവയുള്ള ലക്ഷണങ്ങൾ ഉള്ള ജ്വരരോഗി മരിക്കുമെന്നറിയണം. ചക്ഷുരാദി ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു അതതുവിഷയങ്ങളെ ഗ്രഹിക്കാൻ ശക്തിയില്ലാതിരിക്കുക, അവയുടെ പ്രഭ നശിക്കുക, ക്ഷീണിക്കുക അരുചിനിമിത്തം ആഹാരസാധനങ്ങളെ വെറുക്കുക അന്തർവേഗംകൊണ്ടും അതിതീക്ഷ്ണമായിരിക്കുന്ന വേഗംകൊണ്ടും പരവശപ്പെടുക ഇവയുള്ള ലക്ഷണങ്ങളുള്ള ജ്വരരോഗിയെ വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ജ്വരത്തിനു ധാതുപാകലക്ഷണങ്ങളായാൽ രോഗി, മരിക്കുമെന്നും മലപാകലക്ഷണങ്ങളായാൽ ജ്വരം ശമിക്കുമെന്നും അറിയണം. ധാതുപാകലക്ഷണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള പ്രമാണവചനം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു "നിദ്രാനാശോ ഹൃദി സ്തംഭോ വിഷ്ടംഭോ ഗൗരവാരുചി അരതിർബലഹാനിശ്ച ധാതൂനാം പാകലക്ഷണം" ധാതുപാകജ്വരത്തിനു നിദ്രാഭംഗവും, ഹൃദയം സ്തംഭിക്കയും, മലബന്ധവും ശരീരത്തിനു കനവും അരുചിയും അസ്വസ്ഥതയും ബലക്ഷയവും ഉണ്ടാകും. ദോഷപ്രകൃതിവൈകൃതം ലഘുതാ ജ്വരമാർദ്ദവം ഇന്ദ്രിയാണാം ച വൈമല്യം ദോഷാണാം പാകലക്ഷണം മലപാകജ്വരത്തിങ്കൽ വാതാദിദോഷങ്ങൾക്കു സ്വഭാവവികൃതിയും ജ്വരത്തിന്നും ദേഹത്തിന്നും ലഘുത്വവും ഉണ്ടാകയും ചക്ഷുരാദി ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു നിർമ്മലതയുണ്ടാകയും ചെയ്യും. ഇതു മലപാകലക്ഷണം.

ജ്വരവിമോചനത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

ദാഹസ്വേദോ ഭ്രമസ്തൃഷ്ണാ കമ്പവിട്ഭേദസംജ്ഞിതാ
കൂജനം ചാസ്യവൈഗന്ധ്യ മാകൃതിർജ്വരമോക്ഷണേ.

ഉഷ്ണം വിയർപ്പു തലതിരിച്ചിൽ തണ്ണീർദാഹം വിറയൽ മലം അയഞ്ഞുപോക ബോധക്ഷയം ഞരങ്ങുക മുഖത്തിനു ദുർഗ്ഗന്ധമുണ്ടാക ഇവകൾ ജ്വരംവിടാൻ സമയത്തുണ്ടാകുന്ന ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

ജ്വരമുക്തലക്ഷണം.

സ്വേദോ ലഘുത്വം ശിരസഃ കണ്ഡൂഃ പാകോ മുഖസ്യ ച
ക്ഷവഥുശ്ചാന്നലിപ്സാ ച ജ്വരമുക്തസ്യലക്ഷണം.

ജ്വരംവിട്ടതിന്റെ ശേഷമുള്ള ലക്ഷണങ്ങളെ പറയുന്നു. വിയർക്ക, ശരീരത്തിന്നു കനം കുറയുക, തലയിൽ ചൊറിച്ചിലുണ്ടാക, മുഖത്തിന്നു പാകംവരിക, തുമ്മുക, അന്നത്തിൽ രുചിയുണ്ടാക ഇവകൾ ലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ടു ജ്വരംവിട്ടു എന്നറിയണം.

ഇതി കേരളഭാഷാവിരചിതത്തിൽ ... മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ജ്വരനിദാനം സമാപ്തം.

അതിസാരനിദാനം.

൧. ഗുർവ്വതിസ്നിഗ്ദ്ധരൂക്ഷോഷ്ണദ്രവസ്ഥൂലാതിശീതളൈഃ
വിരുദ്ധാദ്ധ്യശനാജീർണ്ണൈർവിഷമൈശ്ചാപിഭോജനൈഃ

൨. സ്നേഹാദ്യൈരതിയുക്തൈശ്ച മിഥ്യായുക്തൈർവിഷൈർഭയൈഃ
ശോകാദ്ദുഷ്ടാംബുമദ്യാതിപാനൈസ്സാത്മ്യർത്തുപര്യയൈഃ

൩. ജലാഭിരമണൈർവേഗവിഘാതൈഃ കൃമിദോഷതഃ
നൃണാംഭവത്യതീസാരോ ലക്ഷണംതസ്യ വക്ഷ്യതേ.

പിത്തജ്വരത്തിൽ അതിസാരമുണ്ടാകുമ്പോൾ അതിസാരം ജ്വരത്തിന്റെ ഉപദ്രവമായിവരുന്നു. അതുനിമിത്തം ജ്വരനിദാനത്തിന്റെ ശേഷം അതിസാരനിദാനത്തെ പറയുന്നു. കനമുള്ളവയായും ഏററവും മെഴുപ്പുള്ളവയായും ഏററവും വരൾച്ചയുള്ളവയായും ഏററവും ചൂടുള്ളവയായും ഏററവും ദ്രവമുള്ളവയായും ഏററവും തടിച്ചുള്ളവയായും ഏററവും തണുപ്പുള്ളവയായും ഇരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും പാലും മത്സ്യവുംപോലെ അന്യോന്യവിരോധമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളെ ചേർത്തു ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും അതിമാത്രമായി ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും തലേദിവസം ഭക്ഷിച്ചതായ ആഹാരം ദഹിക്കുന്നതിനുമുമ്പെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും ഭക്ഷിച്ചതു ദഹിക്കായ്കഹേതുവായിട്ടും സമയംതെററി അധികമായോ അല്പമായോ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും നെയ്യ് ... വമനം വിരേചനം മുതലായ കർമ്മങ്ങൾ അധികമായിപ്പോക ഹേതുവായിട്ടും ആ കർമ്മങ്ങൾ പിഴച്ചുപോകഹേതുവായിട്ടും സ്ഥാവരജംഗമങ്ങളായ വിഷത്തെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും ഭയംഹേതുവായിട്ടും ദുഃഖം ഹേതുവായിട്ടും ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന ജലത്തെ പാനംചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിമദ്യപാനംഹേതുവായിട്ടും അനിഷ്ടങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും ഋതുഭേദംഹേതുവായിട്ടും ജലക്രീഡാദികൾ ഹേതുവായിട്ടും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കഹേതുവായിട്ടും പക്വാശയത്തിങ്കൽ കൃമികൾ വർദ്ധിക്കഹേതുവായിട്ടും അതിസാരം ഉണ്ടാകുന്നു.

അതിസാരസംപ്രാപ്തി.

൪. സംശമ്യാപാംധാതുരഗ്നിംപ്രവൃദ്ധോ
വർച്ചോമിശ്രോവായുനാധഃപ്രണുന്നഃ
സരത്യതീവാതിസാരന്തമാഹുഃ
വ്യാധിംഘോരംഷഡ്വിധംതംവദന്തി.

൫. ഏകൈകശസ്സർവ്വശശ്ചാപിദോഷൈ
ശ്ശോകേനാന്യഃഷഷ്ഠആമേനചോക്തഃ

മേൽപറഞ്ഞ ഹേതുക്കളെക്കൊണ്ടു ഏററവും ദുഷിച്ചതായ ജലധാതു (രസം ജലം; മൂത്രം; സ്വേദം മേദസ്സ് കഫം പിത്തം രക്തംമുതലായവ) ജാഠരാഗ്നിയെ മന്ദിപ്പിച്ചിട്ടു അധോഭാഗത്തിങ്കൽ വായുവിനാൽപ്രേരിതമായിട്ടു മലത്തെ അയച്ചിട്ടു ഗുദമാർഗ്ഗമായി പുറത്തേ

ക കളയുന്നു. അതിനെ അതിസാരമെന്നു പറയുന്നു. ഘോരമായിരിക്കുന്ന ആ വ്യാധിയും വാതാദിദോഷങ്ങളിൽ ഓരോന്നു വെവ്വേറെ കോപിക്കഹേതുവായിട്ടും മൂന്നു ദോഷങ്ങളും കൂടി കലർന്നു കോപിക്കഹേതുവായിട്ടും ശോകം ഹേതുവായിട്ടും ആമം ഹേതുവായിട്ടും ആറുവിധമാകുന്നു. എങ്ങിനെ എന്നാൽ വാതകോപത്താൽ ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു വാതാതിസാരമെന്നും പിത്തകോപത്താൽ ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു പിത്താതിസാരമെന്നും കഫകോപത്താൽ ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു കഫാതിസാരമെന്നും ത്രിദോഷകോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതിന്നു സന്നിപാതാതിസാരമെന്നും ശോകം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതിന്നു ശോകാതിസാരമെന്നും ആമം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതിന്നു ആമാതിസാരമെന്നും പേർ പറയപ്പെടുന്നു. ഭയം ഹേതുവായിട്ടും [illegible] ഹേതുവായിട്ടുമുള്ള രണ്ടു അതിസാരങ്ങളെയും ചരകത്തിൽ പ്രത്യേകം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. സുശ്രുതത്തിൽ ഭയാതിസാരം വാതാതിസാരത്തിൽ അന്തർഭവിച്ചതാണെന്നും ആമാതിസാരം സന്നിപാതാതിസാരത്തിങ്കൽ അന്തർഭവിച്ചതാണെന്നും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഭയാതിസാരത്തെപ്പററി പറയാതിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ഭയാതിസാരം സുശ്രുതാഭിപ്രായപ്രകാരം വാതാതിസാരത്തിങ്കൽ അന്തർഭവിച്ചതാണെന്നുള്ള ചിന്ത ഗ്രന്ഥകർത്താവിന്നുണ്ടായിരുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു.

സർവ്വാതിസാരപൂർവ്വരൂപം.

൬. ഹൃന്നാഭിപായൂദരകുക്ഷിതോദ
ഗാത്രാവസാദാനിലസന്നിരോധാഃ
വിട്സംഗമാധ്മാനമഥാവിപാകോ
ഭവിഷ്യതസ്തസ്യ പുരസ്സരാണി

അതിസാരത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ, ഹൃദയത്തിലും നാഭിയിലും ഗുദത്തിലും വയററിലും കുക്ഷിയിലും കുത്തിനോവു, ശരീരത്തിന്നു തളർച്ച, വായുവിന്നു പ്രവൃത്തിയില്ലായ്ക, മലം ബന്ധിക്കുക, വയറു വീർക്കുക, ദഹിക്കാതിരിക്കുക ഇവകളാകുന്നു.

വാതാതിസാരലക്ഷണം.

൭. അരുണാഭമവിച്ഛിന്നമല്പമല്പം മുഹുർമ്മുഹുഃ
ശകൃദാമം സശബ്ദശൂലം മാരുതേനാതിസാര്യതേ.

അതിസാരം വാതജമായാൽ മലം പതഞ്ഞു നുരയോടുകൂടിപ്പുറപ്പെടും. അതു രൂക്ഷമായിട്ടും പിന്നെയും പിന്നെയും അല്പമായിട്ടും ആമമായിട്ടും വേദനയോടും ശബ്ദത്തോടും കൂടിയുമിരിക്കും. അപ്പോൾ മുഖം വരളുകയും ഇരുപുറവും വലികയും രോമാഞ്ചമുണ്ടാകയും ചെയ്യും.

പിത്താതിസാരലക്ഷണം.

൮. പിത്താത്പീതം ഹരിതം ലോഹിതം വാ
തൃഷ്ണാമൂർച്ഛാദാഹപാകോപപന്നം

പിത്തജമായ അതിസാരത്തിന്നു, മലം മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും പച്ചനിറമായിട്ടും ചുവന്നിട്ടും പോകും. തണ്ണീർദാഹവും മോഹാലസ്യവും സർവാംഗങ്ങളിലും ചൂടും ഉണ്ടാകും. ഗുദം ചുട്ടും വേദനയോടും കൂടിയിരിക്കും.

കഫാതിസാരലക്ഷണം.

ശുക്ലം സാന്ദ്രം സകഫം ശ്ലേഷ്മണാ തു വിസ്രം ശീതം ഹൃഷ്ടരോമാ മനുഷ്യഃ

കഫജമായ അതിസാരത്തിന്നു, മലം വെളുത്തിട്ടും കൊഴുത്തിട്ടും കഫത്തോടുകൂടിയും ആമഗന്ധിയായിട്ടും തണുത്തിട്ടും പോകും. രോമാഞ്ചവും ഉണ്ടാകും.

സന്നിപാതാതിസാരലക്ഷണം.

൯. വരാഹസ്നേഹമാംസാംബു സദൃശം സർവ്വരൂപിണം
കൃച്ഛ്രസാധ്യമതീസാരം വിദ്യാദ്ദോഷത്രയോത്ഭവം.

സന്നിപാതജമായ അതിസാരത്തിന്നു മലം, പന്നിയുടെ മെഴുക്കുപോലെയും [illegible]പോലെയും പന്നിമാംസം കഴുകിയ വെള്ളംപോലെയും പോകും. വാതാതിസാരത്തിന്റെ

യും പിത്താതിസാരത്തിന്റെയും കഫാതിസാരത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും. ഈ അതിസാരം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ശോകാതിസാര ലക്ഷണം.

൧൦. തൈസ്തൈർഭാവൈശ്ശോചതോല്പാശനസ്യ
ബാഷ്പോഷ്മാ വൈ വഹ്നിമാവിശ്യ ജന്തോഃ
കോഷ്ഠം ഗത്വാ ക്ഷോഭയത്യസ്യ രക്തം
തച്ചാധസ്താൽ കാകണന്തീപ്രകാശം

൧൧. നിർഗ്ഗച്ഛത്യേതദ്വിഡ്വിമിശ്രം ഹ്യവിഡ്വാ
നിർഗ്ഗന്ധം വാ ഗന്ധവദ്വാതിസാരഃ
ശോകോല്പന്നോ ദുശ്ചികിത്സ്യോതിമാത്രം
രോഗൈർവ്വൈദ്യൈഃ കഷ്ട ഏഷ പ്രദിഷ്ടഃ

ധനനാശംകൊണ്ടും ബന്ധുനാശംകൊണ്ടും മറ്റും ദുഃഖസമേതനായിരിക്കുന്നവന്ന അല്പഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ട് [illegible] ഭവിക്കയും അപ്പോൾ അവന്റെ ശോകം നിമിത്തമുണ്ടായ ഉഷ്ണവും കണ്ണുനീരോടുകൂടി വയറ്റിൽ ചെന്ന അഗ്നിയെ കെടുത്തിട്ട രക്തത്തെ ഇളക്കുകയും ചെയ്യും. ആ രക്തം കുന്നിക്കുരു പോലെ ചുവന്നിട്ടും കറുത്തിട്ടും പോകും. ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ ഇവിടത്തെ [illegible] പറയുന്നു. മേൽപ്രകാരം പോകുന്ന രക്തം മലത്തോടുകൂടിയോ കൂടാതെയോ അല്ലാതെ മലത്തോടുകൂടിയോ ഗന്ധത്തോടുകൂടിയോ ഗന്ധമില്ലാതെയോ ആയിരിക്കും. ഈ അതിസാരം വാതപിത്തജമാകുന്നു. ശോകം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന [illegible] ശോകാതിസാരത്തെ [illegible] ശോകാതിസാരത്തിന്റെ ചികിത്സയിങ്കൽ വൈദ്യന്മാർ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടും കഷ്ടതയും നേരിടുന്നതാകുന്നു എന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. [illegible] ഇപ്രകാരം വരുന്നതായ ശോകാതിസാരം കഷ്ടമാകുന്നു [illegible] ശോകാതിസാരം കഷ്ടമല്ലെന്നും പറയുന്നു.

ആമാതിസാരലക്ഷണം.

൧൨. അന്നാജീർണ്ണാൽ പ്രദ്രുതാഃ ക്ഷോഭയന്തഃ
കോഷ്ഠം ദോഷാ ധാതുസംഘാൻ മലാംശ്ച
നാനാവർണ്ണം നൈകശഃ സാരയന്തി
ശൂലോപേതം ഷഷ്ഠമേനം വദന്തി.

അന്നം ദഹിക്കായ്ക ഹേതുവായിട്ട് വാതാദിദോഷങ്ങൾ സ്ഥാനഭ്രംശംവന്ന് കോഷ്ഠത്തിൽ ചെന്ന രസാദിധാതുക്കളെയും മലങ്ങളെയും ഇളക്കി അതിസാരത്തെ ഉണ്ടാക്കും. ആ മലം പലനിറത്തിലും വയറുവേദനയോടുകൂടി അനേകവിധത്തിലും പോകും; ഇതു ആമാതിസാരമാകുന്നു.

എല്ലാ അതിസാരങ്ങളുടെയും ആമലക്ഷണവും പക്വലക്ഷണവും.

൧൩. സംസൃഷ്ടമേഭിർദ്ദോഷൈസ്തു ന്യസ്തമപ്സ്വവസീദതി
പുരീഷം ഭൃശദുർഗ്ഗന്ധി പിച്ഛിലം ചാമസംജ്ഞിതം

൧൪. ഏതാന്യേവ തു ലിംഗാനി വിപരീതാനി യസ്യ വൈ
ലാഘവഞ്ച വിശേഷേണ തസ്യ പക്വം വിനിർദ്ദിശേൽ

അതിസാരം [illegible]. അതു ആമമായിട്ടും പക്വമായിട്ടും ആകുന്നു. ആമാതിസാരത്തിങ്കൽ മേൽപറഞ്ഞപ്രകാരം [illegible] ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ മലം വെള്ളത്തിലിട്ടാൽ [illegible] മുങ്ങിക്കിടക്കും. മലത്തിന്ന ഏറ്റവും ദുർഗ്ഗന്ധവും ഏറ്റവും വഴുവഴുപ്പും ഉണ്ടാകും. പക്വാതിസാരത്തിങ്കൽ മേൽപറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങൾക്ക വിപരീതമായിട്ടുള്ള [illegible] കാണും. ഉദരത്തിന്നും ശരീരത്തിന്നും ലാഘവം ഉണ്ടാ

കാ. കഫം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതിനു മലം പക്വമായിരുന്നാലും വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങിപ്പോകും. അതിലേക്കു പ്രമാണവചനം. മജ്ജത്യാമാഗുരുത്വാദ്വിട്പക്വാതൂൽപ്ലവതേജലേ വിനാതിദ്രവ സംഘാതശൈത്യശ്ലേഷ്മപ്രദൂഷണാൽ"

൧൫. പക്വജാംബവസങ്കാശം യകൃൽപിണ്ഡനിഭംതനു
ഘൃതതൈലവസാമജ്ജാവേശവാരപയോദധി.

൧൬. മാംസധാവനതോയാഭം കൃഷ്ണനീലാരുണപ്രഭം
മേചകംസ്നിഗ്ദ്ധകർബ്ബുരം ചന്ദ്രകോപഗതംഘനം.

൧൭. കുണപംമസ്തുലുങ്ഗാഭം സുഗന്ധികഥിതംബഹു
തൃഷ്ണാദാഹഭ്രമശ്വാസ ഹിക്കാപാർശ്വാസ്ഥിശൂലിനം

൧൮. സമ്മൂർച്ഛാരതിസമ്മോഹ യുക്തംപക്വബലീഗുദം
പ്രലാപയുക്തംചഭിഷക് വർജ്ജയേദതിസാരിണം.

൧൯. അസംവൃതഗുദംക്ഷീണം ദുരാധ്മാതമുപദ്രുതം
ഗുദേപക്വേഗതോഷ്മാണ മതിസാരകിണംത്യജേൽ

൨൦. ശ്വാസശൂലപിപാസാർത്തം ക്ഷീണംജ്വരനിപീഡിതം
വിശേഷേണനരംവൃദ്ധ മതീസാരോവിനാശയേൽ

ഞാവൽപ്പഴംപോലെ ഒട്ടുള്ള കറുപ്പോടുകൂടിയും യകൃൽപിണ്ഡംപോലെ കറുത്തുചുവന്നിട്ടുനിർമ്മലമായിട്ടും നെയ്യ്പോലെയും എണ്ണപോലെയും കൊഴുപ്പിനോടുകൂടിയ മാംസരസംപോലെയും മാംസത്തിൽനിന്നെടുക്കുന്ന നെയ്യ്പോലെയും എല്ലിനുള്ളിലെ തരളഭാഗത്തോടുകൂടിയ മജ്ജപോലെയും സമുദ്രജലംപോലെയും മാംസം കഴുകിയ വെള്ളംപോലെയും ചാതകം എന്ന പക്ഷിയുടെ ചിറകിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയും (നീലാരുണം) മദ്ധ്യത്തിൽ തെളിഞ്ഞതായ അഞ്ജനപിണ്ഡംപോലെ അൽപമായ കറുപ്പോടും ശുദ്ധതയോടുംകൂടിയും നാനാവർണ്ണമായിട്ടും സ്നിഗ്ദ്ധതയോടുകൂടിയും മയിൽപ്പീലിയുടെ നിറംപോലെയും ഘനമായും ധാതുക്കളുടെ ലയത്തോടുകൂടിയും ശവത്തിന്റെ ദുർഗ്ഗന്ധംപോലെയിരിക്കുന്ന ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയും തലച്ചോറുപോലെയും വളരെ പോക, തണ്ണീർദാഹവും ഏറ്റവും കൂടും ശ്വാസവും ഇക്കിളും വാരിയെല്ലുകളിൽ വേദനയും ഭ്രമിയാസരവും അഗ്രിമ്യവും ഗുദത്തിന്റെ വലികൾക്കു പഴുപ്പും അസംബന്ധവചനവും ഉണ്ടായിരിക്ക, ഇവക ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ അതിസാരരോഗിയെ വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. മലദ്വാരം തുറന്നേപോകയും ശക്തിക്ഷയവും ഏറ്റവും വയറുവീർപ്പും (ദുരാധ്മാതം എന്നുള്ളിടത്തു ദുഃഖമാനമെന്ന പാഠാന്തരമുണ്ട് അവിടെ ദുഷ്ടമായ അന്തഃകരണത്തോടുകൂടിയവൻ എന്നുള്ള അർത്ഥത്തെ ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളണം) ശോഫശൂലാദ്യുപദ്രവങ്ങളും (ശോഫശൂലാദികൾ അതിസാരത്തിന്റെ ഉപദ്രവവ്യാധികളാകുന്നു അവ ഉപദ്രവവ്യാധികളെ ഒരു ശ്ലോകംകൊണ്ടു ഇവിടെ വിവരിക്കുന്നു. 'ശോഫം ശൂലം ജ്വരം തൃഷ്ണാശ്വാസംകാസമരോചകം ഛർദ്ദിമൂർച്ഛാതോഹിക്കാഞ്ച ദൃഷ്ട്വാതിസാരിണംത്യജേൽ ശോഫവും വയറ്റിൽവേദനയും ജ്വരവും തണ്ണീർദാഹവും ശ്വാസവും ചുമയും അരുചിയും ഛർദ്ദിയും ഭ്രമിയാസരവും ഇക്കിളും ഉള്ള അതിസാരരോഗിയെ ഉപേക്ഷിക്കണം) ഗുദത്തിനു പഴുപ്പും ശരീരശൈത്യവും ദേഹത്തിന്നു തണുപ്പും ഉള്ള അതിസാരരോഗിയെയും ഉപേക്ഷിക്കണം. ശ്വാസം, വേദന തണ്ണീർദാഹം ഇവയെക്കൊണ്ടു പരവശതയും ക്ഷീണവും ജ്വരവുമുള്ള അതിസാരരോഗി മരിക്കുമെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഇവകൾ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ അതിസാരം വൃദ്ധന്മാർക്കുള്ളതിൽ അധികം വിശേഷിച്ചും മരിക്കും ഈ ശ്ലോകത്തിലെ വിശേഷേണ എന്ന പദപ്രയോഗം കൊണ്ടു ബാലന്മാർക്കുള്ള അതിസാരം ഹേതുവായിട്ടു മരണം സംഭവിക്കുന്നതല്ലെന്നു ധരിച്ചുപോകരുത്. അതിനെപ്പറ്റി സുശ്രുതാചാര്യർ ഇങ്ങനെ പറയുന്നു. "സംപൂർണ്ണചികിത്സയോപി ക്ഷീണാഗ്നിര്ബാലവൃദ്ധയോഃ സ്യാന്മൃത്യു" ബാലനും വൃദ്ധനും മേൽപറഞ്ഞപ്രകാരം ഉണ്ടാകുന്നതായ അതിസാരം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു എന്നിതിന്റെ സാരം.

(൨൪) അതിസാരനിദാനം

രക്താതിസാരം.

൨൬. പിത്തകൃച്ച യദാത്യർത്ഥം ദ്രവ്യമശ്നാതി പൈത്തികേ
തദോപജായതേഽഭീക്ഷ്ണം രക്താതീസാര ഉൽബണഃ

പിത്താതിസാരം ഉണ്ടായിരിക്കുമ്പോൾ പിത്തകരങ്ങളായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങൾ എല്ലായ്പോഴും അധികമായി ഭക്ഷിക്കുന്നതുഹേതുവായിട്ടു വലുതായിരിക്കുന്ന രക്താതിസാരം ഉണ്ടാകുന്നു. ഇവിടെ മലത്തിന്റെ ചുവപ്പുകൊണ്ടും കറുപ്പുകൊണ്ടും വെളുപ്പുകൊണ്ടും കോപിച്ചിരിക്കുന്നവയായ വാതാദിദോഷങ്ങളെ അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

പ്രവാഹികാസംപ്രാപ്തി.

൨൭. വായുഃപ്രവൃദ്ധോ നിചിതം ബലാസം
നുദത്യധസ്താദഹിതാശനസ്യ
പ്രവാഹതോഽല്പം ബഹുശോ മലാക്തം
പ്രവാഹികാം താം പ്രവദന്തി തജ്ജ്ഞാഃ

അനിഷ്ടങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടു വാതം വർദ്ധിച്ചു, കൂടിയിരിക്കുന്നതായ കഫത്തെ വളരെ മലത്തോടുകൂടി ഇടവിട്ടിടവിട്ടു പുറത്തേക്കു തള്ളും; വയറ്റിൽ വേദനയുണ്ടെങ്കിൽ മലം അല്പമായിട്ടേ പോകൂ. ഇതിന്റെ പേർ "പ്രവാഹിക" എന്നാകുന്നു. അതിസാരത്തിനും പ്രവാഹികയ്ക്കും തമ്മിലുള്ള ഭേദം അതിസാരത്തിൽ നാനാവിധമായി ദ്രവിച്ചിരിക്കുന്ന ധാതുക്കളുടെ ഗതികൂടി മലത്തിലുണ്ടാകും പ്രവാഹികയിൽ കഫം മാത്രം പോകും ഇതാകുന്നു.

വാതപ്രവാഹികാദിലക്ഷണം

൨൮. പ്രവാഹികാ വാതകൃതാ സശൂലാ
പിത്താത്സദാഹാ സകഫാ കഫാച്ച
സശോണിതാ ശോണിതസംഭവാ ച
താഃ സ്നേഹരൂക്ഷപ്രഭവാ മതാസ്തു.

൨൯. താസാമതീസാരവദാദിശേച്ച
ലിംഗം ക്രമം ചാമവിപക്വതാം ച.

പ്രവാഹികയുടെ ഉത്ഭവം വാതം ഹേതുവായിട്ടാകുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു വാതപ്രവാഹിക മാത്രമേയുള്ളൂ എന്നു വിചാരിക്കരുത്. സഞ്ചിതമായ കഫത്തെ പുറത്തു തള്ളുമെന്നു പറഞ്ഞതിനാൽ കഫത്തിന്റെ കോപംകൂടിയുണ്ടെന്നും തന്നിമിത്തം കഫപ്രവാഹികയും ഉണ്ടെന്നും ധരിച്ചുകൊള്ളണം. ഈ സ്ഥിതിക്കു പിത്തപ്രവാഹികയും രക്തപ്രവാഹികയും ഇല്ലെന്നു വരുന്നു. എന്നാൽ അതുകളും ഉണ്ട്. വിദഗ്ദ്ധമായിരിക്കുന്ന ആഹാരത്തിന്റെ ആമാവസ്ഥ സംഭവിക്കുമ്പോൾ അതു പിത്തത്തെയും രക്തത്തെയും കോപിപ്പിക്കും. അപ്പോൾ പിത്തരക്തങ്ങൾക്കു വാതത്തെക്കാൾ ആധിക്യം ഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ടു വാതപ്രവാഹികയ്ക്കും കഫപ്രവാഹികയ്ക്കും പുറമെ പിത്തപ്രവാഹികയും രക്തപ്രവാഹികയും കൂടി ഉണ്ടാകും. വാതജമായ പ്രവാഹികയ്ക്കു വേദനയുണ്ടാകും. പിത്തജമായ പ്രവാഹികയ്ക്കു ദാഹമുണ്ടാകും. കഫജമായ പ്രവാഹികയ്ക്കു കഫത്തിന്റെ ഗതിയുണ്ടാകും. രക്തജമായ പ്രവാഹികയ്ക്കു രക്തം പോകും. സ്നേഹദ്രവ്യങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടു കഫപ്രവാഹികയും രൂക്ഷദ്രവ്യങ്ങളെ സേവിക്കഹേതുവായിട്ടു വാതപ്രവാഹികയും തീക്ഷ്ണദ്രവ്യങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടു പിത്തപ്രവാഹികയും ഉഷ്ണദ്രവ്യങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടു രക്തപ്രവാഹികയും ഉണ്ടാകുന്നു. അതുകളുടെ ലക്ഷണങ്ങളെയും ക്രമങ്ങളെയും ആമപക്വാവസ്ഥകളെയും അതിസാരനിദാനത്തിൽ പറഞ്ഞതുപോലെ കണ്ടുകൊള്ളണം.

അതിസാരനിവൃത്തിലക്ഷണം.

൩൦. യസ്യോച്ചാരം വിനാ മൂത്രം സമ്യഗ്വായുശ്ച ഗച്ഛതി
ദീപ്താഗ്നേർല്ലഘുകോഷ്ഠസ്യ സ്ഥിതസ്തസ്യോദരാമയഃ

വാതവിഷ്ടംഭം ഹേതുവായിട്ടോ ഉദാവർത്തം ഹേതുവായിട്ടോ മലത്തിന്ന പ്രവൃത്തി ഇല്ലാതെ വരുമ്പോൾ അതിസാരത്തിന്ന നിവൃത്തി വന്നു എന്നുള്ള ശങ്ക ഉണ്ടാകാം. എന്നാൽ ആ അവസ്ഥകളിൽ അതിസാരത്തിന്ന നിവൃത്തി വന്നില്ലെന്നും താഴെപ്പറയുന്ന ലക്ഷണങ്ങൾ കാണുമ്പോൾ മാത്രമെ നിവൃത്തിവന്നുള്ളു എന്നും വിചാരിച്ചുകൊള്ളണം. മൂത്രം ഒഴിക്കുമ്പോൾ വയററിൽനിന്ന ഒഴിയാതിരിക്ക, വായു വഴിയാംവണ്ണം സഞ്ചരിക്ക, ജഠരാഗ്നിക്ക ദീപ്തിയും വിശപ്പും വയററിന്ന ലാഘവവും ഭവിക്ക ഈ വക ലക്ഷണങ്ങൾ കാണുമ്പോൾ അതിസാരം ശമിച്ചു എന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ഇതി കേശവശൌരികൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ അതീസാരനിദാനം
സമാപ്തം.

ഗ്രഹണീരോഗനിദാനം

---

൧. അതീസാരേ നിവൃത്തേപി മന്ദാഗ്നേരഹിതാശിനഃ
ഭൂയസ്സന്ദൂഷിതോ വഹ്നിർ ഗ്രഹണീമഭിദൂഷയേൽ

അതിസാരം ശമിച്ചതിന്റെശേഷം അഗ്നിക്ക ബലമുണ്ടാകുന്നതിന്നുമുമ്പ അപഥ്യങ്ങളായ സാധനങ്ങളെ ഭക്ഷിച്ചാൽ അഗ്നി പിന്നെയും ഏററവും മന്ദിക്കയും അതു ഹേതുവായിട്ട ഗ്രഹണി ഉണ്ടാകയും ചെയ്യും. അതിസാരം ഇല്ലാതിരുന്നാലും അഗ്നിബലത്തിന്ന തക്കവണ്ണമല്ലാതെ ഇതുപ്രകാരമുള്ള ഭക്ഷിക്കുന്നതായാലും ഗ്രഹണിയുണ്ടാകും. അതിസാരം ഉണ്ടായിരിക്കുമ്പോഴും അപഥ്യഭോജനംചെയ്താൽ ഗ്രഹണിയുണ്ടാകും.

ഗ്രഹണീസാമാന്യലക്ഷണം.

൨. ഏകൈകശസ്സർവ്വശശ്ച ദോഷൈരത്യർത്ഥമൂർച്ഛിതൈഃ
സാദുഷ്ടാ ബഹുശോ ഭുക്തമാമമേവ വിമുഞ്ചതി

൩. പക്വം വാ സരുജം പൂതി മുഹുർബദ്ധം മുഹുർദ്രവം
ഗ്രഹണീരോഗമാഹുസ്തമായുർവേദവിദോ ജനാഃ

ഗ്രഹണീരോഗം, വാതം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫം ഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ നാലുപ്രകാരമാകുന്നു. വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട ഗ്രഹണി ദുഷിക്കുന്നതായാൽ ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നം ആമമായിട്ടു പോകയോ പക്വമായിട്ടു പോകയോ ചെയ്യും. വേദനയും മലത്തിന്ന ദുർഗ്ഗന്ധവുമുണ്ടാകും. വാതം ഹേതുവായിട്ട കൂടക്കൂടെ മലം കെട്ടിനില്ക്കയും പിത്തം ഹേതുവായിട്ട കൂടക്കൂടെ അയഞ്ഞുപോകയും ചെയ്യും. ഈവക ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന രോഗത്തെ ഗ്രഹണീരോഗമെന്ന പറയുന്നു. ഗ്രഹണിയെന്നതു അഗ്നിക്ക അധിഷ്ഠാനമായ ഒരു നാഡിയാകുന്നു. ഇതിനെപ്പററി പ്രകരണത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. "അഗ്ന്യധിഷ്ഠാനമന്നസ്യ ഗ്രഹണാൽ ഗ്രഹണീമതാ നാഭേരുപരി സാഹ്യഗ്നി ബലോപസ്തംഭബൃംഹിതാ അപക്വം ധാരയത്യന്നം പക്വം സൃജതി പാർശ്വതഃ" ഗ്രഹണിയെന്നതു അഗ്നിക്ക അധിഷ്ഠാനമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അന്നത്തെ ഗ്രഹിക്ക ഹേതുവായിട്ട അതിന്ന ഗ്രഹണിയെന്ന പേരുണ്ടായി. നാഭിയുടെ മുകളിൽ ആകുന്നു അതിന്റെ സ്ഥാനം. അഗ്നിബലത്തിന്ന തക്കവണ്ണം അതിന്ന ശക്തിയുണ്ടാകും. അപക്വമായ അന്നത്തെ ധരിക്കയും പക്വമായിട്ടുള്ളതിനെ കീഴ്പ്പോട്ടു തള്ളുകയും ചെയ്യും.

(൪) ഗ്രഹണീരോഗനിദാനം

ഗ്രഹണീരോഗപൂർവ്വരൂപലക്ഷണം.

൪. പൂർവ്വരൂപന്തു തസ്യേദം തൃഷ്ണാലസ്യം ബലക്ഷയഃ
വിദാഹോന്നസ്യ പാകശ്ച ചിരാൽകായസ്യ ഗൌരവം.

ഗ്രഹണീരോഗത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ, തണ്ണീർദാഹം, ശരീരം തളരുക, ശക്തിക്ഷയം, ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നം പചിക്കാതിരിക്കയോ വളരെനേരംകൊണ്ടു പചിക്കയോ ചെയ്ക, ശരീരത്തിനു ഘനം ഇവയാകുന്നു.

വാതഗ്രഹണീനിദാനം.

൫. കടുതിക്തകഷായാതി രൂക്ഷസന്ദുഷ്ടഭോജനൈഃ
പ്രമിതാനശനാത്യധ്വ വേഗനിഗ്രഹമൈഥുനൈഃ
൬. മാരുതഃ കുപിതോ വഹ്നിം സംഛന്നഃ കുരുതേ ഗദാൻ

എരിവുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും കയ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ചവർപ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ഏററവും അസ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും തമ്മിൽ ചേരുമ്പോൾ വിരോധമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും അല്പഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും അധികം വഴിനടക്ക ഹേതുവായിട്ടും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും മൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും വാതം കോപിച്ചു, അഗ്നിയെ നശിപ്പിച്ചു രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

വാതഗ്രഹണീലക്ഷണം.

തസ്യാന്നം പച്യതേ ദുഃഖം ശുക്തപാകം ഖരാങ്ഗതാ
൭. കണ്ഠാസ്യശോഷഃ ക്ഷുത്തൃഷ്ണാ തിമിരം കർണ്ണയോസ്സ്വനഃ
പാർശ്വോരുവങ്ക്ഷണഗ്രീവാ രുജാഭീക്ഷ്ണം വിഷൂചികാ
൮. ഹൃത്പീഡാ കാർശ്യദൌർബ്ബല്യം വൈരസ്യം പരികർത്തികാ
ഗൃദ്ധിസ്സർവ്വരസാനാഞ്ച മനസസ്സദനം തഥാ
൯. ജീർണ്ണേ ജീര്യതി ചാധ്മാനം ഭുക്തേ സ്വാസ്ഥ്യമുപൈതി ച
സ വാതഗുന്മഹൃദ്രോഗ പ്ലീഹാശങ്കീ ച മാനവഃ
൧൦. ചിരാൽ ദുഃഖം ദ്രവം ശുഷ്കം തന്വാമം ശബ്ദഫേനവൽ
പുനഃപുനസ്സൃജേദ്വർച്ചഃ കാസശ്വാസാർദ്ദിതോനിലാൽ

മേൽപ്രകാരമുള്ള വാതഗ്രഹണീരോഗമുള്ളവൻ ഭക്ഷിച്ചതായ അന്നം ദുഃഖമായിട്ടും അമ്ലരസമായിട്ടും പചിക്കും. ദേഹത്തിനു കർക്കശ്യവും അണ്ണാക്കും വായും വറളുകയും വിശപ്പും തണ്ണീർദാഹവും ഉണ്ടാകും. കണ്ണുകൾക്കു കാഴ്ചക്കുറവും ചെവി മൂളും. വാരിപ്പുറങ്ങളിലും തുടകളിലും ഒടിയിലും കഴുത്തിലും എല്ലായ്പ്പോഴും വേദനയും വിഷൂചികയും ഹൃദ്രോഗവും കൃശതയും ബലക്ഷയവും അരുചിയും ഉദരാന്തത്തിൽ വേദനയും മധുരാദി രസങ്ങളിൽ ആഗ്രഹവും മനസ്സിനു തളർച്ചയും ഉണ്ടാകും. അന്നം ദഹിക്കുമ്പോഴും ദഹിച്ചതിന്റെ ശേഷവും മേൽവയറു വീർക്കും. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞുകൂടുമ്പോൾ കുറെനേരം സ്വാസ്ഥ്യമുണ്ടാകും. വാതം, ഗുന്മം, ഹൃദ്രോഗം, പ്ലീഹരോഗം ഇതുകളിൽ ഒന്നു ബാധിച്ചിരിക്കയല്ലയോ എന്നുള്ള ശങ്ക ജനിക്കും. ഈ രോഗിയുടെ മലം വളരെനേരം കൊണ്ടു വേദനയോടുകൂടിപ്രയാസത്തോടു ചിലപ്പോൾ നനഞ്ഞിട്ടും ചിലപ്പോൾ വരണ്ടിട്ടും അല്പമായും അപക്വമായുമിരിക്കും. ശബ്ദവും നുരയും ഉണ്ടാകും കൂടക്കൂടെ മലം പോകയും ചെയ്യും. ചുമയും ശ്വാസവും കൂടിയുണ്ടാകും.

൧൧. കട്വജീർണ്ണവിദാഹ്യമ്ല ക്ഷാരാദ്യൈഃ പിത്തമുല്ബണം
ആപ്ലാവയദ്ധന്ത്യനലം ജലന്തപ്തമിവാനലം.
൧൨. സോജീർണ്ണം നീലപീതാഭം പീതാഭസ്സാരയേദ്ദ്രവം
പൂത്യമ്ലോദ്ഗാരഹൃൽകണ്ഠദാഹാരുചിതൃഡർദ്ദിതഃ

ഗ്രഹണീരോഗനിദാനം (൩൭)

എരിവുള്ള പദാര്‍ത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും പചിക്കാത്തവയായ പദാര്‍ത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ഉള്‍പ്പുഴുക്കമുണ്ടാകുന്ന പദാര്‍ത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും പുളിയുള്ള പദാര്‍ത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ക്ഷാരദ്രവ്യങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ഉപ്പുരസമുള്ള പദാര്‍ത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടു തീക്ഷ്ണങ്ങളായിരിക്കുന്ന പദാര്‍ത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ഉഷ്ണമുള്ള പദാര്‍ത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം വര്‍ദ്ധിച്ചു അഗ്നിയെ ഉജ്ജ്വലിപ്പിച്ചു ചൂടുള്ളതായ വെള്ളം അഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ ജഠരാഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കും. പിത്തവും ജഠരാഗ്നിയും അഗ്നിയാണെന്നു വ്യവഹാരമുള്ള സ്ഥിതിക്ക പിത്തം അഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കുമെന്നു പറയുന്നതു അസംഭവമല്ലയോ എന്നു ഒരു ശങ്കയുണ്ടാവാം. എന്നാല്‍ പിത്തം കോപിക്കുമ്പോള്‍ അതു ദ്രവാംശമായിട്ടു തീരുന്നതിനാല്‍ അതിനു അഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കാന്‍ തക്കതായ ശക്തിയുണ്ടാകും. ചൂടുള്ള വെള്ളം അഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കാതിരിക്കുന്നില്ലല്ലൊ. പിത്തരോഗികള്‍ക്ക അഗ്നിമാന്ദ്യം ഭവിപ്പാനുള്ള കാരണവും ഇതാകുന്നു. മേല്‍പ്പറഞ്ഞപ്രകാരം പിത്തകോപത്താല്‍ അഗ്നിനാശം ഭവിച്ചവന്റെ മലം കറുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും അയഞ്ഞിട്ടും പചിക്കാതെ പോകും. ആ രോഗിയുടെ ശരീരം മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും. ദുര്‍ഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടി പുളിച്ചുതേട്ടും ഹൃദയത്തിലും തൊണ്ടയിലും ചൂടും അരുചിയും തണ്ണീര്‍ദ്ദാഹവുമുണ്ടാകും.

കഫഗ്രഹണീലക്ഷണം.

൧൩. ഗുര്‍വ്വതിസ്നിഗ്ദ്ധശീതാദി ഭോജനാദതിഭോജനാല്‍
ഭുക്തമാത്രസ്യ ച സ്വപ്നാ ദ്ധന്ത്യഗ്നിം കുപിതഃ കഫഃ.

൧൪. തസ്യാന്നം പച്യതേ ദുഃഖം ഹൃല്ലാസച്ഛര്‍ദ്ദ്യരോചകാഃ
ആസ്യോപദേഹമാധുര്യ്യ കാസഷ്ഠീവനപീനസാഃ

൧൫. ഹൃദയം മന്യതേ സ്ത്യാന മുദരം സ്തിമിതം ഗുരു
ഉദ്ഗാരോ ദുഷ്ടമധുരഃ സ്സദനം സ്ത്രീഷ്വഹര്‍ഷണം.

൧൬. ഭിന്നാമശ്ലേഷ്മസംസൃഷ്ട ഗുരുവര്‍ച്ചഃപ്രവര്‍ത്തനം
അകൃശസ്യാപി ദൌര്‍ബ്ബല്യ മാലസ്യഞ്ച കഫാത്മകേ.

ഘനമുള്ള പദാര്‍ത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ഏറ്റവും മയമുള്ള പദാര്‍ത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും തണുത്ത പദാര്‍ത്ഥങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും മധുരദ്രവ്യങ്ങളുടെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും അതിഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ ഉറങ്ങുക ഹേതുവായിട്ടും കഫം കോപിച്ചു ജഠരാഗ്നിയെ നശിപ്പിക്കുന്നു. അവന്‍ ഭക്ഷിച്ചിരിക്കുന്ന അന്നം ദുഃഖമാംവണ്ണം പചിക്കുന്നു. നെഞ്ഞുകലിപ്പും ഛര്‍ദ്ദിയും വായില്‍ വല്ലതും തേച്ചപോലെ തോന്നുകയും വായ്ക്കു മധുരവും ചുമയും കൂടക്കൂടെ തുപ്പുകയും പീനസവും ഹൃദയത്തിനു കഠിനം തോന്നുകയും വയറു സ്തംഭിച്ചിട്ടും കനത്തിട്ടും ഇരിക്കയും ദുഷ്ടമായും മധുരമായും ഉള്ള തേട്ടലും ശരീരത്തിനു തളര്‍ച്ചയും സ്ത്രീകളില്‍ അരതിയും ഉണ്ടാകും. മലം മുറിഞ്ഞിട്ടും പചിക്കാതെയും കഫത്തോടും കനത്തോടുംകൂടിയും പോകും. ദേഹത്തിനു കൃശത ഭവിച്ചില്ലെങ്കിലും ശക്തിക്ഷയവും മടവും ഉണ്ടാകും.

സന്നിപാതഗ്രഹണീലക്ഷണം.

൧൭. പൃഥഗ്വാതാദിനിര്‍ദ്ദിഷ്ട ഹേതുലിംഗസമാഗമേ
ത്രിദോഷംനിര്‍ദ്ദിശേദേവം തേഷാംവക്ഷ്യാമി ഭേഷജം.

൧൮. അന്ത്രകൂജനമാലസ്യം ദൌര്‍ബ്ബല്യം സാദനം തഥാ
ദ്രവംഘനംശീതംസ്നിഗ്ദ്ധം സകടീവേദനംശകൃല്‍

൧൯. ആമംബഹുസപൈച്ഛില്യം സശബ്ദംമന്ദവേദനം
പക്ഷാന്മാസാദ്ദശാഹാദ്വാ നിത്യംവാപ്യഥമുഞ്ചതി

൨൦ ദിവാപ്രകോപോഭവതി രാത്രൌശാന്തിംവ്രജേച്ചസാ
ദുര്‍വ്വിജ്ഞേയാദുശ്ചികിത്സ്യാ ചിരകാലാനുബന്ധിനീ

(൩൧) ഗ്രഹണീരോഗനിദാനം

൨൧. സാമവേദനമവാതേന സംഗ്രഹഗ്രഹണീമതാ
ദോഷംസാമംനിരാമംച വിദ്യാദത്രാതിസാരവൽ.

൨൨. ലിംഗൈരസാധ്യോഗ്രഹണീവികാരോ
യൈസ്തൈരതീസാരഗദോനസിദ്ധ്യേൽ.
വൃദ്ധസ്യനൂനംഗ്രഹണീവികാരോ
ഹത്വാതനുംനൈവനിവർത്തതേച

സന്നിപാതഗ്രഹണിക്കു ഹേതുക്കൾ വാതഗ്രഹണിക്കും പിത്തഗ്രഹണിക്കും കഫഗ്രഹണിക്കും പറഞ്ഞിട്ടുള്ളവതന്നെ. ലക്ഷണങ്ങളും അവയ്ക്കു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളവതന്നെ. ഇതുകൾക്കു ഒക്കെയും ഞാൻ പറയുമെന്നു ഗ്രന്ഥകർത്താവു കാണിച്ചിട്ടുള്ളതു സംപ്രാപ്തിശ്ലോകാനന്തരമേയാകുന്നു. സന്നിപാതഗ്രഹണിക്കു വിശേഷിച്ചും കടലിരപ്പും ആലസ്യവും ബലക്ഷയവും ദേഹത്തിനു തളർച്ചയും ഉണ്ടാകും. മലം അയഞ്ഞിട്ടും ഉറച്ചിട്ടും ശീതമായിട്ടും സ്നിഗ്ദ്ധമായിട്ടും അല്പമല്പത്തിൽ വേദനയോടുകൂടിയും ഒഴിക്കാതെയും പശപശയായും വളരെ നേരംകൊണ്ടു അല്പാല്പം ശബ്ദവും നല്ലവണ്ണം വേദനയും ഉണ്ടാകും. ഗ്രഹണി (൧൫) ദിവസത്തിലൊരിക്കലും മാസത്തിലൊരിക്കലും ഉണ്ടാകും. പത്തുദിവസത്തിലൊരിക്കലും ഉണ്ടാകും. ദിനംപ്രതിയും ഉണ്ടാകും. പകൽ കോപിക്കയും രാത്രിയിൽ ശമിക്കുകയും ചെയ്യും. സംഗ്രഹഗ്രഹണിയെന്നു വേറെ ഒരു ഗ്രഹണിയുണ്ട്. അതാകുന്നു പകൽ കോപിക്കയും രാത്രിയിൽ ശമിക്കയും ചെയ്യുമെന്നു പറഞ്ഞതു്. അതു വളരെക്കാലം നില്ക്കുന്നതും അറിയുവാനും ചികിത്സിപ്പാനും പ്രയാസമുള്ളതും ആമവാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതും ആകുന്നു. അതിലെ ദോഷങ്ങളെയും ആമത്തെയും നിരാമത്തെയും അതിസാരനിദാനത്തിൽ പറഞ്ഞതുപോലെ കണ്ടുകൊള്ളണം. അതിസാരത്തിന്റെ അസാധ്യലക്ഷണങ്ങൾ തന്നെ ആകുന്നു ഗ്രഹണിയുടെയും അസാധ്യലക്ഷണങ്ങൾ. വൃദ്ധന്നു ഗ്രഹണീരോഗമുണ്ടായാൽ ശമിക്കയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല അവരെ താമസിയാതെ മരിക്കയും ചെയ്യും.

ഇതി കേരളദേശികൃതേ സാരചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഗ്രഹണീരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

അർശോരോഗനിദാനം.

൧. പൃഥഗ്ദോഷൈസ്സമസ്തൈശ്ച ശോണിതാൽസഹജാനിച
അർശാംസിഷൾപ്രകാരാണി വിദ്യാൽഗുദവലിത്രയേ.

൨. ദോഷാസ്ത്വങ്മാംസമേദാംസി സന്ദൂഷ്യവിവിധാകൃതീൻ
മാംസാങ്കുരാനപാനാദൌ കുർവ്വന്ത്യർശാംസിതാൻജഗുഃ

അർശസ്സുകൾ വാതാദിദോഷങ്ങളിൽ ഒരോന്നിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടും മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെയും കോപം ഹേതുവായിട്ടും രക്തം ഹേതുവായിട്ടും സഹജങ്ങളായിട്ടും ആറുപ്രകാരമുണ്ട്. ഗുദമെന്നതു് സ്ഥൂലാന്ത്രത്തിന്റെ അവസാനഭാഗമാകുന്നു. അവയവത്തിന്റെ വിരല് നാലരവിരൽ പ്രമാണമാകുന്നു. അതിന്റെ നീളം ആ ഗുദത്തിങ്കൽ പ്രവാഹിണി വിസർജ്ജനി സംവരണി ഈ പേരുകളോടുകൂടി മൂന്നു വലികളും ഉണ്ട്. അവയിൽ അകത്തു പ്രവാഹിണിയും മദ്ധ്യത്തിൽ വിസർജ്ജനിയും പുറത്തു സംവരണിയും ആകുന്നു. ഈ മൂന്നു വലികളിലുമാകുന്നു അർശസ്സുകളുടെ ഉത്ഭവം. വാതാദിദോഷങ്ങൾ ത്വക്ക്, മാംസം, മേദസ്സ് രക്തം ഇവയെ ഏറ്റവും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു ഗുദത്തിലും മൂക്കിലും കണ്ണിലും മററും അനേകം പ്രകാരത്തിലുള്ള മാംസാങ്കുരങ്ങളെ (അങ്കുരങ്ങൾ=മുളകൾ) ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നു. അവയെ അർശസ്സുകളെന്നു പറയുന്നു.

അർശോരോഗനിദാനം (൩൩)

വാതാർശോനിദാനം.

൩. കഷായകടുതിക്താനി രൂക്ഷശീതലഘൂനി ച
പ്രമിതാല്പാശനം തീക്ഷ്ണം മദ്യം മൈഥുനസേവനം.

൪. ലംഘനം ദേശകാലൗ ച ശീതൗ വ്യായാമകർമ്മ ച
ശോകോ വാതാതപസ്പർശോ ഹേതുർവാതാർശസാം മതഃ

ചവർപ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളേയും എരിവുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളേയും കയ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളേയും ഏറ്റവും രൂക്ഷങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളേയും ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ഏറ്റവും അല്പഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും തീക്ഷ്ണമായിരിക്കുന്ന മദ്യത്തിന്റെ സേവനം ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും അനൂപദേശത്തിങ്കൽ അധികമായി സഞ്ചരിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ഹേമന്തം ശിശിരം ഈ കാലങ്ങളിൽ ഏറ്റവും ആയാസകരങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും ശോകം ഹേതുവായിട്ടും കാററും വെയിലും അധികമായി ഏല്ക്കുക ഹേതുവായിട്ടും വാതാർശസ്സുണ്ടാകുന്നു.

പിത്താർശോനിദാനം.

൫. കട്വമ്ലലവണോഷ്ണാനി വ്യായാമാഗ്ന്യാതപപ്രഭാഃ
ദേശകാലാവശിശിരൗ ക്രോധോ മദ്യമസൂയനം

൬. വിദാഹി തീക്ഷ്ണമുഷ്ണം ച സർവ്വം പാനാന്നഭേഷജം
പിത്തോൽബണാനാം വിജ്ഞേയഃ പ്രകോപേ ഹേതുരർശസാം.

എരിവുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും പുളിയുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും ലവണരസമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും ഉഷ്ണദ്രവ്യങ്ങളുടെയും ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും അതിവ്യായാമം ഹേതുവായിട്ടും ഏറ്റവും തീ കൊള്ളുക ഹേതുവായിട്ടും ഏറ്റവും വെയിൽ കൊള്ളുക ഹേതുവായിട്ടും മരുഭൂമിയിലും ശരൽക്കാലത്തിലും ഗ്രീഷ്മകാലത്തിലും അധികമായി സഞ്ചരിക്കകൊണ്ടും കോപംകൊണ്ടും അതിമാത്രമായ മദ്യപാനംകൊണ്ടും അന്യന്മാരുടെ സമ്പത്തിലുള്ള ദ്വേഷംകൊണ്ടും ഉഷ്ണമുണ്ടാക്കുന്ന ദ്രവ്യങ്ങളുടെയും തീക്ഷ്ണങ്ങളായും ഉഷ്ണങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന അന്നത്തിന്റെയും ഔഷധത്തിന്റെയും സേവനംകൊണ്ടും പിത്താർശസ്സുണ്ടാകുന്നു.

കഫാർശോനിദാനം.

൭. മധുരസ്നിഗ്ദ്ധശീതാനി ലവണാമ്ലഗുരൂണി ച
അവ്യായാമോ ദിവാസ്വപ്നഃ ശയ്യാസനസുഖേ രതിഃ

൮. പ്രാഗ്വാതസേവാ ശീതൗ ച ദേശകാലാവചിന്തനം
ശ്ലൈഷ്മികാണാം സമുദ്ദിഷ്ടമേതത് കാരണമർശസാം

മധുരദ്രവ്യങ്ങളേയും സ്നിഗ്ദ്ധദ്രവ്യങ്ങളേയും ശീതദ്രവ്യങ്ങളേയും ലവണരസത്തേയും അമ്ലരസത്തേയും ഗുരുദ്രവ്യങ്ങളേയും അധികമായി ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ആയാസകരങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്യായ്ക ഹേതുവായിട്ടും പകലുറങ്ങുക ഹേതുവായിട്ടും സുഖമായിരിക്കുന്ന കിടക്കയിന്മേൽ ദിവസംതോറും കിടക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അതിസുഖമുള്ളതായിരിക്കുന്ന ആസനത്തിങ്കൽ ദിവസംതോറും ഇരിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും കിഴക്കൻകാററ് ഏല്ക്കുക ഹേതുവായിട്ടും തണുപ്പുള്ള ദേശത്തിലും തണുപ്പുള്ള കാലത്തിലും വിചാരംകൂടാതെ സഞ്ചരിക്ക ഹേതുവായിട്ടും കഫാർശസ്സുണ്ടാകുന്നു.

ദ്വന്ദ്വാർശസ്സ്.

൯. ഹേതുലക്ഷണസംസർഗ്ഗാദ് വിദ്യാദ് ദ്വന്ദ്വോൽബണാനി ച

രണ്ടുദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചുണ്ടാകുന്ന അർശസ്സിനു ആ കോപിച്ച രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ ഹേതുക്കളും ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടായിരിക്കും

ത്രിദോഷാർശസ്സ്.

സർവ്വോ ഹേതുസ്ത്രിദോഷാണാം സഹജൈർല്ലക്ഷണൈഃ സമം

(൩൬) അർശോരോഗനിദാനം

ത്രിദോഷാർശസ്സിന്റെ ഹേതുക്കൾ വാതാർശസ്സിന്റെയും പിത്താർശസ്സിന്റെയും കഫാർശസ്സിന്റെയും ഹേതുക്കൾ തന്നെ ആകുന്നു. അതിന്ന സഹജാർശസ്സിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും.

അർശസ്സിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ.

൰൧. വിഷ്ടംഭോന്നസ്യ ദൌർബ്ബല്യം കുക്ഷേരാടോപ ഏവ ച
കാർശ്യമുൽഗാരബാഹുല്യം സക്ഥിസാദോല്പവിട്കതാ.

൰൨. ഗ്രഹണീദോഷപാണ്ഡ്വാർത്തെരാശങ്കാചോദരസ്യ ച
പൂർവ്വരൂപാണി നിർദ്ദിഷ്ടാന്യർശസാമഭിവൃദ്ധയേ.

അന്നം പചിക്കാതിരിക്കുക ശക്തിക്ഷയം വയററിൽ ഉരുളൽ എന്നുള്ള ശബ്ദം ഉണ്ടാകു, ദേഹം ചടയ്ക്കുക, അധികമായി ഏമ്പക്കം ഉണ്ടാക തുടകൾക്കു തളർച്ച അല്പമായി മലം പോക, ഗ്രഹണീരോഗത്തിന്റെയും പാണ്ഡുവിന്റെയും ഉദരത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ കാണുക, ഇവയൊക്കെയും അർശസ്സിന്റെ ഉൽപത്തിക്കുള്ള പൂർവ്വരൂപങ്ങളാകുന്നു.

വാതാർശോലക്ഷണം

൰൩. ഗുദാങ്കുരാബഹ്വനിലാ ശ്ശുഷ്കാശ്ചിമിചിമാന്വിതാഃ
മ്ലാനാശ്ശ്യാവാരുണാസ്തബ്ധാ വിഷമാഃ പരുഷാഃ ഖരാഃ

൰൪. മിഥോവിസദൃശാവക്രാ സ്തീക്ഷ്ണാവിസ്ഫുടിതാനനാഃ
ബിംബീഖർജ്ജൂരകർക്കന്ധൂ കാർപ്പാസീഫലസന്നിഭാഃ

൰൫. കേചിൽകദംബപുഷ്പാഭാ കേചിൽസിദ്ധാർത്ഥകോപമാഃ
ശിരഃപാർശ്വാംസകട്യൂരു വംക്ഷണാഭ്യധികവ്യഥാഃ

൰൬. ക്ഷവഥൂൽഗാരവിഷ്ടംഭ ഹൃൽഗ്രഹാരോചകപ്രദാഃ
കാസശ്വാസാഗ്നിവൈഷമ്യ കർണ്ണനാദഭ്രമാവഹാഃ

൰൭. തൈരാർത്തോഗ്രഥിതംസ്തോകം സശബ്ദം സപ്രവാഹികം.
രുക്ഫേനപിച്ഛാനുഗതം വിബദ്ധമുപവേശ്യതേ.

൰൮. കൃഷ്ണത്വങ്നഖവിൺമൂത്ര നേത്രവക്ത്രശ്ച ജായതേ
ഗുന്മപ്ലീഹോദരാഷ്ഠീല സംഭവസ്തത ഏവ ച.

വാതം കോപിച്ചുണ്ടാകുന്ന അർശസ്സുകൾ ഉണങ്ങിയും പ്രാണികൾ അരിയ്ക്കുന്നു എന്നു തോന്നിപ്പിക്കുന്നവയായിട്ടും വാടിയും കറുത്തിട്ടും അല്ലെങ്കിൽ ചുവന്നിട്ടും സ്തംഭിച്ചിട്ടും സമങ്ങളല്ലാതെയും പരുപരുപ്പോടും കഠിനതയോടും കൂടിയും ഒന്നിനൊന്നോടു സാദൃശ്യമില്ലാതെയും വളഞ്ഞിട്ടും പുകഞ്ഞിട്ടും തലകൾ വരണ്ടിട്ടും തൊണ്ടിപ്പഴത്തിന്റെയും ഈന്തപ്പഴത്തിന്റെയും ലന്തയുടെയും പരുത്തിയുടെയും കായ്കളുടെ രൂപങ്ങളായിട്ടും ചിലതു കടമ്പിന്റെ പൂ പോലെയും ചിലതു ചെറുകടുകു പോലെയും ഇരിക്കും. ഇതുകൾ നിമിത്തം ശിരസ്സിലും പാർശ്വത്തിലും ചുമലുകളിലും അരക്കെട്ടിലും തുടകളിലും ഒടികളിലും അധികം വേദനയുണ്ടാകും, തുമ്മുക തികട്ടുക, വയറു സ്തംഭിക്കുക, നെഞ്ഞിൽ പിടുത്തമുണ്ടാക, അരുചി; ചുമ ശ്വാസം [illegible], വിങ്ങുന്ന ചെവികൾ തലതിരിച്ചിൽ ഇവയുമുണ്ടാകും. ഈ ഉപദ്രവങ്ങളെക്കൊണ്ടു രോഗി പരവശനായിരിക്കും. മലം ഉറച്ചിട്ടും അല്പമായിട്ടും ശബ്ദത്തോടും മുക്കലോടും വേദനയോടും നുരയോടുംകൂടിയും കെട്ടു പൊട്ടിപ്പോകും. തൊലി നഖം മലം മൂത്രം കണ്ണുകൾ മുഖം ഇവ കറുത്തിരിക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു ഗുന്മം പ്ലീഹോദരം ഉദരം അഷ്ഠീല ഈ രോഗങ്ങളുമുണ്ടാകും.

പിത്താർശോലക്ഷണം.

൰൯. പിത്തോത്തരാനീലമുഖാ രക്തപീതാസിതപ്രഭാഃ
തന്വസ്രസ്രാവിണോവിസ്രാ സ്തനവോമൃദവശ്ശ്ലഥാഃ.

അർശോരോഗനിദാനം (൨൯)

൧൯. ശുകജിഹ്വായകൃൽഖണ്ഡ ജലൌകോവക്ത്രസന്നിഭാഃ
ദാഹപാകജ്വരസ്വേദ തൃണ്മൂർച്ഛാരുചിമോഹദാഃ
൨൦. സോഷ്മാണോദ്രവനീലോഷ്ണ പീതരക്താമവർച്ചസഃ
യവമദ്ധ്യാഹരിത്പീത ഹാരിദ്രത്വങ്ങ്നഖാദയഃ

പിത്തകോപത്താൽ ഉണ്ടാകുന്ന അർശസ്സുകൾ, നീലമുഖങ്ങളായിട്ടും ചുവന്നിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും കറുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. നേർത്തതായ രക്തത്തിന്റെ ഒഴുക്കോടുംകൂടി ദുർഗ്ഗന്ധങ്ങളായിട്ടും കൃശങ്ങളായിട്ടും മൃദുക്കളായിട്ടും അയഞ്ഞിട്ടും കിളിയുടെ നാക്കുപോലെയും യകൃത്തിന്റെ കഷണംപോലെയും അട്ടയുടെ മുഖംപോലെയും ഇരിക്കും. ഉഷ്ണം, പഴുപ്പ്, ജ്വരം, വിയർപ്പ്, തണ്ണീർദാഹം, മോഹം, അരുചി, മൂർച്ഛ ഇവയെ ഉണ്ടാക്കും. ചൂടോടുകൂടിയുമിരിക്കും, അയഞ്ഞു നീലിച്ചു ഉഷ്ണമായി മഞ്ഞളിച്ച ചുവന്ന ദഹിക്കാതെ മലംപോകും. അർശസ്സുകളുടെ മദ്ധ്യം യവംപോലെ തടിച്ചിരിക്കും. തൊലി, നഖം, മൂത്രം, മലം, കണ്ണു മുഖം ഇതുകൾ പച്ചനിറമായിട്ടും അൽപമായി മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും പച്ചമഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും.

കഫാർശോലക്ഷണം.

൨൧. ശ്ലേഷ്മോൽബണാമഹാമൂലാ ഘനാമന്ദരുജസ്സിതാഃ
ഉച്ഛൂനോപചിതാസ്സ്നിഗ്ദ്ധ സ്തബ്ധവൃത്തഗുരുസ്ഥിരാഃ
൨൨. പിച്ഛിലാസ്തിമിതാശ്ലക്ഷ്ണാഃ കണ്ഡ്വാഢ്യാസ്സ്പർശനപ്രിയാഃ
കരീരപനസാസ്ഥ്യാഭാ സ്തഥാഗോസ്തനസന്നിഭാഃ
൨൩. വങ്ക്ഷണാനാഹിനഃ പായു വസ്തിനാഭിവികർത്തിനഃ
സകാസശ്വാസഹൃല്ലാസ പ്രസേകാരുചിപീനസാഃ.
൨൪. മേഹകൃച്ഛ്രശിരോജാഡ്യ ശിശിരജ്വരകാരിണഃ
ക്ലൈബ്യാഗ്നിമാർദ്ദവച്ഛർദ്ദി രാമപ്രായവികാരദാഃ.
൨൫. വസാഭാസ്സകഫപ്രാജ്യ പുരീഷാസ്സപ്രവാഹികാഃ
നസ്രവന്തിനഭിദ്യന്തേ പാണ്ഡുസ്നിഗ്ദ്ധത്വഗാദയഃ

കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അർശസ്സുകൾ, ചുവട് തടിച്ചിട്ടും ഘനത്തിട്ടും വേദനകുറഞ്ഞിട്ടും വെളുത്തിട്ടും തെറ്റപ്പെട്ടു ഉയർന്നിട്ടും മിനുമിനുത്തിട്ടും സ്തംഭിച്ചിട്ടും വൃത്തങ്ങളായിട്ടും കനത്തിട്ടും ഉറച്ചിട്ടും പഴുപ്പോടുകൂടിയും നിശ്ചലങ്ങളായിട്ടും കേശമായിട്ടും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും തൊട്ടുകൊണ്ടിരുന്നാൽ സുഖകരങ്ങളായിട്ടും മുളംകൂമ്പ്, ചക്കക്കുരു, പശുവിന്റെ മുല ഇവയുടെ ആകൃതിപോലെ ഇരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. കടികൾ വീർക്കും ഗുദത്തിലും വസ്തിയിലും നാഭിയിലും അരിഞ്ഞു വേദനയുണ്ടാകും. കാസം, ശ്വാസം, നെഞ്ഞുകലിപ്പ്, വായിൽ വെള്ളംവരവ്, അരുചി, പീനസം, പ്രമേഹം, മൂത്രകൃച്ഛ്രം ശിരോജാഡ്യം, ശീതജ്വരം ഇവയെ ഉണ്ടാക്കും. പുരുഷത്വമില്ലായ്ക അഗ്നിമാന്ദ്യം ഛർദ്ദി ആമദോഷകൃതങ്ങളായ രോഗങ്ങൾ ഇവയെയുമുണ്ടാക്കും. വസപോലെയും കഫത്തോടും മുക്കലോടും കൂടിയും വളരെ മലംപോകും. മലം തെറിച്ചുപോകയില്ല. പൊട്ടുകയുമില്ല; തൊലി, നഖം മൂത്രം, മലം മുതലായവ വെളുത്തിട്ടും മിനുത്തിട്ടുമിരിക്കും

സന്നിപാതാർശസ്സിന്റെയും സഹജാർശസ്സിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ.

൨൬. സർവൈസ്സർവ്വാത്മകാന്യാഹുർ ലക്ഷണൈസ്സഹജാനി ച.

സന്നിപാതാർശസ്സിന്ന്, വാതാർശസ്സിന്റെയും പിത്താർശസ്സിന്റെയും കഫാർശസ്സിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടായിരിക്കും. ത്രിദോഷജമായ ഹേതുവായിട്ട സഹജാർശസ്സിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ സന്നിപാതാർശസ്സിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾതന്നെ ആകുന്നു.

രക്താർശോ ലക്ഷണം.

രക്തോൽബണാഗുദേകീലാഃ പിത്താകൃതിസമന്വിതാഃ
൨൭. വടപ്രരോഹസദൃശാ ഗുഞ്ജാവിദ്രുമസന്നിഭാഃ

(൩൯) അൎശോരോഗനിദാനം

തേത്യത്ഥം ദുഷ്ടമുഷ്ണഞ്ച ഗാഢവിൾകപ്രപീഡിതാഃ
൨൮. സ്രവന്തി സഹസാരക്തം തസ്യ ചാതിപ്രവൃത്തിതഃ
ഭേകാഭഃ പീഡ്യതേ ദുഃഖൈഃ ശോണിതക്ഷയസംഭവൈഃ
൨൯. ഹീനവൎണ്ണബലോത്സാഹോ ഹതൌജാഃ കലുഷേന്ദ്രിയഃ
വിൾശ്യാവം കഠിനം രൂക്ഷ മധോവായുൎന്ന വൎത്തതേ.

രക്താധിക്യം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അൎശസ്സുകൾ പിത്തം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അൎശസ്സുകളോടു തുല്യങ്ങളായിട്ടും പേരാലിന്റെ തടിയിൽനിന്നു തൂങ്ങുന്ന വേരുപോലെയും കുന്നിക്കുരു പോലെയും പവിഴംപോലെയുമിരിക്കും. വരണ്ടിരിക്കുന്ന മലം തിങ്ങിപ്പുറപ്പെടുമ്പോൾ ആ അൎശസ്സുകളിൽനിന്നു ഏറ്റവും ദുഷ്ടമായും ഉഷ്ണമായുമിരിക്കുന്ന രക്തം പുറപ്പെടും. രക്തം വളരെപ്പോക ഹേതുവായിട്ടു ആ രോഗി തവളയുടെ ആകൃതിപോലെയിരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടുകൂടിയവനായും രക്തക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രോഗങ്ങളാൽ പീഡിതനായും ഇരിക്കും. വൎണ്ണം, ബലം ഉത്സാഹം ഇവ കുറയും ഓജസ്സു ക്ഷയിക്കും ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ ബലവും നശിക്കും മലം കറുത്തിട്ടും ഉറച്ചിട്ടും രൂക്ഷമായിട്ടും പോകും. അധോവായു പോകയില്ല.

രക്താൎശസ്സിന്റെ ദോഷാനുബന്ധലക്ഷണങ്ങൾ.

൩൦. തനുചാരുണവൎണ്ണഞ്ച ഫേനിലഞ്ചാസൃഗൎശസാം
കട്യൂരുഗുദശൂലഞ്ച ദൌൎബല്യം യദി ചാധികം
൩൧. തത്രാനുബന്ധോ വാതസ്യ ഹേതുൎയ്യദി ച രൂക്ഷണം

രക്താൎശസ്സുള്ളവനു രൂക്ഷദ്രവ്യങ്ങളുടെ സേവനം ഹേതുവായിട്ടു വാതത്തിന്റെ സംബന്ധം അധികമായി വരികിൽ അപ്പോൾ അൎശസ്സിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്നതായ രക്തം അല്പമായിട്ടും ചുവന്നിട്ടും പതയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും; അരയിലും തുടകളിലും ഗുദത്തിലും വേദനയുണ്ടാകും. അധികമായ ശരീരക്ഷീണവും വരികും.

൩൨. ശിഥിലം ശ്വേതപീതഞ്ച വിൾസ്നിഗ്ദ്ധം ഗുരു ശീതളം
യദ്യൎശസാം ഘനഞ്ചാസൃക് തന്തുമൽ പാണ്ഡുപിച്ഛിലം
൩൩. ഗുദം സപിച്ഛം സ്തിമിതം ഗുരു സ്നിഗ്ദ്ധഞ്ച കാരണം
ശ്ലേഷ്മാനുബന്ധോ വിജ്ഞേയ സ്തത്ര രക്താൎശസാം ബുധൈഃ

രക്താൎശസ്സുള്ളവനു ഗുരുദ്രവ്യങ്ങളുടെയും സ്നിഗ്ദ്ധദ്രവ്യങ്ങളുടെയും സേവനം ഹേതുവായിട്ടു കഫത്തിന്റെ സംബന്ധം അധികമായി വരികിൽ അപ്പോൾ മലം ശിഥിലമായിട്ടും വെളുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും മിനുമിനുത്തിട്ടും കനത്തിട്ടും തണുത്തിട്ടും പോകും. രക്തം കട്ടിയായിട്ടും നൂലുപോലെയും വെളുത്തിട്ടും പഴുത്തിട്ടും പോകും. ഗുദം പശയോടുകൂടിയും ഉറച്ചിട്ടും ഇരിക്കും. രക്തത്തിന്റെയും പിത്തത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ മിക്കവാറും തുല്യങ്ങളായിരിക്കയാൽ രക്താൎശസ്സിനു പിത്തസംബന്ധം വരുമ്പോഴുള്ള ലക്ഷണങ്ങളെക്കുറിച്ചു പ്രത്യേകം പറയേണമെന്നില്ല. രക്താധിക്യം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന അൎശസ്സുകൾ പിത്താൎശസ്സിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കുമെന്നു മുമ്പേ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ.

൩൪. പഞ്ചാത്മാ മാരുതഃ പിത്തം കഫോ ഗുദവലിത്രയം
സൎവ്വ ഏവ പ്രകുപ്യന്തി ഗുദജാനാം സമുത്ഭവേ
൩൫. തസ്മാദൎശാംസി ദുഃഖാനി ബഹുവ്യാധികരാണി ച
സൎവ്വദേഹോപതാപീനി പ്രായഃ കൃച്ഛ്രതമാനി ച

അൎശസ്സുകളുടെ ഉല്പത്തിക്കു ഗുദത്തിലുള്ള ദോഷം മാത്രം മതിയാകുമെന്നിരിക്കവേ എല്ലാ ശരീരങ്ങളേയും ശോഷിപ്പിക്കയും കറപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നതു എന്തിനെന്നുള്ള ശങ്കയെ ഈ ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിഹരിക്കുന്നു. വാതം ഒന്നുതന്നെയെങ്കിലും പ്രാണൻ അപാനൻ വ്യാനൻ ഉദാനൻ സമാനൻ ഇങ്ങനെ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. അവയിൽവെച്ചു പ്രാണൻ ശിരസ്സിൽ നിന്നിട്ടു പ്രധാനമായി മാറത്തും കഴുത്തിലും സഞ്ചരിച്ചിട്ടു ബുദ്ധിയേയും, ഹൃദയത്തിനേയും കണ്ണു മുതലായ ഇന്ദ്രിയങ്ങളേയും മനസ്സിനേയും ധരിക്കുന്നു. തുപ്പുക തുമ്മുക

കോട്ടുവായിടുക, ദീർഘശ്വാസംവിടുക, വായിലെ അന്നത്തെ വയററിലാക്കുക. ഇങ്ങിനെയുള്ള ക്രിയകളെ ചെയ്യുന്നു. അപാനൻ, ഗുദത്തിൽനിന്നിട്ടു അരക്കെട്ടിലും വസ്തിയിലും ലിംഗത്തിലും തുടകളിലും സഞ്ചരിച്ചിട്ടു ശുക്ലത്തെയും ആർത്തവത്തെയും ഗർഭത്തെയും പുറത്താക്കുന്നു. വ്യാനൻ ഹൃദയത്തിൽ നിന്നിട്ടു ദേഹംമുഴുവനും വളരെ വേഗത്തോടുകൂടെ സഞ്ചരിക്കുന്നു. നടക്കുക അവയവങ്ങളെ മേല്പോട്ടേക്കു ഉയർത്തുകയും കീഴ്പോട്ടേക്കു താഴ്ത്തുകയും ചെയ്ക, കണ്ണുകൾ അടയ്ക്കുകയും തുറക്കുകയും ചെയ്ക, ഗമിക്കുക മുതലായി സമസ്തചേഷ്ടകളുടെ എല്ലാ ക്രിയകളും ഈ വ്യാനൻതന്നെയാണ് ചെയ്യിക്കുന്നതു്. ഉദാനൻ ഉരസ്സിൽ നിന്നിട്ടു മൂക്കിലും നാഭിയിലും കഴുത്തിലും സഞ്ചരിച്ചിട്ടു വാക്കുകളെ പുറപ്പെടുവിക്കയും പ്രയത്നം ചെയ്യിക്കയും മനഃപ്രസാദത്തെയും ബലത്തെയും വർണ്ണത്തെയും ഓർമ്മയെയും ഉണ്ടാക്കയും ചെയ്യുന്നു. സമാനൻ, ജാഠരാഗ്നിയുടെ സമീപത്തിൽനിന്നിട്ടു വയററിൽമുഴുവനും സഞ്ചരിച്ചിട്ടു അന്നത്തെ വഹിച്ചു ആമാശയത്തിൽ വെച്ചു് അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിച്ചു ദഹിപ്പിക്കയും മലമൂത്രങ്ങളെ വേർതിരിക്കയും അവയെ പുറത്തുകളകയും ചെയ്യുന്നു.

പിത്തവും, പാചകം, രഞ്ജകം, സാധകം, ആലോചകം, ഭ്രാജകം ഇങ്ങിനെ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. അവയിൽ പാചകം ആമാശയത്തിന്റെയും പക്വാശയത്തിന്റെയും മദ്ധ്യത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. അതു പൃഥിവ്യാദിഭൂതങ്ങളിൽ നിന്നുണ്ടായതാണെങ്കിലും അഗ്നിയുടെ ബലം ഏറിയിരിക്കയാൽ ദ്രവത്വത്തോടുകൂടാതെയിരിക്കുന്നു. പാകക്രിയ മുതലായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടു അതിനെ അനലൻ എന്നു പറയുന്നു. അതു അന്നത്തെ പചിക്കയും സാരത്തെയും കിട്ടത്തെയും വേർപെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. പക്വാശയമദ്ധ്യത്തിൽ ഇരുന്നിട്ടു ശേഷമുള്ള നാലുപിത്തങ്ങൾക്കു ബലത്തെ കൊടുത്തു അനുഗ്രഹിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ആമാശയത്തിൽ ഇരിക്കുന്നതായ പിത്തം രസത്തെ രക്തമാക്കുന്നതിനാൽ അതിനു രഞ്ജകം എന്നു പേരുണ്ടായി. ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന പിത്തം സാധകമാകുന്നു. ബുദ്ധി, മേധ, അഭിമാനം, മുതലായവയെക്കൊണ്ടു ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതിനെ സാധിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ അതിനു സാധകം എന്നു പേരുണ്ടായി, കണ്ണിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന പിത്തം ആലോചകമാകുന്നു. അതിനു രൂപത്തെ ഗ്രഹിപ്പാൻ ശക്തിയുള്ളതുകൊണ്ടു് ആലോചകമെന്നു പേരുണ്ടായി. ത്വക്കിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന പിത്തം ഭ്രാജകമാകുന്നു. ത്വക്കിനെ പ്രകാശിപ്പിക്ക ഹേതുവായിട്ടു അതിനു ഭ്രാജകം എന്നു പേരുണ്ടായി.

കഫവും, അവലംബകം, ക്ലേദകം, ബോധകം, തർപ്പകം, ശ്ലേഷകം ഇങ്ങിനെ അഞ്ചുവിധമായിട്ടുണ്ടു്. ഇവയിൽ മാറത്തിലിരിക്കുന്ന കഫം അതിന്റെ സ്വഭാവത്തെക്കൊണ്ടു തന്റെയും അന്നബലംകൊണ്ടു ഹൃദയത്തിന്റെയും അവിടെത്തന്നെ സ്ഥിതിചെയ്തിട്ടു ജലകർമ്മംകൊണ്ടു ശേഷമുള്ള കഫസ്ഥാനങ്ങൾക്കും കർമ്മത്തെ ചെയ്യുന്നതിനാൽ അവലംബകം എന്നു പേരുണ്ടായി. ആമാശയത്തിൽ ഉള്ള കഫം ക്ലേദമാകുന്ന ആഹാരസംഘാതത്തെ നനയ്ക്കുക ഹേതുവായിട്ടു അതിനു ക്ലേദകം എന്നു പേരുണ്ടായി. നാവിന്മേൽ ഇരിക്കുന്നതായ കഫം ബോധകമാകുന്നു. രസങ്ങളുടെ രസത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ അതിനു ബോധകം എന്നു പേരുണ്ടായി. ശിരസ്സിലിരിക്കുന്നതായ കഫം തർപ്പകമാകുന്നു. കണ്ണുകളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുക ഹേതുവായിട്ടു അതിനു തർപ്പകം എന്നു പേരുണ്ടായി. സന്ധികളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന കഫം ശ്ലേഷകമാകുന്നു. അസ്ഥികളുടെ സന്ധികളെ തമ്മിൽ ചേർക്കുക ഹേതുവായിട്ടു അതിനു ശ്ലേഷകം എന്നു പേരുണ്ടായി.

അർശസ്സുകളുടെ ഉല്പത്തിയിൽ മേൽപറഞ്ഞ എല്ലാവിധത്തിലുള്ള വാതപിത്തകഫങ്ങളും കോപിക്കുന്ന ഹേതുവായിട്ടു അർശസ്സുകൾക്കു വല്ലാതായ ദുഃഖത്തെയും ഉദരം അഗ്നിമാന്ദ്യം മുതലായ വ്യാധികളെയും എല്ലാ ശരീരങ്ങളിലും വേദനയെയും സന്താപത്തെയും ഉണ്ടാക്കുന്നു.

ഇപ്രകാരമുള്ള അർശസ്സുകൾ സുഖസാദ്ധ്യങ്ങളായിട്ടും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളായിട്ടും അസാദ്ധ്യങ്ങളായിട്ടും ഉണ്ടു്.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണങ്ങൾ.

൫൬. ബാഹ്യായാന്തു വലൌ ജാതാന്യേകദോഷോൽബണാനി ച
അർശാംസി സുഖസാദ്ധ്യാനി നചിരോത്പതിതാനി ച

൫൭. ദ്വന്ദ്വജാനി ദ്വിതീയായാം വലൌ യാന്യാശ്രിതാനി ച
കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യാനി താന്യാഹുഃ പരിസംവത്സരാണി ച

(൩൮) അർശോരോഗനിദാനം

൩൮. സഹജാനി ത്രിദോഷാണി യാനി ചാന്തർവലൌ വലൌ
ജായന്തേർശാംസി സംസൃജ്യ താന്യസാദ്ധ്യാനി നിർദ്ദിശേൽ
൩൯. ശേഷത്വാദായുഷസ്താനി ചതുഷ്പാദസമന്വിതേ
യാപ്യന്തേ ദീപ്തകായാഗ്നേഃ പ്രത്യാഖ്യേയാന്യതോന്യഥാ
൪൦. ഹസ്തേ പാദേ മുഖേ നാഭ്യാം ഗുദേ വൃഷണയോസ്തഥാ
ശോഫോ ഹൃൽപാർശ്വശൂലം ച യസ്യാസാദ്ധ്യോർശസോ ഹി സഃ
൪൧. ഹൃൽപാർശ്വശൂലം സംമോഹഛർദ്ദിരംഗസ്യ രുഗ്ജ്വരഃ
തൃഷ്ണാ ഗുദസ്യ പാകശ്ച നിഹന്യുർഗ്ഗുദജാതുരം
൪൨. തൃഷ്ണാരോചകശൂലാർത്തമതിപ്രസ്രുതശോണിതം
ശോഫാതിസാരസംയുക്തമർശാംസി ക്ഷപയന്തി ഹി

പുറമെത്ത വലിയായ സംവരണിയിൽ ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായവയും ഒരു വത്സരം തികയാത്തവയുമായ അർശസ്സുകൾ സുഖസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. മെൽപറഞ്ഞ വലിയിൽ രണ്ടുദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായ അർശസ്സുകൾ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളും മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായവ യാപ്യങ്ങളും ആകുന്നു. രണ്ടാമത്തെ വലിയായ വിസർജ്ജിനിയിൽ ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായ അർശസ്സുകൾ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായവയും ഒരു വത്സരം ചെന്നവയുമായ അർശസ്സുകൾ യാപ്യങ്ങളാകുന്നു. മൂന്നുദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായ അർശസ്സുകൾ അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. മൂന്നാമത്തെ വലിയായ പ്രവാഹിണിയിൽ ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായ അർശസ്സുകൾ യാപ്യങ്ങളാകുന്നു. രണ്ടുദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടും മൂന്നുദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടായ അർശസ്സുകൾ അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. സഹജാർശസ്സുകളും അസാദ്ധ്യങ്ങൾതന്നെ. ആയുസ്സ്, വൈദ്യൻ, പരിചാരകൻ തുടങ്ങിയുള്ള പാദസമ്പത്തുകളും അഗ്നിബലവും ഉണ്ടെങ്കിൽ യാപ്യങ്ങളായും വരാം. അതുകൾ ഇല്ലെങ്കിൽ അസാദ്ധ്യങ്ങൾതന്നെ ആകുന്നു. അർശോരോഗിക്കു കൈകളിലും കാലുകളിലും മുഖത്തിലും നാഭിയിലും ഗുദത്തിലും വൃഷണങ്ങളിലും വീക്കവും ഹൃദയത്തിലും വാരിപ്പുറങ്ങളിലും വേദനയും ഉണ്ടെങ്കിൽ അവന്റെ അർശസ്സ് അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ഹൃദയത്തിലും വാരിപ്പുറങ്ങളിലും കുത്തിനോവും മോഹാലസ്യവും ഛർദ്ദിയും ശരീരത്തിനു വേദനയും പനിയും ഗുദത്തിൽ പഴുപ്പും ഉള്ള അർശോരോഗി മരിക്കും. തണ്ണീർദാഹം അരുചി, വേദന ഇവകളെക്കൊണ്ടു പരവശ്യവും അധികമായ രക്തസ്രാവവും നീരും അതിസാരവും ഉള്ള അർശോരോഗിയും മരിക്കും.

൪൩. മേഢ്രാദിഷ്വപി വക്ഷ്യന്തേ യഥാസ്വം നാഭിജാനി ച
ഗണ്ഡൂപദാസ്യരൂപാണി പിച്ഛിലാനി മൃദൂനി ച

ലിംഗം, കണ്ണ്, മൂക്ക്, ചെവി മുതലായവയും ദോഷങ്ങളുടെ അവസ്ഥാനുസരണം അർശസ്സുകൾ ഉണ്ടാകും. നാഭിയിലും അർശസ്സുണ്ടാകും. ആ അർശസ്സുകൾ ഞാഞ്ഞൂലിന്റെ മുഖംപോലെയും പശയോടുകൂടിയും മൃദുക്കളായും ഇരിക്കും.

ചർമ്മകീലലക്ഷണം.

൪൪. വ്യാനോ ഗൃഹീത്വാ ശ്ലേഷ്മാണം കരോത്യർശസ്ത്വചോ ബഹിഃ
കീലോപമം സ്ഥിരഖരം ചർമ്മകീലന്തു തം വിദുഃ
൪൫. വാതേന തോദപാരുഷ്യം പിത്താദസിതരക്തതാ
ശ്ലേഷ്മണാ സ്നിഗ്ദ്ധതാ തസ്യ ഗ്രഥിതത്വം സവർണ്ണതാ.

സർവ്വശരീരങ്ങളിലും സഞ്ചരിക്കുന്ന വ്യാനൻ എന്ന വായു കഫത്തെ സ്വീകരിച്ചിട്ടു ത്വക്കിന്റെ ബഹിർഭാഗത്തിങ്കൽ ഒരുതരം അർശസ്സിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതു ആണിപോലെയും ഉറപ്പേറിയ പരുപരുപ്പോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. അതിനെ ചർമ്മകീലമെന്നു പറയുന്നു. അതു മൂന്നുതരമുള്ളതാകുന്നു. വാതജമാണെങ്കിൽ കുത്തിനോവും കാഠിന്യവുമുണ്ടാകും. പിത്തജ

മാണെങ്കിൽ കറുപ്പും ചുവപ്പുമുണ്ടാകും. കഫജമാണെങ്കിൽ നേർമയും വലുപ്പവും ശരീരത്തിന്റെ വർണ്ണംപോലെയിരിക്കുന്ന വർണ്ണത്തോടുകൂടിയും ഇരിക്കും.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേഅർശോനിദാനം
സമാപ്തം.

അഗ്നിമാന്ദ്യനിദാനം

൧. മന്ദസ്തീക്ഷ്ണോഥവിഷമസ്സമശ്ചേതി ചതുർവിധഃ
കഫപിത്താനിലാധിക്യാ തത്സാമ്യാജ്ജാഠരോനലഃ

ജഠരാഗ്നി, മന്ദം, തീക്ഷ്ണം, വിഷമം, സമം, ഇങ്ങിനെ നാലുവിധമാകുന്നു. ജഠരാഗ്നിക്കു ഈ അവസ്ഥ ദോഷങ്ങളുടെ ആധിക്യംനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. എങ്ങിനെയെന്നാൽ ജഠരാഗ്നി, കഫാധിക്യം ഹേതുവായിട്ട മന്ദമായും പിത്താധിക്യം ഹേതുവായിട്ട തീക്ഷ്ണമായും വാതാധിക്യം ഹേതുവായിട്ട വിഷമമായും വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ സാമ്യംഹേതുവായിട്ട സമമായും ഭവിക്കുന്നു.

൨. വിഷമോവാതജാൻരോഗാൻതീക്ഷ്ണപിത്തനിമിത്തജാൻ
കരോത്യഗ്നിസ്തഥാമന്ദോ വികാരാൻകഫസംഭവാൻ

വിഷമാഗ്നി എൺപതു വാതവികാരങ്ങളിൽ ചിലതിനെ ഉണ്ടാക്കും. സാമാന്യമായി വാതാതിസാരാദികളേയും ഉണ്ടാക്കും. തീക്ഷ്ണാഗ്നി, നാല്പതു പിത്തവികാരങ്ങളിൽ ചിലതിനെ ഉണ്ടാക്കും. ചൂടു മുതലായവയേയും വർദ്ധിപ്പിക്കും. മന്ദാഗ്നി ഇരുപതു കഫവികാരങ്ങളിൽ ആലസ്യംമുതലായി ചിലതിനെ ഉണ്ടാക്കും. ഇവിടെ പറഞ്ഞ വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ വികാരങ്ങളെ ചരകത്തിലെ മഹാരോഗാദ്ധ്യായം നോക്കി അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

അഗ്നിലക്ഷണം

൩. സമാ സമാഗ്നേരശിതാ മാത്രാസമ്യഗ്വിപച്യതേ
സ്വൽപാപി നൈവ മന്ദാഗ്നേ വിഷമാഗ്നേസ്തു ദേഹിനഃ

൪. കദാചിത്പച്യതേസമ്യക്കദാചിച്ചനപച്യതേ
മാത്രാതിമാത്രാപ്യശിതാ സുഖംയസ്യ വിപച്യതേ

൫. തീക്ഷ്ണാഗ്നിരിതിതംവിദ്യാത് സമാഗ്നിശ്ശ്രേഷ്ഠഉച്യതേ.

സമാഗ്നി ഉചിതമായ മാത്രയെ അനുസരിച്ചു ഭക്ഷിക്കുന്നവരുടെ ആഹാരത്തെ നല്ലവണ്ണം പചിക്കും. മന്ദാഗ്നി മാത്രകുറച്ചു ഭക്ഷിച്ചിരുന്നാലും അതിനെ ശരിയായി പചിക്കയില്ല. വിഷമാഗ്നിയാകട്ടെ ഭക്ഷണപദാർത്ഥത്തെ ചിലപ്പോൾ ശരിയായി പചിക്കയും ചിലപ്പോൾ പചിക്കാതിരിക്കയും ചെയ്യും. തീക്ഷ്ണാഗ്നി അതിമാത്രമായി ഭക്ഷിച്ചാലും ഭക്ഷിച്ചില്ലെങ്കിലും ശരിയായി പചിക്കും. ഈദ്രവ്യങ്ങളെപ്പോലുംഅതിമാത്രമായി ഭക്ഷിച്ചാൽ അവയെ എത്രയും വേഗത്തിൽ ദഹിപ്പിക്കുന്ന അഗ്നിക്ക അത്യന്തതീക്ഷ്ണാഗ്നി അല്ലെങ്കിൽ അത്യഗ്നി എന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു. ഈ അഗ്നികളിൽ വെച്ചു ശ്രേഷ്ഠമായിട്ടുള്ളതു സമാഗ്നിയാകുന്നു.

ഇതികേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ അഗ്നിമാന്ദ്യനിദാനം

സമാപ്തം

അജീർണ്ണനിദാനം

---

൧. ആമം വിദഗ്ധം വിഷ്ടബ്ധം കഫപിത്താനിലൈസ്ത്രിഭിഃ
അജീർണ്ണം കേചിദിച്ഛന്തി ചതുർത്ഥം രസശേഷതഃ

൨. അജീർണ്ണം പഞ്ചമം കേചിന്നിർദ്ദോഷം ദിനപാകി ച
വദന്തി ഷഷ്ഠം ചാജീർണ്ണം പ്രാകൃതം പ്രതിവാസരം

ജഠരാഗ്നിമാന്ദ്യത്തിന്ന അജീർണ്ണവും അജീർണ്ണത്തിന്ന അഗ്നിമാന്ദ്യവും കാരണമായിരിക്കകൊണ്ട അഗ്നിമാന്ദ്യാനന്തരം അജീർണ്ണനിദാനത്തെ പറയുന്നു. കഫം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അജീർണ്ണത്തിന്ന ആമം എന്ന പേർ പറയപ്പെടുന്നു. പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അജീർണ്ണത്തിന്ന വിദഗ്ധം എന്ന പേർ പറയപ്പെടുന്നു. വാതം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അജീർണ്ണത്തിന്ന വിഷ്ടബ്ധം എന്ന പേർ പറയപ്പെടുന്നു. ഇങ്ങിനെ മൂന്നുവിധം അജീർണ്ണമുണ്ട്. എന്നാൽ ആഹാരം ദഹിച്ചതിന്റെശേഷം ശുദ്ധമായ ഏമ്പക്കം ഉണ്ടായാലും ചിലപ്പോൾ ആഹാരരസം ദഹിക്കാതെ കിടക്കും. ഇതു നാലാമതായ രസശേഷാജീർണ്ണമാണെന്നു ചിലർ പറയുന്നു. ഇതിനെപ്പറ്റി സുശ്രുതത്തിൽ പറഞ്ഞ ശ്ലോകത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "ഉൽഗാരശുദ്ധാവപി ഭക്തകാംക്ഷാ ന ജായതേ ഹൃദ്ഗുരുതാ ച യസ്യ രസാവശേഷേണ തു സപ്രസേകം ചതുർത്ഥമേതൽ പ്രവദന്ത്യജീർണ്ണം" അന്നത്തിന്റെ രസാംശം ഏമ്പക്കത്തിന്നു ശുദ്ധിയുണ്ടെങ്കിലും ഭക്ഷണത്തിൽ ആഗ്രഹം ഉണ്ടാകയില്ല. നെഞ്ഞിന്ന ഗുരുത്വം ഉണ്ടായിരിക്കും. കൂടെക്കൂടെ തുപ്പുകയും ചെയ്യും. ഈ വക ലക്ഷണങ്ങൾ അന്നം ദഹിച്ചാലും അന്നരസം ദഹിക്കാതിരിക്കയാൽ ഉണ്ടാകുന്നവയാണ്. ഈ അവസ്ഥയെ ചതുർത്ഥമായിരിക്കുന്ന അജീർണ്ണമെന്നു പറയുന്നു. ആമം വിദഗ്ധം വിഷ്ടബ്ധം ഈ മൂന്നു അജീർണ്ണങ്ങളും അന്നത്തിൽനിന്നു ജനിക്കുന്നവയാണ്. രസശേഷമെന്ന അജീർണ്ണം ആഹാരരസത്തിൽനിന്നു ജനിക്കുന്നതുമാണ്. ആമം ആദിയായ മൂന്നു അജീർണ്ണങ്ങൾക്കു ദോഷസംബന്ധമുള്ളതു രസശേഷമെന്ന അജീർണ്ണത്തിന്നു ദോഷസംബന്ധമില്ല. വയറുവീർക്കുക മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടി അഹോരാത്രംകൊണ്ടു ആഹാരം പചിക്കയെ പ്രാപിക്കുന്നതു അഞ്ചാമതായ അജീർണ്ണമാണെന്നു ചിലർ പറയുന്നു. വയറുവീർക്കുക മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാതെ ഒരു പകൽകൊണ്ടു ആഹാരം പചിക്കയെ പ്രാപിക്കുന്നതു ആറാമതായ അജീർണ്ണമാണെന്നും പറയുന്നു.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം ഉടനുടൻ ചരിഞ്ഞുകിടക്കുക മുതലായ ക്രിയകൾ ചെയ്താൽ അന്നത്തിന്ന ദഹനമുണ്ടാകും. ഇതിനെപ്പറ്റിയുള്ള സുശ്രുതവാക്യം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "ഭുക്ത്വാ പദശതം ഗത്വാ വാമപാർശ്വേന സംവിശേൽ ശബ്ദരൂപരസസ്പർശഗന്ധാംശ്ച മനസഃ പ്രിയാൻ ഭുക്തവാനുപസേവേത തേനാന്നം സാധു തിഷ്ഠതി" ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ നൂറു അടി നടന്നിട്ട ഇടത്തുഭാഗം ചരിഞ്ഞു കിടക്കയും മനസ്സിന്ന സന്തോഷങ്ങളായ ശബ്ദരൂപരസസ്പർശഗന്ധങ്ങളെ സേവിക്കയും ചെയ്യുന്ന ആയവൻ ഭക്ഷിച്ച അന്നം വഴിയാംവണ്ണം ദഹിക്കുന്നതാകുന്നു.

അജീർണ്ണത്തിന്നുള്ള കാരണങ്ങൾ.

൩. അത്യംബുപാനാദ്വിഷമാശനാച്ച
സന്ധാരണാൽസ്വപ്നവിപര്യയാച്ച
കാലേപി സാത്മ്യം ലഘു ചാപി ഭുക്തം
അന്നം ന പാകം ഭജതേ നരസ്യ

അധികമായി വെള്ളം കുടിക്കുകയോ സമയം തെറ്റി ഊണുകഴിക്കുകയോ മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കുകയോ പകലുറങ്ങുകയോ ചെയ്താൽ സമയത്തുതന്നെ ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നമായിരുന്നാലും പത്ഥ്യമായും സ്നിഗ്ദ്ധലഘുവായും ഉള്ളതുകൂടിയതായിരുന്നാലും ദഹിക്കുന്നതല്ല.

ആമാജീൎണ്ണലക്ഷണം.

൧. തത്രാമേ ഗുരുതോൽക്ലേദഃ ശോഫോഗണ്ഡാക്ഷികൂടഗഃ
ഉൽഗാരശ്ചയഥാഭുക്ത മവിദഗ്ദ്ധപ്രവൎത്തതേ

അജീൎണ്ണങ്ങളിൽവെച്ചു ആമാജീൎണ്ണത്തിങ്കൽ; ശരീരത്തിന്നു കനവും ഓക്കാനവും കവിൾ തടങ്ങളിലും കണ്ണിന്റെ പോളമേലും വീക്കവും ഏമ്പക്കവും ഉണ്ടാകും. അതു പുറമെ ഭക്ഷിച്ച പോലെ തന്നെ കയ്ക്കുകയും ചെയ്യും.

൨ വിദഗ്ദ്ധേ ഭ്രമതൃൺമൂൎച്ഛാഃ പിത്താച്ചവിവിധാരുജഃ;
ഉൽഗാരശ്ചസധൂമാമ്ലഃ സ്വേദോദാഹശ്ചജായതേ.

വിദഗ്ദ്ധാജീൎണ്ണത്തിന്നു തലതിരിച്ചിലും തണ്ണീർദാഹവും ഇന്ദ്രിയസാദവും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടു പലവിധത്തിലുള്ള വേദനകളും പുകഞ്ഞു തികട്ടലും പുളിച്ചുതികട്ടലും വിയൎപ്പും ഉഷ്ണവുമുണ്ടാകും.

വിഷ്ടബ്ധാജീൎണ്ണലക്ഷണം.

൩. വിഷ്ടബ്ധേശൂലമാദ്ധ്മാനം വിവിധാവാതവേദനാ
മലവാതാപ്രവൃത്തിശ്ച സ്തംഭോമോഹോംഗപീഡനം

വിഷ്ടബ്ധാജീൎണ്ണത്തിന്നു വയറുവേദനയും വയറുവീൎപ്പും വായുവിന്റെ പലവിധമായ ഉപദ്രവങ്ങളും മലത്തിന്നും അധോവായുവിന്നും പ്രവൃത്തിയില്ലായ്കയും മരവിപ്പും മോഹവും ശരീരത്തിന്നു നോവും ഉണ്ടാകും.

രസശേഷാജീൎണ്ണലക്ഷണം.

൪. രസശേഷേന്നവിദ്വേഷോ ഹൃദയാശുദ്ധിഗൌരവേ

രസശേഷാജീൎണ്ണത്തിന്നു അന്നത്തിങ്കൽ വെറുപ്പും ഹൃദയത്തിന്നു അശുദ്ധിയും ശരീരത്തിന്നു കനവും ഉണ്ടാകും.

അജീൎണ്ണോപദ്രവങ്ങൾ.

൫. മൂൎച്ഛാപ്രലാപോവമഥുഃ പ്രസേകസ്സദനംഭ്രമഃ
ഉപദ്രവാഭവന്ത്യേതേ മരണംചാപ്യജീൎണ്ണതഃ

ഇന്ദ്രിയസാദം പ്രലാപം ഛൎദ്ദി വായിൽനിന്നു വെള്ളം വരിക തളൎച്ച തലതിരിച്ചിൽ ഇവയെല്ലാം അജീൎണ്ണം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു അജീൎണ്ണം വൎദ്ധിച്ചാൽ മരണവും ഭവിക്കും

൬. അനാത്മവന്തഃപശുവൽ ഭുഞ്ജതേയേപ്രമാണതഃ
രോഗാനീകസ്യതേമൂല മജീൎണ്ണംപ്രാപ്നുവന്തിഹി.

വിചാരം കൂടാതെ ആഹാരംതന്നെ സുഖകരമാണെന്നു വിചാരിച്ചു പശുക്കളെപ്പോലെ അധികം ഭക്ഷിക്കുന്നവൎക്കു അനേകരോഗങ്ങൾക്കു മൂലമായിരിക്കുന്ന അജീൎണ്ണമുണ്ടാകും

ഇതി കേശവദേശികകൃതായാം സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം അജീൎണ്ണനിദാനം
സമാപ്തം.

—*—

വിഷൂചികാനിദാനം.

—*—

൧. അജീൎണ്ണമാമംവിഷ്ടബ്ധം വിദഗ്ദ്ധംചയദീരിതം
വിഷൂച്യലസകൌതസ്മാൽ ഭവേച്ചാപിവിലംബികാ

അജീൎണ്ണത്തിൽനിന്നു വിഷൂചികയുണ്ടാകുന്നതിനാൽ അജീൎണ്ണാനന്തരം വിഷൂചികാ നിദാനത്തെപ്പറയുന്നു ആമം വിഷ്ടബ്ധം വിദഗ്ദ്ധം ഇങ്ങിനെ മൂന്നു അജീൎണ്ണങ്ങൾ മേൽ

(൬.) വിഷൂചികാനിദാനം

പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടല്ലൊ എന്നാൽ ആ അജീർണ്ണങ്ങളിൽനിന്നാകുന്നു വിഷൂചികയും അലസകവും വിലംബികയും ഉണ്ടാകുന്നതു്

൧. സൂചീഭിരിവ ഗാത്രാണി തുദൻസന്തിഷ്ഠതേനിലഃ
യസ്യാജീർണ്ണേന സാ വൈദ്യൈർവിഷൂചീതി നിഗദ്യതേ.

അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടു വാതം എല്ലാ അവയവങ്ങളെയും സൂചികൾകൊണ്ടു കുത്തുന്നതുപോലെ എന്നു തോന്നുമാറു ദേഹപീഡയെ ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്നു വിഷൂചികയെന്നു വൈദ്യന്മാരാൽ പറയപ്പെടുന്നു: ഈ ശ്ലോകത്തിൽ വായു എല്ലാ അവയവങ്ങളേയും സൂചികൾകൊണ്ടു കുത്തുന്നതുപോലെ എന്നു തോന്നുമാറു ദേഹപീഡയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു വിഷൂചികക്കു വാതസംബന്ധം മാത്രമെ ഉള്ളു എന്നു വിചാരിക്കരുതു വിഷൂചികക്കു മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടേയും സംബന്ധമുണ്ടു് അതിന്നു തന്ത്രാന്തരത്തിലെ ഒരു ശ്ലോകം ഇവിടെ കാണിക്കുന്നു. വിവിധൈർവേദനോദ്ഭേദൈർവായ്വാദിഭൃശകോപതഃ സൂചീഭിരിവ ഗാത്രാണി വിധ്യതീതി വിഷൂചികാ വാതാദിദോഷങ്ങൾ ഏററവും കോപിച്ചിട്ടു പലവിധങ്ങളായ വേദനകളോടുകൂടി എല്ലാ അവയവങ്ങളേയും സൂചികൾകൊണ്ടു കുത്തുന്നതുപോലെ എന്നു തോന്നുമാറു ദേഹപീഡയെ ചെയ്യുന്നതിന്നു വിഷൂചിക എന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു. ഇവിടെ വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ സംബന്ധം പറഞ്ഞതിന്നു പുറമെ മേൽപറയപ്പെട്ട ആമം മുതലായ അജീർണ്ണങ്ങൾക്കും വാതാദിദോഷങ്ങളുടെ സംബന്ധം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു് വാതാദി മൂന്നു ദോഷങ്ങളും കോപിച്ചാണു വിഷൂചിക ഉണ്ടാകുന്നതെങ്കിലും അതു വാതാധികമായിട്ടും പിത്താധികമായിട്ടും കഫാധികമായിട്ടും ഉണ്ടു്.

൨. ന താം പരിമിതാഹാരാ ലഭന്തേ വിദിതാഗമാഃ
മൂഢാസ്താമജിതാത്മാനോ ലഭന്തേശനലോലുപാഃ

ക്രമമായ ഭക്ഷണവും വൈദ്യശാസ്ത്രത്തിൽ അറിവും ഉള്ളവർക്കു വിഷൂചിക ഉണ്ടാകുന്നതല്ല ഭക്ഷ്യം ഇന്നതെന്നും അഭക്ഷ്യം ഇന്നതെന്നും ഉള്ള അറിവു ലഭിച്ചിട്ടില്ലാത്തവർക്കും ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹം ഇല്ലാത്തവർക്കും പലഹാരങ്ങളെപ്പോലെ അളവില്ലാതെ ഭക്ഷിക്കുന്നവർക്കും മാത്രമെ വിഷൂചികയുണ്ടാവൂ

വിഷൂചികാ ലക്ഷണം.

൩. മൂർച്ഛാതിസാരൌ വമഥുഃ പിപാസാ
ശൂലഭ്രമോദ്വേഷ്ടനജൃംഭദാഹാഃ
വൈവർണ്ണ്യകമ്പൌ ഹൃദയേ രുജശ്ച
ഭവന്തി തസ്യാം ശിരസശ്ച ഭേദഃ

വിഷൂചികക്കു മോഹാലസ്യവും അതിസാരവും ഛർദ്ദിയും തണ്ണീർദാഹവും വയറുവേദനയും തലതിരിച്ചിലും കാലിൽ നിന്നു ഉരുണ്ടുകയറുകയും കോട്ടുവായും ദാഹവും ശരീരത്തിന്റെ നിറത്തിന്നു മാററവും വിറയലും നെഞ്ചിൽ വേദനയും തലവേദനയും ഉണ്ടാകും

അലസകലക്ഷണം.

൪. കുക്ഷിരാനഹ്യതേത്യർത്ഥം പ്രതാമ്യതി പരിക്രുശതി
നിരുദ്ധോ മാരുതശ്ചൈവ കുക്ഷാവുപരിധാവതി

൫. വാതവർച്ചോനിരോധശ്ച യസ്യാത്യർത്ഥം ഭവേദപി
തസ്യാലസകമാചഷ്ടേ തൃഷ്ണോദ്ഗാരൌ ച യസ്യ തു.

വയററിന്നു വളരെ വീർപ്പു മോഹം (മനംകെട്ട) അത്യന്തമായിട്ടു പുലമ്പുക, വായു അജീർണ്ണത്താൽ അധോമാർഗ്ഗത്തിൽ തടുക്കപ്പെട്ടിട്ടു നാഭിയിൽ നിന്നു കുറുക്കുവയർ കേറുക, വായുവിന്റേയും മലത്തിന്റെയും ഗതിക്കു തടവുണ്ടാക, തണ്ണീർദാഹം ഏമ്പക്കം ഇതൊക്കെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ രോഗത്തിന്നു അലസകമെന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു

വിഷൂചികാനിദാനം (തുട.)

വിലംബികാലക്ഷണം.

൧൭. ദുഷ്ടന്തു ഭുക്തം കഫമാരുതാഭ്യാം പ്രവൎത്തതേ നോൎദ്ധ്വമധശ്ച യസ്യ
വിലംബികാം താം ഭൃശദുശ്ചികിത്സ്യാമാചക്ഷതേ ശാസ്ത്രവിദഃ പുരാണാഃ

ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നം കഫവായുക്കളാൽ ദുഷ്ടമായിട്ട മേല്പോട്ടും കീഴ്പോട്ടും പോകാതെ ആമാശയത്തിൽതന്നെ വളരെ നേരം കിടക്കുന്നതിന്നു വിലംബിക എന്നുപേർ. ഈ രോഗം കഷ്ടപ്പെട്ടു ചികിത്സിച്ചാലത്രെ ഭേദപ്പെടു എന്നു ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരായിരിക്കുന്ന പൂൎവ്വവൈദ്യന്മാർ പറയുന്നു.

അലസകത്തിന്നു ശൂലാദിയായ വേദനയുണ്ടാകും. വിലംബികക്കു അതുണ്ടാകയില്ല. ഇതാകുന്നു അലസകത്തിന്നും വിലംബികക്കും തമ്മിലുള്ള പ്രധാനഭേദം.

൧൮. യത്രസ്ഥമാമം വിരുജേത്തമേവ
ദേശം വിശേഷേണ വികാരജാതൈഃ
ദോഷേണ യേനാവതതം ശരീരം
തല്ലക്ഷണൈരാമസമുത്ഥൈശ്ച

ആമം യാതൊരിടത്തു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുവോ ആ സ്ഥലത്തെ അല്ലെങ്കിൽ ദേശത്തെ വികാരസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു വിശേഷിച്ചും വേദനപ്പെടുത്തും; വിശേഷിച്ചും വേദനപ്പെടുത്തും എന്നുപറഞ്ഞതുകൊണ്ടു അന്യസ്ഥലത്തു അല്പമായി വേദനപ്പെടുത്തുമെന്നു കിട്ടുന്നു. ഇനി വികാരസമൂഹങ്ങൾ എങ്ങിനെയുള്ളവയാകുന്നു എന്നു നോക്കാം; ആമദോഷം ഉണ്ടായിരിക്കുമ്പോൾ ശരീരത്തിൽ വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷം യാതൊന്നോ ആ ദോഷത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയവയും ആമദോഷത്തിങ്കൽ നിന്നുണ്ടായവയും ആകുന്നു.

വിഷൂചികയുടേയും അലസകത്തിന്റേയും അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൧൯. യഃ ശ്യാവദന്തൌഷ്ഠനഖോല്പസംജ്ഞോ
വമ്യൎദ്ദിതോഭ്യന്തരയാതനേത്രഃ
ക്ഷാമസ്വരഃ സൎവ്വവിമുക്തസന്ധി
ൎയ്യായാന്നരസ്സോപുനരാഗമായ

പല്ലും ചുണ്ടും നഖങ്ങളും കറുത്തിരിക്കയും അല്പമായ ബോധം ഉണ്ടായിരിക്കയും ഛൎദ്ദിപീഡയുള്ളവനായിട്ട വളരെ പീഡയുണ്ടാകയും കണ്ണുകൾ കുഴിഞ്ഞിരിക്കയും ഒച്ചയടപ്പും അവയവങ്ങളുടെ സന്ധികൾ വേർപെട്ടു പോകയും ഈ വക ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ വിഷൂചികാരോഗിയാകട്ടെ അലസകരോഗിയാകട്ടെ ജീവിക്കുന്നതല്ല. വിലംബിക സാമാന്യേന ദുസ്സാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ജീൎണ്ണാഹാരലക്ഷണം.

൨൦. ഉൽഗാരശുദ്ധിരുത്സാഹോ വേഗോത്സൎഗ്ഗോ യഥോചിതഃ
ലഘുതാ ക്ഷുൽപിപാസാ ച ജീൎണ്ണാഹാരസ്യ ലക്ഷണം.

ഏമ്പക്കത്തിന്നു ശുദ്ധിയും ഉത്സാഹവും (ശരീരമനസ്സുകൾക്കു ബലം) മലമൂത്രങ്ങളുടെ വേഗങ്ങൾ തക്കസമയങ്ങളിലും ദേഹത്തിന്നു ലാഘവവും വിശേഷിച്ചും ഉദരത്തിന്നു ലാഘവവും വിശപ്പും ദാഹവും ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അന്നം ദഹിച്ചു എന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ഇതി കേശവദാസികൃതേ സാരചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ വിഷൂചികാലസകവിലംബികാനിദാനം

സമാപ്തം.

ക്രിമിനിദാനം.

---

൧. ക്രിമയസ്തു ദ്വിധാ പ്രോക്താ ബാഹ്യാഭ്യന്തരഭേദതഃ
ബഹിർമ്മലകഫാസൃഗ്വിഡ്ജന്മഭേദാച്ചതുർവ്വിധാഃ

൨. നാമതോ വിംശതിവിധാ ബാഹ്യാസ്തത്ര മലോത്ഭവാഃ
തിലപ്രമാണസംസ്ഥാന വർണ്ണാഃ കേശാംബരാശ്രയാഃ

൩. ബഹുപാദാശ്ച സൂക്ഷ്മാശ്ച യൂകാലിക്ഷാശ്ച നാമതഃ
ദ്വിധാ തേ കോഠപിടകാകണ്ഡൂഗണ്ഡാൻ പ്രകുർവ്വതേ

ക്രിമികൾ ബാഹ്യങ്ങളെന്നും ആഭ്യന്തരങ്ങളെന്നും രണ്ടുപ്രകാരത്തിലുണ്ട്. സ്നാനം മുതലായ ശുദ്ധികർമ്മങ്ങളുടെ അഭാവം നിമിത്തം പുറത്തുപാറിയ അഴുക്കിൽനിന്നും കഫത്തിൽനിന്നും രക്തത്തിൽനിന്നും പുരീഷത്തിൽനിന്നും ആകുന്നു അവയുടെ ഉൽപ്പത്തി. ഇങ്ങിനെ ഉല്പത്തി നാലുവിധമാകയാൽ ക്രിമികളും നാലുവിധമാകുന്നു എന്നറിയണം. എന്നാൽ അവകൾ (ക്രിമികൾ) നാമഭേദേന ഇരുപതുവിധമുണ്ട്. ഈ ഇരുപതുവിധത്തിലധികം ക്രിമികളുണ്ടെങ്കിലും അവകൾ അതിസൂക്ഷ്മങ്ങളും സഹജങ്ങളുമാകുന്നതിനാൽ രോഗകാരികളല്ലാത്തവകളെന്നും ആകുന്നു പാകാചാര്യന്മാരുടെ അഭിപ്രായം. ഈ ഇരുപതുവിധമുള്ള ക്രിമികളും ദോഷപ്രകോപഹേതുക്കളായ ശൂലാദിരോഗങ്ങളെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ അവകൾ രോഗഹേതുക്കളെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. മേൽപറഞ്ഞപ്രകാരം ബാഹ്യങ്ങളെന്നും ആഭ്യന്തരങ്ങളെന്നും ഉള്ള രണ്ടുവക ക്രിമികളിൽവെച്ചു ബാഹ്യങ്ങളായിരിക്കുന്ന ക്രിമികൾ സ്നാനാദ്യഭാവം നിമിത്തം പുറത്തുപാറിയിരിക്കുന്നതായ അഴുക്കിൽനിന്നു ഉണ്ടാകുന്നതായും പ്രമാണംകൊണ്ടും ആകൃതികൊണ്ടും വർണ്ണംകൊണ്ടും എള്ളുപോലെ ഇരിക്കുന്നതായും തലമുടിയെയും വസ്ത്രത്തെയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നവയും ആകുന്നു. വളരെ കാലുള്ളതായിരിക്കും. സൂക്ഷ്മങ്ങളായുമിരിക്കും അവകൾക്കു യൂകകൾ (പേൻ) എന്നും ലിക്ഷകൾ (ഈരപ്പേൻ) എന്നും പേർ പറയപ്പെടുന്നു. രണ്ടുപ്രകാരമിരിക്കുന്ന ആ ക്രിമികൾ വട്ടച്ചുണങ്ങ്, കുരു, ചൊറിച്ചിൽ, മുഴ ഇവയെ ഉണ്ടാക്കും.

൪. അജീർണ്ണഭോജീ മധുരാമ്ലനിത്യോ
ദ്രവപ്രിയഃ പിഷ്ടഗുഡോപഭോക്താ
വ്യായാമവർജ്ജീ ച ദിവാശയാനോ
വിരുദ്ധഭുക് സംലഭതേ ക്രിമീംസ്തു.

അജീർണ്ണം ഉണ്ടായിരിക്കുമ്പോൾ ഭക്ഷിക്കുന്നവനും മധുരിച്ചും പുളിച്ചുമിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ ദിവസംതോറും സേവിക്കുന്നവനും ദ്രവിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കുന്നവനും മാവുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ പദാർത്ഥങ്ങളെയും ശർക്കരയും ഭുജിക്കുന്നവനും വ്യായാമങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്യാത്തവനും പകലുറങ്ങുന്നവനും ക്ഷീരമത്സ്യങ്ങളെയും അവയെപ്പോലെ വിരുദ്ധങ്ങളായിരിക്കുന്ന മറ്റു പദാർത്ഥങ്ങളെയും ഭക്ഷിക്കുന്നവനും ക്രിമിയുണ്ടാകുന്നു.

൫. മാഷപിഷ്ടാന്നലവണഗുഡശാകൈഃ പുരീഷജാഃ
മാംസമത്സ്യഗുഡക്ഷീരദധിശുക്തൈഃ കഫോത്ഭവാഃ

൬. വിരുദ്ധാജീർണ്ണശാകാദ്യൈഃ ശോണിതോത്ഥാ ഭവന്തി ഹി.

പുരീഷജങ്ങളായിരിക്കുന്ന ക്രിമികൾ പുരീഷവർദ്ധനങ്ങളായ ഉഴുന്ന് അപ്പം പുളി ലവണം ശർക്കര ഇലക്കറി ഇവയെ ഉപയോഗിച്ചവരുടെ വയറ്റിലുണ്ടാകുന്നു. കഫജങ്ങളായിരിക്കുന്ന ക്രിമികൾ, കഫവർദ്ധനങ്ങളായ മാംസം മത്സ്യം ശർക്കര പാല് തൈര് കാടി ഇവയെ ഉപയോഗിക്ക നിമിത്തമായിട്ടു കഫം വർദ്ധിച്ചതിന്റെ ശേഷം അതിൽനിന്നു സംഭവിക്കുന്നു. രക്തജങ്ങളായിരിക്കുന്ന ക്രിമികൾ ക്ഷീരമത്സ്യങ്ങളും അവയെപ്പോലെ വിരുദ്ധങ്ങളായിരിക്കുന്ന അന്യപദാർത്ഥങ്ങളും അജീർണ്ണസാധനങ്ങളും ഇലക്കറി മുതലായവയും ഉപയോഗിക ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നു.

ആഭ്യന്തരക്രിമിലക്ഷണം.

ജ്വരോ വിവർണ്ണതാ ശൂലം ഹൃദ്രോഗഃ സദനം ഭ്രമഃ

ക്രിമിനിദാനം (൬൭)

൭. രക്തമേദഃകഫോത്ഥിതാശ്ച സഞ്ജാതക്രിമിലക്ഷണം.

ജ്വരവും ദൈവവർണ്യവും വയറ്റിൽ വേദനയും ഹൃദ്രോഗവും ശരീരസാദവും തലതിരിച്ചിലും അന്നത്തിൽ വെറുപ്പും അതിസാരവും ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അകത്തു ക്രിമിയുടെ ഉപദ്രവങ്ങളെന്നറിയണം.

കഫോത്ഭവങ്ങളായ ക്രിമികളുടെ ലക്ഷണം.

കഫാദാമാശയേ ജാതാ വൃദ്ധാസ്സർപ്പന്തി സർവ്വതഃ
൮. പൃഥുബ്രധ്നനിഭാഃ കേചിൽ കേചിൽഗണ്ഡൂപദോപമാഃ
രൂഢധാന്യാങ്കുരാകാരാ സ്തനുദീർഘാസ്തഥാണവഃ
൯. ശ്വേതാസ്താമ്രാവഭാസാശ്ച നാമതസ്സപ്തധാതു തേ
അന്ത്രാദാ ഉദരാവേഷ്ടാ ഹൃദയാദാ മഹാഗുദാഃ
൧൦. ചുരവോ ദർഭകുസുമാ സ്സുഗന്ധാസ്തേ ച കുർവ്വതേ
ഹൃല്ലാസമാസ്യസ്രവണ മവിപാകമരോചകം
൧൧. മൂർച്ഛാഛർദ്ദിജ്വരാനാഹ കാർശ്യക്ഷവഥുപീനസാൻ.

കഫജങ്ങളായ ക്രിമികൾ ആമാശയത്തിങ്കൽ ഉണ്ടാകുന്നു. അവ കൂടുതൽ വർദ്ധിച്ചാൽ ആമാശയത്തിങ്കൽ മാത്രമല്ല മേൽപോട്ടും കീഴ്പോട്ടും മററു എല്ലാ പ്രദേശങ്ങളിലും സഞ്ചരിക്കും. അവയിൽ ചിലതു വലുതായ തോൽവാറുപോലെ ഇരിക്കും ചിലതു ഞാഞ്ഞൂൾപോലെയും ഇരിക്കും. ചിലതു നെല്ലിന്റെ മുളപോലെ ഇരിക്കും ചിലതു മെലിഞ്ഞു നീണ്ടിരിക്കും. ചിലതു അണുക്കളായിരിക്കും. അവയിൽ ചിലതു വെളുത്തിട്ടും ചിലതു ചെമ്പിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും. ആന്ത്രാദങ്ങൾ ഉദരാവേഷ്ടങ്ങൾ ഹൃദയാദങ്ങൾ മഹാഗുദങ്ങൾ ചുരുക്കൾ ദർഭകുസുമങ്ങൾ സുഗന്ധങ്ങൾ ഇവ പേരുകളെക്കൊണ്ടു ഏഴുവിധമാകുന്നു. പേരുകളിൽ ചിലതു സ്വരൂപത്തെയും ചിലതു നിർദ്ദേശിക്കുന്നു. [illegible] ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടു എന്ന മാത്രമേയുള്ളൂ. മേൽപറഞ്ഞ ഏഴുവിധമായ ക്രിമികൾ നെഞ്ഞുകലിപ്പു വായിൽ വെള്ളം വരവു ദഹനമില്ലായ്ക അരുചി ബോധക്ഷയം ഛർദ്ദി ജ്വരം മേൽവായു വീർക്കൽ മെലിച്ചിൽ തുമ്മൽ പീനസം ഇവയെ ഉണ്ടാക്കും.

രക്തജങ്ങളായ ക്രിമികളുടെ ലക്ഷണം.

രക്തവാഹിസിരാസ്ഥാനാ രക്തജാ ജന്തവോണവഃ
൧൨. അപാദാവൃത്തതാമ്രാശ്ച സൌക്ഷ്മ്യാൽകേചിദദർശനാഃ
കേശാദാ രോമവിധ്വംസാ രോമദ്വീപാ ഉദുംബരാഃ
൧൩. ഷൾ തേ കുഷ്ഠൈകകർമ്മാണ സ്സഹസൌരസമാതരഃ

രക്തജങ്ങളായ ക്രിമികൾക്കു രക്തത്തെ വഹിക്കുന്ന നാഡികളാകുന്നു ഇരിപ്പിടം. അവ അണുക്കളായിട്ടും കാലില്ലാത്തവയായിട്ടും വട്ടത്തിലും ചെമ്പിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും ചിലതു സൂക്ഷ്മത്വം കൊണ്ടു കാണ്മാൻ കഴിയാത്തവയായിട്ടും ഉണ്ട്. കേശാദങ്ങളെന്നും രോമവിധ്വംസങ്ങളെന്നും രോമദ്വീപങ്ങളെന്നും ഉദുംബരങ്ങളെന്നും, സൌരസങ്ങളെന്നും മാതൃക്കളെന്നും ആറുവിധമാകുന്നു. ആ ക്രിമികൾ കുഷ്ഠത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന മുഖ്യകർമ്മത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്നു.

പുരീഷജങ്ങളായ ക്രിമികളുടെ ലക്ഷണം.

പക്വാശയേ പുരീഷോത്ഥാ ജായന്തേധോവിസർപ്പിണഃ
൧൪. വൃദ്ധാസ്തേസ്യുർഭവേയുശ്ച തേ യദാമാശയോന്മുഖാഃ
തദാസ്യോൽഗാരനിശ്വാസാ വിൾഗന്ധാനുവിധായിനഃ.
൧൫. പൃഥുവൃത്തതനുസ്ഥൂലാ ശ്യാവപീതസിതാസിതാഃ
തേ പഞ്ചനാമ്നാ ക്രിമയഃ കകേരുകമകേരുകാഃ

(൬൯) പാണ്ഡുരോഗാദിനിദാനം

൧൩. സൌസുരാദാസ്സുക്ലചാദ്യാ ബഹിസ്സഞ്ജനയന്തിഹി
വിൾഭേദശൂലവിഷ്ടംഭകാർശ്യപാരുഷ്യപാണ്ഡുതാഃ
൧൪. രോമഹർഷാഗ്നിസദന ഗുദകണ്ഡൂ വിനിർഗ്ഗമാൻ.

പുരീഷജങ്ങളായിരിക്കുന്ന കൃമികൾ പക്വാശയത്തിലത്രെ ഉണ്ടാകുന്നതു. അവയുടെ ഗതി മിക്കവാറും കീഴ്പോട്ടേക്കായിരിക്കും. വർദ്ധിച്ചുവന്നാൽ ആമാശയത്തിലേക്ക തിരിയുകയും ചെയ്യും. അപ്പോൾ തേട്ടലിന്നും ശ്വാസിൽകൂടി വരുന്ന വായുവിന്നും പുരീഷത്തിന്റെ ഗന്ധം ഉണ്ടായിരിക്കും. ആ കൃമികൾ വൃത്തമായിട്ടും ഉരുണ്ടിട്ടും നേർത്തിട്ടും തടിച്ചിട്ടും കറുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ചെമ്പിച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടും കറുത്തിട്ടുമിരിക്കും. കക്കേരുകങ്ങൾ, മക്കേരുകങ്ങൾ സൌസുരാദങ്ങൾ സശൂലങ്ങൾ ലേലിഹങ്ങൾ ഇവയെല്ലാം അവയുടെ പേരുകളാകുന്നു. പേരുകളിൽ ചിലതു നാമങ്ങളും ചിലതു നിരർത്ഥങ്ങളുമാണെന്നല്ലയോ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഈ കൃമികൾ മലത്തിന്ന ഇളകലിനെയും വയററിൽ വേദനയും മലബന്ധത്തെയും കൃശതയെയും പരുപരുപ്പിനെയും പാണ്ഡുവർണ്ണത്തെയും രോമാഞ്ചത്തെയും അഗ്നിമാന്ദ്യത്തെയും ഗുദത്തിൽ ചൊറിച്ചിലിനെയും ഗുദഭ്രംശത്തെയും ഉണ്ടാക്കും.

ഇതി കേരളദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം കൃമിനിദാനം.
സമാപ്തം.

പാണ്ഡുരോഗാദിനിദാനം.

൧. പാണ്ഡുരോഗാസ്മൃതാഃ പഞ്ച വാതപിത്തകഫൈസ്ത്രയഃ
ചതുർത്ഥസ്സന്നിപാതേന പഞ്ചമോ ഭക്ഷണാന്മൃദഃ

പുരീഷജങ്ങളായിരിക്കുന്ന കൃമികൾ പാണ്ഡുതയെ ജനിപ്പിക്കുകകൊണ്ടു കൃമിയുടെ അനന്തരം പാണ്ഡുരോഗത്തെ പറയുന്നു. പാണ്ഡുരോഗങ്ങൾ വാതം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫം ഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടും മണ്ണുതിന്നുക ഹേതുവായിട്ടും അഞ്ചുവിധമാകുന്നു.

൨. വ്യായാമമമ്ലലവണാനി മദ്യം
മൃദം ദിവാസ്വപ്നമതീവ തീക്ഷ്ണം
നിഷേവമാണസ്യ വിദൂഷ്യ രക്തം
ദോഷാസ്ത്വചം പാണ്ഡുരതാം നയന്തി.

അതിയായി വ്യായാമം ചെയ്ക പുളിയുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളെയും ഉപ്പുരസദ്രവ്യങ്ങളെയും അധികമായി സേവിക്കുക അതിയായി മദ്യപാനം ചെയ്ക മണ്ണുതിന്നുക ഈ വക പ്രവൃത്തികളെ ചെയ്യുന്നവന്റെ ദോഷങ്ങൾ [illegible] രക്തത്തെ ദുഷിപ്പിച്ചു ത്വക്കിങ്കൽ പാണ്ഡുതയെ (വിളർപ്പ്) ഉണ്ടാക്കുന്നു. സുശ്രുതത്തിൽ വിളർപ്പ്, മഞ്ഞനിറം പച്ചനിറം ഇങ്ങിനെ പലവിധമായ വർണ്ണത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു എന്നും [illegible] പാണ്ഡുരോഗം എന്നു പറയുന്നു എന്നും കാണുന്നു. അതിലേക്ക സുശ്രുതത്തിലുള്ള ശ്ലോകം താഴെ കാണിക്കുന്നു. "[illegible]"

പൂർവ്വരൂപം.

൩. ത്വക്സ്ഫോടനഷ്ഠീവനഗാത്രസാദ
മൃൽഭക്ഷണപ്രേക്ഷണകൂടശോഫാഃ
വിൾമൂത്രപീതത്വമഥാവിപാകോ
ഭവിഷ്യതസ്തസ്യ പുരസ്സരാണി.

പാണ്ഡുരോഗനിദാനം (൭-൬)

തൊലിപൊട്ടുക കൂടക്കൂടെ തുപ്പുക, ദേഹം തളരുക, മണ്ണുതിന്നുക, കണ്ണിന്റെ പോളകൾ വീങ്ങുക മലമൂത്രങ്ങൾ മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കുക ദഹനമില്ലാതിരിക്കുക ഇവയൊക്കെയും പാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങളാകുന്നു.

വാതപാണ്ഡുരോഗലക്ഷണം.

൭. ത്വങ്മൂത്രനയനാദീനാം രൂക്ഷകൃഷ്ണാരുണാഭതാ
വാതപാണ്ഡ്വാമയേ തോദകമ്പാനാഹഭ്രമാദയഃ

ത്വക്ക് മൂത്രം കണ്ണു ഇത്യാദികൾ രൂക്ഷങ്ങളായിട്ടും കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഇരിക്കുക ശരീരത്തിൽ കുത്തിനോവുക, വിറയ്ക്കുക മലമൂത്രങ്ങൾ പോകാതിരിക്കുക തലതിരിച്ചിൽ ഇവയൊക്കെയും വാതപാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു. ആദിശബ്ദംകൊണ്ടു വയറുവേദന മുതലായവയേയും ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളേണം.

പിത്തപാണ്ഡുരോഗലക്ഷണം.

൮. പീതമൂത്രശകൃന്നേത്രോ ദാഹതൃഷ്ണാജ്വരാന്വിതഃ
ഭിന്നവിട്കോതിപീതാഭഃ പിത്തപാണ്ഡ്വാമയീ നരഃ

പിത്തപാണ്ഡുരോഗമുള്ളവന്റെ മൂത്രവും മലവും കണ്ണും മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും. ചുട്ടും തണ്ണീർദ്ദാഹവും ജ്വരവും ഉണ്ടാകും. മലം അയഞ്ഞുപോകയും ശരീരം മഞ്ഞളിക്കയും ചെയ്യും.

കഫപാണ്ഡുരോഗലക്ഷണം.

൯. കഫപ്രസേകശ്വയഥുതന്ദ്രാലസ്യാതിഗൗരവൈഃ
പാണ്ഡുരോഗീ കഫാച്ഛുക്ലൈസ്ത്വങ്മൂത്രനയനാനനൈഃ

കൂടക്കൂടെ കഫത്തെ തുപ്പുക നീരും മടിയും ക്ഷീണവും ശരീരത്തിനു അതിയായ കനവുമുണ്ടാക തൊലിയും മൂത്രവും കണ്ണും മുഖവും വെളുത്തിരിക്കുക ഇവകൾ കഫപാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

സന്നിപാതപാണ്ഡുരോഗലക്ഷണം.

൰. ജ്വരാരോചകഹൃല്ലാസച്ഛർദിതൃഷ്ണാക്ലമാന്വിതഃ
പാണ്ഡുരോഗീ ത്രിഭിർദോഷൈസ്ത്യാജ്യഃ ക്ഷീണോ ഹതേന്ദ്രിയഃ

പാണ്ഡുരോഗം സന്നിപാതജമായാൽ മേൽപറഞ്ഞ മൂന്നുവക പാണ്ഡുരോഗങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടായിരിക്കും. വിശേഷിച്ചും പനിയും അരുചിയും നെഞ്ഞുകലിപ്പും ഛർദ്ദിയും ക്ഷീണവും ദാഹവും കൂടിയുണ്ടാകും. ഈ രോഗമുള്ളവന്നു ക്ഷീണവും കണ്ണു മുതലായ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ശക്തിക്ഷയവും ഉണ്ടെങ്കിൽ അവനെ ഉപേക്ഷിക്കേണം. ഈ ശ്ലോകപ്രകാരം സന്നിപാതപാണ്ഡുരോഗത്തിനു വാതപാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെയും പിത്തപാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെയും കഫപാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ കൂടിയുണ്ടായിരിക്കുമെന്നുള്ള അർത്ഥലബ്ധി അനായാസമായുണ്ടാകുന്നില്ല. ചരകത്തിലുള്ള താഴെപ്പറയുന്ന ശ്ലോകത്തെ ആസ്പദമാക്കിയാകുന്നു വാതപാണ്ഡുരോഗാദിലക്ഷണങ്ങൾ കൂടിയുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു മുമ്പെ പറഞ്ഞതു്- ചരകത്തിലെ ആ ശ്ലോകം താഴെ കാണിക്കുന്നു.

സർവാന്നസേവിനസ്സർവേ ദുഷ്ടാ ദോഷാസ്ത്രിദോഷജം
ത്രിലിംഗം സംപ്രകുർവന്തി പാണ്ഡുരോഗം സുദുസ്സഹം.

മണ്ണുതിന്നാലുണ്ടാകുന്ന പാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧. മൃത്തികാദനശീലസ്യ കുപ്യത്യന്യതമോ മലഃ
കഷായാ മാരുതം പിത്തമൂഷരാ മധുരാ കഫം.

൨. കോപയേന്മൃദ്രസാദീംശ്ച രൗക്ഷ്യാദ്ഭുക്തം ച രൂക്ഷയേത്
പൂരയത്യവിപക്വൈവ സ്രോതാംസി നിരുണദ്ധ്യപി.

(൮) പാണ്ഡുരോഗാദിനിദാനം

൧൦. ഇന്ദ്രിയാണാം ബലം ഹത്വാ തേജോ വീര്യൗജസീ തഥാ
പാണ്ഡുരോഗം കരോത്യാശു ബലവർണ്ണാഗ്നിനാശനം.

മണ്ണുതിന്നുശീലിച്ചവരുടെ രോഗോത്ഭവപ്രകാരം. ചവർപ്പുള്ള മണ്ണു വാതത്തെയും ഊഷരമായുള്ള മണ്ണു പിത്തത്തെയും മധുരമുള്ള മണ്ണു കഫത്തെയും കോപിപ്പിച്ചിട്ടു മണ്ണു താൻ രൂക്ഷമായിട്ടു രസാദിധാതുക്കളെയും അന്നത്തെയും രൂക്ഷങ്ങളാക്കിച്ചെയ്തിട്ടു ജഠരാഗ്നിയാൽ പചിക്കപ്പെടാതെ നാഡികളിൽ ചെന്നു നിറഞ്ഞിട്ടു അവയിലുള്ള വഴികളെ തടുത്തിട്ടു ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു അതാതു വിഷയങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പാനുള്ള ശക്തിയെയും തേജസ്സിനെയും വീര്യത്തെയും ഓജസ്സിനെയും നശിപ്പിച്ചിട്ടു പെട്ടെന്നു ബലത്തെയും വർണ്ണത്തെയും അഗ്നിയെയും നശിപ്പിക്കുന്നതായ പാണ്ഡുരോഗത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

൧൧. ശൂനാക്ഷികൂടഗണ്ഡഭ്രൂ ശ്ശൂനപാന്നാഭിമേഹനഃ
കൃമികോഷ്ഠോതിസാര്യേത മലം സാസൃക്കഫാന്വിതം.

മേൽപ്രകാരം മണ്ണുതിന്നാലുണ്ടാകുന്ന പാണ്ഡുരോഗത്തിങ്കൽ രോഗിയുടെ കണ്ണിന്റെ പോളകളും കവിൾത്തടവും പുരികവും മുഖവും പൊക്കിളും ലിംഗവും വീങ്ങുകയും കൃമികളോടും രക്തകഫങ്ങളോടുംകൂടി അയഞ്ഞമലം പോകയും ചെയ്യും. എല്ലാ പാണ്ഡുരോഗങ്ങളിലും കൃമികോഷ്ഠതയുണ്ടാകുമ്പോൾ ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നു ചിലരും അതല്ല ഉൾക്ഷീണം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന പാണ്ഡുരോഗത്തെപ്പറ്റി പറഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം ഉണ്ടാകയാൽ ഇതുകൾ അതിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാണെന്നു ചിലരും പറയുന്നു. എന്നാൽ വിദ്വാന്മാരുടെ ഇതുകൾ ഉൾക്ഷതനിമിത്തമുള്ള പാണ്ഡുരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു എന്നു ഉദ്ദേശമായി അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. അഷ്ടാംഗത്തിന്റെ ആ ശ്ലോകം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. മൃൽഭക്ഷണാൽ പാണ്ഡുസ്രോതസ്സാംപിഹിതാനി ... സാമാന്യലക്ഷണം ... ശ്രമം ... ഒഴികെ മണ്ണുതിന്നാലുണ്ടാകുന്ന പാണ്ഡുരോഗത്തിനു മടിയും അലസതയും ശ്വാസവും ചുമയും ശൂലവും അരുചിയും നാഭിയിലും കാലിലും മുഖത്തിലും കണ്ണിലും നീരുമുണ്ടാകും. ദേഹം ചടച്ചും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ഭവിക്കും.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൧൨. പാണ്ഡുരോഗശ്ചിരോൽപന്നഃ ഖരീഭൂതോ ന സിദ്ധ്യതി
കാലപ്രകർഷാച്ഛൂനാനാം യോ വാ പീതാനി പശ്യതി

൧൩. ബദ്ധാല്പവിൾസഹരിതം സകഫം യോതിസാര്യതേ
ദീനശ്ശ്വേതാതിദിഗ്ദ്ധാംഗ ശ്ഛർദ്ദിമൂർച്ഛാതൃഡർദ്ദിതഃ

൧൪. സനാസ്ത്യസൃക്ക്ഷയാദ്യശ്ച പാണ്ഡുശ്ശ്വേതത്വമാപ്നുയാൽ
പാണ്ഡുദന്തനഖോ യസ്തു പാണ്ഡുനേത്രശ്ച യോ ഭവേൽ

൧൫. പാണ്ഡുസംഘാതദർശീ ച പാണ്ഡുരോഗീ വിനശ്യതി
അന്തേഷു ശൂനം പരിഹീനമദ്ധ്യം മ്ലാനം തഥാന്തേഷു ച മദ്ധ്യശൂനം

൧൬. ഗുദേ ച ശേഫസ്യഥ മുഷ്കയോശ്ച
ശൂനം പ്രതാമ്യന്തമസംജ്ഞകല്പം
വിവർജ്ജയേൽ പാണ്ഡുകിനം യശോർത്ഥീ
തഥാതിസാരജ്വരപീഡിതഞ്ച.

തുടങ്ങിയതിന്റെശേഷം വളരെ ദിവസം കഴിഞ്ഞതും തന്നിമിത്തം കഠിനതയെ പ്രാപിച്ചതുമായ പാണ്ഡുരോഗം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. എല്ലാശരീരങ്ങളിലും നീരോടുകൂടിയ പാണ്ഡുരോഗിക്കു എല്ലാവസ്തുക്കളും മഞ്ഞനിറമായിരിക്കുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു എങ്കിൽ ആ രോഗവും അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. മലം കുറച്ചിട്ടും കട്ടിയായിട്ടും പച്ചനിറമായിട്ടും കഫത്തോടുകൂടിയും പോക, ദേഹത്തിന്നു ദീനവും വളരെ വെളുപ്പും ഛർദ്ദിയും ഇന്ദ്രിയസ്തംഭവും തണ്ണീർദാഹവും ഭവിക്ക ഇവകൾ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ പാണ്ഡുരോഗി മരിക്കും. രക്തക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടു അധികം വെളുത്തതായ പാണ്ഡുരോഗം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. യാതൊരു പാണ്ഡുരോഗിയുടെ പല്ലും നഖവും വെളുത്തിരിക്കുന്നുവോ അവനും യാതൊരു പാണ്ഡുരോഗിയുടെ കണ്ണു

കൊണ്ടുതീരിക്കുമ്പോൾ അവനവയാൽ പാണ്ഡുരോഗി ചെയ്യുന്നതായ സാധനങ്ങൾ തന്നെ നോക്കണ്ടുവേണം അവനെ ചികിത്സിക്കാൻ; കണ്ണിലും കവിളിലും തലയിലും വീക്കവും മദ്ധ്യദേഹത്തിന്നു ബലക്ഷയവുമുള്ള പാണ്ഡുരോഗിയെയും മദ്ധ്യദേഹത്തിങ്കൽ വീക്കവും കൈകാലുകളിന്നും ശിരസ്സിന്നും ദുർബലതയുമുള്ള പാണ്ഡുരോഗിയെയും ഗുദത്തിങ്കലും ലിംഗത്തിങ്കലും വൃഷണങ്ങളിലും വീക്കവും ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്ന മോഹവുമുള്ള പാണ്ഡുരോഗിയെയും യശസ്സാകാംക്ഷിയായിരിക്കുന്ന വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. അപ്രകാരം തന്നെ അതിസാരവും ജ്വരവുമുള്ള പാണ്ഡുരോഗിയെയും ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

കാമിലലക്ഷണം.

൧൭. പാണ്ഡുരോഗീ തു യോത്യർത്ഥം പിത്തലാനി നിഷേവതേ
തസ്യ പിത്തമസൃങ്മാംസം ദഗ്ദ്ധ്വാ രോഗായ കല്പതേ.

൧൮. ഹാരിദ്രനേത്രഃ സ ഭൃശം ഹാരിദ്രത്വങ്നഖാനനഃ
രക്തപീതശകൃന്മൂത്രോ ഭേകവർണ്ണോ ഹതേന്ദ്രിയഃ

൧൯. ദാഹാവിപാകദൌർബ്ബല്യ സദനാരുചികർശിതഃ
കാമിലാ ബഹുപിത്തൈഷാ കോഷ്ഠശാഖാശ്രയാ മതാ

൨൦. കാലാന്തരാൽ ഖരീഭൂതാ കൃച്ഛ്രാ സ്യാൽ കുംഭകാമിലാ

പാണ്ഡുരോഗമുള്ളവൻ പിത്തകോപകരമായിരിക്കുന്ന അന്നപാനാദികളെ അധികമായി ശീലിച്ചാൽ അവന്റെ പിത്തം രക്തത്തെയും മാംസത്തെയും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ട് കാമിലയെ ഉണ്ടാക്കും. കാമിലയുള്ളവന്റെ കണ്ണും തൊലിയും നഖവും മുഖവും മഞ്ഞനിറമായിരിക്കും. മലവും മൂത്രവും ചുവന്നിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടുമിരിക്കും. തവളയുടെ നിറം പോലെ ഇരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടുകൂടിയവനായി ഭവിക്കും. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ഉന്മേഷവും ശക്തിയും ഇല്ലായ്കയും ദുർബലതയും തളർച്ചയും ഉണ്ടാകും. പിത്താധിക്യത്തോടുകൂടിയ ഈ കാമില ഉദരത്തിന്റെ അന്തർഭാഗങ്ങളെയും ശാഖകളെയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നതാകുന്നു. കാമില തന്നെ കാലക്രമേണ ഉദരത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തെ ദുഷിപ്പിച്ചു കഠിനപ്പെട്ടുകൂടിയാൽ അതിന്നു കുംഭകാമില എന്നു പേർ ആയിട്ട് ചികിത്സിപ്പാൻ പ്രയാസമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

കാമിലയുടെ അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

കൃഷ്ണപീതശകൃന്മൂത്രോ ഭൃശം ശൂനശ്ച മാനവഃ

൨൧. സരക്താക്ഷിമുഖച്ഛർദ്ദി വിൺമൂത്രോ യശ്ച താമ്യതി
ദാഹാരുചിതൃഡാനാഹ തന്ദ്രാമോഹസമന്വിതഃ.

൨൨. നഷ്ടാഗ്നിസംജ്ഞഃ ക്ഷിപ്രം ഹി കാമിലാവാൻ വിപദ്യതേ.

മലവും മൂത്രവും കറുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടുമിരിക്കുക, വളരെ നീരുണ്ടാക, കണ്ണുകളും മുഖവും മലവും മൂത്രവും ചുവന്നിരിക്കുക, ഛർദ്ദിക്കുക, ക്ഷീണിക്കുക ഇവയെല്ലാമുള്ള രോഗിയ്ക്ക് മരിക്കും. ദാഹവും അരുചിയും ആനാഹവും മലമൂത്രങ്ങളുടെ തടവും മടിയും മോഹവും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ബോധഹീനതയും ഉള്ള കാമിലരോഗി ഉടനെ മരിക്കും.

കുംഭകാമിലയുടെ അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

ഛർദ്ദ്യരോചകഹൃല്ലാസ ജ്വരക്ലമനിപീഡിതഃ

൨൩. നശ്യതി ശ്വാസകാസാർത്തോ വിൾഭേദീ കുംഭകാമിലീ

ഛർദ്ദി അരുചി നെഞ്ഞുകലിപ്പ് പനി തളർച്ച ശ്വാസം കാസം മലത്തിന്റെ പോക്ക് ഇവ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉള്ള കുംഭകാമിലരോഗി മൃതിയെ പ്രാപിക്കും.

ഹലീമകലക്ഷണം.

യദാ തു പാണ്ഡോർവ്വർണ്ണഃ സ്യാൽ ഹരിതശ്യാവപീതകഃ.

൨൪. ബലോത്സാഹക്ഷയസ്തന്ദ്രാ മന്ദാഗ്നിത്വം മൃദുജ്വരഃ
സ്ത്രീഷ്വഹർഷോംഗമർദ്ദശ്ച ദാഹസ്തൃഷ്ണാരുചിർഭ്രമഃ.

൨൫. ഹലീമകം തദാ തസ്യ വിദ്യാദനിലപിത്തതഃ

പാണ്ഡുരോഗമുണ്ടായിരിക്കുമ്പോൾ വാതപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട ശരീരത്തിൽ പച്ചനിറവും കരുവാളിപ്പും മഞ്ഞനിറവും കാണാം. ബലക്ഷയവും ഉത്സാഹക്കുറവും മടിയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും അല്പമായി പനിയും സ്ത്രീകളിൽ പ്രീതിയില്ലായ്കയും അംഗമർദ്ദവും ശ്വാസം തണ്ണീർദാഹവും അരുചിയും തലതിരിച്ചിലുമുണ്ടാകും. അതിന്റെ പേർ ഹലീമകമെന്നാകുന്നു. സുശ്രുതാദിഗ്രന്ഥപ്രകാരം അതിനു ലാഘരകമെന്നും അലസമെന്നുംകൂടി പേരുണ്ട്.

ഇതി കേരളദേശികകൃതേ നാമചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ പാണ്ഡുരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

രക്തപിത്തനിദാനം.

൧. ഘർമ്മവ്യായാമശോകാധ്വവ്യവായൈരതിസേവിതൈഃ
തീക്ഷ്ണോഷ്ണക്ഷാരലവണൈരമ്ലൈഃ കടുഭിരേവ ച

൨. പിത്തം വിദഗ്ദ്ധം സ്വഗുണൈർവിദഹത്യാശു ശോണിതം
തതഃ പ്രവർത്തതേ രക്തമൂർദ്ധ്വം ചാധോ ദ്വിധാപി വാ.

൩. ഊർദ്ധ്വം നാസാക്ഷികർണ്ണാസ്യൈർമ്മേഢ്രയോനിഗുദൈരധഃ
കുപിതം രോമകൂപൈശ്ച സമസ്തൈസ്തത്പ്രവർത്തതേ.

പാണ്ഡുരോഗംപോലെ രക്തപിത്തവും പിത്തപ്രധാനമാകയാൽ പാണ്ഡുരോഗാനന്തരം രക്തപിത്തനിദാനത്തെ പറയുന്നു. അധികമായി വെയിൽകൊള്ളുക ഹേതുവായിട്ടും അതിവ്യായാമം ഹേതുവായിട്ടും അധികമായ ശോകം ഹേതുവായിട്ടും അധികം വഴിനടക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും എരിവും തീക്ഷ്ണമായും ഉഷ്ണമായുമിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ അധികമായി ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ക്ഷാരലവണങ്ങളെ അധികമായി സേവിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ഇതുപോലെ പുളിയോ എരിവോ ഉള്ള പദാർത്ഥങ്ങളെ അധികമായി ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും കോപിച്ചിരിക്കുന്ന പിത്തം തന്റെ ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ട് ചൂടായിരിക്കുന്ന രക്തത്തെ വേഗേന കോപിപ്പിക്കുന്നു. അപ്രകാരം കോപിച്ചതായ രക്തം മേൽപ്പോട്ടായിട്ടോ കീഴ്പോട്ടായിട്ടോ മേല്പോട്ടും കീഴ്പോട്ടുമായിട്ടോ പോകും. അതിൽ മേല്പോട്ടു പോകുന്നതായാൽ മൂക്ക്, കണ്ണു, ചെവി, വായ് ഇവയിൽകൂടിയായിരിക്കും. കീഴ്പോട്ടുപോയാൽ ലിംഗം യോനി ഗുദം ഇവയിൽകൂടിയുമായിരിക്കും. പിന്നെയും കോപിച്ചാൽ മേൽപറഞ്ഞ മാർഗ്ഗങ്ങളിൽകൂടിയും എല്ലാ രോമകൂപങ്ങളിൽകൂടിയും രക്തം പോകും. ഈ രോഗത്തിനു രക്തപിത്തമെന്നു പേർ.

രക്തപിത്തത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

൪. സദനം ശീതകാമിത്വം കണ്ഠധൂമായനം വമിഃ
ലോഹഗന്ധിശ്ച നിശ്വാസോ ഭവത്യസ്മിൻ ഭവിഷ്യതി.

രക്തപിത്തത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങളായിട്ട തളർച്ച തണുപ്പിലിച്ഛ പുകഞ്ഞുതികട്ടൽ ഛർദ്ദി ഇരുമ്പിന്റെ ഗന്ധംപോലെയിരിക്കുന്ന ഗന്ധം ശ്വാസം ഇവയുണ്ടാകും.

കഫരക്തപിത്തലക്ഷണം.

൫. സാന്ദ്രം സപാണ്ഡു സസ്നേഹം പിച്ഛിലം ച കഫാന്വിതം

കഫസംബന്ധമായ രക്തപിത്തമുള്ളവന്റെ രക്തം കൊഴുത്തിട്ടും വെളുത്തിട്ടും പോകും. സ്നേഹത്തോടും പശിമയോടും കനത്തോടുംകൂടിയും ഇരിക്കും.

വാതരക്തപിത്തലക്ഷണം

ശ്യാവാരുണം സഫേനം ച തനു രൂക്ഷം ച വാതികം

വാതസംബന്ധമായ രക്തപിത്തത്തിലെ രക്തം കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും നുരയോടുകൂടിയും നേർത്തിട്ടും രൂക്ഷമായിട്ടും പോകും.

രക്തപിത്തനിദാനം (൯)

പൈത്തികരക്തപിത്തനിദാനം.

൫. രക്തപിത്തം കഷായാഭം കൃഷ്ണം ഗോമൂത്രസന്നിഭം
മേചകാഗാരധൂമാഭമഞ്ജനാഭഞ്ച പൈത്തികം

പിത്തസംബന്ധമായ രക്തപിത്തത്തിൽ പടോലം മുതലായവയുടെ കഷായങ്ങളെക്കൂട്ടി കഷായംപോലെയും കറുത്തിട്ടും ഗോമൂത്രംപോലെയും കറുപ്പുപോലെയും ധൂമംപോലെയും അഞ്ജനക്കല്ലുപോലെയും രക്തം പോകും.

സംസർഗ്ഗരക്തപിത്തത്തിന്റെയും സന്നിപാത രക്തപിത്തത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

൬. സംസൃഷ്ടലിംഗം സംസർഗ്ഗാത് ത്രിലിംഗം സാന്നിപാതികം
ഊർദ്ധ്വഗം കഫസംസൃഷ്ടമധോഗം പവനാനുഗം
൭. ദ്വിമാർഗ്ഗം കഫവാതാഭ്യാമുഭാഭ്യാമനുവർത്തതേ

രണ്ടുദോഷങ്ങൾ ചേർന്നിട്ടുണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തത്തിൽ ആ രണ്ടു രക്തപിത്തങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങളെ കാണും. എങ്ങിനെ എന്നാൽ പിത്തവും കഫവും ചേർന്നിട്ടുണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തത്തിൽ പൈത്തികരക്തപിത്തത്തിന്റെയും കഫരക്തപിത്തത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളെ കാണും. മൂന്നുദോഷങ്ങളും ചേർന്നിട്ടുണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തത്തിൽ കഫപിത്തരക്തത്തിന്റെയും വാതരക്തപിത്തത്തിന്റെയും പൈത്തികരക്തപിത്തത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും. മേല്പോട്ട ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തത്തിന്ന കഫത്തിന്റെ സംബന്ധവും കീഴ്പെട്ട ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തത്തിന്ന വാതത്തിന്റെ സംബന്ധവും മേൽപോട്ടും കീഴ്പോട്ടും ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തത്തിന്ന കഫവാതങ്ങളുടെ സംബന്ധവും ഉണ്ടാകും.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

ഊർദ്ധ്വം സാദ്ധ്യമധോ യാപ്യമസാദ്ധ്യം യുഗപദ്ഗതം
൯. ഏകമാർഗ്ഗം ബലവതോ നാതിവേഗം നവോത്ഥിതം
രക്തപിത്തം സുഖേ കാലേ സാദ്ധ്യം സ്യാന്നിരുപദ്രവം.
൧൦. ഏകദോഷാനുഗം സാദ്ധ്യം ദ്വിദോഷം യാപ്യമുച്യതേ
ത്രിദോഷജമസാദ്ധ്യം സ്യാന്മന്ദാഗ്നേരതിവേഗവത്
൧൧. വ്യാധിഭിഃ ക്ഷീണദേഹസ്യ വൃദ്ധസ്യാനശ്നതസ്തഥാ

മേല്പോട്ട ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തം സാദ്ധ്യമാകുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ കഫപിത്തങ്ങളുടെ സംയോഗത്തോടുകൂടിയുണ്ടായ ആ രക്തപിത്തത്തിന്ന കഫപിത്തഹരങ്ങളായ കഷായരസവും തിക്തരസവും ഹിതങ്ങളാകയാലും പിത്തഹരങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളിൽ വിരേചനം പ്രധാനവും ഹിതവുമാകയാലും അവയെക്കൊണ്ടു പ്രയാസംകൂടാതെ ശമിപ്പിക്കാമെന്നുള്ളതുകൊണ്ടാകുന്നു. ചരകത്തിലും ഇപ്രകാരം കാണുന്നതിനാൽ ആ ശ്ലോകത്തെ താഴെ ചേർക്കുന്നു. സാദ്ധ്യം ലോഹിതപിത്തം തൽ "യദൂർദ്ധ്വം പ്രതിപദ്യതേ വിരേചനസ്യ യോഗ്യത്വാൽ ബഹുത്വാൽ ഭേഷജസ്യ ച വിരേചനം ഹി പിത്തസ്യ ജയായ പരമൌഷധം" പിത്തത്തിന്ന വിരേചനം ഹിതമാകയാലും ഔഷധം അനേകമാകയാലും മേല്പോട്ടു ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തം സാദ്ധ്യമാകുന്നു പിത്തത്തെ ജയിപ്പാൻ വിരേചനം പരമൌഷധമാണ്

കീഴ്പെട്ട ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തം യാപ്യമാകുന്നു ആയതു വാതത്തിന്റെ സംബന്ധത്തോടുകൂടി ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ വാതപിത്തഹരമായിരിക്കുന്ന മധുരരസം ഉപയോഗിക്കാം. രക്തപിത്തത്തിന്റെ കീഴ്പെട്ടുള്ള ഗതിയെ ശമിപ്പിക്കുന്നതിന്ന പ്രതിക്രിയയായിട്ടുള്ള വമനം രക്തപിത്തശമനത്തിന്നു[illegible]കയാൽ ഉപയോഗയോഗ്യമായിട്ടുള്ളതല്ല വയറ്റിന്ന വാതകോപമില്ലാതെ പിത്തത്തെ ശമിപ്പിക്കാൻ തക്കതായ ഔഷധവും ചുരുക്കമാണ്. അതിനാൽ കീഴ്പോട്ടു ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തത്തെ പഥ്യാദ്യുപായംകൊണ്ടു അധികം ഉപദ്രവങ്ങളെ ചെയ്യാതെ നിറുത്താമെന്നല്ലാതെ നല്ലവണ്ണം ശമിപ്പിക്കാൻ ക

(൯) രക്തപിത്തനിദാനം

ഴികയില്ല. മേല്പോട്ടും കീഴ്പോട്ടും ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. കഫവാതങ്ങളോടുകൂടി ഉണ്ടാകുന്നതു മേല്പോട്ടു ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തത്തിനു പ്രതിലോമകർമ്മമാകുന്ന വിരേചനം കീഴ്പോട്ടു ഗതിയുള്ളപ്പോൾ ചെയ്യുന്നതു യോഗ്യമല്ലായ്കയാലും കീഴ്പോട്ടു ഗതിയോടുകൂടിയ രക്തപിത്തത്തിനു പ്രതിലോമകർമ്മമാകുന്ന വമനം മേല്പോട്ടു ഗതിയുള്ളപ്പോൾ ചെയ്യുന്നതു യോഗ്യമല്ലായ്കയാലും ഔഷധമില്ലായ്കയാലും ആകുന്നു അസാദ്ധ്യമെന്നു പറഞ്ഞതു. ബലമുള്ളവനു മേല്പോട്ടു ഗതിയോടുകൂടിയതും അധികം വേഗത്തോടുകൂടാത്തതും ഏറക്കാലം ചെല്ലാത്തതും ഹേമന്തം, ശിശിരം ഈ ഋതുക്കളിൽ ഉണ്ടായതും ദൌർബല്യം മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാത്തതുമായ രക്തപിത്തം സാദ്ധ്യമാകുന്നു. ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തം സാദ്ധ്യം. രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടേയും കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തം യാപ്യം. മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടേയും കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തം അസാദ്ധ്യം. അഗ്നിമാന്ദ്യവും വ്യാധികളെക്കൊണ്ടു ദേഹത്തിനു ദൈന്യവും വാർദ്ധക്യവും ഭക്ഷണത്തിൽ വെറുപ്പും ഉള്ള പുരുഷനു ഉണ്ടാകുന്ന രക്തപിത്തം അസാദ്ധ്യം.

രക്തപിത്തത്തിന്റെ ഉപദ്രവം.

൧൦. ദൌർബല്യശ്വാസകാസജ്വരവമഥുമദാഃ പാണ്ഡുതാദാഹമൂർഛാ
ഭുക്തേ ഘോരോ വിദാഹസ്ത്വധൃതിരപി സദാ ഹൃദ്യതുല്യാ ച പീഡാ
തൃഷ്ണാ കോഷ്ഠസ്യ ഭേദഃ ശിരസി ച തപനം പൂതിനിഷ്ഠീവനത്വം
ഭക്തദ്വേഷാവിപാകൌ വികൃതിരപി ഭവേദ്രക്തപിത്തോപസർഗ്ഗാഃ

ദുർബലത, ശ്വാസം, ചുമ, പനി, ഛർദ്ദി, മദം, ദേഹത്തിനു വെളുപ്പു, ചൂടു, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു തളർച്ച, ഊണുകഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം അതിയായ ദാഹം, ധൈര്യമില്ലായ്ക, ഹൃദയത്തിനു തുല്യമില്ലാത്ത പീഡ, തണ്ണീർദാഹം, മലം ഇളകിപ്പോക, തലയിൽ ചൂടു, തുപ്പലിനു ദുർഗ്ഗന്ധം, അന്നത്തിൽ വെറുപ്പ്, ദഹനമില്ലായ്ക ഇവയൊക്കെയും രക്തപിത്തത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു. വികാരത്തെക്കുറിച്ചു ഇനിപ്പറയും

൧൧. മാംസപ്രക്ഷാളനാഭം കഥിതമിവ ച യത്കർദ്ദമാംഭോനിഭം വാ
മേദഃപൂയാസ്രകല്പം യകൃദിവ യദി വാ പക്വജംബൂഫലാഭം
യത്കൃഷ്ണം യച്ച നീലം ഭൃശമതികുണപം യത്ര ചോക്താ വികാരാ
സ്തദ്വർജ്ജ്യം രക്തപിത്തം സുരപതിധനുഷാ യച്ച തുല്യം വിഭാതി

൧൨. യേന ചോപഹതോ രക്തം രക്തപിത്തേന മാനവഃ
പശ്യേദ്ദൃശ്യം വിയച്ചാപി തച്ചാസാദ്ധ്യമസംശയം

൧൩. ലോഹിതം ഛർദ്ദയേദ്യസ്തു ബഹുശോ ലോഹിതേക്ഷണഃ
ലോഹിതോദ്ഗാരദർശീ ച മ്രിയതേ രക്തപൈത്തികഃ

മാംസം കഴുകിയ വെള്ളം പോലെയും കഷായംപോലെയും ചെളികലക്കിയ വെള്ളം പോലെയും മേദസ്സും ചലവും ചോരയും കൂടിയതുപോലെയും യകൃത്തുപോലെയും ഞാവൽപ്പഴം പോലെയും അഞ്ജനം പോലെയും നീലിച്ചും ശവത്തിന്റെ ഗന്ധംപോലെ ഇരിക്കുന്ന ഗന്ധത്തോടുകൂടിയും ശ്വാസകാസാദ്യുപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയും ഇരിക്കുന്ന രക്തപിത്തത്തെയും ഇന്ദ്രന്റെ വില്ലുപോലെ പലനിറമുള്ള രക്തപിത്തത്തെയും ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. രക്തപിത്തത്താൽ പീഡിതനായിരിക്കുന്നവൻ കാണുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളും ആകാശവും രക്തവർണ്ണങ്ങളായിട്ടു കാണപ്പെടുന്നു എങ്കിൽ അവന്റെ ആ രോഗം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു നിശ്ചയം. രക്തം ഛർദ്ദിക്കുക കണ്ണുകൾ രക്തംപോലെ ചുവന്നിരിക്കുക, തേട്ടുമ്പോൾ രക്തം വരിക ഇങ്ങനെയുള്ള ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ രക്തപിത്തരോഗി നിശ്ചയമായി മരിക്കും.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ രക്തപിത്തനിദാനം

സമാപ്തം.

—*—

രാജയക്ഷ്മക്ഷതക്ഷീണനിദാനം.

---

൧. വേഗരോധാൽക്ഷയാച്ചൈവ സാഹസാദ്വിഷമാശനാൽ
ത്രിദോഷോജായതേയക്ഷ്മാ ഗദോഹേതുചതുഷ്ടയാൽ

മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കുക, രക്തസ്സും ശുക്ലവും സ്നിഗ്ദ്ധതയും ക്ഷയിക്കുക രോഗംകൊണ്ടോ വാർദ്ധക്യംകൊണ്ടോ മനസ്സുകൊണ്ടോ അതാതിന്റെ ബലത്തിന്നു തക്കവണ്ണമല്ലാത്ത കർമ്മത്തെ ചെയ്ക, അന്നപാനങ്ങൾ നിയമംപോലെ ഉപയോഗിക്കാതിരിക്കയും വിപരീതമായിട്ടു ഉപയോഗിക്കയും ചെയ്ക, ഈ നാലു കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ത്രിദോഷജമായിരിക്കുന്ന രാജയക്ഷ്മാവുണ്ടാകുന്നു. ഇതിനെ ഗ്രന്ഥകാരൻ കുറെക്കൂടി വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ ആ ഭാഗം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "നക്ഷത്രാണാം ദ്വിജാനാം ച രാജ്ഞോഭൂദ്യദയം പുരാ യച്ച രാജാ ച യക്ഷ്മാ ച രാജയക്ഷ്മാ തതോ മതഃ । ദേഹൗഷധക്ഷയകൃതേഃ ക്ഷയസ്തൽസംഭവാച്ച സഃ । രസാദിശോഷണാച്ഛോഷോ രോഗരാഡിതി രാജനാൽ" ഈ രോഗത്തിന്നു രാജയക്ഷ്മാവെന്നും ക്ഷയമെന്നും ശോഷമെന്നും രോഗരാട്ടെന്നും നാലു പേരുകൾ ഉണ്ട്. പണ്ടു, നക്ഷത്രങ്ങളുടെയും ദ്വിജന്മാരുടെയും രാജാവായിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രൻ രോഹിണിയെ കാമിച്ചു രോഹിണിയുടെ പിതാവായ ദക്ഷപ്രജാപതിയെ അസത്യം പറഞ്ഞു വഞ്ചിച്ചതിനാൽ പ്രജാപതി കോപിച്ചു ചന്ദ്രന്നു യക്ഷ്മാവുണ്ടാകട്ടെ എന്നു ശപിക്കയും ചന്ദ്രന്നു യക്ഷ്മാവുണ്ടാകയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ആ രാജാവിന്നു ഭവിച്ചിരിക്കുന്ന രോഗമാകകൊണ്ടും മുമ്പും പിമ്പും അനേക രോഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി ആ എല്ലാ രോഗങ്ങൾക്കും രാജാവായ ഒരു രോഗമായിരിക്കകൊണ്ടും രാജയക്ഷ്മാവെന്നു പേരുണ്ടായി. ദേഹത്തെയും ഔഷധങ്ങളെയും ക്ഷയിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടും രോഗക്ഷയത്തിങ്കൽ സംഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ടും ക്ഷയമെന്നു പേരുണ്ടായി. രസാദിധാതുക്കളെ ശോഷിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടു അതിനെ ശോഷമെന്നു പറയുന്നു. അനേക രോഗങ്ങളിൽ വെച്ചു ഈ രോഗം അധികമായി പ്രകാശിക്കുന്നതുകൊണ്ടു രോഗരാട്ടെന്നും പറയുന്നു.

രാജയക്ഷ്മാവിനെപ്പറ്റി ഗ്രന്ഥകാരൻ പറഞ്ഞ സൂത്രത്തിൽനിന്നും മറ്റെപ്പുടൻ ന്യായമില്ലെങ്കിലും സൂത്രത്തിൽ കണ്ട ഭാഗം കൂടി ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "സംശോധനൈരാസീദ്ധാതുശോഷശുദ്ധാധിയോ ക്രിയാക്ഷയകരോ ക്ഷയജന്യപ്രമേഹാദ്യൈഃ യദ്രാജ്ഞസ്സമഭൂൽ പുരാ । തസ്മാത്ത രാജയക്ഷ്മേതി കേചിദൂചുർമ്മനീഷിണഃ" ധാതുക്കളെ ശോഷിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടു അതിനെ ശോഷമെന്നു പറയുന്നു ക്രിയകൾക്കു ക്ഷയത്തെ ചെയ്കകൊണ്ടു ക്ഷയമെന്നു പറയുന്നു ചന്ദ്രനാകുന്ന രാജാവിന്നു ഭവിച്ച രോഗമായിരിക്കകൊണ്ടു അതിനെ രാജയക്ഷ്മാവെന്നു ചില വിദ്വാന്മാർ പറയുന്നു.

൨. കഫപ്രധാനൈർദ്ദോഷൈസ്തു രുദ്ധേഷു രസവർത്മസു
അതിവ്യവായിനോവാപി ക്ഷീണേരേതസ്യനന്തരാഃ.

൩. ക്ഷീയന്തേധാതവസ്സർവ്വേ തതഃശുഷ്യതിമാനവഃ

മേൽപറഞ്ഞ വേഗരോധാദികൾ ഹേതുവായിട്ടു കോപിക്കയും സ്വസ്ഥാനത്തിങ്കൽ നിന്നു ഇളകുകയും ചെയ്തു ദോഷങ്ങൾ കഫപ്രധാനങ്ങളായിട്ടു രസത്തെ വഹിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളുടെ മാർഗ്ഗങ്ങളെ രോധിക്കുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു ആ രസം ഹൃദയത്തിൽ തന്നെ നിന്നു ദുഷിച്ചിട്ടു ചുമയോടുകൂടെ പുറത്തേക്കു പുറപ്പെടുന്നു. ഈ അഭിപ്രായത്തെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തുവാൻ വേണ്ടി ചരകത്തിൽ ഉള്ള ഒരു ശ്ലോകത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "സ്രോതസ്സു രുദ്ധേഷു സ്വസ്ഥാനസ്ഥോ വിദഹ്യതേ രസ ഊർദ്ധ്വം കാസവേഗേന ബഹുരൂപഃ പ്രവർത്തതേ" രസവാഹികളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകൾ തടയുമ്പോൾ രസം സ്വസ്ഥാനത്തിങ്കൽ നിന്നിട്ടു ദുഷിച്ചിട്ടു കാസവേഗത്തോടുകൂടെ പലരൂപമായിട്ടു പുറത്തേക്കു പുറപ്പെടുന്നു. മേൽപറഞ്ഞപ്രകാരം രസത്തിന്നു ക്ഷയം ഭവിക്കുമ്പോൾ രക്തത്തിന്നും ക്ഷയം ഭവിക്കുന്നു. രക്തത്തിന്നു ക്ഷയം ഭവിക്കുമ്പോൾ മാംസത്തിന്നും ക്ഷയം ഭവിക്കും. അതുനിമിത്തം ശേഷം ധാതുക്കൾക്കും ക്രമേണ ക്ഷയം ഭവിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ഭവിക്കുന്ന ക്ഷയത്തിന്നു അനുലോമക്ഷയമെന്നു പേർ. ഇനി പ്രതിലോമക്ഷയത്തെക്കുറിച്ചു പറയുന്നു. അതിമൈഥുനം ചെയ്യുന്ന പുരുഷന്നു ശുക്ലം ക്ഷയിക്കുമ്പോൾ അതിന്റെ സമീപത്തിലിരിക്കുന്ന ശേഷം ധാതുക്കളും

(൭൰) രാജയക്ഷ്മക്ഷതക്ഷീണനിദാനം

ക്രമേണ ക്ഷയിക്കുന്നു എങ്ങിനെ എന്നാൽ ശുക്ലം ക്ഷയിക്കുമ്പോൾ മജ്ജാവു ക്ഷയിക്കുന്നു മജ്ജാവു ക്ഷയിക്കുമ്പോൾ അസ്ഥി ക്ഷയിക്കുന്നു ഇങ്ങിനെ മേല്ലോട്ടു മേല്ലോട്ടു ധാതുക്ഷയമുണ്ടാകുന്നു കാർയ്യരൂപമായിരിക്കുന്ന ശുക്ലത്തിനു ക്ഷയം ഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ടു കാരണരൂപങ്ങളായിരിക്കുന്ന ശേഷം ധാതുക്കൾക്കു ക്ഷയം എങ്ങിനെ വരും എന്നൊരു ചോദ്യത്തിനു അവകാശമുണ്ട് എന്നാൽ ഉത്തരം പറയാം ശുക്ലക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടു വരുന്ന കോപിച്ച ശുക്ലത്തിന്റെ അടുത്തിരിക്കുന്നതായ മജ്ജാവിനെ ശോഷിപ്പിക്കുന്നു മജ്ജാവു ശോഷിക്കുമ്പോൾ അസ്ഥിയും ശോഷിക്കുന്നു. ഇങ്ങിനെ മേല്ലോട്ടു ധാതുക്കളും (രസധാതുവരെ) ശോഷിക്കുമെന്നു കണ്ടുകൊള്ളണം. അതിലേക്കു ഒരു ഉദാഹരണം കൂടി ഇവിടെ പറയാം. ഇരിമ്പു നല്ലവണ്ണം പഴുപ്പിച്ചു നനഞ്ഞ തറയിൽ വച്ചാൽ അതിന്റെ സാന്നിദ്ധ്യം ഹേതുവായിട്ടു ആ തറ എങ്ങിനെ ശോഷിക്കുമോ അങ്ങിനെ ധാതുക്കളും ശോഷിക്കുമെന്നു കണ്ടുകൊള്ളണം ധാതുക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടു മനുഷ്യൻ ക്ഷയിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമാകുന്നു ക്ഷയത്തിന്റെ ഉത്ഭവം

രാജയക്ഷ്മാവിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

൰. ശ്വാസാംഗമർദ്ദകഫസംസ്രവതാലുശോഷ
വമ്യഗ്നിസാദമദപീനസകാസനിദ്രാഃ
ശോഷേ ഭവിഷ്യതി ഭവന്തി സ ചാപി ജന്തുഃ
ശുക്ലേക്ഷണോ ഭവതി മാംസപരോ രിരംസുഃ.

൧൧. സ്വപ്നേഷു കാകശുകശല്ലകിനീലകണ്ഠ
ഗൃധ്രാസ്തഥൈവ കപയഃ കൃകലാസകാശ്ച
തം വാഹയന്തി സ നദീർവിജലാശ്ച പശ്യേ
ച്ഛുഷ്കാംസ്തരൂൻ പവനധൂമദവാർദ്ദിതാംശ്ച.

രാജയക്ഷ്മാവിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ ശ്വാസം ദേഹം കഴയ്ക്കുക കഫത്തെ തുപ്പുക അണ്ണാക്കു വരളുക, ഛർദ്ദിക്കുക, ജഠരാഗ്നി കുറയുക; മദം പീനസം ചുമ ഉറക്കം ഇവയാകുന്നു. പിന്നെയും കണ്ണുകൾക്കു അധികമായ വെളുപ്പുണ്ടാക, സ്ത്രീസംഗത്തിലും മാംസഭക്ഷണത്തിലും ആഗ്രഹമുണ്ടാക സ്വപ്നത്തിൽ കാക്ക കിളി മുള്ളൻ മയിൽ കഴുകൻ കുരങ്ങു ഓന്തു മുതലായ ജന്തുക്കൾ ഉപദ്രവിക്കുന്നു എന്നോ കയറ്റിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു എന്നോ തോന്നുക വെള്ളംവറ്റിയ നദികളെയും ഉണങ്ങിയ വൃക്ഷങ്ങളെയും കാൺക, വൃക്ഷങ്ങൾ കാറ്റുകൊണ്ടു വീഴുന്നു എന്നോ പുകയുന്നു എന്നോ കാട്ടുതീ പിടിപെട്ടു കത്തുന്നു എന്നോ തോന്നുക അന്നപാനങ്ങളിൽ ഇച്ഛ കുറയുക, തലമുടി നഖങ്ങൾ ഇവ വളരുക എന്നു തോന്നുക ഇവയുമാകുന്നു. ചരകത്തിൽ ഈ രോഗത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപത്തെപ്പറ്റി പറയപ്പെട്ട ശ്ലോകത്തെ താഴെ ചേർക്കുന്നു "പൂർവ്വരൂപം പ്രതിശ്യായോ ദൌർബല്യം ദോഷദർശനം അദോഷേഷ്വപി ഭാവേഷു കായേ ബീഭത്സദർശനം ഘൃണിത്വമശ്നതശ്ചാപി ബലമാംസപരിക്ഷയഃ സ്ത്രീമദ്യമാംസപ്രിയതാ പ്രിയതാ ചാവഗുണ്ഠനേ മക്ഷികാഘുണകേശാനാം തൃണാനാം പതനാനി ച പ്രായോന്നപാനേ കേശാനാം നഖാനാം ചാതിവർദ്ധനം പതത്രിഭിഃ പതംഗൈശ്ച ശ്വാപദൈശ്ചാഭിധർഷണം" അർത്ഥം സുഗമം.

രാജയക്ഷ്മലക്ഷണം.

൧൨. അംസപാർശ്വാഭിതാപശ്ച സന്താപഃ കരപാദയോഃ.
ജ്വരഃ സർവ്വാംഗഗശ്ചേതി ലക്ഷണം രാജയക്ഷ്മണഃ

ചുമലുകളിലും രണ്ടു പാർശ്വങ്ങളിലും വേദനയുണ്ടാക കൈകാലുകൾ ചുട്ടുക സർവ്വാംഗത്തും വേദനയോടുംകൂടെ ജ്വരമുണ്ടായിരിക്കുക ഇതുകളാകുന്നു രാജയക്ഷ്മാവിന്റെ ലക്ഷണം.

ഏകാദശരൂപം.

൧൩. സ്വരഭേദോനിലാച്ഛൂലം സങ്കോചശ്ചാംസപാർശ്വയോഃ
ജ്വരോ ദാഹോതിസാരശ്ച പിത്താദ്രക്തസ്യ ചാഗമഃ

൧൪. ശിരസഃ പരിപൂർണ്ണത്വമഭക്തച്ഛന്ദ ഏവ ച
കാസഃ കണ്ഠസ്യ ചോദ്ധ്വംസോ വിജ്ഞേയഃ കഫകോപതഃ.

ത്രിദോഷജമായിരിക്കുന്ന രാജയക്ഷ്മാവിന്നു ഏകാദശരൂപങ്ങൾ വൃദ്ധിയോടുകൂടെ പൂർവ്വം ഹേതുവായിട്ടു ഉണ്ടാകുന്നു. വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രാജയക്ഷ്മാവിന്നു ഒച്ചയടപ്പും, ശിരസ്സിലും ചുമലിലും പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും വേദനയുമുണ്ടാകും. പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രാജയക്ഷ്മാവിന്നു ജ്വരവും ദാഹവും അതിസാരവും രക്തഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും. കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന രാജയക്ഷ്മാവിങ്കൽ ശിരസ്സിന്നു ഗൌരവവും അന്നത്തിൽ അരുചിയും ചുമയും ഒച്ചയടപ്പും ഭവിക്കും.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൯. ഏകാദശഭിരേഭിർവാ ഷഡ്ഭിർവാപി സമന്വിതം
കാസാതിസാരപാർശ്വാർത്തി സ്വരഭേദാരുചിജ്വരൈഃ

൰. ത്രിഭിർവാപീഡിതംലിംഗൈഃ കാസശ്വാസാസൃഗാമയൈഃ
ജഹ്യാച്ഛോഷാർദ്ദിതംജന്തു മിച്ഛൻസുവിമലംയശഃ

൰൧. സർവ്വൈരർദ്ധൈസ്ത്രിഭിർവാപി ലിംഗൈർമ്മാംസബലക്ഷയേ
യുക്തോവർജ്ജ്യശ്ചികിത്സ്യസ്തു സർവ്വരൂപോപ്യതോന്യഥാ.

൰൨. മഹാശിനംക്ഷീയമാണ മതിസാരനിപീഡിതം
ശൂനമുഷ്കോദരംചൈവ യക്ഷ്മിണംപരിവർജ്ജയേൽ

൰൩. ജ്വരാനുബന്ധരഹിതം ബലവന്തംക്രിയാസഹം
ഉപക്രമേദാത്മവന്തം ദീപ്താഗ്നിമകൃശംനരം.

൰൪. ശുക്ലാക്ഷമന്നദ്വേഷ്ടാര മൂർദ്ധ്വശ്വാസനിപീഡിതം
കൃച്ഛ്രേണബഹുമേഹന്തം യക്ഷ്മാഹന്തീഹമാനവം.

മേൽപ്പറഞ്ഞ സ്വരഭേദാദി പതിനൊന്നു രൂപങ്ങളോടു കൂടി, അതിസാരം, പാർശ്വഭാഗങ്ങളിൽ വേദന ഒച്ചയടപ്പു അരുചി ജ്വരം ഈ ഷഡ്രൂപങ്ങളോടു കൂടി ചുമ ശ്വാസം രക്തവികാരം ഈ ത്രിലിംഗങ്ങളോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന രോഗിയെ നിർമ്മലമായിരിക്കുന്ന യശസ്സിനെ ആഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്ന വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. സമ്പൂർണ്ണമായിരിക്കുന്ന യക്ഷ്മാവിങ്കൽ മാത്രമേ ഏകാദശരൂപങ്ങൾ ഭവിക്കു. മേൽപ്പറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളെല്ലാമോ പകുതിയോ അതല്ല മൂന്നിലൊന്നോ ഉള്ള രോഗിയെ മാംസബലങ്ങൾക്കു ക്ഷയമുള്ളവനായിട്ടു കണ്ടാൽ വർജ്ജിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങൾക്കും പൂർണ്ണതയുണ്ടെങ്കിലും മാംസബലങ്ങൾക്കു ക്ഷയമില്ലെങ്കിൽ ആ രോഗിയെ ചികിത്സിക്കണം. ലക്ഷണങ്ങൾക്കു പൂർണ്ണതയില്ലെങ്കിലും മാംസബലങ്ങൾക്കു ക്ഷയമുണ്ടെങ്കിൽ ഈ രോഗിയെ മാത്രമല്ല വേറെ ചില രോഗികളെയും ചികിത്സിക്കരുതെന്നു ചരകത്തിൽ കാണുന്നതിനാൽ അതിനെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "വാതവ്യാധിരപസ്മാരീ കുഷ്ഠീശോഫീ തഥോദരീ ഗുല്മീചമധുമേഹീചരാജയക്ഷ്മീ ചയോനരഃ അചികിത്സ്യാഭവന്ത്യേതേ ബലമാംസപരിക്ഷയേ സർവ്വേഷ്വപി ചികിത്സ്യേഷു ലിംഗേഷ്വേതാൻ വിവർജ്ജയേൽ" വാതവ്യാധി, അപസ്മാരം, കുഷ്ഠം, ശോഫം, ഉദരം, ഗുല്മം, മധുമേഹം, രാജയക്ഷ്മാവു ഈ വക രോഗങ്ങൾ ഉള്ളവർ രോഗലക്ഷണങ്ങൾ എല്ലാമില്ലെങ്കിലും ബലമാംസങ്ങൾക്കു ക്ഷയമുണ്ടെന്നു കണ്ടാൽ ചികിത്സ ചെയ്യരുതെന്നു ഇതിന്റെ സാരം. വളരെ ഭക്ഷിച്ചിട്ടും ദിവസേന ക്ഷീണിച്ചു വരുന്ന രോഗിയെ വർജ്ജിക്കണം. അതിസാരത്താൽ പീഡിതനായിരിക്കുന്ന രോഗിയെയും വർജ്ജിക്കണം. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഈ രോഗിയാൽ ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നം ജഠരാഗ്നിയാൽ ജഠരത്തിങ്കൽ തന്നെ പചിക്കപ്പെട്ടിട്ടു കിട്ടുന്ന രസം മലരൂപമായി ഭവിക്കുന്നതാകയാൽ ധാതുപുഷ്ടിക്കായിക്കൊണ്ടു മതിയാകുന്നില്ല. മലത്താൽ ഈ രോഗി ജീവിക്കുന്നു മലത്തിന്റെ ബലം കൊണ്ടാകുന്നു. അണ്ഡകോശത്തിലും ഉദരത്തിലും നീരുള്ള രോഗിയെയും വർജ്ജിക്കണം അസാദ്ധ്യകാലത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന നീരിന്റെ ലക്ഷണമായം വിവരിക്കുന്നു. എങ്കിലും ആ സ്ഥിതിയിലും ഹിതമായിരിക്കുന്ന ഔഷധങ്ങൾ കൊണ്ടു ജ്വരത്തിന്റെ ഉപദ്രവവും ബലവും ഔഷധത്തിന്റെ ബലത്തെ സഹിപ്പാൻ ശക്തിയും ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹവും അഗ്നിദീപ്തിയും അകൃശതയുമുള്ള രോഗിയെ ചികിത്സിക്കേണ്ടതാകുന്നു. കണ്ണുകൾക്കു വെളുപ്പും അന്നത്തിൽ വെറുപ്പും ഊർദ്ധ്വശ്വാസം ഹേതുവായിട്ടു പീഡയും അധികമായ മൂത്രപ്പോക്കും ഉള്ള രോഗി മരിക്കും. അതിനെ

ധ്യാനം മുതലായവ ഹേതുവായിട്ട ധാതുക്കൾക്ക ശോഷം ഭവിക്കയും അതുഹേതുവായിട്ട രാജയക്ഷ്മാവുണ്ടാകയും ചെയ്യുന്നു എന്നത്രെ പറഞ്ഞതു. എന്നാൽ ശോഷത്തിന്ന കാരണങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളും വെവ്വേറെ ഉള്ളതുകൊണ്ടു അതുകളെയും താഴെ പറയുന്നു.

൧൫. വ്യവായശോകവാർദ്ധക്യവ്യായാമാദ്ധ്വപ്രശോഷിതാൻ
വ്രണോരഃക്ഷതസംജ്ഞൌ ച ശോഷിണൌ ലക്ഷണൈശ്ശൃണു.

വ്യവായശോഷി, ശോകശോഷി, വാർദ്ധക്യശോഷി, വ്യായാമശോഷി, അദ്ധ്വപ്രശോഷി, വ്രണശോഷി, ഉരഃക്ഷതശോഷി ഇങ്ങിനെ ശോഷികൾ പലവിധമാകുന്നു എന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

വ്യവായശോഷിലക്ഷണം.

൧൬. വ്യവായശോഷീ ശുക്രസ്യ ക്ഷയലിംഗൈരുപദ്രുതഃ
പാണ്ഡുർദ്ദേഹോ യഥാപൂർവ്വം ക്ഷീയന്തേ ചാസ്യ ധാതവഃ

അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ട ശോഷിക്കുന്നവനാകുന്ന വ്യവായശോഷി. അവന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ ശുക്ലക്ഷയം ഹേതുവായിട്ട ലിംഗത്തിന്നും വൃഷണത്തിന്നും വേദനയുണ്ടാക മൈഥുനത്തിന്ന ശക്തിയില്ലാതിരിക്ക മൈഥുനാവസരത്തിൽ വളരെനേരം ചെന്നതിന്റെശേഷം ഇന്ദ്രിയസ്ഖലനമുണ്ടാക ശുക്ലമാകട്ടെ രക്തമാകട്ടെ സ്രവിക്ക ദേഹം വെളുക്കുക ഇവയാകുന്നു ഇവന്റെ ധാതുക്കൾ മേൽപ്പെട്ട മേൽപ്പെട്ട ക്ഷയിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

ശോകശോഷിലക്ഷണം.

൧൭. പ്രധ്യാനശീലഃ സ്രസ്താംഗഃ ശോകശോഷ്യപി താദൃശഃ.

ദുഃഖം ഹേതുവായിട്ട ശോഷിക്കുന്നവനാകുന്ന ശോകശോഷി. അവന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ ചിന്തകളോടുകൂടി [illegible] അവയവങ്ങളിൽനിന്നു [illegible] വേർപെട്ടിരിക്കുന്നതാകുന്നു. വ്യവായശോഷിയുടെ ലക്ഷണങ്ങൾ മിക്കവാറും കൂടിയുണ്ടായിരിക്കും.

വാർദ്ധക്യശോഷിലക്ഷണം.

ജരാശോഷീ കൃശോ മന്ദവീര്യബുദ്ധിബലേന്ദ്രിയഃ
൧൮. കമ്പനോരുചിമാൻ ഭിന്നകാംസ്യപാത്രഹതസ്വരഃ
ഷ്ഠീവതി ശ്ലേഷ്മണാ ഹീനം ഗൌരവാരുചിപീഡിതഃ
൧൯. സമ്പ്രസ്രുതാസ്യനാസാക്ഷഃ ശുഷ്കരൂക്ഷമലച്ഛവിഃ

വാർദ്ധക്യം ഹേതുവായിട്ട ശോഷിക്കുന്നവനാകുന്ന ജരാശോഷി. അവന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ ദേഹം മെലിയുക വീര്യത്തിന്നും ബുദ്ധിക്കും ബലത്തിന്നും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും മന്ദതയുണ്ടാക വിറയ്ക്കുക അരുചിയുണ്ടാക ഉടഞ്ഞ ഓട്ടുപാത്രത്തിന്മേൽ തട്ടി മുതലായവകൊണ്ടു തട്ടിക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ശബ്ദംപോലെയുള്ള ശബ്ദത്തോടുകൂടിയിരിക്ക കഫത്തെ കളവാനായി എത്ര പ്രയത്നപ്പെട്ട തുപ്പിയാലും കഫം പുറപ്പെടാതിരിക്ക ശരീരത്തിന്ന കനവും അരുചിയും ഉണ്ടാക വായിൽനിന്നും മൂക്കിൽനിന്നും കണ്ണിൽനിന്നും എല്ലായ്പോഴും നീരൊഴുക മലവും ദേഹവും ഉണങ്ങിയും രൂക്ഷമായിട്ടും ഇരിക്ക ഇവയാകുന്നു.

അദ്ധ്വപ്രശോഷിലക്ഷണം.

അദ്ധ്വപ്രശോഷീ സ്രസ്താംഗഃ സംഭൃഷ്ടപരുഷച്ഛവിഃ
൨൦. പ്രസുപ്തഗാത്രാവയവഃ ശുഷ്കക്ലോമഗളാനനഃ

അധികം വഴിനടക്ക ഹേതുവായിട്ട ക്ഷീണിക്കുന്നവനാകുന്ന അദ്ധ്വപ്രശോഷി. അവന്റെ ശരീരം പതിഞ്ഞു. [illegible] പരുഷത്വത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും ശരീരത്തിലെ അവയവങ്ങളിലെ സ്പർശജ്ഞാനം കഴിയാത്തവനായിട്ടും ഉണങ്ങിയ ക്ലോമത്തോടും ഉണങ്ങിയ തൊണ്ടയോടും ഉണങ്ങിയ മുഖത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും ഇരിക്കുന്നു

വ്യായാമശോഷിലക്ഷണം.

വ്യായാമശോഷീ ഭൂയിഷ്ഠമേഭിരേവ സമന്വിതഃ
൨൧. ലിംഗൈരുരഃക്ഷതകൃതൈസ്സംയുക്തശ്ച ക്ഷതം വിനാ

രാജയക്ഷ്മക്ഷതക്ഷീണനിദാനം (൧൦)

വ്യായാമം ഹേതുവായിട്ടു ശോഷിക്കുന്നവനാകുന്നു വ്യായാമശോഷി. അവൻ അദ്ധ്വപ്രശോഷിയുടെ സർവ്വലക്ഷണങ്ങളും ഉള്ളവനായിരിക്കും. അധികമായി ക്ഷീണം മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളും ക്ഷതത്തെ ഒഴിച്ചു ഉരഃക്ഷതരോഗിയുടെ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും. ഉറക്കെ വായിക്കയോ പാടുകയോ ചെയ്ക, വേഗം നടക്ക, ഇത്യാദികർമ്മങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശോഷത്തോടുകൂടിയവർക്കും അദ്ധ്വപ്രശോഷിയുടെ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടാകുമെന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

വ്രണശോഷലക്ഷണം.

രക്തക്ഷയാദ്വേദനാഭി സ്തഥൈവാഹാരയന്ത്രണാൽ
൨൨. വ്രണിതസ്യ ഭവേച്ഛോഷ സ്സ ചാസാദ്ധ്യതമോ മതഃ

രക്തക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടും വ്രണത്തിന്റെ വേദന ഹേതുവായിട്ടും ഭക്ഷണം കഴിക്കായ്ക ഹേതുവായിട്ടും വ്രണമുള്ളവന്നു ശോഷമുണ്ടാകുന്നു. അതു അസാദ്ധ്യമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

ഉരഃക്ഷതത്തിന്റെ നിദാനവും ലക്ഷണവും.

ധനുഷായസ്യതോത്യർത്ഥം ഭാരമുദ്വഹതോ ഗുരും
൨൩. യുദ്ധ്യമാനസ്യ ബലിഭിഃ പതതോ വിഷമോച്ചതഃ
വൃഷം ഹയം വാ ധാവന്തം ദമ്യം വാന്യം നിഗൃഹ്ണതഃ.
൨൪. ശിലാകാഷ്ഠാശ്മനിർഘാതാൻ ക്ഷിപതോ നിഘ്നതഃ പരാൻ
അധീയാനസ്യ വാത്യുച്ചൈർദൂരം വാ വ്രജതോ ദ്രുതം
൨൫. മഹാനദീം വാ തരതോ ഹയൈർവാ സഹ ധാവതഃ
സഹസോത്പതതോ ദൂരം തൂർണ്ണം വാതിപ്രനൃത്യതഃ
൨൬. തഥാന്യൈഃ കർമ്മഭിഃ ക്രൂരൈർഭൃശമഭ്യാഹതസ്യ വാ
വിക്ഷതേ വക്ഷസി വ്യാധിർ ബലവാൻ സമുദീര്യതേ.
൨൭. സ്ത്രീഷു ചാതിപ്രസക്തസ്യ രൂക്ഷാല്പപ്രമിതാശിനഃ
ഉരോ വിരുജ്യതേത്യർത്ഥം ഭിദ്യതേഽഥ വിരുജ്യതേ.
൨൮. പ്രപീഡ്യതേ തഥാ പാർശ്വേ ശുഷ്യത്യംഗം പ്രവേപതേ
ക്രമാദ്വീര്യം ബലം വർണ്ണോ രുചിരഗ്നിശ്ച ഹീയതേ.
൨൯. ജ്വരോ വ്യഥാ മനോദൈന്യം വിഡ്ഭേദോഗ്നിവധാദപി
ദുഷ്ടഃ ശ്യാവഃ സുദുർഗ്ഗന്ധഃ പീതോ വിഗ്രഥിതോ ബഹുഃ.
൩൦. കാസമാനസ്യ ചാഭീക്ഷ്ണം കഫഃ സാസൃക് പ്രവർത്തതേ
സ ക്ഷതീ ക്ഷീയതേത്യർത്ഥം തഥാ ശുക്രൗജസോഃ ക്ഷയാൽ.

വില്ലിന്മേൽ ഞാണ് ഏറ്റവും ബലമായി വലിച്ചു പൂട്ടുക, വലിയ ഭാരത്തെ എടുക്ക, ബലവാനോടു യുദ്ധം ചെയ്ക, ഉയരത്തിൽനിന്നു വീഴുക, കാള, കുതിര, ആന, ഒട്ടകം, ആദിയായവ ഓടുന്ന സമയം ബലമായി പിടിച്ചുനിറുത്തുക; വലിയ കല്ല്, വിറക്, ഉണ്ടക്കല്ല്, വില്ല് ഇവയെ എടുക്കുക, ശത്രുക്കളെ വധിക്കുക, ഉറച്ചു പാടുകയോ പഠിക്കയോ ചെയ്ക, ദൂരത്തിൽ പൊടുന്നനവെ നടക്കുന്നതും, കൈകൾകൊണ്ടു വലിയ നദികളെ നീന്തിക്കടക്കുക, വേഗത്തോടുകൂടി വളരെ ദൂരം ചാടുക, നൃത്തം ചെയ്ക, മല്ലയുദ്ധം മുതലായ മറ്റുപല ക്രൂരകർമ്മങ്ങളെ ചെയ്ക. ഈ കർമ്മങ്ങളിൽ ഏതെങ്കിലും ചെയ്യുന്നവന്നു ഉരഃക്ഷതം (ഉരസ്സിന്റെ ഉള്ളിൽ (മുറിവ്) ഉണ്ടാകുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു വാതം ബലവാനായിട്ടു കോപിക്കുന്നു. സ്ത്രീകളിൽ അതിസക്തനായിട്ടു രൂക്ഷവും അല്പമായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥത്തെ അല്പമായി ഭക്ഷിക്കയും ചെയ്യുന്നവന്നും ഉരഃക്ഷതമുണ്ടാകുന്നു. ഉരഃക്ഷതമുള്ളവന്റെ ഉരസ്സു പിളർന്നുപോകുന്നുവോ എന്നും നുറുങ്ങുന്നുവോ എന്നും തോന്നുമാറു വേദനയുണ്ടാകുന്നു. പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും വേദനയുണ്ടാകുന്നു. ശരീരം ശോഷിക്കയും വിറയ്ക്കയും ചെയ്യുന്നു. അവന്റെ വീര്യവും ബലവും വർണ്ണവും രുചിയും അഗ്നിയും ക്രമേണ കുറഞ്ഞുപോകുന്നു. പനിയും ദുഃഖവും മനസ്സിന്നു ദീനതയും ഉണ്ടാകുന്നു. അഗ്നിമാന്ദ്യം ഹേതുവായിട്ടു മലം അയഞ്ഞുപോകുന്നു.

ഉരഃക്ഷതമുള്ളവൻ ക്ഷതക്കാരുടെ പൊള്ളുതുപ്പുന്ന കഫം ഉണ്ടാക്കിട്ടും കരവാളിച്ചിട്ടും ഏറ്റവും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും കട്ടയായിട്ടും ബഹുവായിട്ടും രക്തത്തോടുകൂടിയുമിരിക്കും. ആ രോഗി ഉരഃക്ഷതംഹേതുവായിട്ടും ശുക്ലത്തിന്റെയും ഓജസ്സിന്റെയും ക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടും ക്ഷയിക്കുന്നു.

പൂർവ്വരൂപം.

൩൭. അവ്യക്തലക്ഷണം തസ്യ പൂർവ്വരൂപമിതി സ്മൃതം

അസ്പഷ്ടമായ ലക്ഷണമാകുന്നു ഉരഃക്ഷതത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

ക്ഷതക്ഷീണങ്ങളുടെ അസാധാരണലക്ഷണം.

ഉരോരുക്ശോണിതഛർദ്ദി കാസോ വൈശേഷികഃ ക്ഷതേ.

൩൮. ക്ഷീണേ സരക്തമൂത്രത്വം പാർശ്വപൃഷ്ഠകടീഗ്രഹഃ

ഉരഃക്ഷതത്തിന്ന ഉരസ്സിന്ന വേദനയും രക്തഛർദ്ദിയും വിശേഷിച്ചും ഉണ്ട്. കഫയുക്തമായ കാസവും ഉണ്ടാകും. ക്ഷീണത്തിന്ന രക്തത്തോടുകൂടി മൂത്രം പോകയും പാർശ്വങ്ങളിലും പുറത്തും അരക്കെട്ടിലും പിടുത്തവും ഉണ്ടാകും.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

അല്പലിംഗസ്യ ദീപ്താഗ്നേഃ സാദ്ധ്യോ ബലവതോ നവഃ

൩൯. പരിസംവത്സരോ യാപ്യഃ സർവ്വലിംഗന്തു വർജ്ജയേൽ

ആ രോഗിക്ക ദീപ്തിയും ബലവും ഉള്ളവന്ന അല്പലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി ഉണ്ടായതും ഒരു വത്സരം കഴിയാത്തതുമായ രോഗം സാദ്ധ്യം. ഒരു വത്സരം കഴിഞ്ഞ രോഗം പത്ഥ്യഭക്ഷണങ്ങളും ഔഷധപ്രയോഗങ്ങളുംകൊണ്ടും അധികം ഉപദ്രവമില്ലാതെ നിവൃത്തമെന്നല്ലാതെ ശമിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല. എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ രോഗം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ഇതി ശ്രീവരദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ രാജയക്ഷ്മക്ഷതക്ഷീണനിദാനം

സമാപ്തം.

കാസനിദാനം.

൧. ധൂമോപഘാതാദ്രജസസ്തഥൈവ
വ്യായാമരൂക്ഷാന്നനിഷേവണാച്ച
വിമാർഗ്ഗഗത്വാദപി ഭോജനസ്യ
വേഗാവരോധാൽ ക്ഷവഥോസ്തഥൈവ.

൨. പ്രാണോ ഹ്യുദാനാനുഗതഃ പ്രദുഷ്ടഃ
സംഭിന്നകാംസ്യസ്വനതുല്യഘോഷഃ
നിരേതി വക്ത്രാൽ സഹസാ സദോഷോ
മനീഷിഭിഃ കാസ ഇതി പ്രദിഷ്ടഃ

൩. പഞ്ചകാസാസ്സ്മൃതാ വാത പിത്തശ്ലേഷ്മക്ഷതക്ഷയൈഃ
ക്ഷയായോപേക്ഷിതാസ്സർവ്വേ ബലിനശ്ചോത്തരോത്തരം.

പുകയോ, പൊടിയോ, വായിൽ കൂടിയും മൂക്കിൽ കൂടിയും പ്രവേശിക്കഹേതുവായിട്ടും അതിവ്യായാമം ഹേതുവായിട്ടും രൂക്ഷമായിരിക്കുന്ന അന്നത്തെ ശീലിക്കഹേതുവായിട്ടും അതിവേഗത്തിൽ ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നം മൂക്കിൽ കയറിച്ചെല്ലുക ഹേതുവായിട്ടും മലമൂത്രങ്ങളു

കാസനിദാനം (ചുമ)

ടയും തുമ്മലിന്റേയും വേഗത്തെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും പ്രാണവായു ഏറ്റവും ദുഷിച്ച് ഉദാനവായുവിന്റെ സഹായത്തോടും പിത്തകഫങ്ങളോടുംകൂടി വായിൽകൂടി പൊട്ടിയ ഓട്ടു പാത്രത്തിന്റെ ഒച്ചപോലെ ഒലിക്കുന്ന ഒച്ചയോടുകൂടിയതായിപ്പുറപ്പെടുന്നു. അതിനെ വിദ്വാന്മാർ കാസം (ചുമ) എന്നു പറയുന്നു. ഇങ്ങിനെയുള്ള കാസം വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും ക്ഷതംകൊണ്ടും ക്ഷയംകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതുകൊണ്ട് അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. എല്ലാ കാസങ്ങളും ചികിത്സിക്കാതെ ഇരുന്നാൽ ക്ഷയത്തിനു കാരണങ്ങളായിത്തീരുകയും ചെയ്യും. മേൽപറഞ്ഞ അഞ്ചുവിധമായ കാസങ്ങളിൽവെച്ച് വാതകാസത്തിനെക്കാൾ പിത്തകാസത്തിനു ബലം കൂടും. പിത്തകാസത്തിനെക്കാൾ കഫകാസത്തിനു ബലം കൂടും. അതിനെക്കാളും ക്ഷതകാസത്തിനും ക്ഷതകാസത്തെക്കാൾ ക്ഷയകാസത്തിനും ബലം കൂടും.

൨. പൂർവ്വരൂപം ഭവേത്തേഷാം ശൂകപൂർണ്ണഗളാസ്യതാ
കണ്ഠേ കണ്ഡൂശ്ച ഭോജ്യാനാമവരോധശ്ച ജായതേ.

ചുമയുടെ പൂർവ്വരൂപം തൊണ്ടയിലും വായിലും നെല്ലിന്റെ ഓകകൾ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുകയും തൊണ്ടയിൽ ചൊറിച്ചിലും ആഹാരത്തിനു തടവും ആകുന്നു.

വാതകാസലക്ഷണം.

൩. ഹൃച്ഛംഖമൂർദ്ധോദരപാർശ്വശൂലീ
ക്ഷാമാനനഃ ക്ഷീണബലസ്വരൗജാഃ
പ്രസക്തവേഗസ്തു സമീരണേന
ഭിന്നസ്വരഃ കാസതി ശുഷ്കമേവ.

വാതകാസത്തിനു ഹൃദയത്തിലും ശംഖങ്ങളിലും ശിരസ്സിലും ഉദരത്തിലും പാർശ്വങ്ങളിലും വേദനയുണ്ടാകും. മുഖം ശോഷിക്കും. ബലവും സ്വരവും തേജസ്സും ക്ഷയിക്കും. ചുമ വല്ലാതെയായ വേഗത്തോടും വേദനയോടുംകൂടിയിരിക്കും. ഒച്ചയടപ്പും വരണ്ടകഫം തന്നെ വളരെ പണിപ്പെട്ടു തുപ്പും.

പിത്തകാസലക്ഷണം

൪. ഉരോവിദാഹജ്വരവക്ത്രശോഷൈഃ
അഭ്യർദ്ദിതസ്തിക്തമുഖസ്തൃഷാർത്തഃ
പിത്തേന പീതാനി വമേത് കടൂനി
കാസേത് സ പാണ്ഡുഃ പരിദഹ്യമാനഃ.

പിത്തകാസത്തിങ്കൽ ഉരസ്സിനു ചുട്ടുപനിയും വായ് വരൾച്ചയും വായിൽ കയ്പുരസവും തണ്ണീർദാഹവും ഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും. ഛർദ്ദി മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും എരിവുരസത്തോടുകൂടിയുമിരിക്കും. ശരീരത്തിനു വെളുപ്പുണ്ടാകും.

കഫകാസലക്ഷണം.

൫. പ്രലിപ്യമാനേന മുഖേന സീദൻ
ശിരോരുജാർത്തഃ കഫപൂർണ്ണദേഹഃ
അഭക്തരുഗ്ഗൗരവകണ്ഡുയുക്തഃ
കാസേദ്ഭൃശം സാന്ദ്രകഫം കഫേന.

കഫകാസത്തിനു വായിൽ കഫം തേച്ചപോലെ തോന്നും. ശരീരത്തിനു വെളുപ്പും ദുസ്സഹമായ തലവേദനയുമുണ്ടാകും. ശരീരം കഫംകൊണ്ടു പൂർണ്ണമായിരിക്കും. അരുചിയും ദേഹത്തിനു കനവും ചൊറിച്ചിലുമുണ്ടാകും. ചുമച്ചുതുപ്പുന്ന കഫം ഏറ്റവും കൊഴുത്തിരിക്കും.

ക്ഷതകാസലക്ഷണം.

൬. അതിവ്യവായഭാരാധ്വയുദ്ധാശ്വഗജനിഗ്രഹൈഃ
രൂക്ഷസ്യോരഃക്ഷതം വായുർ ഗൃഹീത്വാ കാസമാവഹേത്.

൧൯. സപൂർവ്വംകാസതേശുഷ്കം തതഃഷ്ഠീവേത്സശോണിതം
കണ്ഠേനരുജതാത്യർത്ഥം വിഭഗ്നേനേവചോരസാ

൨൦. സൂചീഭിരിവതീക്ഷ്ണാഭിസ്തുദ്യമാനേനശൂലിനാ
ദുഃഖസ്പർശേനശൂലേന ഭേദപീഡാഭിതാപിനാ.

൨൧. പർവ്വഭേദജ്വരശ്വാസ തൃഷ്ണാവൈസ്വര്യപീഡിതഃ
പാരാവതഇവാകൂജൻ കാസവേഗാൽക്ഷതോത്ഭവാൽ.

അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും വലുതായ ചുമട് ചുമക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അധികം വഴി നടക്കുക ഹേതുവായിട്ടും യുദ്ധംചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും കുതിര ആന മുതലായവ ഓടുന്നസമയം പിടിച്ചുനിറുത്തുക ഹേതുവായിട്ടും ഉരസ്സിന്റെ ഉള്ളിൽ മുറിവുണ്ടാകുമ്പോൾ വാതം ബലവാനായി കോപിച്ചിട്ട് കാസത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതാകുന്നു ക്ഷതകാസം. ക്ഷതകാസമുള്ളവൻ മുമ്പെ ഉണങ്ങിയ കഫം വരണ്ടിട്ട് രക്തത്തോടുകൂടി തുപ്പിയിരിക്കും. അവന്റെ കണ്ഠത്തിൽ വലിയ വേദനയും മാറിടം പിളരുന്നപോലെ എന്നും തീക്ഷ്ണങ്ങളായിരിക്കുന്ന സൂചികൾകൊണ്ടു മാറത്തു കുത്തുന്നതുപോലെ എന്നും തോന്നുമാറു വേദനയും സ്പർശിക്കുമ്പോൾ ദുസ്സഹമായ വേദനയും സന്ധികൾ പിളരുകയും പനിയും ശ്വാസവും തണ്ണീർദാഹവും ഒച്ചയടപ്പും മാടപ്രാവിന്റെ ശബ്ദം പോലെയുള്ള ശബ്ദവും ഉണ്ടാകും.

ക്ഷയകാസലക്ഷണം.

൨൨. വിഷമാസാത്മ്യഭോജ്യാതി വ്യവായാദ്വേഗനിഗ്രഹാൽ
ഘൃണിനാംശോചതാംനൄണാം വ്യാപന്നേഗ്നൗത്രയോമലാഃ

൨൩. കുപിതാഃക്ഷയജംകാസം കുര്യുർദ്ദേഹക്ഷയപ്രദം

൨൪. സഗാത്രശൂലജ്വരദാഹമോഹാൻ
പ്രാണക്ഷയഞ്ചോപലഭേതകാസീ
ശുഷ്യന്വിനിഷ്ഠീവതിദുർബ്ബലസ്തു
പ്രക്ഷീണമാംസോരുധിരംസപൂയം.

൨൫. തംസർവ്വലിംഗംഭൃശദുശ്ചികിത്സ്യം
ചികിത്സിതജ്ഞാഃക്ഷയജംവദന്തി.

ഭയമോ ശോകമോ ഉള്ള പുരുഷൻ അധികമായി ഭക്ഷിക്കയോ ഒട്ടും ഭക്ഷിക്കാതിരിക്കയോ ശീലിക്കപ്പെടാത്ത പദാർത്ഥത്തെ ഭക്ഷിക്കയോ അതിമൈഥുനം ചെയ്കയോ മലമൂത്രാദി വേഗങ്ങളെ തടുക്കയോ ചെയ്യുമ്പോൾ അവന്റെ ജാഠരാഗ്നി മന്ദത ഭവിക്കും. അപ്പോൾ അവന്റെ വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു ദേഹക്ഷയകരമായ ക്ഷയകാസത്തെ ഉണ്ടാക്കും. ക്ഷയകാസമുള്ളവന്നു ശരീരവേദനയും പനിയും ദാഹവും മോഹവും പ്രാണക്ഷയവും ശോഷവും ദുർബ്ബലതയും മാംസത്തിന്നു ക്ഷയവും ഭവിക്കും. അവൻ തുപ്പുന്നതു രക്തവും ചലവുമായിരിക്കും. ലക്ഷണങ്ങൾക്കു പൂർണ്ണതയുണ്ടെങ്കിൽ ക്ഷയകാസം ദുശ്ചികിത്സ്യമാണെന്നു വൈദ്യന്മാർ പറയുന്നു.

സാധ്യാസാധ്യലക്ഷണം.

൨൬. ഇത്യേഷക്ഷയജഃകാസഃ ക്ഷീണാനാംദേഹനാശനഃ
സാധ്യോബലവതാംവാസ്യാ ദ്യാപ്യസ്ത്വേവംക്ഷതോത്ഥിതഃ

൨൭. നവൗകദാചിത്സിദ്ധ്യേതാ മപിപാദഗുണാന്വിതൗ
സ്ഥവിരാണാംജരാകാസഃ സർവ്വോയാപ്യഃപ്രകീർത്തിതഃ (യേൽ

൨൮. ത്രീൻപൂർവ്വാൻസാധയേത്സാധ്യാൻ പഥ്യൈര്യാപ്യാംസ്തുയാപ-

ഇങ്ങനെയുള്ള ക്ഷയകാസം ക്ഷീണന്മാർക്കു ദേഹനാശകരമാകുന്നു. ബലവാന്മാർക്കു സാധ്യമായിട്ടും യാപ്യമായിട്ടുമിരിക്കും. ക്ഷതകാസവും അപ്രകാരംതന്നെ. അവരണ്ടും ബലമുള്ളവർക്കു തുടങ്ങുമ്പോൾതന്നെ ചികിത്സിച്ചാൽ സാധ്യങ്ങളായിവരികയുമാം; അതാവിതു വൈദ്യൻ

ഇടങ്ങിയുള്ള പാരസമ്പത്തുകളും ഉണ്ടായിരിക്കണം. വൃദ്ധന്മാർ എല്ലാകാസങ്ങളും; ധാതുക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നവയാകയാൽ യാപ്യങ്ങളാകുന്നു. വാതപിത്തകഫങ്ങളിൽ ഒരോരോന്നു കോപിച്ചു ഉണ്ടാവുന്ന കാസങ്ങൾ ശേഷമുള്ളവ പത്ഥ്യാഹാരംകൊണ്ടു യാപ്യങ്ങളായിരിക്കും.

ഇതി കേശവശാസ്ത്രികൃതേ സാരചന്ദ്രികാഖ്യേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ കാസനിദാനം സമാപ്തം.

—:0:—

ഹിക്കാശ്വാസനിദാനം.

---

൧. വിദാഹിഗുർവ്വിഷ്ടംഭിരൂക്ഷാഭിഷ്യന്ദിഭോജനൈഃ
ശീതപാനാശനസ്ഥാനരജോധൂമാതപാനിലൈഃ
വ്യായാമകർമ്മഭാരാധ്വവേഗാഘാതാപതർപ്പണൈഃ
ഹിക്കാശ്വാസശ്ച കാസശ്ച നൃണാം സമുപജായതേ.

ഉഷ്ണമുണ്ടാക്കുന്നവയായും ഗുരുത്വമുള്ളവയായും മലബന്ധത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നവയായും രൂക്ഷങ്ങളായും കഫവൃദ്ധികരങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിശീതങ്ങളായിരിക്കുന്ന ജലം മുതലായവയെക്കൊണ്ടു പാനാശനസ്നാനാദികളെ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും പൊടിയേൽക്ക പുകയേൽക്ക വെയിൽകൊള്ളുക കാററുകൊള്ളുക ഇവ ഹേതുവായിട്ടും അതിവ്യായാമം ഹേതുവായിട്ടും വലിയ ഭാരങ്ങളെ വഹിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി വഴിനടക്കുക ഹേതുവായിട്ടും മലമൂത്രാദി വേഗങ്ങളെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും ഇക്കിളും ശ്വാസവും കാസവും ഉണ്ടാകുന്നു.

ഇക്കിളിന്റെ സ്വരൂപവും നിരുക്തിയും.

൨. മുഹുർമ്മുഹുർവ്വായുരുദേതി സസ്വനോ
യകൃൽപ്ലീഹാന്ത്രാണി മുഖാദിവാക്ഷിപൻ
സഘോഷവാനാശു ഹിനസ്ത്യസൂൻയത
സ്തതസ്തു ഹിക്കേത്യഭിധീയതേ ബുധൈഃ

മേൽപറഞ്ഞ കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രാണവായു കോപിച്ചു ഉദാനവായുവിനോടുകൂടി യകൃത്തു പ്ലീഹ അന്ത്രം ഇവയെ മുഖത്തിലേക്കു ഉയർത്തിക്കൊണ്ടു വരുന്നതോ എന്നു തോന്നുമാറു പീഡയെ ചെയ്യുന്നവനായിട്ടു പിന്നെയും പിന്നെയും മേൽപോട്ടു ഗമിക്കുന്നു. അപ്പോൾ ശബ്ദമുണ്ടാകുന്നു. അതാകുന്ന ഹിക്ക പെട്ടെന്നവെ ജന്തുക്കളെ ഹനിക്കഹേതുവായിട്ടു വിദ്വാന്മാർ അതിനെ ഹിക്ക (ഇക്കിൾ) എന്നു പറയുന്നു.

൩. അന്നജാം യമളാം ക്ഷുദ്രാം ഗംഭീരാം മഹതീം തഥാ
വായുഃ കഫേനാനുഗതഃ പഞ്ച ഹിക്കാഃ കരോതി ഹി

വായു കഫത്തോടുകൂടി അന്നജ, യമള, ക്ഷുദ്ര, ഗംഭീര, മഹതി ഇങ്ങിനെ അഞ്ചു ഇക്കിളിനെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

ഇക്കിളിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ.

൪. കണ്ഠോരസോർഗ്ഗുരുത്വം ച വദനസ്യ കഷായതാ
ഹിക്കാനാം പൂർവ്വരൂപാണി കുക്ഷേരാടോപ ഏവ ച.

ഇക്കിളിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങൾ കഴുത്തും നെഞ്ചും കനക്കുക. വായിൽ ചവർപ്പുരസമുണ്ടാകുക. വയററിൽ മുഴക്കവും പൊട്ടപൊട്ടെ എന്ന ശബ്ദമുണ്ടാകുക ഇവയാകുന്നു.

അന്നജാ ലക്ഷണം.

൫. പാനാന്നൈരതിസംയുക്തൈഃ സഹസാ പീഡിതോഽനിലഃ
ഹിക്കയത്യൂർദ്ധ്വഗോ ഭൂത്വാ താം വിദ്യാദന്നജാം ഭിഷക്.

(൧൨) ഹിക്കാശ്വാസനിദാനം

അത്യുഷ്ണത്തോടുകൂടി അധികമായി ഉപയോഗിക്കപ്പെട്ട അന്നപാനങ്ങളാൽ പീഡിതനായ വായു മേൽപ്പോട്ടു ഗമിച്ചിട്ടു ഇക്കിളിനെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതിനെ വൈദ്യന്മാർ അന്നജയെന്നു പറയുന്നു.

യമളാലക്ഷണം.

൧. ചിരേണയമലൈർവേഗൈര്യാ ഹിക്കാസംപ്രവർത്തതേ
കമ്പയന്തീശിരോഗ്രീവാം യമലാന്താംവിനിർദ്ദിശേൽ.

വളരെ നേരംകൂടീട്ടു ഇരട്ടകൂടി വരുന്ന ഇക്കിളിന്നു യമലയെന്നുപേർ. ശിരസ്സിന്നും കഴുത്തിന്നും ഇളക്കവുമുണ്ടാകും.

ക്ഷുദ്രാലക്ഷണം.

൨. പ്രകൃഷ്ടകാലൈർവ്വേഗൈര്യാ മന്ദൈസ്സമഭിവർത്തതേ
ക്ഷുദ്രികാനാമസാഹിക്കാ ജത്രുമൂലാൽപ്രധാവതി.

മന്ദമായ വേഗത്തോടുകൂടി വളരെ നേരംകൂടി കണ്ഠാസന്ധിയുടെ മൂലത്തിങ്കൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ഇക്കിളിന്നു ക്ഷുദ്ര എന്നുപേർ.

ഗംഭീരാലക്ഷണം.

൩. നാഭിപ്രവൃത്താ യാ ഹിക്കാ ഘോരാഗംഭീരനാദിനീ
അനേകോപദ്രവവതീ ഗംഭീരാനാമസാസ്മൃതാ.

ഗംഭീരയെന്ന ഇക്കിൾ നാഭിയിങ്കൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നു. അതു ഗംഭീരമായിരിക്കുന്ന മുഴക്കത്തോടും തണ്ണീർദാഹം ജ്വരം മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളോടും കൂടിയുമിരിക്കും. ഭയങ്കരമായിട്ടുമുണ്ടാകുന്നു.

മഹതീലക്ഷണം.

൪. മർമ്മാണ്യുൽപീഡയന്തീവ സതതംയാപ്രവർത്തതേ
മഹാഹിക്കേതിസാജ്ഞേയാ സർവ്വഗാത്രപ്രകമ്പിനീ

മർമ്മങ്ങളെയും ഹൃദയത്തെയും ശിരസ്സിനെയും പീഡിപ്പിച്ചു സർവ്വശരീരത്തെയും ഇളക്കി എല്ലായ്പോഴും പുറപ്പെടുന്ന ഇക്കിളിന്നു മഹാഹിക്കയെന്നുപേർ.

൫. ആയമ്യതേഹിക്കതോയസ്യദേഹോ
ദൃഷ്ടിശ്ചോർദ്ധ്വം താമ്യതേയസ്യനിത്യം
ക്ഷീണോന്നദ്വിട്ക്ഷൗതിചാത്യർത്ഥമുച്ചൈ
സ്തൗദ്വൗവർജ്ജ്യൗഹിക്കമാനൗ

൬. അതിസഞ്ചിതദോഷസ്യ ഭക്തച്ഛേദകൃശസ്യച
വ്യാധിഭിഃക്ഷീണദേഹസ്യ വൃദ്ധസ്യാതിവ്യവായിനഃ

൭. ആസാംയാസാസമുല്പന്നാ ഹിക്കാഹന്ത്യാശുജീവിതം
യമികാചപ്രലാപാർത്തി മോഹതൃഷ്ണാസമന്വിതാ

ദേഹം വളയുക, [illegible] മേൽപ്പോട്ടു [illegible]. ക്ഷീണവും അന്നദ്വേഷവും [illegible] ഗംഭീരയെയും മഹതിയെയും [illegible] ദോഷത്തോടുകൂടിയവനും [illegible] അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു [illegible] കൂടിയതാകയും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

സാദ്ധ്യലക്ഷണം

൮. അക്ഷീണശ്ചാപ്യദീനാത്മാ സ്ഥിരധാത്വിന്ദ്രിയശ്ചയഃ
തസ്യസാധയിതുംശക്യാ യമികാഹന്ത്യതോന്യഥാ

ഹിക്കാശ്വാസനിദാനം (സമ്പ.)

ബലവും പ്രസന്നമായ മനസ്സും ധാതുക്കൾക്കും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും സ്ഥിരതയും ഉള്ളവനു യമിക സാദ്ധ്യമാകുന്നു. ക്ഷീണവും ദീനതയും ധാതുക്കൾക്കും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും തളർച്ചയും ഉള്ളവനു യമിക അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

൧൫. മഹോർധ്വച്ഛിന്നതമക ക്ഷുദ്രഭേദൈസ്തു പഞ്ചധാ
ഭിദ്യതേസമഹാവ്യാധി ശ്വാസഏകോവിശേഷതഃ

൧൬. വാതാധികോഭവേൽക്ഷുദ്ര സ്തമകസ്തുകഫോത്ഭവഃ
കഫവാതാധികൈശ്ചൈവ സംസൃഷ്ടച്ഛിന്നസംജ്ഞകഃ

൧൭. ശ്വാസോമാരുതസംസൃഷ്ടോ മഹാനൂർധ്വസ്തഥോമതഃ

ശ്വാസമാകുന്ന ആ മഹാവ്യാധി മഹാൻ, ഊർദ്ധ്വൻ, ഛിന്നൻ, തമകൻ, ക്ഷുദ്രൻ ഇങ്ങിനെ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. അവയിൽ ക്ഷുദ്രൻ വാതാധിക്യമായിട്ടുണ്ടാകുന്നു. തമകൻ കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നു. ഛിന്നൻ കഫവാതങ്ങളുടെ ആധിക്യത്താൽകൂടി ഉണ്ടാകുന്നു. മഹാൻ വാതസംസൃഷ്ടമായിട്ടുണ്ടാകുന്നു ഊർദ്ധ്വനും അങ്ങിനെതന്നെ

ശ്വാസത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

പ്രാഗ്രൂപംതസ്യഹൃത്പീഡാ ശൂലമാധ്മാനമേവച
൧൮. ആനാഹോവക്ത്രവൈരസ്യം ശംഖനിസ്തോദ ഏവച

ശ്വാസത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം ഹൃദയത്തിങ്കൽ വേദനയും കുത്തിനോവും വയറുവീർപ്പും മലമൂത്രങ്ങളുടെ തടവും അരുചിയും ശംഖങ്ങൾ പിളരുന്നപോലെ എന്ന തോന്നലോടു വേദനയും ആകുന്നു.

ശ്വാസത്തിന്റെ സമ്പ്രാപ്തി.

യദാസ്രോതാംസിസംരുദ്ധ്യ മാരുതഃകഫപൂർവകഃ
൧൯. വിഷ്വഗ്വ്രജതിസംരുദ്ധസ്തദാശ്വാസാൻകരോതിസഃ

വായു കഫപ്രധാനനായിട്ടു പ്രാണജലാന്നങ്ങളെ വഹിക്കുന്ന നാഡികളെ രോധിച്ചിട്ടു കഫത്താൽ തന്നെ തടയപ്പെട്ടിട്ടു വിലക്ഷണത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചിട്ടു ശ്വാസത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

മഹാശ്വാസലക്ഷണം.

ഉദ്ധൂയമാനവാതോയഃ ശബ്ദവദ്ദുഃഖിതോനരഃ
൨൦. ഉച്ചൈഃശ്വസിതിസംരുദ്ധോ മത്തർഷഭ ഇവാനിശം
പ്രണഷ്ടജ്ഞാനവിജ്ഞാന സ്തഥാവിഭ്രാന്തലോചനഃ
൨൧. വികൃതാക്ഷ്യാനനോബദ്ധ മൂത്രവർച്ചാവിശീർണ്ണവാക്
ദീനഃപ്രശ്വസിതഞ്ചാസ്യ ദൂരാദ്വിജ്ഞായതേഭൃശം.
൨൨. മഹാശ്വാസോപസൃഷ്ടസ്തു ക്ഷിപ്രമേവവിപദ്യതേ

മഹാശ്വാസമുള്ളവൻ വായു പൊങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു എന്ന തോന്നലോടു പീഡയുള്ളവനായിട്ടും ദുഃഖിതനായിട്ടും ശബ്ദത്തോടുകൂടിയും മദിച്ചിട്ടുള്ള കാള എന്നപോലെ എപ്പോഴും ഉച്ചത്തിൽ തടഞ്ഞുകൂടിയ ശ്വാസത്തെ വിടും. അവന്റെ ജ്ഞാനവും വിശേഷബുദ്ധിയും നിശ്ശേഷമായി നശിക്കും. കണ്ണു ഇളകും കണ്ണും മുഖവും വികൃതമാകും. മലമൂത്രങ്ങൾക്കു തടവുണ്ടാകും. വാക്കു പുറപ്പെടുകയില്ല. മനസ്സിനു തളർച്ചയുണ്ടാകും. ശ്വാസത്തിന്റെ ശബ്ദം ദൂരത്തിൽ കേൾക്കപ്പെടും. ഈ ശ്വാസമുള്ളവൻ ക്ഷണം മരിക്കും.

ഊർദ്ധ്വശ്വാസലക്ഷണം.

ഊർധ്വംശ്വസിതിയോദീർഘം നചപ്രത്യാഹരത്യധഃ
൨൩. ശ്ലേഷ്മാവൃതമുഖസ്രോതാഃ ക്രുദ്ധഗന്ധവഹാർദ്ദിതഃ
ഊർധ്വദൃഷ്ടിർവിപശ്യംസ്തു വിഭ്രാന്താക്ഷ ഇതസ്തതഃ
൨൪. പ്രമുഹ്യൻവേദനാർത്തശ്ച ശുഷ്കാസ്യോരതിപീഡിതഃ
ഊർധ്വശ്വാസേപ്രകുപിതേ ഹ്യധഃശ്വാസോനിരുദ്ധ്യതേ

(൩൨) ഹിക്കാശ്വാസനിദാനം

൫൨. മുഹ്യതോന്യതരശ്ചോർദ്ധ്വം ശ്വാസസ്തസ്യൈവ ഹന്ത്യസൂൻ

ഊർദ്ധ്വശ്വാസമുള്ളവൻ ദീർഘമായ ശ്വാസത്തെ മേല്പോട്ടു വലിക്കും. പിന്നെ ആ ശ്വാസത്തെ കീഴ്പോട്ടു വിടുവാൻ അവന്നു കഴിയാതെ വരും. മുഖത്തിങ്കലും എല്ലാ സ്രോതസ്സുകളിലും കഫം നിറയും. വായുവിനാൽ പീഡിതനായിരിക്കും. കണ്മിഴികൾ മേല്പോട്ടാകയും കണ്ണുകളുരുളുകയും ചെയ്തു പുറം ഉഴിച്ചു നോക്കും. മോഹിക്കും. വേദനകളോടുകൂടിയവനാകും. വായ് വരളും അരതിയുമുണ്ടാകും. ദീർഘമായ ശ്വാസത്തെ മേല്പോട്ടു വലിക്കുമെന്നും പിന്നെ ആ ശ്വാസത്തെ കീഴ്പോട്ടു വിടുവാൻ അവന്നു കഴിയുകയില്ലെന്നും പറഞ്ഞതിന്റെ കാരണം എന്തെന്നാൽ ഊർദ്ധ്വശ്വാസത്തിന്നു കോപം മുഴുക്കുമ്പോൾ അധോഭാഗത്തിങ്കലെ ശ്വാസത്തിന്നു തടവുണ്ടാകും. അപ്പോൾ സ്വാഭാവികമായിട്ടു ഊർദ്ധ്വശ്വാസം ഊർദ്ധ്വഭാഗത്തിങ്കലും അധശ്ശ്വാസം അധോഭാഗത്തിങ്കലും നില്ക്കുന്നതാകുന്നു. ഇപ്രകാരം ഊർദ്ധ്വശ്വാസമുള്ളവൻ മോഹിക്കയും അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതിന്റെ ശേഷം മരിക്കും.

ഛിന്നശ്വാസലക്ഷണം.

യസ്തു ശ്വസിതി വിച്ഛിന്നം സർവ്വപ്രാണേന പീഡിതഃ

൫൩. ന വാ ശ്വസിതി ദുഃഖാർത്തോ മർമ്മച്ഛേദരുഗർദ്ദിതഃ

ആനാഹസ്വേദമൂർച്ഛാർത്തോ ദഹ്യമാനേന ബസ്തിനാ

൫൪. വിപ്ലുതാക്ഷഃ പരിക്ഷീണഃ ശ്വസൻ രക്തൈകലോചനഃ

വിചേതാഃ പരിശുഷ്കാസ്യോ വിവർണ്ണഃ പ്രലപന്നരഃ

ഛിന്നശ്വാസമുള്ളവൻ ഇടയിൽ മുറിഞ്ഞുള്ള ശ്വാസങ്ങളെ ശക്തിക്കൊത്തവണ്ണം വിടും. അല്ലെങ്കിൽ ദുഃഖത്തോടുകൂടി വിടും. മർമ്മം മുറിഞ്ഞാൽ ഉള്ള വേദനപോലെയുള്ള വേദനയോടുകൂടിയവനായിരിക്കും. വയറു വീർക്കും വിയർപ്പുണ്ടാകും മൂത്രാശയത്തിന്നു ചൂടുണ്ടാകും. കണ്ണു ഉരുളുകയും കണ്ണുനീർകൊണ്ടു നിറയുകയോ ചെയ്യും. പിന്നെയും പിന്നെയും ശ്വാസം വിടുന്നതിങ്കൽ ക്ഷീണനായ്ക്കൊണ്ടു തളർച്ചയുണ്ടാകും. ഒരു കണ്ണു ചുവന്നിരിക്കും; ചൈതന്യം നശിക്കയും മുഖം വരളുകയും കാന്തി ഇല്ലാതാകയും അസംബന്ധങ്ങളായ വാക്കുകൾ പറകയും ചെയ്യും. ഈ രോഗി ഉടനെ മരിക്കും.

തമകശ്വാസലക്ഷണം.

പ്രതിലോമം യദാ വായുഃ സ്രോതാംസി പ്രതിപദ്യതേ

൫൫. ഗ്രീവാം ശിരശ്ച സംഗൃഹ്യ ശ്ലേഷ്മാണം സമുദീര്യ ച

കരോതി പീനസം തേന രുദ്ധോ ഘുർഘുരകം തഥാ

൫൬. അതീവ തീവ്രവേഗം ച ശ്വാസം പ്രാണപ്രപീഡകം

പ്രതാമ്യത്യതിവേഗാച്ച കാസതേ സന്നിരുദ്ധ്യതേ.

൫൭. പ്രമോഹം കാസമാനശ്ച സ ഗച്ഛതി മുഹുർമ്മുഹുഃ

ശ്ലേഷ്മണ്യമുച്യമാനേ തു ഭൃശം ഭവതി ദുഃഖിതഃ.

൫൮. തസ്യൈവ ച വിമോക്ഷാന്തേ മുഹൂർത്തം ലഭതേ സുഖം

അഥാസ്യോദ്ധ്വംസതേ കണ്ഠഃ കൃച്ഛ്രാച്ഛക്നോതി ഭാഷിതും

൫൯. ന ചാപി നിദ്രാം ലഭതേ ശയാനഃ ശ്വാസപീഡിതഃ

പാർശ്വേ തസ്യാവഗൃഹ്ണാതി ശയാനസ്യ സമീരണഃ

൬൦. ആസീനോ ലഭതേ സൌഖ്യമുഷ്ണം ചൈവാഭിനന്ദതി

ഉച്ഛ്രിതാക്ഷോ ലലാടേന സ്വിദ്യതാ ഭൃശമാർത്തിമാൻ

൬൧. വിശുഷ്കാസ്യോ മുഹുശ്ശ്വാസോ മുഹുശ്ചൈവാവധമ്യതേ

മേഘാംബുശീതപ്രാഗ്വാതൈഃ ശ്ലേഷ്മളൈശ്ചാഭിവർദ്ധതേ.

൬൨. സ യാപ്യസ്തമകശ്ശ്വാസഃ സാദ്ധ്യോ വാ സ്യാന്നവോത്ഥിതഃ

ജ്വരമൂർച്ഛാപരീതസ്യ വിദ്യാത് പ്രതമകന്തു തം

ഹിക്കാശ്വാസനിദാനം (സരി)

൨൩. ഉദാവർത്തരജോജീർണ്ണക്ലിന്നകായനിരോധജഃ
തമസാ വർദ്ധതേത്യർത്ഥം ശീതൈശ്ചാശു പ്രശാമ്യതി.
൨൪. മജ്ജതസ്തമസീവാസ്യ വിദ്യാത്പ്രതമകം തു തം

വായു പ്രതിലോമമായിട്ടു സ്രോതസ്സുകളിൽ സഞ്ചരിച്ചിട്ടു കഴുത്തിനെയും ശിരസ്സിനെയും പിടിച്ചിട്ടു കഫത്തെ മേല്പോട്ടാക്കി ആ കഫത്താൽ രോധിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു പീനസത്തെയും ഘുർഘുര എന്ന ശബ്ദത്തോടും ഏറ്റവും വേഗത്തോടും കൂടിയതും പ്രാണവായുവിനെ തപിപ്പിക്കുന്നതുമായ ശ്വാസത്തെയും ഉണ്ടാക്കും. ആ ശ്വാസത്തിന്റെ വേഗംകൊണ്ടു രോഗി ഏറ്റവും തളരും. മൂർച്ഛയും നിശ്ചേഷ്ടതയും ഭവിക്കും. കൂടക്കൂടെ ചുമയ്ക്കയും കൂടക്കൂടെ മോഹിക്കയും ചെയ്യും. ചുമച്ചാൽ കഫം പോയില്ലെങ്കിൽ ഏറ്റവും പീഡയുണ്ടാകും. കഫം പോയാൽ ക്ഷണനേരത്തേക്കു സുഖമുണ്ടാകും. കഴുത്തിൽ ചൊറിച്ചിലുണ്ടാകും. വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടല്ലാതെ വല്ലതും പറവാൻ സാധിക്കയില്ല. ഉറക്കം ഉണ്ടാകയില്ല. കിടന്നാൽ ശ്വാസംവിടുമ്പോൾ പീഡയുണ്ടാകയും അതുപോലെ വായു ഇരുപാർശ്വങ്ങളെയും വേദനപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യും. ഇരുന്നാൽ സൗഖ്യമുണ്ടാകും. ഉഷ്ണത്തിൽ ആഗ്രഹമുണ്ടാകും. കണ്ണുകൾ മേല്പോട്ടു മിഴിക്കയും നെറ്റി വിയർക്കയും ചെയ്യും. ശരീരത്തിന്നു ഏറ്റവും പീഡയുണ്ടാകും. വായ് വരളും. പിന്നെയും പിന്നെയും ശ്വാസമുണ്ടാകും. മേഘംവന്നാലും, മഴക്കാറുള്ളപ്പോഴും മഴയുള്ളപ്പോഴും വർദ്ധിക്കും. ജലോപചാരംകൊണ്ടും വർദ്ധിക്കും. ശീതകാലത്തിങ്കലും ശീതോപചാരംകൊണ്ടും കിഴക്കൻകാറ്റുതട്ടിയാലും കഫവൃദ്ധികരങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിച്ചാലും വർദ്ധിക്കും. തമകൻ എന്ന ശ്വാസത്തെ പ്രത്യേകമായിട്ടു അധികം ഉപദ്രവമില്ലാതെ നിർത്താം എന്നല്ലാതെ അതു നല്ലവണ്ണം ശമിക്കയില്ല. ഉണ്ടായ ഉടനെ തക്കതായ ചികിത്സകൾ ചെയ്താൽ നല്ലവണ്ണം ശമിച്ചു എന്നുവരാം. തമകന്നു മേൽപറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളും പനിയും മൂർച്ഛയും കൂടിയുണ്ടായാൽ അതിന്നു പ്രതമകൻ എന്നു പേർ. ഉദാവർത്തം എന്ന രോഗം ഹേതുവായിട്ടും പൊടിപറ്റൽ ഹേതുവായിട്ടും അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടും ശരീരം നനഞ്ഞതു ഹേതുവായിട്ടും മലമൂത്രാദി വേഗങ്ങളെ തടുക്കഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതായ ശ്വാസം അന്ധകാരംകൊണ്ടെന്നപോലെ മനസ്സിന്നു ഇരുട്ടുകൊണ്ടു ഏറ്റവും വർദ്ധിക്കയും ശീതദ്രവ്യോപചാരംകൊണ്ടു ഉടനെ ശമിക്കയും ചെയ്യും. ആ ശ്വാസത്തിന്നു സന്തമകൻ എന്നു പേർ. ഇരുട്ടിൽ മുങ്ങിയിരിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നുന്നതാകുന്നു അതിന്റെ ലക്ഷണം.

ക്ഷുദ്രശ്വാസലക്ഷണം.

രൂക്ഷായാസോത്ഭവഃ കോഷ്ഠേ ക്ഷുദ്രോ വാതമുദീരയൻ.
൨൫. ക്ഷുദ്രശ്വാസോ ന സോത്യർത്ഥം ദുഃഖേനാംഗപ്രബാധകഃ
ഹിനസ്തി ന സ ഗാത്രാണി ന ച ദുഃഖീ യഥേതരേ
൨൬. ന ച ഭോജനപാനാനാം നിരുണദ്ധ്യുചിതാം ഗതിം
നേന്ദ്രിയാണാം വ്യഥാം നാപി കാഞ്ചിദാപാദയേദ്രുജം

രൂക്ഷമായിരിക്കുന്ന അന്നപാനാദികളെ ഉപയോഗിക്കഹേതുവായിട്ടും പ്രയാസങ്ങളായിരിക്കുന്ന കർമ്മങ്ങളെ അധികമായി ചെയ്കഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതായ ക്ഷുദ്രൻ എന്ന ശ്വാസം വായുവിനെ മേല്പോട്ടു ഗമിപ്പിക്കും. അധികമായ ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുകയോ വല്ല ഉപദ്രവങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുകയോ ചെയ്കയില്ല. ദേഹത്തെ നശിപ്പിക്കയില്ല. ഊർദ്ധ്വൻ, മഹാൻ, ഛിന്നൻ ഈ ശ്വാസങ്ങളെപ്പോലെ ദുഃഖിപ്പിക്കയുമില്ല. അന്നപാനങ്ങളുടെ ഉചിതമായ ഗതിയെ തടുക്കയില്ല. ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ പീഡിപ്പിക്കയില്ല. ഒരു വേദനയെയും ജനിപ്പിക്കയുമില്ല.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൨൭. സ സാദ്ധ്യ ഉക്തോ ബലിനഃ സർവ്വേ ചാവ്യക്തലക്ഷണാഃ
ക്ഷുദ്രസ്സാദ്ധ്യതമസ്തേഷാം തമകഃ കൃച്ഛ്ര ഉച്യതേ
൨൮. ത്രയഃ ശ്വാസാ ന സിദ്ധ്യന്തി തമകോ ദുർബ്ബലസ്യ ച

ദേഹത്തിന്നു ബലവും ലക്ഷണങ്ങൾക്കു അപൂർണ്ണതയും ഉണ്ടായാൽ എല്ലാ ശ്വാസങ്ങളും സാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. അവയിൽവെച്ചു ക്ഷുദ്രൻ എന്ന ശ്വാസം ഏറ്റവും സാദ്ധ്യമാകുന്നു. തമ

തമകശ്വാസം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യവുമാകുന്നു. മഹാൻ, ഊർദ്ധ്വൻ, ഛിന്നൻ, ഈ മൂന്നുശ്വാസങ്ങളും ലക്ഷണങ്ങൾക്കു സമ്പൂർണ്ണതയില്ലെങ്കിൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവയാകുന്നു. ദുർബ്ബലന്മാർക്കു ശ്വാസം സംഭവിച്ചാലും അസാദ്ധ്യം.

കാമം പ്രാണഹരാ രോഗാ ബഹവോ ന തു തേ തഥാ.
൨൯. യഥാ ശ്വാസശ്ച ഹിക്കാ ച ഹരതഃ പ്രാണമാശു ച.

സന്നിപാതം മുതലായി വളരെ രോഗങ്ങൾ പ്രാണഹരങ്ങളായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവ ഹിക്കാശ്വാസങ്ങൾപോലെ ഉടനെ പ്രാണഹരങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നില്ല. ഹിക്കാശ്വാസങ്ങൾ കേവലം മൃത്യുകർത്താക്കൾ തന്നെ ആകുന്നു. അതിനെപ്പററിയുള്ള ബാഹടവചനത്തെ ഇവിടെ എഴുതുന്നു. "സർവ്വേപി രോഗനാശായ നതേ ശീഘ്രകാരിണഃ ഹിക്കാശ്വാസവിസൂചിന്തി മൃത്യുകാലേ കൃതാലയൌ" എല്ലാരോഗങ്ങളും നാശഹേതുക്കളാകുന്നു എങ്കിലും ഹിക്കാശ്വാസങ്ങൾപോലെ ഉടനെ മരണകാരികളായി ഭവിക്കുന്നില്ല. ഹിക്കാശ്വാസങ്ങൾ ഉടനെ മരണത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അവ്വകൾ മരണകാലത്തിൽതന്നെ ദേഹത്തിൽവന്നു കൂടിക്കൊള്ളുന്നവയാകുന്നു-

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഹിക്കാശ്വാസനിദാനം

സമാപ്തം.

സ്വരഭേദനിദാനം.

൧. അത്യുച്ചഭാഷണവിഷാദ്ധ്യയനാഭിഘാത
സന്ദൂഷണൈഃ പ്രകുപിതാഃ പവനാദയസ്തു
സ്രോതസ്സു തേ സ്വരവഹേഷു ഗതാഃ പ്രതിഷ്ഠാം
ഹന്യുഃ സ്വരം ഭവതി ചാപി ഹി ഷഡ്വിധസ്സഃ
൨. വാതാദിഭിഃ പൃഥക്സർവ്വൈർമ്മേദസാ ക്ഷയജേന ച.

ഏററവും ഉറക്കെ സംസാരിക്ക ഹേതുവായിട്ടും വിഷഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും അത്യുച്ചമായ ശബ്ദത്തോടുകൂടി വേദശാസ്ത്രാദികളെ പഠിക്ക ഹേതുവായിട്ടും വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു സ്വരത്തെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളിൽ ചെന്നിട്ടു സ്വരഭേദത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ആ സ്വരഭേദം വാതം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫംഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതംഹേതുവായിട്ടും മേദോവൃദ്ധി ഹേതുവായിട്ടും ക്ഷയംഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതുകൊണ്ട് ആറുവിധമാകുന്നു.

വാതസ്വരഭേദലക്ഷണം.

൩. വാതേന കൃഷ്ണനയനാനനമൂത്രവർച്ചാ
ഭിന്നം ശനൈർവ്വദതി ഗർദ്ദഭവത്ഖരം ച.

വാതംഹേതുവായിട്ടുള്ള സ്വരഭേദത്തിങ്കൽ കണ്ണും മുഖവും മൂത്രവും മലവും കറുത്തിരിക്കും. സ്വരംഭിന്നമായും കഴുതയുടെ സ്വരംപോലെ ഖരമായും ഇരിക്കും. പറയുന്നതൊക്കെയും വളരെ മന്ദമായിരിക്കും.

പിത്തസ്വരഭേദലക്ഷണം.

പിത്തേന പീതനയനാനനമൂത്രവർച്ചാ
ബ്രൂയാദ്ഗളേന സ ച ദാഹസമന്വിതേന

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന സ്വരഭേദത്തിങ്കൽ കണ്ണും മുഖവും മൂത്രവും മലവും മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും. അണ്ണാക്കിൽ ചുട്ടുണ്ടാകും. വാക്കുപറവാൻ വളരെ പ്രയാസമുണ്ടാകും.

കഫസ്വരഭേദലക്ഷണം.

൭. ബ്രൂയാൽ കഫേന സതതം കഫരുദ്ധകണ്ഠഃ
സ്വല്പം ശനൈർവ്വദതി ചാപി ദിവാവിശേഷാൽ

കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന സ്വരഭേദത്തിന്ന തൊണ്ടയിൽ എല്ലായ്പ്പോഴും കഫത്തിന്റെ തടവുണ്ടായിരിക്കും. അല്പമായും മെല്ലെയും സംസാരിക്കും. പകൽ സൂര്യരശ്മികളേറ്റു കഫത്തിന്ന മന്ദതവരികയാൽ അധികമായി സംസാരിക്കും.

സന്നിപാത സ്വരഭേദലക്ഷണം.

സർവ്വാത്മകേ ഭവതി സർവ്വവികാരസമ്പൽ
തം ചാപ്യസാദ്ധ്യമൃഷയഃ സ്വരഭേദമാഹുഃ

സന്നിപാതജമായ സ്വരഭേദത്തിന്ന മേൽപറഞ്ഞ എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും. ഈ സ്വരഭേദം അസാദ്ധ്യമാണെന്ന ഋഷികൾ പറയുന്നു-

ക്ഷയജസ്വരഭേദലക്ഷണം.

൮. ധൂപ്യേത വാക് ക്ഷയകൃതേ ക്ഷയമാപ്നുയാച്ച
വാഗേഷ ചാപി ഹതവാക് പരിവർജ്ജനീയഃ

സ്വരഭേദം ക്ഷയജമായാൽ വാക്ക പുകഞ്ഞു പുറപ്പെടുകയും ക്ഷയിക്കയും ചെയ്യും. വാക്കു ക്ഷയിക്ക ഹേതുവായിട്ട സംസാരിപ്പാൻ അശക്തനായി ഭവിക്കും. ഈ സ്വരരോഗിയെ വർജ്ജിക്കേണ്ടതാകുന്നു-

മേദസ്സ്വരഭേദലക്ഷണം.

അന്തർഗ്ഗതസ്വരമലക്ഷ്യപദം ചിരേണ
മേദോന്വയാദ്വദതി ദിഗ്ദ്ധഗളസ്തൃഷാർത്തഃ

മേദോവൃദ്ധി ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന സ്വരഭേദമുള്ളവന്റെ വാക്ക പുറത്തു പുറപ്പെടുകയില്ല. അവൻ പറഞ്ഞാൽ അക്ഷരങ്ങൾ തിരിച്ചറിവാൻ പ്രയാസമുണ്ടാകും. തൊണ്ടയിൽ കഫമെല്ലാം മെഴുക്കു തേച്ചിരിക്കുന്ന എന്ന തോന്നും ദാഹവുമുണ്ടാകും.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൯. ക്ഷീണസ്യ വൃദ്ധസ്യ കൃശസ്യ വാപി
ചിരോത്ഥിതോ യശ്ച സഹോപജാതഃ
മേദസ്വിനസ്സർവ്വസമുത്ഭവശ്ച
സ്വരാമയോ യോ ന സ സിദ്ധിമേതി.

ബലമില്ലാത്തവൎക്കും വൃദ്ധന്മാൎക്കും ഉരസ്സക്ഷയമുള്ളവൎക്കും ഉണ്ടാകുന്ന സ്വരഭേദവും ഉത്പത്തിയായതിന്റെശേഷം വളരെനാൾ കഴിഞ്ഞതായ സ്വരഭേദവും ജനനത്തിങ്കലെയുള്ള സ്വരഭേദവും മേദോവൃദ്ധിഹേതുവായിട്ടുള്ളതായ സ്വരഭേദവും സന്നിപാതജമായ സ്വരഭേദവും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. ഇവിടെ സഹോപജാതഃ എന്നുള്ളതിന്ന മേദോപജാതഃ എന്നപാഠാന്തരമുണ്ട്. ആ പക്ഷത്തിൽ മേദസ്സ എന്ന രോഗം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതായ സ്വരഭേദമെന്ന അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണം.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ സ്വരഭേദനിദാനം

സമാപ്തം.

—

അരോചകനിദാനം.

---

൧. വാതാദിഭിശ്ശോകഭയാതിലോഭ
ക്രോധൈർമ്മനോഘ്നാശനരൂപഗന്ധൈഃ
അരോചകാസ്സ്യുഃ പരിഹൃഷ്ടദന്തഃ
കഷായവക്ത്രശ്ച മതോനിലേന.

അരോചകം വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും ശോകം, ഭയം, അതിലോഭം, ക്രോധം, മനസ്സിന്നു അഹിതമായിരിക്കുന്ന ഭക്ഷണം, അപ്രകാരമുള്ള ഗന്ധം ഇവയെക്കൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നകയാൽ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. ശോകം മുതലായവയെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അരോചകം ആഗന്തുകമാകുന്നു. വാതംകൊണ്ടുള്ള അരോചകത്തിന്നു പല്ലുപുളിക്കും. വായ്, ചവർപ്പുരസത്തോടുകൂടിയിരിക്കും.

പിത്താരോചകത്തിന്റേയും കഫാരോചകത്തിന്റേയും ലക്ഷണം.

൨. കട്വമ്ലമുഷ്ണം വിരസമപൂതി പിത്തേന വിദ്യാല്ലവണഞ്ച വക്ത്രം
മാധുര്യപൈച്ഛില്യഗുരുത്വശൈത്യ വിബദ്ധസംബദ്ധയുതം കഫേന.

പിത്തജമായ അരോചകത്തിന്നു വായ് കയ്പിട്ടും പുളിച്ചിട്ടും ചൂടുള്ളതായും വിരസതയോടും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. ഇവിടത്തെ കടുശബ്ദം തിക്തവാചിയാണെന്നു വിദ്വാൻ പറയുന്നു. "പിത്താത്തിക്തമസ്യവിരസമുഷ്ണസ്യാൽ" പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അരോചകത്തിന്നു വായിൽ കയ്പുരസവും ചൂടും ഉണ്ടാകും. ഇതാകുന്നു വിദ്വദ്വാചകം. കഫം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അരോചകത്തിന്നു വായ്, ലവണരസത്തോടുകൂടിയും മധുരിച്ചും പശയുള്ളതായിട്ടും കനത്തിട്ടും തണുത്തിട്ടും അരുചിയോടും കഫത്തോടുംകൂടിയും ഇരിക്കും.

ശോകാദ്യരോചകലക്ഷണം.

൩. അരോചകേ ശോകഭയാതിലോഭ
ക്രോധാദ്യഹൃദ്യാശുചിഗന്ധജേ സ്യാത്
സ്വാഭാവികഞ്ചാസ്യമഥാരുചിശ്ച
ത്രിദോഷജേ നൈകരസം ഭവേത്തു

ശോകം ഹേതുവായിട്ടും ഭയം ഹേതുവായിട്ടും അതിലോഭം ഹേതുവായിട്ടും ക്രോധം ഹേതുവായിട്ടും ഘ്രാണേന്ദ്രിയത്തിന്നു അഹിതങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളുടേയും അശുദ്ധപദാർത്ഥങ്ങളുടേയും ഗന്ധം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന അരോചകമുള്ളവന്റെ മുഖം സ്വാഭാവികമായിരിക്കും. (വായിലെ രസത്തിന്നു യാതൊരു ഭേദവും ഉണ്ടാകയില്ലെന്നു സാരം) ത്രിദോഷജമായ അരോചകത്തിന്നു അരുചിയും മേൽപറഞ്ഞ എല്ലാരസങ്ങളും ഉണ്ടാകും. വാതം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അരോചകത്തിന്നു ഹൃദയത്തിങ്കൽ വേദനയുണ്ടാകും. പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അരോചകത്തിന്നു വളരെ തണ്ണീർദാഹവും ചുട്ടും ശോഷവുമുണ്ടാകും. കഫം ഹേതുവായിട്ടുള്ള അരോചകത്തിന്നു കഫത്തെ തുപ്പും. ത്രിദോഷജമായ അരോചകത്തിന്നു വളരെ വേദനയുണ്ടാകും. ആഗന്തുകമായിരിക്കുന്ന അരോചകത്തിന്നു മനസ്സിന്നു വ്യാകുലതയും മോഹവും ജഡതയുമുണ്ടാകും. ഭക്ഷിക്കേണമെന്നു ആഗ്രഹമുള്ളപ്പോൾ അന്നത്തെ വെറുക്കുന്നതാകുന്നു അരുചി. ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട പദാർത്ഥങ്ങളെപ്പോലും ഭക്ഷിപ്പാൻ കഴിയാതെവരുന്നതു അനന്നാഭിനന്ദനം. അന്നത്തിന്റെ ശ്രവണത്തിങ്കലും സ്മരണത്തിങ്കലും ദർശനത്തിങ്കലും ഗന്ധത്തിങ്കലും സ്പർശനത്തിങ്കലും വെറുപ്പുണ്ടാകുന്നതിന്നു ഭക്തദ്വേഷമെന്നു പേർ. ഇപ്രകാരം അരോചകശബ്ദപ്രകാരം മൂന്നുവിധം രോഗമുണ്ടെന്നു ചരകസുശ്രുതവചനങ്ങളിൽ കാണുന്നു. ഇതിനെപ്പറ്റിയുള്ള പൂർവ്വാചാര്യന്റെ അഭിപ്രായത്തെ കൂടി ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "പ്രക്ഷിപ്തം തു മുഖേ ചാന്നം ജന്തോർന്നസ്വദതേ മുഹുഃ അരോചകസ്സവിജ്ഞേയോ ഭക്തദ്വേഷമതശ്ശൃണു ചിന്തയിത്വാ തു മനസാ ദൃഷ്ട്വാ ശ്രുത്വാപി ഭോജനം ദ്വേഷമായാതി യോ ജന്തുർ ഭക്തദ്വേഷസ്സ

ഉച്യതേ യസ്യ നൈനമവശ്യംഭാവേ സോഹേതുകമുച്യതേ കപിത്ഥസ്യ യോഗശ്ച യോഗ കേന്തനിരോധജഃ" ഇത്യാദി സൂഗമം.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം അരോചകനിദാനം
സമാപ്തം.

ഛർദ്ദിനിദാനം.

---

൧. ദുഷ്ടൈർദ്ദോഷൈഃ പൃഥക്സർവൈർ ബീഭത്സാലോചനാദിഭിഃ
ഛർദ്ദയഃ പഞ്ചവിജ്ഞേയാ സ്താസാം ലക്ഷണമുച്യതേ

൨. അതിദ്രവൈരതിസ്നിഗ്ദ്ധൈ രഹൃദ്യൈർല്ലവണൈരതി
അകാലേ ചാതിമാത്രൈശ്ച തഥാസാത്മ്യൈശ്ച ഭോജനൈഃ

൩. ശ്രമാദ്ഭയാത്തഥോദ്വേഗാ ദജീർണ്ണാത്ക്രിമിദോഷതഃ
നാര്യാശ്ചാപന്നസത്വായാ സ്തഥാതിദ്രുതമശ്നതഃ

൪. ബീഭത്സൈർഹേതുഭിശ്ചാന്യൈർ ദ്രുതമുത്ക്ലേശിതോ ബലാൽ
ഛാദയന്നാനനംവേഗൈ രർദ്ദയന്നംഗഭഞ്ജനൈഃ

൫. നിരുച്യതേഛർദ്ദിരിതി ദോഷോവക്ത്രംപ്രധാവതി

ഛർദ്ദി, വെവ്വേറെ ദുഷിച്ച വാതാദിദോഷങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടും വാതാദികൾ ഒന്നായി ദുഷിച്ചു ദുഷിക്കഹേതുവായിട്ടും അറപ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളെ ദർശിക്കയോ അനുഭവിക്കയോ മറ്റോ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. അവയുടെ ലക്ഷണം പറയപ്പെടുന്നു. ഏറ്റവും ദ്രവങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും ഏറ്റവും സ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും ഹൃദയപ്രിയങ്ങളല്ലാത്ത പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും ഏറ്റവും ഉപ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെയും ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും അസമയത്തിങ്കൽ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും അതിമാത്രയായി ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും ശീലിക്കപ്പെടാത്ത പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും ശ്രമം ഹേതുവായിട്ടും ഭയം ഹേതുവായിട്ടും ഉദ്വേഗം ഹേതുവായിട്ടും അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടും ക്രിമിദോഷം ഹേതുവായിട്ടും ഗർഭം ഹേതുവായിട്ടും ബദ്ധപ്പെട്ടു ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും അറപ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെ ദർശനാദികൾ ഹേതുവായിട്ടും ഉൽക്ലിഷ്ടങ്ങളാകപ്പെട്ട ദോഷങ്ങൾ ബലാൽ ഉടനെ വായ് നിറഞ്ഞു ... വേഗങ്ങളെക്കൊണ്ടും അംഗഭംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടും മുഖത്തെ മറയ്ക്കയും അംഗങ്ങളെ അർദ്ദിപ്പിക്കയും ചെയ്കഹേതുവായിട്ട് ഇതിന്നു ഛർദ്ദി എന്നു പേരുണ്ടായി. ഇവിടെ ദോഷം പുറപ്പെടുന്നതു വായിൽക്കൂടിയാകുന്നു.

പൂർവ്വരൂപലക്ഷണം.

ഹൃല്ലാസോൽഗാരരോധൌ ച പ്രസേകോലവണസ്തനുഃ
൬. ദ്വേഷോന്നപാനേചഭൃശം വമീനാംപൂർവ്വലക്ഷണം

ഛർദ്ദികൾ ഉണ്ടാവിപ്പാൻ പോകുമ്പോൾ നെഞ്ഞുകലിപ്പു ഏമ്പക്കമില്ലാതിരിക്ക വായിൽ വെള്ളംവരവു വല്ലു, അല്പമായ ഉപ്പുരസം അന്നപാനാദികളിൽ ഏറ്റവും വെറുപ്പു ഇവ ഉണ്ടാകും.

വാതഛർദ്ദിലക്ഷണം.

൧. ഹൃൽപാർശ്വപീഡാമുഖശോഷമൂർദ്ധ്-
നാഭ്യർത്തികാസസ്വരഭേദതോദൈഃ
ഉൽഗാരശബ്ദപ്രബലംസഫേനം
വിച്ഛിന്നകൃഷ്ണംതനുകംകഷായം

൭. കൃച്ഛ്രേണ ചാല്പം മഹതാ ച വേഗേ
നാർത്തോനിലാച്ഛർദ്ദയതീഹ ദുഃഖം

വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഛർദ്ദിക്ക് ഹൃദയത്തിങ്കലും പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും വേദനയുണ്ടാകും. വായുണക്ക, തലനോവ്, നാഭിയിൽ വേദന, ചുമ, ഒച്ചയടപ്പ്, വയററിൽ കുത്തിനോവ് ഇവയും ഉണ്ടാകും; ഛർദ്ദിക്കുന്നതു അധികമായ ഏമ്പക്കത്തോടും ശബ്ദത്തോടും നുരയോടും കൂടിയു മുറിഞ്ഞുമുറിഞ്ഞും [illegible] കഷായരസത്തോടും വലുതായ വേഗത്തോടുംകൂടിയും അല്പാല്പമായും ദുഃഖത്തോടുകൂടിയുമിരിക്കും.

പിത്തഛർദ്ദിലക്ഷണം.

മൂർഛാപിപാസാമുഖശോഷമൂർദ്ധ
താല്വക്ഷിസന്താപതമോഭ്രമാർത്തഃ
൮. പീതം ഭൃശോഷ്ണം ഹരിതം സതിക്തം
ധൂമ്രം ച പിത്തേന വമേത് സദാഹം

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഛർദ്ദിക്ക് ഇന്ദ്രിയസംഭ്രമവും തണ്ണീർദാഹവും വായുണക്കവും ഉണ്ടാകും. തലയും അണ്ണാക്കും കണ്ണും ചുടുകയും കണ്ണുതട്ടി അടയ്ക്കലും ചുഴിക്കലും ചെയ്യും, ഛർദ്ദിക്കപ്പെട്ടതു മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ഏററവും ചൂടോടുകൂടിയും പച്ചിലനിറമായിട്ടും കയ്ക്കുന്ന രസത്തോടുകൂടിയും കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ദാഹത്തോടുകൂടിയും ഇരിക്കും.

കഫഛർദ്ദിലക്ഷണം.

തന്ദ്രാസ്യമാധുര്യകഫപ്രസേക
സന്തോഷനിദ്രാരുചിഗൗരവാർത്തഃ
൯. സ്നിഗ്ദ്ധം ഘനം സ്വാദു കഫാദ്വിശുദ്ധം
സരോമഹർഷോല്പരുജം വമേത്തു

കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഛർദ്ദിക്ക് മടി, വായിൽ മധുരരസം തോന്നുക, കഫം തുപ്പുക, ഭക്ഷിച്ചതിന്റെ ശേഷം സന്തോഷം, ഉറക്കം, അരുചി, ശരീരത്തിനു ഘനം ഇവയുണ്ടാകും. ഛർദ്ദിക്കപ്പെട്ടതു സ്നിഗ്ദ്ധമായും കൊഴുപ്പോടുകൂടിയും മധുരിച്ചിട്ടും ഏററവും വെളുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. ഛർദ്ദിക്കുമ്പോൾ രോമാഞ്ചവും അല്പമായ വേദനയും ഉണ്ടാകും.

സന്നിപാതഛർദ്ദിലക്ഷണം.

ശൂലാവിപാകാരുചിദാഹതൃഷ്ണാ
ശ്വാസപ്രമോഹപ്രബലാ പ്രസക്തം
൧൦. ഛർദ്ദിസ്ത്രിദോഷാല്ലവണാമ്ലനീല
സാന്ദ്രോഷ്ണരക്തം വമതാം നൃണാം സ്യാത്.

ഛർദ്ദി വാതാദികളായ മൂന്നുംകൂടി കോപിക്ക ഹേതുവായിട്ടുള്ളതായാൽ വയററിൽ വേദന, അഗ്നിമാന്ദ്യം, അരുചി, ചുട്, തണ്ണീർദാഹം, ശ്വാസം, മോഹം ഇവ പ്രബലങ്ങളായിട്ടുണ്ടാകും. കൂടക്കൂടെ ഛർദ്ദിക്കയും ചെയ്യും. ഛർദ്ദിക്കപ്പെട്ടതു ലവണരസത്തോടുകൂടിയും പുളിച്ചിട്ടും നീലിച്ചിട്ടും കൊഴുത്തിട്ടും ഉഷ്ണത്തോടും രക്തത്തോടുംകൂടിയും ഇരിക്കും.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

വിൾസ്വേദമൂത്രാംബുവഹാനി വായുഃ
സ്രോതാംസി സംരുദ്ധ്യ യദോർദ്ധ്വമേതി
൧൧. ഉത്സന്നദോഷസ്യ സമാചിതം തം
ദോഷം സമുദ്ധൂയ നരസ്യ കോഷ്ഠാൽ
വിൺമൂത്രയോസ്തത്സമഗന്ധവർണ്ണം
തൃട്ശ്വാസഹിക്കാർത്തിയുതം പ്രസക്തം

൧൫. പ്രച്ഛർദ്ദയേദ്ദുഷ്ടമിഹാതിവേഗാ
തയാർദ്ദിതശ്ചാശു വിനാശമേതി.

എപ്പോൾ വായു ദോഷകോപത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്നവന്റെ മലം, വിയർപ്പ്, മൂത്രം, ജലം ഇവയെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളെ തടുത്തു അധികമായി വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതായ പിത്തത്തെയോ കഫത്തെയോ ഇളക്കി മേല്പോട്ടു പുറപ്പെടുന്നുവോ അപ്പോൾ അവന്റെ കോഷ്ഠത്തിൽനിന്നു മലമൂത്രങ്ങളുടെ ഗന്ധവർണ്ണങ്ങളോടുകൂടിയ ഛർദ്ദിയുണ്ടാകും. തണ്ണീർദാഹം, ശ്വാസം, ഇക്കിൾ ഇവയുമുണ്ടാകും. വളരെ വേഗത്തോടുകൂടി പിന്നെയും പിന്നെയും ഛർദ്ദിക്കയും ചെയ്യും. ഛർദ്ദിക്കപ്പെട്ടതു ദുഷിച്ചതായിരിക്കും. ഈ ഛർദ്ദിയാൽ പീഡിതനായിരിക്കുന്നവൻ ഉടനെ മരണത്തെ പ്രാപിക്കും.

ആഗന്തുകഛർദ്ദിലക്ഷണം.

ബീഭത്സജാ ദൌഹൃദജാമജാ ച
അസാത്മ്യജാ ച ക്രിമിജാ ച യാ ഹി
൧൬. സാ പഞ്ചമീ താം ച വിഭാവയേച്ച
ദോഷോച്ഛ്രയേണൈവ യഥോക്തമാദൌ.

അറപ്പു തോന്നുന്നതായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ദർശിക്കയോ ഭക്ഷിക്കയോ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും ഗർഭം ഹേതുവായിട്ടും അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടും അപഥ്യസേവനം ഹേതുവായിട്ടും ക്രിമി ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതായ ഛർദ്ദി അഞ്ചാമത്തേതാകുന്നു. എന്നാൽ അതിന്റെ ദോഷവർദ്ധനയെ മുമ്പു ആദ്യശ്ലോകങ്ങളിൽ പറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ടു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ക്രിമിഛർദ്ദിലക്ഷണം

൧൭. ശൂലഹൃല്ലാസബഹുലാ ക്രിമിജാ ച വിശേഷതഃ
ക്രിമിഹൃദ്രോഗതുല്യേന ലക്ഷണേന ച ലക്ഷിതാ.

ക്രിമിഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഛർദ്ദിക്കു വയറ്റിൽ അധികമായ വേദനയും മനംപിരട്ടലും ഉണ്ടാകും. ക്രിമികൾ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഹൃദ്രോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാം.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൧൮. ക്ഷീണസ്യ യാ ഛർദ്ദിരതിപ്രസക്താ
സോപദ്രവാ ശോണിതപൂയയുക്താ
സചന്ദ്രികാം താം പ്രവദേദസാദ്ധ്യാം
സാദ്ധ്യാം ചികിത്സേന്നിരുപദ്രവാം ച.

ക്ഷീണനായിരിക്കുന്നവനു കാസശ്വാസാദ്യുപദ്രവങ്ങളോടുകൂടി എല്ലായ്പോഴുമുള്ള ഛർദ്ദി അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. എന്നാൽ ഛർദ്ദിക്കപ്പെട്ടതിൽ രക്തവും പഴുപ്പും മയിൽപീലിയുടെ കണ്ണു പോലെ ഇരിക്കുന്ന കണ്ണുകളും ഉണ്ടായിരിക്കണം. കാസശ്വാസാദ്യുപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാത്തതായ ഛർദ്ദി സാദ്ധ്യമാകയാൽ അതിനു ചികിത്സിക്കേണ്ടതാകുന്നു. താഴെപ്പറയുന്ന ശ്ലോകംകൊണ്ടു ഛർദ്ദിയുടെ ഉപദ്രവങ്ങളെ അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. കാസശ്വാസജ്വരഹിക്കാതൃഷ്ണാവൈചിത്ത്യമേവ ച ഹൃദ്രോഗസ്തമകശ്ചൈവ ജ്ഞേയാശ്ഛർദ്ദേരുപദ്രവാഃ. ചുമ, ശ്വാസം, പനി, ഇക്കിൾ, തണ്ണീർദാഹം, തലതിരിച്ചിൽ, ഹൃദ്രോഗം, കണ്ണിരുട്ടിയടപ്പ് ഇവകൾ ഛർദ്ദിയുടെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ ഛർദ്ദിനിദാനം

സമാപ്തം.

—

തൃഷ്ണാനിദാനം.

൧. ഭയശ്രമാഭ്യാം ബലസംക്ഷയാദ്വാ
ഊർദ്ധ്വംചിതം പിത്തവിവർദ്ധനൈശ്ച
പിത്തംസവാതംകുപിതംനരാണാം
താലുപ്രപന്നംജനയേത്പിപാസാം.

ഭയംകൊണ്ടും ശ്രമംകൊണ്ടും ബലക്ഷയംകൊണ്ടും പിത്തപ്രകോപകങ്ങളായിരിക്കുന്ന ആഹാരവിഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും വാതവും പിത്തവും കോപിച്ചു മേല്പോട്ടു ഗമിച്ചു അണ്ണാക്കിൽ ചെന്നിട്ടു തൃഷ്ണ എന്ന രോഗത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. താല്വസ്ഥികൊണ്ടു ക്ലോമം എന്ന മാംസപിണ്ഡം മുതലായവയേയും ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളണം. അതുകളാകുന്നു പിപാസാസ്ഥാനങ്ങൾ. ചരകത്തിൽ ഇതിനെ പറയുന്നു അതായതു രസവാഹിനികളായിരിക്കുന്ന സിരകളെ(നാക്ക, കഴുത്തു, അണ്ണാക്ക, ക്ലോമമെന്ന മാംസപിണ്ഡം) സംശോഷിപ്പിച്ചു ഏറ്റവും ബലത്തോടുകൂടിയ തൃഷ്ണയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു എന്നു.

അനേകപ്രകാരതൃഷ്ണാസംപ്രാപ്തി.

൨. സ്രോതസ്സ്വപാംവാഹിഷു ദൂഷിതേഷു
ദോഷൈശ്ച തൃട്സംഭവതീഹ ജന്തോഃ
തിസ്രസ്സ്മൃതാസ്താഃ ക്ഷതജാ ചതുർത്ഥീ
ക്ഷയാത്തഥാന്യാമസമുദ്ഭവാ ച

൩. ഭക്തോദ്ഭവാ സപ്തമികേതി താസാം
നിബോധ ലിംഗാന്യനുപൂർവ്വശശ്ച

ജലവാഹികളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകൾ അനേകപ്രകാരങ്ങളാൽ (വാതം, കഫം, ആമദോഷം) ആകുന്ന ദോഷങ്ങളാൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ടുവരുമ്പോൾ തൃഷ്ണയുണ്ടാകുന്നു. തൃഷ്ണ വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും ക്ഷതംകൊണ്ടും ക്ഷയംകൊണ്ടും ആമദോഷംകൊണ്ടും അന്നം ഹേതുവായിട്ടും സംഭവിക്കുന്നതാകയാൽ ഏഴുവിധമാകുന്നു. ഇവയിൽ ആദിയിൽ പറഞ്ഞ നാലു തൃഷ്ണകളും സുഖസാദ്ധ്യങ്ങളും ശേഷം മൂന്നു തൃഷ്ണകളും കഷ്ടസാദ്ധ്യങ്ങളുമാകുന്നു.

വാതതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

ക്ഷാമാസ്യതാമാരുതസംഭവായാം
തോദസ്തഥാശംഖശിരസ്സു ചാപി
൪. സ്രോതോനിരോധോ വിരസം ച വക്ത്രം
ശീതാഭിരദ്ഭിശ്ച വിവൃദ്ധിമേതി

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണയിൽ മുഖത്തിനു വാട്ടവും ക്ഷീണവും ശംഖം ശിരസ്സുകളിൽ കുത്തിനോവും രസവാഹികളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകൾക്കു തടവും വായിൽ രസമില്ലായ്കയും തണുത്തവെള്ളം സേവിച്ചാൽ വർദ്ധിക്കയും ഉണ്ടാകും. ചശബ്ദപ്രയോഗംകൊണ്ടു ചരകത്തിൽ പറയപ്പെട്ട നിദ്രാനാശത്തെയും ഗ്രഹിക്കണം. ചരകത്തിൽ 'നിദ്രാനാശശ്ശിരോഭ്രമശ്ശോഷോ...' എന്നു പറയുന്നു.

പിത്തതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

മൂർച്ഛാന്നവിദ്വേഷവിലാപദാഹാ
രക്തേക്ഷണത്വം പ്രതതശ്ച ശോഷഃ
൫. ശീതാഭിനന്ദാ മുഖതിക്തതാ ച
പിത്താത്മികായാം പരിധൂമനം ച

തൃഷ്ണാനിദാനം (൧൫)

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണയിങ്കൽ മൂർഛയും അന്നത്തിൽ വെറുപ്പും പ്രലാപവും ദാഹവും കണ്ണുകളെല്ലായ്പോഴും ചുവന്നിരിക്കയും ദേഹം ശോഷിക്കയും തണുത്ത പദാർത്ഥങ്ങളിൽ ആഗ്രഹവും വായിൽ കയ്പുരസവും സന്താപവും ഉണ്ടാകും. ചകാരപ്രയോഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു മലമൂത്രാദികൾ മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കുമെന്നും ഗ്രഹിക്കണം.

കഫതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

ബാഷ്പാവരോധാൽകഫസംവൃതേഗ്നൗ
തൃഷ്ണാബലാസേനഭവേത്തഥാതു
൬. നിദ്രാഗുരുത്വംമധുരാസ്യതാ ച
തൃഷ്ണാർദ്ദിതശ്ശുഷ്യതിചാതിമാത്രം

സ്വാദുള്ളവയായവസ്തുക്കളെക്കൊണ്ടു കുപിതമായ കഫം ഉപരിഭാഗത്തിങ്കൽ ജഠരാഗ്നിയെ മറച്ചുവെച്ചു കഫത്താൽ തടുക്കപ്പെട്ട ബാഷ്പത്തോടുകൂടിയതും അധോഗതയുമായ അഗ്നിയുടെ ഊഷ്മാവു ജലവാഹികളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളെ ശോഷിപ്പിക്കയും അതു ഹേതുവായിട്ടു കഫതൃഷ്ണ സംഭവിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ശോഷം [illegible] വർദ്ധിച്ചും ഇരിക്കുന്ന കഫത്തിന്നു തൃഷ്ണയെ ഉണ്ടാക്കുവാൻ തക്ക ശക്തി ഇല്ലായ്കയാൽ കഫതൃഷ്ണയെന്നൊരു ഭേദം ഇല്ലെന്നു ഒരു പക്ഷമുണ്ടു. വാതപിത്തങ്ങൾക്കു മാത്രമേ തൃഷ്ണാകർത്തൃത്വമുള്ളൂ എന്നതിനെപ്പറ്റി ചരകത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറയുന്നു. "[illegible] പവനാൽ [illegible] ശോഷണാഭ്യാം ഹേതു" പിത്തവും വാതവും കൂടാതെ തൃഷ്ണ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ശോഷണത്തിങ്കൽ അവ രണ്ടുമാത്രമേ ഹേതുക്കൾ. ഇനി സുശ്രുതത്തിൽ പറഞ്ഞ ഭാഗത്തെയും കൂടി ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "തേജസ്സംഗേയവായവ്യൗ [illegible] സ്രോതാംസിശോഷയതഃ തൃഷ്ണാം പ്രകുരുതഃ" എന്നുള്ളതു പിത്തവും വാതവും ജലവാഹികളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളെ ശോഷിപ്പിക്കയും അതിനിമിത്തം തൃഷ്ണ ഉണ്ടാകയും ചെയ്യുന്നു. ചരകാചാര്യർ മേൽപ്പറഞ്ഞ വാക്യംകൊണ്ടു കഫതൃഷ്ണയെ നിഷേധിക്കയും സുശ്രുതാചാര്യർ അതിനെ പരിഗ്രഹിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. കഫതൃഷ്ണയെപ്പറ്റി ഹാരീതൻ പറയുന്നതു എന്തെന്നാൽ കഫം പിത്തത്തോടുകൂടി തൃഷ്ണയെ ഉണ്ടാക്കുമെന്നാകുന്നു. ഇനി ആ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ശ്ലോകത്തെക്കൂടി ഇവിടെ ചേർക്കാം. "[illegible] ശ്ലേഷ്മസംഘാതോ [illegible] പ്രകുപ്യതേ" മധുരം, പുളി, ഉപ്പു ഇവയെക്കൊണ്ടും അതിസ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളെക്കൊണ്ടും കുപിതമായ കഫം പിത്തത്തോടുകൂടി ജലത്തെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന സിരകളെ പ്രാപിച്ചു തൃഷ്ണയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണയിങ്കൽ ഉറക്കവും തലയ്ക്കു കനവും വായിൽ മധുരരസവും ഉണ്ടാകും. കഫതൃഷ്ണയാൽ പീഡിതനായിരിക്കുന്നവന്റെ ശരീരം ഏറ്റവും ചടച്ചും. ഹാരീതവചനപ്രകാരമുള്ള കഫതൃഷ്ണാലക്ഷണത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "ശിരസോഗൗരവം [illegible] മധുരാസ്യത [illegible] നിദ്രാധിക്യം [illegible] ഏതല്ലിംഗംഭവേദ്യസ്യ തൃഷ്ണാകഫസമുദ്ഭവാ" കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണയുടെ ലക്ഷണം തലയ്ക്കു കനം മറി വായിൽ മധുരരസമുണ്ടാക [illegible] കഫത്തെ [illegible] അധികമായ ഉറക്കം ഇവയാകുന്നു. ഈ ലക്ഷണങ്ങളുള്ള തൃഷ്ണ കഫജയെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളേണം.

ക്ഷതതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

ക്ഷതസ്യരുക്ശോണിതനിർഗ്ഗമാഭ്യാം
തൃഷ്ണാചതുർത്ഥീക്ഷതജാമതാതു

ശസ്ത്രം മുതലായവയെക്കൊണ്ടു ക്ഷതം ഉണ്ടായവന്നു വേദനയും രക്തസ്രാവവും ഉണ്ടാകയും അതു ഹേതുവായിട്ടു തൃഷ്ണ ഉണ്ടാകയും ചെയ്യും. ആ തൃഷ്ണ ക്ഷതജയാകുന്നു.

ക്ഷയതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

രസക്ഷയാദ്യാക്ഷയസംഭവാസാ
തയാഭിഭൂതശ്ചനിശാദിനേഷു
പേപീയതേംഭസ്സസുഖംനയാതി
താംസന്നിപാതാദിതികേചിദാഹുഃ

(൧൭) തൃഷ്ണാനിദാനം

൭. രസക്ഷയോക്താനി ച ലക്ഷണാനി
തസ്യാമശേഷേണ ഭിഷഗ്വ്യവസ്യേൽ

രസധാതുക്ഷയംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണ ക്ഷയജയാകുന്നു. ക്ഷയതൃഷ്ണയുള്ളവൻ അഹോരാത്രം കൂടക്കൂടെ വെള്ളം കുടിക്കും എന്നാലും അവന്നു തൃപ്തിയുണ്ടാകയില്ല ചിലർ ഇതു തൃഷ്ണയെ സന്നിപാതജയാണെന്നു പറയുന്നു- ക്ഷതതൃഷ്ണയിങ്കൽ രസധാതുക്ഷയത്തിങ്കൽ പറയപ്പെട്ട എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളും കാണാം. എന്നാൽ അവയെ വൈദ്യൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു. രസധാതുക്ഷയലക്ഷണങ്ങൾ സൂത്രത്തിങ്കലുണ്ട്. അവയെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "രസക്ഷയേഹൃൽപീഡാ കമ്പശ്ശൂന്യതാതൃഷ്ണാച" രസധാതുക്ഷയത്തിന്റെ ലക്ഷണം ഹൃദയവേദനയും വിറയലും ശോഷകത്വവും തൃഷ്ണയുമാകുന്നു.

ആമതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

ത്രിദോഷലിംഗാമസമുത്ഥയാ ച
ഹൃച്ഛൂലനിഷ്ഠീവനസാദകൃത്സ്യാൽ

ആമരസംകൊണ്ടും തൃഷ്ണയുണ്ടാകും അതിന്നു ത്രിദോഷത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളും കാണും- ഹൃദയത്തിന്നു വേദനയും കൂടക്കൂടെ തുപ്പലും ദേഹത്തിന്നു തളർച്ചയുംകൂടി ഉണ്ടാകും.

അന്നതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

൯. സ്നിഗ്ദ്ധം തഥാമ്ലം ലവണം ച ഭുക്തം
ഗുർവന്നമേവാശു തൃഷാം കരോതി.

മെഴുപ്പുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളും പുളിയുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളും ലവണരസമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളും എരിവുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളും ഗുരുദ്രവ്യങ്ങളും ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിമാത്രയായി ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും തൃഷ്ണയുണ്ടാകുന്നു അതിന്നു അന്നതൃഷ്ണ എന്നു പേർ ഉണ്ടല്ലോ ൽ അന്നതൃഷ്ണയെ മാത്രമേ പറയുന്നുള്ളൂ. അഞ്ചുകൾ വാതതൃഷ്ണ പിത്തതൃഷ്ണ ക്ഷയതൃഷ്ണ ആമതൃഷ്ണ ഉപസർഗ്ഗതൃഷ്ണ ഇവയാകുന്നു. ഗ്രന്ഥാന്തരത്തിന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ കഫതൃഷ്ണ ആമതൃഷ്ണയിലും ക്ഷതതൃഷ്ണയും അന്നതൃഷ്ണയും വാതതൃഷ്ണയിലും ചേർന്നുപോയി എന്നാകുന്നു.

ഉപസർഗ്ഗതൃഷ്ണാലക്ഷണം.

൧൦. ദീനസ്വരഃ പ്രതാമ്യൻ ദീനാസ്യഹൃദയഗളതാലുഃ
ഭവതി ഖലു യോപസർഗ്ഗാൽ തൃഷ്ണാ സാ ശോഷിണീ കഷ്ടാ

൧൧. ജ്വരമോഹക്ഷയകാസശ്വാസാദ്യുപസൃഷ്ടദേഹാനാം.

പനി മോഹം ക്ഷയം കാസം ശ്വാസം അതിസാരം മുതലായ രോഗങ്ങൾ ഉള്ളവർക്കു ഉണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണ ഉപസർഗ്ഗജയാകുന്നു അതു ദേഹത്തെ ശോഷിപ്പിക്ക ഹേതുവായിട്ട കഷ്ടസാദ്ധ്യവുമാകുന്നു, അതിന്റെ ലക്ഷണം ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുവാൻ പ്രയാസവും മോഹവും തളർച്ചയും, വായ വരൾച്ചയും കഴുത്തും തൊണ്ടയും ഉണങ്ങുകയും ആകുന്നു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

സർവ്വാസ്ത്വതിപ്രസക്താ രോഗകൃശാനാം വമിപ്രസക്താനാം
ഘോരോപദ്രവയുക്താ സ്തൃഷ്ണാ മരണായ വിജ്ഞേയാഃ

വാതാദി എല്ലാ തൃഷ്ണയും അധികം ആയിട്ടുള്ള തൃഷ്ണയും ഛർദ്ദിയുള്ളവർക്കുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണയും രോഗംകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചവർക്കുണ്ടാകുന്ന തൃഷ്ണയും ഘോരമായ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയ തൃഷ്ണയും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

ഇതി കേരളഭാഷാവിരചിതേ നാമചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ തൃഷ്ണാനിദാനം സമാപ്തം.

മൂർച്ഛാഭ്രമനിദ്രാതന്ദ്രാസന്ന്യാസ നിദാനം.

൧. ക്ഷീണസ്യ ബഹുദോഷസ്യ വിരുദ്ധാഹാരസേവിനഃ
വേഗാഘാതാദഭിഘാതാദ്ധീനസത്വസ്യ വാ പുനഃ

൨. കരണായതനേഷൂഗ്രാ ബാഹ്യേഷ്വാഭ്യന്തരേഷു ച
നിവിശന്തേ യദാ ദോഷാ സ്തദാ മൂർച്ഛന്തി മാനവാഃ

ക്ഷീണനായവനും വിപുലങ്ങളായിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങളോടുകൂടിയവനും വിരുദ്ധമായിരിക്കുന്ന ആഹാരത്തെ സേവിക്കുന്നവനും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും അഭിഘാതമായവകൊണ്ടു അടിമുതൽക്ക ഹേതുവായിട്ടും സത്വഗുണത്തോടുകൂടാത്തവനും ആകുന്ന മൂർഛയുണ്ടാകുന്നതു. അവന്റെ മനസ്സിന്ന ആശ്രയങ്ങളായിരിക്കുന്ന ചക്ഷുരാദി ഇന്ദ്രിയങ്ങളിലും മനസ്സിനെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളിലും എപ്പോൾ കോപിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ പ്രവേശിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ അവന്ന മൂർഛയുണ്ടാകുന്നതു.

൩. സംജ്ഞാവഹാസു നാഡീഷു പിഹിതാസ്വനിലാദിഭിഃ
തമോഭ്യുപൈതി സഹസാ സുഖദുഃഖവ്യപോഹകൃൽ

൪. സുഖദുഃഖവ്യപോഹാച്ച നരഃ പതതി കാഷ്ഠവൽ
മോഹോ മൂർച്ഛേതി താമാഹുഃ ഷൾവിധാ സാ പ്രകീർത്തിതാ

൫. വാതാദിഭിഃ ശോണിതേന മദ്യേന ച വിഷേണ ച
ഷൾസ്വപ്യേതാസു പിത്തം ഹി പ്രഭുത്വേനാവതിഷ്ഠതേ

മേൽ പറയപ്പെട്ട പ്രകാരമുള്ള മനുഷ്യന്റെ സംജ്ഞയെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന സിരകളും നാഡികളും സ്രോതസ്സുകളും വാതാദികളാൽ മറയ്ക്കപ്പെടുമ്പോൾ അജ്ഞാനം ഹേതുവായിരിക്കുന്ന തമോഗുണം വർദ്ധിക്കപ്പെട്ടിട്ട അവന്റെ സുഖദുഃഖങ്ങളിലുള്ള അറിവു നശിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അപ്രകാരം സുഖദുഃഖങ്ങളിലുള്ള അറിവു നശിക്കുമ്പോൾ അവൻ തടിപോലെ വീഴുന്നു. ഈ മോഹത്തെ വൈദ്യന്മാർ മൂർഛയെന്നു പറയുന്നു. മൂർഛ വാതാദിദോഷങ്ങൾ പ്രത്യേകമായി കോപിക്ക ഹേതുവായിട്ടും രക്തം ഹേതുവായിട്ടും മദ്യം ഹേതുവായിട്ടും വിഷം ഹേതുവായിട്ടും ഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ആറുവിധമാകുന്നു. ആ ആറുവിധമായ മൂർഛകളിലും പിത്തം വ്യാപിച്ചു നിൽക്കുന്നുമുണ്ട്. ചികിത്സ അധികമായ ശീതോപചാരങ്ങളോടുകൂടിയതാകയും ൟ മൂർഛ പിത്തമുഖ്യമായതാകുന്നു എന്ന തത്വാർത്ഥമാകുന്നു.

പൂർവരൂപം.

൬. ഹൃത്പീഡാ ജൃംഭണം ഗ്ലാനിഃ സംജ്ഞാനാശോ ബലസ്യ ച
സർവാസാം പൂർവരൂപാണി യഥാസ്വം താ വിഭാവയേൽ

മൂർഛകൾ ഉണ്ടാവിപ്പാൻ പോകുമ്പോൾ ഹൃദയത്തിന്ന പീഡയും കോട്ടുവായും തളർച്ചയും സംജ്ഞാനാശവും ബലനാശവും ഉണ്ടാകും. മൂർഛകളിലെ വാതാദിദോഷങ്ങളെ അതാതു ദോഷലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു അറിഞ്ഞുകൊള്ളുകയും വേണം.

വാതമൂർഛാലക്ഷണം.

൧. നീലം വാ യദി വാ കൃഷ്ണമാകാശമഥവാരുണം
പശ്യംസ്തമഃ പ്രവിശതി ശീഘ്രം ച പ്രതിബുധ്യതേ

൨. വേപഥുശ്ചാംഗമർദ്ദശ്ച പ്രപീഡാ ഹൃദയസ്യ ച
കാർശ്യം ശ്യാവാരുണാ ഛായാ മൂർച്ഛായേ വാതസംഭവേ

വാതം ഹേതുവായിട്ടുള്ള മൂർഛയിങ്കൽ ആകാശത്തെ നീലവർണ്ണമായിട്ടും കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും കണ്ടുംകൊണ്ടു മോഹിക്കയും ചെയ്യും. ഉടനെ തന്നെ ബോധമുണ്ടാകും. വിറയലും ദേഹത്തിന്ന കഴപ്പും ഹൃദയത്തിന്ന പീഡയും ഉണ്ടാകും. ശരീരം കൃശമായി കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഇരിക്കും.

(൧൭) മൂർച്ഛാഭ്രമനിദ്രാതന്ദ്രാസന്യാസനിദാനം

പിത്തമൂർച്ഛാലക്ഷണം.

൬. രക്തം ഹരിതവർണ്ണം വാ വിയൽപീതമഥാപി വാ
പശ്യംസ്തമഃപ്രവിശതി സസ്വേദശ്ച പ്രബുദ്ധ്യതേ.

൭. സപിപാസസ്സസന്താപോ രക്തപീതാകുലേക്ഷണഃ
ഭിന്നവർച്ചാഃ പീതാഭോ മൂർച്ഛായെ പിത്തസംഭവേ.

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ള മൂർച്ഛയെത്തിൽ ആകാശത്തെ രക്തവർണ്ണമായിട്ടോ പച്ചനിറമായിട്ടോ മഞ്ഞനിറമായിട്ടോ കാണുകയും മോഹിക്കയും ചെയ്യും വിയർപ്പ് ദാഹം സന്താപം ഇവയോടുകൂടിയവനായിട്ട് ബോധത്തെയും പ്രാപിക്കും. കണ്ണുകൾ രക്തവർണ്ണങ്ങളായിട്ടോ മഞ്ഞളിച്ചിട്ടോ പരന്നിട്ടോ ഇരിക്കും മലം ഇളകിപ്പോകും ദേഹവും മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും.

കഫമൂർച്ഛാലക്ഷണം.

൮. മേഘസങ്കാശമാകാശ മാവൃതം വാ തമോഘനൈഃ
പശ്യംസ്തമഃപ്രവിശതി ചിരാച്ചപ്രതിബുദ്ധ്യതേ

൯. ഗുരുഭിഃപ്രാവൃതൈരംഗൈര്യഥൈവാർദ്രേണ ചർമ്മണാ
സപ്രസേകസ്സഹൃല്ലാസോ മൂർച്ഛായെ കഫസംഭവെ

കഫംകൊണ്ടുള്ള മൂർച്ഛയിൽ ആകാശം മേഘവർണ്ണമായിട്ടോ അന്ധകാരത്താലോ മേഘത്താലോ മറയ്ക്കപ്പെട്ടതായിട്ടോ കണ്ടിട്ട് മോഹിക്കയും വളരെനേരം കൊണ്ട് ബോധം ലഭിക്കയും ചെയ്യും നനഞ്ഞതായ തോൽ വച്ചുകെട്ടിയതുപോലെ ശരീരത്തിന് ഘനം തോന്നും വായിൽകൂടി വെള്ളം വരും ഓക്കാനം ഉണ്ടാകും

സന്നിപാതമൂർച്ഛാലക്ഷണം.

൰. സർവ്വാകൃതിസ്സന്നിപാതാ ദപസ്മാര ഇവാഗതഃ
സജന്തും പാതയത്യാശു വിനാ ബീഭത്സചേഷ്ടിതൈഃ

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മൂർച്ഛയ്ക്ക് എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും അപസ്മാരം വന്നിരിക്കുന്നവൻ എന്നും തോന്നും ആ മനുഷ്യനെ ഉടനെ വീഴിക്കും അപസ്മാരത്തിലെന്നപോലെ നുരയെ ഛർദ്ദിക്കുക, പല്ലുകടിക്കുക, കണ്ണുരുട്ടുക മുതലായ വികൃതചേഷ്ടകൾ കാണുകയില്ല

രക്തമൂർച്ഛാസംപ്രാപ്തി.

൰൧. പൃഥിവ്യാപസ്തമോരൂപം രക്തഗന്ധസ്തന്മയഃ
തസ്മാദ്രക്തസ്യ ഗന്ധേന മൂർച്ഛന്തി ഭുവി മാനവാഃ

൰൨. ദ്രവ്യസ്വഭാവ ഇത്യേകേ ദൃഷ്ട്വാ യദഭിമുഹ്യതി

ഭൂമിയും ജലവും തമോരൂപമാകുന്നു രക്തഗന്ധം തന്മയമാകുന്നു അതിനാൽ രക്തഗന്ധം കൊണ്ട് ഭൂമിയിൽ തമോഗുണത്തോടുകൂടിയ മനുഷ്യർ മൂർച്ഛയെ പ്രാപിക്കുന്നു. രക്തത്തിന്റെ ദർശനമാത്രത്തിലും മൂർച്ഛയുണ്ടാകുന്നത് ദ്രവ്യസ്വഭാവമാണെന്ന് ചിലർ പറയുന്നു

വിഷമദ്യമൂർച്ഛകൾ.

ഗുണാസ്തീവ്രതരത്വേന സ്ഥിതാസ്തു വിഷമദ്യയോഃ

൰൩. തഏവ തസ്മാത്താഭ്യാം തു മോഹൌ സ്യാതാം യഥേരിതൌ

വിഷമദ്യങ്ങളിൽ ലഘുത്വം; ആശു (ഉടനെ കാര്യത്തെ ചെയ്യുന്നത്) വിശദം, വ്യവായി (വ്യാപനശീലം) തീക്ഷ്ണം, വികാശി (ധാതുക്കളെ അയക്കുന്നത്) സൂക്ഷ്മം; ഉഷ്ണം; (അനിർദ്ദേശ്യം നിർദ്ദേശിക്കപ്പെടാൻ കഴിയാത്തതായ) രസം; ഇങ്ങനെ തീവ്രതരങ്ങളായിരിക്കുന്ന പത്തു ഗുണങ്ങൾ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു ഗുണങ്ങളെ വിവരിക്കുന്നതായ ശ്ലോകത്തെ താഴെ ചേർക്കുന്നു ലഘ്വുഷ്ണമാശുവിശദം വ്യവായി തീക്ഷ്ണം വികാശി സൂക്ഷ്മം ച ഉഷ്ണമനിർദ്ദേശ്യരസം ദശഗുണയുക്തം വിഷം തജ്ജ്ഞൈഃ മേൽപറഞ്ഞ ഗുണങ്ങൾ തൈലം മുതലായവ

യിലും ഉണ്ടെങ്കിലും അവറ്റകൾ തീവ്രങ്ങളാകുന്നു. വിഷമദ്യങ്ങളിൽ ഉള്ളവ തീവ്രതരങ്ങളാകുന്നു. അതിനാൽ ദോഷശമം മുതലായവയാലൊന്നും മോഹം ശമിക്കുന്നില്ല. വിഷമദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു മോഹം ഉണ്ടാകുന്നു. വിഷം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മോഹം താനെ പോകുന്നില്ല. മദ്യം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മോഹം മദ്യം ദഹിച്ചതിന്റെ ശേഷം ശമിക്കയും ചെയ്യുന്നു. വിഷത്തിങ്കലും മദ്യത്തിങ്കലുമുള്ള ഗുണങ്ങളുടെ ഭേദത്തെപ്പറ്റി ഒരു തന്ത്രാന്തരവചനത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു "യേ വിഷസ്യ ഗുണാഃ പ്രോക്താഃ സന്നിപാതപ്രകോപണാഃ ത ഏവ മദ്യേ ദൃശ്യന്തേ വിഷേ തു ബലവത്തരാഃ" ദോഷപ്രകോപകരങ്ങളായ ചില ഗുണങ്ങൾ വിഷത്തിങ്കൽ ഉള്ളവ തന്നെ മദ്യത്തിങ്കലുമുണ്ട്. എന്നാൽ വിഷത്തിങ്കലുള്ള ആ ഗുണങ്ങൾ മദ്യത്തിലുള്ള ഗുണങ്ങളെക്കാൾ ഏറ്റവും ബലമുള്ളവയാകുന്നു.

രക്തമദ്യാദിമൂർച്ഛാലക്ഷണം.

സ്തബ്ധാംഗദൃഷ്ടിസ്ത്വസൃജാ ഗൂഢോച്ഛ്വാസശ്ച മൂർച്ഛിതഃ
൧൩. മദ്യേന വിലപൻ ശേതേ നഷ്ടവിഭ്രാന്തമാനസഃ
ഗാത്രാണി വിക്ഷിപൻ ഭൂമൌ ജരാം യാവന്ന യാതി തൽ.
൧൪. വേപഥുസ്വപ്നതൃഷ്ണാഃ സ്യുസ്തമശ്ച വിഷമൂർച്ഛിതേ
വേദിതവ്യം തീവ്രതരം യഥാസ്വം വിഷലക്ഷണൈഃ

രക്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മൂർച്ഛയിൽ ശരീരവും കണ്ണുകളും സ്തംഭിച്ചിരിക്കും. ശ്വാസം അവ്യക്തമായുമിരിക്കും. മദ്യം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മൂർച്ഛയുടെ ലക്ഷണം അസംബന്ധമായ വചനത്തോടും ഓർമ്മയില്ലാതെ ഭ്രമിച്ചിരിക്കുന്നതായ മനസ്സോടുംകൂടി കിടക്കുക; കയ്യും കാലും നിലത്തിട്ടു തല്ലുക ഇവയാകുന്നു. ഇതെല്ലാം എപ്പോൾ മദ്യം ജീർണ്ണതയെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ അതുവരെ ഉണ്ടായിരിക്കും. വിഷം ഹേതുവായിട്ടുള്ള മൂർച്ഛയിൽ വിറയലും അതിനിദ്രയും തണ്ണീർദാഹവും ഉണ്ടാകും കണ്ണിരുട്ടിക്കയും ചെയ്യും. മൂല ത്രി ഷീരാ വിഷലക്ഷണത്തിലുണ്ടെങ്കിൽ ഓരോ വിഷലക്ഷണത്തിൽ പറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ മൂർച്ഛയുണ്ടാകും.

മൂർച്ഛാദിഭേദം.

൧൫. മൂർച്ഛാ പിത്തതമഃപ്രായാ രജഃപിത്താനിലാദ്ഭ്രമഃ
ചക്രവദ്ഭ്രമതോ ഗാത്രം ഭൂമൌ പതതി സർവ്വദാ
൧൬. ഭ്രമരോഗ ഇതി ജ്ഞേയോ രജഃപിത്താനിലാത്മകഃ
തമോവാതകഫാത്തന്ദ്രാ നിദ്രാ ശ്ലേഷ്മതമോഭവാ.

പിത്തവും തമോഗുണവും കൂടി മൂർച്ഛയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. രജോഗുണവും പിത്തവും വാതവും ചേർന്ന് ഭ്രമത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ദേഹം എല്ലായ്പ്പോഴും ചക്രംപോലെ ചുറ്റുകയും ഭൂമിയിൽ വീഴുകയും ചെയ്യുന്ന രോഗം ഭ്രമമെന്നു അറിയപ്പെടുന്നു. ഇതു വാതപിത്തങ്ങളും രജോഗുണവുംകൂടി കോപിക്കയാൽ ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. തമോഗുണവും വാതവും കഫവുംകൂടി തന്ദ്രിയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. തമോഗുണവും കഫവുംകൂടി നിദ്രയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

തന്ദ്രാലക്ഷണം.

൧൭. ഇന്ദ്രിയാർത്ഥേഷ്വസംവിത്തിർഗൌരവം ജൃംഭണം ക്ലമഃ
നിദ്രാർത്തസ്യേവ യസ്യേഹാ തസ്യ തന്ദ്രാം വിനിർദ്ദിശേത്.

നിദ്രകൊണ്ടു പരവശനായിരിക്കുന്നവനു എന്നപോലെ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ സ്വവിഷയങ്ങളെ ഗ്രഹിക്കാതിരിക്കുക, ശരീരത്തിനു ഗുരുത്വമുണ്ടാകുക, കോട്ടുവാ ഇടുക, ക്ഷീണം തളരുക ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉള്ളവനു തന്ദ്രിയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ഈ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു നിദ്രയ്ക്കും തന്ദ്രിയ്ക്കും തമ്മിൽ ഭേദമില്ലെന്നു വിചാരിപ്പാൻ ഇടയില്ല. ശരീരത്തിൽ വ്യാപിച്ചിരിപ്പാൻ ഹേതുവായ തന്ദ്രിയുടെയും നിദ്രയുടെയും ഭേദത്തെപ്പറ്റി പറയാം; നിദ്രയെപ്പറ്റി ചരകത്തിൽ ഇപ്രകാരം കാണുന്നു "യദാ തു മനസി ക്ലാന്തേ കർമ്മാത്മാനഃ ക്ലമാന്വിതാഃ വിഷയേഭ്യോ നിവർത്തന്തേ തദാ സ്വപിതി മാനവഃ" എപ്പോൾ മനസ്സു തളരുകയും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ ക്ഷീണത്തോടുകൂടി സ്വവിഷയങ്ങളിൽനിന്നു നിവർത്തിക്കയും ചെയ്യുന്നുവോ അപ്പോൾ മനുഷ്യൻ ഉറങ്ങുന്നു

ക്കുന്നു. ഒരു ഗ്രന്ഥകർത്താവു നിദ്രയിൽ ഇന്ദ്രിയമനസ്സുകൾക്കു മോഹമുണ്ടാകുന്നു എന്നും തന്ദ്രയിൽ ഇന്ദ്രിയത്തിന്നു മാത്രമേ മോഹമുണ്ടാകുന്നുള്ളു എന്നും പറയുന്നു.

സന്ന്യാസത്തിന്നു മൂർച്ഛാദികളിൽനിന്നുള്ള ഭേദം

൨൧. ദോഷേഷു മദമൂർച്ഛായാഃ ഗതവേഗേഷു ദേഹിനാം
സ്വയമേവോപശാമ്യന്തി സന്ന്യാസോ നൌഷധൈർവിനാ.

മദവും മൂർച്ഛയും ദോഷങ്ങളുടെ വേഗങ്ങൾ ശമിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ ഔഷധങ്ങളോടുകൂടാതെ താനേതന്നെ ശമിക്കും; സന്ന്യാസം ഔഷധത്തോടുകൂടാതെ ശമിക്കില്ല.

സന്ന്യാസലക്ഷണം.

൨൨. വാഗ്ദേഹമനസാം ചേഷ്ടാമാക്ഷിപ്യാതിബലാ മലാഃ
സന്ന്യസ്യന്ത്യബലം ജന്തും പ്രാണായതനസംശ്രിതാഃ

൨൩. സ നാ സന്ന്യാസസംന്യസ്തഃ കാഷ്ഠീഭൂതോ മൃതോപമഃ
പ്രാണൈർവിമുച്യതേ ശീഘ്രം മുക്ത്വാ സദ്യഃഫലാം ക്രിയാം.

അതിബലത്തോടുകൂടിയ വാതപിത്തകഫങ്ങൾ കുപിച്ചുകൂടി പ്രാണസ്ഥാനത്തെ ആശ്രയിച്ചു വാക്കിന്റേയും ദേഹത്തിന്റേയും മനസ്സിന്റേയും പ്രവൃത്തിയെ നശിപ്പിച്ചു ബലമില്ലാത്തവർക്കു സന്ന്യാസത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. സന്ന്യാസത്താൽ പീഡിതനായിരിക്കുന്ന പുരുഷൻ തടിപോലെ നിർവ്യാപാരനായി മൃതതുല്യനായി കിടക്കും; ഉടനെ ഫലത്തെ ചെയ്യുന്നതായ ചികിത്സയെ ചെയ്തില്ല എങ്കിൽ പെട്ടെന്നവൻ മരിക്കയും ചെയ്യും.

ഇതി കേരളഭാഷീകൃതെ സാരചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ മൂർച്ഛാഭ്രമനിദ്രാതന്ദ്രാസന്ന്യാസനിദാനം
സമാപ്തം.

പാനാത്യയപരമദപാനാജീർണ്ണപാനവിഭ്രമനിദാനം.

---

൧. ദശ വിഷസ്യ ഗുണാഃ പ്രോക്താസ്തേഽപി മദ്യേ പ്രതിഷ്ഠിതാഃ
തേനാമിഥ്യോപയുക്തേന ഭവത്യുഗ്രോ മദാത്യയഃ

൨. കിന്തു മദ്യം സ്വഭാവേന യഥൈവാന്നം തഥാ സ്മൃതം
അയുക്തിയുക്തം രോഗായ യുക്തിയുക്തം യഥാമൃതം.

൩. പ്രാണാഃ പ്രാണഭൃതാമന്നം തദയുക്ത്യാ നിഹന്ത്യസൂൻ
വിഷം പ്രാണഹരം തച്ച യുക്തിയുക്തം രസായനം

൪. വിധിനാ മാത്രയാ കാലേ ഹിതൈരന്നൈര്യഥാബലം
പ്രഹൃഷ്ടോ യഃ പിബേന്മദ്യം തസ്യ സ്യാദമൃതോപമം.

൫. സ്നിഗ്ദ്ധൈസ്തദന്നൈർമ്മാംസൈശ്ച ഭക്ഷ്യൈശ്ച സഹ സേവിതം
ഭവേദായുഃപ്രകർഷായ ബലായോപചയായ ച.

൬. കാമ്യതാ മനസസ്തുഷ്ടിസ്തേജോ വിക്രമ ഏവ ച
വിധിവത്സേവ്യമാനേ തു മദ്യേ സന്നിഹിതാ ഗുണാഃ

വിഷത്തിന്റെ ഗുണങ്ങൾ [illegible] മദ്യത്തിലും ഉണ്ട്. അതിനാൽ വിധിക്കു [illegible] വലുതായിരിക്കുന്ന മദാത്യയം ഉണ്ടാകും. വിഷത്തിന്റെ [illegible] മദ്യം വിഷംപോലെ [illegible] അതിനെപ്പറ്റി പറയാം. [illegible] യുക്തിയോടുകൂടെ സേവിക്കുന്നതായാൽ [illegible] അമൃതതുല്യ

വുമാകുന്നു. ഹിതമായിരിക്കുന്ന ഒരു പദാർത്ഥം യുക്തിയോടുകൂടാതെ സേവിച്ചാൽ അനർത്ഥകരമാകുന്നു എന്നു അനുഭവസിദ്ധമാണല്ലോ. അതിനു ഇവിടെത്തന്നെ ദൃഷ്ടാന്തമുണ്ട്. പ്രാണികൾക്കു അന്നം പ്രാണനാകുന്നു. ആയതു യുക്തിയോടുകൂടാതെ (അതിമാത്രമായിട്ടും മറ്റും) ഭക്ഷിക്കുന്നതായാൽ വിഷൂചിക മുതലായ രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കി മരിപ്പിക്കും. അതുപോലെ തന്നെ വിഷം പ്രാണഹരമാകുന്നു. എങ്കിലും ചരകത്തിൽ രസായനപ്രയോഗത്തിൽ 'ഷഷ്ഠായ വാവത്സരമഥേന്നസ്യ തിലമാത്രേൺ വിഷസ്യച' എന്നു പറയപ്പെട്ടപ്രകാരം തിലപ്രമാണം ഉപയോഗിക്കുന്നതായാൽ രസായനമായിട്ടുതീരും. വിധിപ്രകാരവും ഹിതമാത്രമായും കാലത്തെ അനുസരിച്ചും ഹിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന അന്നങ്ങളോടുകൂടിയും ബലത്തിനു തക്കവണ്ണവും പാനംചെയ്യപ്പെടുന്ന മദ്യം അമൃതതുല്യമാകുന്നു. അവിടെ മദ്യത്തെ പാനംചെയ്യുന്നവൻ മദ്യപാനവേളയിൽ സന്തോഷമുള്ളവനായിരിക്കണമെന്നുകൂടിയുണ്ട്. സ്നിഗ്ദ്ധമായിരിക്കുന്ന അന്നത്തോടും മാംസത്തോടും ഭക്ഷിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യങ്ങളായ ഇതരപദാർത്ഥങ്ങളോടുംകൂടി മദ്യം സേവിച്ചാൽ ആയുർബലവും ശക്തിയും ആരോഗ്യവും ഉണ്ടാകും. വിധിപ്രകാരം സേവിച്ചാൽ ശരീരത്തിനു സൌന്ദര്യവും മനസ്സിനു സന്തോഷവും തേജസ്സും ബലവും ഉണ്ടാകും. വിധികൂടാതെ വിപരീതമായി സേവിച്ചാൽ മദാത്യയമുണ്ടാകും. ആയതു പൂർവ്വമദം, മദ്ധ്യമദം, അന്ത്യമദം ഇങ്ങിനെ മൂന്നുവിധമാകുന്നു.

പൂർവ്വമദലക്ഷണം.

൧. ബുദ്ധിസ്മൃതിപ്രീതികരസ്സുഖശ്ച
പാനാന്നനിദ്രാരതിവർദ്ധനശ്ച
സമ്പാഠഗീതസ്വരവർദ്ധനശ്ച
പ്രോക്തോതിരമ്യഃ പ്രഥമോമദോഹി.

മദ്യത്തിന്റെ ആദ്യമായിരിക്കുന്ന മദം ബുദ്ധിയേയും ഓർമ്മയേയും പ്രീതിയേയും സുഖത്തേയും ഉണ്ടാക്കും. അന്നപാനങ്ങളിലും നിദ്രയിലും അനുരാഗത്തെയും പാഠം, ഗാനം, സ്വരം ഇവയേയുംവർദ്ധിപ്പിക്കും; ഈ പൂർവ്വമദം അതിരമ്യമാണെന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

മദ്ധ്യമദലക്ഷണം.

൨. അവ്യക്തബുദ്ധിസ്മൃതിവാഗ്വിചേഷ്ടഃ
സോന്മത്തലീലാകൃതിരപ്രശാന്തഃ
ആലസ്യനിദ്രാഭിഹതോമുഹുശ്ച
മദ്ധ്യേനമത്തഃ പുരുഷോമദേന.

മദ്യത്തിന്റെ രണ്ടാമത്തെ മദാവസ്ഥയിൽ സ്ഥിതനായിരിക്കുന്നവന്റെ ബുദ്ധിയും സ്മൃതിയും വാക്കും അവ്യക്തങ്ങളായും പ്രവൃത്തികൾ വികടങ്ങളായും ഇരിക്കും; അവൻ ഉന്മാദമുള്ളവന്റെ ലീലപോലെ ഇരിക്കുന്ന ലീലയോടുകൂടിയവനായും ആകൃതിപോലെ ഇരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടുകൂടിയവനായും ക്ഷമയില്ലാത്തവനായും ഭവിക്കും, പിന്നെയും അലസതയും നിദ്രയും ഉണ്ടാകും, മദിക്കുകയും ചെയ്യും.

അന്ത്യമദലക്ഷണം.

൩. ഗച്ഛേദഗമ്യാന്നഗുരൂംശ്ചമന്യേത്
ഖാദേദഭക്ഷ്യാണിചനഷ്ടസംജ്ഞഃ
ബ്രൂയാച്ചഗുഹ്യാനിഹൃദിസ്ഥിതാനി
മദേതൃതീയേപുരുഷോസ്വതന്ത്രഃ

മദ്യത്തിന്റെ മൂന്നാമത്തെ മദാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചവൻ ഗുരുക്കന്മാരുടെയും മറ്റും ഇതൊന്നും വിചാരിക്കാതെ പരിഗ്രഹിക്കയും അയോഗ്യങ്ങളായ വാഹനങ്ങളിൽ കയറുകയും ഭക്ഷിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യങ്ങളല്ലാത്ത പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കയും ഉണർവ്വില്ലാത്തവനായും ഗുരുക്കളെ മാനിക്കാത്തവനായി ഭവിക്കയും ഹൃദയത്തിലിരിക്കുന്ന ഗോപ്യകാര്യങ്ങളെ പറകയും മറ്റും ചെയ്യും.

ചതുർത്ഥമദലക്ഷണം.

൧൦. ചതുർത്ഥമദമൂഢസ്തു ഭഗ്നദാർവിവ നിഷ്ക്രിയഃ
കാര്യാകാര്യവിഭാഗജ്ഞോ മൃതാദപ്യപരോ മൃതഃ

൧൧. കോ മദം താദൃശം ഗച്ഛേദുന്മാദമിവ ചാപരം
ബഹുദോഷമിവാമൂഢഃ കാന്താരം സ്വവശഃ കൃതീ

മദ്യത്തിന്റെ നാലാമത്തെ മദാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചവൻ മൂഢനായിട്ടും മുറിഞ്ഞുവീഴുന്ന മരംപോലെ ചേഷ്ടയില്ലാത്തവനായിട്ടും കൃത്യമിന്നതെന്നും അകൃത്യം ഇന്നതെന്നും തിരിച്ചറിവാൻ കഴിയാത്തവനായിട്ടും ഭവിക്കുന്നു. ഇതു സാധാരണമായ മരണത്തിൽനിന്നന്യമായ ഒരു മരണമാകുന്നു. ഈ മദാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചവൻ ബുദ്ധിമാന്മാരിലുമുള്ള ... ക്രിയകളിൽ പ്രവേശിപ്പാനശക്തനാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു അന്യമായ ഉന്മാദം എന്നപോലെ ഇരിക്കുന്ന ആ മദാവസ്ഥയെ സ്വവശനായി, പുണ്യവാനായിരിക്കുന്ന ഏതുവൻ പ്രാപിക്കും

൧൨. നിർഭക്തമേകാന്തത ഏവ മദ്യം
നിഷേവ്യമാണം മനുജേന നിത്യം
ആപാദയേത്കഷ്ടതമാൻവികാരാ
നാപാദയേച്ചാപി ശരീരഭേദം.

൧൩. ക്രുദ്ധേന ഭീതേന പിപാസിതേന
ശോകാഭിതപ്തേന ബുഭുക്ഷിതേന
വ്യായാമഭാരാധ്വപരിക്ഷതേന
വേഗാവരോധാഭിഹതേന ചാപി.

൧൪. അത്യംബുഭക്ഷ്യാവതതോദരേണ
സാജീർണ്ണഭുക്തേന തഥാബലേന
ഉഷ്ണാഭിതപ്തേന ച സേവ്യമാനം
കരോതി മദ്യം വിവിധാൻവികാരാൻ.

ഭക്ഷണംകൂടാതെ എല്ലായ്പോഴും സേവിക്കപ്പെടുന്ന മദ്യം കഷ്ടസാദ്ധ്യങ്ങളായ പലരോഗങ്ങളെയും ഉണ്ടാക്കുന്നതുകൂടാതെ ശരീരനാശത്തെയും ചെയ്യും. കോപമുള്ളവൻ ഭയപ്പെട്ടവൻ തണ്ണീർദാഹമുള്ളവൻ ദുഃഖിതൻ വിശപ്പുള്ളവൻ വ്യായാമംചെയ്യുക ഭാരങ്ങളെ ചുമക്കുക വഴിനടക്കുക ഇവകൊണ്ടു ക്ഷീണമുള്ളവൻ മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കകൊണ്ടു പീഡയുള്ളവൻ അധികം വെള്ളംകുടിച്ചവൻ വളരെ ഭക്ഷിച്ചവൻ അജീർണ്ണമുള്ളവൻ ബലമില്ലാത്തവൻ ഉഷ്ണംകൊണ്ടു തപിച്ചിരിക്കുന്നവർ ഇതിനെയുള്ളവരാൽ സേവിക്കപ്പെടുന്ന മദ്യം പലവിധങ്ങളായ രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും.

൧൫. പാനാത്യയം പരമദം പാനാജീർണ്ണമഥാപി വാ
പാനവിഭ്രമമുഗ്രം ച തേഷാം വക്ഷ്യാമി ലക്ഷണം.

പാനാത്യയം, പരമദം, പാനാജീർണ്ണം, പാനവിഭ്രമം ഇതുകൾ ഘോരങ്ങളായ രോഗങ്ങളാകുന്നു അവയുടെ ലക്ഷണം പറയപ്പെടുന്നു.

വാതമദാത്യയലക്ഷണം.

൧൬. ഹിക്കാശ്വാസശിരഃകമ്പ പാർശ്വശൂലപ്രജാഗരൈഃ
വിദ്യാദ്ബഹുപ്രലാപസ്യ വാതപ്രായം മദാത്യയം.

മദാത്യയമെന്ന രോഗം വാതം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫം ഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടും ഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ടു നാലു വിധമാകുന്നു. എല്ലാ മദാത്യയവും വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ മൂന്നിന്റെ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാണെങ്കിലും ഓരോ ദോഷങ്ങളുടെയും ആധിക്യം ഹേതുവായിട്ടു വാതമദാത്യയം പിത്തമദാത്യയം കഫമദാത്യയമെന്നുള്ള വ്യവഹാരത്തിനു വിഷയമായിതീരുന്നു. വാതമദാത്യയത്തിനു ഇക്കിളും ശ്വാസവും തലവിറയലും പാർശ്വങ്ങളിൽ വേദനയും നിദ്രാനാശവും അധികമായ പ്രലാപവും ഉണ്ടാകും.

പിത്തമദാത്യയലക്ഷണം.

൧൩. തൃൾദാഹജ്വരസ്വേദമോഹാതീസാരവിഭ്രമൈഃ
വിദ്യാദ്ധരിതവർണ്ണസ്യ പിത്തപ്രായം മദാത്യയം.

പിത്തമദാത്യയത്തിന്ന തണ്ണീർദാഹവും ഉഷ്ണവും പനിയും വിയർപ്പും ഇന്ദ്രിയമോഹവും അതിസാരവും തലതിരിച്ചിലും ഉണ്ടാകും ദേഹം പച്ചനിറമായുമിരിക്കും.

കഫമദാത്യയലക്ഷണം.

൧൪. ഛർദ്ദ്യരോചകഹൃല്ലാസതന്ദ്രാസ്തൈമിത്യഗൗരവൈഃ
വിദ്യാച്ഛീതപരീതസ്യ കഫപ്രായം മദാത്യയം.

കഫമദാത്യയത്തിന്ന ഛർദ്ദിയും അരുചിയും നെഞ്ഞുമലിപ്പും മടിയും ഉണ്ടാകും ദേഹം നനഞ്ഞിരിക്കുന്നപോലെ എന്ന തോന്നും. ദേഹത്തിന്ന കനവും ശൈത്യവുമുണ്ടാകും.

സന്നിപാതമദാത്യയലക്ഷണം.

൧൫. ജ്ഞേയസ്ത്രിദോഷജശ്ചാപി സർവ്വലിംഗൈർമ്മദാത്യയഃ

സന്നിപാതജമായ മദാത്യയത്തിന്ന എല്ലാ ദോഷങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങൾ കാണും.

പരമദലക്ഷണം.

൧൬. ശ്ലേഷ്മോച്ഛ്രയോംഗഗുരുതാ വിരസാസ്യതാപി
വിൺമൂത്രസക്തിരഥ തന്ദ്രിരരോചകശ്ച
ലിംഗം പരസ്യ ച മദസ്യ വദന്തി തജ്ജ്ഞാഃ
തൃഷ്ണാ രുജാ ശിരസി സന്ധിഷു ചാപി ഭേദഃ.

പരമദം എന്ന രോഗത്തിന്ന ശ്ലേഷ്മക്കൂടി കഫത്തിന്റെ സ്രാവവും ദേഹത്തിന്ന കനവും വായ്ക്കു രസമില്ലായ്കയും മലമൂത്രങ്ങളുടെ തടവും മടിയും അരുചിയും തണ്ണീർദാഹവും തലവേദനയും സന്ധിഭേദവും ഉണ്ടാകും.

പാനാജീർണ്ണലക്ഷണം.

൧൭. ആധ്മാനമുഗ്രമഥവോൽഗിരണം വിദാഹഃ
പാനേജരാം സമുപഗച്ഛതി ലക്ഷണാനി.

പാനാജീർണ്ണമെന്ന രോഗത്തിന്ന മേൽ വയറുവീർപ്പും ഛർദ്ദിയും ഉൾനീറ്റവും ഉണ്ടാകും. മദ്യം അപക്വതയെ പ്രാപിക്കുമ്പോൾ ആണ് ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നത്.

പാനവിഭ്രമലക്ഷണം.

ഹൃൽഗാത്രതോദകഫസംസ്രവകണ്ഠധൂമ
മൂർച്ഛാവമിജ്വരശിരോരുജനപ്രദാഹാഃ
൧൮. ദ്വേഷഃ സുരാന്നവികൃതേഷ്വപി തേഷു തേഷു
തം പാനവിഭ്രമമുദാഹരന്തി ധീരാഃ

പാനവിഭ്രമമെന്ന രോഗത്തിന്ന ഹൃദയവും ദേഹവും കുത്തിനോവുകയും കഫസ്രവണവും കണ്ഠത്തിൽ നിന്ന പുക പുറപ്പെടുന്നതുപോലെ തോന്നുകയും ഇന്ദ്രിയമോഹവും ഛർദ്ദിയും പനിയും തലവേദനയും ഉൾനീറ്റവും പലതരത്തിലുള്ള മദ്യവികാരങ്ങളിലും അന്നവികാരങ്ങളിലും ദ്വേഷവുമുണ്ടാകും. ഈ രോഗത്തെ വിദ്വാന്മാർ പാനവിഭ്രമമെന്ന പറയുന്നു. പരമദം മുതലായ മൂന്ന രോഗങ്ങളെ ചരകത്തിൽ കാണുന്നില്ല. അവകൾ സന്നിപാതമദാത്യയത്തിൽ അന്തർഭവിച്ചു എന്നാണ് ചരകാചാര്യരുടെ അഭിപ്രായം.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

ഹീനോത്തരോഷ്ഠമതിശീതമമന്ദദാഹം
തൈലപ്രഭാസ്യമപിപാനഹതം ത്യജേത്തു

൨൩. ജിഹ്വൌഷ്ഠദന്തമസിതന്ത്വഥവാപി നീലം
പീതേ ച യസ്യ നയനേ രുധിരപ്രഭേ വാ

മെലെ പറഞ്ഞ ചുണ്ടു ഇതുക പുറത്തു അതിയായ ശൈത്യവും ഉള്ളിൽ അതിയായ ഉഷ്ണവും ഉണ്ടാക, മുഖം എണ്ണ പുരട്ടിയതുപോലെ മിനുങ്ങുക, നാക്കും ചുണ്ടും പല്ലും കറുത്തിട്ടൊ നീലിച്ചിട്ടൊ മഞ്ഞളിച്ചിട്ടൊ ഇരിക്കുക, കണ്ണു ചൊരപോലെ ചുവന്നിരിക്കുക ഇതു ലക്ഷണം അതിയായ മദ്യപാനംകൊണ്ടു ദുർമ്മദം പ്രാപിച്ചവന്നു ഉണ്ടാകുന്നതും അവനെ വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതുമാകുന്നു.

ഉപദ്രവം.

ഹിക്കാജ്വരൌ വമഥുവേപഥുപാർശ്വശൂലാഃ
കാസഭ്രമാവപി ച പാനഹതം ഭജന്തേ

ഇക്കിൾ, പനി, ഛർദ്ദി, വിറയൽ, പാർശ്വങ്ങളിൽ വേദന, ചുമ, തലതിരിച്ചിൽ ഇവകൾ അതിയായ മദ്യപാനംകൊണ്ടു ദുർമ്മദം പ്രാപിച്ചവന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു. ധ്വംസകം വിക്ഷേപകം ഇതിനെ രണ്ടു മദ്യവികാരങ്ങൾ ചരകം സുശ്രുതം മുതലായ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കാണപ്പെടുന്നതിനാൽ അവകളെക്കൂടി ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. ചരകം "വിച്ഛിന്നമദ്യസ്സഹസാ യോതിമദ്യം നിഷേവതേ ധ്വംസോ വിക്ഷേപകശ്ചൈവ രോഗസ്തസ്യോപജായതേ ശ്ലേഷ്മപ്രസേകഃ കണ്ഠാസ്യശോഷഃ ശബ്ദാസഹിഷ്ണുതാ തന്ദ്രാനിദ്രാതിയോഗശ്ച ജ്ഞേയം ധ്വംസകലക്ഷണം ഹൃത്കണ്ഠരോഗസമ്മോഹഃ ഛർദ്ദിരംഗരുജാ ജ്വരഃ തൃഷ്ണാ കാസശ്ശിരശ്ശൂലമേതദ്വിക്ഷേപലക്ഷണം" മദ്യത്തെ സേവിക്കുന്നവൻ അല്പകാലം അതിനെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു പെട്ടെന്നു അവ പിന്നെയും അധികമായി സേവിച്ചാൽ ധ്വംസകമെന്നും വിക്ഷേപമെന്നും രണ്ടു രോഗങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അവയിൽ ധ്വംസകത്തിന്നു കഫത്തെ തുപ്പുകയും തൊണ്ടയും വായും വരളുകയും ഒച്ചകേട്ടാൽ സഹിച്ചുകൂടായ്കയും മയക്കം ഉറക്കവുമുണ്ടാകും. വിക്ഷേപത്തിന്നു ഹൃദയവും തൊണ്ടയും വേദനയും മോഹാലസ്യവും ഛർദ്ദിയും ദേഹത്തിന്നു വേദനയും പനിയും തണ്ണീർദാഹവും ചുമയും തലവേദനയും ഉണ്ടാകും.

ഇതി ദേശഭാഷാവിരചിതേ സാരചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ പാനാത്യയാദിനിദാനം
സമാപ്തം.

ദാഹനിദാനം

൧. ത്വചം പ്രാപ്യ സ്സ പാനോഷ്മാ
പിത്തരക്താഭിമൂർച്ഛിതഃ
ദാഹം പ്രകുരുതേ ഘോരം
പിത്തവത്തത്ര ഭേഷജം.

മദ്യപാനം ഹേതുവായിട്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന പിത്തത്തിന്റെ ഊഷ്മാവു പിത്തരക്തങ്ങളുടെ സംബന്ധത്തിനാൽ വർദ്ധിച്ചു തൊലിയിൽ ചെന്നു ഭയങ്കരമായിരിക്കുന്ന ദാഹത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതിന്നു പിത്തത്തെപ്പോലെ ചികിത്സിച്ചുകൊള്ളണം.

രക്തദാഹലക്ഷണം.

൨. കൃത്സ്നദേഹാനുഗം രക്ത മുദ്രിക്തം ദഹതി ധ്രുവം
സ ഉഷ്യതേ തൃഷ്യതേ ച താമ്രാഭസ്താമ്രലോചനഃ.
൩. ലോഹഗന്ധാംഗവദനോ വഹ്നിനേവാവകീര്യതേ

എല്ലാ ശരീരത്തിലും വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന രക്തം വർദ്ധിച്ചു ഉണ്ടാകുന്ന ദാഹത്തിന്നു രക്തദാഹമെന്നു പേർ. രക്തദാഹമുള്ളവന്നു ചൂടും തണ്ണീർദാഹവുമുണ്ടാകും. ദേഹവും കണ്ണും

പൂയനിറമായിരിക്കും. ശരീരവും മൂത്രവും ഇരുമ്പിന്റെ ഗന്ധംപോലെ ഇരിക്കുന്നഗന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. അഗ്നിയാൽ ദഹിക്കപ്പെടുന്നുവോ എന്നു തോന്നും-

പിത്തദാഹലക്ഷണം.

പിത്തജ്വരസമഃ പിത്താൽ സ ചാപ്യസ്യ വിധിഃ സ്മൃതഃ

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ദാഹത്തിന്നു പിത്തജ്വരത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കാണും. എന്നാൽ പിത്തജ്വരത്തിനുള്ളതുപോലെ അരുചി, ആമാശയദോഷം മുതലായവ കാണുകയില്ല. ഇതിന്നു പിത്തജ്വരത്തിന്റെ ചികിത്സ ചെയ്തുകൊള്ളണം.

തൃഷ്ണാനിരോധദാഹലക്ഷണം.

൫. തൃഷ്ണാനിരോധാദബ്ധാതൗ ക്ഷീണേ തേജസ്സമുദ്ധതം
സബാഹ്യാഭ്യന്തരം ദേഹം പ്രദഹേന്മന്ദചേതസഃ.

൬. സംശുഷ്കഗളതാല്വോഷ്ഠോ ജിഹ്വാം നിഷ്കൃഷ്യ വേപതേ

തണ്ണീർദ്ദാഹത്തെ തടുക്കുക ഹേതുവായിട്ടു ജലധാതുവിന്നു ക്ഷീണം ഭവിക്കുമ്പോൾ പിത്തത്തിന്റെ ഊഷ്മാവു വർദ്ധിക്കും. അപ്പോൾ അവന്റെ പുറത്തും ഉള്ളിലും ദാഹമുണ്ടാകും ചൈതന്യം നശിക്കും. തൊണ്ടയും അണ്ണാക്കും ചുണ്ടും ഉണങ്ങും. നാക്കു പുറത്തേക്കു നീട്ടി വിറയ്ക്കുകയും ചെയ്യും.

അസൃജഃ പൂർണ്ണകോഷ്ഠസ്യ ദാഹോന്യഃ സ്യാൽ സുദുസ്സഹഃ

ശസ്ത്രം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന മുറിവിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്ന രക്തം കോഷ്ഠത്തിൽചെന്നു വീണു അതിനെ നിറയ്ക്കുമ്പോൾ ഏറ്റവും ദുസ്സഹമായ ഒരു ദാഹമുണ്ടാകും. ഈ ദാഹം ഒന്നു വേറെതന്നെ ആകുന്നു. ഇവിടെ കോഷ്ഠമെന്നു പറഞ്ഞതു ഹൃദയത്തെയാണെന്നു സുശ്രുതവചനം കൊണ്ടു ഗ്രഹിക്കാം. സുശ്രുതവചനം "സ്ഥാനാന്യാമാഗ്നിപക്വാനാം മൂത്രസ്യ രുധിരസ്യ ച ഹൃദുണ്ഡുകഃ ഫുപ്ഫുസശ്ച കോഷ്ഠ ഇത്യഭിധീയതേ"

ധാതുക്ഷയദാഹലക്ഷണം.

ധാതുക്ഷയോത്ഥോ യോ ദാഹസ്തേന മൂർച്ഛാതൃഡർദ്ദിതഃ

൭. ക്ഷാമസ്വരഃ ക്രിയാഹീനസ്സ സീദേദ്ഭൃശപീഡിതഃ

രസാദിധാതുക്കളുടെ ക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ദാഹത്തിന്നു ഇന്ദ്രിയസാദവും തണ്ണീർദ്ദാഹവും ഒച്ചയടപ്പും ഉണ്ടാകും. യാതൊരു കർമ്മവും ചെയ്കയില്ല. തളർച്ചയും ദാഹം കൊണ്ടു ഏറ്റവും പീഡയും ഉണ്ടാകും. ഇതിന്നു ചികിത്സചെയ്തില്ലെങ്കിൽ മരിക്കും.

മർമ്മാഭിഘാതദാഹലക്ഷണം.

മർമ്മാഭിഘാതജോപ്യസ്തി സോസാദ്ധ്യസ്സപ്തമോ മതഃ

൮. സർവ്വ ഏവ ച വർജ്ജ്യാസ്സ്യുശ്ശീതഗാത്രസ്യ ദേഹിനഃ

ശിരസ്സ്, ഹൃദയം, വസ്തി മുതലായ മർമ്മങ്ങളിൽ അഭിഘാതമുണ്ടാകയാൽ അതു ഹേതുവായിട്ടു ദാഹമുണ്ടാകും. ഈ ദാഹം അസാദ്ധ്യവും ഏഴാമത്തേതുമാകുന്നു. എല്ലാദാഹങ്ങളിലും ദാഹമുള്ളവന്റെ ദേഹം തണുക്കുകയും ദാഹത്തിന്നു ശമനം ഉണ്ടാകാതിരിക്കയും ചെയ്താൽ അവനെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ഇതി കേരളഭാഷികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ ദാഹനിദാനം
സമാപ്തം

ഉന്മാദഭൂതോന്മാദനിദാനം.

---

൧. മദയന്ത്യുൽഗതാ ദോഷാ യസ്മാദുന്മാർഗ്ഗമാഗതാഃ
മാനസോയമതോ വ്യാധിരുന്മാദ ഇതി കീർത്തിതഃ

(൨൦) ഉന്മാദഭൂതോന്മാദനിദാനം

൧. ഏകൈകശസ്സർവ്വശശ്ച ദോഷൈരത്യർത്ഥമൂർച്ഛിതൈഃ
മാനസേന ച ദുഃഖേന സ ച പഞ്ചവിധോ മതഃ

൨. വിഷാദ്ഭവതി ഷഷ്ഠശ്ച യഥാസ്വം തത്ര ഭേഷജം
സ ചാപ്രവൃദ്ധസ്തരുണോ മദസംജ്ഞാം ബിഭർത്തി ച.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചു വഴിതെറ്റി നടന്നു മനസ്സിനെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന നാഡികളിൽ ചെന്നു മനോവിഭ്രമത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. മനസ്സംബന്ധിയായ ഈ വ്യാധിക്കുന്മാദമെന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു. ഉന്മാദം ചിത്തവിഭ്രമം എന്നു "ഉന്മാദശ്ചിത്തവിഭ്രമഃ" എന്നുള്ള അമരസിംഹവചനം കൊണ്ടും ഗ്രഹിക്കാം. "മനോബുദ്ധി സംജ്ഞാജ്ഞാനസ്മൃതി ഭക്തിശീലചേഷ്ടാചാരവിഭ്രമമുന്മാദ'' എന്നു ചരകത്തിൽ കാണുന്നതിനാൽ മനസ്സ്, ബുദ്ധി, സംജ്ഞ മുതലായവയുടെ ഒക്കെയും ഭ്രമത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു എന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമിരിക്കുന്ന ഉന്മാദം വാതാദികളായ ദോഷങ്ങൾ ഒറ്റയ്ക്കൊറ്റയ്ക്കു കോപിക്കുകകൊണ്ടും അവ മൂന്നുംകൂടി കോപിക്കുകകൊണ്ടും മനോദുഃഖംകൊണ്ടും അഞ്ചുവിധമുണ്ടാകുന്നു. ആറാമത്തേതു വിഷംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. ഇവിടെ ദോഷഭേദത്തെ അറിഞ്ഞുവേണം ഔഷധം പ്രയോഗിക്കേണ്ടതു. ഇതു അധികം വർദ്ധിക്കുന്നതിനുമുമ്പു മദസംജ്ഞയെ വഹിക്കുന്നു.

സാമാന്യഹേതുവും സമ്പ്രാപ്തിയും.

൩. വിരുദ്ധദുഷ്ടാശുചിഭോജനാനി
പ്രധർഷണം ദേവഗുരുദ്വിജാനാം
ഉന്മാദഹേതുർഭയഹർഷപൂർവ്വോ
മനോഭിഘാതോ വിഷമാശ്ച ചേഷ്ടാഃ

൪. തൈരല്പസത്വസ്യ മലാഃ പ്രദുഷ്ടാ
ബുദ്ധേർന്നിവാസം ഹൃദയം പ്രദൂഷ്യ
സ്രോതാംസ്യധിഷ്ഠായ മനോവഹാനി
പ്രമോഹയന്ത്യാശു നരസ്യ ചേതഃ

വിരുദ്ധങ്ങളായും ദുഷ്ടങ്ങളായും അശുചികളായും ഇരിക്കുന്ന അന്നപാനങ്ങളെ ഉപയോഗിക്കഹേതുവായിട്ടും പൂജ്യന്മാരായിരിക്കുന്ന ദേവഗുരുദ്വിജന്മാരെ പരിഭവിപ്പിക്കഹേതുവായിട്ടും ഭയംകൊണ്ടും സന്തോഷംകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ബുദ്ധിഭ്രമം ഹേതുവായിട്ടും ശരീരംകൊണ്ടും വാക്കുകൊണ്ടും വിഷമമായി പ്രവർത്തിക്കഹേതുവായിട്ടും അല്പമായ സത്വഗുണത്തോടുകൂടിയവന്റെ വാതാദിദോഷങ്ങൾ ദുഷിച്ചു ബുദ്ധിയുടെ ഇരിപ്പിടമായ ഹൃദയത്തിൽ ചെന്നു അതിനെയും ദുഷിപ്പിച്ചു മനസ്സിനു ആധാരഭൂതങ്ങളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളിൽ വ്യാപിച്ചു പെട്ടെന്നവേ മനസ്സിനെ മോഹിപ്പിക്കുന്നു. ഉന്മാദത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു എന്നു സാരം.

സാമാന്യലക്ഷണം.

൫. ധീവിഭ്രമസ്സത്വപരിപ്ലവശ്ച
പര്യാകുലാദൃഷ്ടിരധീരതാ ച
അബദ്ധവാക്ത്വം ഹൃദയസ്യ ശൂന്യം
സാമാന്യമുന്മാദഗദസ്യ ലിംഗം.

ബുദ്ധിഭ്രമം, മനസ്സിനു ഇളക്കം, കണ്ണിനു അധികമായ പരവശത, ധൈര്യമില്ലായ്ക, അസംബന്ധവചനം, ചിന്താനാശം, ഇവയൊക്കെയും ഉന്മാദത്തിന്റെ സാമാന്യലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

വാതോന്മാദലക്ഷണം.

൬. രൂക്ഷാല്പശീതാന്നവിരേകധാതു
ക്ഷയോപവാസൈരനിലോതിവൃദ്ധഃ

ചിന്താദിദുഷ്ടം ഹൃദയം പ്രദൂഷ്യ
ബുദ്ധിം സ്മൃതിം ചാപ്യുപഹന്തി ശീഘ്രം.

൮. അസ്ഥാനഹാസസ്മിതനൃത്തഗീത
വാഗംഗവിക്ഷേപണരോദനാനി
പാരുഷ്യകാർശ്യാരുണവർണ്ണതാശ്ച
ജീർണ്ണേ ബലം ചാനിലജസ്യ രൂപം.

രൂക്ഷമായും അല്പമായും ശീതമായുമിരിക്കുന്ന അന്നം ഹേതുവായിട്ടും ഛർദ്ദിഹേതുവായിട്ടും ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും ഏററവും വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന വായു, ചിന്തമുതലായവയെക്കൊണ്ടു ദുഷ്ടമായിരിക്കുന്ന ഹൃദയത്തെ ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു ബുദ്ധിയേയും സ്മൃതിയേയും ജ്ഞാനത്തെയും പെട്ടെന്നനവെ നശിപ്പിക്കുന്നു. വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഉന്മാദത്തിന്ന അസംബന്ധമായിട്ടു ഉറക്കെ ചിരിക്കുക, മന്ദസ്മിതം ചെയ്ക, ആടുക, പാടുക, വാക്കുകൊണ്ടു തർക്കം പിടിക്കുക, കൈയ്യാകാലുകൾകൊണ്ടു അങ്ങുമിങ്ങും വെറുതേ പ്രവർത്തിക്കുക കരക, ദേഹം പരുഷത്തിലും ചടച്ചിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഇരിക്കുക ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട പദാർത്ഥം ദഹിച്ചതിന്റെ ശേഷം (വിശക്കുമ്പോൾ) രോഗത്തിന്റെ ബലം വർദ്ധിക്കുക ഇവയുണ്ടാകും.

പിത്തോന്മാദനിദാനം.

൯. അജീർണ്ണകട്വമ്ലവിദാഹ്യശീതൈ
ർഭോജ്യൈശ്ചിതം പിത്തമുദീർണ്ണവേഗം
ഉന്മാദമത്യുഗ്രമനാത്മകസ്യ
ഹൃദിസ്ഥിതം പൂർവ്വവദാശുകുര്യാൽ.

൧൦. അമർഷസംരംഭവിനഗ്നഭാവാഃ
സന്തർജ്ജനാതിദ്രവണൌഷ്ണ്യരോഷാഃ.
പ്രച്ഛായശീതാന്നജലാഭിലാഷാഃ
പീതാ ച ഭാഃ പിത്തകൃതസ്യ ലിംഗം.

ദഹിക്കാത്തതായ പദാർത്ഥത്തെയോ എരിവുള്ള പദാർത്ഥത്തെയോ പുളിയുള്ള പദാർത്ഥത്തെയോ ചുട്ടുപുകച്ചിലുണ്ടാക്കുന്നതിനെയോ ഉഷ്ണമുള്ളവയെയോ ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടു വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന പിത്തം വളരെ വേഗത്തോടുകൂടി ഹൃദയത്തിൽ നിന്നിട്ടു മുമ്പു പറഞ്ഞപോലെ ധൈര്യമില്ലാത്തവന്ന് തീവ്രവേഗത്തോടുകൂടിയ ഉന്മാദത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഉന്മാദത്തിന്റെ ലക്ഷണം ക്ഷമയില്ലാതിരിക്ക, ആട്ടുക നഗ്നനായിരിക്കുക അന്യന്മാരെ ഭയപ്പെടുത്തുക, ഓടുക, ശരീരം ചൂടുകൂടിയിരിക്കുക, കോപിക്കുക നിഴലിലുള്ള തണുത്ത ചോററിലും പച്ചവെള്ളത്തിലും ആഗ്രഹമുണ്ടാക ദേഹം മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കുക ഇവയുണ്ടാകുന്നു.

കഫോന്മാദലക്ഷണം.

൧൧. സമ്പൂരണൈർമ്മന്ദവിചേഷ്ടിതസ്യ
സോഷ്മാ കഫോ മർമ്മണി സമ്പ്രവൃദ്ധഃ
ബുദ്ധിം സ്മൃതിം ചാപ്യുപഹത്യ ചിത്തം
പ്രമോഹയൻ സഞ്ജനയേദ്വികാരം.

൧൨. വാക്ചേഷ്ടിതം മന്ദമരോചകശ്ച
നാരീവിവിക്തപ്രിയതാതിനിദ്രാ
ഛർദ്ദിശ്ച ലാലാ ച ബലം ച ഭുക്തേ
നഖാദിശൌക്ല്യം ച കഫാത്മകേ സ്യാൽ

ദേഹപുഷ്ടികരങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിച്ചിട്ടു യാതൊരു വേലയും ചെയ്യാതിരിക്കുന്നവന്റെ വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതായ കഫം ഉഷ്ണമുള്ള പിത്തത്തോടു കൂടി ഹൃദയത്തിൽ നിന്നിട്ടു ബുദ്ധിയേയും സ്മൃതിയേയും നശിപ്പിച്ചിട്ടു മനസ്സിനെ മോഹിപ്പിച്ചു ഉന്മാദത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു

(൨൩) ഉന്മാദഭൂതോന്മാദനിദാനം

കഫം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഉന്മാദത്തിന്നു അല്പമായി സംസാരിക്കുക, അരുചി, സ്ത്രീകളെ കാമിക്കുക, വിജനസ്ഥലത്തു ഇരിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുക ഉറക്കം, ഛർദ്ദി, വായിൽകൂടി കഫം ഒലിക്കുക, ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞുകൂടുമ്പോൾ ഉന്മാദത്തിന്നു ഏററവും ബലമുണ്ടാക നഖവും തൊലിയും മൂത്രങ്ങളും വെളുത്തിരിക്കുക ഇവയുണ്ടാകും.

സന്നിപാതോന്മാദലക്ഷണം.

൧൩. യസ്സന്നിപാതപ്രഭവോതിഘോരഃ
സർവ്വൈസ്സമസ്തൈസ്സ ച ഹേതുഭിസ്സ്യാൽ
സർവ്വാണി രൂപാണി ബിഭർത്തി താദൃക്
വിരുദ്ധഭൈഷജ്യവിധിർവ്വിവർജ്യഃ

സന്നിപാതജമായ ഉന്മാദം ഏററവും ഭയങ്കരമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അതു മേൽപറഞ്ഞ എല്ലാ കാരണങ്ങളോടും എല്ലാലക്ഷണങ്ങളോടും കൂടിയിരിക്കും. വിരുദ്ധമായ ചികിത്സയോടുകൂടിയ അതിനെ വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു.

ശോകോന്മാദലക്ഷണം.

൧൪. ചൌരൈർന്നരേന്ദ്രപുരുഷൈരരിഭിസ്തഥാന്യൈർ
വിത്രാസിതസ്യ ധനബാന്ധവസംക്ഷയാദ്വാ
ഗാഢം ക്ഷതേ മനസി ച പ്രിയയാ രിരംസോ
ർജ്ജായതേ ചോൽക്കടതമോ മനസോ വികാരഃ

൧൫. ചിത്രം ബ്രവീതി ച മനോനുഗതം വിസംജ്ഞോ
ഗായത്യഥോ ഹസതി രോദിതി ചാപി മൂഢഃ

കള്ളന്മാരാലോ രാജഭടന്മാരാലോ ശത്രുക്കളാലോ അന്യന്മാരാലോ ഭയപ്പെടുത്തുക കൊണ്ടോ ധനത്തിന്റെയും ബന്ധുക്കളുടെയും നാശംകൊണ്ടോ കാമുകനായിരിക്കുന്നവന്നു സ്ത്രീയെ ലഭിയ്ക്കായ്കകൊണ്ടോ മനസ്സിൽ ക്ഷതം സംഭവിക്കുമ്പോൾ ആ മനസ്സിന്നു വലുതായിരിക്കുന്ന വികാരം ഉണ്ടാകുന്നു അപ്പോൾ അവൻ ബുദ്ധിവിഭ്രമമായ ഗോപ്യവസ്തുവിനെ പറഞ്ഞുപോകുന്നു. വിപരീതമായ ജ്ഞാനത്തോടും മൌഢ്യത്തോടുംകൂടി പാടുകയും ചിരിക്കയും കരകയും ചെയ്യുന്നു.

വിഷോന്മാദലക്ഷണം

രക്തേക്ഷണോ ഹതബലേന്ദ്രിയഭാസ്സുദീനഃ
ശ്യാവാനനോ വിഷകൃതേഥ ഭവേദ്വിസംജ്ഞഃ.

വിഷംകൊണ്ടുള്ള ഉന്മാദത്തിന്റെ ലക്ഷണം കണ്ണു ചുവന്നിരിക്കുക: ബലവും ഇന്ദ്രിയവും ദീപ്തിയും നശിക്കുക, ഏററവും ദീനനായിട്ടും കറുവാളിച്ച മുഖത്തോടും വിപരീതമായ ജ്ഞാനത്തോടും കൂടിയവനായിട്ടും ഭവിക്കുക ഇവയാകുന്നു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൧൬. അവാങ്മുഖസ്തൂന്മുഖോ വാ ക്ഷീണമാംസബലോ നരഃ
ജാഗരൂകോ ഹ്യസന്ദേഹമുന്മാദേന വിനശ്യതി

അധോമുഖനായിട്ടും ഊർദ്ധ്വമുഖനായിട്ടും ഭവിക്കുക മാംസത്തിന്നും ബലത്തിന്നും ക്ഷീണമുണ്ടാക, നിദ്രയില്ലാതിരിക്കുക, ഈ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ഉന്മാദരോഗി മരിക്കും നിശ്ചയം.

ഭൂതോന്മാദ സാമാന്യലക്ഷണം.

൧൭. അമർത്ത്യവാഗ്വിക്രമവീര്യചേഷ്ടോ
ജ്ഞാനാദിവിജ്ഞാനബലാദിഭിര്യഃ
ഉന്മാദകാലോനിയതശ്ച യസ്യ
ഭൂതോത്ഥമുന്മാദമുദാഹരേത്തം.

യാവനൊരുത്തന്റെ വാക്കും പരാക്രമവും ശക്തിയും കർമ്മവും ശാസ്ത്രജ്ഞാനവും ശാസ്ത്രാർത്ഥനിശ്ചയവും സ്മൃതി മുതലായവയുടെ ഗ്രഹണവും മനുഷ്യധർമ്മമല്ലാതെ കാണപ്പെടുന്നുവോ അവനു ഗ്രഹജമായ ഉന്മാദമുണ്ടെന്നു പറയണം. ഉന്മാദം തുടങ്ങുന്നതു ഇന്നകാലത്താണെന്നു നിശ്ചയമില്ലാതെയുമിരിക്കും.

ദേവഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൫൮. സന്തുഷ്ടഃ ശുചിരതിദിവ്യമാല്യഗന്ധോ
നിസ്തന്ദ്രീരവിതഥസംസ്കൃതപ്രഭാഷീ
തേജസ്വീ സ്ഥിരനയനോ വരപ്രദാതാ
ബ്രഹ്മണ്യോ ഭവതി നരസ്സ ദേവജുഷ്ടഃ

ദേവഗ്രഹങ്ങൾ ബാധിക്കുമ്പോൾ സന്തോഷവും ശുദ്ധിയും ഏറ്റവും ദിവ്യമായിരിക്കുന്ന മാല്യത്തിന്റെ ഗന്ധംപോലെ ഇരിക്കുന്ന ഗന്ധവും ഉറക്കമില്ലായ്കയും സത്യം പറകയും സംസ്കൃതം സംസാരിക്കയും തേജസ്സും കണ്ണുകൾ മിഴിച്ചും വരത്തെ കൊടുക്കയും ബ്രാഹ്മണനിൽ ഭക്തിയും ഉണ്ടാകും.

അസുരഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൫൯. സംസ്വേദീ ദ്വിജഗുരുദേവദോഷവക്താ
ജിഹ്മാക്ഷോ വിഗതഭയോ വിമാർഗ്ഗദൃഷ്ടിഃ
സന്തുഷ്ടോ ന ഭവതി ചാന്നപാനജാതൈഃ
ദുഷ്ടാത്മാ ഭവതി സ ദേവശത്രുജുഷ്ടഃ.

അസുരഗ്രഹത്താൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവന്റെ ലക്ഷണം വിയർപ്പോടു കൂടിയിരിക്ക, ബ്രാഹ്മണരുടെയും ഗുരുക്കന്മാരുടെയും ദേവന്മാരുടെയും ദോഷങ്ങളെ പറക, കണ്ണുകൾ വളഞ്ഞിരിക്ക, ഭയമില്ലായ്ക, കണ്ണുകൾ മാർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നു തെറ്റുക, അന്നപാനങ്ങൾ എത്ര ഉപയോഗിച്ചാലും തൃപ്തിയില്ലാതിരിക്ക, ദുഷ്ടബുദ്ധിയായിരിക്ക ഇവയാകുന്നു.

ഗന്ധർവ്വഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൬൦. ഹൃഷ്ടാത്മാ പുലിനവനാന്തരോപസേവീ
സ്വാചാരഃ പ്രിയപരിഗീതഗന്ധമാല്യഃ
നൃത്യൻ വൈ പ്രഹസതി ചാരു ചാല്പശബ്ദം
ഗന്ധർവ്വഗ്രഹപരിപീഡിതോ മനുഷ്യഃ

ഗന്ധർവ്വഗ്രഹത്താൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവന്റെ ലക്ഷണം മനസ്സന്തോഷത്തോടുകൂടിയിരിക്ക, മണൽത്തിട്ടകളിലും വനമധ്യത്തിലും നടന്നിരിക്ക, സദാചാരത്തോടുകൂടിയിരിക്ക, പാട്ടിലും ഗന്ധമാല്യങ്ങളിലും പ്രിയമുണ്ടാക, നൃത്തം ചെയ്ക ചിരിക്ക മനോഹരമായും അല്പമായും സംസാരിക്ക ഇവയാകുന്നു.

യക്ഷഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൬൧. താമ്രാക്ഷഃ പ്രിയതനുരക്തവസ്ത്രധാരീ
ഗംഭീരോ ദ്രുതഗതിരല്പവാക് സഹിഷ്ണുഃ
തേജസ്വീ വദതി ച കിം ദദാമി കസ്മൈ
യോ യക്ഷഗ്രഹപരിപീഡിതോ മനുഷ്യഃ

യക്ഷഗ്രഹം ഗ്രഹിച്ചാൽ കണ്ണുകൾ ചെമന്നവയായിരിക്കും. ശോഭനമായും സൂക്ഷ്മമായും ഇരിക്കുന്ന ചുവന്ന വസ്ത്രത്തെ ധരിക്കുന്നവനായിരിക്കും. ഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടിയുമിരിക്കും. വേഗത്തിൽ നടക്കും, അല്പമായി സംസാരിക്കും. ക്ഷമയും തേജസ്സുമുണ്ടാകും. ഞാൻ ആർക്കായിക്കൊണ്ടു എന്തിനെ കൊടുക്കേണ്ടു എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കും.

(൫൩) ഉന്മാദഭൂതോന്മാദനിദാനം

പിതൃഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൨൫. പ്രേതേഭ്യോ വിസൃജതി സംസ്തരേഷു പിണ്ഡാൻ
ശാന്താത്മാ ജലമപി ചാപസവ്യവസ്ത്രഃ
മാംസേപ്സുസ്തിലഗുഡപായസാഭികാമ-
സ്തദ്ഭക്തോ ഭവതി പിതൃഗ്രഹേണ ജുഷ്ടഃ

പിതൃഗ്രഹത്താൽ ബാധിക്കപ്പെട്ടവൻ ദർഭകൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട മെത്തവിരിപ്പിന്മേൽ ശാന്തമായിരിക്കുന്ന മനസ്സോടും വലത്തുതോളത്തിട്ട ഉത്തരീയത്തോടുംകൂടി പ്രേതന്മാർക്ക പിണ്ഡത്തെയും ഉദകത്തെയും കൊടുക്കും. മാംസം എള്ള ശർക്കര പായസം ഇവയിൽ ആഗ്രഹമുള്ളവനായും പിതൃഭക്തനായുമിരിക്കും.

ഭുജംഗമഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൨൬. യസ്തൂർവ്യാം പ്രസരതി സർപ്പവത്കദാചിത്
സൃക്കിണ്യൌ വിലിഹതി ജിഹ്വയാ തഥൈവ
ക്രോധാലുർഗുഡമധുദുഗ്ധപായസേപ്സു-
ർജ്ഞാതവ്യോ ഭവതി ഭുജംഗമേന ജുഷ്ടഃ

ധരണീതലത്തിൽ ചിലപ്പോൾ സർപ്പത്തെപ്പോലെ ഭൂമിയിൽ സഞ്ചരിക്കയും നാക്കുകൊണ്ട കടവായെ നക്കുകയും കോപിക്കയും ശർക്കര തേൻ, പാൽ പായസം ഇവയെ ഇച്ഛിക്കയും ചെയ്യുന്നവനാരോ അവൻ ഭുജംഗമഗ്രഹത്താൽ പിടിക്കപ്പെട്ടവനാകുന്നു എന്ന അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

രാക്ഷസഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൨൭. മാംസാസൃഗ്വിവിധസുരാവികാരലിപ്സു-
ർന്നിർല്ലജ്ജോ ഭൃശമതിനിഷ്ഠുരോതിശൂരഃ
ക്രോധാലുർവ്വിപുലബലോ നിശാവിഹാരീ
ശൌചദ്വിഡ്ഭവതി സ രാക്ഷസൈർഗ്ഗൃഹീതഃ

രാക്ഷസഗ്രഹത്താൽ പിടിക്കപ്പെട്ടവൻ മാംസത്തിലും രക്തത്തിലും പലവിധങ്ങളായ മദ്യങ്ങളിലും ഇച്ഛയുള്ളവനായും ലജ്ജയില്ലാത്തവനായും ഏറ്റവും ക്രൂരനായും ഏറ്റവും ശൌര്യമുള്ളവനായും കോപിയായും വളരെ ബലമുള്ളവനായും രാത്രിയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നവനായും ശുചിയില്ലാത്തവനായും ഇരിക്കും. രാക്ഷസശബ്ദംകൊണ്ടു ബ്രഹ്മരാക്ഷസാദികളെയും ഗ്രഹിക്കണം. ബ്രഹ്മരക്ഷസ്സിന്റെ ലക്ഷണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള വിശേഷവചനത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു "ദേവവിപ്രഗുരുദ്വേഷീ വേദവേദാംഗവിച്ഛുചിഃ ആത്മപീഡാകരോ ഹാസീ ബ്രഹ്മരക്ഷസ്സമന്വിതഃ" ദേവന്മാരെയും ബ്രാഹ്മണരെയും ഗുരുക്കന്മാരെയും ദ്വേഷിക്കുക, വേദശാസ്ത്രങ്ങളെ അറിക, ശുദ്ധനായിരിക്കുക, ആത്മപീഡയെ ചെയ്ക, ചിരിക്കുക ഇതൊക്കെ ബ്രഹ്മരാക്ഷസനാൽ പിടിക്കപ്പെട്ടവന്റെ ലക്ഷണം.

പിശാചഗ്രഹപീഡിതലക്ഷണം.

൨൮. ഉദ്ധ്വസ്തഃ കൃശപരുഷശ്ചിരപ്രലാപീ
ദുർഗ്ഗന്ധോ ഭൃശമശുചിസ്തഥാതിലോലഃ
ബഹ്വാശീ വിജനവനാന്തരോപസേവീ
വ്യാചേഷ്ടൻ ഭ്രമതി രുദൻ പിശാചജുഷ്ടഃ

പിശാചഗ്രഹത്താൽ പിടിക്കപ്പെട്ടവൻ ഒട്ടും തെളിച്ചിട്ടില്ലാത്ത "ഉദ്ധ്വസ്ത" എന്ന പാഠാന്തരമുണ്ട്. ഒരിടത്തും ഉറച്ചിരിക്കാത്തവൻ എന്നർത്ഥം ഗ്രഹിക്കണം. വിദ്വാന്മാർ "വിധ്വംസിതഃ" എന്ന പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ ഉദ്ധ്വസ്തമെന്ന പാഠാന്തരം ന്യായമാകുന്നു എന്ന വിചാരിക്കുന്നു. ദേഹം കൃശമായിട്ടും പരുഷമായിട്ടും ഇരിക്കുക അല്പസമയം കൊണ്ട ദുർഗ്ഗന്ധമുണ്ടാക, ശുചിത്വമില്ലാതിരിക്കുക അന്യന്മാരുടെ വസ്തുക്കളിൽ വളരെ ആഗ്രഹമുണ്ടാക, വളരെ ഭക്ഷിക്കുക വിജനങ്ങളായുള്ള വനത്തിലും പോയിരിക്കുക വിരുദ്ധമായി സംസാരിക്കുക കരഞ്ഞുനടക്കുക ഇത്യാദി ലക്ഷണങ്ങൾ കാണും.

ഉന്മാദഭൂതോന്മാദനിദാനം (തുടർ)

മേൽപ്പറയപ്പെട്ട ഗ്രഹങ്ങൾ ഗ്രഹിക്കുന്നതു ഹിംസിപ്പാനായിക്കൊണ്ടും ക്രീഡിപ്പാനായിക്കൊണ്ടും പൂജിപ്പാനായിക്കൊണ്ടും ആകുന്നു. അവയിൽ ഹിംസിപ്പാനായിക്കൊണ്ടു ഗ്രഹിക്കുന്നതു അസാദ്ധ്യമാകയാൽ അതിന്റെ ലക്ഷണത്തെ പറയുന്നു.

൨൩. സ്ഥൂലാക്ഷോ ദ്രുതമടനസ്സ്വഫേനലേഹീ
നിദ്രാലുഃ പതതി ച കമ്പതേ ച യോƒതി।
യശ്ചാദ്രിദ്വിരദനഗാദിവിച്യുതസ്സ്യാൽ
സോƒസാദ്ധ്യോ ഭവതി തഥാ ത്രയോദശാബ്ദേ.

കണ്ണുകൾ തുറിച്ചിരിക്ക, വേഗം നടക്ക, വായിൽക്കൂടി പതവമിക്കയും അതിനെ നക്കുകയും ചെയ്ക, എപ്പോഴും ഉറങ്ങുക, വീഴുക, വിറയ്ക്കുക ഈ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ഭൂതോന്മാദം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. പർവ്വതം ആന വൃക്ഷം മുതലായവയിൽനിന്നു വീഴ്ചയുണ്ടായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഭൂതോന്മാദം സംഭവിക്കുന്നതായാൽ ആയതും അസാദ്ധ്യംതന്നെ. പതിമൂന്നാം വത്സരത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഭൂതോന്മാദവും അസാദ്ധ്യം.

ബാധിഗ്രഹണകാലം.

൨൪. ദേവഗ്രഹാഃ പൌർണ്ണമാസ്യാമസുരാസ്സന്ധ്യയോരപി
ഗന്ധർവ്വാഃ പ്രായശോƒഷ്ടമ്യാം യക്ഷാശ്ച പ്രതിപദ്യഥ

൨൫. പിതൃഗ്രഹാഃ കൃഷ്ണദർശേ ഹി പഞ്ചമ്യാമപി ചോരഗാഃ
രക്ഷാംസി രാത്രൌ പൈശാചാശ്ചതുർദ്ദശ്യാം വിശന്തി ഹി

മേല്പറഞ്ഞ ഗ്രഹങ്ങൾ ബാധിക്കുന്ന കാലത്തെ പറയുന്നു. ദേവഗ്രഹങ്ങൾ പൌർണ്ണമാസിയിലും അസുരഗ്രഹങ്ങൾ രണ്ടു സന്ധ്യകളിലും ഗന്ധർവ്വഗ്രഹങ്ങൾ മിക്കവാറും അഷ്ടമിയിലും യക്ഷഗ്രഹങ്ങൾ പ്രതിപദത്തിലും പിതൃഗ്രഹങ്ങൾ അമാവാസിയിലും ഉരഗഗ്രഹങ്ങൾ പഞ്ചമിയിലും രാക്ഷസഗ്രഹങ്ങൾ രാത്രിയിലും പിശാചഗ്രഹങ്ങൾ ചതുർദ്ദശിയിലും ബാധിക്കുന്നു. ഇതിൽ അമാവാസിയിൽ ബാധിക്കുന്ന പിതൃഗ്രഹങ്ങൾ കൊല്ലുമെന്നും ശേഷം ഗ്രഹങ്ങൾ ബാധിക്കുമെന്നും ആകുന്നു ഈ ശ്ലോകത്തിൽനിന്നു ധരിക്കേണ്ടതു.

മനുഷ്യശരീരത്തിൽ ആവേശിച്ചു പലവിധം വികൃതികളെ ചെയ്യുവാൻ ശക്തിയുള്ളവയായ ഗ്രഹങ്ങളെ മനുഷ്യർക്കു കാണ്മാൻ കഴിയാതിരിക്കുന്നതെങ്ങിനെ എന്നുള്ള ചോദ്യത്തെ പരിഹരിക്കുന്നു.

൨൬. ദർപ്പണാദീൻ യഥാ ഛായാ ശീതോഷ്ണം പ്രാണിനോ യഥാ
സ്വമണിം ഭാസ്കരാർച്ചിശ്ച യഥാ ദേഹം ച ദേഹധൃക്

൨൭. വിശന്തി ച ന ദൃശ്യന്തേ ഗ്രഹാസ്തദ്വച്ഛരീരിണഃ

ഛായ കണ്ണാടി വെള്ളം എണ്ണ മുതലായവയെ ആവേശിക്കുന്നപോലെയും ശീതോഷ്ണം പ്രാണികളെ ആവേശിക്കുന്നപോലെയും സൂര്യതേജസ്സ് സൂര്യകാന്തത്തെ ആവേശിക്കുന്നപോലെയും ആത്മാവു ദേഹത്തെ ആവേശിക്കുന്നപോലെയും ആകുന്നു ഗ്രഹങ്ങൾ ശരീരികളെ ആവേശിക്കുന്നതു. ഛായ മുതലായവ കണ്ണാടി മുതലായവയെ ആവേശിക്കുന്നതു നാം കാണുന്നില്ലല്ലോ. അതുപോലെ ഗ്രഹാവേശത്തെയും കാണുന്നില്ല.

അശുചിയായ മനുഷ്യശരീരത്തിൽ ദേവന്മാർ സഞ്ചരിക്കുന്നതല്ലെന്നും ഒരു വചസ്സുകൊണ്ടു ദേവന്മാർ സ്വന്തമായ ധർമ്മാദികർമ്മത്തിന്നു ദേവാദ്യഗ്രഹങ്ങൾ ഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നും ഉള്ള സന്ദേഹത്തിന്നു ഇവിടെ ചേർന്നതു അനുചിതമായി വരികയില്ലല്ലോ. ന തേ മനുഷ്യൈസ്സഹ സംവിശന്തി ന വാ മനുഷ്യാൻ ക്വചിദാവിശന്തി യേ ത്വാവിശന്തീതി വദന്തി മോഹാത് തേ ഭൂതവിദ്യാവിഷയാദപോഹ്യാഃ. അവർ മനുഷ്യരോടുകൂടെ പാർക്കുന്നില്ല അവർ മനുഷ്യരെ ഒരിക്കലും ബാധിക്കുന്നില്ല ബാധിക്കുന്നു എന്നു മോഹംകൊണ്ടു ചിലർ പറയുന്നതു ഭൂതവിദ്യയിൽ അറിവില്ലാത്തവരാകുന്നു.

ഇതി കേരളവർമ്മകൃതേ സാരചന്ദ്രികാഖ്യേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഉന്മാദരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

അപസ്മാരനിദാനം.

---

൧. തമഃപ്രവേശഃ സംരംഭോ ദോഷോദ്രേകഹതസ്മൃതേഃ
അപസ്മാര ഇതി ജ്ഞേയോ ഗദോ ഘോരശ്ചതുർവ്വിധഃ

വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു സ്മരണയെ നശിപ്പിക്കുമ്പോൾ ഇരുട്ടിൽ അകപ്പെട്ടപോലെ തോന്നുകയും കണ്ണുകൾ ഉരുളുകയും കൈകാലുകൾ അങ്ങുമിങ്ങും എടുത്തിടുകയും ചെയ്യും. ഈ രോഗം അപസ്മാരമെന്നറിയണം. ഭയങ്കരമായ ഈ വ്യാധി വാതം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫം ഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ നാലുവിധമാകുന്നു.

പൂർവ്വരൂപം.

൨. ഹൃത്കമ്പഃ ശൂന്യതാ സ്വേദോ ധ്യാനം മൂർച്ഛാ പ്രമൂഢതാ
നിദ്രാനാശശ്ച തസ്മിംശ്ച ഭവിഷ്യതി ഭവത്യഥ

അപസ്മാരം ഉണ്ടാവാൻ ഭാവിക്കുമ്പോൾ ഹൃദയം വിറയ്ക്കുക ഹൃദയത്തിനു ശൂന്യത തോന്നുക, വിയർക്കുക ചിന്തയുണ്ടാക മനസ്സും ഇന്ദ്രിയങ്ങളും മോഹിക്കുക; ഉറക്കമില്ലായ്ക ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടാകും.

വാതാപസ്മാരലക്ഷണം.

൩. കമ്പതേ പ്രദശേദ്ദന്താൻ ഫേനോദ്വാമീ ശ്വസിത്യപി
പരുഷാരുണകൃഷ്ണാനി പശ്യേദ്രൂപാണി ചാനിലാൽ.

വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന അപസ്മാരത്തിങ്കൽ വിറയ്ക്കുക പല്ലുകടിക്കുക നുരയെ ഛർദ്ദിക്കുക ദീർഘശ്വാസം വിടുക ഓരോ രൂപങ്ങളെ പരുപരുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും കറുത്തിട്ടും കാണുക തന്നെ ഭീതിയുള്ളവയായിൽ വല്ല തല്ലുക കറുത്ത മനുഷ്യൻ ഓടിവരുന്നു എന്നു തോന്നുക ഇവയുണ്ടാകും.

പിത്താപസ്മാരലക്ഷണം.

൪. പീതഫേനാംഗവക്ത്രാക്ഷഃ പീതാസൃഗ്രൂപദർശകഃ
സതൃഷ്ണോഷ്ണാനലവ്യാപ്തലോകദർശീ ച പൈത്തികഃ

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന അപസ്മാരത്തിനു വായിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നനുരയും ദേഹവും മുഖവും കണ്ണുകളും മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും സമസ്തവസ്തുക്കളെയും മഞ്ഞളിച്ചും ചുവന്നിട്ടും കാണും തണ്ണീർദ്ദാഹവും ചൂടുമുണ്ടാകും ജഗത്തൊക്കെയും അഗ്നിവ്യാപ്തമായിട്ടു കാണപ്പെടും. മഞ്ഞനിറമുള്ള മനുഷ്യർ ഓടിവരുന്നു എന്നു തോന്നും.

കഫാപസ്മാരലക്ഷണം.

൫. ശുക്ലഫേനാംഗവക്ത്രാക്ഷഃ ശീതഹൃഷ്ടാംഗജോ ഗുരുഃ
പശ്യേച്ഛുക്ലാനി രൂപാണി ശ്ലൈഷ്മികോ മുച്യതേ ചിരാൽ

കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന അപസ്മാരത്തിനു വായിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്നതായ നുരയും ശരീരവും മുഖവും കണ്ണുകളും വെളുത്തിരിക്കും ശരീരം തണുപ്പോടും രോമാഞ്ചത്തോടും ഗുരുത്വത്തോടും കൂടിയിരിക്കും സമസ്തവസ്തുക്കളും വെളുത്തിരിക്കുന്നവയായിട്ടു കാണപ്പെടും വെളുത്ത മനുഷ്യർ ഓടിവരുന്നു എന്നു തോന്നും വാതാപസ്മാരത്തിന്റേയും പിത്താപസ്മാരത്തിന്റേയും വേഗം ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു വിട്ടുപോകും. ഈ കഫാപസ്മാരത്തിന്റെ വേഗം വളരെ നേരംകൊണ്ടേ വിടു.

സന്നിപാതാപസ്മാരലക്ഷണം.

൬. സർവ്വൈരേതൈഃ സമസ്തൈശ്ച ലിംഗൈർജ്ഞേയസ്ത്രിദോഷജഃ
അപസ്മാരഃ സ ചാസാധ്യോ യഃ ക്ഷീണസ്യാനവശ്ച യഃ

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന അപസ്മാരത്തിനു എല്ലാ അപസ്മാരങ്ങളുടേയും ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും അതു അസാധ്യമാകുന്നു ക്ഷീണനായുള്ളവനുണ്ടാകുന്ന അപ

സ്മരണയും ഉണ്ടായതിന്റെ ശേഷം വളരെ നേരം ചെന്നതായ അപസ്മാരവും അസാദ്ധ്യം.

൧. പ്രസ്ഫുരന്തം സുബഹുശഃ ക്ഷീണം പ്രചലിതഭ്രുവം
നേത്രാഭ്യാം ച വികുർവ്വാണമപസ്മാരോ വിനാശയേൽ.

ഉടക്ക ചാടുക മുതലായ പ്രവൃത്തികളെ ചെയ്കയും ക്ഷീണിക്കയും പുരികങ്ങളിളകി കണ്ണുകൾകൊണ്ടു പലമാതിരി വികൃതികളെ കാണിക്കയും ചെയ്യുന്ന അപസ്മാരരോഗി മരിക്കും.

അപസ്മാരാവധി.

൨. പക്ഷാദ്വാ ദ്വാദശാഹാദ്വാ മാസാദ്വാ കുപിതാ മലാഃ
അപസ്മാരായ കുർവ്വന്തി വേഗം കിഞ്ചിദഥാന്തരം.

പിത്താപസ്മാരം പതിനഞ്ചുദിവസംകൊണ്ടിളകും. വാതാപസ്മാരം പന്ത്രണ്ടു ദിവസംകൊണ്ടിളകും. കഫാപസ്മാരം മുപ്പതുദിവസംകൊണ്ടിളകും. വാതാദിദോഷങ്ങൾ മേൽപ്പറയപ്പെട്ട കാലങ്ങൾകൊണ്ടു കോപിച്ചിട്ടാകുന്നു വേഗത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതു്. എന്നാൽ ദോഷങ്ങൾ എല്ലായ്പോഴും വേഗത്തെ ചെയ്യുന്നതു് യുക്തമായിരിക്കവെ അപ്രകാരം ചെയ്യാതെ പതിനഞ്ചുദിവസംകൊണ്ടും പന്ത്രണ്ടുദിവസംകൊണ്ടും മുപ്പതുദിവസംകൊണ്ടും വേഗത്തെ ചെയ്യുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതു ശരിയായിട്ടുള്ളതാണോ എന്നുള്ള ശങ്കയെ താഴെപ്പറയുന്ന ശ്ലോകം പരിഹരിക്കുന്നതാകുന്നു.

൩. ദേവേ വർഷത്യപി യഥാ ഭൂമൗ ബീജാനി കാനിചിൽ
ശരദി പ്രതിരോഹന്തി തഥാ വ്യാധിസമുച്ഛ്രയാഃ.

യാതൊരുപ്രകാരം ഭൂമിയിലുള്ള ചില ബീജങ്ങൾ വർഷകാലത്തിലും ചില ബീജങ്ങൾ ശരൽക്കാലത്തിലും മുളയ്ക്കുന്നുവോ അപ്രകാരം ഈ വ്യാധിയും തക്കതായിരുന്നിട്ടു മേൽ പറയപ്പെട്ട ദിവസങ്ങളിൽ മുളയ്ക്കുന്നു.

ഇതി കേരളവർമ്മകൃതേ സാരചന്ദ്രികാഖ്യേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ അപസ്മാരനിദാനം
സമാപ്തം.

വാതവ്യാധിനിദാനം.

൧. രൂക്ഷശീതാല്പലഘ്വന്നവ്യവായാതിപ്രജാഗരൈഃ
വിഷമാദുപചാരാച്ച ദോഷാസൃക്സ്രവണാദപി.

൨. ലംഘനപ്ലവനാത്യധ്വവ്യായാമാതിവിചേഷ്ടിതൈഃ
ധാതൂനാം സംക്ഷയാച്ചിന്താശോകരോഗാതികർഷണാൽ

൩. വേഗസന്ധാരണാദാമാദഭിഘാതാദഭോജനാൽ
മർമ്മാബാധാൽ ഗജോഷ്ട്രാശ്വശീഘ്രയാനാപതംസനാൽ

൪. ദേഹേ സ്രോതാംസി രിക്താനി പൂരയിത്വാനിലോ ബലീ
കരോതി വിവിധാൻ വ്യാധീൻ സർവ്വാംഗൈകാംഗസംശ്രയാൻ.

൫. അവ്യക്തം ലക്ഷണം തേഷാം പൂർവ്വരൂപമിതി സ്മൃതം
ആത്മരൂപം തു തദ്വ്യക്തമപായോ ലഘുതാ പുനഃ

രൂക്ഷമായും ശീതമായും അല്പമായും ലഘുവായും ഇരിക്കുന്ന അന്നത്തെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും ഏറ്റവും ഉറക്കമിളക്ക ഹേതുവായിട്ടും പ്രയാസകരമായ ആചാരം ഹേതുവായിട്ടും ദോഷങ്ങൾക്കും രക്തത്തിനും സ്രവം ഹേതുവായിട്ടും ലംഘനം ഹേതുവായിട്ടും ചാടുക ഹേതുവായിട്ടും നദിയെ നീന്തിക്കടക്ക ഹേതുവായിട്ടും അധികം വഴിന

(൧൫) വാതവ്യാധിനിദാനം

[illegible] ഹേതുവായിട്ടും [illegible] അധികമായി ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും [illegible] ഹേതുവായിട്ടും ചിന്ത ഹേതുവായിട്ടും ശോകം ഹേതുവായിട്ടും രോഗം കൊണ്ടു [illegible] ഹേതുവായിട്ടും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും [illegible] ഹേതുവായിട്ടും [illegible] ഹേതുവായിട്ടും ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും മർമ്മങ്ങളിൽ തട്ടി [illegible] മുറിവു മുതലായവ [illegible] ഹേതുവായിട്ടും ആന, കുതിര [illegible] ഇവയിൽ കയറി [illegible] വീഴുക ഹേതുവായിട്ടും വാതം കോപിച്ചു [illegible] നാഡികളിൽ സഞ്ചരിച്ചു [illegible] എല്ലാ അംഗങ്ങളെയും [illegible] ആശ്രയിച്ചു ബഹുവിധങ്ങളായിരിക്കുന്ന വ്യാധികളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

വിവിധവ്യാധികൾ.

൫. സങ്കോചഃ പർവ്വണാം സ്തംഭോ ഭംഗോഽസ്ഥ്നാം പർവ്വണാമപി
ലോമഹർഷഃ പ്രലാപശ്ച പാണിപൃഷ്ഠശിരോഗ്രഹഃ

൬. ഖാഞ്ജ്യപാംഗുല്യകുബ്ജത്വം ശോഷോഽംഗാനാമനിദ്രതാ
ഗർഭശുക്രരജോനാശഃ സ്പന്ദനം ഗാത്രസുപ്തതാ.

൭. ശിരോനാസാക്ഷിജത്രൂണാം ഗ്രീവായാശ്ചാപി ഹുണ്ഡനം
ഭേദസ്തോദാർത്തിരാക്ഷേപോ മുഹുശ്ചായാസ ഏവ ച

൮. ഏവംവിധാനി രൂപാണി കരോതി കുപിതോഽനിലഃ
ഹേതുസ്ഥാനവിശേഷാച്ച ഭവേദ്രോഗവിശേഷകൃത്

സന്ധികൾ [illegible] ചെയ്ക, അസ്ഥികളും സന്ധികളും പൊട്ടി [illegible], പിച്ചുപറക, കൈകളിലും പൃഷ്ഠത്തിലും ശിരസ്സിലും പിടുത്തമുണ്ടാക, [illegible], [illegible] അവയവങ്ങൾ [illegible], [illegible] നാശിക്കുക, [illegible] ശിരസ്സ് [illegible], [illegible] പ്രവേശിക്കുക [illegible] ചെയ്ക, [illegible], [illegible], അംഗങ്ങൾ [illegible], ഇപ്രകാരമുള്ള [illegible] വാതം കോപിക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടാകും. ഹേതുവിശേഷം ഹേതുവായിട്ടും സ്ഥാനവിശേഷം ഹേതുവായിട്ടും രോഗവിശേഷങ്ങളും ഉണ്ടാകും. [illegible] വാതം [illegible] ഉണ്ടാകുന്ന [illegible] രോഗം. [illegible] അനിലൻ [illegible] ഉണ്ടാകുന്ന [illegible] രോഗം.

കോഷ്ഠാശ്രിതവാതലക്ഷണം.

൯. തത്ര കോഷ്ഠാശ്രിതേ ദുഷ്ടേ നിഗ്രഹോ മൂത്രവർച്ചസോഃ
ബ്രധ്നഹൃദ്രോഗഗുല്മാർശഃ പാർശ്വശൂലം ച മാരുതേ

[illegible] ഇരിക്കുന്ന വാതം കോപിച്ചാൽ മൂത്രത്തിനും മലത്തിനും തടവും [illegible] ഹൃദ്രോഗവും ഗുല്മവും അർശസ്സും പാർശ്വഭാഗങ്ങളിൽ വേദനയും ഉണ്ടാകും.

സർവ്വാംഗകുപിതവാതലക്ഷണം.

൧൦. സർവ്വാംഗകുപിതേ വാതേ ഗാത്രസ്ഫുരണഭഞ്ജനം
വേദനാഭിഃ പരീതശ്ച സ്ഫുടന്തീവാസ്യ സന്ധയഃ

സർവ്വാംഗങ്ങളിലും വാതം കോപിച്ചാൽ എല്ലാ [illegible] വേദനയും [illegible] സന്ധികൾ പൊട്ടിപ്പോകുന്നതുപോലെ [illegible] ഉണ്ടാകും.

ഗുദസ്ഥിതവാതലക്ഷണം.

൧൧. ഗ്രഹോ വിണ്മൂത്രവാതാനാം ശൂലാധ്മാനാശ്മശർക്കരാഃ
ജംഘോരുത്രികപാത്പൃഷ്ഠരോഗശോഷൗ ഗുദസ്ഥിതേ.

വാതം ഉദരത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുമ്പോൾ മലമൂത്രങ്ങൾക്കും അധോവായുവിനും തടവും വയററിൽ വേദനയും വയററുവീർപ്പും അർശസ്സ് മുതലായ രോഗങ്ങളും കണങ്കാലുകൾ, തുടകൾ, തണ്ടെല്ലിന്റെ താഴത്തെ ഭാഗം, കാലുകൾ, പൃഷ്ഠാസ്ഥികൾ ഇവകൾക്ക് വേദനയും ശോഷവും ഉണ്ടാകും.

ആമാശയസ്ഥിതവാതലക്ഷണം

൧൨. തത്ര പാർശ്വോദരഹൃന്നാഭേസ്തൃഷ്ണോദ്ഗാരവിഷൂചികാഃ
കാസഃ കണ്ഠാസ്യശോഷശ്ച ശ്വാസശ്ചാമാശയസ്ഥിതേ

ആമാശയത്തിങ്കൽ വാതം കോപിച്ചാൽ പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും വയററിലും ഹൃദയത്തിങ്കലും നാഭിയിങ്കലും വേദന, തണ്ണീർദാഹം, തേട്ടൽ, വിസൂചിക, ചുമ, തൊണ്ടയുണങ്ങൽ, വായവരൾച്ച, ശ്വാസം ഇവയുമുണ്ടാകും.

പക്വാശയസ്ഥിതവാതലക്ഷണം.

൧൩. പക്വാശയസ്ഥോഽന്ത്രകൂജം ശൂലാടോപൌ കരോതി ച
കൃച്ഛ്രമൂത്രപുരീഷത്വമാനാഹം ത്രികവേദനാം

പക്വാശയത്തിങ്കൽ വായു കോപിച്ചാൽ കുടലിരയ്ക്കലും വയററിൽ വേദനയും വയററിൽ പെട്ടെന്ന് ഒരു ശബ്ദവും മൂത്രകൃച്ഛ്രവും മലബന്ധവും വയർവീർപ്പും തണ്ടെല്ലിൽ വേദനയുമുണ്ടാകും.

ശ്രോത്രാദീന്ദ്രിയഗതവാതലക്ഷണം.

൧൪. ശ്രോത്രാദിഷ്വിന്ദ്രിയവധം കുര്യാദ്ദുഷ്ടസമീരണഃ

ചെവി, കണ്ണ്, മൂക്ക്, മുതലായ ഇന്ദ്രിയങ്ങളിൽ വായു കോപിച്ചാൽ അതാതു ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ നശിപ്പിക്കും.

ത്വഗ്ഗതവാതലക്ഷണം.

ത്വഗ്രൂക്ഷാ സ്ഫുടിതാ സുപ്താ കൃശാ കൃഷ്ണാ ച തുദ്യതേ
൧൫. ആതന്യതേ സരാഗാ ച പർവ്വരുക് ത്വഗ്ഗതേഽനിലേ

ത്വക്കിങ്കൽ വായു കോപിക്കുക ത്വക്കിനു പരുപരുപ്പും പൊട്ടലും തരിപ്പും കൃശതയും കറുപ്പും ഉണ്ടാകും. സൂചികൊണ്ടു കുത്തുന്നതുപോലെയും വലിക്കുന്നതുപോലെയും ഉള്ള വേദനയും സന്ധികളിൽ വേദനയുമുണ്ടാകും. ചിലർ ത്വക്കിന് ചുവപ്പു നിറമുണ്ടാകുമെന്നും പറയുന്നു.

അസൃഗ്ഗതവാതലക്ഷണം.

൧൬. രുജസ്തീവ്രാഃ സസന്താപാ വൈവർണ്ണ്യം കൃശതാഽരുചിഃ
ഗാത്രേ ചാരൂംഷി ഭുക്തസ്യ സ്തംഭശ്ചാസൃഗ്ഗതേഽനിലേ

രക്തത്തിൽ വാതം കോപിക്കുമ്പോൾ സഹിപ്പാൻ പാടില്ലാത്ത വേദനയും ചൂടും നിറപ്പകർച്ചയും കൃശതയും അരുചിയും പുണ്ണുകളും ഭക്ഷണംകഴിഞ്ഞുകൂടുമ്പോൾ ശരീരത്തിനു സ്തംഭവും ഉണ്ടാകും.

മാംസമേദോഗതവാതലക്ഷണം.

൧൭. ഗുർവ്വംഗം തുദ്യതേഽത്യർത്ഥം ദണ്ഡമുഷ്ടിഹതം യഥാ
സരുക് ശ്രമിതമത്യർത്ഥം മാംസമേദോഗതേഽനിലേ

വാതം മാംസമേദസ്സുകളിൽ കോപിച്ചാൽ ശരീരത്തിന്നു ഘനവും ഏറാവും കുത്തിനോവും വടികൊണ്ടോ മുഷ്ടികൊണ്ടോ അടിക്കപ്പെട്ടതിനോടു തുല്യമായിട്ടു വേദനയോടെ ഏറാവും തളർച്ചയോടുംകൂടിയിരിക്കും.

മജ്ജാസ്ഥികുപിതവാതലക്ഷണം

൧൮. ഭേദോഽസ്ഥിപർവ്വണാം സന്ധിശൂലം മാംസബലക്ഷയഃ
അസ്വപ്നഃ സന്തതാ രുക്ച മജ്ജാസ്ഥികുപിതേഽനിലേ.

വാതം മജ്ജ അസ്ഥി എന്നിവയെ ആശ്രയിച്ചു കോപിച്ചാൽ അസ്ഥികൾക്കും ഏപ്പുകൾക്കും പിളർച്ചയും സന്ധികളിൽ വേദനയും മാംസത്തിനും ബലത്തിനും ക്ഷയവും ഉറക്കമില്ലായ്കയും എപ്പോഴും വേദനയും ഉണ്ടാകും.

ശുക്ലഗതവാതലക്ഷണം.

൨൦. ക്ഷിപ്രം മുഞ്ചതി ബധ്നാതി ശുക്രം ഗർഭമഥാപി വാ
വികൃതിം ജനയേച്ചാപി ശുക്രസ്ഥഃ കുപിതോഽനിലഃ

വാതം ശുക്ലത്തിൽ കോപിച്ചാൽ ശുക്ലം വേഗത്തിൽ പോകയോ പോകാതിരിക്കയോ ശുക്ലത്തിന്നു ദുഷ്ടത ഭവിക്കയോ ചെയ്യും. സ്ത്രീകൾക്കാകിൽ ഗർഭസ്രാവമോ ഗർഭനാശമോ ശിശുവിന്നു അംഗഹീനതയോ പ്രസവത്തിന്നു താമസമോ ഭവിക്കും.

സിരാഗതവാതലക്ഷണം.

൨൧. കുര്യാത്സിരാഗതശ്ശൂലം സിരാകുഞ്ചനപൂരണം
സബാഹ്യാഭ്യന്തരായാമം ഖല്ലീം കൌബ്ജ്യമഥാപി വാ

വായു ഞരമ്പുകളിൽ കോപിച്ചാൽ വേദനയെ ഉണ്ടാക്കും; ഞരമ്പുകളെ വലിക്കുകയും വീർപ്പിക്കയും ചെയ്യും. ബാഹ്യായാമം, അന്തരായാമം, ഖല്ലീ, കുബ്ജത ഇതുകളെയുമുണ്ടാക്കും.

സ്നായുഗതവാതലക്ഷണം.

൨൨. സർവ്വാംഗൈകാംഗരോഗാംശ്ച കുര്യാത്സ്നായുഗതോഽനിലഃ

വായു സ്നായുകളിൽ കോപിച്ചാൽ എല്ലാ ശരീരമോ ഒരു ശരീരമോ രോഗത്തോടുകൂടിയതായി ഭവിക്കും.

സന്ധിഗതവാതലക്ഷണം.

൨൩. ഹന്തി സന്ധിഗതസ്സന്ധീൻ ശൂലശോഫൌ കരോതി ച

വാതം സന്ധിയിൽ ചെന്നു കോപിച്ചാൽ സന്ധികൾ വേർപെട്ടുപോകയോ സ്തംഭിച്ചുപോകയോ ചെയ്യും. അവയിൽ വേദനയും പൊട്ടപൊട്ട എന്ന ശബ്ദവുമുണ്ടാകും.

പിത്തകഫാവൃതപ്രാണാദിലക്ഷണം.

൨൪. പ്രാണേ പിത്താവൃതേ ഛർദ്ദിർദ്ദാഹശ്ചൈവോപജായതേ
ദൌർബ്ബല്യം സദനം തന്ദ്രാ വൈരസ്യം ച കഫാവൃതേ.

൨൫. ഉദാനേ പിത്തയുക്തേ തു ദാഹോ മൂർച്ഛാ ഭ്രമഃ ക്ലമഃ
അസ്വേദഹർഷൌ മന്ദോഽഗ്നിശ്ശീതസ്തംഭശ്ച കഫാവൃതേ.

൨൬. സ്വേദദാഹൌഷ്ണ്യമൂർച്ഛാസ്സ്യുസ്സമാനേ പിത്തസംവൃതേ
കഫേന സംഗോ വിൺമൂത്രേ ഗാത്രഹർഷശ്ച ജായതേ.

൨൭. അപാനേ പിത്തയുക്തേ തു ദാഹൌഷ്ണ്യം സ്യാദസൃഗ്ദരഃ
അധഃകായേ ഗുരുത്വം ച ശീതതാ ച കഫാവൃതേ.

൨൮. വ്യാനേ പിത്താവൃതേ ദാഹോ ഗാത്രവിക്ഷേപണം ക്ലമഃ
സ്തംഭനോ ദണ്ഡകശ്ചാപി ശൂലശോഫൌ കഫാവൃതേ.

പിത്തത്താൽ പ്രാണവായുവിന്നു ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ ഛർദ്ദിയും ചൂടുമുണ്ടാകും.

കഫത്താൽ പ്രാണവായുവിന്നു ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ ദുർബ്ബലതയും തളർച്ചയും മടിയും രുചിയില്ലായ്കയും ഉണ്ടാകും.

പിത്തത്താൽ ഉദാനവായുവിന്നു ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ ചൂടും ഇന്ദ്രിയസാദവും തലതിരിച്ചിലും തളർച്ചയുമുണ്ടാകും.

കഫത്താൽ ഉദാനവായുവിന്നു ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ വിയർപ്പില്ലായ്കയും രോമഹർഷവും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ശൈത്യവും ഉണ്ടാകും.

പിത്തത്താൽ സമാനവായുവിന്നു ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ വിയർപ്പും ചുട്ടുനീറ്റലും ഉഷ്ണവും മോഹവും ഉണ്ടാകും.

കഫത്താൽ സമാനവായുവിന്നു ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ മലമൂത്രങ്ങൾക്കു തടവും രോമഹർഷവും ഉണ്ടാകും.

അപാനവായുവിന്നു പിത്തത്താൽ ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ ചുട്ടുനീറ്റവും ഉഷ്ണവും ഋതുവിന്നു രക്താധിക്യവും ഉണ്ടാകും.

വാതവ്യാധിനിദാനം (൧൭൬)

കഫത്താൽ അപാനവായുവിന്ന് ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ അധഃകായത്തിന്ന് ഗുരുത്വവും ശൈത്യവും ഉണ്ടാകും.

വ്യാനവായുവിന്ന് പിത്തത്താൽ ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ ചൂടും ശരീരം എടുത്തിടുകയും തളർച്ചയുമുണ്ടാകും.

വ്യാനവായുവിന്ന് കഫത്താൽ ആവരണം സംഭവിച്ചാൽ തടിപോലെ കിടക്കയും വയററിൽ വേദനയും നീരുമുണ്ടാകും.

പ്രാണാദിവായുക്കൾക്കു ഇരുപതുവിധം ആവരണങ്ങൾ ഉണ്ട്. അവയെയും അവയുടെ ലക്ഷണങ്ങളെയും ചരകത്തിൽ "പ്രാണാദീനാം ച പഞ്ചാനാമന്യോന്യാവരണം ശൃണു" എന്നു തുടങ്ങിയുള്ള വാക്യങ്ങളെ നോക്കി അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. വിസ്തരഭയം ഹേതുവായിട്ട് ഇവിടെ എഴുതുന്നില്ല.

ആക്ഷേപകസാമാന്യലക്ഷണം

൨൯. യദാ തു ധമനീസ്സർവാഃ കുപിതോഭ്യേതി മാരുതഃ
തദാ ക്ഷിപത്യാശു മുഹുർ മുഹുർദ്ദേഹം മുഹുശ്ചരഃ
൩൦. മുഹുർമുഹുസ്തദാക്ഷേപാദാക്ഷേപക ഇതി സ്മൃതഃ

യാതൊരിക്കൽ വായു കോപിച്ച് എല്ലാ നാഡികളെയും പ്രാപിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ ദേഹത്തെ പിന്നെയും പിന്നെയും എടുത്തെറിയും. ഇതിന്ന് ആക്ഷേപകമെന്ന് പേർ.

അപതന്ത്രകലക്ഷണം

൩൧. ക്രുദ്ധഃ സ്വൈഃ കോപനൈർവായുഃ സ്ഥാനാദൂർദ്ധ്വം പ്രപദ്യതേ
പീഡയൻ ഹൃദയം ഗത്വാ ശിരശ്ശംഖൌ ച പീഡയൻ.
൩൨. ധനുർവന്നാമയേദ്ഗാത്രാണ്യാക്ഷിപേന്മോഹയേത്തദാ
സ കൃച്ഛ്രാദുച്ഛ്വസേച്ചാപി സ്തബ്ധാക്ഷോഥ നിമീലകഃ
൩൩. കപോത ഇവ കൂജേച്ച നിസ്സംജ്ഞസ്സോപതന്ത്രകഃ

വായു നിജകോപഹേതുക്കളായ രൂക്ഷാദികളെക്കൊണ്ടു കോപിച്ച് പക്വാശയത്തിങ്കൽനിന്ന് മേല്പോട്ടുകയറി ഹൃദയത്തിൽ ചെന്ന് ആ ഹൃദയത്തെയും ശിരസ്സിനെയും ചെന്നികളെയും പീഡിപ്പിച്ച് ദേഹത്തെ വില്ലുപോലെ വളയ്ക്കയും അവയവങ്ങളെ എടുത്തെറികയും മോഹിപ്പിക്കയും ചെയ്യും. അപ്പോൾ ആ രോഗി പണിപ്പെട്ടു ശ്വാസം വിടുകയും സ്തംഭിച്ചവയും അടച്ചുപ്പെട്ടവയുമായ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ടു മാടപ്രാവെന്നപോലെ കുറുകുകയും ബോധമില്ലാത്തവനായി ഭവിക്കയും ചെയ്യും.

അപതാനകലക്ഷണം

൩൪. ദൃഷ്ടിം സംസ്തഭ്യ സംജ്ഞാം ച ഹത്വാ കണ്ഠേന കൂജതി
ഹൃദിമുക്തേ നരസ്സ്വാസ്ഥ്യം യാതി മോഹം വൃതേ പുനഃ
൩൫. വായുനാ ദാരുണം പ്രാഹുരേകേ തദപതാനകം

വായു കണ്ണുകളുടെ ദൃഷ്ടിശക്തിയെയും അറിവിനെയും നശിപ്പിച്ചു തൊണ്ടകൊണ്ട് ശബ്ദിക്കും. വായു ഹൃദയത്തിൽനിന്നു നീങ്ങിയാൽ ആ രോഗിക്കു സ്വാസ്ഥ്യവും ഹൃദയത്തെ ആവരണംചെയ്യുമ്പോൾ വീണ്ടും മോഹവുമുണ്ടാകും. ഇതിനെ ചിലർ അപതാനകമെന്നു പറയുന്നു.

ദണ്ഡാപതാനകലക്ഷണം

൩൬. കഫാന്വിതോ ഭൃശം വായുസ്താസ്വേവ യദി തിഷ്ഠതി
ദണ്ഡവത്സ്തംഭയേദ്ദേഹം സ തു ദണ്ഡാപതാനകഃ

വായു ഏററവും കഫത്തോടുകൂടി എല്ലാ നാഡികളിലും നിന്നിട്ട് ദേഹത്തെ വടിപോലെ സ്തംഭിപ്പിക്കും. അതിന്നു ദണ്ഡാപതാനകം എന്നു പേർ. ചരകാചാര്യൻ ദണ്ഡാപതാനകം അസാദ്ധ്യമാണെന്നു കാണിക്കുന്നതായ ശ്ലോകത്തെ ഉദ്ധരിക്കുന്നു. "പാണിപാദശിരഃപൃഷ്ഠശ്രോണീസ്സ്തഭ്നാതി മാരുതഃ ദണ്ഡവത്സ്തബ്ധഗാത്രസ്യ ദണ്ഡകസ്സോ

(൨൨) വാതവ്യാധിനിദാനം

[illegible] വായു, കൈ, കാൽ, ശിരസ്സ്, പൃഷ്ഠം, കടിപ്രദേശം ഇവയെ സ്തംഭിപ്പിച്ചിട്ട ശരീരത്തെ ദണ്ഡുപോലെ ഉറപ്പുള്ളതാക്കിച്ചെയ്യും; ഇതിന്ന ദണ്ഡകമെന്ന പേർ. ദണ്ഡകം അസാദ്ധ്യം.

ധനുസ്തംഭലക്ഷണം.

൩൭. ധനുസ്തുല്യം നമേദ്യസ്തു സ ധനുസ്തംഭസംജ്ഞകഃ

വായു ശരീരത്തെ വില്ലുപോലെ വളയ്ക്കുന്നതിന്ന ധനുസ്തംഭമെന്ന പേർ. ഈ ധനുസ്തംഭം അന്തരായാമത്തിന്റെയും ബാഹ്യായാമത്തിന്റെയും സാധാരണലക്ഷണമാകുന്നു.

അന്തരായാമലക്ഷണം.

൩൮. അംഗുലീഗുല്ഫജഠരഹൃദ്വക്ഷോഗളസംശ്രിതഃ
സ്നായുപ്രതാനമനിലോ യദാക്ഷിപതി വേഗവാൻ.

൩൯. വിഷ്ടബ്ധാക്ഷഃ സ്തബ്ധഹനുർഭഗ്നപാർശ്വഃ കഫം വമൻ
അഭ്യന്തരം ധനുരിവ യദാ നമതി മാനവഃ.

൪൦. തദാസ്യാഭ്യന്തരായാമം കുരുതേ മാരുതോ ബലീ

വിരലുകൾ നരിയാണി ഉദരം ഹൃദയം മാറിടം കഴുത്ത ഇവയെ ആശ്രയിച്ചുനില്ക്കുന്ന വായു ഞരമ്പുകളെയും നാഡികളെയും വേഗത്തോടുകൂടി വലിക്കുമ്പോൾ കണ്ണുകളും ഹനുവും സ്തംഭിക്കയും പാർശ്വങ്ങൾ തകരുകയും കഫം ഛർദ്ദിക്കയും ചെയ്യും. ഏതൊരു സമയം ആ വായു ബലവാനായിട്ട ശരീരത്തെ വില്ലുപോലെ അകത്തോട്ടു വളയ്ക്കുന്നുവോ ആ സമയം അതിന്ന അന്തരായാമമെന്ന പേർ സിദ്ധിക്കുന്നു.

ബാഹ്യായാമലക്ഷണം.

൪൧. ബാഹ്യസ്നായുപ്രതാനസ്ഥോ ബാഹ്യായാമം കരോതി ച
തമസാദ്ധ്യം ബുധാഃ പ്രാഹുർവക്ഷഃകട്യൂരുഭഞ്ജനം.

ബഹിർഭാഗത്തിലുള്ള നാഡീസമൂഹങ്ങളിൽ നില്ക്കുന്ന വാതം കോപിച്ച വക്ഷസ്സ്, അരക്കെട്ട്, തുട ഇവയെ വളച്ചിട്ട ദേഹത്തെ പുറത്തോട്ട വളയ്ക്കും. ഇതിന്ന ബാഹ്യായാമമെന്ന പേർ. ഈ രോഗം അസാദ്ധ്യമാണെന്ന വിദ്വാന്മാർ പറയുന്നു.

൪൨. കഫപിത്താന്വിതോ വായുർവായുരേവ ച കേവലഃ
കുര്യാദാക്ഷേപകം ത്വന്യം ചതുർത്ഥമഭിഘാതജം.

വായു കഫപിത്തങ്ങളോടുകൂടിയോ കൂടാതെയോ നിന്നിട്ട വേറെ ഒരു ആക്ഷേപകവ്യാധിയെ ഉണ്ടാക്കും. മുമ്പ ആക്ഷേപകവ്യാധി ഉണ്ടെന്ന പറഞ്ഞതിനാൽ ഇതു നാലാമത്തതാണ. എന്നാൽ ഇതു ചതവുമുതലായവയെക്കൊണ്ട കോപിച്ചതായ വാതം ഹേതുവായിട്ടാണ ഉണ്ടാകുന്നതു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൪൩. ഗർഭപാതനിമിത്തശ്ച ശോണിതാതിസ്രവാച്ച യഃ
അഭിഘാതനിമിത്തശ്ച ന സിദ്ധ്യത്യപതാനകഃ

ഗർഭസ്രാവം ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി രക്തം സ്രവിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അഭിഘാതം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതായ അപതാനകം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

പക്ഷവധലക്ഷണം.

൪൪. ഗൃഹീത്വാർദ്ധം തനോർവായുഃ സിരാഃ സ്നായൂർവിശോഷ്യ ച
പക്ഷമന്യതരം ഹന്തി സന്ധിബന്ധാൻ വിമോക്ഷയൻ.

൪൫. കൃത്സ്നോർദ്ധകായസ്തസ്യ സ്യാദകർമ്മണ്യോ വിചേതനഃ
ഏകാംഗരോഗം തം കേചിദന്യേ പക്ഷവധം വിദുഃ

വായു കോപിച്ചിട്ട ശരീരത്തിന്റെ പകുതിഭാഗത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ട അവിടെയുള്ള ഞരമ്പുകളെയും നാഡികളെയും ഉണക്കി സന്ധിബന്ധങ്ങളെ വേർപെടുത്തീട്ട ഇടത്തുവശത്തെയോ വലത്തുവശത്തെയോ വരെല്ലാതെ ആക്കിച്ചെയ്യും.

വാതവ്യാധിനിദാനം (൯൭)

അതു ഹേതുവായിട്ടു ആ വശം മുഴുവനും ഒരു കർമ്മത്തിനും ഉപയോഗിക്കാൻ കഴിയാതെയും ചൈതന്യം ഇല്ലാതെയും തീരും. ഇതിനെ ചിലർ ഏകാംഗരോഗമെന്നും ചിലർ പക്ഷവധമെന്നും പറയുന്നു.

സർവ്വാംഗരോഗലക്ഷണം.

൩൬. സർവ്വാംഗരോഗസ്തദ്വച്ച സർവ്വകായാശ്രിതേനിലേ

വാതം കോപിച്ചിട്ടു എല്ലാ ശരീരത്തിലും ആശ്രയിച്ചിട്ടു ശരീരത്തെ മുഴുവൻ അവശമാക്കി ചെയ്യും. അതു ഹേതുവായിട്ടു സർവ്വാംഗവും തളരും ഇതിന്നു സർവ്വാംഗരോഗമെന്നു പേർ.

പക്ഷവധത്തിന്റെ സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

ദാഹസന്താപമൂർച്ഛാസ്സ്യുർവ്വായൌ പിത്തസമന്വിതേ.
൩൭. ശൈത്യശോഫഗുരുത്വാനി തസ്മിന്നേവ കഫാന്വിതേ
ശുദ്ധവാതഹതം പക്ഷം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യതമം വിദുഃ
൩൮. സാദ്ധ്യമന്യേന സംയുക്തമസാദ്ധ്യം ക്ഷയഹേതുകം

വായു പിത്തത്തോടുകൂടിയാൽ പക്ഷവധത്തിൽ ചുട്ടുനീറ്റലും ഇടറിയ സന്താപവും ഉണ്ടാകും. കഫത്തോടുകൂടിയാൽ ശൈത്യവും വീക്കവും ഘനതയും ഉണ്ടാകും. ശുദ്ധവാതത്താൽ ഉണ്ടാവിപ്പിക്കപ്പെട്ട പക്ഷവധം ഏറ്റവും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാണെന്നു പറയുന്നു: വാതത്തിന്നു അന്യദോഷസംസർഗ്ഗമിരുന്നാൽ അതു സാദ്ധ്യമായി ഭവിക്കും. ക്ഷയമൂലമായുണ്ടായതു അസാദ്ധ്യം.

അർദ്ദിതലക്ഷണം.

ഉച്ചൈർവ്യാഹരതോത്യർത്ഥം ഖാദതഃ കഠിനാനി വാ.
൩൯. ഹസതോജൃംഭതോ ഭാരാദ്വിഷമാച്ഛയനാദപി
ശിരോനാസോഷ്ഠചിബുകലലാടേക്ഷണസന്ധിഗഃ
൪൦. അർദ്ദയത്യനിലോ വക്ത്രമർദ്ദിതം ജനയത്യതഃ
വക്രീഭവതി വക്ത്രാർദ്ധം ഗ്രീവാ ചാപ്യപവർത്തതേ
൪൧. ശിരശ്ചലതി വാക്സംഗോ നേത്രാദീനാം ച വൈകൃതം
ഗ്രീവാചിബുകദന്താനാം തസ്മിൻപാർശ്വേ ച വേദനാ
൪൨. തമർദ്ദിതമിതി പ്രാഹുർവ്യാധിം വ്യാധിവിചക്ഷണാഃ

ഉറച്ചു സംസാരിക്ക, ഏറ്റവും കഠിനങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ കടിക്കുക, ഏറെ ചിരിക്കുക കോട്ടുവായിടുക ശിരസ്സുകൊണ്ടു ഭാരത്തെ വഹിക്കുക സമമല്ലാതെയുള്ള സ്ഥലത്തു കിടക്കുക ഇവകൊണ്ടു വായു കോപിച്ചിട്ടു ശിരസ്സു, മൂക്കു, ചുണ്ടു, താടി, നെറ്റി, കണ്ണു ഇവയുടെ സന്ധികളിൽ ചെന്നിട്ടു മുഖത്തെ പീഡിപ്പിക്കുന്നു. ഇതു ഹേതുവായിട്ടു അർദ്ദിതം ഉണ്ടാകുന്നു. ഈ അർദ്ദിതത്തിൽ മുഖത്തിന്റെ പകുതിഭാഗത്തിന്നു കോട്ടം ഭവിക്കുന്നു. കഴുത്തിന്നും കോട്ടം ഭവിക്കുന്നു. തലവിറയ്ക്കും വാക്കുപുറപ്പെടുകയില്ല. കണ്ണു, പുരികം, കവിൾത്തടം ഇതുകളിൽ വേദന വിറയൽ കോട്ടം മുതലായവ ഉണ്ടാകും. ഏതൊരു ഭാഗത്തിൽ അർദ്ദിതമുണ്ടായതു ആ ഭാഗത്തിലുള്ള കഴുത്തിലും താടിയിലും പല്ലുകളിലും വേദനയുണ്ടാകും. വ്യാധികളെ തിരിച്ചറിവാൻ സമർത്ഥന്മാരായവർ ഇതിനെ അർദ്ദിതമെന്നു പറയുന്നു. തന്ത്രാന്തരത്തിൽ മുഖത്തിന്നു എന്നപോലെ ശരീരാർദ്ധത്തിന്നും അർദ്ദിതമുണ്ടാകുമെന്നു കാണുന്നു. അതിനെ ഗയദാസാചാര്യൻ "അർദ്ധേ തസ്മിൻ മുഖാർദ്ധേ വാ കേവലേ സ്യാത്തദർദ്ദിതം" എന്നുള്ള വാക്യംകൊണ്ടു ഉദ്ധരിക്കുന്നു. ഈ പക്ഷത്തിൽ അർദ്ദിതത്തിന്നും അർദ്ധാംഗവാതത്തിന്നും ഭേദമില്ലെന്നു വരുന്നതിനാൽ ചിലർ ആ അഭിപ്രായത്തെ നിഷേധിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അർദ്ദിതത്തിന്നു ചിലപ്പോൾമാത്രം വേദനയുണ്ടാകുന്നു. അർദ്ധാംഗവാതത്തിന്നും ഭേദമില്ലെന്നുവരുന്നതിനാൽ ചിലർ അഭിപ്രായത്തെ നിഷേധിക്കയും ചെയ്യുന്നു അർദ്ദിതത്തിന്നു ചിലപ്പോൾ മാത്രം വേദനയുണ്ടാകുന്നു. അർദ്ധാംഗവാതത്തിന്നു എപ്പോഴും വേദനയുണ്ടാകുന്നു. ഇതത്രെ അവതമ്മിലുള്ള ഭേദം. സുശ്രുതാചാര്യൻ "മുഖമാത്രഏവാർദ്ദിതഃ" എന്നു പറഞ്ഞിരി

(൨൨) വാതവ്യാധിനിദാനം

ക്കുന്നു. മാധവാചാര്യർ ഇവിടെ സുശ്രുതാഭിപ്രായത്തെ സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നതായി വിചാരിക്കണം.

അർദ്ദിതത്തിന്റെ സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൪൮. ക്ഷീണസ്യാനിമിഷാക്ഷസ്യ പ്രസക്താവ്യക്തഭാഷിണഃ
നസിദ്ധ്യത്യർദ്ദിതംഗാഢം ത്രിവർഷംവേപനസ്യ ച

ക്ഷയമുള്ളവന്നും കണ്ണു ഇറപ്പാൻ കഴിയാതിരിക്കുന്നവന്നും സംസാരിച്ചാൽ വാക്കുകൾക്കും അക്ഷരങ്ങൾക്കും വ്യക്തത ഇല്ലാത്തവന്നും വിറയലുള്ളവന്നും ഉണ്ടാകുന്ന അർദ്ദിതവും മൂന്നുവർഷം കഴിഞ്ഞതായ അർദ്ദിതവും അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ത്രിവർഷമെന്ന പദത്തിന്നു മുഖം, മൂക്കു, കണ്ണു ഇവയിൽനിന്നു കഫസ്രാവമുണ്ടാകണമെന്നു ചിലർ അർത്ഥം കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

ആക്ഷേപകംതുടങ്ങി അർദ്ദിതാന്തം വരെയുള്ള വാതങ്ങളുടെവേഗം.

ഗതേവേഗേഭവേത്സ്വാസ്ഥ്യം സർവ്വേഷ്വാക്ഷേപകാദിഷു

എല്ലാ ആക്ഷേപകങ്ങളിലും അർദ്ദിതത്തിലും വേഗത്തിന്നു ശാന്തിവരുമ്പോൾ സ്വാസ്ഥ്യമുണ്ടാകും

ഹനുഗ്രഹലക്ഷണം.

൪൯. ജിഹ്വാനിർല്ലേഖനാച്ഛുഷ്കഭക്ഷണാദഭിഘാതതഃ
കുപിതോഹനുമൂലസ്ഥഃ സ്രംസയിത്വാനിലോഹനൂ

൫൦. കരോതിവിവൃതാസ്യത്വമഥവാസംവൃതാസ്യതാം
ഹനുഗ്രഹസ്സതേനസ്യാൽ കൃച്ഛ്രാച്ചർവ്വണഭാഷണം.

നാക്കു അധികമായി പുറത്തേക്കുവലിക്ക മൂലമായിട്ടും, കഠിനമായ പദാർത്ഥങ്ങളെ തിന്നുക മൂലമായിട്ടും, ക്ഷതമുണ്ടാക മൂലമായിട്ടും, താടിയെല്ലിന്റെ മൂലത്തിലിരിക്കുന്ന വായു കോപിച്ചു താടി എല്ലുകളെ സ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നു തെറ്റിച്ചു പിളർന്ന വായ് പൂട്ടാൻ കഴിയാതെയും പൂട്ടിയവായ് പിളർക്കാൻ കഴിയാതെയുമാക്കുന്നു. അതിന്നു ഹനുഗ്രഹമെന്നുപേർ. അതുകൊണ്ടു ചവയ്ക്കുന്നതും വർത്തമാനം പറയുന്നതും പ്രയാസമുണ്ടാകും.

മന്യാസ്തംഭലക്ഷണം.

൫൧. ദിവാസ്വപ്നാസനസ്ഥാനവിവൃതോർദ്ധ്വനിരീക്ഷണൈഃ
മന്യാസ്തംഭംപ്രകുരുതേ സഏവശ്ലേഷ്മണാവൃതഃ

പകൽ ഉറങ്ങുകയോ സമമല്ലാതെയുള്ള സ്ഥലത്തു കിടക്കുകയോ കണ്ണുതുറന്നു മേല്പോട്ടു നോക്കുകയോ നിമിത്തമായിട്ടു വായു കോപിച്ചു കഫത്തോടുകൂടി മന്യാസ്തംഭത്തെയുണ്ടാക്കുന്നു. മന്യ എന്നതു പിൻകഴുത്തിലെ ഞരമ്പാകുന്നു.

ജിഹ്വാസ്തംഭലക്ഷണം.

൫൨ വാഗ്വാഹിനീസിരാസംസ്ഥോ ജിഹ്വാംസ്തംഭയതേനിലഃ
ജിഹ്വാസ്തംഭഃസതേനാന്നപാനവാക്യേഷ്വനീശതാ.

വാഗ്വാഹിനി എന്ന പേരോടുകൂടിയ സിരയെ ആശ്രയിച്ച വായു കോപിച്ചു നാക്കിന്നു സ്തംഭിപ്പിക്കുന്നതിന്നു ജിഹ്വാസ്തംഭമെന്നു പേർ. അതുകൊണ്ടു ഭക്ഷിപ്പാനും ജലത്തെ പാനംചെയ്വാനും, സംസാരിപ്പാനും വയ്യാതെ വരും.

സിരാഗ്രഹലക്ഷണം.

൫൩- രക്തമാശ്രിത്യപവനഃ കുര്യാന്മൂർദ്ധധരാസ്സിരാഃ
രൂക്ഷാഃസവേദനാഃകൃഷ്ണാഃ സോസാദ്ധ്യസ്സ്യാൽസിരാഗ്രഹഃ

വായു രക്തത്തെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു ശിരസ്സിനെ ധരിച്ചിരിക്കുന്ന സിരകൾക്കു ഉണക്കയെയും വേദനയെയും കറുപ്പിനെയുമുണ്ടാക്കും. ഇതാകുന്നു സിരാഗ്രഹം. സിരാഗ്രഹം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ഗൃധ്രസീലക്ഷണം.

൫൪. സ്ഫിക്പൂർവ്വാ കടിപൃഷ്ഠോരുജാനുജംഘാപദം ക്രമാൽ
ഗൃധ്രസീസ്തംഭരുക്തോദൈർ ഗൃഹ്ണാതി സ്പന്ദതേ മുഹുഃ
൫൫. വാതാദ്വാതകഫാത്തന്ദ്രാ ഗൌരവാരോചകാന്വിതാ

വായു, ഇടുപ്പു മുതല്ക്കു പിൻഭാഗം തുടങ്ങീട്ടു കടിപ്രദേശം, പൃഷ്ഠം, തുട, മുട്ട്, കണങ്കാൽ, കാൽചുവട് ഇവയെ ക്രമേണ സ്തംഭനം, വേദന, കുത്തിനോവു മുതലായതുകളോടുകൂടി പിടിച്ചുവലിക്കയും പിന്നെയും പിന്നെയും വിറപ്പിക്കയും ചെയ്യും. ഇതിന്നു ഗൃധ്രസി എന്നു പേർ. ഗൃധ്രസി വാതം ഹേതുവായിട്ടും വാതകഫം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ രണ്ടുവിധമാകുന്നു. അതിൽ മടിയും ഗൌരവവും അരുചിയും കാണും.

വിശ്വാചീലക്ഷണം.

തലം പ്രത്യംഗുലീനാം യാഃ കണ്ഡരാ ബാഹുപൃഷ്ഠതഃ
൫൬. ബാഹ്വോഃ കർമ്മക്ഷയകരീ വിശ്വാചീ ചേതി സാ സ്മൃതാ

വായു കൈകളുടെ പുറത്തുനിന്നും പുറപ്പെട്ടു ഉള്ളങ്കൈകളുടെ നേരെയുള്ള വിരലുകളുടെ പെരുഞരമ്പുകളിൽ ചെന്നു കോപിച്ചിട്ടു കൈകളുടെ പ്രവൃത്തിയെ കെടുക്കും; ഇതിന്നു വിശ്വാചിയെന്നു പേർ.

ക്രോഷ്ടുകശീർഷലക്ഷണം.

വാതശോണിതജഃ ശോഫോ ജാനുമദ്ധ്യേ മഹാരുജഃ
൫൭. ജ്ഞേയഃ ക്രോഷ്ടുകശീർഷസ്തു സ്ഥൂലഃ ക്രോഷ്ടുകശീർഷവൽ

വാതവും രക്തവും കൂടി കോപിച്ചു കാലിന്റെ മുട്ടിന്മേൽ വലിയ വേദനയോടുകൂടിയ വീക്കത്തെ ഉണ്ടാക്കും. ഇതിന്നു ക്രോഷ്ടുകശീർഷമെന്നു പേർ. ആ വീക്കം വലുതായാൽ കുറുനരിയുടെ തലപോലെയിരിക്കും.

ഖഞ്ജപംഗുലക്ഷണം.

വായുഃ കട്യാശ്രിതഃ സക്ഥ്നഃ കണ്ഡരാമാക്ഷിപേദ്യദാ
൫൮. ഖഞ്ജസ്തദാ ഭവേജ്ജന്തുഃ പംഗുഃ സക്ഥ്നോർദ്വയോർവ്വധാൽ

വായു കോപിച്ചു അരക്കെട്ടിനെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു ഒരു തുടയുടെ പെരുഞരമ്പിനെ കോച്ചും. അപ്പോൾ ആ കാലിന്നു മുടന്തുണ്ടാകും. അതിന്നു ഖഞ്ജമെന്നുപേർ. രണ്ടുതുടകളുടെയും പെരുഞരമ്പുകളെ കോട്ടിയാൽ രണ്ടു കാലിന്നും മുടന്തുണ്ടാകും. അതിന്നു പംഗു എന്നുപേർ.

കലായഖഞ്ജലക്ഷണം.

പ്രക്രാമൻ വേപതേ യസ്തു ഖഞ്ജന്നിവ ച ഗച്ഛതി
൫൯. കലായഖഞ്ജം തം വിദ്യാൽ മുക്തസന്ധിപ്രബന്ധനം

നടപ്പാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ വിറയലും കാലിന്നു മുടന്തുള്ളവനെന്നപോലെ നടക്കുകയും സന്ധിബന്ധങ്ങൾ വേർപെടുകയും ചെയ്യുന്നതു കലായഖഞ്ജത്തിന്റെ ലക്ഷണമാകുന്നു.

വാതകണ്ടകലക്ഷണം.

രുക്പാദേ വിഷമന്യസ്തേ ശ്രമാദ്വാ ജായതേ യദാ
൬൦. വാതേന ഗുൽഫമാശ്രിത്യ തമാഹുർവ്വാതകണ്ടകം.

സമമല്ലാത്ത സ്ഥലത്തു നടക്കുകകൊണ്ടോ ക്ഷീണത്തിന്നു തളർച്ചനേരിടുവാൻ തക്കവണ്ണം പ്രവർത്തിക്കുകകൊണ്ടോ വാതം കോപിച്ചു നരിയാണിക്കു വേദനയുണ്ടാക്കും. അതിന്റെ പേർ വാതകണ്ടകമെന്നാകുന്നു

പാദദാഹലക്ഷണം.

പാദയോഃ കുരുതേ ദാഹം പിത്താസൃക്സഹിതോനിലഃ
൬൧. വിശേഷതശ്ചംക്രമിതഃ പാദദാഹം തമാദിശേൽ

വായു പിത്തമെന്നതോടും രക്തമെന്നതോടുംകൂടി പാദങ്ങളിൽ ദാഹത്തെ ഉണ്ടാക്കും. നടന്നാൽ അധികമാകും. അതിന്നു പാദദാഹമെന്നു പേർ.

പാദഹർഷലക്ഷണം.

ഹൃഷ്യതഃ ചരണൌ യസ്യ ഭവതശ്ചാപി സുപ്തകൌ
൩൭. പാദഹർഷസ്സ വിജ്ഞേയഃ കഫവാതപ്രകോപതഃ

കഫവാതങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു കാലുകൾക്കു രോമാഞ്ചവും തരിപ്പും ഉണ്ടാകും. അതിന്നു പാദഹർഷമെന്നു പേർ.

അംസശോഷത്തിന്റെയും അവബാഹുകത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

അംസദേശസ്ഥിതോ വായുഃ ശോഷയേദംസബന്ധനം
൩൮. സിരാശ്ചാകുഞ്ച്യ തത്രസ്ഥോ ജനയേദവബാഹുകം

തോളിൽ നില്ക്കുന്ന വായു അവിടെയുള്ള ബന്ധനത്തെ ശോഷിപ്പിക്കുമ്പോൾ തോൾ ഉണങ്ങിപ്പോകും. അതിന്നു അംസശോഷമെന്നു പേർ. ആ വായു തന്നെ അവിടെയുള്ള ഞരമ്പുകളെ കോട്ടി കയ്യിളക്കാൻ വഹിയാത്തവിധത്തിൽ അസ്വാധീനമാക്കി ചെയ്യും. അതിന്നു അവബാഹുകമെന്നു പേർ.

മൂകമിന്മിനഗദ്ഗദലക്ഷണം.

ആവൃത്യ വായുസ്സകഫോ ധമനീശ്ശബ്ദവാഹിനീഃ
൩൯. നരാൻ കരോത്യക്രിയകാൻ മൂകമിന്മിനഗദ്ഗദാൻ.

വായു കഫത്തോടുകൂടി ശബ്ദത്തെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന സിരകളെ ആവരണംചെയ്തിട്ടു മനുഷ്യരെ വാക്കുപറവാൻ കഴിയാത്തവരായിട്ടു ചെയ്യും. എങ്ങിനെ എന്നാൽ മൂകൻ മിന്മിനൻ ഗദ്ഗദൻ ഇങ്ങിനെ മൂന്നുവിധമായിട്ടാണ് ചെയ്യുന്നതു. അതിൽ മൂകൻ ഒട്ടും സംസാരിക്കാത്തവൻ. മിന്മിനൻ എല്ലാ വാക്കുകളെയും അനുനാസികങ്ങളോടുകൂടിപ്പറയുന്നവൻ. ഗദ്ഗദൻ വ്യഞ്ജനങ്ങളെ ചേരാതെ വാക്കു പറയുന്നവൻ.

തൂനീലക്ഷണം.

അധോ യാ വേദനാ യാതി വർച്ചോമൂത്രാശയോത്ഥിതാ
൪൦. ഭിന്ദതീവ ഗുദോപസ്ഥം സാ തൂനീ നാമ നാമതഃ

പക്വാശയത്തിങ്കൽനിന്നോ മൂത്രാശയത്തിങ്കൽനിന്നോ താഴെക്കു വേദന ആരംഭിച്ചിട്ടു ഗുദത്തിങ്കലെങ്കിലും ഉപസ്ഥത്തിങ്കലെങ്കിലും ചെല്ലും. ഗുദോപസ്ഥങ്ങളെ ഭേദിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും. അതിന്നു തൂനി എന്നു പേർ. ഉപസ്ഥം എന്നതു സ്ത്രീപുരുഷന്മാരുടെ ഗുഹ്യമാകയാൽ ഈ രോഗം സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാർക്കും സംഭവിക്കുന്നതാകുന്നു.

പ്രതിതൂനീലക്ഷണം.

ഗുദോപസ്ഥോത്ഥിതാ സൈവ പ്രതിലോമം പ്രധാവിതാ
൪൧. വേഗൈഃ പക്വാശയം യാതി പ്രതിതൂനീതി സോച്യതേ

ഗുദത്തിങ്കൽനിന്നോ ഉപസ്ഥത്തിങ്കൽനിന്നോ ആരംഭിച്ചതായ വേദന പ്രതികൂലമാകുംവണ്ണം പക്വാശയത്തിലേക്കു വേഗേന ഓടിക്കയറും. അതിന്നു പ്രതിതൂനി എന്നു പേർ.

സാടോപമത്യുഗ്രരുജമാധ്മാനമുദരം ഭൃശം
൪൨. ആധ്മാനമിതി ജാനീയാദ് ഘോരം വാതനിരോധജം

വയറു പൊട്ടപൊട്ട എന്നുള്ള ശബ്ദത്തോടും സഹിച്ചുകൂടാത്ത വേദനയോടുംകൂടി വീർക്കും. പക്വാശയം കുടലുകളെന്നിവ ഏറ്റവും നിറഞ്ഞതായ തോൽതുരുത്തിപോലെയുമിരിക്കും. അതിന്നു ആധ്മാനമെന്നു പേർ. ഇതു ഘോരപ്രായവും ഉദാവർത്താദിരോഗങ്ങളിൽ വായുവിന്റെ ഗതിക്കു തടവു ഹേതുവായിട്ടു സംഭവിക്കുന്നതും ആകുന്നു.

പ്രത്യാധ്മാനലക്ഷണം.

വിമുക്തപാർശ്വഹൃദയം തദേവാമാശയോത്ഥിതം
൩൨. പ്രത്യാധ്മാനം വിജാനീയാൽ കഫവ്യാകുലിതാനിലം

ആമാശയം (മേൽവയർ) വീർക്ക, പാർശ്വങ്ങളും ഹൃദയവും വേർപെടുക ഇതത്രേ പ്രത്യാധ്മാനലക്ഷണം. ഇവിടെ കഫത്താൽ വായുവിന്ന ആവരണവും ഉണ്ടാകും.

വാതാഷ്ഠീലാലക്ഷണം.

നാഭേരധസ്താൽസംജാതാ സഞ്ചാരീ യദി വാ ചലഃ
൩൩. അഷ്ഠീലാവൽഘനോഗ്രന്ഥിരൂർദ്ധ്വമായത ഉന്നതഃ
വാതാഷ്ഠീലാം വിജാനീയാൽ ബഹിർമ്മാർഗ്ഗാവരോധിനീം

അമ്മിക്കുട്ടിപോലെ ഘനമായും കുറെ നീളമുള്ളതായും വിലങ്ങത്തിൽ ഉന്നതമായും അചലമായുമിരിക്കുന്ന ഒരു മുഴ നാഭിയുടെ അധോഭാഗത്തിൽ ഉണ്ടായി സഞ്ചരിക്കും. അതിന്ന വാതാഷ്ഠീല എന്ന പേർ. വാതാഷ്ഠീല ഉണ്ടായാൽ മലമൂത്രങ്ങൾക്കും വായുവിന്നും തടവുണ്ടാകും. വാതത്താൽ ജനിപ്പിക്കപ്പെട്ടതാകയാൽ വാതാഷ്ഠീല എന്ന പേരുണ്ടായി.

പ്രത്യഷ്ഠീലാലക്ഷണം.

൩൪ ഏതാമേവ രുജായുക്താം വാതവിണ്മൂത്രരോധിനീം
പ്രത്യഷ്ഠീലാമിതി വദേജ്ജഠരേ തിര്യഗുത്ഥിതാം

മേല്പറഞ്ഞപ്രകാരംതന്നെ വയറ്റിൽ വേദനയോടും മലമൂത്രങ്ങളുടെയും വായുവിന്റെയും തടവോടുംകൂടി വിലങ്ങത്തിലുണ്ടായാൽ അതിന്ന പ്രത്യഷ്ഠീല എന്ന പേർ.

മൂത്രരോധിനീലക്ഷണം.

൩൫. മാരുതേ വിഗുണേ ബസ്തൌ മൂത്രം സമ്യക് പ്രവർത്തതേ
വികാരാ വിവിധാശ്ചാത്ര പ്രതിലോമേ ഭവന്തി ച

വായു മൂത്രാശയത്തിങ്കൽ അനുകൂലമായി സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ മൂത്രം ശരിയായിട്ടു പോകും. പ്രതികൂലമായി സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ അശ്മരി മൂത്രകൃച്ഛ്രം മുതലായ പലവ്യാധികളും ഉണ്ടാകും.

വേപഥുലക്ഷണം.

൩൬ സർവ്വാംഗകമ്പശ്ശിരസോ വായുർവ്വേപഥുസംജ്ഞകഃ

വായു കോപിച്ചു എല്ലാ അംഗങ്ങളെയും ശിരസ്സിനെയും വിറപ്പിക്കും. അതിന്ന വേപഥു എന്ന പേർ.

ഖല്ലീലക്ഷണം.

ഖല്ലീതു പാദജംഘോരു കരമൂലാവമോടനീ

വായു പുറവടി, കണങ്കാൽ, തുട, കൈത്തലം ഇവയെ പിളർക്കയും വേദനപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യും. അതിന്ന ഖല്ലീ എന്ന പേർ.

അനുക്തവാതരോഗലക്ഷണം.

൩൭. സ്ഥാനനാമാനുരൂപൈശ്ച ലിംഗൈശ്ശേഷാൻ വിനിർദ്ദിശേൽ
സർവ്വേഷ്വേതേഷു സംസർഗ്ഗം പിത്താദ്യൈരുപലക്ഷയേൽ

ഇവിടെ പറയപ്പെടാത്തുള്ള വാതരോഗങ്ങളെ സ്ഥാനാനുരൂപങ്ങളായ ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടും നാമാനുരൂപങ്ങളായ ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടും നിശ്ചയിച്ചുകൊള്ളണം. കർണ്ണശൂലം മുതലായവ സ്ഥാനാനുരൂപങ്ങളായിരിക്കുന്ന ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ട് നിശ്ചയിക്കേണ്ടവയാകുന്നു. ആണിതറച്ചുംപോലെയുള്ള വേദനാവിശേഷം നാമാനുരൂപങ്ങളായിരിക്കുന്ന ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ട് നിശ്ചയിക്കേണ്ടുന്നവ. ഈ എല്ലാവാതങ്ങളിലും പിത്താദികളായവയുടെ സംബന്ധം പ്രത്യേകം നോക്കിയറിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൩൯. ഹനുസ്തംഭാർദ്ദിതാക്ഷേപപക്ഷാഘാതാപതാനകാഃ
കാലേന മഹതാ വാതാ യത്നാത്സിദ്ധ്യന്തി വാ ന വാ
൪൦. നവാൻബലവതസ്ത്വേതാൻ സാധയേന്നിരുപദ്രവാൻ

ഹനുസ്തംഭം അർദ്ദിതം ആക്ഷേപം പക്ഷാഘാതം അപതാനകം ഈ വാതങ്ങൾ പ്രയത്നപ്പെട്ടാൽ ദീർഘകാലംകൊണ്ടു സാദ്ധ്യങ്ങളായി ഭവിക്കും ചിലപ്പോൾ അസാദ്ധ്യങ്ങളായും വരും. തുടങ്ങിയതിന്റെശേഷം അധികനാൾ കഴിയാത്തതായ വാതവും ബലവാന്മാരുള്ള വാതവും ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാത്തതായ വാതവും സാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

വാതോപദ്രവം.

വിസർപ്പദാഹരുക്സംഗമൂർച്ഛാരുച്യഗ്നിമാർദ്ദവൈഃ
൪൧. ക്ഷീണമാംസബലംവാതാ ഘ്നന്തിപക്ഷവധാദയഃ

വിസർപ്പം, ദാഹം, വേദന, മലമൂത്രങ്ങളുടെ തടവു, തളർച്ച, അരുചി അഗ്നിമാന്ദ്യം ഈവക ഉപദ്രവങ്ങളും മാംസബലങ്ങൾക്കു ക്ഷയവും ഉള്ളവനെ പക്ഷവധം മുതലായ വാതങ്ങൾ ഹനിക്കും

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

ശൂനംസുപ്തത്വചംഭഗ്നം കമ്പാധ്മാനനിപീഡിതം
൪൨. രുജാർത്തിമന്തഞ്ചനരം വാതവ്യാധിർവിനാശയേൽ

നീരുള്ളവനെയും സ്പർശിച്ചാൽ അറിയാൻ വഹിയാത്തതായ ത്വഗിന്ദ്രിയമുള്ളവനെയും ചതവേറ്റോ ഒടിവോ ഏറ്റവനെയും വിറയൽ, വയറുവീർപ്പു ഇവയാൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവനെയും വളരെ വേദനയോടുകൂടിയവനെയും വാതവ്യാധി നശിപ്പിക്കും.

അവികൃതവാതലക്ഷണം.

അവ്യാഹതഗതിര്യസ്യ സ്ഥാനസ്ഥഃപ്രകൃതിസ്ഥിതഃ
വായുസ്സ്യാത്സോധികംജീവേ ദ്വീതരോഗഃസമാശ്ശതം

യാവനൊരുവന്റെ വായു തടവില്ലാതെ സഞ്ചരിക്കയും വൃദ്ധിക്ഷയങ്ങൾകൂടാതെ സ്വസ്ഥാനത്തിങ്കൽതന്നെ നില്ക്കയും ചെയ്യുന്നുവോ അവൻ രോഗമില്ലാത്തവനായിട്ടു ൧൨൦-വത്സരവും ൫-ദിവസവും ജീവിച്ചിരിക്കും വാഗ്ഭടാചാര്യർ ആയുർന്നിരൂപണത്തിങ്കൽ "സമാ[illegible]" എന്നുപറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഇതിന്റെ താല്പര്യം മനുഷ്യരും ഗജങ്ങളും ൧൨൦-വത്സരവും അഞ്ചുരാത്രിയും ജീവിച്ചിരിക്കുമെന്നാകുന്നു.

ഇതി കേരളദേശികൃതെ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ വാതവ്യാധിനിദാനം

സമാപ്തം.

വാതരക്തനിദാനം.

൧. ലവണാമ്ലകടുക്ഷാര സ്നിഗ്ധോഷ്ണാജീർണ്ണഭോജനൈഃ
ക്ലിന്നശുഷ്കാംബുജാനൂപ മാംസപിണ്യാകമൂലകൈഃ
൨. കുലത്ഥമാഷനിഷ്പാവ ശാകാദിപലലേക്ഷുഭിഃ
ദധ്യാരനാളസൗവീര ശുക്തതക്രസുരാസവൈഃ
൩. വിരുദ്ധാദ്ധ്യശനക്രോധ ദിവാസ്വപ്നപ്രജാഗരൈഃ
പ്രായശസ്സുകുമാരാണാംമിത്ഥ്യാഹാരവിഹാരിണാം

വാതരക്തനിദാനം (൧൬)

൪. സ്ഥൂലാനാം സുഖിനാഞ്ചാപി കുപ്യതേ വാതശോണിതം

ലവണദ്രവ്യം പുളിയുള്ള പദാർത്ഥം എരിവുള്ള പദാർത്ഥം, ക്ഷാരദ്രവ്യം സ്നിഗ്ദ്ധദ്രവ്യം ഉഷ്ണദ്രവ്യം ദഹിക്കാത്ത സാധനം അഴുകിയ മാംസം ഉണക്കിയ മാംസം, അനൂപമാംസം പിണ്ണാക്ക കിഴങ്ങ മുതിര ഉഴുന്ന അമര ചീര മുതലായവ കരിമ്പ ഇവകളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും തൈര, കാടി സൌവീരമദ്യം പുളിച്ച മോര മദ്യം ആസവം ഇവകളെ സേവിക്ക ഹേതുവായിട്ടും പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളായ ആഹാരപദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും കോപം ഹേതുവായിട്ടും പകൽ ഉറങ്ങുക ഹേതുവായിട്ടും രാത്രിയിൽ ഉറക്കമില്ലായ്മ ഹേതുവായിട്ടും മിക്കവാറും ദുഷ്ടമായ ശരീരമുള്ളവർക്കും അംഗബലത്തിന്ന തക്കവണ്ണമല്ലാതെ ഭക്ഷിക്കുന്നവർക്കും ദേഹബലത്തിന്ന തക്കവണ്ണമല്ലാതെ പ്രവർത്തിക്കുന്നവർക്കും തടിച്ചവർക്കും സുഖികൾക്കും വാതശോണിതമുണ്ടാകും.

൫. ഹസ്ത്യശ്വോഷ്ട്രൈർഗ്ഗച്ഛതശ്ചാശ്നതശ്ച
വിദാഹ്യന്നം സവിദാഹോശനസ്യ
കൃത്സ്നം രക്തം വിദഹത്യാശു തച്ച
സ്രസ്തം ദുഷ്ടം പാദയോശ്ചീയതേ തു

൬. തത്സംപൃക്തം വായുനാ ദൂഷിതേന
തത്പ്രാബല്യാദുച്യതേ വാതരക്തം

ആനപ്പുറത്തോ കുതിരപ്പുറത്തോ ഒട്ടകത്തിൻപുറത്തോ കയറി സഞ്ചരിക്കയോ ഉൾപ്പുഴുക്കുണ്ടാക്കുന്നതായ പദാർത്ഥത്തെയോ ഉഷ്ണദ്രവ്യത്തെയോ ഭക്ഷിക്കയോ ചെയ്യുന്നവർക്ക ഒട്ടൊഴിയാതെയുള്ള രക്തം ദുഷ്ടമായിട്ട ഇളകി പാദങ്ങളിൽ ചെന്നുനിന്ന വർദ്ധിക്കുന്നു. പിന്നെ ദുഷ്ടമായിരിക്കുന്ന വായുവിനോടു ചേരുന്നു. വാതരക്തങ്ങളുടെ പ്രബലത ഹേതുവായിട്ട അതിന്ന വാതരക്തമെന്നുപേർ പറയപ്പെടുന്നു. വാതശോണിതത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ചരകാചാര്യമതം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു "വായുഃ പ്രവൃദ്ധോ വൃദ്ധേന രക്തേനാവാരിതഃ പഥി ക്രുദ്ധഃ സംദൂഷയേദ്രക്തം തജ്ജ്ഞേയം വാതശോണിതം" വാതവും രക്തവും വർദ്ധിക്കുമ്പോൾ രക്തം വാതത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ തടുക്കയും വാതം കുപിതനായി രക്തത്തെ ദുഷിപ്പിക്കയും ചെയ്യും. അതിനെ വാതശോണിതമെന്ന അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

പൂർവ്വരൂപം.

൭. സ്വേദോത്യർത്ഥം ന വാ കാർഷ്ണ്യം സ്പർശാജ്ഞത്വം ക്ഷതേതിരുക്
സന്ധിശൈഥില്യമാലസ്യം സദനം പിടകോദ്ഗമഃ

൮. ജാനുജംഘോരുകട്യംസഹസ്തപാദാംഗസന്ധിഷു
നിസ്തോദഃ സ്ഫുരണം ഭേദോ ഗുരുത്വം സുപ്തിരേവ ച.

൯. കണ്ഡൂഃ സന്ധിഷു രുഗ്ഭൂത്വാ ഭൂത്വാ നശ്യതി ചാസകൃൽ
വൈവർണ്ണ്യം മണ്ഡലോത്പത്തി വാതാസൃക്പൂർവ്വലക്ഷണം.

വാതശോണിതം ഉണ്ടാവാൻ പോകുമ്പോൾ അധികമായി വിയർക്കയോ വിയർക്കാതിരിക്കയോ ചെയ്ക ദേഹം കറുക്ക സ്പർശിച്ചാലും അറിയാതിരിക്ക മുറിവോ ചതവോ പറ്റിയാൽ അധികമായി വേദനയുണ്ടാക, സന്ധികൾ വേർപെടുക മടിയും തളർച്ചയും കുരുക്കളും ഉണ്ടാക മുട്ടുകൾ കണങ്കാലുകൾ തുടകൾ അരക്കെട്ട ചുമല കയ്യ ശരീരസന്ധികൾ ഈ പ്രദേശങ്ങളിൽ കുത്തിനോവു പോലെ വേദന തുടിപ്പ പിളർപ്പ ഘനം തരിപ്പ മുതലായവയുണ്ടാകും. സന്ധികളിൽ പിന്നെയുംപിന്നെയും വേദനയുണ്ടായി നശിക്കയും പിന്നെയും പിന്നെയും ഉണ്ടാകയും ചെയ്യും; ദേഹത്തിന്ന നിറപ്പകർച്ചയും വട്ടത്തിൽ തടിപ്പും ഉണ്ടാകും.

വാതാധികമായ വാതരക്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൦. വാതാധികേധികം തത്ര ശൂലസ്ഫുരണതോദനം
ശോഫസ്യ രൗക്ഷ്യകൃഷ്ണത്വശ്യാവതാവൃദ്ധിഹാനയഃ

൧൧. ധമന്യംഗുലിസന്ധീനാം സങ്കോചോംഗഗ്രഹോതിരുക്
ശീതദ്വേഷാനുപശയൗ സ്തംഭവേപഥുസുപ്തയഃ

വാതരക്തത്തിങ്കൽ വാതം അധികമായിരുന്നാൽ അധികമായ വേദനയും പൊന്തപൊന്തലും കുത്തിനോവും ഉണ്ടാകും; നീര് ഉണങ്ങിയിട്ടും കറുത്തിട്ടും കരുവാളിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും; നീരിനു ചിലസമയം വർദ്ധനവും ചിലസമയം ക്ഷയവും ഉണ്ടാകും; ധമനികൾക്കും വിരലുകളുടെ സന്ധികൾക്കും സങ്കോചം ഉണ്ടാകും. വലിയ വേദനയോടുകൂടി അവയവങ്ങൾ കോച്ചിവലിക്കും. തണുപ്പിൽ ദ്വേഷവും തണുപ്പു ഉപയോഗിക്കുമ്പോൾ സുഖമില്ലായ്കയും സ്തംഭനവും വിറയലും തരിപ്പും ഉണ്ടാകും.

രക്താധികമായ വാതരക്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൨. രക്തേശോഫോതിരുക്തോദസ്താമ്രശ്ചിമിചിമായതേ
സ്നിഗ്ദ്ധരൂക്ഷൈശ്ശമം നൈതി കണ്ഡൂക്ലേദസമന്വിതഃ

വാതരക്തത്തിങ്കൽ രക്തദുഷ്ടി അധികമായിരുന്നാൽ നീരുള്ളേടത്തു അതിവേദനയും കുത്തിനോവും ഉണ്ടാകും. നീരുള്ളേടം ചെമ്പിച്ചിരിക്കും. അവിടെ അണുക്കളായ ചില ജന്തുക്കൾ ഇഴയുന്നപോലെ തോന്നും. സ്നിഗ്ദ്ധരൂക്ഷങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശമിക്കയില്ല. ചൊറിച്ചിലും നനവും കൂടിയിരിക്കും.

പിത്താധികമായ വാതരക്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൩. പിത്തേ വിദാഹസ്സമ്മോഹഃ സ്വേദമൂർച്ഛാമദസ്തൃഷാ
സ്പർശാസഹത്വം രുഗ്രാഗശ്ശോഫഃ പാകോ ഭൃശോഷ്മതാ.

വാതരക്തം പിത്തത്തിന്റെ ആധിക്യത്തോടു കൂടിയിരുന്നാൽ ഉഷ്ണവും ബോധക്കേടും വിയർപ്പും മോഹാലസ്യവും മദവും തണ്ണീർദാഹവും തൊട്ടുകൂടാതെ സഹിക്കായ്കയും വേദനയും ചുവപ്പും നീരും പഴുപ്പും അധികമായ ചൂടും ഉണ്ടാകും.

കഫാധികമായ വാതരക്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം

൧൪. കഫേസ്തൈമിത്യഗുരുതാ സുപ്തിസ്നിഗ്ദ്ധതശീതതാഃ
കണ്ഡൂർമ്മന്ദാ ച രുഗ്ദ്വന്ദ്വസർവ്വലിംഗം ച സങ്കരാത്.

വാതരക്തത്തിങ്കൽ കഫം അധികമായിരുന്നാൽ ഇളക്കമില്ലായ്കയും കനം തരിപ്പ സ്നിഗ്ദ്ധത തണുപ്പ ചൊറിച്ചിൽ അല്പമായ വേദന ഇവ ഉണ്ടാകും. ഇരണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം അധികമായുണ്ടായിരുന്നാൽ ആ രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങൾ കാണാം.- മൂന്നു ദോഷവും കൂടി കോപിച്ചിരുന്നാൽ മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങൾ കാണാം.

വാതരക്തത്തിന്റെ സ്ഥാനം.

൧൫. പാദയോർമ്മൂലമാസ്ഥായ കദാചിദ്ധസ്തയോരപി
ആഖോർവ്വിഷമിവക്രുദ്ധം തദ്ദേഹമുപസർപ്പതി.

വാതരക്തം കാലുകളുടെ മൂലത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ കൈകളുടെ മൂലത്തെ ആശ്രയിച്ചും ഉണ്ടാകും. അതു ക്രുദ്ധമായ എലിവിഷം എന്നപോലെ ക്രമേണ പരന്നു ശരീരത്തിൽ മുഴുവൻ വ്യാപിക്കും. ചരകാചാര്യർ വാതരക്തം ഉത്താനമെന്നും ഗംഭീരമെന്നും രണ്ടുവിധമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ശ്ലോകം "ഉത്താനമഥഗംഭീരം ദ്വിവിധം വാതശോണിതം ത്വങ്മാംസാശ്രയമുത്താനം ഗംഭീരം ത്വന്തരാശ്രയം" ഉത്താനം ഗംഭീരം ഇങ്ങിനെ വാതശോണിതം രണ്ടുവിധമുണ്ട്. ത്വക്കിനെയും മാംസത്തെയും ആശ്രയിച്ചു താഴ്ചയോടുകൂടാതെ ഉണ്ടാകുന്നതു ഉത്താനം. അതു ക്രമേണ സന്ധികളിലും ചെന്നു ഏറ്റവും താഴ്ചയോടുകൂടിയതായി തീരുന്നതു ഗംഭീരമെന്നു പേർ.

വാതരക്തസാധ്യാസാധ്യവിഭാഗം.

൧൬. ആജാനുസ്ഫുടിതം യച്ച പ്രഭിന്നം പ്രസ്രുതഞ്ച യത്
ഉപദ്രവൈശ്ച യജ്ജുഷ്ടം പ്രാണമാംസക്ഷയാദിഭിഃ.

൧൭ വാതരക്തമസാദ്ധ്യം സ്യാൽ യാപ്യം സംവത്സരോത്ഥിതം
അസ്വപ്നാരോചകശ്വാസമാംസകോഥശിരോഗ്രഹാഃ
൧൮. മൂർച്ഛാമദരുജാതൃഷ്ണാജ്വരമോഹപ്രവേപകാഃ
ഹിക്കാപാംഗുല്യവീസർപ്പപാകതോദഭ്രമക്ലമാഃ
൧൯. അംഗുലീവക്രതാസ്ഫോടദാഹമർമ്മഗ്രഹാർബ്ബുദാഃ
ഏതൈരുപദ്രവൈർവർജ്ജ്യം മോഹേനൈകേന വാപി യൽ
൨൦. അകൃത്സ്നോപദ്രവം യാപ്യം സാദ്ധ്യം സ്യാന്നിരുപദ്രവം
ഏകദോഷാനുഗം സാദ്ധ്യം നവം യാപ്യം ദ്വിദോഷജം
൨൧. ത്രിദോഷജമസാദ്ധ്യം സ്യാൽ യസ്യ ച സ്യുരുപദ്രവാഃ

മുട്ടുവരെ പൊന്തിയതും തൊലി പൊട്ടിയതും തൊലിപിളർന്നും നീരൊലിക്കുന്നതും പ്രാണമാംസക്ഷയാദികളായ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ വാതരക്തം അസാദ്ധ്യം. തുടങ്ങിയതിന്റെശേഷം ഒരു സംവത്സരം കഴിഞ്ഞതു യാപ്യം. ഉറക്കമില്ലായ്ക, അരുചി, ശ്വാസം, മാംസത്തിനു പഴുത്ത അഴുകുക, തലവേദന, മൂർച്ഛയോടും കൂടിയുള്ള വേദന, തണ്ണീർദാഹം, ജ്വരം, മോഹം, വിറയൽ, ഇക്കിൾ, കാൽമുടന്തുക, വിസർപ്പം, പഴുപ്പ്, കുത്തിനോവു, തലതിരിച്ചിൽ, തളർച്ച, വിരലുകൾ വളയുക, തേമം, പൊള്ളുക, ദാഹം, മർമ്മവേദന, അർബ്ബുദം ഇവകൾ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയ വാതരക്തത്തെ ഉപേക്ഷിക്കണം. മോഹം മാത്രമുള്ള വാതരക്തത്തെയും ഉപേക്ഷിക്കണം. മേൽ പറയപ്പെട്ട ഉപദ്രവങ്ങളെല്ലാമില്ലെങ്കിൽ യാപ്യം. ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാത്തതായ വാതരക്തം സാദ്ധ്യം. ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായ വാതരക്തം പഴക്കമില്ലാത്തതായാൽ സാദ്ധ്യം. രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായതു യാപ്യം. മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെയും കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായതും ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ വാതരക്തം അസാദ്ധ്യം.

ഇതി കേരളഭാഷാവിരചിതായാം സാരചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ വാതരക്തനിദാനം
സമാപ്തം.

ഊരുസ്തംഭനിദാനം.

ശീതോഷ്ണദ്രവസംശുഷ്കഗുരുസ്നിഗ്ദ്ധൈർനിഷേവിതൈഃ
൧. ജീർണ്ണാജീർണ്ണേ തഥായാസസംക്ഷോഭസ്വപ്നജാഗരൈഃ
സശ്ലേഷ്മമേദഃപവനമാമമത്യർത്ഥസഞ്ചിതം
൨. അഭിഭൂയേതരം ദോഷമൂരൂ ചേൽ പ്രതിപദ്യതേ
സക്ഥ്യസ്ഥീനി പ്രപൂര്യാന്തഃ ശ്ലേഷ്മണാ സ്തിമിതേന ച.
൩. തദാ സ്കന്നാതി തേനോരൂ സ്തബ്ധൌ ശീതാവചേതനൌ
പരകീയാവിവ ഗുരൂ സ്യാതാമതിഭൃശവ്യഥൌ
൪. ധ്യാനാംഗമർദ്ദസ്തൈമിത്യതന്ദ്രാച്ഛർദ്യരുചിജ്വരൈഃ
സംയുതൌ പാദസദനകൃച്ഛ്രോദ്ധരണസുപ്തിഭിഃ
൫. തമൂരുസ്തംഭമിത്യാഹുരാഢ്യവാതമഥാപരേ.

തണുപ്പുള്ളവയും ഉഷ്ണമുള്ളവയും ദ്രവങ്ങളും ഉണങ്ങിയ പദാർത്ഥങ്ങളും ഗുരുക്കളായവയും സ്നിഗ്ദ്ധദ്രവ്യങ്ങളും ഭക്ഷിക്കുന്നതു ഹേതുവായിട്ടും ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട പദാർത്ഥങ്ങൾ ദഹിച്ചും ദഹിക്കാതെയുമിരിക്കുമ്പോൾ ദേഹത്തിനു

(൫൩) ഊരുസ്തംഭനിദാനം

യാനസമത്ത ഉണ്ടാക്കുന്നവയായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും കുതിര മുതലായ വാഹനങ്ങളിൽ കയറി ഓടാത്ത ഇരിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ക്രമേണ അധികമായി ഉറങ്ങുകയും ഉറക്കമിളയ്ക്കുകയും ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും ആമദോഷം വർദ്ധിച്ചു കഫം മേദസ്സ്, വായു ഇവയോടുകൂടെ പിത്തത്തെ പരിഭവിച്ചു തുടകളിൽ ചെന്നു തുടയെല്ലുകളുടെ ഉള്ളിൽ കഫത്തെ നിറച്ചു ഉറച്ചുനില്ക്കും. അപ്പോൾ തുടകൾ സ്തംഭിക്കും. തണുപ്പോടുകൂടിയും ചൈതന്യമില്ലാതെയും അന്യന്റെ തുടകൾ എന്നപോലെ കനമുള്ളതായും വളരെ വേദനയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. ചിന്ത ശരീരം നനഞ്ഞിരിക്ക ഉറക്കമില്ലായ്ക മടി ഛർദ്ദി അരുചി, ജ്വരം കാലിന്നു തളർച്ച ഉയർത്തുവാൻ പ്രയാസം തരിപ്പു ഇവയുമുണ്ടാകും. അതിനെ ചിലർ ഊരുസ്തംഭമെന്നും ചിലർ ആഢ്യവാതമെന്നും പറയുന്നു.

ഊരുസ്തംഭത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

൨. പ്രാഗ്രൂപം തസ്യ നിദ്രാതിധ്യാനം സ്തിമിതതാ ജ്വരഃ
ലോമഹർഷോƒരുചിശ്ഛർദ്ദിർജംഘോർവ്വോഃ സദനം തഥാ

ഊരുസ്തംഭം ഉണ്ടാവാൻ പോകുമ്പോൾ അധികമായ ഉറക്കവും മനസ്സിൽ ഏറെ വും ചിന്തയും മന്ദതയും ജ്വരവും രോമാഞ്ചവും അരുചിയും ഛർദ്ദിയും കണങ്കാലുകൾക്കും തുടകൾക്കും തളർച്ചയും ഉണ്ടാകും.

ഊരുസ്തംഭലക്ഷണം.

൩. വാതശങ്കിഭിരജ്ഞാനാൽ തസ്യ സ്യാൽ സ്നേഹനാൽ പുനഃ
പാദയോസ്സദനം സുപ്തിഃ കൃച്ഛ്രാദുദ്ധരണം തഥാ

൪. ജംഘോരുഗ്ലാനിരത്യർത്ഥം ശശ്വച്ച ദാഹവേദനേ
പാദം ച വ്യഥതേ ന്യസ്തം ശീതസ്പർശം ന വേത്തി ച.

൫. സംസ്ഥാനേ പീഡനേ ഗത്യാം ചാലനേ ചാപ്യനീശ്വരഃ
അന്യസ്യേവ ഹി സംഭഗ്നാവൂരൂ പാദൌ ച മന്യതേ.

തരിപ്പു സ്തംഭനം വിറയൽ മുതലായ ലക്ഷണങ്ങളെ കണ്ടിട്ടു അജ്ഞന്മാർ വാതമെന്നു വിചാരിച്ചു സ്നേഹമായ ഉപായത്തിനാൽ വ്യാധി ചികിത്സിച്ചാൽ കാലുകൾക്കു തളർച്ചയും തരിപ്പും മെല്ലെ മെല്ലെ പൊക്കുവാൻ പ്രയാസവും കണങ്കാലുകൾക്കും തുടകൾക്കും ഏറ്റവും തളർച്ചയും ചുട്ടുനീറ്റലും കുത്തുന്ന വേദനയുമുണ്ടാകും. ഭൂമിയിൽ ചവിട്ടിയാലും വേദനയുണ്ടാകും. തണുപ്പോടുകൂടിയും തൊട്ടാൽ അറിയാതെയുമിരിക്കും. കാലിളക്കുന്നതിന്നും ചവുട്ടുന്നതിന്നും കഴിയാതെ തന്റെ തുടകളിലും പാദങ്ങളിലും ചതവു മുതലായവ ഉണ്ടായാൽ അന്യന്റെ തുടകളിലും പാദങ്ങളിലും ഉണ്ടായ ചതവു മുതലായതു എന്നപോലെ വേദന അനുഭവമില്ല.

ഊരുസ്തംഭത്തിന്റെ സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

൬. ദാഹാർത്തിതോദാർത്തോ വേപനഃ പുരുഷോ ഭവേൽ
ഊരുസ്തംഭസ്തദാ ഹന്യാൽ സാധയേദന്യഥാ നവം.

ദാഹവും വേദനയും കുത്തലും വിറയലും ഉണ്ടാകുന്ന ഊരുസ്തംഭം മരണത്തെ ചെയ്യും. ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഇല്ലാത്തതായ പുതിയ ഊരുസ്തംഭത്തെ ചികിത്സിച്ചാൽ ഊരുസ്തംഭം ശമിക്കും.

ആമവാതനിദാനം.

൧. വിരുദ്ധാഹാരചേഷ്ടസ്യ മന്ദാഗ്നേർന്നിശ്ചലസ്യ ച
സ്നിഗ്ദ്ധം ഭുക്തവതോ ഹ്യന്നം വ്യായാമം കുർവ്വതസ്തഥാ.

൨. വായുനാ പ്രേരിതോ ഹ്യാമഃ ശ്ലേഷ്മസ്ഥാനം പ്രധാവതി
തേനാത്യർത്ഥം വിദഗ്ദ്ധോƒസൌ ധമനീഃ പ്രതിപദ്യതേ

൩. വാതപിത്തകഫൈർഭൂയോ ദൂഷിതഃ സോƒന്നജോ രസഃ
സ്രോതാംസ്യഭിഷ്യന്ദയതി നാനാവർണ്ണോƒതിപിച്ഛിലഃ

൩. ജനയത്യാശു ദൌർബല്യം ഗൌരവം ഹൃദയസ്യ ച
വ്യാധീനാമാശ്രയോ ഹ്യേഷ ആമസംജ്ഞോതിദാരുണഃ
൪. യുഗപത്കുപിതാവന്തസ്ത്രികസന്ധിപ്രവേശകൌ
സ്തബ്ധം ച കുരുതോ ഗാത്രമാമവാതഃ സ ഉച്യതേ.

വിരുദ്ധമായ ആഹാരപദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കയും വിരുദ്ധമായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്കയും ചെയ്യുന്നവനും അഗ്നിമാന്ദ്യമുള്ളവനും വ്യായാമമില്ലാത്തവനും സ്നിഗ്ദ്ധദ്രവ്യങ്ങളെ അധികമായി ഭക്ഷിക്കുന്നവനും ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞയുടനെ വ്യായാമം ചെയ്യുന്നവനും ആകുന്നവന്ന ആമവാതം ഉണ്ടാകുന്നു. അവന്റെ ആമം വായുപ്രേരിതമായിട്ട കഫസ്ഥാനത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. അവിടെവെച്ചു അതു ഏറ്റവും വിദഗ്ദ്ധമായിട്ട നാഡികളിൽ ചെല്ലുന്നു. പിന്നെ അതു വാതപിത്തകഫങ്ങളാൽ ദൂഷിതമായിട്ടും നാനാവർണ്ണമായിട്ടും ഏറ്റവും വഴുവഴുപ്പോടുകൂടിയതായിട്ടും സ്രോതസ്സുകളെ കവിർപ്പിച്ചു കൊണ്ടുന്നവ ദേഹത്തിന്നു ബലഹാനിയേയും ഹൃദയത്തിന്നു ഗുരുത്വത്തെയും ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഏറ്റവും ഘോരവും ആമം എന്നു പേരോടുകൂടിയതുമായ ഇതു അനേക രോഗങ്ങൾക്കു ഇരിപ്പിടമായിത്തീരുന്നു. വാതകഫങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു കോപിച്ചിട്ടും നട്ടെല്ലിന്റെ സന്ധികളിലും പ്രവേശിച്ചു ദേഹത്തെ സ്തംഭിപ്പിക്കും. അതിനെ ആമവാതം എന്നുപറയുന്നു.

ആമവാതസാമാന്യലക്ഷണം.

൫. അംഗമർദ്ദോരുചിസ്തൃഷ്ണാ ആലസ്യം ഗൌരവം ജ്വരഃ
അപാകശ്ശൂനതാംഗാനാമാമവാതസ്യ ലക്ഷണം.

ദേഹം നുറുങ്ങുന്നതുപോലെ അരുചി തണ്ണീർദാഹം ആലസ്യം ജ്വരം അഗ്നിമാന്ദ്യം അവയവങ്ങളിൽ വീക്കം ഇവയൊക്കെയും ആമവാതത്തിന്റെ സാമാന്യലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

ആമവാതം വർദ്ധിച്ചാലുള്ള ലക്ഷണം.

൬. സ കഷ്ടസ്സർവരോഗാണാം യദാ പ്രകുപിതോ ഭവേൽ
ഹസ്തപാദശിരോഗുൽഫത്രികജാനൂരുസന്ധിഷു.
൭. കരോതി സരുജം ശോഫം യത്ര ദോഷഃ പ്രപദ്യതേ
സ ദേശോ രുജ്യതേത്യർത്ഥം വ്യാവിദ്ധ ഇവ വൃശ്ചികൈഃ
൮. ജനയേത്സോഗ്നിദൌർബല്യം പ്രസേകാരുചിഗൌരവം
ഉത്സാഹഹാനിം വൈരസ്യം ദാഹം ച ബഹുമൂത്രതാം
൯. കുക്ഷൌ കഠിനതാം ശൂലം തഥാ നിദ്രാവിപര്യയം
തൃട്ഛർദ്ദിഭ്രമമൂർച്ഛാശ്ച ഹൃദ്ഗ്രഹം വിഡ്വിബദ്ധതാം.
൧൦. ജാഡ്യാന്ത്രകൂജമാനാഹം കഷ്ടാംശ്ചാന്യാനുപദ്രവാൻ.

ആമവാതം മറ്റുള്ള എല്ലാ രോഗങ്ങളേക്കാളും ദുഃഖകരമായിട്ടുള്ളതാണ്. അതുകോപിച്ചാൽ കൈ, കാല്, തല, നരിയാണി, പൃഷ്ഠം, മുട്ട്, തുട സന്ധികൾ ഇവയിൽ വേദനയോടുകൂടിയ നീരിനെ ഉണ്ടാക്കും; ആമവാതം ഏവിടെ ചെല്ലുന്നുവോ അവിടെ തേൾ കുത്തിയതുപോലെ ഏറ്റവും വേദനയുണ്ടാക്കും; അതു രോഗിക്കു ദഹനശക്തി കുറയ്ക്കും, വായിൽ നീർ ഊറുക, അരുചി, ദേഹത്തിന്നു കനം, ഉത്സാഹമില്ലായ്ക, വായ്ക്കു രുചിയില്ലായ്ക, ചുട്ടുനീറ്റൽ, അധികം മൂത്രം പോക, വയറ്റിൽ കല്ലിപ്പു, വേദന, ഉറക്കമില്ലായ്ക, തണ്ണീർദാഹം, ഛർദ്ദി, തലതിരിച്ചിൽ, മോഹാലസ്യം, നെഞ്ചുവേദന, മലബന്ധം, ജഡത്വം, കുടലിൽ ഇരപ്പു, വയറുവീർപ്പു, ഇവയേയും വേറെ കഷ്ടങ്ങളായ പല ഉപദ്രവങ്ങളേയും ചെയ്യും.

[illegible]ത്തിന്റെ വിശേഷലക്ഷണങ്ങൾ.

പിത്താത്സദാഹരാഗാ ച സശൂലാ പവനാനുഗാ
൧൧. സ്തിമിതാ ഗുരുകണ്ഡൂശ്ച കഫദുഷ്ടാ തദാദിശേൽ.

ആമവാതം പിത്തത്തോടുകൂടിയാൽ ചുട്ടുനീറ്റലും [illegible]. [illegible]

ൽ വയററിൽ വേദനയുണ്ടാകും. കഫത്തോടുകൂടിയാൽ ശരീരത്തിന്ന തണുപ്പും വളരെ ചൊറിച്ചിലും ഉണ്ടാകും.

ആമവാതത്തിന്റെ സാധ്യാസാധ്യവിഭാഗം

ഏകദോഷാനുഗസ്സാധ്യോ ദ്വിദോഷോ യാപ്യ ഉച്യതേ.
൧൩. സർവ്വദേഹചരശ്ശോഥസ്സകൃച്ഛ്രസ്സാന്നിപാതികഃ

ആമവാതം ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതായാൽ സാധ്യം. രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതായാൽ യാപ്യം. എല്ലാ ശരീരങ്ങളിലും നീരോടുകൂടിയ ആമവാതവും മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെയും കോപം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ആമവാതവും കൃച്ഛ്രസാധ്യം.

ആമവാതനിദാനം സമാപ്തം.

അഥ ശൂലപരിണാമശൂലാന്നദ്രവ ശൂലനിദാനം.

൧. ദോഷൈഃ പൃഥക്സമസ്താമദ്വന്ദ്വൈശ്ശൂലോഷ്ടധാ ഭവേൽ
സർവ്വേഷ്വേതേഷു ശൂലേഷു പ്രായേണ പവനഃ പ്രഭുഃ

ശൂലരോഗം വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും ആമദോഷംകൊണ്ടും വാതപിത്തങ്ങൾകൊണ്ടും പിത്തകഫങ്ങൾകൊണ്ടും വാതകഫങ്ങൾകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ എട്ടുവിധമാകുന്നു. എല്ലാ ശൂലരോഗങ്ങൾക്കും പ്രധാനകാരണം വാതമത്രെ ആകുന്നതു്. [illegible] ശൂലരോഗത്തിന്റെ പൂർവ്വോൽപ്പത്തിയുണ്ട്. അതിനെപ്പററി ചിലർ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു എന്തെന്നാൽ "[illegible]" ഇതി [illegible] കോപം ഹേതുവായിട്ട പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ത്രിശൂലം മുഴുവനും വേഗത്തോടുകൂടി നേരെ വന്നു [illegible] വിഷ്ണുവിന്റെ ശരീരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു; ത്രിശൂലം ഉടനെ വിഷ്ണുവിന്റെ ഹുങ്കാരംകൊണ്ടു ഭൂമിയിലും പതിച്ചു. അന്നുമുതലാണ് ശൂലമെന്ന പ്രസിദ്ധി അതിന്ന ഭൂമിയിലുണ്ടായതു. പിന്നീട ആ ശൂലം പഞ്ചഭൂതമയമായ ശരീരത്തെ ദുഷിപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഇപ്രകാരമാകുന്നു ശൂലരോഗത്തിന്റെ പൂർവ്വോല്പത്തി. ശൂലത്തിൽനിന്ന സംഭവിച്ചതുകൊണ്ടും ശൂലംകൊണ്ടു കുത്തുന്നതുപോലെ വേദനയെ ജനിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടും ഇതിന്ന ശൂലമെന്ന പേരുണ്ടായതു.

വാതശൂലരോഗം.

൨. വ്യായാമയാനാദതിമൈഥുനാച്ച
പ്രജാഗരാച്ഛീതജലാതിപാനാൽ
൩. കലായമുദ്ഗാഢകികോരദൂഷാ
ദത്യർത്ഥരൂക്ഷാധ്യശനാഭിഘാതാൽ
൪. കഷായതിക്താതിവിരൂഢജാന്ന
വിരുദ്ധവല്ലൂരകശുഷ്കശാകാൽ
൫. വിട്ശുക്രമൂത്രാനിലവേഗരോധാൽ
ശോകോപവാസാദതിഹാസ്യഭാഷ്യാൽ
൬. വായുഃ പ്രവൃദ്ധോ ജനയേദ്ധി ശൂലം
ഹൃത്പാർശ്വപൃഷ്ഠത്രികവസ്തിദേശേ

൧൦. ജീർണ്ണേ പ്രദോഷേ ച ഘനാഗമേ ച
ശീതേ ച കോപം സമുപൈതി ഗാഢം
൧൧. മുഹുർമ്മുഹുശ്ചോപശമപ്രകോപൗ
വിഡ്വാതസംസ്തംഭനതോദഭേദൈഃ
൧൨. സംസ്വേദനാഭ്യഞ്ജനമർദ്ദനാദ്യൈഃ
സ്നിഗ്ദ്ധോഷ്ണഭോജ്യൈശ്ച ശമം പ്രയാതി

ആയാസകരങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ അധികമായി ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും അധികം വഴിനടക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും ഉറക്കമിളച്ചു ഹേതുവായിട്ടും തണുത്തവെള്ളം അധികമായി കുടിക്ക ഹേതുവായിട്ടും കടല ചെറുപയറു തുവര വരക് ഇവയെയും ഏറ്റവും രൂക്ഷമായ പദാർത്ഥത്തെയും അധികമായി ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും മുറിവേൽക്കുക ഹേതുവായിട്ടും ചവർപ്പുള്ള പദാർത്ഥം കയ്പുള്ള പദാർത്ഥം ഇവയെ അധികമായി ഉപയോഗിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അങ്കുരാവസ്ഥയിലിരിക്കുന്ന ധാന്യംകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട അന്നം, അന്യോന്യവിരുദ്ധമായ ആഹാരപദാർത്ഥം, ഉണങ്ങിയ മാംസം, വറ്റിലക്കറി, ഇവയെ ഉപയോഗിക്ക ഹേതുവായിട്ടും മലം മൂത്രം ശുക്ലം വായു ഇവയുടെ വേഗത്തെ തടുക്കുക ഹേതുവായിട്ടും ദുഃഖം ഹേതുവായിട്ടും ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി ചിരിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി സംസാരിക്ക ഹേതുവായിട്ടും വായു വർദ്ധിച്ചു ഹൃദയം പാർശ്വഭാഗങ്ങൾ പൃഷ്ഠം ത്രികം വസ്തി ഈ പ്രദേശങ്ങളിൽ വേദനയെ ഉണ്ടാക്കും. ആഹാരം ദഹിക്കുമ്പോഴും സന്ധ്യയിങ്കലും വർഷകാലത്തിങ്കലും ശീതകാലത്തിങ്കലും ശിശിരകാലത്തിങ്കലും വേദന വളരെ അധികമായിട്ടു പിന്നെയും പിന്നെയും ശമിക്കയും കോപിക്കയും ചെയ്യും. മലത്തിന്നും അധോവായുവിന്നും തടവും കുത്തിനോവും പിളർക്കുന്നോവും ഉണ്ടാകും. വിയർപ്പിക്കുക എണ്ണതേച്ചുകുളിക്കുക തിരുമ്മുക മുതലായ ക്രിയകളെക്കൊണ്ടും സ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളായും ഉഷ്ണങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന ആഹാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും ശമിക്കയും ചെയ്യും.

പിത്തശൂലരോഗം.

൧൩. ക്ഷാരാതിതീക്ഷ്ണോഷ്ണവിദാഹിതൈല
നിഷ്പാവപിണ്യാകകുലത്ഥയൂഷൈഃ
കട്വമ്ലസൗവീരസുരാവികാരൈഃ
ക്രോധാനലായാസരവിപ്രതാപൈഃ
൧൪. ഗ്രാമ്യാതിയോഗാദശനൈർവിദഗ്ദ്ധൈഃ
പിത്തം പ്രകുപ്യാശു കരോതി ശൂലം
തൃണ്മോഹദാഹാർത്തികരം ഹി നാഭ്യാം
സംസ്വേദമൂർച്ഛാഭ്രമശോഷയുക്തം.
൧൫. മധ്യന്ദിനേ കുപ്യതി ചാർദ്ധരാത്രേ
വിദാഹകാലേ ജലദാത്യയേ ച
ശീതേ ച ശീതൈസ്സമുപൈതി ശാന്തിം
സുസ്വാദുശീതൈരപി ഭോജനൈശ്ച.

യവക്ഷാരം മുതലായ ക്ഷാരദ്രവ്യങ്ങൾ, മുളക് കടുക് മുതലായ തീക്ഷ്ണോഷ്ണദ്രവ്യങ്ങൾ [illegible] മുതലായവ എണ്ണ അമരക്കുരു പിണ്ണാക്ക മുതിരക്കറി എരിവും പുളിയുമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങൾ മദ്യങ്ങൾ ഇവയെ അധികമായി സേവിക്ക ഹേതുവായിട്ടും കോപം ഹേതുവായിട്ടും തീയും ചൂടേൽക്കുക ഹേതുവായിട്ടും ആയാസകരമായ കർമ്മം ഹേതുവായിട്ടും വെയിൽ കൊള്ളുക ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും ദഹിക്കാത്തതായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം കോപിച്ചു നാഭിയിൽ ശൂലത്തെ ഉണ്ടാക്കും. തണ്ണീർദാഹം, മോഹം, ദാഹം, വിയർപ്പു, മോഹാലസ്യം, തലതിരിച്ചിൽ, [illegible] ഇവയും

ൻ

ഉണ്ടാകും. മദ്ധ്യാഹ്നത്തിങ്കലും അർദ്ധരാത്രിയിലും അന്നം ദഹിക്കുന്ന സമയവും ശരൽക്കാലത്തിങ്കലും ശീതകാലത്തിങ്കലും വർദ്ധിക്കയും ശീതദ്രവ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും മധുരത്വമുള്ള ആഹാരപദാർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടും ശമിക്കയും ചെയ്യും.

കഫശൂലരോഗം.

൧൩. ആനൂപവാരിജകിലാടപയോവികാരൈ
ർമ്മാംസേക്ഷുപിഷ്ടകൃശരാതിലശഷ്കുലീഭിഃ
അന്യൈർബ്ബലാസജനകൈരപി ഹേതുഭിശ്ച
ശ്ലേഷ്മാപ്രകോപമുപഗമ്യ കരോതി ശൂലം.

൧൪. ഹൃല്ലാസകാസസദനാരുചിസംപ്രസേകൈ
രാമാശയേ സ്തിമിതകോഷ്ഠശിരോഗുരുത്വൈഃ
ഭുക്തേ സദൈവ ഹി രുജം കുരുതേതിമാത്രം,
സൂര്യോദയേഥ ശിശിരേ കുസുമാഗമേ ച.

ആനൂപമാംസം മത്സ്യമാംസം കിലാടം (അല്പം പാലിൽ വളരെ മോരു ചേർത്തുണ്ടാക്കിയതു) കൃശര (പാലു ഘൃതം അരി ഇവ ചേർത്തുണ്ടാക്കിയതു) ശഷ്കുലി (പലഹാരമാംസം ചേർത്തുണ്ടാക്കിയതു) മാംസരസം കരിമ്പിൻനീര്; അരിമാവുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ അപ്പം ശർക്കര എള്ളു ഉഴുന്നു ഇവയും കഫകരങ്ങളായ മറ്റുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളെയും ശീലിക്ക ഹേതുവായിട്ടു കഫം കോപിച്ചു ആമാശയത്തിങ്കൽ വേദനയുണ്ടാക്കും. നെഞ്ഞുകലിപ്പു കുര തളർച്ച അരുചി വായിൽനിന്നു വെള്ളമൊലിക്ക മന്ദത ഉദരത്തിനും ശിരസ്സിനും ഘനം ഈ ലക്ഷണങ്ങളെ കാണാം. ഭക്ഷണം കഴിയുന്ന സമയവും രാവിലെയും ശിശിരകാലത്തിങ്കലും വസന്തകാലത്തിങ്കലും വേദന അധികമായി ഉണ്ടാകും.

സന്നിപാതശൂലരോഗം.

൧൫. സർവ്വേഷു ദോഷേഷു ച സർവ്വലിംഗം
വിദ്യാദ്ഭിഷക് സർവ്വഭവം ഹി ശൂലം
സുകഷ്ടമേനം വിഷവജ്രകല്പം
വിവർജ്ജനീയം പ്രവദന്തി തജ്ജ്ഞാഃ

സന്നിപാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂലരോഗത്തിങ്കൽ എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടായിരിക്കും. വിഷവജ്രത്തോടു തുല്യമായും ഏറ്റവും കഷ്ടമായും ഇരിക്കുന്ന ഈ ശൂലരോഗം വർജ്ജിക്കപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു എന്നു വിദ്വാന്മാർ പറയുന്നു.

ആമശൂലരോഗലക്ഷണം.

൧൬. ആടോപഹൃല്ലാസവമീഗുരുത്വ
സ്തൈമിത്യകാനാഹകഫപ്രസേകൈഃ
കഫസ്യ ലിംഗേന സമാനലിംഗ
മാമോദ്ഭവം ശൂലമുദാഹരന്തി.

ആമശൂലരോഗത്തിനു വയറ്റിൽ പെരട്ടപെരട്ട എന്ന ശബ്ദവും നെഞ്ഞുകലിപ്പും ഛർദ്ദിയും ഘനവും മന്ദതയും വയർവീർപ്പും വായിൽകൂടി കഫത്തിന്റെ ഗതിയും കഫശൂലരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണത്തോടു തുല്യമായ ലക്ഷണവുമുണ്ടാകും.

ദ്വന്ദ്വശൂലലക്ഷണം.

൧൭. വസ്തൌ ഹൃത്പാർശ്വപൃഷ്ഠേഷു സശൂലഃ കഫവാതികഃ
കുക്ഷൌ ഹൃന്നാഭിമദ്ധ്യേഷു സശൂലഃ കഫപൈത്തികഃ.

൧൮. ദാഹജ്വരകരോ ഘോരോ വിജ്ഞേയോ വാതപൈത്തികഃ

കഫവാതങ്ങൾ കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂലരോഗത്തിനു വസ്തിയിലും ഹൃദയത്തിലും പാർശ്വങ്ങളിലും പൃഷ്ഠത്തിലും വേദനയുണ്ടാകും. കഫപിത്തങ്ങൾ കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂല

രോഗത്തിന്നു കുക്ഷിയിലും ഹൃദയത്തിലും നാഭിമദ്ധ്യത്തിലും വേദനയുണ്ടാകും. വാതപിത്തങ്ങൾക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂലരോഗം ഭയങ്കരവും മാരകവുമായിത്തന്നെ ഉണ്ടാകുന്നതുമാകുന്നു.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

ഏകദോഷോത്ഥിതസ്സാദ്ധ്യഃ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യോ ദ്വിദോഷജഃ
൧൯. സർവ്വദോഷോത്ഥിതോ ഘോരസ്ത്വസാദ്ധ്യോ ഭൂര്യുപദ്രവഃ

ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂലരോഗം സാദ്ധ്യം. രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂലരോഗം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യം. മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശൂലരോഗം ഘോരവും അസാദ്ധ്യവുമാകുന്നു. വലിയ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയ ശൂലരോഗവും അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ശൂലരോഗത്തിന്റെ ഉപദ്രവം താഴെ പറയുന്ന ശ്ലോകം കൊണ്ടറിയാം. 'വേദനാ ചാതിതൃഡ്മൂർച്ഛാ ആനാഹോ ഗൗരവാരുചീ കാസഃ ശ്വാസോ വമിർഹിക്കാ ശൂലസ്യോപദ്രവാസ്സ്മൃതാഃ" വേദന, തണ്ണീർദാഹം, മോഹാലസ്യം, വയർവീർപ്പ്, ഘനം, അരുചി, ചുമ, ശ്വാസം, ഛർദ്ദി, ഇക്കിൾ ഇവയൊക്കെയും ശൂലരോഗത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു. ദോഷങ്ങളെ അനുസരിച്ച് ശൂലരോഗത്തിന്നു സ്ഥാനഭേദം ഉള്ളതിനാൽ അതും ഇവിടെ പറയപ്പെടുന്നു. വാതജം വസ്തിദേശേ ച പിത്തജം ച നാഭ്യാം ഹൃത്പാർശ്വകുക്ഷൗ കഫജം സർവ്വേഷ്വേതേഷു സന്നിപാതാൽ വാതം കൊണ്ടുള്ള ശൂലരോഗത്തിന്നു വസ്തിയിൽ വേദനയുണ്ടാകും. പിത്തം കൊണ്ടുള്ള ശൂലരോഗത്തിന്നു നാഭിയിൽ വേദനയുണ്ടാകും. കഫം കൊണ്ടുള്ളതിന്നു ഹൃദയത്തിലും പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും കുക്ഷിയിലും വേദനയുണ്ടാകും. സന്നിപാതം കൊണ്ടുള്ളതിന്നു എല്ലാ ദേശത്തിലും വേദനയുണ്ടാകും.

൨൦. സ്വൈർന്നിദാനൈഃ പ്രകുപിതോ വായുസ്സന്നിഹിതസ്തദാ
കഫപിത്തേ സമാവൃത്യ ശൂലകാരീ ഭവേദ്ബലീ
൨൧. ഭുക്തേ ജീര്യതി യച്ഛൂലം തദേവ പരിണാമജം
തസ്യ ലക്ഷണമപ്യേതൽ സമാസേനാഭിധീയതേ.

തന്റെ ഹേതുക്കളെക്കൊണ്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന വായു ബലവാനായിട്ടു കഫപിത്തങ്ങളെ തടുത്തിട്ടു വേദനയെ ഉണ്ടാക്കും. അന്നം ദഹിക്കുന്ന സമയം വേദന തുടങ്ങുന്നതായാൽ അതിന്നു പരിണാമശൂലം എന്നു പേർ; അതിന്റെ ലക്ഷണം സംക്ഷേപമായി പറയപ്പെടുന്നു.

വാതംകൊണ്ടുള്ള പരിണാമശൂല രോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൨൨. ആദ്ധ്മാനാടോപവിൺമൂത്രവിബന്ധാരതിവേപനൈഃ
സ്നിഗ്ദ്ധോഷ്ണോപശമപ്രായം വാതികം തദ്വദേദ്ഭിഷക്.

വാതം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പരിണാമശൂലരോഗത്തിൽ വയർവീർപ്പും വയററിൽ പൊട്ടപൊട്ട എന്ന ശബ്ദവും മലമൂത്രങ്ങൾക്കു തടവും അരതിയും വിറയലും ഉണ്ടാകും, സ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളായും ഉഷ്ണങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന ഔഷധോപചാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശമിക്കയും ചെയ്യും.

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പരിണാമശൂലരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം

൨൩. തൃഷ്ണാദാഹാരതിസ്വേദം കട്വമ്ലലവണോത്തരം
ശൂലം ശീതശമപ്രായം പൈത്തികം ലക്ഷയേദ്ബുധഃ

പിത്തംകൊണ്ടുള്ളതാകുന്ന പരിണാമശൂലത്തിൽ തണ്ണീർദാഹവും ചുട്ടും അരതിയും വിയർപ്പും ഉണ്ടാകും; ഇതു എരിവു പുളി ലവണം ഇവയെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിക്കയും ശീതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശമിക്കയും ചെയ്യുമെന്നു വൈദ്യൻ അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പരിണാമശൂല രോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൨൪. ഛർദ്ദിഹൃല്ലാസസമ്മോഹം സ്വല്പരുഗ്ദീർഘസന്തതി
കടുതിക്തോപശാന്തഞ്ച ജ്ഞേയന്തത്കഫാത്മകം.

കഫം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പരിണാമശൂലത്തിന്ന ഛർദ്ദിയും കനത്തു കലിപ്പും മോഹവും അല്പവേദനയും വളരെക്കാലം നില്പും ഉണ്ടാകും. ഇതു എരിവു, കയ്പു ഇത രസങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശമിക്കുമെന്നും അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ദ്വിദോഷത്രിദോഷപരിണാമശൂലലക്ഷണം.

൨൯. സംസൃഷ്ടലക്ഷണം ബുദ്ധ്വാ ദ്വിദോഷം പരികല്പയേൽ
ത്രിദോഷജമസാദ്ധ്യന്തു ക്ഷീണമാംസബലാനലം.

രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന പരിണാമശൂലരോഗത്തിന്ന ആ രണ്ടു ലക്ഷണവുമുണ്ടാകും. അതു ദ്വിദോഷപരിണാമശൂലരോഗമെന്നറിയണം. മൂന്ന ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായ പരിണാമശൂലരോഗത്തിങ്കൽ മൂന്ന ശൂലരോഗങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും. ആ ത്രിദോഷപരിണാമശൂലരോഗവും മാംസത്തിന്നും ബലത്തിന്നും അഗ്നിക്കും ക്ഷയമുള്ളവർക്കുണ്ടാകുന്ന പരിണാമശൂലരോഗവും അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

അന്നദ്രവശൂലരോഗം.

൩൦. ജീർണ്ണേ ജീര്യത്യജീർണ്ണേ വാ യച്ഛൂലമുപജായതേ
പഥ്യാപഥ്യപ്രയോഗേണ ഭോജനാഭോജനേന ച.

൩൧. നശമംയാതിനിയമാ ത്സോന്നദ്രവഉദാഹൃതഃ

ആഹാരം ദഹിച്ചതിന്റെ ശേഷവും ദഹിക്കുന്ന സമയവും വേദനയുണ്ടാകും. ദഹിക്കാതിരിക്കുന്ന സമയവും ഉണ്ടാകും, പത്ഥ്യപ്രയോഗം കൊണ്ടെങ്കിലും അപത്ഥ്യപ്രയോഗം കൊണ്ടെങ്കിലും ഭക്ഷിച്ചതുകൊണ്ടെങ്കിലും ഭക്ഷിക്കാതിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടെങ്കിലും വേദനയ്ക്കു യാതൊരു കുറവുമുണ്ടാകയില്ല. വേദനയാകയും പോകയും ചെയ്യുന്നതിന്ന യാതൊരു നിയമവുമില്ലതാനും. ഇപ്രകാരം യാതൊരു ശൂലരോഗത്തിങ്കൽ കാണുന്നുവോ അതാകുന്നു അന്നദ്രവശൂലരോഗം. അന്നദ്രവശൂലരോഗത്തിന്ന ചികിത്സ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ അസാദ്ധ്യമല്ല.

ഇതി കേരളദേശീയകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ശൂലരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

ഉദാവർത്താനാഹനിദാനം.

---

൧. വാതവിൺമൂത്രജൃംഭാശ്രു ക്ഷവോൽഗാരവമീന്ദ്രിയൈഃ
ക്ഷുത്തൃഷ്ണോച്ഛ്വാസനിദ്രാണാം ധൃത്യോദാവർത്തസംഭവഃ

കോഷ്ഠത്തിലുള്ള വായു ഉയർന്നു പുറത്തു പോകുമ്പോൾ അതിനെ അധോവാതമെന്നും ഉൾഭാഗത്തുകൂടെ മേല്പോട്ടു പോകുമ്പോൾ അതിനെ ഊർദ്ധ്വവാതമെന്നും പറയുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള രണ്ടു വാതങ്ങളുടെയും പുരീഷത്തിന്റെയും മൂത്രത്തിന്റെയും കോട്ടുവായുടെയും കണ്ണുനീരിന്റെയും തുമ്മലിന്റെയും ഏമ്പക്കത്തിന്റെയും ഛർദ്ദിയുടെയും ശുക്ലത്തിന്റെയും വിശപ്പിന്റെയും, തണ്ണീർദാഹത്തിന്റെയും ശ്വാസത്തിന്റെയും ഉറക്കത്തിന്റെയും വേഗങ്ങളെ ധരിക്ക ഹേതുവായിട്ടു ഉദാവർത്തമെന്ന രോഗമുണ്ടാകുന്നു.

൨. വാതമൂത്രപുരീഷാണാം സംഗോധ്മാനംക്ലമോരുജാ
ജഠരേവാതജാശ്ചാന്യേ രോഗാഃസ്യുർവ്വാതനിഗ്രഹാൽ

വേഗത്തെ തടുത്താൽ വാതത്തിന്നും മൂത്രത്തിന്നും മലത്തിന്നും തടവും വയർവീർപ്പും ഇന്ദ്രിയസാദവും പുറം വയറു വസ്തി ഈ പ്രദേശങ്ങളിൽ വേദനയും വയറ്റിൽ കനത്തിന്നെ വേദന മുതലായ രോഗങ്ങളുമുണ്ടാകും.

൩. ആടോപശൂലൌപരികർത്തികാച
സംഗഃപുരീഷസ്യതഥോർദ്ധ്വവാതഃ

ഉദാവർത്താനാഹനിദാനം (൫൫)

പുരീഷമാസ്യാദഥവാ നിരേതി,
പുരീഷവേഗേഽഭിഹതേ നരസ്യ.

മലത്തിന്റെ വേഗത്തെ തടുത്താൽ വയററിൽ പൊട്ടുപൊട എന്ന ശബ്ദവും വേദനയും അരിഞ്ഞു നോവുകയും മലത്തിന്റെ തടവും വായുവിന്നു ഊർദ്ധ്വഗതിയും വായിൽകൂടി മലത്തിന്റെ വരവും ഉണ്ടാകും.

൮. വസ്തിമേഹനയോശ്ശൂലം മൂത്രകൃച്ഛ്രം ശിരോരുജാ
വിനാമോ വംക്ഷണാനാഹഃ സ്യാല്ലിംഗം മൂത്രനിഗ്രഹേ

മൂത്രത്തെ തടുത്താൽ വസ്തിയിങ്കലും ലിംഗത്തിലും വേദനയും മൂത്രകൃച്ഛ്രവും തലവേദനയും കുനിയുകയും ഒടികളിൽ വീർപ്പും ഉണ്ടാകും.

൯. മന്യാഹനുസ്തംഭശിരോവികാരാ
ജൃംഭോപഘാതാത്പവനാത്മകാസ്സ്യുഃ
തഥാക്ഷിനാസാവദനാമയാശ്ച
ഭവന്തി തീവ്രാസ്സഹ കർണ്ണരോഗൈഃ

കോട്ടുവായെ തടുത്താൽ കഴുത്തിന്റെ പിന്നിലുള്ള ഞരമ്പുകൾക്കും കഴുത്തിനും ചലനമില്ലാതാവും വാതസംബന്ധങ്ങളായ ശിരോരോഗങ്ങളും നാസാരോഗവും നേത്രരോഗവും മുഖരോഗവും കർണ്ണരോഗവും ഉണ്ടാകും. ഇവയൊക്കെയും കഠിനങ്ങളായിരിക്കയും ചെയ്യും.

൧൦. ആനന്ദജം വാപ്യഥ ശോകജം വാ
നേത്രോദകം പ്രാപ്തമമുഞ്ചതോ ഹി
ശിരോഗുരുത്വം നയനാമയാശ്ച
ഭവന്തി തീവ്രാസ്സഹ പീനസേന.

ആനന്ദംകൊണ്ടോ ശോകംകൊണ്ടോ ഉണ്ടാകുന്നതായ കണ്ണുനീരിനെ തടുത്താൽ തലയ്ക്കു കനവും നേത്രരോഗവും പീനസവും ഏറ്റവും അരുചിയും ഉണ്ടാകും. ഇവയും കഠിനങ്ങളായിരിക്കും.

൧൧. മന്യാസ്തംഭശ്ശിരശ്ശൂലമർദ്ദിതാർദ്ധാവഭേദകൌ
ഇന്ദ്രിയാണാഞ്ച ദൌർബ്ബല്യം ക്ഷവഥസ്സ്യാദ്വിധാരണാൽ.

തുമ്മലിനെ ധരിച്ചാൽ കഴുത്തിന്റെ പിന്നിലുള്ള ഞരമ്പുകൾക്കു സ്തംഭിക്കയും തലവേദനയും; അർദ്ദിതമെന്ന വാതവ്യാധിയും അർദ്ധാവഭേദമെന്ന തലവേദനയും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ബലഹാനിയും ഭവിക്കും.

൧൨. കണ്ഠാസ്യപൂർണ്ണത്വമതീവ തോദഃ
കൂജശ്ച വായോരഥവാപ്രവൃത്തിഃ
ഉദ്ഗാരവേഗേഽഭിഹതേ ഭവന്തി
ഘോരാ വികാരാഃ പവനപ്രസൂതാഃ

ഏമ്പക്കത്തെ തടുത്താൽ കഴുത്തിനും മുഖത്തിനും പൂർണ്ണതയും അതിയായ കുത്തിനോവും പറഞ്ഞാൽ തിരിയായ്കയും ശ്വാസത്തിനു തടവും ഇക്കിൾ തുടങ്ങി വായുകോപങ്ങളായ പല വ്യാധികളും ഉണ്ടാകും.

൧൩ കണ്ഡൂകോഠാരുചിവ്യംഗശോഫപാണ്ഡ്വാമയജ്വരാഃ
കുഷ്ഠവീസർപ്പഹൃല്ലാസാ ഛർദ്ദിനിഗ്രഹജാ ഗദാഃ

ഛർദ്ദിക്കണമെന്നു തോന്നുമ്പോൾ ഛർദ്ദിക്കാതെ അതിനെ തടുത്താൽ ചൊറിച്ചിലും വട്ടത്തിലുള്ള ഒരുമാതിരി തിണർപ്പും അരുചിയും വ്യംഗമെന്ന മുഖരോഗവും നീരും പാണ്ഡുരോഗവും ജ്വരവും കുഷ്ഠവും വിസർപ്പവും നെഞ്ചുകലിപ്പുമുണ്ടാകും.

൧൪. മൂത്രാശയേ വൈ ഗുദമുഷ്കയോശ്ച
ശോഫോ രുജാ മൂത്രവിനിഗ്രഹശ്ച

(൨൭) ഉദാവർത്താനാഹനിദാനം

ശുക്രാശ്മരീ തസ്യ ... വേച്ച
തേ തേ വികാരാ വിഹതേ ച ശുക്രേ.

മൈഥുനകാലത്തിങ്കലോ വേറെ വല്ല പ്രകാരത്തിലോ ശുക്ലം പുറപ്പെടുന്ന സമയം അതിനെ തടുത്താൽ വസ്തിയിലും ഗുദത്തിലും വൃഷണത്തിലും നീരും വേദനയും മൂത്രത്തിനു തടവും ശുക്ലാശ്മരിയും ശുക്ലസ്രാവവും ശുക്ലസംബന്ധങ്ങളായ പല വികാരങ്ങളും ഉണ്ടാകും

൧൨. തന്ദ്രാംഗമർദ്ദാവരുചിശ്രമൌ ച
ക്ഷുദ്വിഘാതാൽ കൃശതാ ച ദൃഷ്ടേഃ
കണ്ഠാസ്യശോഷഃ ശ്രവണാവരോധ
സ്തൃഷ്ണാവിഘാതാദ്ധൃദയേ വ്യഥാ ച

൧൩. ശ്രാന്തസ്യ നിശ്വാസവിനിഗ്രഹേണ
ഹൃദ്രോഗമോഹാവഥവാപി ഗുല്മഃ
ജൃംഭാംഗമർദ്ദോക്ഷിശിരോതിജാഡ്യം
നിദ്രാഭിഘാതാദഥവാപി തന്ദ്രാ.

വിശപ്പിനെ തടുത്താൽ മടിയും ദേഹത്തിനു കഴപ്പും അരുചിയും തളർച്ചയും കണ്ണിന്റെ പ്രസാദത്തിനു കുറവും ഉണ്ടാകും

തണ്ണീർദാഹമുണ്ടാകുമ്പോൾ വെള്ളം കുടിക്കാതെ അതിനെ തടുത്താൽ തൊണ്ടയും വായും ഉണങ്ങുകയും ചെവി കേൾക്കായ്കയും ഹൃദയപീഡയും ഉണ്ടാകും. തളർച്ചകൊണ്ടു ക്രമപ്രകാരമല്ലാതെ ശ്വാസം പുറപ്പെട്ടാൽ അതിനെ വിടാതെ തടുക്കുന്നവനു ഹൃദ്രോഗവും മോഹവും ഗുല്മവും ഉണ്ടാകും. നിദ്രയെ തടുത്താൽ കോട്ടുവായും മേൽനോവും കണ്ണിനും ശിരസ്സിനും കനത്തതുപോലെ എന്ന തോന്നുകയും മടിയും ഉണ്ടാകും.

രൂക്ഷാദികുപിതവാതോദാവർത്തം.

൧൪. വായുഃ കോഷ്ഠാനുഗോ രൂക്ഷൈഃ കഷായകടുതിക്തകൈഃ
ഭോജനൈഃ കുപിതസ്സദ്യ ഉദാവർത്തം കരോതി ച

൧൫. വാതമൂത്രപുരീഷാസൃക് കഫമേദോവഹാനി വൈ
സ്രോതാംസ്യുദാവർത്തയതി പുരീഷം ചാതിവർത്തയേൽ

൧൬. തതോ ഹൃദ്വസ്തിശൂലാർത്തോ ഹൃല്ലാസാരതിപീഡിതഃ
വാതമൂത്രപുരീഷാണി കൃച്ഛ്രേണ ലഭതേ നരഃ

൧൭. ശ്വാസകാസപ്രതിശ്യായ ദാഹമോഹതൃഷാജ്വരാൻ
വമിഹിക്കാശിരോരോഗ മനഃശ്രവണവിഭ്രമാൻ

൧൮. ബഹൂനന്യാംശ്ച ലഭതേ വികാരാൻ വാതകോപജാൻ.

രൂക്ഷങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഭോജനങ്ങളെക്കൊണ്ടും ചവർപ്പും എരിപ്പും കയ്പും ഉള്ള ഭോജനങ്ങളെക്കൊണ്ടും കോഷ്ഠത്തിലുള്ള വായു കോപിച്ചു ഉടനെ ഉദാവർത്തത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. എങ്ങിനെ എന്നാൽ വാതത്തെയും മൂത്രത്തെയും പുരീഷത്തെയും രക്തത്തെയും കഫത്തെയും മേദസ്സിനെയും വഹിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളെ തിരിച്ചുവിട്ടു പുരീഷത്തെ ശോഷിപ്പിക്കും. അതുഹേതുവായിട്ടു ഹൃദയത്തിലും വസ്തിയിലും വേദനയും നെഞ്ചുകലിപ്പും അരുചിയും ഉണ്ടാകും. അധോവായു മലം മൂത്രം ഇവയെ കഷ്ടപ്പെട്ടു പ്രവർത്തിപ്പിക്കും. ശ്വാസം, കാസം, പീനസം, ദാഹം, മോഹം, തണ്ണീർദാഹം, ജ്വരം, ഛർദ്ദി, ഇക്കിൾ, ശിരോരോഗം, ചിത്തഭ്രമം, ചെവിയടപ്പു ഇവയുമുണ്ടാകും. വാതകോപജങ്ങളായ വേറെ പല രോഗങ്ങളും ഉണ്ടാകും. ഉദാവർത്തത്തിന്റെ അസാദ്ധ്യലക്ഷണം സുശ്രുതത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. തൃഷ്ണാർദ്ദിതം പരിക്ലിഷ്ടം ക്ഷീണം ശൂലൈരഭിദ്രുതം ... ഉദാവർത്തമുള്ളവനു തണ്ണീർദാഹംകൊണ്ടു പീഡയും വല്ലാത്ത ക്ലേശവും ക്ഷീണവും അസഹനീയമായ വേദനയും ഉണ്ടായാൽ അവനെ വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കണം. മലം ഛർദ്ദിക്കുന്നവനെയും ഉപേക്ഷിക്കണം.

ആനാഹലക്ഷണം.

ആമംശകൃദ്വാനിചിതംക്രമേണ
ഭൂയോവിബദ്ധംവിഗുണാനിലേന
൧൮. പ്രവർത്തമാനംനയഥാസ്വമേനം വികാരമാനാഹമുദാഹരന്തി
തസ്മിൻഭവത്യാമസമുദ്ഭവേതു തൃഷ്ണാപ്രതിശ്യായശിരോവിദാഹാഃ
൧൯. ആമാശയേശൂലമഥോഗുരുത്വം ഹൃത്സ്തംഭഉദ്ഗാരവിഘാതനംച
സ്തംഭഃകടീപൃഷ്ഠപുരീഷമൂത്രേ ശൂലോഥമൂർച്ഛാശകൃതശ്ചഛർദ്ദിഃ
൨൦. ശോഫശ്ചപക്വാശയജേഭവന്തി തഥാലസോക്താനിചലക്ഷണാനി

ആമത്തെ മലത്തെ ക്രമേണ വയററിൽ വർദ്ധിച്ചാൽ അതുപിന്നെ ദുഷ്ടമായിരിക്കുന്ന വായുവിനാൽ വിബദ്ധമായിട്ട പ്രവൃത്തിയില്ലാതെ കിടക്കും. ആ രോഗത്തെ ആനാഹമെന്നു പറയുന്നു. ആമം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ആനാഹത്തിന്ന തൃഷ്ണയും പീനസവും ശിരോവിദാഹവും ആമാശയത്തിങ്കൽ വേദനയും ഗുരുത്വവും ഹൃദയസ്തംഭവും ഏമ്പക്കമില്ലായ്കയും കടിപ്രദേശത്തിന്നും പൃഷ്ഠത്തിന്നും മലമൂത്രങ്ങൾക്കും സ്തംഭവും വേദനയും മോഹാലസ്യവും മലത്തിന്റെ ഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും. പക്വാശയത്തിങ്കൽ ആനാഹം ഉണ്ടായാൽ നീരും അലസകമെന്ന രോഗത്തിന്ന പറയപ്പെട്ട ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും.

ഇതി കേരളദേശികൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഉദാവർത്താനാഹനിദാനം
സമാപ്തം.

ഗുല്മനിദാനം.

൧. ദുഷ്ടാവാതാദയോത്യർത്ഥം മിഥ്യാഹാരവിഹാരതഃ
കുർവ്വന്തിപഞ്ചധാഗുല്മം കോഷ്ഠാന്തർഗ്രന്ഥിരൂപിണം.
൨. തസ്യപഞ്ചവിധംസ്ഥാനം പാർശ്വഹൃന്നാഭിവസ്തയഃ

അപഥ്യങ്ങളായ ആഹാരം ഹേതുവായിട്ടും തന്റെ ശക്തിക്കു തക്കതല്ലാത്തുള്ള ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും ദേഹബലത്തിന്നു തക്കതല്ലാത്തുള്ള കർമ്മം ഹേതുവായിട്ടും വാതാദിദോഷങ്ങൾ ഏററവും ദുഷിച്ചു ഉദരത്തിന്റെ അകത്തുഭാഗത്തിൽ ഗ്രന്ഥിരൂപമായ ഗുല്മത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും സംഭവിക്കുന്നതാകയാൽ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു. അതിന്നു രണ്ടു പാർശ്വഭാഗങ്ങളും ഹൃദയം നാഭി വസ്തി ഇങ്ങിനെ അഞ്ചു സ്ഥാനങ്ങളുമുണ്ട്.

സാമാന്യഗുല്മരൂപം.

ഹൃന്നാഭ്യോരന്തരേഗ്രന്ഥിഃ സഞ്ചാരീയദിവാചലഃ
൩. വൃത്തശ്ചയാപചയവാൻ സഗുല്മഇതികീർത്തിതഃ

ഹൃദയത്തിന്റെയും നാഭിയുടെയും മദ്ധ്യത്തിൽ (നാഭിക്കും വസ്തിക്കും സാമീപ്യമുള്ളതുകൊണ്ടു നാഭി, വസ്തിയാണെന്നും ഗ്രഹിക്കാം. ഹൃദ്വസ്ത്യോരന്തരെ എന്നു പാഠാന്തരമുണ്ടു) ഇളകുന്നതായോ ഇളകാത്തതായോ ഉരുണ്ടതായും ചിലപ്പോൾ വർദ്ധിച്ചും ചിലപ്പോൾ ക്ഷയിച്ചും ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു ഗുല്മമെന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു. രക്തഗുല്മത്തിന്റെ സ്ഥാനം ഗർഭാശയമാകുന്നു. അതിന്റെ ഗ്രഹണം മേല്പറയപ്പെട്ട പാഠംകൊണ്ടു സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്.

സവ്യസ്തൈർജ്ജായതേദോഷൈ സ്സമസ്തൈരപിചോച്ഛ്രിതൈഃ
൪. പുരുഷാണാംതഥാസ്ത്രീണാം ജ്ഞേയോരക്തേനചാപരഃ

(൧൧) ഗുല്മനിദാനം

ഗുല്മം വാതാദിദോഷങ്ങളിൽ ഓരോന്നുകൊണ്ടും വാതപിത്തകഫങ്ങളെക്കൊണ്ടും പുരുഷന്മാർക്ക് ഉണ്ടാകുന്നു. സ്ത്രീകൾക്ക രക്തംകൊണ്ടുമുണ്ടാകുന്നു. അതു അന്യമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. രക്തം പുരുഷന്മാർക്കും സ്ത്രീകൾക്കും ഉള്ളതാകയാൽ രക്തഗുല്മം പുരുഷന്മാർക്കും വരാമെന്നു ഭട്ടാരഹരിശ്ചന്ദ്രൻ പറയുന്നു. ക്ഷാരപാണിയും അപ്രകാരംതന്നെ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. ആഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഒരു ശ്ലോകം താഴെ ചേർക്കുന്നു "സ്ത്രീണാമാർത്തവജോഗുല്മോനപുംസാമുപജായതേ അന്യസ്ത്വസൃഗ്ഭവോഗുല്മഃ സ്ത്രീണാംപുംസാംചജായതേ" ഇതിന്റെ സാരം സ്ത്രീകൾക്ക ആർത്തവം ഹേതുവായിട്ട ഗുല്മം ഉണ്ടാകുന്നു; പുരുഷന്മാർക്ക് ഉണ്ടാകുന്നില്ല എന്നും രക്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ഗുല്മം സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാർക്കുമുണ്ടാകുന്നു എന്നുമാകുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു ശ്ലോകത്തിൽ രക്തം എന്നു കാണുന്നതു ആർത്തവമാണെന്നും സ്ത്രീകളിൽ കാണുന്ന രക്തഗുല്മം ആർത്തവം ഹേതുവായിട്ടു സംഭവിക്കുന്നതാണെന്നും ആർത്തവജമായ ഗുല്മം പുരുഷന്മാർക്ക സംഭവിക്കുന്നതല്ലെന്നും ധരിച്ചുകൊള്ളണം.

ഗുല്മത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം.

൩. ഉൽഗാരബാഹുല്യപുരീഷബന്ധ
തൃപ്ത്യക്ഷമത്വാന്ത്രവികൂജനാനി
ആടോപമാധ്മാനമപക്തിശക്തി
രാസന്നഗുല്മസ്യവദന്തിചിഹ്നം.

ഗുല്മം ഉണ്ടാവാൻ പോകുമ്പോൾ അധികമായ ഏമ്പക്കവും മലബന്ധവും അന്നദ്വേഷവും സാമർത്ഥ്യത്തിനു കുറവും കുടലിരപ്പും വയറ്റിൽ പൊട്ടപൊട്ടപ്പും വയർവീർപ്പും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ഉണ്ടാകും.

ഗുല്മസാധാരണരൂപം.

൪. അരുചിഃ കൃച്ഛ്രവിൺമൂത്ര വാതതാന്ത്രവികൂജനം
ആനാഹശ്ചോർദ്ധ്വവാതത്വം സർവ്വഗുല്മേഷ്വലക്ഷയേൽ.

അരുചി മലമൂത്രങ്ങളുടെ വിസർജ്ജനത്തിലും അധോവായുവിന്റെ ഗതിയിലും പ്രയാസം കുടലിരപ്പ് വയറുവീർപ്പ് ഏമ്പക്കം ഇവയൊക്കെയും എല്ലാ ഗുല്മങ്ങളിലും ഉണ്ടാകുന്നവയാണെന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

വാതഗുല്മഹേതു.

൧. രൂക്ഷാന്നപാനംവിഷമാതിമാത്രം
വിചേഷ്ടനംവേഗവിനിഗ്രഹശ്ച
ശോകാഭിഘാതാതിമലക്ഷയശ്ച
നിരന്നതാചാനിലഗുല്മഹേതുഃ

രൂക്ഷങ്ങളായിരിക്കുന്ന അന്നപാനങ്ങളെ സേവിക്കയോ വിഷമമായോ അതിമാത്രമായോ ഭക്ഷിക്കയോ ഓടുക ചാടുക മുതലായ ദേഹക്ഷോഭകരമായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്കയോ അധോവാതംമുതലായ വേഗങ്ങളെ തടുക്കുകയോ ദുഃഖിക്കയോ ചതവുമുതലായവ സംഭവിക്കയോ വിരേചനാദികളെക്കൊണ്ടു അധികമായി മലത്തെ ക്ഷയിപ്പിക്കുകയോ അന്നത്തെ ഭക്ഷിക്കാതിരിക്കയോ ചെയ്താൽ വാതഗുല്മം ഉണ്ടാകുന്നു.

വാതഗുല്മലക്ഷണം.

൨. യഃസ്ഥാനസംസ്ഥാനരുജാവികല്പം
വിഡ്വാതസംഗംഗലവക്ത്രശോഷം
ശ്യാവാരുണത്വംശിശിരജ്വരഞ്ച
ഹൃൽകുക്ഷിപാർശ്വാംസശിരോരുജഞ്ച.

൩. കരോതിജീർണ്ണേƒധികപ്രകോപം
ഭുക്തേമൃദുത്വംസമുപൈതിയശ്ച

> വാതാത്സ ഗുല്മോ നച രൂക്ഷഃ
> കഷായതിക്തംകടുചോപശേതേ.

വാതഗുല്മം ചിലപ്പോൾ നാഭിയിലും ചിലപ്പോൾ പാർശ്വങ്ങളിലും ചിലപ്പോൾ വസ്തിയിലും ഉണ്ടാകും. അതു ചിലപ്പോൾ അല്പമായും വലുതായും വൃത്തമായോ ദീർഘമായോ ഇരിക്കും. വേദന ചിലപ്പോൾ കുറഞ്ഞും ചിലപ്പോൾ കൂടിയുമിരിക്കും.

മലത്തിന്നും അധോവായുവിന്നും തടവുണ്ടാകും. വാതഗുല്മമുള്ളവന്റെ കഴുത്തും മുഖവും ശോഷിക്കും. ദേഹം കറുത്തുമിരിക്കും. ശീതജ്വരവും ഹൃദയത്തിലും കുക്ഷിയിലും പാർശ്വങ്ങളിലും ചുമലിലും ശിരസ്സിലും വേദനയുമുണ്ടാകും. ഭക്ഷിച്ച അന്നം ദഹിച്ചാൽ വേദനക്കു അധികവും ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞയുടനെ വേദനക്കു കുറവും ഉണ്ടാകും. വാതഗുല്മത്തിന്നു തുവരയും ചവർപ്പും കയ്പും എരിവും ഇരിക്കുന്ന പദാർത്ഥം വിരോധമാകുന്നു.

പിത്തഗുല്മഹേതു.

> ൧൦. കട്വമ്ലതീക്ഷ്ണോഷ്ണവിദാഹിരൂക്ഷ
> ക്രോധാതിമദ്യാർക്കഹുതാശസേവാ
> ആമാഭിഘാതോരുധിരംചദുഷ്ടം
> പൈത്തസ്യഗുല്മസ്യനിമിത്തമുക്തം

എരിവും പുളിയുമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളെയും തീക്ഷ്ണമായോ ഉഷ്ണമായോ ഉൾപ്പുകച്ചിലുണ്ടാക്കുന്നതായോ രൂക്ഷമായോ ഇരിക്കുന്ന പദാർത്ഥത്തെയോ സേവിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും ക്രോധം ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി മദ്യപാനം ചെയ്യുക ഹേതുവായിട്ടും വെയിൽകൊള്ളുക ഹേതുവായിട്ടും തീകായുക ഹേതുവായിട്ടും അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടും ചതവുമുറിവോ ഏല്ക്കുക ഹേതുവായിട്ടും പിത്തഗുല്മമുണ്ടാകുന്നു. ദുഷ്ടമായ രക്തവും പിത്തഗുല്മത്തിന്നു കാരണം.

പിത്തഗുല്മലക്ഷണം.

> ൧൧. ജ്വരഃപിപാസാവദനാംഗരാഗ
> ശ്ശൂലംമഹജ്ജീര്യതിഭോജനേച
> സ്വേദോവിദാഹോവ്രണവച്ചഗുല്മ
> സ്പർശാസഹഃപൈത്തികഗുല്മരൂപം.

പിത്തഗുല്മത്തിന്റെ ലക്ഷണം പനി, ദാഹം, മുഖവും ശരീരവും ചുവന്നിരിക്കുക. അന്നം ദഹിക്കുന്ന സമയം വലുതായ വേദനയുണ്ടാക, വിയർപ്പ്, ചൂട്, വ്രണം എന്നപോലെ തൊട്ടാൽ സഹിക്കായ്ക ഇവയാകുന്നു.

കഫഗുല്മത്തിന്റെയും സന്നിപാതഗുല്മത്തിന്റെയും ഹേതു.

> ൧൨. ശീതംഗുരുസ്നിഗ്ദ്ധമചേഷ്ടനംച
> സംപൂരണംപ്രസ്വപനംദിവാച
> ഗുല്മസ്യഹേതുഃകഫസംഭവസ്യ
> സർവസ്തുദൃഷ്ടോനിചയാത്മകസ്യ

ശീതമായോ ഗുരുവായോ സ്നിഗ്ദ്ധമായോ ഇരിക്കുന്ന പദാർത്ഥത്തെ ഭക്ഷിക്കുക യാതൊരു കർമ്മത്തെയും ചെയ്യാതിരിക്കുക തൃപ്തിയായി ഭക്ഷിക്കുക പകൽ ഉറങ്ങുക ഇവനിമിത്തമായി കഫഗുല്മമുണ്ടാകുന്നു. സന്നിപാതഗുല്മത്തിന്നു വാതഗുല്മാദികളുടെ കാരണമത്രെ കാരണം.

കഫഗുല്മലക്ഷണം.

> ൧൩. സ്തൈമിത്യശീതജ്വരഗാത്രസാദ
> ഹൃല്ലാസകാസാരുചിഗൗരവാണി
> ശൈത്യംരുഗല്പാകഠിനോന്നതത്വം
> ഗുല്മസ്യരൂപാണികഫാത്മകസ്യ.

([illegible]) ഗുല്മനിദാനം

കഫഗുല്മത്തിന്റെ ലക്ഷണം ഗുല്മത്തിന്ന ഇളക്കമില്ലായ്ക ശീതജ്വരം ദേഹത്തിന്ന തളർച്ച, നെഞ്ഞു കലിപ്പ, ചുമ, അരുചി, ശരീരത്തിന്ന കനം ശൈത്യം അല്പമായ വേദന, ഗുല്മം കഠിനമായും ഉന്നതമായും ഇരിക്ക ഇവയാകുന്നു.

സംസർഗ്ഗഗുല്മലക്ഷണം.

[illegible]. നിമിത്തരൂപാണ്യുപലഭ്യ ഗുല്മേ
ദ്വിദോഷജേ ദോഷബലാബലഞ്ച
വ്യാമിശ്രലിംഗാനപരാംശ്ച ഗുല്മാം
സ്ത്രീനാദിശേദൌഷധകല്പനാർത്ഥം.

രണ്ടു ദോഷങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഗുല്മങ്ങളിൽ അവയുടെ ഹേതുക്കളെയും ലക്ഷണങ്ങളെയും ദോഷങ്ങളുടെ ബലാബലങ്ങളെയും അറിഞ്ഞു ഔഷധങ്ങളെ ഉപയോഗിക്കണം. അപ്രകാരമുണ്ടാകുന്ന മൂന്ന ഗുല്മങ്ങൾക്കും വാതഗുല്മത്തിന്റെയും പിത്തഗുല്മത്തിന്റെയും കഫഗുല്മത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ സമ്മിശ്രങ്ങളായി കാണപ്പെടും.

സന്നിപാതഗുല്മലക്ഷണം.

[illegible]. മഹാരുജം ദാഹപരീതമശ്മവൽ
ഘനോന്നതം ശീഘ്രവിദാഹി ദാരുണം
മനശ്ശരീരാഗ്നിബലാപഹാരിണം
ത്രിദോഷജം ഗുല്മമസാദ്ധ്യമാദിശേൽ.

സന്നിപാതഗുല്മം വലിയ വേദനയോടും ഉഷ്ണത്തോടും കൂടിയും കല്ലുപോലെ കഠിനമായും ഉന്നതമായും ഇരിക്കും. അതു പെട്ടെന്നു പാകം വരുന്നതും ഭയങ്കരവും മനസ്സിന്ന വൈകല്യത്തെയും ശരീരത്തിന്ന കൃശതാദിയെയും വൈവർണ്ണ്യത്തെയും ജഠരാഗ്നിക്ക വൈഷമ്യത്തെയും ഉണ്ടാക്കുന്നതും ബലത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതുമാകുന്നു. ഈ ഗുല്മം അസാദ്ധ്യമെന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

രക്തഗുല്മലക്ഷണം.

[illegible]. നവപ്രസൂതാഹിതഭോജനാ യാ
യാ ചാമഗർഭം വിസൃജേദൃതൌ വാ
വായുർഹി തസ്യാഃ പരിഗൃഹ്യ രക്തം
കരോതി ഗുല്മം സരുജം സദാഹം
[illegible]. പൈത്തസ്യ ലിംഗേന സമാനലിംഗ
വിശേഷണഞ്ചാപ്യപരം നിബോധ
യഃ സ്പന്ദതേ പിണ്ഡിത ഏവ നാംഗൈ
ശ്ചിരാൽ സശൂലസ്സമഗർഭലിംഗഃ
സരൌധിരസ്ത്രീഭവ ഏവ ഗുല്മോ
മാസേ വ്യതീതേ ദശമേ ചികിത്സ്യഃ

പ്രസവിച്ചുകിടക്കുന്ന സമയത്തിലോ ഗർഭം അലസുന്ന സമയത്തിലോ രജസ്വലയായിരിക്കുന്ന സമയത്തിലോ സ്ത്രീ അപത്ഥ്യങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ ഭക്ഷിച്ചാൽ വായു കോപിച്ചു അവളുടെ രക്തത്തെ തങ്ങിനിറുത്തി ഗുല്മത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതിന്ന വേദനയും ഉഷ്ണവും പിത്തഗുല്മത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും. വേറെയും ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാവും. അവയവങ്ങളോടുകൂടാതെയും വേദനയോടുകൂടിയും പിണ്ഡാകാരമായിട്ടു കാലംകഴിയുമ്പോൾ ചലിക്കും. വയറുവീർക്കുക, പല പദാർത്ഥങ്ങളിൽ ആഗ്രഹം ജനിക്കുക, മുലക്കണ്ണു കറുക്കുക, ഛർദ്ദി ഇത്യാദി ഗർഭലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും. രക്തഗുല്മം സ്ത്രീകൾക്കുമാത്രമേ ഉണ്ടാവൂ. സ്ത്രീശബ്ദപ്രയോഗം ഉണ്ടെങ്കിലും കന്യകകൾക്കും അതിവൃദ്ധകൾക്കും ഈ രോഗം ഉണ്ടാകയില്ല. കന്യകകൾക്ക രജസ്സില്ല. അതിവൃദ്ധകൾക്കു രജസ്സിന്ന ക്ഷയമുണ്ട്. ഇത

ഗുല്മനിദാനം (൧൯)

ഒരു സ്ത്രീക്ക് രക്തഗുല്മമുണ്ടാകാതിരിപ്പാനുള്ള കാരണം. രക്തഗുല്മമുണ്ടായി പത്തുമാസം കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷമാകുന്നു അതിന്നു ചികിത്സിക്കേണ്ടതു. പത്തുമാസം വരെ ഗർഭമോ രക്തഗുല്മമോ എന്നുള്ള സംശയമുണ്ടാകും. ഗർഭം കൂടെക്കൂടെ കരചരണാദ്യവയവങ്ങളോടുകൂടിയും വേദനയോടുകൂടാതെയും ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഗുല്മമാകട്ടെ, കരചരണാദ്യവയവങ്ങളോടു കൂടാതെയും വേദനയോടുകൂടിയും ഒട്ടാകെ കഴിയുമ്പോൾ ഒന്നിളകും. ഇതുകൊണ്ടു മെല്ലാമുള്ള സംശയത്തെ നിവർത്തിച്ചു ചികിത്സിക്കേണമെന്നതുമല്ലാ പതിനൊന്നാം മാസത്തിൽ ചെയ്യുന്നതായ ചികിത്സയും ഗർഭത്തിന്നു ദോഷമല്ലായ്കയാൽ അപ്രകാരം ചെയ്യേണ്ടതാകുന്നു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൧൯. സഞ്ചിതഃ ക്രമശോ ഗുല്മോ മഹാവാസ്തുപരിഗ്രഹഃ
കൃതമൂലഃ സിരാനദ്ധോ യദാ കൂർമ്മ ഇവോന്നതഃ

൨൦ ദൌർബല്യാരുചിഹൃല്ലാസ കാസച്ഛർദ്യരതിജ്വരൈഃ
തൃഷ്ണാതന്ദ്രാപ്രതിശ്യായൈർ യുജ്യതേ ന സ സിദ്ധ്യതി

൨൧. ഗൃഹീത്വാ സജ്വരശ്വാസ ച്ഛർദ്യതീസാരപീഡിതം
ഹൃന്നാഭിഹസ്തപാദേഷു ശോഫഃ കർഷതി ഗുല്മിനം.

൨൨. ശ്വാസഃ ശൂലം പിപാസാന്നവിദ്വേഷോ ഗ്രന്ഥിമൂഢതാ
ജായതേ ദുർബ്ബലത്വഞ്ച ഗുല്മിനോ മരണായ വൈ.

ക്രമേണ വർദ്ധിച്ചതായ ഗുല്മം വയറ് മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചും ധാതുക്കളെ ആശ്രയിച്ചും വളരെ ഞരമ്പുകളോടു കൂടിയും ആമ എന്നപോലെ പൊങ്ങിയിരിക്കും. അതിന്നു ദുർബ്ബലതയും അരുചിയും ഓക്കാനിപ്പും ചുമയും ഛർദ്ദിയും അരതിയും ജ്വരവും ദാഹവും തന്ദ്രയും ജലദോഷവും ഉണ്ടാകും. ഇതു അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ജ്വരം ശ്വാസം ഛർദ്ദി അതിസാരം ഇവയെക്കൊണ്ടു പീഡയും ഹൃദയത്തിലും നാഭിയിലും കൈകാലുകളിലും നീരും ഉള്ള ഗുല്മരോഗി മരിക്കും. ശ്വാസവും ശൂലവും ദാഹവും അന്നദ്വേഷവും ഗ്രന്ഥിയായിരുന്ന ഗുല്മത്തിന്നു കാണാതെകൂടാതെ ബലവും ക്ഷയിച്ചിട്ടും ഉള്ള ഗുല്മരോഗിയും മരിക്കും. അന്തർവിദ്രധി, പക്വതയെ പ്രാപിക്കുന്നു. ഗുല്മം ആശ്രയദോഷം ഹേതുവായിട്ടു പക്വതയെ പ്രാപിക്കുന്നില്ല. അതിന്നനുസരിച്ചു സുശ്രുതവചനവും കാണപ്പെടുന്നു. നവിദാഹസ്സ്വഗുല്മസ്യ വിദ്രധേസ്സ്യാദ്യതോ ഗുല്മസ്സ്വഗുണൈരന്യവിദ്രധിർമ്മാംസ സമാശ്രയാൽ. വിദ്രധിഃ പക്വതാമേതി ഗുല്മഃ പക്വതാം ന യാതി. ഗുല്മം തന്റെ ഉല്പത്തിക്കു കാരണമായ ദോഷത്തെ ആശ്രയിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. വിദ്രധി മാംസരക്തങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ വിദ്രധി പക്വതയെ പ്രാപിക്കുന്നു. ഗുല്മം പക്വതയെ പ്രാപിക്കുന്നില്ല.

ഇതി കേരളഭാഷാകൃതേ സാരചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഗുല്മനിദാനം
സമാപ്തം.

ഹൃദ്രോഗനിദാനം.

൧. അത്യുഷ്ണഗുർവ്വന്നകഷായതിക്ത
ശ്രമാഭിഘാതാധ്യശനപ്രസംഗൈഃ
സംചിന്തനൈർവ്വേഗവിധാരണൈശ്ച
ഹൃദാമയഃ പഞ്ചവിധഃ പ്രദിഷ്ടഃ

(൫൨൦) ഹൃദ്രോഗനിദാനം

ഏറ്റവും ഉഷ്ണമായും ഗുരുവായും ഇരിക്കുന്ന അന്നത്തെയും ചവർപ്പും കയ്പും ഉള്ള പദാർത്ഥത്തെയും ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും ശ്രമംഹേതുവായിട്ടും ഹൃദയപ്രദേശത്ത് ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി ഭക്ഷിക്കഹേതുവായിട്ടും അതിയായ വ്യവഹാരം ഹേതുവായിട്ടും ചിന്ത കൊണ്ടും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കഹേതുവായിട്ടും ഹൃദ്രോഗം ഉണ്ടാകുന്നു. അതു വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും വാതപിത്തകഫങ്ങൾകൊണ്ടും കൃമികൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ അഞ്ചുവിധമാകുന്നു.

സംപ്രാപ്തി

൧. ദൂഷയിത്വാ രസം ദോഷാ വിഗുണാ ഹൃദയംഗതാഃ
ഹൃദി ബാധാം പ്രകുർവ്വന്തി ഹൃദ്രോഗം തം പ്രചക്ഷതേ

മേല്പറയപ്പെട്ട ഹേതുക്കൾകൊണ്ടു കുപിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന വാതാദിദോഷങ്ങൾ രസത്തെ ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു ഹൃദയത്തിൽ ചെന്നിട്ടു ഹൃദയത്തിനു നാനാപ്രകാരത്തിലുള്ള പീഡയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതിനെ ഹൃദ്രോഗമെന്നു പറയുന്നു.

വാതഹൃദ്രോഗലക്ഷണം.

൨. ആയമ്യതേ മാരുതജേ ഹൃദയം തുദ്യതേ തഥാ
നിർമ്മഥ്യതേ ദീര്യതേ ച സ്ഫോട്യതേ പാട്യതേഽപി ച.

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഹൃദ്രോഗത്തിനു ഹൃദയത്തെ ആകർഷിക്കുന്നു എന്നും സൂചികൊണ്ടു കുത്തുന്നു എന്നും മത്തുകൊണ്ടു കടയുന്നു എന്നും രണ്ടായിപിളർക്കുന്നു എന്നും തോട്ടികൊണ്ടു പൊളിക്കുന്നു എന്നും മഴുകൊണ്ടു വെട്ടുന്നു എന്നും തോന്നും

പിത്തഹൃദ്രോഗലക്ഷണം

൩. തൃഷ്ണോഷ്മദാഹചോഷാഃ സ്യുഃ പൈത്തികേ ഹൃദയക്ലമഃ
ധൂമായനം ച മൂർച്ഛാ ച സ്വേദഃ ശോഷോ മുഖസ്യ ച

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഹൃദ്രോഗത്തിനു തൃഷ്ണയും ഉഷ്ണവും അധികമായ ചൂടും ദാഹവും ഹൃദയത്തിനു തളർച്ചയും പുകഞ്ഞുവരുന്നതുപോലെയും മോഹാലസ്യവും വിയർപ്പും വായുവരൾച്ചയും ഉണ്ടാകും

കഫഹൃദ്രോഗലക്ഷണം.

൪. ഗൌരവം കഫസംസ്രാവോഽരുചിഃ സ്തംഭോഽഗ്നിമാർദ്ദവം
മാധുര്യമപി ചാസ്യസ്യ ബലാസാവതതേ ഹൃദി

ഹൃദ്രോഗം കഫംകൊണ്ടുണ്ടായതായാൽ ഹൃദയത്തിനു ഗൌരവം ഉണ്ടാകും. കഫസ്രാവവും അരുചിയും സ്തംഭനവും അഗ്നിമാന്ദ്യവും വായ്ക്കുമധുരവും ഭവിക്കും.

സന്നിപാതഹൃദ്രോഗലക്ഷണം.

൫. വിദ്യാത് ത്രിദോഷം ത്വപി സർവ്വലിംഗം
തീവ്രാർത്തിതോദം കൃമിജം സകണ്ഡൂം.

ത്രിദോഷകോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഹൃദ്രോഗം എല്ലാലക്ഷണങ്ങളോടുംകൂടിയിരിക്കും. തീവ്രമായ വേദനയും കുത്തിനോവും ചൊറിച്ചിലും ഉണ്ടാകും. ത്രിദോഷജമായ ഹൃദ്രോഗത്തിനു കൃമിയുണ്ടാകുമെന്നു ചരകത്തിലും കാണുന്നതിനാൽ ആ ശ്ലോകത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. ത്രിദോഷജെ ഹൃദ്രോഗേ യോ ദുരാത്മാ നിഷേവതേ തിലക്ഷീരഗുഡാദീനി ഗ്രന്ഥിസ്തസ്യോപജായതേ മർമ്മൈകദേശേ സംക്ലേദം രസശ്ചാസ്യോപഗച്ഛതി സംക്ലേദാത് കൃമയശ്ചാസ്യ ഭവന്തി. ത്രിദോഷജമായ ഹൃദ്രോഗമുള്ളവൻ എള്ളു, പാലു, ശർക്കര മുതലായവയെ സേവിച്ചാൽ അവന്റെ ഹൃദയത്തിൽ മുഴയുണ്ടാകുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു രസധാതുവിനു നനവുണ്ടാകുന്നു. ആ നനവു ഹേതുവായിട്ടു കൃമികളും ഉണ്ടാകുന്നു.

കൃമി ഹൃദ്രോഗലക്ഷണം

൬. ഉത്ക്ലേശഃ ഷ്ഠീവനം തോദഃ ശൂലം ഹൃല്ലാസകസ്തമഃ
അരുചിഃ ശ്യാവനേത്രത്വം ശോഷശ്ച കൃമിജേ ഭവേത്.

ഹൃദ്രോഗം കൃമിഹേതുവായിട്ടുണ്ടായെങ്കിൽ ഹൃദയത്തിന്നു നൊവുണ്ടാകും. ക്രൂരമാ കട തുപ്പും. ഹൃദയത്തിൽ സൂചികൊണ്ടു കുത്തുന്നുവോ എന്നു തോന്നും വേദനയും ഛർദ്ദിയും കലിപ്പും ഉണ്ടാകും. ഇരുട്ടിൽ അകപ്പെട്ടതുപോലെ തോന്നും. അരുചിയും കണ്ണുകൾക്കു കറുപ്പും നീരും ഉണ്ടാകും. ഈ ശ്ലോകത്തിലെ പൂർവാർദ്ധത്തെക്കൂടി ത്രിദോഷജ ഹൃദ്രോഗലക്ഷണത്തിൽ ചേർക്കേണ്ടതാണെന്നും അതല്ല ശ്യാവനേത്രത്വം വരെ ചേർക്കേണ്ടതാണെന്നും മറ്റും പല അഭിപ്രായങ്ങൾ ആചാര്യന്മാർക്കുണ്ട്. ഗ്രന്ഥവിസ്തരഭയത്താൽ അവരുടെ ആ അഭിപ്രായങ്ങളെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നില്ല.

ഉപദ്രവം.

ക്ലമസ്സാദോ ഭ്രമശ്ശോഷോ ജ്ഞേയാസ്തേഷാമുപദ്രവാഃ
കൃമിജേ കൃമിജാതീനാം ശ്ലൈഷ്മികാണാം ച യേ മതാഃ

ക്ലമം എന്ന ശബ്ദം പ്രസിദ്ധമായിട്ടുള്ളതും തളർച്ചയും തലതിരിച്ചിലും ശോഷവും അവയുടെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു എന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. കഫസംബന്ധങ്ങളായ കൃമികൾക്കു യാവചില ഉപദ്രവങ്ങളുണ്ടോ അവകളി ഹൃദ്രോഗത്തിങ്കലും ഉണ്ടാകും.

ഇതി കേശവശൗരികൃതൗ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ഹൃദ്രോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

മൂത്രകൃച്ഛ്രനിദാനം.

വ്യായാമതീക്ഷ്ണൌഷധരൂക്ഷമദ്യ-
പ്രസംഗനിത്യദ്രുതപൃഷ്ഠയാനാത്
ആനൂപമാംസാദ്ധ്യശനാദജീർണ്ണാത്
സ്യുർമൂത്രകൃച്ഛ്രാണി നൃണാം തഥാഷ്ടൌ

ദേഹത്തിലുള്ള നൂറ്റെഴുമർമ്മങ്ങളിൽ ശിരസ്സ്, ഹൃദയം, വസ്തി ഈ മൂന്നു മർമ്മങ്ങളും പ്രധാനങ്ങളാകുന്നു. അവയിൽവെച്ചു ഹൃദയത്തിന്നുള്ള വികാരങ്ങളെ പറഞ്ഞു. ഇനി വസ്തിഗതവികാരങ്ങളെ പറയുന്നു. ശക്തിക്കു മേലെയായ കർമ്മത്തെ അധികമായി ചെയ്കഹേതുവായിട്ടും തീക്ഷ്ണമായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥത്തെയോ തീക്ഷ്ണമായിരിക്കുന്ന ഔഷധത്തെയോ രൂക്ഷമായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെയോ മദ്യത്തെയോ സേവിക്ക ഹേതുവായിട്ടും പ്രസംഗം ഹേതുവായിട്ടും എല്ലായ്പ്പോഴും കുതിര മുതലായ വാഹനങ്ങളിൽ കയറി ഓടിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ആനൂപമാംസത്തെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടും മനുഷ്യർക്കു മൂത്രകൃച്ഛ്രങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അവ വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും ശല്യംകൊണ്ടും പുരീഷംകൊണ്ടും ശുക്ലംകൊണ്ടും അശ്മരികൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നവയാകയാൽ എട്ടുവിധമാകുന്നു.

സംപ്രാപ്തി.

൧. പൃഥങ്മലാഃ സ്വൈഃ കുപിതാ നിദാനൈഃ
സർവ്വേഽഥവാ കോപമുപേത്യ ബസ്തൗ
മൂത്രസ്യ മാർഗ്ഗം പരിപീഡയന്തി
യദാ തദാ മൂത്രയതീഹ കൃച്ഛ്രം.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ തങ്ങളുടെ കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു കുപിതങ്ങളായിരിക്കുന്നവകൾ ഓരോന്നായിട്ടോ എല്ലാം കൂടിയോ വസ്തിയിൽ ചെന്നിട്ടു യാതൊരു സമയം മൂത്രത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ പരിപീഡിപ്പിക്കുന്നുവോ ആ സമയം അവൻ പണിപ്പെട്ടു മൂത്രിക്കുന്നു.

(൩൨) മൂത്രകൃച്ഛ്രനിദാനം

വാതമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

൨. തീവ്രാർത്തിരുഗ്വംക്ഷണവസ്തിമേഢ്രേ
സ്വല്പംമുഹുർമ്മൂത്രയതീഹവാതാൽ

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന മൂത്രകൃച്ഛ്രത്തിന്നു ഒടികളിലും വസ്തിപ്രദേശത്തിലും ലിംഗത്തിലും തീവ്രമായിരിക്കുന്ന വേദനയോടുകൂടി പിന്നെയുംപിന്നെയും അല്പാല്പമായിട്ടു മൂത്രം പോകും.

പിത്തമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

പീതംസരക്തംസരുജംസദാഹം
കൃച്ഛ്രംമുഹുർമ്മൂത്രയതീഹപിത്താൽ.

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന മൂത്രകൃച്ഛ്രത്തിൽ മൂത്രം മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും രക്തത്തോടുംവേദനയോടും ചുടലോടും പ്രയാസത്തോടുംകൂടി പിന്നെയുംപിന്നെയും പോകും

കഫമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

൩. വസ്തേസ്സലിംഗസ്യഗുരുത്വശോഫൌ
മൂത്രംസപിച്ഛംകഫമൂത്രകൃച്ഛ്രേ

കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന മൂത്രകൃച്ഛ്രത്തിന്നു ലിംഗത്തിന്മേലും വസ്തിയിലും കനവും നീരുമുണ്ടാകും. മൂത്രം കൊഴുത്തിട്ടു കടവോടുകൂടിയും പോകും.

സന്നിപാതമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

സർവ്വാണിരൂപാണിതുസന്നിപാതാൽ
ഭവന്തിതൽകൃച്ഛ്രതമംഹികൃച്ഛ്രം

മൂത്രകൃച്ഛ്രം മൂന്നുദോഷങ്ങളുംകൂടി കോപിച്ചുണ്ടായതായാൽ മേൽപറയപ്പെട്ട മൂന്നുവക മൂത്രകൃച്ഛ്രങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങൾ സമ്മിശ്രങ്ങളായി കാണപ്പെടും. അതു കഷ്ടസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ശല്യജമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

൪. മൂത്രവാഹിഷുശല്യേന ക്ഷതേഷ്വഭിഹതേഷു വാ
മൂത്രകൃച്ഛ്രംതദാഘാതാൽ ജായതേഭൃശദാരുണം
൫. വാതകൃച്ഛ്രേണതുല്യാനി തസ്യലിംഗാനിനിർദ്ദിശേൽ

മൂത്രത്തെ വഹിപ്പിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളിൽ ശല്യംകൊണ്ടു മുറിവോ ചതവോ സംഭവിച്ചാൽ അതു ഹേതുവായിട്ടു ഭയങ്കരമായ മൂത്രകൃച്ഛ്രമുണ്ടാകും. അതിന്നു വാതമൂത്രകൃച്ഛ്രത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളോടു തുല്യങ്ങളായിരിക്കുന്ന ലക്ഷണങ്ങളും കാണപ്പെടും

പുരീഷമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

ശകൃതസ്തുപ്രതീഘാതാ ദ്വായുർവ്വിഗുണതാംഗതഃ
൬. ആദ്ധ്മാനംവാതശൂലംച മൂത്രസംഗംകരോതിച

മലത്തിന്റെ തടവു ഹേതുവായിട്ടു വിഗുണനായ വായു വയർവീർപ്പിനെയും വാതശൂലത്തെയും, മൂത്രകൃച്ഛ്രത്തെയും ഉണ്ടാക്കും.

അശ്മരീമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

അശ്മരീഹേതുകംപൂർവ്വം മൂത്രകൃച്ഛ്രമുദാഹൃതം

വായു വസ്തിയുടെ ദ്വാരത്തെ ശോഷിപ്പിച്ചു മൂത്രത്തെ പിത്തത്തോടുകൂടിയോ, കഫത്തോടുകൂടിയോ ശുക്ലത്തോടുകൂടിയോ ശോഷിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു അശ്മരി- ആ അശ്മരി ഹേതുവായിട്ടു മൂത്രകൃച്ഛ്രമുണ്ടാവും. അതിന്നു അശ്മരീമൂത്രകൃച്ഛ്രമെന്നു പേർ.

ശുക്ലമൂത്രകൃച്ഛ്രലക്ഷണം.

൭. ശുക്രേദോഷൈരുപഹതേ മൂത്രമാർഗ്ഗേവിധാവിതേ
സശുക്ലംമൂത്രയേൽകൃച്ഛ്രാ ദ്വസ്തിമേഹനശൂലവാൻ

വാതാദിദോഷങ്ങൾ മൂത്രത്തെ ദുഷിപ്പിച്ചു മൂത്രമാർഗ്ഗത്തെ തടയുമ്പോൾ മൂത്രം മുട്ടലോടുകൂടി പുറപ്പെടുമാറാകും. വസ്തിയിലും ലിംഗത്തിലും വേദനയുണ്ടാകും.

അശ്മരിയുടേയും ശർക്കരയുടേയും സമാനതയും അവാന്തരഭേദവും.

൯. അശ്മരീശർക്കരാ ചൈവ തുല്യേ സംഭവലക്ഷണൈഃ
വിശേഷം ശർക്കരായാസ്തു ശൃണു കീർത്തയതോ മമ

൧൦. പച്യമാനാശ്മരീ പിത്താൽ ശോഷ്യമാണാ ച വായുനാ
വിമുക്തകഫസന്ധാനാ ക്ഷരന്തീ ശർക്കരാ മതാ

൧൧. ഹൃത്പീഡാ വേപഥുഃ ശൂലം കുക്ഷാവഗ്നിശ്ച ദുർബ്ബലഃ
തയാ ഭവതി മൂർച്ഛാ ച മൂത്രകൃച്ഛ്രം ച ദാരുണം

൧൨. മൂത്രവേഗനിരസ്താഭിഃ പ്രശമം യാതി വേദനാ
യാവദസ്യാഃ പുനർന്നൈതി ഗുഡികാ സ്രോതസോ മുഖം

അശ്മരിയുടേയും ശർക്കരയുടേയും കാരണവും ലക്ഷണവും ഒന്നുപോലെയാകുന്നു. എന്നാൽ ശർക്കരയ്ക്കു വിശേഷമുണ്ട്. അതിനെ കേട്ടാലും. പിത്തം പാകപ്പെടുത്തിയും വാതം ഉണക്കിയും പൊടിഞ്ഞതാകുന്ന അശ്മരി. കഫത്തിന്റെ സംബന്ധത്തോടുകൂടാതെ പുറപ്പെടുന്ന മണൽപോലുള്ള കണങ്ങൾക്കാകുന്നു ശർക്കര എന്ന പേർ. ഇതിനെപ്പറ്റിയുള്ള ഗ്രന്ഥബലത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "ഏഷാശ്മരീ മാരുതഭിന്നമൂർത്തിഃ സ്യാച്ഛർക്കരാ മൂത്രപഥാൽ ക്ഷരന്തീ" വായുവിനാൽ ശകലങ്ങളാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട മൂർത്തിയോടുകൂടിയ അശ്മരിയാകുന്നു ശർക്കര. അതാകുന്നു മൂത്രമാർഗ്ഗത്തൂടെ പുറപ്പെടുന്നതു. ആ ശർക്കരകൊണ്ടു ഹൃദയപീഡയും വിറയലും വയറ്റിൽ വേദനയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും മോഹാലസ്യവും ഭയങ്കരമായ മൂത്രകൃച്ഛ്രവും ഉണ്ടാകും.

മൂത്രകൃച്ഛ്രനിദാനം സമാപ്തം.

മൂത്രാഘാതനിദാനം.

൧. ജായന്തേ കുപിതൈർദ്ദോഷൈർമ്മൂത്രാഘാതാസ്ത്രയോദശ
പ്രായോ മൂത്രവിഘാതാദ്യൈർവ്വാതകുണ്ഡലികാദയഃ

മൂത്രത്തിന്റെയോ മലത്തിന്റെയോ ശുക്ലത്തിന്റെയോ വേഗത്തെ തടയുക മുതലായവയാൽ വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു വാതകുണ്ഡലിക ആദിയായി പതിമൂന്നു മൂത്രാഘാതങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

വാതകുണ്ഡലിക.

൨. രൌക്ഷ്യാദ്വേഗവിഘാതാദ്വാ വായുർബ്ബസ്തൗ സവേദനഃ
മൂത്രമാവിശ്യ ചരതി വിഗുണഃ കുണ്ഡലീകൃതഃ

൩. മൂത്രമല്പാല്പമഥവാ സരുജം സമ്പ്രവർത്തതേ
വാതകുണ്ഡലികാം താം തു വ്യാധിം വിദ്യാത് സുദാരുണം.

രൂക്ഷമായിരിക്കുന്ന അന്നപാനാദികൾ സേവിക്കുന്നതിനാലും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കുന്നതിനാലും വായു കോപിച്ചു ചുരുണ്ടു സർപ്പംപോലെയായിട്ടു വസ്തിയിൽ മൂത്രത്തെ തടഞ്ഞുനിർത്തി വേദനയെ ഉണ്ടാക്കി ചുറ്റിത്തിരിയും. അപ്പോൾ മൂത്രം കുറേശ്ശെയായിട്ടു പോകും. വേദനയുണ്ടായിരിക്കും. ഈ വാതകുണ്ഡലിയെ ഭയങ്കരമായ വ്യാധിയാണെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

(൩൰) മൂത്രാഘാതനിദാനം

അഷ്ഠീലാലക്ഷണം.

൬. ആദ്ധ്മാപയൻവസ്തിഗുദം രുദ്ധ്വാവായുശ്ചലോന്നതാം
കുര്യാത്തീവ്രാർത്തിമഷ്ഠീലാം മൂത്രവിൺമാർഗ്ഗരോധിനീം

വായു, വസ്തിയേയും ഗുദത്തേയും തടഞ്ഞു ഉദരത്തെ വീർപ്പിച്ചു ഇളകുന്നതും ഉന്നതവും ഉള്ളതും മൂത്രമലങ്ങളുടെ മാർഗ്ഗത്തെ തടയുന്നതുമായ അഷ്ഠീലയെ ഉണ്ടാക്കും. അതു തീവ്രമായിരിക്കുന്ന വേദനയോടുകൂടിയിരിക്കും

വാതവസ്തിലക്ഷണം.

൭. വേഗംവിധാരയേദ്യസ്തു മൂത്രസ്യാകുശലോനരഃ
നിരുണദ്ധിമുഖംതസ്യ വസ്തേർവ്വസ്തിഗതോനിലഃ

൮. മൂത്രസംഗോഭവേത്തേന വസ്തികുക്ഷിനിപീഡിതഃ
വാതവസ്തിസ്സവിജ്ഞേയോ വ്യാധിഃകൃച്ഛ്രപ്രസാധനഃ

മൂത്രം ഒഴിക്കണമെന്നു തോന്നുമ്പോൾ ഒഴിക്കാതെ അതിനെ തടുക്കുന്നതായാൽ അവന്റെ വസ്തിയിലുള്ള വായു വസ്തിയുടെ മുഖത്തെ തടുക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു മൂത്രത്തിന്നു തടവും വസ്തിയിലും ഉദരത്തിലും പീഡയുമുണ്ടാകും ഇതു വാതവസ്തിയാകുന്നു എന്നും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു എന്നും അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണം

മൂത്രാതീതലക്ഷണം.

൯. ചിരംധാരയതോമൂത്രം ത്വരയാനപ്രവർത്തതെ
മേഹമാനസ്യമന്ദംവാ മൂത്രാതീതസ്സഉച്യതെ

വളരെനേരം മൂത്രത്തെ തടഞ്ഞു നിറുത്തിയാൽ മൂത്രം വേഗത്തിൽ പോകാതിരിക്കയൊ പതുക്കെപ്പതുക്കെ പോകയൊ ചെയ്യും. അതിന്നു മൂത്രാതീതമെന്നു പേർ.

മൂത്രജഠരലക്ഷണം.

൰ മൂത്രസ്യവേഗേവിഹതേ തദുദാവർത്തഹേതുകഃ
അപാനഃകുപിതോവായു രുദരംപൂരയേൽഭൃശം.

൰൧. നാഭേരധസ്താദാധ്മാനം ജനയേത്തീവ്രവേദനാം
തന്മൂത്രജഠരംവിദ്യാ ദധോവസ്തിനിരോധനം.

മൂത്രത്തിന്റെ വേഗത്തെ തടുക്ക നിമിത്തമായിട്ടു ഉണ്ടായ ഉദാവർത്തത്തിന്നു ഹേതുവായ അപാനവായു കുപിതനായിട്ടു മൂത്രത്തെ നാഭിയുടെ അധോഭാഗത്തിങ്കൽ നിന്നും ഉദരത്തിൽ ഏറ്റവും നിറയ്ക്കും. അപ്പോൾ മേൽവയറിന്നു വീർപ്പും കഠിനമായ വേദനയും വസ്തിയുടെ അധോഭാഗത്തിന്നു തടവും ഉണ്ടാകും. അതിന്നു മൂത്രജഠരമെന്നു പേർ.

മൂത്രോത്സംഗലക്ഷണം.

൰൨. വസ്തൌവാപ്യഥവാനാളെ മണൌവായസ്യദേഹിനഃ
മൂത്രംപ്രവൃത്തംസജ്ജേത സരക്തംവാപ്രവാഹതഃ

൰൩. സ്രവേച്ഛനൈരല്പമല്പം സരുജംവാഥനീരുജം
വിഗുണാനിലജോവ്യാധിഃ സമൂത്രോത്സംഗസംജ്ഞിതഃ

മൂത്രം മുഴുവൻ പോകാതെ വസ്തിയിലൊ, ലിംഗത്തിലൊ, ലിംഗാഗ്രത്തിലൊ നിന്നിട്ടു പിന്നെ പ്രവാഹവേഗത്താൽ വസ്ത്യാദികൾ ഉണ്ടാകുന്ന മുറിവിലെ രക്തത്തോടുകൂടി സ്രവിക്കയൊ വേദനയോടുകൂടിയൊ കൂടാതെയൊ പതുക്കെ അല്പാല്പമായി സ്രവിക്കയൊ ചെയ്യും. പ്രതികൂലസഞ്ചാരിയായ വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതായ ഇ വ്യാധിക്കു മൂത്രോത്സംഗമെന്നു പേർ.

മൂത്രക്ഷയലക്ഷണം.

൰൪. രൂക്ഷസ്യക്ലാന്തദേഹസ്യ വസ്തിസ്ഥൌപിത്തമാരുതൌ
മൂത്രക്ഷയംസരുഗ്ദാഹം ജനയേതാംതദാഹ്വയം.

രൂക്ഷതയും തളൎച്ചയുമുള്ള ശരീരത്തോടുകൂടിയവന്റെ വസ്തിയിൽ പിത്തവും വാതവും നിന്നിട്ട് മൂത്രത്തെ ക്ഷയിപ്പിക്കും. അപ്പോൾ വസ്തിയിൽ വേദനയും ചുട്ടുനീറ്റലും ഉണ്ടാകും. അതിന്നു മൂത്രക്ഷയമെന്നു പേർ.

മൂത്രഗ്രന്ഥിലക്ഷണം.

൨൫. അന്തർവസ്തിമുഖേ വൃത്തഃ സ്ഥിരോല്പസ്സഹസാ ഭവേൽ
അശ്മരീതുല്യരുഗ്ഗ്രന്ഥിർ മൂത്രഗ്രന്ഥിസ്സ ഉച്യതേ.

വസ്തിമുഖത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ വൃത്തമായും ഉറപ്പോടുകൂടിയും വലിപ്പമില്ലാതെയും അശ്മരിയുടെ വേദനപോലെ ഇരിക്കുന്ന വേദനയോടുകൂടിയും ഒരു മുഴ പൊടുന്നനവെ ഉണ്ടാകും. അതു മൂത്രഗ്രന്ഥി എന്നു പറയപ്പെടുന്നു.

മൂത്രശുക്ലലക്ഷണം.

൨൬. മൂത്രിതസ്യ സ്ത്രിയം യാതോ വായുനാ ശുക്ലമുദ്ധതം
സ്ഥാനാച്യുതം മൂത്രയതഃ പ്രാക്പശ്ചാദ്വാ പ്രവർത്തതേ.
൨൭. ഭസ്മോദകപ്രതീകാശം മൂത്രശുക്ലം തദുച്യതേ.

മൂത്രത്തിന്റെ വേഗം പുറപ്പെടുന്നസമയം സ്ത്രീസംയോഗം ചെയ്താൽ വായുവിനാൽ ഇളക്കപ്പെട്ട ശുക്ലം സ്ഥാനത്തിൽനിന്നു ച്യുതമായിട്ട് മൂത്രം പോകുന്നതിനു മുമ്പെയോ മൂത്രം പോയതിന്റെ ശേഷമോ ഭസ്മം കലക്കിയ വെള്ളംപോലെ പോകും. അതിനെ മൂത്രശുക്ലമെന്നു പറയുന്നു.

ഉഷ്ണവാതലക്ഷണം.

വ്യായാമാധ്വാതപൈഃ പിത്തം വസ്തിം പ്രാപ്യാനിലാവൃതം
൨൮. വസ്തിം മേഢ്രം ഗുദം ചൈവ പ്രദഹേത്സ്രാവയേദധഃ
മൂത്രം ഹാരിദ്രമഥവാ സരക്തം രക്തമേവ ച
൨൯. കൃച്ഛ്രാൽ പുനഃ പുനർജ്ജന്തോരുഷ്ണവാതം ബ്രുവന്തി തം

വ്യായാമം ചെയ്കയായിട്ടും വഴിനടക്ക ചെയ്കയായിട്ടും വെയിൽകൊള്ളുക ചെയ്കയായിട്ടും പിത്തം വർദ്ധിച്ച് വാതത്തോടുകൂടി വസ്തിയിൽ ചെന്നു വസ്തിയിലും ലിംഗത്തിലും ഗുദത്തിലും ദാഹത്തെ ഉണ്ടാക്കി മഞ്ഞനിറമായോ രക്തത്തോടുകൂടിയോ ഇരിക്കുന്ന മൂത്രത്തെയോ രക്തത്തെത്തന്നെയോ പിന്നെയും പിന്നെയും പണിപ്പെട്ടു ഒഴിപ്പിക്കും. അതിനെ ഉഷ്ണവാതമെന്നു പറയുന്നു.

മൂത്രസാദലക്ഷണം.

പിത്തം കഫോ ദ്വാവപി വാ സംഹന്യേതേനിലേന ചേൽ
൩൦. കൃച്ഛ്രാന്മൂത്രം തദാ പീതം രക്തം ശ്വേതം ഘനം സൃജേൽ
സദാഹം രോചനാശംഖചൂർണ്ണവർണ്ണം ഭവേച്ച തൽ
൩൧. ശുഷ്കം സമസ്തവർണ്ണം വാ മൂത്രസാദം വദന്തി തം

പിത്തമോ കഫമോ രണ്ടുംകൂടിയോ വായുവിനാൽ പീഡിക്കപ്പെടുന്നു എങ്കിൽ അപ്പോൾ മൂത്രം മഞ്ഞനിറമായിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും കൊഴുത്തിട്ടും വളരെ പണിപ്പെട്ടും പോകും. അതു ചുട്ടുനീറ്റത്തോടുംകൂടി ഗോരോചനയുടെയും ശംഖിൻപൊടിയുടെയും നിറംപോലെ ഇരിക്കുന്ന നിറത്തോടുംകൂടിയോ ഉണങ്ങിയതായി എല്ലാ വൎണ്ണങ്ങളോടുംകൂടിയോ ഇരിക്കും. അതിന്നു മൂത്രസാദമെന്നു പേർ.

വിഡ്വിഘാതലക്ഷണം.

രൂക്ഷദുർബ്ബലയോർവ്വാതേനോദാവർത്തം ശകൃദ്യദാ
൩൨. മൂത്രസ്രോതോനുപദ്യേത വിട്സംസൃഷ്ടം തദാ നരഃ
വിഡ്ഗന്ധം മൂത്രയേൽകൃച്ഛ്രാൽ വിഡ്വിഘാതം വിനിർദ്ദിശേൽ

രൂക്ഷതയുള്ള ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും ബലമില്ലാത്തവനും വാതം ഹേതുവായിട്ടു മേല്പോട്ടു ഗതിയോടുകൂടിയ മലം എപ്പോൾ മലാശയത്തെയും വസ്തിയെയും ചെന്നു വസ്തി

(൩൧) മൂത്രാഘാതനിദാനം

യുടെ അകത്തു ചെല്ലുന്നതുമായ അല്പമായ അവൻ മലത്തോടുകൂടിയോ മലത്തിന്റെ ഗന്ധത്തോടുകൂടിയോ ഇരിക്കുന്ന മൂത്രത്തെ പണിപ്പെട്ടു ഒഴിക്കും. അതിനെ വിഡ്വിഘാതമെന്നു പേർ.

൨൪. ദ്രുതാദ്ധ്വലംഘനായാസൈരഭിഘാതാത്പ്രപീഡനാൽ
സ്വസ്ഥാനാദ്വസ്തിരുദ്വൃത്തഃ സ്ഥൂലസ്തിഷ്ഠതി ഗർഭവൽ

൨൫. ശൂലസ്പന്ദനദാഹാർത്തോ ബിന്ദുംബിന്ദും സ്രവത്യപി
പീഡിതസ്തു സൃജേദ്ധാരാം സംസ്തംഭോദ്വേഷ്ടനാർത്തിമാൻ

൨൬. വസ്തികുണ്ഡലമാഹുസ്തം ഘോരം ശസ്ത്രവിഷോപമം
പവനപ്രബലപ്രായോ ദുർന്നിവാരമബുദ്ധിഭിഃ

൨൭. തസ്മിൻപിത്താന്വിതേ ദാഹഃ ശൂലം മൂത്രവിവർണ്ണതാ
ശ്ലേഷ്മണാ ഗൗരവം ശോഫഃ സ്നിഗ്ദ്ധം മൂത്രം ഘനം സിതം.

വേഗം വഹിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും പൊക്കത്തിൽനിന്നു ചാടുക ഹേതുവായിട്ടും ആയാസകരമായ കർമ്മത്തെ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും ചതയ്പ്പെടുക ഹേതുവായിട്ടും പീഡിക്ക ഹേതുവായിട്ടും വസ്തി സ്വസ്ഥാനത്തിങ്കൽ നിന്നു ഇളകി ഉദ്വൃത്തമായി ഗർഭംപോലെ വീർത്തിരിക്കും. അവിടെ വേദനയും തുടിപ്പും ചുട്ടുനീറലും ഉണ്ടാകും. മൂത്രം തുള്ളി തുള്ളിയായി പോകും. വസ്തിപ്രദേശത്തിങ്കൽ ഞെക്കിയാൽ മൂത്രം ധാരയായിട്ടു പോകും. സ്തംഭനം അകംചുരുങ്ങിയെന്നപോലെ വേദന ഇവയുണ്ടാകും. ഇതിനെ വസ്തികുണ്ഡലമെന്നു പറയുന്നു. ഭയങ്കരവും ശസ്ത്രവിഷങ്ങളോടു തുല്യവും വാതപ്രധാനവുമായ ഈ വ്യാധി അല്പബുദ്ധികളായിരിക്കുന്ന വൈദ്യന്മാരാൽ സാദ്ധ്യമല്ല. വസ്തികുണ്ഡലമെന്ന ഈ വ്യാധി പിത്തത്തോടുകൂടിയതായാൽ ചുട്ടുനീറലും വേദനയും മൂത്രത്തിനു വൈവർണ്ണ്യവും ഉണ്ടാകും. കഫത്തോടുകൂടിയാൽ ഘനവും നീരും ഉണ്ടാകും. മൂത്രം സ്നിഗ്ദ്ധമായിട്ടും കൊഴുത്തിട്ടും വെളുത്തിട്ടും പോകും.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

൨൮. ശ്ലേഷ്മരുദ്ധബിലോ വസ്തിഃ പിത്തോദീർണ്ണോ ന സിദ്ധ്യതി
അവിഭ്രാന്തബിലസ്സാദ്ധ്യോ ന ച യഃ കുണ്ഡലീകൃതഃ

൨൯. സ്യാദ്വസ്തൗ കുണ്ഡലീഭൂതേ തൃണ്മോഹശ്വാസ ഏവ ച

കഫത്താൽ തടയപ്പെട്ട വസ്തിദ്വാരത്തോടുകൂടിയ രോഗം സാദ്ധ്യമല്ല. പിത്തോദ്രേകത്തോടുകൂടിയതും സാദ്ധ്യമല്ല. കഫത്താൽ തടുക്കപ്പെട്ട വസ്തിദ്വാരത്തോടുകൂടാത്തതു സാദ്ധ്യം. വസ്തി ചുരുണ്ടുകൂടിയതല്ലെങ്കിൽ അതും സാദ്ധ്യം. വസ്തി ചുരുണ്ടുകൂടിയാൽ ദാഹവും മോഹവും ശ്വാസവും ഉണ്ടാകും.

ഇതി ശ്രീവിജയരക്ഷിതസ്യ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം മൂത്രാഘാതനിദാനം
സമാപ്തം.

അശ്മരീനിദാനം.

---

൧. വാതപിത്തകഫൈസ്തിസ്രശ്ചതുർത്ഥീ ശുക്രജാപരാ
പ്രായഃ ശ്ലേഷ്മാശ്രയാസ്സർവ്വാ അശ്മര്യസ്സ്യുര്യമോപമാഃ

൨. വിശോഷയേദ്വസ്തിഗതം സശുക്രം
മൂത്രം സപിത്തം പവനഃ കഫം വാ

യഥാതോശ്മ്യുപജായതേ
ക്രമേണ പിത്തേഷ്വിവ രോചനാ ഗോഃ

അശ്മരി എന്ന രോഗം വാതപിത്തകഫങ്ങളെക്കൊണ്ടു മൂന്നും കൂടീട്ടുള്ളതായിട്ടും ഇങ്ങനെ നാലുവിധമായുണ്ടാകുന്നു. എല്ലാ അശ്മരികളും പ്രായേണ കഫത്തെ ആശ്രയിച്ചുണ്ടാകുന്നവയും യമതുല്യകളും ആകുന്നു. വായു, വസ്തിയിൽ ചേർന്നിരിക്കുന്നതായ മൂത്രത്തെ ശുക്ലത്തോടുകൂടിയോ കഫത്തോടുകൂടിയോ എപ്പോൾ ഉണക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ ക്രമേണ അശ്മരി എന്ന രോഗമുണ്ടാകുന്നു. പശുവിന്റെ പിത്തത്തിങ്കൽനിന്നു ഗോരോചനയുണ്ടാകുന്നതുപോലെ,

അശ്മരീപൂർവ്വരൂപം.

൨. നൈകദോഷാശ്രയാസ്സർവ്വാ അഥാസാം പൂർവ്വലക്ഷണം
വസ്ത്യാധ്മാനം തദാസന്നദേശേഷു പരിതോർതിരുക്.
൩. മൂത്രേ ബസ്തസഗന്ധത്വം മൂത്രകൃച്ഛ്രം ജ്വരോരുചിഃ

എല്ലാ അശ്മരികളും ഒരു ദോഷത്തെ മാത്രം ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നവയല്ല, അവയുടെ പൂർവ്വരൂപം വസ്തിയുടെ മേൽഭാഗം വീങ്ങുക, അതിനടുത്ത പുറം വേദനയുണ്ടാക, മൂത്രം ആട്ടിൻമൂത്രത്തിന്റെ ഗന്ധംപോലിരിക്കുന്ന ഗന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്ക മൂത്രം പണിപ്പെട്ടുപോക, ജ്വരവും അരുചിയും ഉണ്ടാക. ഇവയാകുന്നു.

അശ്മരീസാമാന്യലക്ഷണം.

സാമാന്യലിംഗം രുങ്നാഭി സീവനീ വസ്തിമൂർദ്ധസു
൪. വിശീർണ്ണധാരം മൂത്രം സ്യാത്തയാ മാർഗ്ഗനിരോധനേ
തദ്വ്യപായാത്സുഖം മേഹേദച്ഛം ഗോമേദകോപമം
൫. തത്സംക്ഷോഭാത്ക്ഷതേ സാസൃമായാസാച്ചാതിരുഗ്ഭവേൽ

അശ്മരിയുടെ സാമാന്യലക്ഷണം നാഭിയിലും വൃഷണമദ്ധ്യത്തിലുള്ള തൈയ്യലിലും നാഭിയുടെ അധോഭാഗത്തിങ്കലും വേദനയാകുന്നു. അശ്മരികൊണ്ടു മൂത്രത്തിന്റെ മാർഗ്ഗം അടഞ്ഞിരിക്കുമ്പോൾ മൂത്രത്തിന്റെ ധാര മുറിഞ്ഞുമുറിഞ്ഞുവീഴുകയും അശ്മരി മൂത്രത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു മാറിനിൽക്കുമ്പോൾ മൂത്രം നിർമ്മലമായും ഗോമേദകമണിയുടെ വർണ്ണംപോലിരിക്കുന്ന വർണ്ണത്തോടുകൂടിയും സുഖമായിട്ടു പോകയും ചെയ്യും. ഓട, കുതിര, മുതലായ വാഹനങ്ങളിലിരുന്നിട്ടു മറ്റോ അധികമായി ഇളകിയാൽ അതുകൊണ്ടു അകത്തു വ്രണപ്പെടുകയും അതിനാൽ മൂത്രം രക്തത്തോടുകൂടിപ്പോകയും ചെയ്യും. ആയാസങ്ങളായ കർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടു അധികമായ വേദനയും ഉണ്ടാകും.

വാതാശ്മരീലക്ഷണം.

തത്ര വാതാൽ ഭൃശാർത്ത്യാർത്തോ ദന്താൻ ഖാദതി വേപതേ
൭. ഗൃഹ്ണാതി മേഹനം നാഭിം പീഡയത്യനിശം ക്വണൻ
സാനിലം മുഞ്ചതി ശകൃൽ മുഹുർമ്മേഹതി ബിന്ദുശഃ
൮. ശ്യാവാ രൂക്ഷാശ്മരീ ചാസ്യ സ്യാച്ചിതാ കണ്ടകൈരിവ

വാതാശ്മരിയുള്ളവൻ അതിവേദനകൊണ്ടു പരവശനായിട്ടു പല്ലുകടിക്കയും വിറയ്ക്കയും ലിംഗത്തെ പിടിക്കയും നാഭിയെ തിരുമ്മുകയും കരകയും ചെയ്യും. മലം അധോവായുവോടുകൂടിപ്പോകും. മൂത്രം കൂടക്കൂടെ തുള്ളിതുള്ളിയായിട്ടും പോകും. ഇവന്റെ അശ്മരി കറുത്തതായും രൂക്ഷമായുമിരിക്കും. കണ്ടകങ്ങളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതോ എന്ന തോന്നുംവണ്ണമുമിരിക്കും.

• പിത്താശ്മരീലക്ഷണം.

പിത്തേന ദഹ്യതേ വസ്തിഃ പച്യമാന ഇവോഷ്ണവാൻ
൯. ഭല്ലാതകാസ്ഥിസംസ്ഥാനാ രക്തപീതാസിതാശ്മരീ

പിത്താശ്മരിയുള്ളവന്റെ വസ്തി വേവിക്കുന്നതുപോലെ ചൂടോടുകൂടിയിരിക്കും. അശ്മരി ചേരിൻകുരുപോലെയും ചുവന്നിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും കറുത്തിട്ടും ഇരിക്കും.

(൧൨൪) അശ്മരീനിദാനം

കഫാശ്മരീലക്ഷണം.

വസ്തിർന്നിസ്തുദ്യത ഇവ ശ്ലേഷ്മണാശ്മരീ തു ഗുരുഃ
൧൦. അശ്മരീ മഹതീ ശ്ലക്ഷ്ണാ മധുവർണ്ണാഥവാ സിതാ

അശ്മരി കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടായതു് വസ്തി സൂചികൊണ്ടു കുത്തിപ്പിളർക്കുന്നതുപോലെ എന്ന തോന്നും. അതിനു തണുപ്പും ഗുരുത്വവുമുണ്ടാകും. അശ്മരി വലുതായിട്ടും മിനുത്തിട്ടും തേനിന്റെ നിറത്തോടെ വെളുത്ത നിറമായോ കൂടീട്ടും ഇരിക്കും.

ബാലാശ്മരീലക്ഷണം.

ഏതാ ഭവന്തി ബാലാനാം തേഷാമേവ ച ഭൂയസാ
൧൧. ആശ്രയോപചയാല്പത്വാൽ ഗ്രഹണാഹരണേ സുഖാഃ

മേല്പറഞ്ഞ വാതാശ്മരിയും, പിത്താശ്മരിയും, കഫാശ്മരിയും ബാലന്മാർക്കും ഉണ്ടാകുന്നു. അവർക്കു ശിശുവാകയാൽ വസ്തിയും അശ്മരിയും ചെറുതായിരിക്കകൊണ്ടു അവ യന്ത്രംകൊണ്ടു ഗ്രഹിപ്പാനും എടുപ്പാനും പ്രയാസമില്ലാത്തവയായിട്ടും തീരുന്നു

ശുക്ലാശ്മരീലക്ഷണം.

ശുക്രാശ്മരീ തു മഹതാം ജായതേ ശുക്രധാരണാൽ
൧൨. സ്ഥാനാച്യുതമമുക്തം ഹി മുഷ്കയോരന്തരേഽനിലഃ
ശോഷയത്യുപസംഗൃഹ്യ ശുക്രം തച്ഛുക്രമശ്മരീ
൧൩. വസ്തിരുങ്മൂത്രകൃച്ഛ്രതാ മുഷ്കശ്വയഥുകാരിണീ.

ശുക്ലാശ്മരിയാകട്ടെ ശുക്ലത്തിന്റെ വേഗത്തെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടു വലുതായിട്ടുള്ളവർക്കുതന്നെ ഉണ്ടാകുന്നു. വാതം, സ്ഥാനത്തിൽനിന്നു ഇളകിപ്പുറപ്പെട്ടുപോകാതെയുള്ള ശുക്ലത്തെ വൃഷണങ്ങളുടെ നടുവിൽ (സുശ്രുതത്തിൽ "മേഢ്രവൃഷണയോരന്തരേ" എന്നാകുന്നു) തടഞ്ഞുനിർത്തി ഉണക്കുന്നു. ആ ഉണങ്ങിയ ശുക്ലമാകുന്നു അശ്മരി. അതു വസ്തിയിൽ വേദനയേയും മൂത്രത്തിനു തടവിനേയും വൃഷണങ്ങളിൽ നീരിനേയും ഉണ്ടാക്കും.

ശർക്കരാലക്ഷണം.

തസ്യാമുല്പന്നമാത്രായാം ശുക്രമേതി വിലീയതേ
൧൪. പീഡിതേ ത്വവകാശേഽസ്മിന്നശ്മര്യേവ ച ശർക്കരാ
അണുശോ വായുനാ ഭിന്നാ സാ തസ്മിന്നനുലോമഗേ
നിരേതി സഹ മൂത്രേണ പ്രതിലോമേ നിരുധ്യതേ
മൂത്രസ്രോതഃപ്രവൃത്താ സാ സക്താ കുര്യാദുപദ്രവാൻ
൧൫. ദൗർബല്യം സദനം കാർശ്യം കുക്ഷിശൂലമഥാരുചിം
പാണ്ഡുത്വമുഷ്ണവാതം ച തൃഷ്ണാം ഹൃത്പീഡനം വമിം

ശുക്ലാശ്മരി ഉണ്ടാകുമ്പോൾതന്നെ ശുക്ലം അതിൽ ചെന്നുചേരുന്നു. അശ്മരി വലുതായി ഇരിക്കുന്ന പ്രദേശത്തെ നിറയ്ക്കുമ്പോൾ വായു ആ അശ്മരിയെ ചെറിയ ശകലങ്ങളാക്കി ഭേദിക്കും. അവയിൽ വലിയ ശകലങ്ങളെ ശർക്കര എന്നും ചെറിയ ശകലങ്ങളെ സികത എന്നും പറയുന്നു. അതു വായു അനുകൂലമായി സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ മൂത്രത്തോടുകൂടി പുറത്തുപോകും. പ്രതികൂലമായി സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ മൂത്രത്തോടുകൂടി തടഞ്ഞുനില്ക്കും. അതിനെ തടഞ്ഞുനിന്നാൽ അതു ബലഹാനിയേയും തളർച്ചയേയും ശോഷത്തേയും വയററിൽ വേദനയേയും അരുചിയേയും വെളുപ്പിനേയും ഉഷ്ണവാതത്തേയും തണ്ണീർദാഹത്തേയും ഛർദ്ദിയേയും ഉണ്ടാക്കും.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൧൬. പ്രശൂനനാഭിവൃഷണം ബദ്ധമൂത്രം രുജാതുരം
അശ്മരീ ക്ഷപയത്യാശു സികതാ ശർക്കരാന്വിതാ

സികതയോടും ശർക്കരയോടുംകൂടിയ അശ്മരിയുള്ളവന്ന നാഭിയിലും വൃഷണങ്ങളിലും നീരും മൂത്രത്തിന്ന തടവും വേദനകൊണ്ടു പാരവശ്യവും ഉണ്ടായാൽ അവൻ ജീവിക്കയില്ല.

ഇതി കേരളദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ അശ്മരീനിദാനം
സമാപ്തം.

—*—

പ്രമേഹമധുമേഹപിടകാനിദാനം.

൧. ആസ്യാസുഖം സ്വപ്നസുഖം ദധീനി
ഗ്രാമ്യൗദകാനൂപരസാഃ പയാംസി
നവാന്നപാനം ഗുഡവൈകൃതഞ്ച
പ്രമേഹഹേതുഃ കഫകൃച്ച സർവം.

വളരെനേരം ഇരുന്നു കൊണ്ടിരിക്ക, അധികം സുഖമായുറങ്ങുക, തൈര്, ഗ്രാമത്തിലുള്ള ജലം, അനൂപദേശത്തിൽ അധികമായി സഞ്ചരിക്കുന്ന ജന്തുക്കളുടെ മാംസത്തിന്റെ രസം, പാല്, പുതിയ ധാന്യം, പുതിയ അന്നം പുതിയ മദ്യം പഞ്ചസാര ഇവകളെ സേവിക്കയും കഫം കൂട്ടുകയാൽ പ്രമേഹത്തിന്ന കാരണമായി ഭവിക്കുന്നു.

സംപ്രാപ്തി.

൨. മേദശ്ച മാംസഞ്ച ശരീരജഞ്ച
ക്ലേദം കഫോ വസ്തിഗതഃ പ്രദൂഷ്യ
കരോതി മേഹാൻ സമുദീർണ്ണമുഷ്ണൈ
സ്താനേവ പിത്തം പരിദൂഷ്യ ചാപി

൩. ക്ഷീണേഷു ദോഷേഷ്വവകൃഷ്യ ധാതൂൻ
സന്ദൂഷ്യ മേഹാൻ കുരുതേനിലശ്ച

കഫം ശരീരത്തിലുള്ള മെദസ്സിനേയും മാംസത്തെയും ക്ലേദത്തെയും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ട വസ്തിയിൽ ചെന്നിട്ട മേഹങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഉഷ്ണദ്രവ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന പിത്തവും മെദസ്സിനേയും മാംസത്തേയും ക്ലേദത്തേയും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ട വസ്തിയിൽ ചെന്നിട്ട മേഹങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ദോഷങ്ങൾ ക്ഷയിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ ധാതുക്കളെ ആകർഷിക്കയും ദുഷിപ്പിക്കയും ചെയ്തിട്ട വസ്തിയെ ആശ്രയിച്ചിട്ട വായുവും മേഹങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

സംഖ്യാവിവരണവും സാധ്യാസാധ്യവിഭാഗവും.

സാധ്യാഃ കഫോത്ഥാ ദശ പിത്തജാഃ ഷട്
യാപ്യാ ന സാധ്യാഃ പവനാച്ചതുഷ്കഃ
൪. സമക്രിയത്വാദ്വിഷമക്രിയത്വാ
ന്മഹാത്യയത്വാച്ച യഥാക്രമം തേ.

കഫം ഹേതുവായിട്ട പത്തു മേഹങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു പിത്തം ഹേതുവായിട്ട ആറു മേഹങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. വാതം ഹേതുവായിട്ട നാലുമേഹങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. കഫമേഹങ്ങൾ സാദ്ധ്യങ്ങളും പിത്തമേഹങ്ങൾ യാപ്യങ്ങളും വാതമേഹങ്ങൾ അസാദ്ധ്യങ്ങളും ആകുന്നു കഫമേഹത്തിന്റെ ചികിത്സകൾക്ക വൈഷമ്യമില്ല പിത്തമേഹത്തിന്റെ ചികിത്സകൾക്ക വൈഷമ്യമുണ്ടു. വാതമേഹം എല്ലാ ധാതുക്കളും ക്ഷയിച്ചിട്ടുണ്ടാകുന്നതാകയാൽ അതു ചികിത്സയെ അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നതാകുന്നു.

(൧൰) പ്രമേഹമധുമേഹപിടകാനിദാനം

സർവ്വമേഹങ്ങളുടെയും ദോഷദൂഷ്യസംഗ്രഹം.

കഫസ്സപിത്തഃ പവനശ്ച ദോഷാ
മേദോസ്രശുക്രാംബുവസാലസീകാഃ
൧. മജ്ജാരസൌജഃ പിശിതഞ്ച ദൂഷ്യാഃ
പ്രമേഹിണാം വിംശതിരേവ മേഹാഃ

കഫം, പിത്തം, വായു, ഇവ ദോഷങ്ങളാകുന്നു. മേദസ്സ്, രക്തം, ശുക്ലം, അംബു, വസ, മാംസത്തിന്റെയും തോലിന്റെയും ഇടയിലുള്ള ഉദകം, മജ്ജാവു, രസം, ഓജസ്സ്, പിശിതം ഇവ ദൂഷ്യങ്ങളാകുന്നു. പ്രമേഹികൾക്കു മേഹങ്ങൾ ഇരുപതുമാകുന്നു.

പൂർവ്വരൂപം.

൨. ദന്താദീനാം മലാഢ്യത്വം പ്രാഗ്രൂപം പാണിപാദയോഃ
ദാഹശ്ചിക്കണതാ ദേഹേ തൃട്സ്വാദ്വാസ്യഞ്ച ജായതേ

പ്രമേഹത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം പല്ലുകളിലും കണ്ണുകളിലും ചെവികളിലും മലങ്ങൾ ഉണ്ടാകയും (ദന്താദീനാം മലാഢ്യത്വം എന്ന സൂത്രത്തിൽ കാണുന്നതിനാൽ മലാഢ്യത്വമെന്ന ശബ്ദത്തിന്നു മെഴുക്കുള്ളതു എന്നുള്ള അർത്ഥം കൊടുത്തിരിക്കുന്നു) കൈകളിലും കാലുകളിലും ചൂടും മെഴുക്കും കഫവും ഉനിക്കയും തണ്ണീർദാഹവും വായിൽ മധുരരസവും തലമുടി ജടപോലെ ഇരിക്കയും നഖം അധികമായി വളരുകയും ആകുന്നു.

സാമാന്യലക്ഷണവും ഭേദവും.

൩. സാമാന്യലക്ഷണം തേഷാം പ്രഭൂതാവിലമൂത്രതാ
ദോഷദൂഷ്യാവിശേഷേപി തത്സംയോഗവിശേഷതഃ
൪. മൂത്രവർണ്ണാദിഭേദേന ഭേദോ മേഹേഷു കല്പ്യതേ

മൂത്രം അധികമായി വർദ്ധിച്ചും കലങ്ങിയുമിരിക്കുന്നതു എല്ലാ പ്രമേഹങ്ങളുടെയും സാമാന്യലക്ഷണം. കഫാദിദോഷങ്ങൾക്കും മേദസ്സാദിദൂഷ്യങ്ങൾക്കും വിശേഷമില്ലെങ്കിലും അവയുടെ പലവിധമായ സംബന്ധം ഹേതുവായിട്ടു ഉണ്ടാകുന്ന മൂത്രത്തിന്റെ വർണ്ണം, ഗന്ധം, രസം, ഇത്യാദി ഭേദങ്ങൾകൊണ്ടു പ്രമേഹങ്ങൾക്കു ഭേദങ്ങൾ കല്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

കഫജങ്ങളായ
പത്തുപ്രമേഹങ്ങളുടെ ലക്ഷണം.

അച്ഛംബഹുസിതംശീതം നിർഗ്ഗന്ധമുദകോപമം
മേഹത്യുദകമേഹേന കിഞ്ചിച്ചാവിലപിച്ഛിലം
ഇക്ഷോസ്സരസമിവാത്യർത്ഥം മധുരഞ്ചേക്ഷുമേഹതഃ
൫. സാന്ദ്രീഭവേൽപർയ്യുഷിതം സാന്ദ്രമേഹേന മേഹതി
സുരാമേഹീ സുരാതുല്യമുപര്യച്ഛമധോഘനം
൬. സംഹൃഷ്ടരോമാ പിഷ്ടേന പിഷ്ടവൽബഹളംസിതം
ശുക്രാഭംശുക്രമിശ്രം വാ ശുക്രമേഹീ പ്രമേഹതി
൭. മൂർത്താണൂൻ സികതാമേഹീ സികതാരൂപിണോമലാൻ
ശീതമേഹീ സുബഹുശോ മധുരംഭൃശശീതളം
൮. ശനൈശ്ശനൈശ്ശനൈർമ്മേഹീ മന്ദംമന്ദംപ്രമേഹതി
ലാലാതന്തുയുതംമൂത്രം ലാലാമേഹേന പിച്ഛിലം.

ഉദകമേഹത്തിന്നു മൂത്രം നിർമ്മലമായിട്ടും വെളുപ്പായിട്ടും ധാരാളമായിട്ടും തണുപ്പോടുകൂടിയും ഗന്ധമില്ലാതെയും വെള്ളംപോലെയും അല്പം കലങ്ങിയും പശപ്പോടുകൂടിയും പോകും. ഇക്ഷുമേഹം ഹേതുവായിട്ടു മൂത്രം കരിമ്പിൻനീരുപോലെ ഏററവും മധുരമായിരി

ണം; സാന്ദ്രമേഹം ഹേതുവായിട്ടു മൂത്രം ഒരു രാത്രി കഴിഞ്ഞാൽ കൊഴുത്തിരിക്കും. സുരാമേഹമുള്ളവന്റെ മൂത്രം മദ്യത്തോടു തുല്യമായും മുകളിൽ തെളിഞ്ഞും അടിയിൽ ഊറലോടുകൂടിയുമിരിക്കും; പിഷ്ടമേഹമുള്ളവൻ മൂത്രിക്കുമ്പോൾ രോമാഞ്ചമുണ്ടാകും അവന്റെ മൂത്രം അരിയരച്ചു കലക്കിയതുപോലെ വെളുത്തും കൊഴുത്തും ഇരിക്കും; ശുക്രമേഹത്തിനു മൂത്രം ശുക്ലംപോലെയോ ശുക്ലത്തോടുകൂടിയോ പോകും. സികതാമേഹത്തിന്റെ ലക്ഷണം മണൽത്തരിപോലെ കട്ടയായിട്ടുള്ള മലങ്ങൾ പോകുന്നതാകുന്നു, ശീതമേഹമുള്ളവന്റെ മൂത്രം മധുരമായിട്ടുംമധുരത്തോടും ഏറ്റവും തണുപ്പോടും കൂടിയുമിരിക്കും; ശനൈർമ്മേഹത്തിനു മൂത്രം പതുക്കെ അല്പാല്പമായിട്ടു പോകും; ലാലാമേഹത്തിനു മൂത്രത്തിൽ നൂലുപോലെയുള്ളതും പശ്ചയുള്ളതാകും.

പിത്തജങ്ങളായ ആറുപ്രമേഹങ്ങളുടെ ലക്ഷണം.

൧൪. ഗന്ധവൎണ്ണരസസ്പൎശൈഃ ക്ഷാരേണ ക്ഷാരതോയവൽ
നീലമേഹേന നീലാഭം കാലമേഹീ മഷീനിഭം

൧൫. ഹാരിദ്രമേഹീ കടുകം ഹരിദ്രാസന്നിഭം ദഹൽ
വിസ്രം മാഞ്ജിഷ്ഠമേഹേന മഞ്ജിഷ്ഠാസലിലോപമം.

൧൬. വിസ്രമുഷ്ണം സലവണം രക്താഭം രക്തമേഹതഃ

ക്ഷാരമേഹത്തിനു മൂത്രം ഗന്ധംകൊണ്ടും നിറംകൊണ്ടും രസംകൊണ്ടും സ്പർശംകൊണ്ടും ക്ഷാരവെള്ളത്തോടു സദൃശമായിരിക്കും. നീലമേഹത്തിനു മൂത്രം നീലനിറമായിരിക്കും. കാലമേഹത്തിനു മൂത്രം മഷിപോലെ കറുത്തിരിക്കും. ഹാരിദ്രമേഹത്തിനു മൂത്രം എരിവുരസത്തോടും മഞ്ഞനിറത്തോടും കൂടിയും ചുട്ടുനീറുന്നതായുമിരിക്കും. മഞ്ജിഷ്ഠാമേഹം ഹേതുവായിട്ടു മൂത്രം ആമഗന്ധിയായിട്ടും മഞ്ചട്ടിപ്പൊടിചേർത്ത ജലത്തോടു തുല്യമായിട്ടും പോകും. രക്തമേഹം ഹേതുവായിട്ടു മൂത്രം ആമഗന്ധിയായിട്ടും ചൂടോടും ഉപ്പുരസത്തോടും കൂടിയും രക്തവൎണ്ണമായിട്ടും പോകും.

വാതജങ്ങളായ നാലുപ്രമേഹങ്ങളുടെ
ലക്ഷണം.

വസാമേഹീ വസാമിശ്രം വസാം മൂത്രയതേ മുഹുഃ

൧൭. മജ്ജാനം മജ്ജമിശ്രം വാ മജ്ജമേഹീ മുഹുൎമ്മുഹുഃ
കഷായമധുരം രൂക്ഷം ക്ഷൌദ്രമേഹം വദേൽ ബുധഃ

൧൮. ഹസ്തീ മത്ത ഇവാജസ്രം മൂത്രം വേഗവിവൎജ്ജിതം
സലസീകം വിബദ്ധഞ്ച ഹസ്തിമേഹീ പ്രമേഹതി.

വസാമേഹമുള്ളവൻ വസയോടുകൂടിയോ വസയെത്തന്നെയോ പിന്നെയും പിന്നെയും മൂത്രിക്കും. മജ്ജമേഹത്തിനു മജ്ജപോലെയോ മജ്ജയോടുകൂടിയോ മൂത്രം പോകും. ക്ഷൌദ്രമേഹത്തിനു മൂത്രം ചവർപ്പും മധുരവും രൂക്ഷമായുമിരിക്കും. ഹസ്തിമേഹമുള്ളവൻ മദിച്ചിരിക്കുന്ന ഗജമെന്നപോലെ വേഗത്തോടുകൂടാതെയും പുല്ലുനിറത്തോടും തടവോടുകൂടിയും ഇരിക്കുന്ന മൂത്രത്തെ എല്ലായ്പോഴും വിസൎജ്ജിക്കും.

കഫപ്രമേഹോപദ്രവങ്ങൾ.

൧൯. അവിപാകോരുചിശ്ഛൎദ്ദിൎന്നിദ്രാ കാസസ്സപീനസഃ
ഉപദ്രവാഃ പ്രജായന്തേ മേഹാനാം കഫജന്മനാം.

കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന പ്രമേഹങ്ങൾക്കു ദഹനമില്ലായ്ക, അരുചി ഛർദ്ദി പനി ചുമ പീനസം ഇവയാകുന്ന ഉപദ്രവങ്ങൾ ഉണ്ടാകും.

പിത്തമേഹോപദ്രവങ്ങൾ.

൨൦. വസ്തിമേഹനയോസ്തോദോ മുഷ്കാവദരണം ജ്വരഃ
ദാഹസ്തൃഷ്ണാമ്ലികാമൂൎച്ഛാ വിൾഭേദഃ പിത്തജന്മനാം.

(൧൩൨) പ്രമേഹമധുമേഹപിടകാനിദാനം

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന പ്രമേഹത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങൾ വസ്തിയിലും ലിംഗത്തിലും കുത്തിനോവുക വൃഷണങ്ങളിൽ കീറി നോവുക പനി ഉഷ്ണം തൃഷ്ണ ദാഹം പുളിച്ചുതേട്ടുക ഇന്ദ്രിയസാദം മലം അയഞ്ഞു പോക ഇവയാകുന്നു.

വാതപ്രമേഹോപദ്രവങ്ങൾ.

൨൭. വാതജാനാമുദാവർത്ത കമ്പഹൃദ്ഗ്രഹലോലതാഃ
ശൂലമുന്നിദ്രതാശോഷഃ കാസശ്ശ്വാസശ്ച ജായതേ

വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന പ്രമേഹങ്ങളുടെ ഉപദ്രവങ്ങൾ ഉദാവർത്തവും വിറയലും നെഞ്ഞുപിടിത്തവും ലോലതയും വേദനയും ഉറക്കമില്ലായ്കയും മെലിച്ചിലും ചുമയും ശ്വാസവുമാകുന്നു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൨൮. യഥോക്തോപദ്രവാവിഷ്ടമതിപ്രസ്രുതമേവ ച
പിടകാപീഡിതംഗാഢം പ്രമേഹോഹന്തിമാനവം.

൨൯. ജാതഃപ്രമേഹീമധുമേഹിനോവാ
നസാദ്ധ്യഉക്തസ്സഹിബീജദോഷാൽ
യേചാപികേചിൽകുലജാവികാരാ
ഭവന്തിതാംസ്താൻപ്രവദന്ത്യസാദ്ധ്യാൻ.

മേല്പറഞ്ഞ അവിപക്കാരി ഉപദ്രവങ്ങളോടും ധാതുസ്രുതങ്ങളുടെ അതിയായ ഗതിയോടുകൂടിയവനും ശരാവികാദി പിടകകളാൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവനും ആയ പ്രമേഹരോഗി മരിക്കും. പ്രമേഹത്തിനു ആധിക്യവും ഭേദം. കഫത്തിന്റെയും മേദസ്സിന്റെയും ദുഷ്ടതഹേതുവായിട്ടും ശുക്ലത്തിന്റെയും മേദസ്സിന്റെയും കഫത്തിന്റെയും ദുഷ്ടിഹേതുവായിട്ടും മധുമേഹികളിൽനിന്നു ജനിക്കുന്ന പുത്രൻ പ്രമേഹിയായി ഭവിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവന്റെ ആ പ്രമേഹം ബീജദോഷം ഹേതുവായിട്ടു സാദ്ധ്യമായി ഭവിക്കുന്നില്ല. പിതാവു പിതാമഹൻ മുതലായവരിൽനിന്നു സംഭവിച്ച പ്രമേഹം കുഷ്ഠം മുതലായ വ്യാധികളും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു എന്നു പറയുന്നു.

മധുമേഹലക്ഷണം.

൩൦. സർവ്വഏവപ്രമേഹാസ്തു കാലേനാപ്രതികാരിണഃ
മധുമേഹത്വമായാന്തി തദാസാദ്ധ്യാഭവന്തിഹി

൩൧. മധുമേഹോമധുസമം ജായതേസകിലദ്വിധാ
ക്രുദ്ധേധാതുക്ഷയാദ്വായൗ ദോഷാവൃതപഥേഥവാ.

൩൨. ആവൃതോദോഷലിംഗാനി സോനിമിത്തംപ്രദർശയൻ
ക്ഷീണഃക്ഷണാൽക്ഷണാൽപൂർണ്ണോ ഭജതേകൃഛ്റസാദ്ധ്യതാം.

൩൩. മധുരത്വാച്ചമേഹസ്യ പ്രായോമധ്വിവമേഹതി
സർവ്വേപിമധുമേഹാഖ്യം മാധുര്യാച്ചതനോരതഃ

ചികിത്സിക്കാതെയിരുന്നാൽ എല്ലാ പ്രമേഹവും കാലക്രമേണ മധുമേഹമായിത്തീരും. അപ്പോൾ അതു അസാദ്ധ്യമായും ഭവിക്കും. മധുമേഹത്തിങ്കൽ മൂത്രം മധുവിനോടു സദൃശമായി (തേൻപോലെ) ഇരിക്കും. എന്നാൽ അതു രണ്ടുവിധമാകുന്നു. ധാതുക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടു വായു ക്രുദ്ധനായിരിക്കും സമയത്തിലും വായുവിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിനു പിത്തകഫങ്ങളാൽ ആവരണം ഭവിക്കും സമയത്തിലും ആകുന്നു. പിത്തകഫങ്ങളാൽ ആവൃതനായിരിക്കുന്ന വായു ദോഷലക്ഷണങ്ങളെ കാണിക്കും. അതെങ്ങിനെ എന്നാൽ കാരണംകൂടാതെ ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു ക്ഷീണിക്കയും ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു സുഖിക്കയും ചെയ്യുന്നതാകുന്നു. ഈ പ്രമേഹം കൃഛ്റസാദ്ധ്യമാണ്. പ്രമേഹങ്ങളിൽ മൂത്രം പ്രായേണ മധുത്വംകൊണ്ടും നിറംകൊണ്ടും തേൻപോലെതന്നെയിരിക്കും. എന്നാൽ ദേഹത്തിനു മധുത്വം ഭവിക്കകൊണ്ടാകുന്നു എല്ലാ പ്രമേഹങ്ങൾക്കും മധുമേഹമെന്നു പേരുണ്ടായത്.

പ്രമേഹമധുമേഹപിടകാനിദാനം (൩൩)

പ്രമേഹപിടകാലക്ഷണം.

൫൮. ശരാവികാകച്ഛപികാ ജാലിനീവിനതാലജീ
മസൂരികാസർഷപികാ പുത്രിണീസവിദാരികാ

൫൯. വിദ്രധിശ്ചേതിപിടകാഃ പ്രമേഹോപേക്ഷയാദശ
സന്ധിമർമ്മസുജായന്തേ മാംസലേഷു ചധാമസു

൬൦. അന്തോന്നതാതദ്രൂപാ നിമ്നമധ്യാശരാവികാ
ഗൗരസർഷപസംസ്ഥാനാ തത്പ്രമാണാ ചസർഷപീ

൬൧. സദാഹാകൂർമ്മസംസ്ഥാനാ ജ്ഞേയാകച്ഛപികാബുധൈഃ
ജാലിനീതീവ്രദാഹാതു മാംസജാലസമാവൃതാ

൬൨. അവഗാഢരുജാക്ലേദാ പൃഷ്ഠേവാ യദിവോദരേ
മഹതീപിടകാനീലാ വിനതാനാമസാസ്മൃതാ

൬൩. മഹത്യല്പചിതാജ്ഞേയാ പിടകാചാപിപുത്രിണീ
മസൂരാകൃതിസംസ്ഥാനാ വിജ്ഞേയാതുമസൂരികാ

൬൪. രക്താസിതാസ്ഫോടചിതാ ദാരുണാത്വലജീഭവേൽ
വിദാരീകന്ദവദ്വൃത്താ കഠിനാചവിദാരികാ.

൬൫. വിദ്രധേർല്ലക്ഷണൈര്യുക്താ ജ്ഞേയാവിദ്രധികാതുസാ

പ്രമേഹത്തെ ശരിപ്പെടുത്താതെ ഇരുന്നാൽ ശരാവിക കച്ഛപിക, ജാലിനി വിനത അലജി മസൂരിക സർഷപിക പുത്രിണി വിദാരിക വിദ്രധി ഇങ്ങിനെ പത്തു കുരുക്കൾ സന്ധികളിലും മർമ്മങ്ങളിലും വളരെ മാംസമുള്ള സ്ഥാനങ്ങളിലുമുണ്ടാകുന്നു. ശരാവിക എന്ന കുരു വക്കു ഉയർന്നിട്ടും മദ്ധ്യം താഴ്ന്നിട്ടും ആകൃതികൊണ്ടു ശരാവത്തോടു തുല്യമായിട്ടുമിരിക്കും. സർഷപിക എന്ന കുരു ആകൃതികൊണ്ടും പ്രമാണംകൊണ്ടും വെളുത്ത കടുകിനോടു സമമായിരിക്കും. വളരെ വേദനയുണ്ടാകും. അതിൽ ചെറിയ കുരുക്കളും വരുമെന്നും. കച്ഛപിക എന്ന കുരു പുകച്ചിലോടുകൂടിയും ആമപ്പുറംപോലെയുമിരിക്കും. ജാലിനി എന്ന കുരു കഠിനമായ പുകച്ചിലോടുകൂടിയും വളരെ മാംസതന്തുക്കളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടുമിരിക്കും. വിനത എന്നകുരു അതിയായ വേദനയോടും പഴുപ്പോടും കൂടിയും നീലവർണ്ണമായും പുറത്തും താണിട്ടും പുറത്തോ വയറ്റത്തോ ഉണ്ടാകും. പുത്രിണി എന്ന കുരു വലുതായിട്ടും ഏറവും ചെറുതായിരിക്കുന്ന കുരുക്കളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടിട്ടുമിരിക്കും. മസൂരിക എന്ന കുരു പ്രമാണംകൊണ്ടും ആകൃതികൊണ്ടും ചണൻ പയറിൻ്റെ മണിയോടു സമമായിരിക്കും. അലജി എന്നകുരു ചുവന്നിട്ടും കറുത്തിട്ടും കുരുക്കളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടും ഭയങ്കരമായുമിരിക്കും. വിദാരിക എന്ന കുരു മുതക്കിൻ കിഴങ്ങുപോലെ വൃത്തമായും കഠിനമായുമിരിക്കും. വിദ്രധി വിദ്രധിയുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കും.

പിടകാകാരണം

യേയന്മയാഃസ്മൃതാമേഹാ സ്തേഷാമേതാസ്തുതന്മയാഃ
൬൬. വിനാപ്രമേഹമപ്യേതാ ജായന്തേദുഷ്ടമേദസഃ
താവച്ചൈതാനലക്ഷ്യന്തേ യാവദ്വസ്തുപരിഗ്രഹഃ

യാതൊരു ദോഷംകൊണ്ടു പ്രമേഹങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നുവോ ആ ദോഷംകൊണ്ടുതന്നെ കുരുക്കളും ഉണ്ടാകുന്നു. എങ്ങിനെ എന്നാൽ കഫപ്രമേഹികൾക്കു കഫംകൊണ്ടു കുരുക്കളുണ്ടാകുന്നു. പിത്തപ്രമേഹികൾക്കു പിത്തംകൊണ്ടു കുരുക്കളുണ്ടാകുന്നു. വാതപ്രമേഹികൾക്കു വാതംകൊണ്ടു കുരുക്കളുണ്ടാകുന്നു. മേദസ്സു ദുഷിച്ചവർക്കു പ്രമേഹത്തോടു കൂടാതെയും കുരുക്കളുണ്ടാകുന്നു. ശരാവികമുതലായ കുരുക്കളെ അവയുടെ പുറപ്പാടിങ്കൽ അറിയുന്നില്ല.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൩൧. ഗുദേ ഹൃദി ശിരസ്യംസേ പൃഷ്ഠേ മർമ്മസു ചോത്ഥിതാഃ
സോപദ്രവാ ദുർബ്ബലാഗ്നേഃ പിടകാഃ പരിവർജ്ജയേൽ.

ഗുദത്തിലും ഹൃദയത്തിലും ശിരസ്സിലും ചുമലിലും പുറത്തും മർമ്മങ്ങളിലും കുരുക്കൾ ഉണ്ടാകണം ഉപദ്രവങ്ങളും അഗ്നിമാന്ദ്യവും വേണം എന്നാൽ ആ കുരുക്കൾ ശമിക്കയില്ല. കുരുക്കളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളെപ്പററി ചരകത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ശ്ലോകത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "തൃട്കാസമാംസസങ്കോചമോഹഹിക്കാമദജ്വരാഃ വിസർപ്പമർമ്മസംരോധാഃ പിടകാനാമുപദ്രവാഃ" തണ്ണീർദ്ദാഹം, ചുമ, മാംസം ചുരുങ്ങുക, മോഹം, എക്കിട്ടം, മദം, പനി, വിസർപ്പം, മർമ്മസംരോധം ഇവയൊക്കെയും കുരുക്കളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു. ചിലർ സ്ത്രീകൾക്കു പ്രമേഹം ഉണ്ടാകുന്നില്ലെന്നു പറയുന്നു; അപ്രകാരം ഒരു വചനമുണ്ട്, "രജഃപ്രസേകാന്നാരീണാം മാസി മാസി വിശുദ്ധ്യതി സർവ്വം ശരീരം ദോഷാശ്ച ന പ്രമേഹന്ത്യതഃ സ്ത്രിയഃ" സ്ത്രീകൾ മാസംതോറും തീണ്ടാരിയാകുന്നതുകൊണ്ടു അവരുടെ എല്ലാ ശരീരത്തിനും ദോഷങ്ങൾക്കും ശുദ്ധിയുണ്ടാകുന്നു. അതിനാൽ സ്ത്രീകൾക്കു പ്രമേഹമുണ്ടാകുന്നില്ല.

ഇതി കോരവാരശികൃതെ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനെ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ പ്രമേഹമധുമേഹ
പിടകാനിദാനം സമാപ്തം.

—::—

മേദോനിദാനം.

൧. അവ്യായാമദിവാസ്വപ്ന ശ്ലേഷ്മളാഹാരസേവിനഃ
മധുരോന്നരസഃപ്രായ സ്സ്നേഹാന്മേദഃപ്രവർദ്ധയേൽ.

൨. മേദസാവൃതമാർഗ്ഗത്വാൽ പുഷ്യന്ത്യന്യേ ന ധാതവഃ
മേദസ്തു ചീയതേ തസ്മാ ദശക്തസ്സർവ്വകർമ്മസു

ദേഹായാസകരങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്യാതെ ഇരിക്കയും പകൽ ഉറങ്ങുകയും കഫകരമായ ആഹാരത്തെ സേവിക്കയും ചെയ്താൽ അവന്റെ മധുരപ്രായമായി ആമംപോലെയിരിക്കുന്ന അന്നരസം സ്നേഹം ഹേതുവായിട്ടു മേദസ്സിനെ വർദ്ധിപ്പിക്കും. ആ മേദസ്സു മാർഗ്ഗങ്ങളെ രോധിക്കനിമിത്തം അന്യധാതുക്കൾക്കു പുഷ്ടിയുണ്ടാകുന്നില്ല. മേദസ്സു വർദ്ധിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു അവൻ എല്ലാകർമ്മങ്ങളിലും അശക്തനായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു.

മേദസ്വിയുടെ ലക്ഷണം.

൩. ക്ഷുദ്രശ്വാസതൃഷാമോഹസ്വപ്നക്രഥനസാദനൈഃ
യുക്തഃക്ഷുൽസ്വേദദൗർഗ്ഗന്ധ്യൈ രല്പപ്രാണോല്പമൈഥുനഃ

൪. മേദസ്തു സർവ്വഭൂതാനാ മുദരേഷ്വസ്ഥിഷു സ്ഥിതം
അതഏവോദരേ വൃദ്ധിഃ പ്രായോ മേദസ്വിനോ ഭവേൽ

അധികം മേദസ്സുള്ളവനു ക്ഷുദ്രൻ എന്ന ശ്വാസവും തണ്ണീർദാഹവും മോഹവും ഉറക്കവും കരേരെശബ്ദത്തോടുകൂടെ ശ്വാസത്തിനു തടവും തളർച്ചയും വിശപ്പും വിയർപ്പും ദുർഗ്ഗന്ധവും അല്പപ്രാണതയും ഉണ്ടാകും; മൈഥുനത്തിങ്കൽ അല്പത്വം കാണിയിരിക്കും. മേദസ്സു എല്ലാ പ്രാണികളുടെയും വയററത്തും അസ്ഥികളിലും നില്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാകുന്നു മിക്കവാറും മേദസ്സുള്ളവന്റെ ഉദരത്തിനു വൃദ്ധിയാകുന്നതു്.

ഉപദ്രവങ്ങൾ

൫. മേദസാവൃതമാർഗ്ഗത്വാൽ വായുഃകോഷ്ഠേ വിശേഷതഃ
ചരൻസന്ധുക്ഷയത്യഗ്നി മാഹാരംശോഷയത്യപി

൩. തസ്മാൽസശീഘ്രം ജരയത്യാഹാരമഭികാംക്ഷതി
വികാരാംശ്ചാപ്നുയാൽഘോരാൻ കാംശ്ചിൽകാലവ്യതിക്രമാൽ

൪. ഏതാവുപദ്രവകരൗ വിശേഷാദഗ്നിമാരുതൗ
ഏതൗ ഹി ദഹതഃ സ്ഥൂലം വനദാവോ വനം യഥാ.

൫. മേദസ്യതീവസംവൃദ്ധേ സഹസൈവാനിലാദയഃ
വികാരാൻദാരുണാൻകൃത്വാ നാശയന്ത്യാശുജീവിതം.

മേദസ്സുകൊണ്ടു മാർഗ്ഗരോധം ഭവിച്ചാൽ വായു വിശേഷിച്ചും കോഷ്ഠത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചിട്ടു ജഠരാഗ്നിയെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു ആഹാരത്തെ ശോഷിപ്പിക്കുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു ആഹാരം പെട്ടെന്നു ദഹിക്കയും ഉടൻ അവൻ ആഹാരത്തെ ആഗ്രഹിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ക്രമത്തിന്റെ കാലംകഴിഞ്ഞാൽ അവന്നു ഘോരങ്ങളായ ചില വികാരങ്ങൾ ഉണ്ടാകും. അവ വാതവികാരങ്ങളിൽ ചിലതായിരിക്കും. അഗ്നിയും വായുവും പല ഉപദ്രവങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കി കാട്ടുതീ വനത്തെ എന്നപോലെ ദേഹസ്ഥൂല്യത്തെ ദഹിപ്പിച്ചുകളയുന്നു. മേദസ്സ് അധികമായി വർദ്ധിച്ചാൽ പെട്ടെന്നുതന്നെ വാതാദിദോഷങ്ങൾ പ്രമേഹം, പിടക, ജ്വരം ഭഗന്ദരം വിദ്രധി വാതരോഗം ഇവയിൽ ചില വ്യാധികളെ ഉണ്ടാക്കി മരിപ്പിക്കും.

സ്ഥൂലലക്ഷണം.

൬. മേദോമാംസാതിവൃദ്ധത്വാൽ ചലസ്ഫിഗുദരസ്തനഃ
അയഥോപചയോത്സാഹോ നരോതിസ്ഥൂല ഉച്യതേ

മേദസ്സും മാംസവും അധികമായി വർദ്ധിച്ചാൽ തുടകൾക്കും ഉദരത്തിന്നും സ്തനങ്ങൾക്കും ഇളക്കമുണ്ടാകും. സാമർത്ഥ്യവും ഉത്സാഹവും കുറയും. ഈ ലക്ഷണമുള്ളവനെ അതിസ്ഥൂലൻ എന്നു പേർപറയുന്നു.

ഇതി കേരളഭാഷീകൃതേ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ മേദോനിദാനം
സമാപ്തം

ഉദരനിദാനം.

---

൧. രോഗാസ്സർവ്വേപി മന്ദേഗ്നൗ സുതരാമുദരാണി ച
അജീർണ്ണാന്മലിനൈശ്ചാന്നൈർജ്ജായന്തേ മലസഞ്ചയാൽ.

എല്ലാരോഗങ്ങളും അഗ്നിയുടെ മന്ദതയിങ്കൽ ഉണ്ടാകുന്നു. വിശേഷിച്ചും ഉദരം ഉണ്ടാകുന്നു. ദഹിക്കാതെയുള്ള അന്നം വയററിൽ കിടക്കകൊണ്ടും മലിനങ്ങളായിരിക്കുന്ന അന്നങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കകൊണ്ടും മലം വർദ്ധിക്കകൊണ്ടും ഉദരരോഗം ഉണ്ടാകുന്നു.

സംപ്രാപ്തി.

൨. രുദ്ധ്വാസ്വേദാംബുവാഹീനി ദോഷാസ്രോതാംസിസഞ്ചിതാഃ
പ്രാണാഗ്ന്യപാനാൻസന്ദൂഷ്യ ജനയന്ത്യുദരംനൃണാം.

വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ സ്വേദവാഹികളായും അംബുവാഹികളായും ഇരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകളെ തടുത്തു പ്രാണവായുവിനെയും ജഠരാഗ്നിയെയും അപാനവായുവിനെയും ദുഷിപ്പിച്ചു മനുഷ്യർക്കു ഉദരത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

ഉദരങ്ങളുടെ സാമാന്യരൂപം.

൩. ആധ്മാനംഗമനേശക്തിർ ദൗർബല്യംദുർബലാഗ്നിതാ
ശോഥസ്സദനമംഗാനാം സംഗോവാതപുരീഷയോഃ

൪. ദാഹസ്തന്ദ്രാചസർവ്വേഷു ജഠരേഷുഭവന്തിഹി

(൩൫) ഉദരനിദാനം

വയർവീക്കം, നടക്കാൻ ശക്തിയില്ലാതിരിക്കുക, ദുർബലത, അഗ്നിമാന്ദ്യം, നീരു, ശരീരങ്ങൾക്കു തളർച്ച, വായുവിനും മലത്തിനും തടവു കൂടാതെ ഇവയൊക്കെയും എല്ലാ ഉദരരോഗങ്ങളിലുമുണ്ടാകും.

ഉദരസംഖ്യ.

പൃഥഗ്ദോഷൈസ്സമസ്തൈശ്ച പ്ലീഹബദ്ധക്ഷതോദകൈഃ
൧. സംഭവന്ത്യുദരാണ്യഷ്ടൌ തേഷാം ലിംഗം പൃഥക് ശൃണു

ഉദരം വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും വാതപിത്തകഫങ്ങൾകൊണ്ടും നാലുവിധം. പ്ലീഹ ബദ്ധഗുദം ക്ഷതം ഉദകം ഇവകളെക്കൊണ്ടു നാലുവിധം. ഇങ്ങനെ എട്ടുവിധമാകുന്നു. അവയുടെ പേരുകൾ വാതോദരം പിത്തോദരം കഫോദരം, സന്നിപാതോദരം പ്ലീഹോദരം, ബദ്ധോദരം ക്ഷതോദരം ഉദകോദരം എന്നിങ്ങിനെയാകുന്നു. അവയുടെ ലക്ഷണം പ്രത്യേകം കേട്ടാലും.

വാതോദരലക്ഷണം.

തത്ര വാതോദരേ ശോഥഃ പാണിപാന്നാഭികുക്ഷിഷു
൨. കുക്ഷിപാർശ്വോദരകടീപൃഷ്ഠരുക്പർവ്വഭേദനം
ശുഷ്കകാസോംഗമർദ്ദോധോ ഗുരുതാമലസംഗ്രഹഃ
൩. ശ്യാവാരുണത്വഗാദിത്വമകസ്മാദ്വൃദ്ധിഹ്രാസവൽ
സതോദഭേദമുദരം തനുകൃഷ്ണസിരാതതം
൪. ആധ്മാതദൃതിവച്ഛബ്ദമാഹതം പ്രകരോതി ച
വായുശ്ചാത്ര സരുക്ശബ്ദോ വിചരേത്സർവ്വതോഗതിഃ

വാതോദരത്തിന്നു കയ്യ് പാദങ്ങളിലും കാലിന്റെ അടിയിലും നാഭിയിലും വയറ്റിലും നീരുണ്ടാകും. വയറ്റിലും പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും അരക്കെട്ടിലും പുറത്തും വേദനയുണ്ടാകും. സന്ധികൾ പിളരുന്നപോലെ വേദനയുമുണ്ടാകും. ഉണങ്ങിയ ചുമയും ദേഹംവേദനയും കീഴ്വയർ കനക്കുകയും മലബന്ധിച്ചിരിക്കയും തൊലി, നഖം, മൂത്രം, മലം മുതലായവ കരവാളിച്ചിട്ടോ ചുവന്നിട്ടോ ഇരിക്കയും ചെയ്യും. കാരണം കൂടാതെ വയർ ചിലപ്പോൾ വീർപ്പിച്ചും ചുരുങ്ങിയിരിക്കയും ചെയ്യും. വയറ്റിൽ കുത്തിനോവുക പിളർന്നനോവുക വയറ്റത്തു കറുത്തു ചെറിയ ഞരമ്പുകൾ വ്യാപിച്ചിരിക്കുക, വയറ്റിൽ തട്ടിയാൽ ഊതിവീർപ്പിച്ച തോൽത്തുരുത്തിയുടെ ശബ്ദംപോലെ ശബ്ദം കേൾക്കുക, വായു വേദനയോടുകൂടി എല്ലാടത്തും വയറ്റിൽ മുഴുവനും സഞ്ചരിക്കുക ഇവയുമുണ്ടാകും.

പിത്തോദരലക്ഷണം

൫. പിത്തോദരേ ജ്വരോ മൂർച്ഛാ ദാഹസ്തൃട് കടുകാസ്യതാ
ഭ്രമോതിസാരഃ പീതത്വം ത്വഗാദാവുദരം ഹരിൽ
൬. പീതതാമ്രസിരാനദ്ധം സസ്വേദം സോഷ്മ ദഹ്യതേ
ധൂമായതി മൃദുസ്പർശം ക്ഷിപ്രപാകം പ്രദൂയതേ

പിത്തോദരത്തിന്നു പനിയും മോഹാലസ്യവും ചുട്ടുനീറ്റലും ദാഹവും ഉണ്ടാകും. വായിൽ എരിവുരസം തോന്നും. തലതിരിച്ചിലും അതിസാരവുമുണ്ടാകും. തൊലി നഖം മൂത്രം മുതലായവ മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും. വയറു പച്ചനിറമായും മഞ്ഞളിച്ചും ചെമ്പിച്ചും ഇരിക്കുന്ന ഞരമ്പുകളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായിരിക്കും. വയറ്റിന്നു വിയർപ്പും ചൂടും നീറലും പുകച്ചിലുമുണ്ടാകും. വയറു തൊട്ടാൽ മാർദ്ദവമുള്ളതായിരിക്കും. പെട്ടെന്നു പഴുക്കുന്നതും അത്യന്തം ദുഃഖകരവുമായിരിക്കും.

കഫോദരലക്ഷണം.

൭. ശ്ലേഷ്മോദരേംഗസദനം സ്വാപശ്വയഥുഗൌരവം
നിദ്രോൽക്ലേശാരുചിശ്വാസകാസശുക്ലത്വഗാദിതാ

൨൮. ഉദരം സ്തിമിതം സ്നിഗ്ദ്ധം ശുക്ലരാജീതതം മഹത്
ചിരാഭിവൃദ്ധം കഠിനം ശീതസ്പർശം ഗുരു സ്ഥിരം

കഫം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഉദരത്തിന്നു ദേഹത്തിന്നു തളർച്ചയും തരിപ്പും നീരുകെട്ടും ഉണ്ടാകും. അധികമായ ഉറക്കം ഉൾക്ലേശം അരുചി ശ്വാസം ചുമ ഇവയുമുണ്ടാകും. കൈ കാൽ നഖം, മുഖം, മൂത്രം, ത്വക്ക് ഇവ വെളുത്തിരിക്കും. വയറു സ്തംഭിച്ചിട്ടും സ്നിഗ്ദ്ധതയോടുകൂടിയും വെളുത്ത രേഖകളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായിട്ടും വലുതായിട്ടുമിരിക്കും. വളരെക്കാലംകൊണ്ടേ വർദ്ധിക്കൂ. വയറു കഠിനമായും തൊട്ടാൽ ശീതമായും കനത്തിട്ടും ഉറച്ചിട്ടുമിരിക്കും.

സന്നിപാതോദരലക്ഷണം.

൨൯. സ്ത്രീയന്നപാനം നഖരോമമൂത്ര
വിഡാർത്തവൈര്യുക്തമസാധുവൃത്താഃ
യസ്മൈ പ്രയച്ഛന്ത്യരയോ ഗരാംശ്ച
ദുഷ്ടാംബുദൂഷീവിഷസേവനാദ്വാ.

൩൦. തേനാശു രക്തം കുപിതാശ്ച ദോഷാഃ
കുർവ്വന്തി ഘോരം ജഠരം ത്രിലിംഗം
തച്ഛീതവാതേഽഭ്രദിനേ ച
വിശേഷതഃ കുപ്യതി ദഹ്യതേ ച.

൩൧. സ ചാതുരോ മൂർച്ഛതി വിപ്രസക്തം
പാണ്ഡുഃ കൃശഃ ശുഷ്യതി തൃഷ്ണയാ ച
ദൂഷ്യോദരം കീർത്തിതമേതദേവ
പ്ലീഹോദരം കീർത്തയതോ നിബോധ

സ്ത്രീകൾ വശീകരിപ്പാൻവേണ്ടി നഖം രോമം മൂത്രം, മലം മുതലായവയോടുകൂടി ആർത്തവരക്തം ചേർത്ത അന്നപാനം നിമിത്തമായിട്ടോ ശത്രുക്കളാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട വിഷത്തിന്റെ സംബന്ധം നിമിത്തമായിട്ടോ ദുഷിച്ചിട്ടുള്ള വെള്ളത്തെയോ പുല്ല് ഇല മുതലായവ വീണു ദുഷിച്ചതായ വെള്ളത്തെയോ കുടിക്ക നിമിത്തമായിട്ടോ ദൂഷീവിഷപാനം ഹേതുവായിട്ടോ രക്തവും വാതാദിദോഷങ്ങളും കോപിച്ചു വാതോദരത്തിന്റെയും പിത്തോദരത്തിന്റെയും കഫോദരത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയതായി അതിഭയങ്കരമായിരിക്കുന്ന ഉദരത്തെയുണ്ടാക്കും. അതു തണുത്ത കാറ്റോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന സമയത്തിങ്കലും മേഘാവൃതമായിരിക്കുന്ന ദിവസത്തിങ്കലും വിശേഷിച്ചും കോപിക്കും. അപ്പോൾ ദാഹമുണ്ടാകും. ആ രോഗി എല്ലായ്പോഴും മോഹിക്കും. ദേഹം വെളുക്കയും ചടക്കയും ചെയ്യും. തണ്ണീർദാഹംകൊണ്ടു വരൾചയും ഉണ്ടാകും. സന്നിപാതോദരത്തിനു ദൂഷ്യോദരമെന്നും പേരുണ്ട്. ഇനി പ്ലീഹോദരത്തെക്കുറിച്ചു പറയുന്നു.

പ്ലീഹോദരലക്ഷണം.

൩൨. വിദാഹ്യഭിഷ്യന്ദിരതസ്യ ജന്തോഃ
പ്രദുഷ്ടമത്യർത്ഥമസൃക്കഫശ്ച
പ്ലീഹാഭിവൃദ്ധിം കുരുതഃ പ്രവൃദ്ധൗ
പ്ലീഹോത്ഥമേതജ്ജഠരം വദന്തി

൩൩. തദ്വാമപാർശ്വേ പരിവൃദ്ധിമേതി
വിശേഷതഃ സീദതി ചാതുരോഽത്ര
മന്ദജ്വരാഗ്നിഃ കഫപിത്തലിംഗൈ
രുപദ്രുതഃ ക്ഷീണബലോഽതിപാണ്ഡുഃ

(൧൩൪) ഉദരനിദാനം

ഇൾപ്പൂവുകളൊക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെയോ കഫസ്രാവണകരിയായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെയോ എല്ലായ്പോഴും ഭക്ഷിക്കുന്നവന്റെ രക്തം ഏറ്റവും ദുഷിച്ചിട്ട് അപ്രകാരം ദുഷിച്ചിരിക്കുന്നതായ കഫത്തോടുകൂടി വർദ്ധിച്ചിട്ട് പ്ലീഹയെന്ന രക്താശയത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. അതിനെ പ്ലീഹോദരമെന്നു പറയുന്നു. അതു വാമഭാഗത്തിങ്കൽ വർദ്ധിപ്പുവരും. അവന്നു വിഷമജ്വരവും തളർച്ചയുണ്ടാകും. അല്പമായ പനിയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും കഫോദരത്തിന്റെയും പിത്തോദരത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളും ക്ഷീണതയും ദേഹത്തിന്നു അതിയായ വിളർച്ചയും ഉണ്ടാകും.

യകൃദ്ദാല്യോദരലക്ഷണം.

൧൭. സവ്യാന്യപാർശ്വേ യകൃതി പ്രവൃദ്ധേ
ജ്ഞേയം യകൃദ്ദാല്യുദരം തദേവ

വലത്തുഭാഗത്തിരിക്കുന്ന യകൃത്തും പ്ലീഹാവെന്നപോലെ വർദ്ധിച്ചിട്ട് ഉദരവ്യാധിയെ ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ യകൃദാല്യുദരമെന്നും പറയുന്നു

അതിലുള്ള ദോഷസംബന്ധം.

൧൮. ഉദാവർത്തരുജാനാഹൈർമ്മോഹതൃഡ്ദഹനജ്വരൈഃ
ഗൌരവാരുചികാഠിന്യൈർവ്വിദ്യാത്തത്ര മലാൻക്രമാൽ.

രണ്ടിലും പ്ലീഹോദരവും യകൃദുദരവും ഉള്ളവന്നു ഉദാവർത്തവും വേദനയും കീഴ്‌വയർ വീർക്കയും ഉണ്ടായാൽ അതിന്നു വാതം കാരണമാകുന്നു എന്നും മോഹവും ദാഹവും ദഹനജ്വരവും ഉണ്ടായാൽ പിത്തം കാരണമാകുന്നു എന്നും ശരീരത്തിന്നു കനവും അരുചിയും കാഠിന്യവും ഉണ്ടായാൽ കഫം കാരണമാകുന്നു എന്നും വൈദ്യൻ അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ബദ്ധോദരലക്ഷണം.

൧൯. യസ്യാന്ത്രമന്നൈരുപലേപിഭിർവ്വാ
ബാലാശ്മഭിർവ്വാ പിഹിതം യഥാവൽ
സഞ്ചീയതേ തസ്യ മലസ്സദോഷഃ
ശനൈശ്ശനൈസ്സങ്കരവച്ച നാഡ്യാം

൨൦. നിരുധ്യതേ തസ്യ ഗുദേ പുരീഷം
നിരേതി കൃച്ഛ്രാദപി ചാല്പമല്പം
ഹൃന്നാഭിമദ്ധ്യേ പരിവൃദ്ധിമേതി
തസ്യോദരം ബദ്ധഗുദം വദന്തി

വഴുപ്പുള്ള അന്നങ്ങളെക്കൊണ്ടോ കല്ലു മുതലായവകൊണ്ടോ കുടലിനെ ബാധിക്കയാൽ അവന്റെ മലം വാതാദിദോഷങ്ങളോടുകൂടി കുടലിൽ ചുരുങ്ങി അടിച്ചുകൂട്ടിയ ... എന്നപോലെ ക്രമേണ വർദ്ധിച്ചുവരും. അപ്പോൾ മലദ്വാരത്തിന്നു രോധവും ഭവിക്കും. മലം പണിപ്പെട്ടു അല്പാല്പമായിട്ടുപോക. ഹൃദയത്തിന്റെയും നാഭിയുടെയും മദ്ധ്യത്തിങ്കൽ ഉദരം ഏറ്റവും വർദ്ധിക്കുന്നു. ആ ഉദരത്തിന്നു ബദ്ധഗുദമെന്നു പേരാണ്.

ഛിദ്രോദരലക്ഷണം.

൨൧. ശല്യം തഥാന്നോപഹിതം യദന്ത്രം
ഭുക്തം ഭിനത്ത്യാഗതമന്യഥാ വാ
തസ്മാൽസ്രുതോന്ത്രാൽസലിലപ്രകാശഃ
സ്രാവഃ സ്രവേദ്വൈ ഗുദതസ്തു ഭൂയഃ

൨൨. നാഭേരധശ്ചോദരമേതി വൃദ്ധിം
നിസ്തുദ്യതേ ദാല്യതി ചാതിമാത്രം

ഉദരനിദാനം (ഏഴാമൻ)

ഏതല്പരിസ്രാവ്യുദരം പ്രദിഷ്ടം
ദകോദരം കീർത്തയതോ നിബോധ.

മുള്ള്, കല്ല്, എല്ല്, പുല്ല്; മുതലായവ അന്നത്തോടുകൂടി വിഴുങ്ങുന്നതിൽ ഉള്ളിൽ ചെന്നാൽ കുടൽമാല ഭേദിച്ചു ഛിദ്രങ്ങളുണ്ടാകും. കോട്ടുവാ നിമിത്തമായിട്ടും, അതിഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടോ ഭേദിച്ചും ഛിദ്രങ്ങളുണ്ടാകും. ഇവിടെ പാഠാന്തരമാകുന്ന ചരകത്തിലെ ഒരു ശ്ലോകംകൊണ്ടു ഇതു സ്പഷ്ടമാകും. "ശല്യംതൃണകാഷ്ഠാസ്ഥ്യാദി ചൈതദന്നസംയുക്തമേ ഭിനത്ത്യന്ത്രം യദാഗതം ജൃംഭയാത്യശനേനവാ" എന്നാൽ പുല്ല് മൺകട്ട എല്ല്, മുള്ള് ഇവ അന്നത്തോടുകൂടി ഉള്ളിൽ ചെന്നാൽ കുടൽമാല ഭേദിക്കും. കോട്ടുവാ ഹേതുവായിട്ടും അതിഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും കുടൽമാല ഭേദിക്കും. ആ ഛിദ്രങ്ങളിൽ നിന്നു വെള്ളം ഒഴുകി പിന്നെയും പിന്നെയും ഉദരത്തിൽ കൂടിച്ചേർന്നു അപ്പോൾ നാഭിയുടെ അധോഭാഗം വീർക്കുന്നു. കുത്തിനോവുക പിളർന്നനോവുക ഇവയും അധികമായുണ്ടാകും. അതിനെ പരിസ്രാവ്യുദരമെന്നും പറയുന്നു. ഇനി ഉദകോദരത്തെക്കുറിച്ചു പറയാം.

ഉദകോദരലക്ഷണം.

൩൪. യസ്സ്നേഹപീതോപ്യനുവാസിതോവാ
വാന്തോവിരിക്തോപ്യഥവാനിരൂഢഃ
പിബേജ്ജലംശീതളമാശുതസ്യ
സ്രോതാംസിദുഷ്യന്തിഹിതദ്വഹാനി
൩൫. സ്നേഹോപലിപ്തേഷ്വഥവാപിതേഷു
ദകോദരംപൂർവ്വവദഭ്യുപൈതി
സ്നിഗ്ദ്ധംമഹത്തൽപരിവൃത്തനാഭി
സമാതതംപൂർണ്ണമിവാംബുനാച
൩൬. യഥാദൃതിഃക്ഷുഭ്യതികമ്പതേച
ശബ്ദായതേചാപിദകോദരംതൽ.

സ്നേഹപാനം ചെയ്യുമ്പോഴോ അനുവാസനം ചെയ്യുമ്പോഴോ വമനം ചെയ്യുമ്പോഴോ വിരേചനം ചെയ്യുമ്പോഴോ വസ്തി ചെയ്യുമ്പോഴോ അധികം തണുത്തതായ വെള്ളം കുടിച്ചാൽ അവന്റെ ജലവാഹികളായിരിക്കുന്ന സ്രോതസ്സുകൾ ദുഷിക്കും. സ്രോതസ്സുകൾ സ്നേഹംകൊണ്ടു ലിപ്തങ്ങളായിരിക്കുമ്പോൾ അധികം തണുത്തതായ വെള്ളം കുടിച്ചാലും അവ ദുഷിക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു മുമ്പിൽ പറയപ്പെട്ടതുപോലെ ഉദകോദരം ഉണ്ടാകുന്നു. അതു സ്നിഗ്ദ്ധമായും വലുതായും വൃത്തമായുമിരിക്കുന്ന നാഭിയോടുകൂടിയും വെള്ളംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞതുപോലെയും തോൽതുരുത്തിപോലെ ക്ഷോഭത്തോടും വിറയലോടും ശബ്ദത്തോടുംകൂടിയുമിരിക്കും.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

൩൭. ജന്മനൈവോദരംസർവ്വം പ്രായഃകൃച്ഛ്രതമംവിദുഃ
ബലിനസ്തദജാതാംബു യത്നസാദ്ധ്യംനവോത്ഥിതം
൩൮. പക്ഷാൽബദ്ധഗുദംതൂർദ്ധ്വം സർവ്വംജാതോദകംതഥാ
പ്രായോഭവത്യഭാവായ ഛിദ്രാന്ത്രംചോദരംനൃണാം
൩൯. ശൂനാക്ഷംകുടിലോപസ്ഥ മുപക്ലിന്നതനുത്വചം
ബലശോണിതമാംസാഗ്നി പരിക്ഷീണംചവർജ്ജയേൽ
പാർശ്വഭംഗാന്നവിദ്വേഷ ശോഥാതീസാരപീഡിതം
വിരിക്തംചാപ്യുദരിണം പൂര്യമാണംവിവർജ്ജയേൽ.

എല്ലാ ഉദരങ്ങളും സ്വഭാവേനതന്നെ പ്രായേണ ഏറെവും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. രോഗിക്കു ബലവും വയറെകത്തു ജലമില്ലായ്കയും നൂതനത്വവും ക്രിയകളെക്കൊണ്ടു പ്രയത്നേന ശമിപ്പിക്കേണം വരാം. വയറെകത്തു വെള്ളമുണ്ടായാലുള്ള ലക്ഷണത്തെപ്പറ്റി ചരകത്തിൽ പറഞ്ഞ വാക്യത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. കക്ഷിതേ വിവൃദ്ധി സിരാന്തർദ്ധാനഗമനം ഉദകപൂർണ്ണദൃതിസംക്ഷോഭസംസ്പർശനഞ്ചേതി അതിയായ വയർവീർപ്പും വയറ്റിലുള്ള സിരകളെ പുറത്തു കാണായ്കയും വയറ്റത്തു തൊട്ടാൽ വെള്ളം നിറച്ചിട്ട തോൽത്തുരുത്തിയിൽ തൊട്ടതുപോലെ തോന്നുകയും ഉണ്ടായാൽ ജഠരത്തിൻെറ അകത്തു വെള്ളം ഉണ്ടെന്നു അറിയേണം. ബദ്ധഗുദോദരം ഒരു പക്ഷം കഴിഞ്ഞാൽ രോഗിയെ മരിപ്പിക്കും എല്ലാ ഉദരങ്ങളും അകത്തു വെള്ളം നിറഞ്ഞാലും പ്രായേണ രോഗിയെ മരിപ്പിക്കും. ഛിദ്രോദരവും ഒരു പക്ഷം കഴിഞ്ഞാൽ രോഗിയെ മരിപ്പിക്കും. യന്ത്രശസ്ത്രപ്രയോഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചിലപ്പോൾ ഛിദ്രോദരവും ബദ്ധഗുദോദരവും അകത്തു വെള്ളം നിറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഉദരവും സാദ്ധ്യങ്ങളായിട്ടും വരാം. കണ്ണിൻെറ പോളമേൽ നീരും ലിംഗത്തിന്നു വളവും തൊലിക്കു നനവും മാർദ്ദവവും ശക്തിക്ഷയവും രക്തക്ഷയവും മാംസക്ഷയവും അഗ്നിമാന്ദ്യവുമുള്ള ഉദരരോഗിയെ ഉപേക്ഷിക്കണം. പാർശ്വഭാഗങ്ങൾ പിളരുക, അന്നത്തിന്നു വെറുപ്പു നീരു അതിസാരം ഇവയാൽ പീഡിതനായിരിക്കെ വിരേചനം ചെയ്താൽ ഉടനെ പിന്നെയും വയർ വീർക്കുക ഇപ്രകാരമിരിക്കുന്ന ഉദരരോഗിയെ വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ഇതി കേരളഭാഷാകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ഉദരനിദാനം സമാപ്തം.

ശോഫനിദാനം.

൧. രക്തപിത്തകഫാൻവായുർദുഷ്ടോ ദുഷ്ടാൻബഹിസ്സിരാഃ
നീത്വാ രുദ്ധഗതിസ്തൈർഹി കുര്യാത്ത്വങ്മാംസസംശ്രയം.
൨. ഉത്സേധം സംഹതം ശോഫം തമാഹുർന്നിചയാദതഃ
സർവ്വം ഹേതുവിശേഷൈസ്തു രൂപഭേദാന്നവാത്മകം
൩. ദോഷൈഃ പൃഥഗ്ദ്വയൈസ്സർവ്വൈരഭിഘാതാദ്വിഷാദപി.

വായു തൻെറ ദൂഷണഹേതുക്കളെക്കൊണ്ടു ദുഷിച്ചിട്ടു അപ്രകാരം ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന രക്തപിത്തകഫങ്ങളെ പുറത്തുള്ള ഞരമ്പുകളിലാക്കി അവയെക്കൊണ്ടു തൻെറ ഗതിക്കു മുടക്കം വന്നസമയം ത്വങ്മാംസങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചതായി കഠിനമായിരിക്കുന്ന ഉയർച്ചയെയുണ്ടാക്കും. അതിനെ ശോഫമെന്നു പറയുന്നു. എല്ലാശോഫവും ത്രിദോഷകോപം നിമിത്തമായി ഉണ്ടാകുന്നതാണെങ്കിലും ഹേതുക്കളുടെ ഭേദംകൊണ്ടു ലക്ഷണങ്ങൾക്കു ഭേദം വരികയാൽ ഒൻപതുവിധമാകുന്നു. അതു വാതാദികളിൽ ഓരോ ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു ഈരണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടും എല്ലാ ദോഷങ്ങളുടെയും കോപം ഹേതുവായിട്ടും അഭിഘാതം ഹേതുവായിട്ടും വിഷം ഹേതുവായിട്ടും ആകുന്നു.

ശോഫത്തിൻെറ പൂർവ്വരൂപം.

തത്പൂർവ്വരൂപം ദവഥുസ്സിരായാമോഽംഗഗൌരവം

ശോഫത്തിൻെറ പൂർവ്വരൂപം ചൂടും ഞരമ്പുകൾ വലിക്കുന്നപോലെ പീഡയും ദേഹത്തിന്നു കനവും ആകുന്നു.

ശോഫകാരണം.

൪. ശുദ്ധ്യാമയാഭക്തകൃശാബലാനാം
ക്ഷാരാമ്ലതീക്ഷ്ണോഷ്ണഗുരൂപസേവാ
ദധ്യാമശാകാവിരോധിദുഷ്ട
ഗരോപസൃഷ്ടാന്നനിഷേവണഞ്ച.

ശോഫനിദാനം ([illegible])

൩. അർശാംസ്യചേഷ്ടാനചദേഹശുദ്ധി
ർമ്മർമ്മോപഘാതോവിഷമാപ്രസൂതിഃ
മിഥ്യോപചാരഃപ്രതികർമ്മണാഞ്ച
നിജസ്യഹേതുശ്ശ്വയഥോഃപ്രദിഷ്ടഃ

ഗർഭപാത്രവിഷമുണ്ടാകുന്ന ശോധനങ്ങളിൽ അടിയന്തരമായ ശോധനത്തെയും വിരേചനമായ ശോധനത്തെയും കഴിച്ചു ദേഹശുദ്ധിവരുത്താതെ വമനവിരേചനാദി കർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടോ ക്ഷാരമേറിയ രോഗങ്ങൾകൊണ്ടോ ഉപവാസങ്ങൾകൊണ്ടോ കൃശനായിരിക്കുന്ന സമയമോ ബലഹീനനായിരിക്കുന്ന സമയമോ സംഭവിച്ചതായ ക്ഷാരം പുളി തീക്ഷ്ണം ഉഷ്ണം എന്നിവയോടുകൂടിയ അന്നാദികളുടെ സേവയും തൈര്, അപക്വമായ പദാർത്ഥം മണ്ണ്, ഇലക്കറി വിരുദ്ധം, ദോഷജനകമായ വെള്ളംകൂടുകവിഷാന്നസംബന്ധമായ അന്നം, അർശസ്സ്, നിഷ്ക്രിയത്വം, ദേഹം ശോധനംചെയ്യാതിരിക്കും സമയം വമനവിരേചനാദികളെ ചെയ്യാതിരിക്ക, മർമ്മപ്രദേശങ്ങളിൽ ക്ഷതം സംഭവിക്ക, വിഷമപ്രസവം വമനവിരേചനാദി കർമ്മങ്ങളെ വേണ്ടുംപ്രകാരമല്ലാതെ പ്രവർത്തിക്ക ഇവയും ഹേതുക്കളായിത്തീരുന്നു.

ശോഫസാമാന്യലക്ഷണം.

൪. സഗൌരവംസ്യാദനവസ്ഥിതത്വം
സോത്സേധമൂഷ്മാഥസിരാതനുത്വം
സലോമഹർഷശ്ചവിവർണ്ണതാച
സാമാന്യലിംഗംശ്വയഥോഃപ്രദിഷ്ടം.

ശോഫത്തിന്നു ഗുരുത്വവും അനവസ്ഥിതത്വവും ഉൽസേധവും ചൂടും സിരകളുടെ അല്പത്വവും രോമാഞ്ചവും വൈവർണ്ണ്യവും ശോഫസാമാന്യലക്ഷണമാകുന്നു.

൫. ചലസ്തനുത്വക്പരുഷോരുണോസിതഃ
സസുപ്തിഹർഷാർത്തിയുതോനിമിത്തതഃ
പ്രശാമ്യതിപ്രോന്നമതിപ്രപീഡിതോ
ദിവാബലീചശ്വയഥുസ്സമീരണാൽ.

വാതശോഫം ഇളക്കത്തോടും ഉറവായ തൊലിയോടുംകൂടിയതായും പരുപരുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും കറുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. തൊട്ടാൽ അറികയില്ല. രോമാഞ്ചം വേദന, കാരണംകൂടാതെ ശമനം ഇവയുമുണ്ടാകും. അമർത്തിയാൽ കുഴികയും വിട്ടാൽ ഉടനെ പൊങ്ങുകയും ചെയ്യും. പകൽ അധികമായും രാത്രിയിൽ കുറഞ്ഞുമിരിക്കും. സ്നേഹോഷ്ണമർദ്ദനങ്ങൾകൊണ്ടു ശമിക്കയും ചെയ്യും.

൬. മൃദുസ്സഗന്ധോസിതപീതരാഗവാൻ
ഭ്രമജ്വരസ്വേദതൃഷാമദാന്വിതഃ
യഉഷ്യതേസ്പർശരുഗക്ഷിരാഗകൃൽ
സപിത്തശോഫോഭൃശദാഹപാകവാൻ.

പിത്തശോഫത്തിന്നു നിറം മാർദ്ദവത്തോടും ഗന്ധത്തോടും കൂടിയും കറുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഇരിക്കും. തലതിരിച്ചിലും ജ്വരവും വിയർപ്പും തണ്ണീർദ്ദാഹവും മദവും ഉണ്ടാകും. പഴുക്കുന്ന എന്ന തോന്നും തൊട്ടാൽ വേദനയും കണ്ണുകൾക്ക ചുവപ്പും അതിയായ ചൂടും ഉണ്ടാകും. വേഗം വർദ്ധിക്കയും ശമിക്കയും ചെയ്യും.

കഫശോഫലക്ഷണം.

൭. ഗുരുസ്ഥിരഃപാണ്ഡുരരോചകാന്വിതഃ
പ്രസേകനിദ്രാവമിവഹ്നിമാന്ദ്യകൃൽ
സകൃച്ഛ്രജന്മപ്രശമോനിപീഡിതോ
നചോന്നമേദ്രാത്രിബലീകഫാത്മകഃ

(൧൩) ശോഫനിദാനം

കഫശോഫം, കനത്തിലും ഉറച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. അരുചിയും ജലസ്രാവവും ഉറക്കവും ഛർദ്ദിയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ഉണ്ടാകും. ശോഫത്തിന്റെ ഉണ്ടാവലും നാശവും പ്രയാസത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. അമർത്തിയാൽ കുഴി നികക്കയില്ല. രാത്രിയിൽ ബലത്തോടുകൂടിയിരിക്കും.

ദ്വന്ദ്വശോഫത്തിന്റെയും സന്നിപാത
ശോഫത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

൪൦. നിദാനാകൃതിസംസർഗ്ഗാൽ ശ്വയഥുസ്സ്യാദ്വിദോഷജഃ
സർവ്വാകൃതിസ്സന്നിപാതാൽ ശോഫോ വ്യാമിശ്രലക്ഷണഃ

ഈ രണ്ടു ദോഷങ്ങൾ ചേർന്നുണ്ടാകുന്ന ശോഫത്തിങ്കൽ അതാതു ദോഷങ്ങൾക്കു പറഞ്ഞ ഹേതുക്കളും ലക്ഷണങ്ങളും സമ്മിശ്രങ്ങളായിരിക്കും. സന്നിപാതശോഫത്തിനു മൂന്നു ദോഷലക്ഷണങ്ങളും സമ്മിശ്രങ്ങളായി കാണുകയും ചെയ്യും.

അഭിഘാതശോഫലക്ഷണം.

൪൧. അഭിഘാതേന ശസ്ത്രാദിച്ഛേദഭേദക്ഷതാദിഭിഃ
ഹിമാനിലോദധ്യനിലൈർഭല്ലാതകപികച്ഛുജൈഃ
൪൨. രസൈശ്ശൂകൈശ്ച സംസ്പർശാൽ ശ്വയഥുസ്സ്യാദ്വിസർപ്പവാൻ
ഭൃശോഷ്മാ ലോഹിതാഭാസഃ പ്രായശഃ പിത്തലക്ഷണഃ

വാൾ കത്തി മുതലായ ആയുധങ്ങൾകൊണ്ടു മുറികയോ വല്ലേടത്തും വീണിട്ടു പൊട്ടുകയോ വീഴ്ചകൊണ്ടുള്ള [illegible] ചതവുപറ്റുകയോ ചെയ്ക, ഹിമമായ കാറ്റേൽക്കുക കടൽക്കാറ്റേൽക്കുക ചേരിൻപാൽ നായ്ക്കുരണ ഇവയുടെ രസം മേൽതട്ടുക ഇതുകളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശോഫത്തെ അഭിഘാതജശോഫമെന്നു പറയുന്നു. ഇതു വിസർപ്പത്തോടും ഏറ്റവും ചൂടോടും ചുവപ്പുനിറത്തോടും പ്രായേണ പിത്തശോഫത്തിനു പറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളോടും കൂടിയിരിക്കും.

വിഷശോഫലക്ഷണം.

൪൩. വിഷജസ്സവിഷപ്രാണിപരിസർപ്പണമൂത്രണാൽ
ദംഷ്ട്രാദന്തനഖാഘാതാദവിഷപ്രാണിനാമപി
൪൪. വിൺമൂത്രശുക്രോപഹതമലവദ്വസ്ത്രസങ്കരാൽ
വിഷവൃക്ഷാനിലസ്പർശാൽ ഗരയോഗാവചൂർണ്ണനാൽ
൪൫. മൃദുശ്ചലോവലംബീ ച ശീഘ്രോ ദാഹരുജാകരഃ

വിഷമുള്ള ജന്തുക്കൾ ദേഹത്തിൽ ഇഴയുകയോ മൂത്രിക്കയോ ചെയ്കകൊണ്ടും വിഷമില്ലാത്ത ജന്തുക്കളുടെ ദംഷ്ട്ര പല്ല് നഖം ഇവ ഏൽക്കുകകൊണ്ടും മലമൂത്രശുക്ലങ്ങൾ പറ്റിയ വസ്ത്രം ഉപയോഗിക്കകൊണ്ടും വിഷവൃക്ഷത്തിന്മേൽ തട്ടി വരുന്ന കാറ്റേൽക്കകൊണ്ടും കൂട്ടുവിഷം ദേഹത്തിൽ പുരളുകകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ശോഫത്തിനു വിഷജശോഫമെന്നു പേർ. ഇതു മൃദുവായും ഇളകിയും തൂങ്ങിയും ഇരിക്കും. പെട്ടെന്നു വർദ്ധിക്കയും കയറിക്കയും ചെയ്യും. ചുട്ടുനീറ്റലോടും വേദനയോടും കൂടിയിരിക്കും.

ദോഷശോഫങ്ങളുടെ സ്ഥാനഭേദം.

ദോഷാശ്ശ്വയഥുമൂർദ്ധ്വം ഹി കുർവന്ത്യാമാശയസ്ഥിതാഃ
൪൬. പക്വാശയസ്ഥാ മദ്ധ്യേ ച വർച്ചസ്ഥാനഗതാസ്ത്വധഃ
കൃത്സ്നദേഹമനുപ്രാപ്താഃ കുര്യുസ്സർവ്വസരം തഥാ.

ആമാശയത്തിങ്കൽ നിൽക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ ശരീരത്തിന്റെ മേൽഭാഗത്തിൽ ശോഫത്തെ ഉണ്ടാക്കും. പക്വാശയത്തിൽ നിൽക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ ആമാശയത്തിന്റെയും പക്വാശയത്തിന്റെയും മദ്ധ്യത്തിങ്കൽ ശോഫത്തെ ഉണ്ടാക്കും; മലത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തിങ്കൽ നിൽ

ശോഥനിദാനം (-ശേഷം)

ന്ന ദോഷങ്ങൾ പക്വാശയത്തിന താഴെയുള്ള അധോഭാഗത്തിങ്കൽ ശോഫത്തെ ഉണ്ടാക്കും. എല്ലാദേഹത്തിലും നില്ക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ എല്ലാദേഹത്തിലും ശോഫത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം

൧൦. യോമദ്ധ്യദേശേശ്വയഥു സ്സകഷ്ടസ്സർവ്വഗശ്ചയഃ
അർദ്ധാംഗേരിഷ്ടഭൂതസ്സ്യാ ദ്യശ്ചോർദ്ധ്വംപരിസർപ്പതി

൧൧. ശ്വാസഃപിപാസാഛർദ്ദിശ്ച ദൌർബ്ബല്യംജ്വരഏവച
യസ്യചാന്നേരുചിർന്നാസ്തി ശ്വയഥുംതംവിവർജ്ജയേൽ

൧൨. അനന്യോപദ്രവകൃത ശ്ശോഥഃപാദസമുത്ഥിതഃ
പുരുഷംഹന്തിനാരീഞ്ച മുഖജോഗുഹ്യജോദ്വയം

൧൩. നവോനുപദ്രവശ്ശോഥ സ്സാദ്ധ്യോസാദ്ധ്യഃപുരേരിതഃ

൧൪. വിവർജ്ജയേൽകുക്ഷ്യുദരാശ്രിതംയോ
തഥാഗളേമർമ്മണിസംശ്രിതംയോ
സ്ഥൂലഃഖരശ്ചാപിഭവേദ്വിവർജ്ജ്യോ
യശ്ചാപിബാലസ്ഥവിരാബലാനാം.

മദ്ധ്യത്തിങ്കൽ വരുന്ന ശോഫവും എല്ലാശരീരത്തിങ്കലും ഒന്നുപോലെ വ്യാപിച്ചുള്ളതായ ശോഫവും കൃഛ്റസാദ്ധ്യമാകുന്നു. മദ്ധ്യത്തിൽ തുടങ്ങി മേല്പട്ടുകയറിയ നീര അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ശ്വാസവും ദാഹവും ഛർദ്ദിയും ശക്തിക്ഷയവും ജ്വരവും അന്നത്തിൽ അരുചിയും ഉള്ള ശോഫരോഗിയെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. കാലിൽതുടങ്ങി മേൽപോട്ടു കയറുന്നതായ നീര പുരുഷനെ നശിപ്പിക്കും. മുഖത്തിൽ തുടങ്ങി കീഴ്പോട്ടുവ്യാപിക്കുന്നതായ നീര സ്ത്രീയെ നശിപ്പിക്കും. ഗുഹ്യത്തിൽതുടങ്ങി മേൽപോട്ടും കീഴ്പോട്ടുംവ്യാപിക്കുന്നതായ നീര പുരുഷനേയും സ്ത്രീയേയും നശിപ്പിക്കും. നവമായും ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാതേയും ഇരിക്കുന്ന നീര സാദ്ധ്യമാകുന്നു. അസാദ്ധ്യമായ ശോഫം "അർദ്ധാംഗേരിഷ്ടഭൂതസ്യാൽ" എന്ന വാക്യംകൊണ്ടു മുമ്പു പറയപ്പെട്ട ശോഫങ്ങളുടെ ഉപദ്രവവ്യാധികളെ വിവരിക്കുന്നതായ ചരകവാക്യത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. 'ഛർദിസ്തൃഷ്ണാരുചിശ്ശ്വാസോ ജ്വരാതിസാരശ്ശോഷശ്ച സപ്തകോയംസദൌർബല്യ ശ്ശോഫോപദ്രവസംഗ്രഹഃ' സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാർക്കും ഉണ്ടാകുന്ന ശോഫത്തിന്റെ സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യതയെ ഭോജരാജൻ ഏറ്റവും ഉത്കൃഷ്ടമായി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ ആ ശ്ലോകത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "ഊർദ്ധ്വഗാമീ നൃണാം പാദ്യാ ദധോഗാമീമുഖാത്സ്ത്രിയം ഉഭയം ബസ്തിസംജാത ശ്ശോഥോഹന്തിനസംശയഃ" കാലിൽനിന്നുതുടങ്ങി കീഴ്പെട്ടു വ്യാപിക്കുന്ന നീര പുരുഷനെ കൊല്ലും; മുഖത്തുനിന്നുതുടങ്ങി കീഴ്പോട്ടു വ്യാപിക്കുന്ന നീര സ്ത്രീയെ കൊല്ലും. വസ്തിയിൽനിന്നുതുടങ്ങി(ഗുഹ്യം)മേല്പോട്ടും കീഴ്പോട്ടും വ്യാപിക്കുന്നതായ നീര പുരുഷനേയും സ്ത്രീയേയും കൊല്ലും. സംശയമില്ല. വയറ്റിലും കഴുത്തിലും മർമ്മങ്ങളിലും ആശ്രയിച്ച നീരിനെ വർജ്ജിക്കണം. തടിച്ചു പരുപരുത്തും ഇരിക്കുന്ന നീരും ബാലന്മാർക്കും വൃദ്ധന്മാർക്കും ബലമില്ലാത്തവർക്കും ഉണ്ടാകുന്ന നീരും വർജ്ജിക്കപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു.

ഇതി കേരളദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ശോഥനിദാനം സമാപ്തം.

വൃദ്ധിബ്രധ്നനിദാനം.

൧. ക്രുദ്ധോർദ്ധ്വഗതിർവ്വായു ശ്ശോഫശൂലകരശ്ചരൻ
മുഷ്കൌവംക്ഷണതഃപ്രാപ്യ ഫലകോശാഭിവാഹിനീഃ

൨. പ്രപീഡ്യധമനീർവൃദ്ധിം കരോതിഫലകോശയോഃ

ദോഷാസ്രമേദോമൂത്രാന്ത്രൈ സ്സവൃദ്ധിസ്സപ്തധാ ഗദഃ
൧. മൂത്രാന്ത്രജാവപ്യനിലാ ദ്ധേതുഭേദസ്തു കേവലം

വായു കോപിച്ചു അധോഗതിയായിട്ടു നീരിനേയും മേദസ്സിനേയും ദുഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു സഞ്ചരിച്ചു തുടകളിൽനിന്നും വൃഷണങ്ങളിലേക്കു ചെന്നു വൃഷണങ്ങളെ വഹിക്കുന്ന നാഡികളെ ഏറ്റവും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു വൃഷണങ്ങൾക്കു വർദ്ധനയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഇതിനു വൃദ്ധിയെന്നു പേർ. അതു വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും മേദസ്സുകൊണ്ടും മൂത്രംകൊണ്ടും അന്ത്രംകൊണ്ടും ഏഴുവിധമാകുന്നു. മൂത്രവൃദ്ധിയും അന്ത്രവൃദ്ധിയും വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നവയാകുന്നു. അവയുടെ ഹേതുക്കൾക്കുമാത്രം ഭേദമുണ്ടു്.

വാതവൃദ്ധിലക്ഷണം.

വാതപൂർണ്ണദൃതിസ്പർശോ രൂക്ഷോ വാതാദഹേതുരുക്

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വൃദ്ധി, കാറ്റുനിറഞ്ഞതായ തോൽത്തുരുത്തിയിൽ തൊട്ടപോലെയും പരുപരുത്തുമിരിക്കും. അതിനു കാരണംകൂടാതെ വേദനയും ഉണ്ടാകും.

പിത്തവൃദ്ധിലക്ഷണം.

൨. പക്വോദുംബരസങ്കാശഃ പിത്താദ്ദാഹോഷ്മപാകവാൻ

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വൃദ്ധി അത്തിപ്പഴത്തോടു തുല്യമായിരിക്കും. ചൂടും പുകച്ചിലും പഴുപ്പുമുണ്ടാകും.

കഫവൃദ്ധിലക്ഷണം.

കഫാച്ഛീതോ ഗുരുസ്സ്നിഗ്ദ്ധഃ കണ്ഡൂമാൻ കഠിനോല്പരുക്

കഫംകൊണ്ടുള്ള വൃദ്ധി ശീതമായും കനത്തിട്ടും സ്നിഗ്ദ്ധമായിട്ടും ചൊറിച്ചലോടും കഠിനത്വത്തോടും അല്പമായ വേദനയോടും കൂടിയുമിരിക്കും.

രക്തവൃദ്ധിലക്ഷണം.

൩. കൃഷ്ണസ്ഫോടാവൃതഃ പിത്തവൃദ്ധിലിംഗശ്ച രക്തജഃ

രക്തംകൊണ്ടുള്ള വൃദ്ധി കറുത്ത പൊള്ളലുകളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായും പിത്തവൃദ്ധിയുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയുമിരിക്കും.

മേദോവൃദ്ധിലക്ഷണം.

കഫവന്മേദസാ വൃദ്ധിർമൃദുസ്താലഫലോപമഃ

മേദസ്സുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വൃദ്ധി കഫവൃദ്ധിപോലെയും മൃദുവായും പനമ്പഴംപോലെയുമിരിക്കും.

മൂത്രവൃദ്ധിലക്ഷണം.

൪. മൂത്രധാരണശീലസ്യ മൂത്രജസ്സ തു ഗച്ഛതഃ
അംഭോഭിഃ പൂർണ്ണദൃതിവത് ക്ഷോഭം യാതി സരുങ് മൃദുഃ
൫. മൂത്രകൃച്ഛ്രമധസ്താച്ച ചലയൻ ഫലകോശയോഃ

മൂത്രത്തെ അടക്കിയിരിക്കുക ശീലമുള്ളവനുണ്ടാകുന്ന മൂത്രവൃദ്ധി ഉണ്ടാകുന്നതു്. അതു നടക്കുന്നസമയം വെള്ളംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ തോൽത്തുരുത്തിപോലെ കുലുങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കും. വേദനയോടും മാർദ്ദവത്തോടുംകൂടിയുമിരിക്കും. മൂത്രത്തിനു തടവുണ്ടാകും. വൃഷണങ്ങൾ ഇളകുകയും തുടുക്കുകയും ചെയ്യും.

അന്ത്രവൃദ്ധിലക്ഷണം.

വാതകോപിഭിരാഹാരൈ ശ്ശീതതോയാവഗാഹനൈഃ
൬. ധാരണേരണഭാരാധ്വ വിഷമാംഗപ്രവർത്തനൈഃ
ക്ഷോഭണൈഃ ക്ഷുഭിതോന്യൈശ്ച ക്ഷുദ്രാന്ത്രാവയവം യദി
൭. പവനോ വിഗുണീകൃത്യ സ്വനിവേശാദധോ നയേൽ
കുര്യാദ്വംക്ഷണസന്ധിസ്ഥോ ഗ്രന്ഥ്യാഭം ശ്വയഥും തദാ

ഗളഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാപചിഗ്രന്ഥ്യർബ്ബുദനിദാനം (...)

൨൦. ഉപേക്ഷമാണസ്യ ച മുഷ്കവൃദ്ധി
മാദ്ധ്മാതകസ്തിപ്രതിമം സ വായുഃ
പ്രപീഡിതോന്തസ്സ്വനവാൻ പ്രയാതി
പ്രധ്മാപയന്നേതി പുനശ്ച മുക്തഃ

൨൧. അന്ത്രവൃദ്ധിരസാദ്ധ്യോയം വാതവൃദ്ധിസമാകൃതിഃ.

വാതകോപകരങ്ങളായ ആഹാരങ്ങൾകൊണ്ടും തണുത്തവെള്ളത്തിൽ മുങ്ങുകകൊണ്ടും മലമൂത്രാദിവേഗങ്ങളെ തടുക്കകൊണ്ടും അവയെ ബലമായി പുറപ്പെടുവിക്കുകകൊണ്ടും ചുമടുചുമക്കുകകൊണ്ടും അധികമായി വഴിനടക്കുകകൊണ്ടും ശരീരത്തിന്നു പ്രയാസമുള്ള പ്രവൃത്തികൾകൊണ്ടും വാതകോപകരങ്ങളായ മററു പ്രവൃത്തികൾകൊണ്ടും കോപിച്ചിരിക്കുന്ന വായു കുടലിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തെ ചുരുക്കി സ്വസ്ഥാനത്തിൽനിന്നു താഴ്ഭാഗത്തിലാക്കി തുടയുടെ സന്ധിയിൽനിന്നിട്ടു മുഴപോലെ തുറിക്കുന്ന നീരിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ ഉടനെതന്നെ ചികിത്സിച്ചു ശമിപ്പിക്കാതെയായാൽ ആ വായു മേൽവയർവീർക്കയോടും, സ്വനം ഇവയോടുകൂടി വൃഷണങ്ങളെ വർദ്ധിപ്പിക്കും. കൈകൊണ്ടു അമർത്തിയാൽ വായു ശബ്ദത്തോടുകൂടി അകത്തേക്കു പോകയും കൈ എടുത്താൽ പിന്നെയും വീർപ്പിക്കയും ചെയ്യും. ഇതു ആകൃതികൊണ്ടു വാതവൃദ്ധിപോലെയിരിക്കും; ആ രോഗത്തിന്നു അന്ത്രവൃദ്ധിയെന്നു പേർ. അസാദ്ധ്യവുമാകുന്നു.

തന്ത്രാന്തരത്തിൽ പറയപ്പെട്ടതായ ബ്രധ്നനിദാനംകൂടി ഇവിടെ ചേർക്കേണ്ടതാവശ്യമാകയാൽ അതുംകൂടി എഴുതുന്നു. "അത്യശിതാദ്ധ്യശിതഗുർവ്വന്നസേവനാന്നിചയംഗതഃ ക്രോധാദിഗ്രന്ഥിവൽശോഫം ദോഷോ വങ്ക്ഷണസന്ധിഷു ജ്വരശൂലാംഗസാദാഢ്യം തം ബ്രധ്നമിതി നിർദ്ദിശേൽ" ഏററവും കടുത്തവയെ ഭക്ഷിക്കുന്നവന്റെ ... വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷം തുടയുടെ സന്ധികളിൽ മുഴപോലെ വീങ്ങലുണ്ടാക്കും. അതു പനി, വേദന, ശരീരത്തിന്നു തളർച്ച ഇവയോടുകൂടിയിരിക്കും. ആ രോഗത്തിന്നു ബ്രധ്നമെന്നു പേർ.

ഇതി കേരളദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ വൃദ്ധിബ്രധ്നനിദാനം സമാപ്തം.

ഗളഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാപചിഗ്രന്ഥ്യർബ്ബുദനിദാനം.

൧. നിബദ്ധഃ ശ്വയഥുര്യസ്യ മുഷ്കവല്ലംബതേ ഗളേ
മഹാൻ വാ യദി വാ ഹ്രസ്വോ ഗളഗണ്ഡം തമാദിശേൽ

കഴുത്തിൽ ഗണ്ഡമാലയോടുകൂടി വലുതായിട്ടോ ചെറുതായിട്ടോ വൃഷണംപോലെ തൂങ്ങിക്കിടക്കും അതിന്നു ഗളഗണ്ഡമെന്നു പേർ. ഗളഗണ്ഡത്തെപ്പററിയുള്ള മറെറാരു അഭിപ്രായത്തെക്കൂടി ഇവിടെ ചേർക്കുന്നതു അനുചിതമായി വരികയില്ലല്ലോ. "ഉന്നതം ശോഫമല്പം വാ ... ഗളഗണ്ഡം വിനിർദ്ദിശേൽ" താടിയിലോ പിൻകഴുത്തിലോ അണയിലോ കഴുത്തിലോ വലുതായിട്ടോ ചെറുതായിട്ടോ വൃഷണംപോലെ തൂങ്ങിയുണ്ടാകുന്ന നീരിന്നു ഗളഗണ്ഡമെന്നു പേർ.

ഗളഗണ്ഡത്തിന്റെ സംപ്രാപ്തി.

൨. വാതഃ കഫശ്ചാപി ഗളേ പ്രവൃദ്ധൌ
മന്യേ ച സംശ്രിത്യ തഥൈവ മേദഃ
കുർവ്വന്തി ഗണ്ഡം ക്രമശഃ സ്വലിംഗൈഃ
സമന്വിതം തം ഗളഗണ്ഡമാഹുഃ

വാതവും കഫവും മേദസ്സും ദുഷിച്ചിട്ടു കഴുത്തിലും കഴുത്തിന്റെ പിൻഭാഗത്തുള്ള ഞരമ്പുകളിലും നിന്നിട്ടു ക്രമേണ അതാതുലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ഗണ്ഡത്തെ (വീക്കം) ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതിനെ ഗളഗണ്ഡമെന്നു പറയുന്നു-

(൧൦൩) ഗളഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാപചീഗ്രന്ഥ്യർബ്ബുദനിദാനം.

വാതഗളഗണ്ഡലക്ഷണം.

൨. തോദാന്വിതഃ കൃഷ്ണസിരാവനദ്ധഃ
ശ്യാവോഽരുണോ വാ പവനാത്മകസ്തു
പാരുഷ്യയുക്തശ്ചിരവൃദ്ധ്യപാകോ
യദൃച്ഛയാ പാകമിയാൽ കദാചിൽ.

൩. വൈരസ്യമാസ്യസ്യ ച തസ്യ ജന്തോ-
ർഭവേച്ച താലുഗളപ്രശോഷഃ

വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഗളഗണ്ഡം കുത്തിനോവുകയും കറുത്ത ഞരമ്പുകൾ മൂടപ്പിടിച്ചിരിക്കയും കറുപ്പായിട്ടോ ചുവന്നിട്ടോ ഇരിക്കയും ചെയ്യും. പരിപരുപ്പോടുകൂടിയിരിക്കും. വളരുന്നതിനു വളരെക്കാലം വേണ്ടിവരും. പഴുക്കയില്ല യദൃച്ഛയാ ചിലപ്പോൾ പഴുത്തുവെന്നുവരാം. വായ്ക്കു് അരുചിയും അണ്ണാക്കിന്നും കഴുത്തിന്നും അധികമായ ശോഷവും ഉണ്ടാകും.

കഫഗളഗണ്ഡലക്ഷണം.

സ്ഥിരഃ സവർണ്ണോ ഗുരുരുഗ്രകണ്ഡൂഃ
ശീതോ മഹാംശ്ചാപി കഫാത്മകസ്തു

൪. ചിരാഭിവൃദ്ധിം ഭജതേ ചിരാദ്വാ
പ്രപച്യതേ മന്ദരുജഃ കദാചിൽ
മാധുര്യമാസ്യസ്യ ച തസ്യ ജന്തോ-
ർഭവേച്ച താലുഗളപ്രലേപഃ.

കഫജമായ ഗളഗണ്ഡം ഉറച്ചു ദേഹത്തിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുംകൂടിയതായിട്ടും വലിയ ചൊറിച്ചിലോടുംകൂടിയും ശീതമായിട്ടും വലുതായിട്ടുമിരിക്കും. വളരെക്കാലംകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചുവരും. ചിലപ്പോൾ അല്പമായ വേദനയോടുകൂടി ക്രമേണ പഴുക്കും. വായ് മധുരിക്കും. അണ്ണാക്കിലും കഴുത്തിലും എന്തോ തേച്ചിരിക്കുന്നതായി തോന്നും.

മേദോഗളഗണ്ഡലക്ഷണം.

൫. സ്നിഗ്ദ്ധോ മൃദുഃ പാണ്ഡുരനിഷ്ടഗന്ധോ
മേദോഭവഃ കണ്ഡുയുതോഽല്പരുക്ച
പ്രലംബതേഽലാബുവദല്പമൂലോ
ദേഹാനുരൂപക്ഷയവൃദ്ധിയുക്തഃ

൬. സ്നിഗ്ദ്ധാസ്യതാ തസ്യ ഭവേച്ച ജന്തോ-
ർഗ്ഗളേഽനുശബ്ദം കുരുതേ ച നിത്യം

മേദസ്സുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഗളഗണ്ഡം മിനുത്തിട്ടും കനത്തിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടും ചൊറിച്ചിലോടും അല്പമായ വേദനയോടുംകൂടിയും ചുരക്കായപോലെ തൂങ്ങിക്കിടക്കും. അല്പമായ മൂലത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. ദേഹം ക്ഷയിക്കുന്ന സമയം ക്ഷയിക്കുകയും വർദ്ധിക്കുന്നസമയം വർദ്ധിക്കുകയും ചെയ്യും. മേദോഗളഗണ്ഡമുള്ളവന്റെ മുഖം സ്നിഗ്ദ്ധമായിരിക്കും. കഴുത്തിങ്കൽനിന്നു എല്ലായ്പോഴും സംസാരത്തിന്നനുസരണമായ നാദമുണ്ടാകും.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

കൃച്ഛ്രാച്ഛ്വസന്തം മൃദുസർവ്വഗാത്രം
സംവത്സരാതീതമരോചകാർത്തം

൭. ക്ഷീണഞ്ച വൈദ്യോ ഗളഗണ്ഡയുക്തം
ഭിന്നസ്വരഞ്ചാപി വിവർജ്ജയേച്ച.

ഗളഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാപചീഗ്രന്ഥ്യർബുദനിദാനം (൩൮)

പണിപ്പെട്ടു ശ്വാസം വിടുക, എല്ലാ ദേഹവും മാർദ്ദവത്തോടുകൂടിയിരിക്കുക, ഗളഗണ്ഡം വന്നതിന്റെ ശേഷം ഒരു വത്സരം കഴിച്ചുകൂട്ടുക, അരുചിയാൽ പീഡിതനായിരിക്കുക, ക്ഷീണിക്കുക, സ്വരഭേദമുണ്ടാക ഈ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ഗളഗണ്ഡരോഗിയെ വൈദ്യൻ വർജ്ജിക്കണം.

ഗണ്ഡമാലാലക്ഷണം.

കർക്കന്ധുകോലാമലകപ്രമാണൈഃ
കക്ഷാംസമന്യാഗളവംക്ഷണേഷു
൯ മേദഃകഫാഭ്യാം ചിരമന്ദപാകൈഃ
സ്യാൽ ഗണ്ഡമാലാ ബഹുഭിശ്ച ഗണ്ഡൈഃ

മേദസ്സും കഫവും കൂടി ഞാറപ്പഴം പോലെയും ലന്തക്കുരുപോലെയും നെല്ലിക്കാപോലെയും കക്ഷത്തിലും കവിളിലും പിൻകഴുത്തിലും കഴുത്തിലും തുടകളിലും വളരെ മുഴകളെ ഉണ്ടാക്കും. അതു വളരെക്കാലം ചെല്ലുമ്പോൾ പതുക്കെ പഴുക്കുകയും അതിന്നു ഗണ്ഡമാലാ എന്നു പേർ. മാലപോലെ മുഴകൾ ഉണ്ടാകുന്നതിനാൽ ഗണ്ഡമാലയെന്നു പേരുണ്ടായിട്ടു

അപചീലക്ഷണം.

തേ ഗ്രന്ഥയഃ കേചിദവാപ്തപാകാഃ
സ്രവന്തി നശ്യന്തി ഭവന്തി ചാന്യേ
൧൦. കാലാനുബന്ധം ചിരമാദധാതി
സൈവാപചീതി പ്രവദന്തി തജ്ജ്ഞാഃ

മേല്പറയപ്പെട്ട മുഴകളിൽ ചിലതു പഴുത്തു ഒലിക്കയും ചിലതു ഉണങ്ങുകയും അതോടുകൂടി വേറെ ചിലതുണ്ടാകയും ചെയ്യും. ഇങ്ങിനെ വളരെക്കാലം വിട്ടുപോകാതെ നില്ക്കും. അതിനെ വിദ്വാന്മാർ അപചി എന്നു പറയുന്നു.

സാധ്യാസാധ്യലക്ഷണം.

സാധ്യാഃ സ്മൃതാഃ പീനസപാർശ്വശൂല
കാസജ്വരച്ഛർദ്ദിയുതാസ്ത്വസാധ്യാഃ

ആ അപചി സാധ്യമാകുന്നു എങ്കിലും കൂടെ പീനസം, വാരിപ്പുറങ്ങളിൽ വേദന, ചുമ, പനി ഛർദ്ദി ഇവയോടുകൂടിയതായാൽ സാധ്യമല്ലെന്നറിയണം.

ഗ്രന്ഥിലക്ഷണം.

൧൧. വാതാദയോ മാംസമസൃക്ച ദുഷ്ടാഃ
സന്ദൂഷ്യ മേദശ്ച കഫാനുവിദ്ധം
വൃത്തോന്നതം വിഗ്രഥിതന്തു ശോഫം
കുർവ്വന്ത്യതോ ഗ്രന്ഥിരിതി പ്രദിഷ്ടഃ

പ്രത്യേകം ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന വാതപിത്തകഫങ്ങൾ മാംസരക്തങ്ങളെയും മേദസ്സിനെയും ഞരമ്പുകളെയും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു വട്ടമായി ഉയർന്നിരിക്കുന്ന നീരിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ ഗ്രന്ഥിയെന്നു പറയുന്നു.

വാതഗ്രന്ഥിലക്ഷണം

൧൨. ആയമ്യതേ വൃശ്ച്യതി തുദ്യതേ ച
പ്രത്യസ്യതേ മന്ഥ്യതി ഭിദ്യതേ ച
കൃഷ്ണോƒമൃദുർവസ്തിരിവാതതശ്ച
ഭിന്നഃ സ്രവേച്ചാനിലജോƒസ്രമച്ഛം.

വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഗ്രന്ഥി വലിച്ചുനീട്ടുന്നു എന്നും മുറിക്കുന്നു എന്നും കുത്തുന്നു എന്നും തെറിപ്പിക്കുന്നു എന്നും കടയുന്നു എന്നും പിളർക്കുന്നു എന്നും തോന്നും. കറുത്തി

(൧൬൮) ഗലഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാപചീഗ്രന്ഥ്യർബ്ബുദനിദാനം

ട്ടം ഉരുണ്ടതായിട്ടും നിറന്ന വസ്തിയെന്നപോലെയും ഇരിക്കും. പൊട്ടിയാൽ ശുദ്ധമായ രക്തം ഒലിക്കും.

പിത്തഗ്രന്ഥിലക്ഷണം.

൧൩. ദന്ദഹ്യതേധൂപ്യതിചൂഷ്യതേച
പാപച്യതേപ്രജ്വലതീവചാപി
രക്തസ്സപീതോപ്യഥവാപിപിത്താൽ
ഭിന്നസ്സ്രവേദുഷ്ണമതീവചാസ്രം

പിത്തഗ്രന്ഥി തീയിട്ടു ചുടുന്നു എന്നും പുകയുന്നു എന്നും ഊറിക്കുന്നു എന്നും ചുട്ടുപൊള്ളു ഏറ്റവും പഴുക്കുന്നു എന്നും വെന്തു വെന്തുരുകുന്നു എന്നും തോന്നും ചുവന്നിട്ടോ അല്പം മഞ്ഞളിച്ചിട്ടോ ഇരിക്കും. പൊട്ടിയാൽ ചൂടുള്ളതായ രക്തം ഒലിക്കും.

കഫഗ്രന്ഥിലക്ഷണം.

൧൪. ശീതോവിവർണ്ണോല്പരുജോതികണ്ഡൂഃ
പാഷാണവത്സംഹനനോപപന്നഃ
ചിരാഭിവൃദ്ധിശ്ചകഫപ്രകോപാൽ
ഭിന്നസ്സ്രവേച്ഛുക്ലഘനഞ്ചപൂയം.

കഫം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഗ്രന്ഥി തണുത്തതും ശരീരത്തിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടും അല്പവേദനയോടും വളരെ ചൊറിച്ചിലോടുംകൂടിയും കല്ലുപോലെ കഠിനമായും വലുതായും ഇരിക്കും. വളരെക്കാലംകൊണ്ടു വർദ്ധിക്കും. പൊട്ടിയാൽ വെളുത്ത കൊഴുത്തതായ പഴുപ്പ് ഒലിക്കും.

മേദോഗ്രന്ഥിലക്ഷണം.

൧൫. ശരീരവൃദ്ധിക്ഷയവൃദ്ധിഹാനിഃ
സ്നിഗ്ദ്ധോമഹാൻകണ്ഡുയുതോരുജശ്ച
മേദഃകൃതോഗച്ഛതിചാത്രഭിന്നേ
പിണ്യാകസർപ്പിഃപ്രതിമന്തുമേദഃ

മേദസ്സുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഗ്രന്ഥി ശരീരം വർദ്ധിക്കുന്നസമയം വർദ്ധിക്കും. ക്ഷയിക്കുന്ന സമയം ക്ഷയിക്കും. സ്നിഗ്ദ്ധമായിട്ടും വലുതായിട്ടും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും വേദനയോടുകൂടാതെയും ഇരിക്കും. കീറുകയോ പൊട്ടിയാൽ എള്ളിൻപിണ്ണാക്കു പോലെയോ നെയ്യ്പോലെയോ ഇരിക്കുന്ന മേദസ്സ് സ്രവിക്കും. മേദോഗ്രന്ഥിയെ സംബന്ധിച്ചു ഒരു തന്ത്രാന്തരവചനം ഇവിടെ പറയപ്പെടുന്നു. "മേദോവായുർദ്ധ്വാരമാംസ ന്നീഞ്ഞിപ്രപദ്യതേ ചി തന്മേദോമയഗ്രന്ഥി ശ്രീ പ്രവരവതിപലാണ്ഡുരക്തോമലിനമാസ്മൃതേ ഗ്രന്ഥിനിപീഡിതഃ തിലകല്കനിസ്രാവോ ഘൃതവല്ലാസ്യജായതേ" വായു മേദസ്സിനെ മാംസത്തിലോ തകിലോ എപ്രകാരം നിരൂപിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ മേദോമയമായ ഗ്രന്ഥിയുണ്ടാകുന്നു. അതു കവിളിലിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ചെറിയ മെഴുകുവന്നതുപോലെയും തടിച്ച മെഴുകുള്ളവന്നു വലുതായും ഇരിക്കും. പിളിച്ചുപൊട്ടിച്ചാൽ എള്ളിൻപിണ്ണാക്കുപോലെയോ നെയ്യ്പോലെയോ അതിന്റെ സ്രാവമുണ്ടാകും. ഗ്രന്ഥിയുടെ സംപ്രാപ്തിയെ മറ്റൊന്നിനുകൂടെ ഇവിടെ പറഞ്ഞിട്ടാവശ്യമില്ല. എങ്കിലും മേദോഗ്രന്ഥിയുടെയും സിരാഗ്രന്ഥിയുടെയും സംപ്രാപ്തി ശേഷിച്ച ഗ്രന്ഥികളുടെ സംപ്രാപ്തിയിൽനിന്നു അന്യമായ ഒരു ഉരുത്തിനെ പ്രത്യേകം പറവാൻ തുടങ്ങിയ ഗ്രന്ഥകർത്താവു സിരാഗ്രന്ഥിയുടെ സംപ്രാപ്തിയെ മാത്രം അടുത്ത ശ്ലോകത്തിൽ പറഞ്ഞു മേദോഗ്രന്ഥിയുടെ സംപ്രാപ്തിയെ പറഞ്ഞില്ല. അതിനാൽ ലോപം കണ്ടമായ മേദോഗ്രന്ഥിയുടെ സംപ്രാപ്തിയെ ഇവിടെ ചേർത്തുകൊള്ളുന്നു.

സിരാഗ്രന്ഥിയുടെ സംപ്രാപ്തി

൧൬. വ്യായാമജാതൈരബലസ്യതൈസ്തൈ
രാക്ഷിപ്യവായുസ്സസിരാപ്രതാനം

ഗലഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാപചീഗ്രന്ഥ്യർബ്ബുദനിദാനം (൩൯)

സംകോച്യ സമ്പീഡ്യ വിശോഷ്യ ചാപി
ഗ്രന്ഥിം കരോത്യുന്നതമാശുവൃത്തം.

ബലമില്ലാത്ത പുരുഷൻ പലപ്രകാരത്തിലുള്ള വ്യായാമങ്ങളെ ചെയ്യുമ്പോൾ വായു അവന്റെ സിരാസമൂഹത്തെ പിടിച്ചുവലച്ചു പിണ്ഡാകൃതിയാക്കി ഉണക്കി ഉന്നതമായും വൃത്തമായും ഇരിക്കുന്ന ഗ്രന്ഥിയെ പെട്ടെന്നു ഉണ്ടാക്കും.

സിരാഗ്രന്ഥിയുടെ സാധ്യാസാധ്യലക്ഷണം.

൧൭. ഗ്രന്ഥിസ്സിരാജസ്സ തു കൃച്ഛ്രസാധ്യോ
ഭവേദ്യദി സ്യാത്സരുജശ്ചലശ്ച
അരുക്സ ഏവാപ്യചലോ മഹാംശ്ച
മർമ്മോത്ഥിതശ്ചാപി വിവർജ്ജനീയഃ

വേദനയും ഇളക്കവുമുണ്ടെങ്കിൽ സിരാഗ്രന്ഥി കൃച്ഛ്രസാധ്യമാകുന്നു. വേദനയും ഇളക്കവും ഇല്ലാതെ വലുതായിട്ടു മർമ്മങ്ങളിൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഗ്രന്ഥി വർജ്ജിക്കപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു. ഗ്രന്ഥിയുടെ സാധ്യാസാധ്യതയെ ശുശ്രുതാചാര്യൻ ഒന്നുകൂടി വിവരിക്കും. "[illegible] ഗ്രന്ഥീൻമർമ്മജാനചലാംസ്തഥാ [illegible]" വേദനയില്ലാതെ നിശ്ചലങ്ങളായിട്ടു മർമ്മസ്ഥാനങ്ങളിൽ ഉണ്ടാകുന്ന [illegible] ഗ്രന്ഥികളെയും ഉപേക്ഷിക്കണം. കവിൾത്തടം, കഴുത്ത്, പിൻകഴുത്തു മുതലായ സന്ധികൾ ഈ പ്രദേശങ്ങളിലുണ്ടാകുന്ന ഗ്രന്ഥികൾ പണിപ്പെട്ടു ചികിത്സിക്കപ്പെടേണ്ടവയാകുന്നു.

അർബ്ബുദലക്ഷണം.

൧൮. ഗാത്രപ്രദേശേ ക്വചിദേവ ദോഷാഃ
സമ്മൂർച്ഛിതാ മാംസമസൃക് പ്രദൂഷ്യ
വൃത്തം സ്ഥിരം മന്ദരുജം മഹാന്ത-
മനല്പമൂലം ചിരവൃദ്ധ്യപാകം.

൧൯. കുർവ്വന്തി മാംസോച്ഛ്രയമത്യഗാധം
തദർബ്ബുദം ശാസ്ത്രവിദോ വദന്തി
വാതേന പിത്തേന കഫേന ചാപി
രക്തേന മാംസേന ച മേദസാ ച.

൨൦. തജ്ജായതേ തസ്യ ച ലക്ഷണാനി
ഗ്രന്ഥേസ്സമാനാനി സദാ ഭവന്തി.

ദേഹത്തിന്റെ ഏതെങ്കിലും ഒരു ഭാഗത്തു വാതപിത്തകഫങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചു മാംസരക്തങ്ങളെ ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു വൃത്തമായും സ്ഥിരമായും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും വലുതായും അനല്പമായ മൂലത്തോടുകൂടിയും വളരെക്കാലംകൊണ്ടു വർദ്ധിക്കുന്നതായും പഴുക്കാത്തതായും അത്യഗാധമായും ഇരിക്കുന്ന മാംസപിണ്ഡത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ആ രോഗത്തെ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ അർബ്ബുദമെന്നു പറയുന്നു. അതു വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും മാംസംകൊണ്ടും മേദസ്സുകൊണ്ടും ഉത്ഭവിക്കുന്നു. അതിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ ഗ്രന്ഥിയുടെ ലക്ഷണങ്ങൾപോലെയാകുന്നു. എങ്കിലും രക്താർബ്ബുദത്തിന്റെയും മാംസാർബ്ബുദത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ ഭേദമായതിനാൽ അവയെ താഴെ പറയുന്നു.

രക്താർബ്ബുദലക്ഷണം.

ദോഷഃ പ്രദുഷ്ടോ രുധിരം സിരാസ്തു
സംകോച്യ സമ്പിണ്ഡ്യ തതസ്ത്വപാകം
൨൧. സാസ്രാവമുന്നഹ്യതി മാംസപിണ്ഡം
മാംസാങ്കുരൈരാചിതമാശുവൃദ്ധിം

കരോത്യജസ്രം രുധിരപ്രവൃത്തി-
മസാദ്ധ്യമേതദ്രുധിരാത്മകന്തു
൨൨. രക്തക്ഷയോപദ്രവപീഡിതത്വാൽ
പാണ്ഡുർഭവേദർബ്ബുദപീഡിതസ്തു.

ഏറവും ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷം രക്തത്തെയും ശിരകളെയും ഞെരിച്ചുചുരുക്കി പഴുപ്പിച്ചു പിണ്ഡാകൃതിയാക്കി അൽപ്പാൽപ്പമായ പഴുപ്പോടും അതുഹേതുവായിട്ട അൽപ്പമായ സ്രാവത്തോടുംകൂടിയമാംസപിണ്ഡത്തെ ഉയർത്തിക്കൊണ്ടുവരും, ആ മാംസാങ്കുരങ്ങളാൽ വ്യാപ്തമായിട്ട പെട്ടെന്നവെ വർദ്ധിക്കുന്നതായിട്ടും എല്ലായ്പ്പോഴുംകൂടെ സ്രാവത്തോടുകൂടിയതായിട്ടുമിരിക്കും. ഈ രക്താർബ്ബുദം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. രക്താർബ്ബുദമുള്ളവൻ രക്തക്ഷയം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഉപദ്രവങ്ങളാൽ പീഡിതനായിട്ടു വെളുത്തിരിക്കും.

മാംസാർബ്ബുദസംപ്രാപ്തി.

മുഷ്ടിപ്രഹാരാദിഭിരർദ്ദിതേംഗേ
മാംസംപ്രദുഷ്ടംപ്രകരോതിശോഫം
൨൩. അവേദനംസ്നിഗ്ദ്ധമനന്യവർണ്ണ-
മപാകമശ്മോപമമപ്രചാല്യം
പ്രദുഷ്ടമാംസസ്യനരസ്യഗാഢ-
മേതദ്ഭവേന്മാംസപരായണസ്യ
൨൪. മാംസാർബ്ബുദന്ത്വേതദസാദ്ധ്യമുക്തം
സാദ്ധ്യേഷ്വപീമാനിതുവർജ്ജയേച്ച.

മുഷ്ടിമുഷ്ടം മുതലായവയെക്കൊണ്ടു ശരീരത്തിന്ന ക്ഷതമുണ്ടായാൽ ആ സ്ഥലത്തുള്ള മാംസം ഏറവും ദുഷിച്ചു നീരിനെ ഉണ്ടാക്കും, അതു വേദനയില്ലാത്തതും മിനുത്തിട്ടും ശരീരത്തിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയും പഴുപ്പില്ലാത്തതും കല്ലുപോലെ കഠിനമായുമുറച്ചുമിരിക്കും. ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന മാംസത്തോടുകൂടിയവനും മാംസഭക്ഷണത്തിൽ ആസക്തിയുള്ളവനുമായാൽ ഈ രോഗമുണ്ടാകുമെന്നു പറയുന്നു. ഇതു അസാദ്ധ്യമായിട്ടുള്ള അർബ്ബുദമാകുന്നു. സാദ്ധ്യങ്ങളായ അർബ്ബുദങ്ങളിൽ താഴെ പറയുന്നവയെ വർജ്ജിക്കണം.

സാദ്ധ്യങ്ങളിൽ അസാദ്ധ്യങ്ങൾ.

സംപ്രസ്രുതംമർമ്മണിയച്ചജാതം
സ്രോതസ്സുവായച്ചഭവേദചാല്യം
൨൫. യജ്ജായതേന്യൽഖലുപൂർവ്വജാതേ
ജ്ഞേയംതദദ്ധ്യർബ്ബുദമർബ്ബുദജ്ഞൈഃ
യദ്ദ്വന്ദ്വജാതംയുഗപൽക്രമാദ്വാ
ദ്വിരർബ്ബുദംതച്ചഭവേദസാദ്ധ്യം

പഴുത്തൊഴുകുന്നതായ അർബ്ബുദവും മർമ്മസ്ഥാനങ്ങളിലും നാഡികളിലുമുണ്ടാകുന്ന അർബ്ബുദവും സ്ഥിരമായിരിക്കുന്ന അർബ്ബുദവും അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. മുമ്പെ അർബ്ബുദമുണ്ടായ സ്ഥാനത്തു പിന്നെയും അർബ്ബുദമുണ്ടായാൽ അതിന്ന അദ്ധ്യർബ്ബുദമെന്നു പേർ. രണ്ടിലധികം ഒന്നായോ മുമ്പും പിൻപുമായിട്ടോ രണ്ടർബ്ബുദമുണ്ടായാൽ അതിന്ന ദ്വിരർബ്ബുദമെന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു. അതും അസാദ്ധ്യംതന്നെ.

അർബ്ബുദങ്ങൾപഴുക്കാതിരിക്കുന്നതിനുള്ള കാരണം.

൨൬. നപാകമായാന്തികഫാധികത്വാൽ
മേദോബഹുത്വാച്ചവിശേഷതസ്തു
ദോഷസ്ഥിരത്വാൽഗ്രഥനാച്ചതേഷാം
സർവ്വാർബ്ബുദാന്യേവനിസർഗ്ഗതസ്തു.

കഫത്തിന്റെ ആധിക്യംകൊണ്ടും മേദസ്സിന്റെ ബാഹുല്യംകൊണ്ടും വിശേഷിച്ചും ദോഷങ്ങളുടെ സ്ഥിരതകൊണ്ടും ബന്ധനംകൊണ്ടും സ്വഭാവംകൊണ്ടും പിത്ത ... ങ്ങളെ യിരിക്കുന്ന അർബ്ബുദങ്ങൾക്കുപോലും പഴുക്കുന്നില്ല.

ഇതി കേശവശേഖരകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഗളഗണ്ഡഗണ്ഡമാലാ
പചീഗ്രന്ഥ്യർബ്ബുദനിദാനം സമാപ്തം.

വിദ്രധിനിദാനം.

സമ്പ്രാപ്തി.

൧. ത്വഗ്രക്തമാംസമേദാംസി സന്ദൂഷ്യാസ്ഥിസമാശ്രിതാഃ
ദോഷാശ്ശോഫം ശനൈർഘോരം ജനയന്ത്യുച്ഛ്രിതാ ഭൃശം

൨. മഹാമൂലം രുജാവന്തം വൃത്തം വാപ്യഥവായതം
സ വിദ്രധിരിതി ഖ്യാതോ വിജ്ഞേയഃ ഷഡ്വിധശ്ച സഃ

൩. പൃഥഗ്ദോഷൈസ്സമസ്തൈശ്ച ക്ഷതേനാപ്യസൃജാ തഥാ
ഷണ്ണാമപി ഹി തേഷാന്തു ലക്ഷണം സമ്പ്രചക്ഷ്യതേ.

ഏറ്റവും വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന വാതാദിദോഷങ്ങൾ അസ്ഥിയെ ആശ്രയിച്ചിട്ട് തൊലി, രക്തം, മാംസം, മേദസ്സ്, ഇവയെ ദുഷിപ്പിച്ചിട്ട് പതുക്കെ ഭയങ്കരമായി വേദനയുള്ളതായി വലിയ വേരോടുകൂടിയതായി വൃത്താകാരമായിട്ടോ ദീർഘമായിട്ടോ ഇരിക്കുന്ന നീരിനെ ഉണ്ടാവിപ്പിക്കുന്നു. അതിന്നു വിദ്രധിയെന്നു പേർ. അതു വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും ക്ഷതംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും ആറുവിധമാകുന്നു. ആ ആറുവക വിദ്രധികളുടെയും ലക്ഷണം പറയപ്പെടുന്നു.

വാതവിദ്രധിലക്ഷണം.

൪. കൃഷ്ണോഽരുണോ വാ വിഷമോ ഭൃശമത്യർത്ഥവേദനഃ
ചിത്രോത്ഥാനപ്രപാകശ്ച വിദ്രധിർവാതസംഭവഃ.

വാതംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന വിദ്രധി കറുത്തിട്ടോ ചുവന്നിട്ടോ ഇരിക്കും; ചിലപ്പോൾ അല്പമായിട്ടും ചിലപ്പോൾ വലുതായിട്ടും ഏറ്റവും വേദനയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. അതിന്റെ ഉത്ഥാനവും പാകവും നാനാപ്രകാരമാകുന്നു

പിത്തവിദ്രധിലക്ഷണം.

൫. പക്വോദുംബരസങ്കാശഃ ശ്യാവോ വാ ജ്വരദാഹവാൻ
ക്ഷിപ്രോത്ഥാനപ്രപാകശ്ച വിദ്രധിഃ പിത്തസംഭവഃ

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വിദ്രധി അത്തിപ്പഴംപോലെയോ കറുവാളിച്ചിട്ടോ ഇരിക്കും. ജ്വരവും ഉഷ്ണവും ഉണ്ടാകും. വേഗത്തിൽ പൊന്തുകയും പഴുക്കുകയും ചെയ്യും.

കഫവിദ്രധിലക്ഷണം.

൬. ശരാവസദൃശഃ പാണ്ഡുശ്ശീതസ്സ്നിഗ്ദ്ധോഽല്പവേദനഃ
ചിരോത്ഥാനപ്രപാകശ്ച വിദ്രധിഃ കഫസംഭവഃ

കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വിദ്രധി ഏറ്റവും വലുതായിട്ടും വെളുത്ത നിറമായിട്ടും തണുപ്പോടും സ്നിഗ്ദ്ധതയോടും അല്പമായ വേദനയോടും കൂടിയുമിരിക്കും. വർദ്ധിപ്പും പഴുക്കലും വളരെക്കാലം വേണ്ടിവരും.

പഴുത്തതിന്റെ ശേഷമുണ്ടാകുന്ന ലക്ഷണം.

൭. തനുപീതസിതാശ്ചൈഷാം സ്രാവാഃ ക്രമശഃ സ്മൃതാഃ

(൧൧) വിദ്രധിനിദാനം

വാതവിദ്രധിയും പിത്തവിദ്രധിയും കഫവിദ്രധിയും പഴുത്താൽ വായിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നതായ ചലം ക്രമേണ അരുണമായും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടുമിരിക്കും.

സന്നിപാതവിദ്രധിലക്ഷണം.

നാനാവൎണ്ണരുജാസ്രാവോ ഘാടാലോ വിഷമോ മഹാൻ
൮. വിഷമം പച്യതേ ചാപി വിദ്രധിസ്സാന്നിപാതികഃ

സന്നിപാതവിദ്രധി കറുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. കുത്തിനോവുക മുതലായ ചൊറിച്ചിൽ ഇവയോടും അരുണമായും മഞ്ഞളിച്ചും വെളുത്തും ഇരിക്കുന്ന ചലത്തോടും എല്ലാദോഷങ്ങളുടെ വേദനയോടുകൂടിയും അധികം ഉയൎന്നും വിഷമമായും വലുതായുമിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ പഴുക്കയും ചിലപ്പോൾ പഴുക്കാതിരിക്കയും ചിലപ്പോൾ കഴിഞ്ഞിരിക്കയും ചിലപ്പോൾ ഉയൎന്നിരിക്കയും ചെയ്യും.

ക്ഷതവിദ്രധിലക്ഷണം.

തൈസ്തൈൎഭാവൈരഭിഹതേ ക്ഷതേ വാപഥ്യകാരിണഃ
൯. ക്ഷതോഷ്മാ വായുവിസൃതസ്സരക്തം പിത്തമീരയേൽ
ജ്വരസ്തൃഷ്ണാ ച ദാഹശ്ച ജായതേ തസ്യ ദേഹിനഃ
൧൦. ആഗന്തുൎവിദ്രധിൎഹ്യേഷ പിത്തവിദ്രധിലക്ഷണഃ

തടി മുതലായതുകൊണ്ടോ കല്ലു മുതലായവയെക്കൊണ്ടോ ഉള്ള അടി മുതലായതുകൊണ്ടോ മുറിവേററതിന്റെ ശേഷം അപഥ്യങ്ങളെ ചെയ്താൽ ആ മുറിവിലെ ചൂട വായുവിനാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായിട്ട് രക്തത്തെയും പിത്തത്തെയും ഇളക്കും; അപ്പോൾ ജ്വരവും തൃഷ്ണയും ദാഹവും ഉണ്ടാകും. അപ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന വിദ്രധിക്ക് ആഗന്തുകവിദ്രധി എന്നു പേരാകുന്നു. അതു പിത്തവിദ്രധിയുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കും.

രക്തവിദ്രധിലക്ഷണം.

കൃഷ്ണസ്ഫോടാവൃതശ്ശ്യാവസ്തീവ്രദാഹരുജാജ്വരഃ
൧൧. പിത്തവിദ്രധിലിംഗസ്തു രക്തവിദ്രധിരുച്യതേ

രക്തവിദ്രധി കറുത്ത കുരുക്കളോടുകൂടിയും കറുത്തിട്ടും തീവ്രമായിരിക്കുന്ന ദാഹത്തെയും വേദനയെയും ഉണ്ടാക്കുന്നതായിട്ടും പിത്തവിദ്രധിയുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയുമിരിക്കും

അന്തൎവിദ്രധിലക്ഷണം.

പൃഥക് സംഭൂയ വാ ദോഷാഃ കുപിതാ ഗുൽമരൂപിണം
൧൨. വല്മീകവൽ സമുന്നദ്ധമന്തഃ കുൎവ്വന്തി വിദ്രധിം
ഗുദേ വസ്തിമുഖേ നാഭ്യാം കുക്ഷൌ വംക്ഷണയോസ്തഥാ
൧൩. വൃക്കയോഃ പ്ലീഹ്നി യകൃതി ഹൃദി വാ ക്ലോമ്നി വാ പൃഥക്
തേഷൂൽപന്നേഷു ജാനീയാൽ ബാഹ്യവിദ്രധിലക്ഷണൈഃ
൧൪. അധിഷ്ഠാനവിശേഷേണ ലിംഗം ശൃണു വിശേഷതഃ
ഗുദേ വാതനിരോധശ്ച വസ്തൌ കൃച്ഛ്രാല്പമൂത്രതാ
൧൫. നാഭ്യാം ഹിക്കാ തഥാടോപഃ കുക്ഷൌ മാരുതകോപനം
കടീപൃഷ്ഠഗ്രഹസ്തീവ്രോ വംക്ഷണോത്ഥേ തു വിദ്രധൌ
൧൬. വൃക്കയോഃ പാൎശ്വസങ്കോചഃ പ്ലീഹ്ന്യുച്ഛ്വാസാവരോധനം
സൎവ്വാംഗപ്രഗ്രഹസ്തീവ്രോ ഹൃദി കാസശ്ച ജായതേ
൧൭. ശ്വാസോ യകൃതി ഹിക്കാ ച ക്ലോമ്നി പേപീയതേ പയഃ

വാതാദിദോഷങ്ങൾ വെവ്വേറെ കോപിച്ച് ഗുല്മംപോലെ കഠിനമായും പുററുപോലെ പൊങ്ങിയും ഇരിക്കുന്ന വിദ്രധിയെ അന്തൎഭാഗത്തിൽ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു ഗുദം വസ്തിമുഖം നാഭി വയറു കടിക വൃക്കകൾ (പ്രധാനമായ മാംസപിണ്ഡങ്ങൾ) പ്ലീഹാവ

വിദ്രധിനിദാനം (൪൩.)

ന്ന രക്താശയം യകൃത്തെന്ന രക്താശയം, ഹൃദയം ക്ലോമം എന്ന മാംസപിണ്ഡം ഇവയിൽ ഒന്നിനെ ആശ്രയിച്ചുണ്ടാകും. ഇവയുടെ ലക്ഷണങ്ങൾ ബാഹ്യവിദ്രധിലക്ഷണങ്ങൾ പോലെയാകുന്നു. സ്ഥാനഭേദം ഹേതുവായിട്ടും ലക്ഷണങ്ങൾക്കു വിശേഷം ഉണ്ടാവും. അതിനെയും കേട്ടാലും. വിദ്രധി ഗുദത്തിലുണ്ടായാൽ അപാനവായുവിന്നു തടവുണ്ടാകും. വസ്തിയിലുണ്ടായാൽ മൂത്രം പണിപ്പെട്ടുപോകും. നാഭിയിലുണ്ടായാൽ ഇക്കിളുണ്ടാകും. വയറ്റിൽ വിദ്രധിയുണ്ടായാൽ വയറ്റിൽ പൊട്ടപൊട്ടെന്നും വായു കോപിക്കയും ചെയ്യും. കടികളിലുണ്ടായാൽ അരക്കെട്ടിലും പുറത്തും പിടിത്തമുണ്ടാകും. വൃക്കകളിലുണ്ടായാൽ പാർശ്വഭാഗങ്ങൾ ചുരുങ്ങും. പ്ലീഹയിലുണ്ടായാൽ മേലോട്ടുള്ള ശ്വാസത്തിന്നു തടവുണ്ടാകും. ഹൃദയത്തിലുണ്ടായാൽ അംഗങ്ങൾക്കെല്ലാം വലുതായ വേദനയും ചുമയുമുണ്ടാകും. യകൃത്തിലുണ്ടായാൽ ശ്വാസവും ഇക്കിളുമുണ്ടാകും. ക്ലോമത്തിലുണ്ടായാൽ പിന്നെയും പിന്നെയും വെള്ളം കുടിക്കണമെന്നു തോന്നും.

സ്രാവനിർഗ്ഗമം.

നാഭേരുപരിജാഃ പക്വാ യാന്ത്യൂർദ്ധ്വമിതരേ ത്വധഃ

൧൭. അധസ്സ്രുതേഷു ജീവേത്തു സ്രുതേഷൂർദ്ധ്വം ന ജീവതി

നാഭിയുടെ മേൽഭാഗത്തിലുണ്ടായ വിദ്രധികൾ പൊട്ടിയാൽ മേൽഭാഗങ്ങളുടെ ചലംവരും. നാഭിയുടെ താഴെയുണ്ടായ വിദ്രധികൾ പൊട്ടിയാൽ അധോഭാഗങ്ങളുടെ ചലംവരും. നാഭിയിലുണ്ടായ വിദ്രധികൾ പൊട്ടിയാൽ മേൽഭാഗങ്ങളുടെകൂടിയും അധോഭാഗങ്ങളുടെകൂടിയും ചലംവരും, കീഴ്പോട്ടു ചലംപോയാൽ ജീവിക്കും മേൽപോട്ടു ചലംപോയാൽ ജീവിക്കയില്ല.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

ഹൃന്നാഭിവസ്തിവർജ്യായേ തേഷു ഭിന്നേഷു ബാഹ്യതഃ

൧൮. ജീവേത്കദാചിത്പുരുഷോ നേതരേഷു കദാചന

സാദ്ധ്യാവിദ്രധയഃ പഞ്ച വിവർജ്യസ്സാന്നിപാതികഃ

൧൯. ആമപക്വവിദഗ്ദ്ധത്വം തേഷാം ശോഫവദാദിശേൽ

ആധ്മാനം ബദ്ധനിഷ്യന്ദം ഛർദ്ദിഹിക്കാതൃഷാന്വിതം

൨൦. രുജാശ്വാസസമായുക്തം വിദ്രധിർന്നാശയേന്നരം

ഹൃദയം നാഭി വസ്തി ഇവ ഒഴികെയുള്ള സ്ഥാനങ്ങളിലുണ്ടാകുന്ന വിദ്രധി പുറത്തുപൊട്ടിയാൽ ചിലപ്പോൾ അവൻ ജീവിക്കും. ശേഷം സ്ഥാനങ്ങളിലുണ്ടാകുന്ന വിദ്രധി പുറത്തുപൊട്ടിയാൽ ഒരിക്കലും ജീവിക്കയില്ല. അഞ്ചുവിദ്രധികൾ സാദ്ധ്യങ്ങൾ, സന്നിപാതവിദ്രധി അസാദ്ധ്യം. പഴുക്കാത്ത വിദ്രധിയുടെയും പഴുത്ത വിദ്രധിയുടെയും ചീഞ്ഞ വിദ്രധിയുടെയും ലക്ഷണങ്ങളെ ശോഫത്തിൽ പറഞ്ഞവണ്ണം അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. വയറുവീർക്ക മൂത്രത്തിന്നു തടവു, ഛർദ്ദി ഇക്കിൾ തണ്ണീർദാഹം വേദന ശ്വാസം ഇവയോടുകൂടിയ വിദ്രധി മനുഷ്യനെ കൊല്ലും.

ഇതി കേരളഭാഷാകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം

മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം വിദ്രധിനിദാനം

സമാപ്തം.

വ്രണരോഗനിദാനം.

------

൧. ഏകദേശോത്ഥിതശ്ശോഫോ വ്രണാനാം പൂർവ്വലക്ഷണം

ഷഡ്വിധസ്സ്യാത്പൃഥക്സർവ്വരക്താഗന്തുനിമിത്തജഃ

൨. ശോഫാഷഡേതേ വിജ്ഞേയാഃ പ്രാഗുക്തൈശ്ശോഫലക്ഷണൈഃ

വിശേഷഃ കഥ്യതേ ചൈഷാം പക്വാപക്വാദിനിശ്ചയേ

൩. വിഷമം പച്യതേ വാതാൽ പിത്തോത്ഥശ്ചാചിരാച്ചിരം
കഫജഃ പിത്തവച്ചോഽപി രക്താഗന്തുസമുത്ഭവഃ

ശരീരത്തിൽ എവിടെയെങ്കിലും ഒരു സ്ഥാനത്തു നീരുണ്ടായാൽ ആ നീരു വ്രണത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപമാണെന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. അതു വാതംഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫം ഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടും ആഗന്തുകംഹേതുവായിട്ടും ആറുവിധമായി ഭവിക്കുന്നു. ഈ ആറുവിധമുള്ള രോഗങ്ങളെയും ശോഫനിദാനത്തിൽ പറയപ്പെട്ട ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. പഴുത്തതായ നീരിന്റെയും പഴുക്കാത്തതായ നീരിന്റെയും പഴുക്കുന്നതായ നീരിന്റെയും നിശ്ചയത്തിങ്കൽ വിശേഷമുള്ളതുകൊണ്ടു അതു ഇവിടെ പറയപ്പെടുന്നു. വാതംഹേതുവായിട്ടുള്ള നീരു (വ്രണശോഫം) ചിലപ്പോൾ പഴുത്തും ചിലപ്പോൾ പഴുക്കാതെയും ചിലേടത്തു പഴുത്തും ചിലേടത്തു പഴുക്കാതെയും ഇരിക്കും. പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ള നീരു (വ്രണശോഫം) പൊട്ടുന്നതായി പഴുക്കും. കഫം ഹേതുവായിട്ടുള്ള നീരു (വ്രണശോഫം) വളരെക്കാലംകൊണ്ടു പഴുക്കും. രക്തം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതും ആഗന്തുകം ഹേതുവായിട്ടുള്ളതും പിത്തശോഫംപോലെ പൊട്ടുന്നതായി പഴുക്കും.

അപക്വവ്രണശോഫലക്ഷണം

൪. മന്ദോഷ്മതാല്പശോഫത്വം കാഠിന്യം ത്വക്സവർണ്ണതാ
മന്ദവേദനതാ ചൈതൽ ശോഫാനാമാമലക്ഷണം

പഴുക്കാത്തതായ നീരു മന്ദമായ ചൂടോടും അല്പമായ നീരോടും കാഠിന്യത്തോടും തൊലിയുടെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടും മന്ദമായ വേദനയോടുംകൂടിയിരിക്കും.

പച്യമാനവ്രണശോഫലക്ഷണം

൫. ദഹ്യതേ ദഹനേനേവ ക്ഷാരേണേവ ച പച്യതേ
പിപീലികാഗണേനേവ ദശ്യതേ ച്ഛിദ്യതേ തഥാ
൬. ഭിദ്യത ഇവ ശസ്ത്രേണ ദണ്ഡേനേവ ച താഡ്യതേ
പീഡ്യതേ പാണിനേവാന്തഃ സൂചീഭിരിവ തുദ്യതേ.
൭. സോഷാചോഷോ വിവർണ്ണഃ സ്യാ ദംഗുല്യാവാഽഽഹന്യതേ
ആസനേ ശയനേ സ്ഥാനേ ശാന്തിർവൃശ്ചികവിദ്ധവൽ.
൮. ന ഗച്ഛേദാതതശ്ശോഫോ ഭവേദാധ്മാതബസ്തിവൽ
ജ്വരസ്തൃഷ്ണാഽരുചിശ്ചൈവ പച്യമാനസ്യ ലക്ഷണം.

നീരു പഴുക്കുന്നസമയം തീകൊണ്ടു ചുടുന്നതുപോലെ എന്നും ക്ഷാരംകൊണ്ടു പഴുപ്പിക്കുന്നതുപോലെ എന്നും ഉറുമ്പു കടിക്കുന്നതുപോലെ എന്നും ആയുധംകൊണ്ടു മുറിക്കുന്നതുപോലെ എന്നും വടികൊണ്ടു അടിക്കുന്നതുപോലെ എന്നും കൈകൊണ്ടു പീഡിക്കുന്നതുപോലെ എന്നും ഉള്ളിൽ സൂചികൊണ്ടു കുത്തുന്നതുപോലെ എന്നും തോന്നും; ചുട്ടുനീറ്റലും ഭാഗങ്ങളിലും തിരസ്കൃതനിറംപോലെ വ്യഥയും വൈവർണ്യവും ഉണ്ടാകും; വിരലുകൊണ്ടു അടിക്കുന്നതുപോലെ എന്നും തോന്നും. ഇരിക്കുമ്പോഴും കിടക്കുമ്പോഴും നില്ക്കുമ്പോഴും തേൾ കുത്തിയാലെന്നപോലെ വേദനയുണ്ടാകും. അതിനു ശമനമുണ്ടാകയില്ല. ആ നീരു വീർത്തതായ വസ്തി എന്നപോലെ സ്ഥിരമായിരിക്കും; ജ്വരവും തണ്ണീർദാഹവും അരുചിയും ഉണ്ടാകും.

പക്വവ്രണശോഫലക്ഷണം.

൯. വേദനോപശമശ്ശോഫോ ലോഹിതോല്പോന്നചോന്നതഃ
പ്രാദുർഭാവോ വലീനാഞ്ച തോദഃ കണ്ഡുർമുഹുർമുഹുഃ
൧൦. ഉപദ്രവാണാം പ്രശമോ നിമ്നതാ സ്ഫുടനം ത്വചാം
വസ്താവിവാംബുസഞ്ചാരഃ സ്യാച്ഛോഫേംഗുലിപീഡിതേ
൧൧. പൂയസ്യ പീഡയത്യേക മന്തമന്തേ ച പീഡിതേ
ഭക്താകാംക്ഷാ ഭവേച്ചൈതൽ ശോഫാനാം പക്വലക്ഷണം.

വ്രണശോഥനിദാനം (൫൦)

നീര പഴുത്താൽ അതിന്റെ ചൂടും വേദനയും ശമിക്കും. ചുവപ്പുണ്ടാകും. ഔന്നത്യം അല്പം കുറയും. അതിന്മേൽ ചുളികളും നീറ്റവും പിളർന്നവും പിളർന്നുമെച്ചിലുമുണ്ടാകും. ജ്വരം തൃഷ്ണാദ്യുപദ്രവം അരോചി മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങൾ ശമിക്കും. നീരിന്മേൽ കുഴിയുണ്ടാകും തൊലികൾ പൊട്ടും. നീരിൽ വിരലുകൊണ്ടു തൊടിയാൽ വസ്തിയിൽ വെള്ളം സഞ്ചരിക്കുന്നതുപോലെ ചലം സഞ്ചരിക്കുന്നതായറിയാം. ഒരു ഭാഗത്തമർത്തിയാൽ മറ്റൊരുഭാഗം പീഡകരമായിരിക്കും. ഭക്ഷണത്തിൽ ആഗ്രഹമുണ്ടാകും.

നീര ഒരു ദോഷംകൊണ്ടു ആരംഭിച്ചതാണെങ്കിലും പഴുക്കുന്ന സമയം സർവ്വദോഷങ്ങളുടെയും സംബന്ധമുണ്ടാകുമെന്നു പറയുന്നു.

൭. നാർത്തേനിലാദ്രുങ്ന വിനാ ച പിത്തം
പാകഃ കഫം ചാപി വിനാ ന പൂയഃ
തസ്മാദ്ധി സർവ്വഃ പരിപാകകാലേ
പചന്തി ശോഫാംസ്ത്രിഭിരേവ ദോഷൈഃ

നീര വാതത്തോടുകൂടാതെ കുത്തിനോവുകയില്ല. പിത്തത്തോടുകൂടാതെ പഴുക്കയില്ല. കഫത്തോടുകൂടാതെ പഴുപ്പുള്ളതായിരിക്കയില്ല. അതു ഹേതുവായിട്ടു എല്ലാ ശോഫങ്ങളും മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെയും സംബന്ധത്തോടുകൂടിയാകുന്നു പഴുക്കുന്നതു്.

൮. കക്ഷം സമാസാദ്യ യഥൈവ വഹ്നി-
ർവ്വായ്വീരിതസ്സന്ദഹതി പ്രസഹ്യ
തഥൈവ പൂയോപ്യവിനിഃസൃതോ ഹി
മാംസം സിരാസ്സ്നായു ച ഖാദതീഹ

അഗ്നി ഉണങ്ങിയ പുല്ലിൽ പിടിച്ചു കാറ്റാൽ ജ്വലിച്ചു പ്രകാരം അതിനെ ചുട്ടുകളയും. അപ്രകാരം പുറത്തുപോകാതെ വ്രണത്തിൽ തന്നെ ഇരിക്കുന്ന ചലം മാംസത്തെയും ഞരമ്പുകളെയും നാഡികളെയും തിന്നുന്നു.

൯. യശ്ഛിനത്ത്യാമമജ്ഞാനാദ്യശ്ച പക്വമുപേക്ഷതേ
ശ്വപചാവിവ മന്തവ്യൌ താവനിശ്ചിതകാരിണൌ.

൧൦. ആമം വിപച്യമാനം ച സമ്യക്പക്വം ച യോ ഭിഷക്
ജാനീയാത്സ ഭവേദ്വൈദ്യശ്ശേഷാസ്തസ്കരവൃത്തയഃ

യാതൊരുവൈദ്യൻ അജ്ഞാനം ഹേതുവായിട്ടു പഴുക്കാത്തതായ നീരിനെ കീറുന്നുവോ യാതൊരുവൻ പഴുത്തതായ നീരിനെ കീറാതെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നുവോ അവർ ചണ്ഡാലന്മാരെപ്പോലെ നിശ്ചയമില്ലാതെ പ്രവർത്തിക്കുന്നവരാകുന്നു എന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. യാതൊരുവൻ പഴുക്കാത്തതായ നീരിനെയും പഴുക്കുന്നതായ നീരിനെയും പഴുത്തതായ നീരിനെയും തിരിച്ചറിയുന്നുവോ അവനാകുന്നു വൈദ്യൻ. ശേഷമുള്ളവർ കള്ളന്മാരാകുന്നു.

ഇതി കേശവദേശികകൃതേ സാരചന്ദ്രികാഖ്യേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ വ്രണശോഥനിദാനം
സമാപ്തം.

ശാരീരവ്രണനിദാനം

൧. ദ്വിധാ വ്രണസ്സ വിജ്ഞേയഃ ശാരീരാഗന്തുഭേദതഃ
ദോഷൈരാദ്യസ്തയോരന്യഃ ശസ്ത്രാദിക്ഷതസംഭവഃ

വ്രണം, ശാരീരമെന്നും ആഗന്തുകമെന്നും രണ്ടുവിധമാകുന്നു. അവയിൽ ശാരീരമെന്നു വാതാദിദോഷങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതും, ആഗന്തുകമെന്നു ആയുധം മുതലായവകൊണ്ടു മുറിപ്പെടുകനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്നതുമാകുന്നു.

(൧൭൦) ശാരീരവ്രണനിദാനം

വാതവ്രണലക്ഷണം.

൧. സ്തബ്ധഃ കഠിനസംസ്പർശോ മന്ദസ്രാവോ മഹാരുജഃ
തുദ്യതേ സ്ഫുരതി ശ്യാവോ വ്രണോ മാരുതസംഭവഃ

വാതം നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന വ്രണം സ്തംഭിച്ചിട്ടും തൊട്ടാൽ കഠിനമായിട്ടും അല്പമായ ചലത്തിന്റെ ഗതിയോടും വലിയ വേദനയോടും കുത്തിനോവോടും പതപതപ്പോടും കൂടിയും കറുവാളിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും.

പിത്തവ്രണലക്ഷണം.

൨. തൃഷ്ണാമോഹജ്വരക്ലേദദാഹദുഷ്ട്യവദാരണൈഃ
വ്രണം പിത്തകൃതം വിദ്യാൽ ഗന്ധൈഃ സ്രാവൈശ്ച പൂതികൈഃ

പിത്തം നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന വ്രണത്തിന് തണ്ണീർദാഹവും മോഹവും പനിയും നനവും ചുട്ടുനീറ്റവും ദുഷിക്കയും പൊട്ടുകയും ചലം ഒലിക്കയും ദുർഗ്ഗന്ധവുമുണ്ടാകും.

കഫവ്രണലക്ഷണം

൩. ബഹുപിച്ഛോ ഗുരുഃ സ്നിഗ്ദ്ധഃ സ്തിമിതോ മന്ദവേദനഃ
പാണ്ഡുവർണ്ണോല്പസംക്ലേദ ശ്ചിരപാകീ കഫവ്രണഃ

കഫം നിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്ന വ്രണം വളരെ പഴുപ്പോടും ഗുരുത്വത്തോടും സ്നിഗ്ദ്ധതയോടും കൂടിയും ഉറച്ചിട്ടും അല്പമായ വേദനയോടും വെളുത്ത നിറത്തോടും അല്പമായ നനവോടും കൂടിയുമിരിക്കും. വളരെക്കാലം പഴുക്കയും ചെയ്യും.

രക്തവ്രണത്തിന്റെയും ദ്വന്ദ്വവ്രണത്തിന്റെയും സന്നിപാതവ്രണത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

൪. രക്തോ രക്തസ്രുതീകാൽ ദ്വിത്രിജസ്യാത്തദന്വയൈഃ

രക്തം നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന വ്രണം പവിഴനിറത്തോടും രക്തസ്രാവത്തോടുകൂടിയുമിരിക്കും. രക്തത്തോടുകൂടി രണ്ടോ ദോഷം കോപിക്കയാലുണ്ടാകുന്ന വ്രണം ദ്വന്ദ്വവ്രണം. രക്തത്തോടുകൂടി ഇതരങ്ങളായ മൂന്നു ദോഷങ്ങളും കോപിക്കയാലുണ്ടാകുന്നതായ വ്രണം സന്നിപാതവ്രണം.

സുഖവ്രണലക്ഷണം.

ത്വങ്മാംസജസ്സമോ ദോഷൈരനുബന്ധോ നിരുപദ്രവം
൫. ധീമതോ ദിനവഃ കാലേ സുഖോ സാധ്യസ്സുഖവ്രണഃ

ത്വക്കിനെയും മാംസത്തെയും ആശ്രയിച്ചും ദോഷങ്ങളെ ഒഴിച്ചും യൗവനവും ഹിതാഹിതജ്ഞാനവും ഉള്ളവന്നു തണ്ണീർദാഹം മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടാതെയും ഹേമന്തത്തിലോ ശിശിരത്തിലോ ഉണ്ടാകുന്നതായ വ്രണം സുഖവ്രണമാകുന്നു. അതു സുഖസാദ്ധ്യമാകുന്നു;

ഗുണൈരന്യതമൈർഹീന സ്തതഃ കൃച്ഛ്രോ വ്രണഃ സ്മൃതഃ
൬. സർവ്വൈർവിഹീനോ വിജ്ഞേയ സ്ത്വസാദ്ധ്യോ ഭൂര്യുപദ്രവഃ

മേല്പറയപ്പെട്ട ഗുണങ്ങളിൽ വല്ല ഒരെണ്ണം ഇല്ലാത്തതായ വ്രണം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു. എല്ലാ ഗുണങ്ങളെയും വേർപെട്ടിരിക്കുന്നതായ വ്രണം അസാദ്ധ്യവും വലുതായിരിക്കുന്ന ഉപദ്രവത്തോടുകൂടിയതുമാകുന്നു.

ദുഷ്ടവ്രണലക്ഷണം.

പൂതിപൂയാതിദുഷ്ടാസൃക് സ്രാവ്യുത്സംഗീ ചിരസ്ഥിതിഃ
൭. ദുഷ്ടവ്രണോതിഗന്ധാദി ശുദ്ധലിംഗവിപര്യയഃ

ദുഷ്ടവ്രണത്തിന്റെ ലക്ഷണം ദുർഗ്ഗന്ധമുണ്ടാകെ ചലത്തോടുകൂടി ഏറ്റവും ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന രക്തം എല്ലായ്പോഴും ഒലിക്കുക ഉൾപ്പൊടിക്കുക വളരെക്കാലം നില്ക്കുക അതിയായ ഗന്ധവും വേദനയുമുള്ളതായിരിക്കുക ഇവയാകുന്നു. ശുദ്ധവ്രണത്തിന്റെ വിപരീതമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു

ശുദ്ധവ്രണലക്ഷണം.

ജിഹ്വാതലാഭോതിമൃദുഃ ശ്ലക്ഷ്ണഃ സ്നിഗ്ദ്ധോല്പവേദനഃ
൯. സുവ്യവസ്ഥിതോ നിരാസ്രാവഃ ശുദ്ധോ വ്രണ ഇതി സ്മൃതഃ

നാക്കിന്റെ മേൽഭാഗംപോലെയും ഏററവും മൃദുവായും ശ്ലക്ഷ്ണമായും മിനുമിനുത്തിട്ടും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും വക്ക തടിക്കാതെയും ചലവും രക്തവും അധികമായി ഒഴുകാതെയും ഇരിക്കുന്ന വ്രണത്തിന്നു ശുദ്ധവ്രണമെന്നു പേർ. "നിരാസ്രാവഃ" എന്ന ശബ്ദം ചലവും രക്തവും ഒട്ടും സ്രവിക്കയില്ല എന്ന അർത്ഥത്തിലല്ല ഇവിടെ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു. ലേശംകൂടി സ്രാവമില്ലെന്നല്ല അർത്ഥമെന്നതിന്നു ഇതിലേക്കു ഉദാഹരണമായി ചരകത്തിലെ ഒരു ശ്ലോകം ഇവിടെ കാണിക്കാം. "നാതിരക്തോ നാതിപാണ്ഡുർനാതിസ്രാവോ നചാതിരുക് ന ചോത്സന്നോ ഗൂഢോ ന ചാപി ശുദ്ധോ വ്രണഃ ॥"

ഉണങ്ങുന്നതായ വ്രണത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

കപോതവർണ്ണപ്രതിമാ യസ്യാന്താഃ ക്ലേദവർജ്ജിതാഃ
൧൦. സ്ഥിരാശ്ചപിടകാവന്തോ രോഹതീതി തമാദിശേൽ.

ഉണങ്ങുന്ന വ്രണത്തിന്റെ ലക്ഷണം. അതിന്റെ വക്കു മാംസവും മാടപ്രാവിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയിരിക്കുക, ചലവും പഴുപ്പും ഇല്ലാതെ ഉറച്ചിരിക്കുക മാംസങ്ങൾ ചിതൽപ്പുററുപോലെ പൊങ്ങിവരിക ഇവയാകുന്നു.

രൂഢവ്രണലക്ഷണം.

രൂഢവർത്മാനമഗ്രന്ഥി മശൂനമരുജം വ്രണം
൧൧. ത്വക്സവർണ്ണം സമതലം സമ്യഗ്രൂഢം വിനിർദ്ദിശേൽ.

മുളച്ചിരിക്കുന്ന മാംസങ്ങളോടുകൂടിയും മുഴയോടും നീരോടും വേദനയോടും കൂടാതെയും തൊലിയുടെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയും ജിഹ്വാതലത്തോടൊ കരതലത്തോടൊ സമമായും ഇരിക്കുന്ന വ്രണം രൂഢവ്രണമാകുന്നു.

വ്യാധിവിശേഷംകൊണ്ടു വ്രണത്തിന്നു

കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യതയുണ്ടെന്നു പറയുന്നു.

കുഷ്ഠിനാം വിഷജുഷ്ടാനാം ശോഷിണാം മധുമേഹിനാം
൧൨. വ്രണാഃ കൃച്ഛ്രേണ സിദ്ധ്യന്തി യേഷാംചാപി വ്രണേ വ്രണാഃ

കുഷ്ഠരോഗമുള്ളവർക്കും വിഷപീഡിതന്മാർക്കും ക്ഷയമുള്ളവർക്കും മധുമേഹികൾക്കും ഉണ്ടാകുന്ന വ്രണങ്ങൾ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. വ്രണം ഉണങ്ങിയ ശേഷം പുറമെ അതിന്റെ മേലെ പിന്നെയും ആ സ്ഥാനത്തുതന്നെ ഉണ്ടാകുന്ന വ്രണം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

വസാം മേദോഥമജ്ജാനം മസ്തുലുംഗഞ്ച യഃ സ്രവേൽ
൧൩. ആഗന്തുജോ വ്രണസ്സിദ്ധ്യേ ന്നസിദ്ധ്യേദ്ദോഷസംഭവഃ
മത്സ്യഗന്ധ്യോ ഭസ്മവർണ്ണാഃ പാണ്ഡുചന്ദനഗന്ധികാഃ
൧൪. സഗന്ധാശ്ചിത്രഗന്ധാശ്ച കുഷ്ഠകാം വ്രണാസ്മൃതാഃ
യേ ചാകർമ്മസു സംഭൂതാ ഭവന്ത്യന്തർവേദനാഃ
൧൫. ദഹ്യന്തേ ചാന്തരത്യർത്ഥം ബഹിസ്സീതാശ്ച യേ വ്രണാഃ
ദഹ്യന്തേ ബഹിരത്യർത്ഥം ഭവന്ത്യന്തശ്ച ശീതളാഃ
൧൬. പ്രാണമാംസക്ഷയശ്വാസ കാസാരോചകപീഡിതാഃ
പ്രവൃദ്ധപൂയരുധിരാ വ്രണായേഷാഞ്ച മർമ്മസു
൧൭. ക്രിയാഭിസ്സമ്യഗാരബ്ധാ നസിദ്ധ്യന്തിച യേ വ്രണാഃ
വർജ്ജയേദേവ തോ വൈദ്യസ്സംരക്ഷന്നാത്മനോയശഃ

(൪൫) സദ്യോവ്രണനിദാനം

വസയോ മേദസ്സോ മജ്ജയോ തലപൊട്ടിത്തലച്ചോറോ യാതൊരു വ്രണത്തിൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്നുവോ ആ വ്രണം ആഗന്തുവായാൽ സാദ്ധ്യമാകുന്നു ദോഷസംഭവമായാൽ സാദ്ധ്യമല്ല. മദ്യം അകിൽ നെയ്യ് പൂവ് താമര ചന്ദനം ചമ്പകം ഇവയുടെ ഗന്ധംപോലെയിരിക്കുന്ന ഗന്ധവും ദിവ്യഗന്ധവുമുള്ള വ്രണങ്ങൾ ക്ഷണമാകുന്നതു മരണലക്ഷണമാകുന്നു. മർമ്മങ്ങളിൽ ഏററവും വേദനയോടുകൂടിയുണ്ടാകുന്ന വ്രണങ്ങളും ഉള്ളിൽ ഉഷ്ണവും പുറത്തു ശൈത്യവും ഉള്ള വ്രണങ്ങളും പുറത്തുഷ്ണവും ഉള്ളിൽ ശൈത്യവും ഉള്ള വ്രണങ്ങളും വ്രണമാംസങ്ങൾക്കു ക്ഷയം ശ്വാസം കാസം അരുചി ഇവകൾ രോഗങ്ങളാൽ പീഡിതന്മാർക്കുണ്ടാകുന്ന വ്രണങ്ങളും അധികമായ പഴുപ്പോടും രക്തത്തോടും കൂടി മർമ്മപ്രദേശങ്ങളിൽ ഉണ്ടായിരിക്കുന്ന വ്രണങ്ങളും വഴിപോലെ ചികിത്സചെയ്തിട്ടും ശമിക്കാതെയിരിക്കുന്ന വ്രണങ്ങളും യശസ്സിനെ സംരക്ഷിക്കുന്ന വൈദ്യന്മാരാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവയാകുന്നു.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ദുഷ്ടവ്രണനിദാനം

സമാപ്തം.

—

സദ്യോവ്രണനിദാനം.

൧. നാനാധാരമുഖൈർദ്ദോഷൈർന്നാനാസ്ഥാനനിപാതിഭിഃ
ഭവന്തി നാനാകൃതയോ വ്രണാസ്താംസ്താന്നിബോധ മേ:

൨. ഛിന്നം ഭിന്നം തഥാ വിദ്ധം ക്ഷതം പിച്ചിതമേവ ച
ഘൃഷ്ടമാഹുസ്തഥാ ഷഷ്ഠം തേഷാം വക്ഷ്യാമി ലക്ഷണം.

പലരൂപങ്ങളോടും മുഖങ്ങളോടുംകൂടിയ ആയുധങ്ങൾ ദേഹത്തിൽ പല സ്ഥാനങ്ങളിലും ഏല്ക്കുമ്പോൾ പലപ്രകാരത്തിലുള്ള മുറികൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അതായതു കേട്ടാലും അവ ഛിന്നം (മുറിക) ഭിന്നം (പിളർന്നുപോക) വിദ്ധം (തുളഞ്ഞുപോക) ക്ഷതം (ചതഞ്ഞുപോക) പിച്ചിതം (ഞെരിഞ്ഞുപോക) ഘൃഷ്ടം (ഉരഞ്ഞുപോക) ഇങ്ങനെ ആറുവിധമാകുന്നു. അവയുടെ ലക്ഷണത്തെ പറയുന്നു.

ഛിന്നലക്ഷണം.

൩. തിര്യക്ഛിന്ന ഋജുർവ്വാപി യോ വ്രണശ്ചായതോ ഭവേൽ
ഗാത്രസ്യ പാതനം ചാപി ഛിന്നമിത്യുപദിശ്യതേ.

വിലങ്ങത്തിലോ വളവില്ലാതെയോ നീളത്തിലോ ഉണ്ടായിരിക്കുന്ന അംഗത്തിന്റെ ഭാഗത്തെ മുറിക്കുന്നതിനു ഛിന്നമെന്നുപേർ.

ഭിന്നലക്ഷണം.

൪. ശക്തികുന്തേഷുഖഡ്ഗാഗ്രവിഷാണാദിഭിരാശയഃ
യത്കിഞ്ചിത്സ്രവേത്തദ്ധി ഭിന്നലക്ഷണമുച്യതേ.

വേൽ, കുന്തം, ഖഡ്ഗം വാൾ ഇവയുടെ മുനകൾ കൊമ്പു മുതലായവ കൊണ്ടു കുത്തി വയറ് മുതലായവ മുറിഞ്ഞു കുറഞ്ഞൊരു രക്തം ഒലിക്കുന്നതായാൽ അതിനു ഭിന്നമെന്നു പേർ.

ആശയഭേദം.

൫. സ്ഥാനാന്യാമാഗ്നിപക്വാനാം മൂത്രസ്യ രുധിരസ്യ ച
ഹൃദുണ്ഡുകഃ ഫുഫ്ഫുസശ്ച കോഷ്ഠ ഇത്യഭിധീയതേ.

ആമാശയവും പക്വാശയവും അഗ്ന്യാശയവും മൂത്രാശയവും രക്തവും ഉണ്ടുകവും ഹൃദയവും ഫുപ്ഫുസവും ഹൃദയത്തിന്റെ വലഭാഗവും കോഷ്ഠമെന്നു പറയപ്പെടുന്നു.

സദ്യോവ്രണനിദാനം (൨മത്)

കോഷ്ഠഭേദലക്ഷണം.

൬. തസ്മിൻഭിന്നേ രക്തപൂർണ്ണേ ജ്വരോ ദാഹശ്ച ജായതേ
മൂത്രമാർഗ്ഗഗുദാസ്യേഭ്യോ രക്തം ഘ്രാണാച്ച ഗച്ഛതി

൭. മൂർച്ഛാശ്വാസതൃഷാധ്മാനമഭക്തച്ഛന്ദ ഏവ ച
വിൺമൂത്രവാതസംഗശ്ച സ്വേദാസ്രാവോക്ഷിരക്തതാ

൮. ലോഹഗന്ധിത്വമാസ്യസ്യ ഗാത്രദൌർഗ്ഗന്ധ്യമേവ ച
ഹൃച്ഛൂലം പാർശ്വയോശ്ചാപി വിശേഷഞ്ചാത്ര മേ ശൃണു.

൯. ആമാശയസ്ഥേ രുധിരേ രുധിരം ഛർദ്ദയത്യപി
ആധ്മാനമതിമാത്രഞ്ച ശൂലഞ്ച ഭൃശദാരുണം.

൧൦. പക്വാശയഗതേ ചാപി രുജാ ഗൌരവമേവ ച
അധഃകായേ വിശേഷേണ ശീതതാ ച ഭവേദിഹ.

കോഷ്ഠം മുറികയും രക്തംകൊണ്ടു നിറകയും ചെയ്താൽ ജ്വരവും ദാഹവും ഉണ്ടാകും. ലിംഗം ഗുദം വായ് ഇവയിൽകൂടിയും മൂക്കിൽകൂടിയും രക്തവും പുറപ്പെടും. അവിടെ മൂത്രാശയം, പക്വാശയം മുതലായവ മുറിഞ്ഞാൽ ലിംഗത്തിൽകൂടിയും ഗുദത്തിൽകൂടിയും രക്തം പുറപ്പെടും. ആമാശയം മുതലായതുകൾക്ക മുറിവുതട്ടിയാൽ വായിൽകൂടിയും മൂക്കിൽകൂടിയും രക്തം പുറപ്പെടും. മോഹവും ശ്വാസവും തണ്ണീർദാഹവും മേൽവയർ വീർപ്പും അന്നത്തിന്നു വെറുപ്പും മലമൂത്രങ്ങൾക്കും വായുവിന്നും തടവും അധികമായ വിയർപ്പും കണ്ണിന്നു ചുവപ്പും വായിക്ക ഇരുമ്പിന്റെ ഗന്ധവും ദേഹത്തിന്നു ദുർഗ്ഗന്ധവും ഹൃദയത്തിലും പാർശ്വഭാഗങ്ങളിലും വേദനയുമുണ്ടാകും. ഇതിലുള്ള വിശേഷങ്ങളെക്കേട്ടാലും. രക്തം ആമാശയത്തിൽ നില്ക്കുമ്പോൾ രക്തം ഛർദ്ദിക്കയും അധികമായിട്ടു മേൽവയർ വീർക്കയും ചെയ്യും. അതിവേദനയും ഉണ്ടാകും. രക്തം പക്വാശയത്തിൽ നില്ക്കുമ്പോൾ വേദനയും വയറിന്നു കനവും വിശേഷിച്ചും അധഃപ്രദേശത്തിന്നു തണുപ്പും ഉണ്ടാകും.

വിദ്ധലക്ഷണം.

൧൧. സൂക്ഷ്മാസ്യശല്യാഭിഹതം യദംഗന്ത്വാശയം വിനാ
ഉത്തുണ്ഡിതം നിർഗ്ഗതം വാ തദ്വിദ്ധമിതി നിർദ്ദിശേത്.

ആമാശയം മുതലായവകളെയൊഴിച്ചു മറ്റെതെങ്കിലും അംഗം സൂക്ഷ്മമായിരിക്കുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയ ശല്യംകൊണ്ടു മുറികയും അതു ശല്യത്തോടുകൂടിയോ കൂടാതെയോ ഉന്തികയും ചെയ്താൽ അതിന്നു വിദ്ധമെന്നു പേർ.

ക്ഷതലക്ഷണം.

൧൨. നാതിഛിന്നം നാതിഭിന്നമുഭയോർല്ലക്ഷണാന്വിതം
വിഷമം വ്രണമംഗേ യത്തൽക്ഷതന്ത്വഭിധീയതേ.

അധികം മുറിയാതെയും അധികം പിളരാതെയും രണ്ടിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയും (അല്പമായിമുറിഞ്ഞും അല്പമായിപിളർന്നും) അംഗവൈഷമ്യത്തോടെയും ഇരിക്കുന്ന യാതൊരു വ്രണം ശരീരത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്നുവോ അതു ക്ഷതം.

പിച്ചിതലക്ഷണം.

൧൩. പ്രഹാരപീഡനാഭ്യാന്തു യദംഗം പൃഥുതാംഗതം
സാസ്ഥി തൽപിച്ചിതം വിദ്യാന്മജ്ജരക്തപരിപ്ലുതം.

ഇരുമ്പുലക്ക മുതലായവകൊണ്ടുള്ള അടിയോ കതകു മുതലായവകൊണ്ടുള്ള പീഡനമോ സംഭവിക്കയാൽ എല്ലോടുകൂടി ചതഞ്ഞിട്ടു ചതഞ്ഞിരിക്കുന്ന മജ്ജാവിന്റെയും രക്തത്തിന്റെയും നനവുള്ളതായ മുറിവിന്നു പിച്ചിതമെന്നു പേർ-

ഘൃഷ്ടലക്ഷണം.

൧൪. ഘർഷണാദഭിഘാതാദ്വാ യദംഗം വിഗതത്വചം

(൧൫൦) സദ്യോവ്രണനിദാനം

ഉഷ്മാസ്രാവാന്വിതം തച്ച ദുഷ്ടമിത്യഭിധീയതേ.

മുറിഞ്ഞിട്ടും ചതഞ്ഞിട്ടും തെളിയാത്ത അല്പമായ രക്തം പൂയത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്ന ഇ ദുഷ്ടമാകുന്നു

സശല്യലക്ഷണം.

൧൫൧. ശ്യാവം സശോഫം പിടകാചിതഞ്ച
മുഹുർമ്മുഹുശ്ശോണിതവാഹിനഞ്ച
മൃദൂൽഗതം ബുൽബുദതുല്യമാംസം
വ്രണം സശല്യം സരുജം വദന്തി.

കറുത്തുരുണ്ടിട്ടും നീരോടും പിടകകളോടും കൂടിയും രക്തസ്രാവത്തോടും മൃദുവായി നീർക്കുമിളപോലെ പൊങ്ങി മാംസത്തോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന വ്രണം ശല്യത്തോടുകൂടിയ വ്രണമാകുന്നു എന്നുപറയുന്നു.

കോഷ്ഠഭേദലക്ഷണം.

൧൫൨. തച്ചോതിവ്യസിതാദീനി ഭിത്വാവാ പരിഹൃത്യവാ
കോഷ്ഠപ്രതിഷ്ഠിതം ശല്യം കുര്യാദുക്താനുപദ്രവാൻ.

ഏഴ്ത്തലകളേയും കടന്ന തൊലു മാംസം നാഡി അസ്ഥി മുതലായവയെ പിളർന്നിട്ടോ പരിഹരിച്ചിട്ടോ കോഷ്ഠത്തിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നതായ ശല്യം വയറ്റിൽ പൊട്ടപൊട്ടപ്പു വയർവീർപ്പു ഇവയെ ഉണ്ടാക്കും. മൂത്രം മലം അന്നം ഇവയെ ആ വ്രണമുഖത്തിൽകൂടി പുറപ്പെടുവിക്കുകയും ചെയ്യും.

അസാദ്ധ്യകോഷ്ഠഭേദം.

൧൫൩. തത്രാന്തർല്ലോഹിതം പാണ്ഡു ശീതപാദകരാനനം
ശീതോച്ഛ്വാസം രക്തനേത്രം ആനദ്ധഞ്ച വിവർജ്ജയേൽ.

അകത്തു രക്തം നിറഞ്ഞിരിക്കുക കാലും കയ്യും മുഖവും വെളുത്തും തണുത്തുമിരിക്കുക ശ്വാസം തണുത്തിരിക്കുക കണ്ണു ചുവന്നിരിക്കുക വയർവീർക്കുക ഇത ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ രോഗിയെ ഉപേക്ഷിക്കണം.

മർമ്മക്ഷതലക്ഷണം

൧൫൪. ഭ്രമപ്രലാപഃ പതനം പ്രമോഹോ
വിചേഷ്ടനം ഗ്ലാനിരഥോഷ്ണതാ ച
സ്രസ്താംഗതാ മൂർച്ഛനമൂർദ്ധ്വവാത
സ്തീവ്രാ രുജാ വാതകൃതാശ്ച താസ്താഃ

൧൫൫. മാംസോദകാഭം രുധിരഞ്ച ഗച്ഛേൽ
സർവ്വേന്ദ്രിയാർത്ഥോപരമസ്തഥൈവ
ദശാർദ്ധസംഖ്യേഷ്വപി വിക്ഷതേഷു
സാമാന്യതോ മർമ്മസു ലിംഗമുക്തം.

മാംസമർമ്മം സിരാമർമ്മം സ്നായുമർമ്മം അസ്ഥിമർമ്മം സന്ധിമർമ്മം ഇത അഞ്ച് മർമ്മങ്ങളിലും മുറിവേറ്റാൽ തലതിരിച്ചിലും പിച്ചുപറകയും വീഴുകയും മോഹാലസ്യവും കൈകാൽ മുതലായവയെ തറയിലിട്ടു തല്ലുകയും ക്ഷീണവും ഉഷ്ണവും അവയവങ്ങൾ സ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നു ഇളകിവീഴുന്നുവോ എന്നു തോന്നുകയും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്ക തളർച്ചയും ഊർദ്ധ്വപ്രാണവും വാതത്താൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടവയായി കഠിനങ്ങളായിരിക്കുന്ന പലവേദനകളും ഉണ്ടാകും. രക്തം മാംസംകഴുകിയ വെള്ളംപോലെയിരിക്കും. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്ക അതത വിഷയങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പാൻ ശക്തിയില്ലാതെയുമിരിക്കും.

മർമ്മസിരാവിദ്ധലക്ഷണം

൧൫൬. സുരേന്ദ്രഗോപപ്രതിമം പ്രഭൂതം
രക്തം സ്രവേത്തത്ക്ഷതജശ്ച വായുഃ

സദ്യോവ്രണനിദാനം (ശേഷം)

> കരോതിരോഗാൻവിവിധാൻയഥോക്താൻ
> സിരാസ്വവിദ്ധാസ്വഥവാക്ഷതാസു.

മർമ്മങ്ങളോടു കൂടാത്തവയായ ഞരമ്പുകൾക്കു ഛേദനം മുതലായവകൊണ്ടു മുറിവോ ഉണ്ടായാൽ അതിൽനിന്നു സ്വരക്തസ്രാവത്തോടു കൂടിയ രക്തം അധികമായൊഴുകും. അതുകൊണ്ടു വാതു തലവേദന, കണ്ണുകാഴ്ചയ്ക്കു ആക്ഷേപകം മുതലായി വാതവ്യാധികളായിരിക്കുന്ന രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും.

സ്നായുവിദ്ധലക്ഷണം.

വ. ൧.
> കൌബ്ജ്യംശരീരാവയവാവസാദഃ
> ക്രിയാസ്വശക്തിസ്തുമുലാരുജശ്ച
> ചിരാദ്വ്രണോരോഹതിയസ്യചാപി
> തംസ്നായുവിദ്ധംപുരുഷംവ്യവസ്യേൽ.

കൂനുണ്ടാക, ശരീരവും അവയവങ്ങളും തളരുക, കർമ്മങ്ങൾക്കു ശക്തിയില്ലാതിരിക്കുക അതിയായ വേദനയുണ്ടാക, വളരെക്കാലംകൊണ്ടല്ലാതെ വ്രണം നികന്നുവരിക ഇവ ലക്ഷണങ്ങൾ യാതൊരുവന്നു കാണുന്നുവോ അവനെ സ്നായുവിദ്ധൻ എന്നു പറയുന്നു. സ്നായുവിദ്ധൻ സാധിക്കുക ദുഷ്കരമായിരിക്കുന്നു.

സന്ധിക്ഷതലക്ഷണം.

വ. ൨.
> ശോഫാഭിവൃദ്ധിസ്തുമുലാരുജശ്ച
> ബലക്ഷയസ്സർവ്വപർവ്വസുശോഫഃ
> ക്ഷതേതുസന്ധൌചലാചലേസ്യാ
> സ്ത്രസ്ഥാനകർമ്മോപരമശ്ചലിംഗം.

സന്ധികൾ ചലങ്ങളെന്നും, അചലങ്ങളെന്നും രണ്ടുവിധമാകുന്നു എന്നു സുശ്രുതാചാര്യർ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അചലങ്ങൾ ചേഷ്ടയില്ലാത്തവയും ചലങ്ങൾ ചേഷ്ടയുള്ളവയുമാകുന്നു. "ശാഖാസുഹന്വോഃകട്യാംചചേഷ്ടാവന്തസ്തുസന്ധയഃ ശേഷാസ്തുസന്ധയസ്സർവ്വേവിജ്ഞേയാഹിസ്ഥിരാബുധൈഃ" കൈകാലുകളിലും ഹനുക്കളിലും കടിപ്രദേശത്തിലും ഉള്ള സന്ധികൾ ചേഷ്ടയുള്ളവയും ശേഷിച്ച എല്ലാ സന്ധികളും സ്ഥിരങ്ങളും (ചേഷ്ടയോടുകൂടാത്തവ) ആകുന്നു. ഇപ്രകാരം അചലങ്ങളായും ചലങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന എല്ലാ സന്ധികളിലും മുറിപറ്റിയാൽ ശരീരത്തിനു അധികമായ നീരും വലുതായ വേദനയും ശക്തിക്ഷയവും എല്ലാശരീരത്തിലും നീരും സന്ധികർമ്മങ്ങൾക്കു മുടക്കവും ഉണ്ടാകുന്നു.

അസ്ഥിവിദ്ധലക്ഷണം.

വ. ൩.
> ഘോരാരുജോയസ്യനിശാദിനേഷു
> സർവ്വാസ്വവസ്ഥാസുചനൈതിശാന്തിം
> ഭിഷഗ്വിപശ്ചിദ്വിദിതാർത്ഥസൂത്ര
> സ്തമസ്ഥിവിദ്ധംപുരുഷംവ്യവസ്യേൽ.

രാവും പകലും അതിയായ വേദനയുണ്ടാക അതിനു ഒരു നേരവും ഒരവസ്ഥയിലും ശാന്തിയില്ലാതിരിക്കുക ഈ ലക്ഷണമുള്ള പുരുഷൻ അസ്ഥിവിദ്ധനാകുന്നു എന്നു ശാസ്ത്രാർത്ഥങ്ങളെയും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്ന വൈദ്യൻ പറയുന്നു. അസ്ഥിവിദ്ധൻ = അസ്ഥിവേധമുള്ളവൻ.

സിരാദിമർമ്മവിദ്ധലക്ഷണം.

വ. ൪.
> യഥാസ്വമേതാനിവിഭാവയേച്ച
> ലിംഗാനിമർമ്മസ്വഭിതാഡിതേഷു.

മർമ്മങ്ങളോടുകൂടാത്തവയായ ഞരമ്പു മുതലായവകൾക്കു വേധം ഭവിച്ചാലുള്ള ലക്ഷണം പറഞ്ഞു. ഇനി ഞരമ്പു മുതലായവയിലുള്ള മർമ്മങ്ങൾക്കു വേധം ഭവിച്ചാലുള്ള ലക്ഷണത്തെ ആകുന്നു പറയുന്നതു. മർമ്മങ്ങൾ മുറിഞ്ഞാൽ മേല്പറഞ്ഞ സാമാന്യലക്ഷണങ്ങൾക്കു പുറ

[illegible] ഉണ്ടാകും. അവയെ പ്രത്യേകം അറിഞ്ഞു കൊള്ളണം.

രൂഢവ്രണലക്ഷണം.

[illegible]

[illegible]

[illegible] വർണ്ണത്തോടുകൂടിയ വ്രണമായി [illegible] ഉള്ള വർണ്ണം മുറിഞ്ഞാൽ ദേഹം ചെയ്യാത്ത നിറത്തോടും വർണ്ണത്തോടും കൂടിയിരിക്കും തെളിഞ്ഞറികയില്ല.

വ്രണോപദ്രവം.

൨൫. വിസർപ്പഃ പക്ഷാഘാതശ്ച സിരാസ്തംഭോപതാനകഃ
മോഹോന്മാദവ്രണരുജോ ജ്വരസ്തൃഷ്ണാ ഹനുഗ്രഹഃ
കാസശ്ഛർദ്ദിരതീസാരോ ഹിക്കാ ശ്വാസസ്സവേപഥുഃ
ഷോഡശോപദ്രവാഃ പ്രോക്താ വ്രണാനാം വ്രണചിന്തകൈഃ

വിസർപ്പം, പക്ഷവധം, സിരാസ്തംഭം, അപതാനകം, മോഹം, ഉന്മാദം, വ്രണവേദന, ജ്വരം, തൃഷ്ണ, ഹനുഗ്രഹം, കാസം, ഛർദ്ദി, അതിസാരം, ഇക്കിൾ, ശ്വാസം, വിറയൽ ഇവ പതിനാറും വ്രണങ്ങളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു എന്നു വ്രണചിന്തകന്മാർ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഇതി കേരളദേശഭാഷയായ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ സദ്യോവ്രണ
നിദാനം സമാപ്തം.

ഭഗ്നനിദാനം.

---

൧. ഭഗ്നം സമാസാദ്ദ്വിവിധം ഹുതാശ
കാണ്ഡേ ച സന്ധൌ ച ഹി തത്ര സന്ധൌ
ഉൽപിഷ്ടവിശ്ലിഷ്ടവിവർത്തിതഞ്ച
തിര്യഗ്ഗതം ക്ഷിപ്തമധശ്ച ഷഡ്വിധം.

ഭഗ്നം സന്ധിഭഗ്നമെന്നും കാണ്ഡഭഗ്നമെന്നും രണ്ടുവിധമാകുന്നു. അതിൽ സന്ധിഭഗ്നത്തെ പറഞ്ഞു. [illegible] ഇവിടെ ഹുതാശ എന്ന ശബ്ദം അഗ്നിവേശനെ സംബോധന ചെയ്യുന്നു. അല്ലയോ! അഗ്നിവേശ! ഭഗ്നം കാണ്ഡഭഗ്നമെന്നും സന്ധിഭഗ്നമെന്നും സംക്ഷേപമായി രണ്ടുവിധമാകുന്നു. അതിൽ സന്ധിഭഗ്നം, ഉൽപിഷ്ടം വിശ്ലിഷ്ടം വിവർത്തിതം തിര്യഗ്ഗതം ഉൽക്ഷിപ്തം അധഃക്ഷിപ്തം എന്നിങ്ങനെ ആറുപ്രകാരമാകുന്നു.

സന്ധിഭഗ്നസാമാന്യലക്ഷണം.

൨. പ്രസാരണാകുഞ്ചനവർത്തനോഗ്രാ
രുക്സ്പർശവിദ്വേഷണമേതദുക്തം
സാമാന്യതസ്സന്ധിഗതസ്യ ലിംഗം

[illegible] സന്ധി. സന്ധിഭഗ്നത്തിന്റെ സാമാന്യലക്ഷണം മടക്കുകയും അതിൽ ഭഗ്നം [illegible] നിവൃത്തുകയും [illegible] ചെയ്യുമ്പോൾ അധികമായി വേദനയുണ്ടാക. തൊട്ടുവാനും സാധിക്കായ്ക വേദനയുണ്ടാക ഇവ ആകുന്നു.

ഭഗ്നനിദാനം (ഭാഷ)

ഉൽപിഷ്ടാദിലക്ഷണം.

ഉൽപിഷ്ടസന്ധേശ്ശ്വയഥുസ്സമന്താത്
൨. വിശേഷതോ രാത്രിഭവാ രുജാ ച
വിശ്ലിഷ്ടജേ തൌ ച രുജാ ച നിത്യം
വിവർത്തജേ പാർശ്വരുജശ്ച തീവ്രാഃ
തിര്യഗ്ഗതേ തീവ്രരുജോ ഭവന്തി.
൩. ക്ഷിപ്തേതിശൂലം വിഷമത്വമസ്ഥ്നോഃ
ക്ഷിപ്തേത്വധോ രുഗ്വിഘടനഞ്ച സന്ധേഃ

ഉൽപിഷ്ടസന്ധിക്ക ചുറ്റും നീരും വിശേഷിച്ചും രാത്രിയിൽ വേദനയും ഉണ്ടാകും; രണ്ടസ്ഥികളുടെ സന്ധികൾ തമ്മിൽ ഉരുമ്മിനില്ക്കുന്നതിന്ന ഉൽപിഷ്ടമെന്ന പേരാകുന്നു. വിശ്ലിഷ്ടസന്ധിക്ക ചുറ്റും നീരും രാത്രിയിലും പകലും വേദനയുമുണ്ടാകും. ഉൽപിഷ്ടത്തേക്കാൾ അധികമായ വേദനയുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു ഉൽപിഷ്ടസന്ധിയെക്കാൾ വിശ്ലിഷ്ടസന്ധിക്കുള്ള വിശേഷം. വിശ്ലിഷ്ടസന്ധി ശിഥിലമായിരിക്കുന്നു. രണ്ടസ്ഥികളുടെ ഉരുമ്മലാകുന്നു വിവർത്തിതം. അതിന്ന പാർശ്വഭാഗങ്ങളിൽ കഠിനമായ വേദനയുണ്ടാകും. തിര്യഗ്ഗതസന്ധിക്കും കഠിനമായ വേദനയുണ്ടാകും. ഇവിടെ ഒരു സന്ധ്യസ്ഥി സന്ധിസ്ഥാനത്തെ വിട്ട വിലങ്ങത്തിൽ നില്ക്കും. ഉൽക്ഷിപ്തത്തിന്ന അധികമായ വേദനയും അസ്ഥികൾക്ക വിഷമതയും ഉണ്ടാകും; ഇവിടെ ഒരസ്ഥിയുടെ ക്രിയ കൊണ്ടോ രണ്ടസ്ഥികളുടെ ക്രിയകൊണ്ടോ അസ്ഥികൾക്ക പരസ്പരമുള്ള ക്രമത്തിന്നു ഭംഗം സംഭവിക്കും; അധഃക്ഷിപ്തത്തിന്ന വേദനയും സന്ധിയുടെ വിഘടനവും ഭവിക്കും; ഇവിടെ അസ്ഥികൾ താഴെ പോകും.

കാണ്ഡഭഗ്നം.

കാണ്ഡേ തു കർക്കടകാശ്വകർണ്ണ
വിചൂർണ്ണിതം പിച്ചിതമസ്ഥിഛല്ലി
൪. കാണ്ഡേഷു ഭഗ്നം ഹ്യതിപാതിതഞ്ച
മജ്ജാഗതം വാ സ്ഫുടിതഞ്ച വക്രം
ഛിന്നം ദ്വിധാ ദ്വാദശധാപി കാണ്ഡ
സ്രസ്താംഗതാശോഫരുജാതിവൃദ്ധിഃ
൫. സംപീഡ്യമാനേ ഭവതീഹ ശബ്ദഃ
സ്പർശാസഹസ്പന്ദനതോദശൂലാഃ
സർവാസ്വവസ്ഥാസു ന ശർമ്മലാഭോ
ഭഗ്നസ്യ കാണ്ഡേ ഖലു ചിഹ്നമേതത്.

ഇനി കാണ്ഡഭഗ്നത്തെപ്പറയുന്നു. കാണ്ഡഭഗ്നം, കർക്കടകം, അശ്വകർണ്ണം, വിചൂർണ്ണിതം, പിച്ചിതം, അസ്ഥിഛല്ലി, അതിപാതിതം, മജ്ജാഗതം, സ്ഫുടിതം, വക്രം, അനേകവിഭിന്നം, ബഹുവിഭിന്നം ഇങ്ങിനെ പന്ത്രണ്ടു വിധമാകുന്നു. എല്ലിന്റെ രണ്ടുഭാഗവും താണു മദ്ധ്യം പൊങ്ങി ഞണ്ടുപോലെ ഇരിക്കുന്നതു കർക്കടകം. കുതിരച്ചെവിപോലെ വിപുലമായിരിക്കുന്ന അസ്ഥിയുടെ നിർഗ്ഗമം അശ്വകർണ്ണം. പൊടിഞ്ഞ എല്ല് വിചൂർണ്ണിതം. ഒരു ശബ്ദംകൊണ്ടോ സ്പർശംകൊണ്ടോ അറിയപ്പെടുന്നതാകുന്നു. യന്ത്രിതമായും ബഹുശോഫമായുമിരിക്കുന്നതു പിച്ചിതം. തൊലിയോടുകൂടിയ എല്ല് അസ്ഥിഛല്ലി. നിശ്ശേഷമായി വിച്ഛേദിക്കുന്ന എല്ല് കാണ്ഡഭഗ്നം. എല്ല് അശേഷം മുറിഞ്ഞതു അതിപാതിതം. എല്ല് എല്ലിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ കയറി മജ്ജയിനെ പുറത്തുതള്ളുന്നതു മജ്ജാഗതം. എല്ല് അല്പാല്പമായിട്ടു വളരെ പൊടിയുന്നതു സ്ഫുടിതം. എല്ല് വളയുന്നതു വക്രം. എല്ല് അനേകപ്രകാരമായി പിളരുന്നതു അനേകവിഭിന്നം. ബഹുവിധമായി പിളരുന്നതു ബഹുവിഭിന്നം. എല്ലാ കാണ്ഡഭഗ്നത്തിന്നും അവയവങ്ങൾ ഇളകിവീഴുന്നുവോ എന്നതോന്നും. അധികമായ നീരും വേദനയുമുണ്ടാകും. ഒ

(൪൯) ഭഗ്നനിദാനം

ഭഗ്നത്തിൽ കൈകാൽ കാണ്ഡമസ്ഥിയാൽ ശബ്ദമുണ്ടാകും. തൊട്ടാൽ സഹിക്കയില്ല. വിറയലും കം അതിനേറവും ശൂലമാദിശോഫവുമുണ്ടാകും; ഇരുന്നാലും നിന്നാലും കിടന്നാലും എന്തുവേണ്ട ഒരവസ്ഥയിലും സുഖവുമുണ്ടാകയില്ല. ഇതു കാണ്ഡഭഗ്നത്തിന്റെ ലക്ഷണമാകുന്നു.

൧. ഭഗ്നകാണ്ഡമഥോദ്ദിഷ്ടം പ്രാഗതി

സമാസതോ നാമഭിസ്തുല്യം

കാണ്ഡഭഗ്നം പന്ത്രണ്ടുപ്രകാരത്തിലധികമുണ്ട്. അതു സംക്ഷേപിച്ചു പേരിനനുരൂപമായി അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൨. അല്പാശിനോനാത്മവതോ ജന്തോർവ്വാതാത്മകസ്യ ച

ഉപദ്രവൈർവ്വാ ജുഷ്ടസ്യ ഭഗ്നം കൃച്ഛ്രേണ സിദ്ധ്യതി।

അല്പമായി ഭക്ഷിക്കുക, ആത്മാവിനു ബലമില്ലാതിരിക്കുക വാതപ്രകൃതിയുള്ളവനായിരിക്കുക, ജ്വരം, വയർവീർപ്പു മലമൂത്രങ്ങൾക്കു തടവു ഇത്യാദി ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കുക, ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉള്ളവർക്കുണ്ടാകുന്ന ഭഗ്നം (ഒടിഞ്ഞ എല്ലു) കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൩. ഭിന്നം കപാലം കട്യാന്തു സന്ധിമുക്തം തഥാ ച്യുതം

ജഘനം പ്രതിപിഷ്ടഞ്ച വർജ്ജയേത്തച്ചികിത്സകഃ.

൪. അസംശ്ലിഷ്ടകപാലഞ്ച ലലാടേ ചൂർണ്ണിതഞ്ച യത്

ഭഗ്നം സ്തനാന്തരേ ശംഖപൃഷ്ഠമൂർദ്ധ്നി ച വർജ്ജയേത്.

അരപ്രദേശത്തിലെ എല്ലു ഉടഞ്ഞാൽ ആയതും സന്ധികളിലെ എല്ലു ഇളകിയാൽ ആയതും അരയുടെ മുൻഭാഗത്ത എല്ലു പൊടിഞ്ഞാൽ ആയതും വൈദ്യൻ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. തലയോടിളകി നെറ്റിയിൽ ചേരാതെയിരിക്കുന്ന തലയോടും പൊടിഞ്ഞതായ നെറ്റിയെല്ലും ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു മാറിടത്തിലും പുറത്തും ചെന്നികളിലും ശിരസ്സിന്നും ഉള്ള ഭഗ്നത്തെയും ഉപേക്ഷിക്കണം

൫. സമ്യക്സംഹിതമപ്യസ്ഥി ദുർന്ന്യാസാദ്ദുർന്നിബന്ധനാൽ

സംക്ഷോഭാദ്വാപി യദ്ഗച്ഛേദ്വിക്രിയാം തദ്വിവർജ്ജയേത്.

എല്ലു നല്ല സന്ധികളോടുകൂടിയതാണെങ്കിലും അതിനെ ശരിയായി വച്ചുകെട്ടാതെയിരുന്നാൽ അതിന്നു വികാരമുണ്ടാകും. എല്ലിന്നു ചതവു പറ്റിയാലും വികാരമുണ്ടാവും അതിനെ വരുന്നതിനെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

അസ്ഥികളുടെ വിശേഷംകൊണ്ടു

ഭഗ്നത്തിന്നും വിശേഷമുണ്ടാകുമെന്നു പറയുന്നു.

൬. തരുണാസ്ഥീനി നമ്യന്തേ ഭിദ്യന്തേ നലകാനി ച

കപാലാനി വിഭജ്യന്തേ സ്ഫുടന്തി രുചകാനി ച.

തരുണാസ്ഥി, നലകാസ്ഥി, കപാലാസ്ഥി, വലയാസ്ഥി, രുചകാസ്ഥി ഇങ്ങനെ അഞ്ചുവിധം അസ്ഥികളുണ്ട്. അവയിൽ തരുണാസ്ഥികൾ വളയുന്നു നലകാസ്ഥികൾ പിളരുന്നു. കപാലാസ്ഥികൾ പൊട്ടുന്നു. രുചകാസ്ഥികളും വലയാസ്ഥികളും സ്ഥാനത്തിൽനിന്നു ഇളകിപ്പോകുന്നു.

ഇതി കേരളദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം

മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം

ഭഗ്നനിദാനം സമാപ്തം.

നാഡീവ്രണനിദാനം

സംപ്രാപ്തി.

൧. യഃ ശോഥമാമമതിപക്വമുപേക്ഷതേഽജ്ഞോ
യോ വാ വ്രണം പ്രചുരപൂയമസാധുവൃത്തഃ
അഭ്യന്തരം പ്രവിശതി പ്രവിദാര്യ തസ്യ
സ്ഥാനാനി പൂർവ്വവിഹിതാനി തതസ്സ പൂയഃ

൨. തസ്യാതിമാത്രഗമനാദ്ഗതിരിഷ്യതേ തു
നാഡീവ യദ്വഹതി തേന മതാ തു നാഡീ

നല്ലവണ്ണം പഴുത്തിരിക്കുന്ന നീരിനെ പഴുത്തില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു കീറിക്കാതെ ഉപേക്ഷിക്കയൊ ഏറ്റവും ചലമുള്ളതും വ്രണവിരോധങ്ങളായിരിക്കുന്ന ആഹാരങ്ങളെ സേവിക്കയൊ വല്ലതെല്ലാം പഴുപ്പോടുകൂടിയ വ്രണത്തെ ഉപേക്ഷിക്കയൊ ചെയ്യുമ്പോൾ അതിന്റെ അകത്തു നിറഞ്ഞ ചലം മാംസാദിധാതുക്കളെ പൊട്ടിച്ചു അവയെ കീറിച്ചു ഉള്ളിൽ ചെല്ലുന്നു; അളവധികമായി ഗമിക്ക ഹേതുവായിട്ടു അതിന്നു ഗതിയെന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു. ഉള്ളിൽ സുഷിരമുള്ളതായ നാഡി എന്നപോലെ വഹിക്കനിമിത്തം അതിനെ നാഡിയെന്നു പറയുന്നു

നാഡീവ്രണസംഖ്യ

ദോഷൈസ്ത്രിഭിർഭവതി സാ പൃഥഗേകശശ്ച
സമ്മൂർച്ഛിതൈരപി ച ശല്യനിമിത്തതോഽന്യാ.

നാഡീവ്രണം വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും ശല്യംകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ അഞ്ചു വിധമാകുന്നു.

വാതനാഡീവ്രണലക്ഷണം.

൩. തത്രാനിലാത്പരുഷസൂക്ഷ്മമുഖീ സശൂലാ
ഫേനാനുവിദ്ധമധികം സ്രവതി ക്ഷപായാം

വാതംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന നാഡീവ്രണം പരുഷമായിട്ടും ചെറിയ മുഖത്തോടും വേദനയോടും നുരയോടുംകൂടിയും ചലം സ്രവിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും. രാത്രിയിൽ അധികമായി ചലം സ്രവിക്കും.

പിത്തനാഡീവ്രണലക്ഷണം.

പിത്താത്തൃഷാജ്വരകരീ പരിദാഹയുക്താ
പീതം സ്രവത്യധികമുഷ്ണമഹസ്സു ചാപി

പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന നാഡീവ്രണത്തിന്നു തണ്ണീർദാഹവും പനിയും ചുട്ടുനീറ്റലും ഉണ്ടാകും. മഞ്ഞളിച്ചും ചൂടോടുകൂടിയുമിരിക്കുന്ന ചലം അതിൽനിന്നൊഴുകും. പകലധികമായുമൊഴുകും.

കഫനാഡീവ്രണലക്ഷണം.

൪. ജ്ഞേയാ കഫാദ്ബഹുഘനാർജ്ജുനപിച്ഛിലാസ്രാ
സ്തബ്ധാ സകണ്ഡുരരുജാ രജനീപ്രവൃദ്ധാ

കഫംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന നാഡീവ്രണത്തിന്നു കട്ടിയുള്ളതും വെളുത്തതും പശപോലെയും ഇരിക്കുന്ന ചലം അതിൽനിന്നൊഴുകും. സ്തംഭിച്ചിട്ടും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും വേദനയോടുകൂടാതെയുമിരിക്കും. രാത്രിയിൽ അധികം ചലം ഒലിക്കും.

സന്നിപാതനാഡീവ്രണലക്ഷണം.

ദാഹജ്വരശ്വാസനമൂർച്ഛനവക്ത്രശോഷാ
യസ്യാം ഭവന്ത്യഭിഹിതാനി ച ലക്ഷണാനി

(൪൩) നാഡീവ്രണനിദാനം

൯. താഭിൎദോഷൈൎവാതപിത്തകഫപ്രകോപാൽ
ഘോരാമസുക്ഷയകരീമിവകാലരാത്രിം

സന്നിപാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന നാഡീവ്രണത്തിങ്കൽ ചുട്ടും പനിയും ശ്വാസവും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു തളൎച്ചയും വായ്വരൾച്ചയും മുമ്പു മൂന്നു നാഡീവ്രണങ്ങൾക്കു പറയപ്പെട്ട ലക്ഷണങ്ങളും ഉണ്ടാകും. അതു വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ കോപംഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതായാൽ ഘോരയായി മരണകാരിണിയായിരിക്കുന്ന കാളരാത്രി (യമഭഗിനി) ആകുന്നു എന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ശല്യനാഡീവ്രണലക്ഷണം.

നഷ്ടംകഥംചിദനുമാൎഗ്ഗമുദീരിതേഷു
സ്ഥാനേഷുശല്യമചിരേണഗതിംകരോതി
൰. സാഫേനിലംമഥിതമുഷ്ണമസൃഗ്വിമിശ്രം
സ്രാവംകരോതിസഹസാസരുജംചനിത്യം.

പറയപ്പെട്ട സ്ഥാനങ്ങളിൽ ഏറ്റിരിക്കുന്ന മുള്ളു കൊമ്പു ഇരിമ്പു മുതലായ ശല്യങ്ങളെ പറിച്ചെടുക്കാതെ ഇരുന്നാൽ അവ ഉള്ളിൽകിടന്നു നാഡീവ്രണത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതാകുന്നു ശല്യനാഡീവ്രണം; അതിൽനിന്നു നുരയോടും ചൂടോടും രക്തത്തോടും കൂടിയ ചലം കൂടക്കൂടെ ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കും എപ്പോഴും വേദനയും ഉണ്ടാകും.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

നാഡീത്രിദോഷപ്രഭവാനസിദ്ധ്യേ
ച്ഛേഷാശ്ചതസ്രഃഖലുയത്നസാദ്ധ്യാഃ

സന്നിപാതനാഡീവ്രണം അസാദ്ധ്യവും ശേഷമുള്ള നാലു നാഡീവ്രണങ്ങളും യത്നസാദ്ധ്യങ്ങളുമാകുന്നു.

ഇതി കേരളദേശികകൃതെ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനെ നാഡീവ്രണനിദാനം
സമാപ്തം.

ഭഗന്ദരനിദാനം.

ഭഗന്ദരത്തിന്റെ പൂൎവ്വരൂപമായപിടക.

൧. ഗുദസ്യദ്വ്യംഗുലേക്ഷേത്രേ പാൎശ്വതഃപിടകാൎത്തികൃൽ
ഭിന്നാഭഗന്ദരോജ്ഞേയഃ സചപഞ്ചവിധോമതഃ

മലദ്വാരത്തിന്റെ രണ്ടംഗുലം മേൽ ഒരു കുരുവുണ്ടാകും. അതു വളരെ വേദനയോടു കൂടിയിരിക്കും. പൊട്ടിയാൽ അതിനു ഭഗന്ദരമെന്നുപേർ. ആയതു പൊട്ടുന്നതിനുമുമ്പേ അതിനെ ഭഗന്ദരമെന്നു പറയുമാറില്ല. അപ്പോൾ കുരു എന്നുതന്നെ അതിനെക്കുറിച്ചു പറയുന്നു അതു അഞ്ചുവിധമുണ്ട്.

വാതഭഗന്ദരലക്ഷണം.

൨. കഷായരൂക്ഷൈരതികോപിതോനില
സ്ത്വപാനദേശേ പിടകാംകരോതിയാം
ഉപേക്ഷണാൽപാകമുപൈതിദാരുണം
രുജാചഭിന്നാരുണ ഫേനവാഹിനീ
൩. തത്രാഗമോമൂത്രപുരീഷരേതസാം
വ്രണൈരനേകൈശ്ശതപോനകംവദേൽ

ഭഗന്ദരനിദാനം (തുടർച്ച)

ചവർപ്പും രൂക്ഷങ്ങളുമായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ സേവിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു വായു കോപിച്ചു ഗുദസ്ഥാനത്തിങ്കൽ പിടകയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അവിടെ ചികിത്സിക്കാതെ ഉപേക്ഷചെയ്താൽ അതു പഴുത്തുപൊട്ടി വേദനയെ ഉണ്ടാക്കും. അതിൽനിന്നും പതഞ്ഞിരിക്കുന്നതോടുകൂടിയ ചലമൊഴുകും. അനേകം ദ്വാരങ്ങളുണ്ടാകും. അവയിൽക്കൂടി മൂത്രം, മലം, ശുക്ലം ഇവ പുറപ്പെടും. ഇതു അരിപ്പുകപോലെ ഇരിക്കുന്നതിനാൽ ഇതിനു ശതപോനകമെന്നു പേർ പറയപ്പെടുന്നു.

പിത്തഭഗന്ദരലക്ഷണം.

പ്രകോപണൈഃ പിത്തമതിപ്രകോപിതം
കരോതി രക്താം പിടകാം ഗുദാശ്രിതാം
൪. തദാശുപാകാ ഹിമപൂതിവാഹിനീം
ഭഗന്ദരം ഹ്യുഷ്ട്രശിരോധരം വദേത്.

പിത്തകോപകരങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളെ സേവിക്കുക ഹേതുവായിട്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന പിത്തം ഗുദത്തിങ്കൽ ചുവന്ന കുരുവിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതു വേഗത്തിൽ പഴുത്തു പൊട്ടി ചൂടുള്ളതായ പഴുപ്പിന്റെ ഗന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. ഒട്ടകത്തിന്റെ കഴുത്തുപോലെ മേല്പോട്ടുയർന്നിട്ടും കീഴ്പോട്ടു കുനിഞ്ഞിട്ടും ഇരിക്കുന്നതാകയാൽ ഇതിനു ഉഷ്ട്രശിരോധരമെന്നു പേർ.

കഫഭഗന്ദരലക്ഷണം.

൫. കണ്ഡൂയനോ ഘനസ്രാവീ കഠിനോ മന്ദവേദനഃ
ശ്വേതാവഭാസഃ കഫജഃ പരിസ്രാവീ ഭഗന്ദരഃ

കഫംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ഭഗന്ദരം ചൊറിച്ചിലോടും കൊഴുത്തതായ ജലത്തിന്റെ സ്രാവത്തോടുകൂടിയും കടുത്തും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും വെളുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. വളരെ കൊഴുത്തവെള്ളം സ്രവിക്കയാൽ ഇതിനു പരിസ്രാവിയെന്നു പേർ.

സന്നിപാതഭഗന്ദരലക്ഷണം.

൬. ബഹുവർണ്ണരുജാസ്രാവാ പിടകാ ഗോസ്തനോപമാ
ശംബൂകാവർത്തവന്നാഡീ ശംബൂകാവർത്തകോ മതഃ

സന്നിപാതംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ഭഗന്ദരം മേല്പറയപ്പെട്ട മൂന്നുവക ദോഷങ്ങളുടെ നിറത്തോടും വേദനയോടും സ്രാവത്തോടുംകൂടിയും ഇരിക്കും. കുരുക്കളൊക്കെയും പശുവിന്റെ മുലപോലെ ഇരിക്കും. ഞവുണിയുടെ ചുഴിപോലെയിരിക്കുന്ന ചുഴിയോടുകൂടിയതാകയാൽ ഇതിനു ശംബൂകാവർത്തമെന്നു പേർ.

ആഗന്തുഭഗന്ദരലക്ഷണം.

൭. ക്ഷതാദ്ഗതിഃ പായുഗതാ വിവർദ്ധതേ
ഹ്യുപേക്ഷണാത്സ്യുഃ ക്രിമയോ വിദാര്യതേ
പ്രകുർവ്വതേ മാർഗ്ഗമനേകധാ മുഖൈർ
വ്രണൈസ്തമുന്മാർഗ്ഗി ഭഗന്ദരം വദേത്

മുള്ള്, എല്ല്, മുതലായവ ചവയ്ക്കാതെ ഗുദമാർഗ്ഗത്തിൽ ചെന്നുതറച്ചിട്ടു അവിടെ മുറിവിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ ഉപേക്ഷിച്ചാൽ ആ മുറിവു ഗുദംവരെ ചെല്ലും. പിന്നെ അതിൽ ക്രിമികൾ ഉണ്ടായി പിളർന്നു അനേകം ദ്വാരങ്ങളോടും വ്രണങ്ങളോടുംകൂടിയ മാർഗ്ഗത്തെ ഉണ്ടാക്കും. ആ മാർഗ്ഗത്തിൽക്കൂടി മലമൂത്രങ്ങൾ പോകുന്നതിനാൽ ഈ ഭഗന്ദരത്തിനു ഉന്മാർഗ്ഗിയെന്നു പേരുണ്ടായി.

സാധ്യാസാധ്യലക്ഷണം.

൮. ഘോരാസ്സാധയിതും ദുഃഖാ സ്സർവ്വ ഏവ ഭഗന്ദരാഃ
തേഷ്വസാധ്യസ്ത്രിദോഷോത്ഥഃ ക്ഷതജശ്ച വിശേഷതഃ

(൪൭) ഉപദംശനിദാനം

വാതമൂത്രപുരീഷാണി ക്രിമയശ്ശുക്രമേവ ച
ഭഗന്ദരാൽപ്രവർത്തന്തേ നാശയന്തി തമാതുരം

ഭഗന്ദരങ്ങളെല്ലാം ഭയങ്കരങ്ങളും ദുഃഖസാദ്ധ്യങ്ങളുമാകുന്നു. അവയിൽ സന്നിപാതഭഗന്ദരം അസാദ്ധ്യംതന്നെ. ആഗന്തുഭഗന്ദരം വിശേഷിച്ചു അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. വായു, മൂത്രം, മലം, കൃമികൾ ശുക്ലം ഇവ ഭഗന്ദരത്തിൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്നതായാൽ ആ രോഗി മരിക്കും.

ഇതി കേരളദേശികൃതെ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ഭഗന്ദരനിദാനം
സമാപ്തം.

ഉപദംശനിദാനം.

൧. ഹസ്താഭിഘാതാന്നഖദന്തപാതാ
ദധാവനാദത്യുപസേവനാദ്വാ
യോനിപ്രദോഷാച്ച ഭവന്തി ശിശ്നേ
പഞ്ചോപദംശാ വിവിധോപചാരൈഃ

കൈകൊണ്ടു പിടിച്ചു പഴുപ്പിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും നഖദന്തങ്ങൾ പതിക്ക ഹേതുവായിട്ടും കഴുകായ്കയാലും അധികമായി സ്ത്രീസേവ ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും നീണ്ടിട്ടും പരപരത്തുള്ള യോനിരോഗങ്ങളോടു കൂടിയ സ്ത്രീകളുമായും ... കൂടിയുള്ള ... കഴുകുക ഹേതുവായിട്ടും ... പരിഗ്രഹിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും ലിംഗത്തിങ്കൽ അഞ്ചുവിധം ഉപദംശങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു.

വാതോപദംശലക്ഷണം.

൨. സതോദഭേദൈഃ സ്ഫുരണൈഃ സകൃഷ്ണൈഃ
സ്ഫോടൈർവ്യവസ്യേൽ പവനോപദംശം

വാതജമായിരിക്കുന്ന ഉപദംശത്തിന്റെ ലക്ഷണം ലിംഗത്തിന്മേൽ കുത്തിനോവുക, പിളർന്നനോവുക, പൊരുപൊരുക്ക, തരിപ്പു, കറുത്തനിറത്തോടുകൂടിയ പൊള്ളലുകൾ ഇവയാകുന്നു.

പിത്തോപദംശത്തിന്റെയും രക്തോപദംശത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

പീതൈർബ്ബഹുക്ലേദയുതൈഃ സദാഹൈഃ
പിത്തേന രക്താൽപിശിതാവഭാസൈഃ
൩. സ്ഫോടൈസ്സകൃഷ്ണൈ രുധിരംസ്രവന്തം
രക്താത്മകം പിത്തസമാനലിംഗം

പിത്തജമായ ഉപദംശത്തിനു മഞ്ഞളിച്ചും വളരെ നനവോടും ചുട്ടുനീറ്റലോടുകൂടിയും ഇരിക്കുന്ന പൊള്ളലുകൾ ഉണ്ടാകും. രക്തജമായ ഉപദംശത്തിനു മാംസംപോലെ ചുവന്നും കറുത്തുമിരിക്കുന്ന പൊള്ളലുകൾ ഉണ്ടാകും. രക്തം സ്രവിക്കും പിത്തോപദംശത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളും കാണും.

കഫോപദംശലക്ഷണം

സകണ്ഡുരൈശ്ശോഫയുതൈർമ്മഹദ്ഭിഃ
ശുക്ലൈർഘനൈസ്സ്രാവയുതൈഃ കഫേന

കഫജമായ ഉപദംശത്തിനു ചൊറിച്ചിലോടും വീക്കത്തോടുംകൂടിയും വലുതായും വെളുത്തു കനത്തുമിരിക്കുന്ന പൊള്ളലുകൾ ഉണ്ടാകും. അവയിൽക്കൂടി ചലവുമൊലിക്കും.

സന്നിപാതോപദംശലക്ഷണം.

൧. നാനാവിധസ്രാവരുജോപപന്ന
മത്യുഗ്രസർവ്വാകൃതിരുപദംശം

സന്നിപാതജമായ ഉപദംശത്തിന്ന മുന്നദോഷങ്ങളുടേയും ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഉപദംശങ്ങൾക്ക പറയപ്പെട്ട സ്രാവവും വേദനയുമുണ്ടാകും. ഈ ഉപദംശം അസാദ്ധ്യമാണെന്ന പറയുന്നു.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

വിശീർണ്ണമാംസം കൃമിഭിഃ പ്രദിഗ്ദ്ധം
മുഷ്കാവശേഷം പരിവർജ്ജയേച്ച
൨. സഞ്ജാതമാത്രേ ന കരോതി മൂഢഃ
ക്രിയാം നരോ യോ വിഷയേ പ്രസക്തഃ
കാലേന ശോഥഃ കൃമിദാഹപാകൈ
ർവ്വിശീർണ്ണശിശ്നോ മ്രിയതേ സ തേന

ഉപദംശമുള്ളവന്റെ ലിംഗത്തിലുള്ള മാംസം ചീഞ്ഞുപോകയോ കൃമികൾ ബാധിച്ചുപോകയോ വൃഷണം മാത്രം ശേഷിക്കയോ ചെയ്യുകിൽ അവനെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതാകുന്നു. യാതൊരുത്തൻ ഉപദംശം ഉണ്ടായ ഉടനെ ജ്ഞാനശൂന്യനായിട്ടും വിഷയസക്തനായിട്ടും അതിന്ന തക്കതായ ചികിത്സയെ ചെയ്യാതിരിക്കുന്നുവോ അവൻ കാലക്രമംകൊണ്ട നീര്, കൃമി, ചുട്, പഴുപ്പ് ഇവയാൽ നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ ലിംഗത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട മരിക്കുന്നു.

ലിംഗാർശോലക്ഷണം.

അങ്കുരൈരിവ സഞ്ജാതൈ രുപര്യുപരി സംസ്ഥിതൈഃ
ക്രമേണ ജായതേ വർത്തി സ്താമ്രചൂഡശിഖോപമാ
൩. കോശസ്യാഭ്യന്തരേ സന്ധൗ സർവ്വസന്ധിഗതാപി വാ
സവേദനാ പിച്ഛിലാ ച ദുശ്ചികിത്സ്യാ ത്രിദോഷജാ
൪. ലിംഗവർത്തിരിതി ഖ്യാതാ ലിംഗാർശ ഇതി ചാപരേ.

മാംസാങ്കുരങ്ങൾ മേല്ക്കുമേൽ കോഴിപ്പൂപോലെ ക്രമേണ ഉണ്ടാകും. അതു ലിംഗത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിലുള്ള സന്ധിയിലോ എല്ലാസന്ധിയിലോ ആയിരിക്കും. വേദനയും പഴുപ്പുമുണ്ടാകും; ത്രിദോഷജമാകയാൽ ചികിത്സകൊണ്ട ശമിപ്പിക്കുന്നതിന്ന വളരെ പ്രയാസമാകുന്നു. അതിനെ ലിംഗവർത്തിയെന്ന പറയുന്നു. ചിലർ ലിംഗാർശസ്സെന്നും പറയുന്നു.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ഉപദംശനിദാനം
സമാപ്തം.

ശൂകദോഷനിദാനം.

---

൧. അക്രമം ശേഫസോ വൃദ്ധിം യോഭിവാഞ്ഛതി മൂഢധീഃ
വ്യാധയസ്തസ്യ ജായന്തേ ദശ ചാഷ്ടൗ ച ശൂകജാഃ

യാതൊരുത്തൻ മൂഢബുദ്ധിയായിട്ട ഡിണ്ടക ജന്തുക്കളെയോ തീക്ഷ്ണദ്രവ്യങ്ങളെയോ അരച്ചു ലിംഗത്തിന്മേൽ തേച്ചു ലിംഗത്തിന്ന ക്രമത്തിലധികം വണ്ണമുണ്ടാകണമെന്ന ഇച്ഛിക്കുന്നുവോ അവന്ന ശൂകദോഷമെന്ന പറയുന്ന പതിനെട്ട വ്യാധികളുണ്ടാകുന്നു

(൫൦) ശൂകദോഷനിദാനം

സർഷപികാലക്ഷണം.

൧. ഗൌരസർഷപസംസ്ഥാനാ ശൂകദുർഭഗ്നഹേതുകാ
പിടകാ ശ്ലേഷ്മവാതാഭ്യാം ജ്ഞേയാ സർഷപികാ തു സാ

ശൂകങ്ങളായിരിക്കുന്ന ജലജന്തുക്കളെ അറച്ചു ലിംഗത്തിൽ തേക്കുന്നതിനാൽ കഫവാതങ്ങൾ നിമിത്തം ലിംഗത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിലോ ബഹിർഭാഗത്തിലോ വെളുത്ത കടുകുപോലെ കുരുക്കളുണ്ടാകും അതിനു സർഷപികാ എന്നു പേർ.

അഷ്ഠീലികാലക്ഷണം.

൨. കഠിനാ വിഷമാ ഭുഗ്നാ വായുനാഷ്ഠീലികാ ഭവേൽ

വാതം ഹേതുവായിട്ടു പരുപരുത്തിട്ടും ഏറക്കുറവായും വളഞ്ഞിട്ടും ഇരിക്കുന്ന കുരുക്കളുണ്ടാകും അതിനു അഷ്ഠീലിക എന്നു പേർ.

ഗ്രഥിതലക്ഷണം.

ശൂകൈസ്തു പൂരിതം ശശ്വൽ ഗ്രഥിതം നാമ തൽ കഫാൽ

കഫം ഹേതുവായിട്ടു ലിംഗം ശൂകങ്ങളെക്കൊണ്ടു എല്ലായ്പോഴും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്നു തോന്നുന്നതിനു ഗ്രഥിതമെന്നു പേർ.

കുംഭികാലക്ഷണം.

൩. കുംഭികാ രക്തപിത്തോത്ഥാ ജാംബവാസ്ഥിനിഭാശുഭാ

രക്തപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു ഞാവൽപ്പഴത്തിന്റെ അകത്തുള്ള കുരുക്കൾപോലെ കറുത്ത കുരുക്കളുണ്ടാകും അതിനു കുംഭികയെന്നു പേർ.

അലജീലക്ഷണം.

അലജീം മേഹവദ്വിദ്യാൽ യഥാപ്രോക്താം വിചക്ഷണഃ

അലജി എന്ന കുരുവിനു പ്രമേഹനിദാനത്തിൽ പറഞ്ഞ അലജിയുടെ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടാകുമെന്നു വൈദ്യന്മാർ അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

മൃദിതലക്ഷണം.

൪. മൃദിതം പീഡിതം യത്തു സംരബ്ധം വാതകോപതഃ

ശൂകപ്രയോഗാനന്തരം ലിംഗത്തെ കൈകൊണ്ടു അതിയായി മർദ്ദിക്കയോ പീഡിക്കയോ ചെയ്താൽ വാതകോപിച്ചു ലിംഗത്തിന് നീരുണ്ടാകും അതിനു മൃദിതമെന്നു പേർ.

സമ്മൂഢപിടകാലക്ഷണം.

പാണിഭ്യാം ഭൃശസംമൂഢേ സംമൂഢപിടകാ ഭവേൽ

രണ്ടു കൈകൾകൊണ്ടും ലിംഗത്തെ അധികമായി മർദ്ദിക്കുന്നതിനാൽ വാതകോപം ഹേതുവായിട്ടു അതിനു കുരുവുണ്ടാകും; അതിനു സമ്മൂഢപിടക എന്നു പേർ.

അവമന്ഥലക്ഷണം.

൫. ദീർഘാ ബഹ്വ്യശ്ച പിടകാ ദീര്യന്തേ മധ്യതസ്തു യാഃ
സോവമന്ഥഃ കഫാസൃഗ്ഭ്യാം വേദനാരോമഹർഷകൃൽ.

കഫരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു നീളത്തിൽ അനേകം കുരുക്കൾ ഉണ്ടാകയും അവയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ വിള്ളുകയും വേദനയുണ്ടാകയും രോമഹർഷമുണ്ടാകയും ചെയ്യുന്നതിനു അവമന്ഥമെന്നു പേർ.

പുഷ്കരികാലക്ഷണം.

൬. പിടകാ പിടകൈഃ സൂക്ഷ്മൈഃ പിത്തശോണിതസംഭവാ
പത്മകർണ്ണികസംസ്ഥാനാ ജ്ഞേയാ പുഷ്കരികാ തു സാ.

പിത്തരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു താമരപ്പൂവിന്റെ നടുവിലുള്ള മൊട്ടുപോലെ അനേകം കുരുക്കളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടുള്ള കുരുവിനു പുഷ്കരിക എന്നു പേർ.

സ്പർശഹാനിലക്ഷണം.

൯. സ്പർശഹാനിന്തുജനയേൽ ശോണിതംശൂകദൂഷിതം

ലിംഗത്തിന്ന ബലമുണ്ടാവാനായിട്ടു വിഷശൂകങ്ങളെ തേച്ചാൽ അവിടെ രക്തം ദുഷിച്ചിട്ടു തൊട്ടാൽ അറിവില്ലായ്മയെ ഉണ്ടാക്കും അതിന്ന സ്പർശഹാനി എന്ന പേർ.

ഉത്തമാലക്ഷണം.

മുൽഗമാഷോപമാരക്താ രക്തപിത്തോത്ഭവാതുയാ

൧൦. വ്യാധിരേഷോത്തമാനാമ ശൂകാജീർണ്ണനിമിത്തജഃ

പിന്നെയും പിന്നെയും ശൂകങ്ങളെ തേച്ചു ലേപനം ചെയ്താൽ രക്തപിത്തങ്ങൾ കോപിച്ചു ഉഴുന്നിന്റെയോ ചെറുപയറിന്റെയോ ആകൃതിപോലെ ഇരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടു കൂടിയും ചുവന്നുമിരിക്കുന്ന കുരുക്കളെ ഉണ്ടാക്കും.

ശതപോനകലക്ഷണം.

ഛിദ്രൈരണുമുഖൈർല്ലിംഗം ചിതംയസ്യസമന്തതഃ

൧൧. വാതശോണിതജോവ്യാധി സ്സജ്ഞേയശ്ശതപോനകഃ

വാതരക്തങ്ങൾ കോപിച്ചു ലിംഗത്തിൽ വളരെ സുഷിരങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും അവിടെ ലിംഗം ദ്വാരം സുഷിരങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിരിക്കും അതിന്ന ശതപോനകമെന്ന പേർ.

ത്വക്പാകലക്ഷണം.

വാതപിത്തകൃതോജ്ഞേയ സ്ത്വക്പാകോജ്വരദാഹവാൻ

വാതപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു ലിംഗത്തിന്റെ തൊലി പഴുക്കും. ജ്വരവും ചുടുമുണ്ടാകും. അതിന്ന ത്വക്പാകമെന്ന പേർ.

ശോണിതാർബ്ബുദലക്ഷണം.

൧൨. കൃഷ്ണൈസ്ഫോടൈസ്സരക്തൈശ്ച പിടകാഭിശ്ചപീഡിതം

യസ്യവാസ്തുരുജശ്ചോഗ്രാ ജ്ഞേയന്തച്ഛോണിതാർബ്ബുദം

ലിംഗം കറുത്തിരിക്കുന്ന പൊള്ളുകളോടും ചുവന്നിരിക്കുന്ന കുരുക്കളോടും പീഡിക്കപ്പെട്ടിരിക്കും. വാസ്തുവിന്നു വേദനയുണ്ടാകും. അതിന്ന രക്താർബ്ബുദമെന്ന പേർ.

മാംസാർബ്ബുദലക്ഷണം.

൧൩. മാംസദോഷേണജാനീയാ ദർബ്ബുദംമാംസസംഭവം

മാംസത്തിന്റെ ദോഷം ഹേതുവായിട്ടു മാംസാർബ്ബുദമുണ്ടാകുമെന്ന അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

മാംസപാകലക്ഷണം.

ശീര്യന്തേയസ്യമാംസാനി യസ്യസർവ്വാശ്ചവേദനാഃ

൧൪. വിദ്യാത്തമ്മാംസപാകന്തു സർവ്വദോഷകൃതംഭിഷക്.

ലിംഗത്തിലെ മാംസം പഴുത്തു ചീഞ്ഞടർന്നുപോകയും വേദനയുണ്ടാവുകയും; പിളർനോവു കുത്തിനോവു തുടങ്ങിയ സകല വേദനകളുണ്ടാവുകയും ചെയ്യും. വാതപിത്തകഫങ്ങൾ നിമിത്തമായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഈ രോഗത്തിന്ന മാംസപാകമെന്ന പേർ.

വിദ്രധിലക്ഷണം.

വിദ്രധിംസന്നിപാതേന യഥോക്തമഭിനിർദ്ദിശേത്

വിദ്രധി സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. അതിന്റെ ലക്ഷണം വിദ്രധിനിദാനത്തിൽ പറഞ്ഞ സന്നിപാതവിദ്രധിയുടെ ലക്ഷണംപോലെയാകുന്നു.

തിലകാലകലക്ഷണം.

൧൫. കൃഷ്ണാനിചിത്രാണ്യഥവാ ശൂകാനിസവിഷാണിവാ

പാതിതാനിപചന്ത്യാശു മേഢ്രന്നിരവശേഷതഃ

൧൭. കാലാനി ശൂകാമാംസാനി ശീര്യന്തേയസ്യദേഹിനഃ
സന്നിപാതസമുത്ഥാംസ്താൻ താൻവിദ്യാത്തിലകാളകാൻ.

കറുത്തിട്ടോ നാനാവർണ്ണങ്ങളായിട്ടോ ഇരിക്കുന്ന വിഷദ്രവ്യങ്ങളെ ലേപനംചെയ്കയാൽ വാതപിത്തകഫങ്ങൾ കോപിച്ച ലിംഗത്തെ ആകെ പഴുപ്പിക്കയും അത ഹേതുവായിട്ട ലിംഗത്തിലെ മാംസങ്ങൾ കറുത്ത കൊഴിഞ്ഞുപോകയും ചെയ്യും. ഇതിന്ന കറുത്ത എള്ളിനോട സാദൃശ്യമുണ്ടാകയാൽ തിലകാളകം എന്ന പേരുണ്ടായി.

അസാദ്ധ്യശൂകദോഷം.

൧൮. തത്രമാംസാർബ്ബുദംയച്ച മാംസപാകശ്ചയഃ സ്മൃതഃ
വിദ്രധിശ്ചനസിദ്ധ്യന്തി യേചസ്യുസ്തിലകാലകാഃ

ഈ പറഞ്ഞ രോഗങ്ങളിൽവെച്ച മാംസാർബ്ബുദവും മാംസപാകവും വിദ്രധിയും തിലകാലകവും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

ഇതി കേരളഭാഷാടികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ ശൂകദോഷനിദാനം
സമാപ്തം.

കുഷ്ഠനിദാനം.

൧. വിരോധീന്യന്നപാനാനി ദ്രവസ്നിഗ്ദ്ധഗുരൂണിച
ഭജതാമാഗതാംഛർദ്ദിം വേഗാംശ്ചാന്യാൻപ്രതിഘ്നതാം
൨. വ്യായാമമതിസന്താപ മതിഭുക്താനിഷേവിണാം
ഘർമ്മശ്രമഭയാർത്താനാം ദ്രുതംശീതാംബുസേവിനാം
൩. അജീർണ്ണാദ്ധ്യശിനാംചൈവ പഞ്ചകർമ്മാപചാരിണാം
നവാന്നദധിമത്സ്യാതി ലവണാമ്ലനിഷേവിണാം
൪. മാഷമൂലകപിഷ്ടാന്ന തിലക്ഷീരഗുഡാശിനാം
വ്യവായംചാപ്യജീർണ്ണേന്നേ നിദ്രാഞ്ചഭജതാംദിവാ
൫. വിപ്രാൻഗുരൂൻധർഷയതാം പാപംകർമ്മചകുർവ്വതാം
വാതാദയസ്ത്രയോദുഷ്ടാ സ്ത്വഗ്രക്തംമാംസമംബു ച
൬. ദൂഷയന്തിസകുഷ്ഠാനാം സപ്തകോദ്രവ്യസംഗ്രഹഃ
അതഃകുഷ്ഠാനിജായന്തേ സപ്തചൈകാദശൈവച.

വിരോധമുള്ള അന്നപാനങ്ങളെയും ദ്രവങ്ങളേയും സ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളേയും ഗുരുക്കളായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളേയും സേവിക്കുന്നവർക്കും; ഛർദ്ദിയെ തടുക്കുന്നവർക്കും; മററുള്ള മലമൂത്രാദികളുടെ വേഗത്തെ തടുക്കുന്നവർക്കും; അധികമായി ഉണ്ടിട്ട അതിവ്യായാമം ചെയ്കയോ അതിയായി സന്താപിക്കയോ ചെയ്യുന്നവർക്കും വെയിൽകൊണ്ടോ ശ്രമംകൊണ്ടോ ഭയംകൊണ്ടോ പാരവശ്യം ഉണ്ടായ ഉടനെ പച്ചവെള്ളം കുടിക്കുന്നവർക്കും; അപക്വമായ സാധനത്തെ ഭക്ഷിക്കുന്നവർക്കും; അധികമായി ഭക്ഷിക്കുന്നവർക്കും വമനവിരേചനാദികർമ്മങ്ങളിൽ അഭ്യംഗനാദിവിധിക്രമത്തെയും അതിവ്യായാമം മുതലായ മിഥ്യാവിഹാരത്തെയും ചെയ്യുന്നവർക്കും പുത്തരിച്ചോറ, തൈര്, മത്സ്യം, ഉപ്പ്, പുളി ഇവയെ അധികമായി ഭക്ഷിക്കുന്നവർക്കും; ഉഴുന്ന, മുള്ളങ്കി, അരിമാവ, എള്ള, പാൽ, ശർക്കര ഇവയെ ഭക്ഷിക്കുന്നവർക്കും; ഭക്ഷിച്ചിട്ട അന്നം ദഹിക്കുന്നതിന്നുമുമ്പ മൈഥുനം ചെയ്യുന്നവർക്കും; പകൽ ഉറങ്ങുന്നവർക്കും ബ്രാഹ്മണരെയും ഗുരുക്കന്മാരെയും നിന്ദിക്കുന്നവർക്കും; പാപകർമ്മം ചെയ്യുന്നവർക്കും; വാതപിത്തകഫങ്ങൾ ദുഷിച്ചിട്ട തൊലിയേയും രക്തത്തേയും മാംസത്തേയും ജലത്തേയും ദുഷിപ്പി

൮൬- ഇവ ഹേതുവായിട്ട പതിനെട്ടുവക കുഷ്ഠങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അവയിൽ ഏഴു മഹാകുഷ്ഠങ്ങളും പതിനൊന്നു ക്ഷുദ്രകുഷ്ഠങ്ങളുമാകുന്നു.

൧. കുഷ്ഠാനി സപ്തധാ ദോഷൈഃ പൃഥഗ്ദ്വന്ദ്വൈസ്സമാഗതൈഃ
സർവ്വേഷ്വപി ത്രിദോഷേഷു വ്യപദേശോധികത്വതഃ

കുഷ്ഠങ്ങൾ വാതം ഹേതുവായിട്ടും, പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും, കഫം ഹേതുവായിട്ടും, വാതപിത്തം ഹേതുവായിട്ടും, വാതകഫം ഹേതുവായിട്ടും, കഫപിത്തം ഹേതുവായിട്ടും, വാതപിത്തകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടും, ഉണ്ടാകുന്നവയാകയാൽ ഏഴുപ്രകാരമാകുന്നു. എല്ലാകുഷ്ഠങ്ങളും മൂന്നുദോഷങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു കോപിക്കനിമിത്തമായിട്ടുതന്നെ ഉത്ഭവിക്കുന്നു. എങ്കിലും മൂന്നുദോഷങ്ങളിൽ ഒരോന്നിൻെറ ആധിക്യത്തിൽ വാതകുഷ്ഠം, പിത്തകുഷ്ഠം, കഫകുഷ്ഠം ഇങ്ങിനെയും ഈ രണ്ടുദോഷങ്ങളുടെ ആധിക്യത്തിൽ വാതപിത്തകുഷ്ഠം, വാതകഫകുഷ്ഠം, പിത്തകഫകുഷ്ഠം ഇങ്ങിനെയും വ്യവഹാരമുണ്ട്.

കുഷ്ഠത്തിൻെറ പൂർവ്വരൂപം.

൨. അതിശ്ലക്ഷ്ണഖരസ്പർശസ്വേദാസ്വേദവിവർണ്ണതാഃ
ദാഹഃകണ്ഡൂസ്ത്വചിസ്വാപസ്തോദഃകോഠോന്നതിർഭ്രമഃ

൩. വ്രണാനാമധികംശൂലം ശീഘ്രോല്പത്തിശ്ചിരസ്ഥിതിഃ
രൂഢാനാമപിരൂക്ഷത്വം നിമിത്തേല്പേപികോപനം

൪. രോമഹർഷോസൃജഃകാർഷ്ണ്യം കുഷ്ഠലക്ഷണമഗ്രജം

കുഷ്ഠങ്ങൾ ഉത്ഭവിക്കാൻ പോകുമ്പോൾ തൊലി ഏറ്റവും മിനുപ്പോടുകൂടുകയോ ഏറ്റവും പരുപരുപ്പോടുകൂടുകയോ ചെയ്ക- ഏറ്റവും വിയർക്ക അല്ലാ എങ്കിൽ ഒട്ടുംതന്നെ വിയർക്കാതിരിക്കുക, നിറപ്പകൾച്ചയുണ്ടാക, ചുട, ചൊറിച്ചിൽ, തരിപ്പ്, കുത്തിനോവു, തൊലി വട്ടപ്പുണ്ണുകൾകൊണ്ടു ഉയർന്നിരിക്കുക, തലതിരിച്ചിൽ, വ്രണങ്ങളുണ്ടായാൽ അവയ്ക്കു വേദനയേറുക, വ്രണങ്ങൾ വേഗത്തിൽ ഉണ്ടാക, അവ വളരെക്കാലം നില്ക്കുക, വ്രണങ്ങൾ ഉണങ്ങിയാലും രൂക്ഷങ്ങളായിരിക്കുക, അല്പമായ ഹേതുക്കൾകൊണ്ടു പിന്നെയും അവ കോപിക്കുകയും, രോമാഞ്ചം, ചോരകറുത്തിരിക്കുക ഇവയൊക്കെയും കാണുമെന്നാറിക.

കാപാലകുഷ്ഠലക്ഷണം.

കൃഷ്ണാരുണകപാലാഭം യദ്രൂക്ഷംപരുഷംതനു
൫. കാപാലംതോദബഹുലം തൽകുഷ്ഠംവിഷമംസ്മൃതം

ഏഴുവക മഹാകുഷ്ഠങ്ങളിൽവച്ചു കപാലകുഷ്ഠം കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും കലത്തിൻെറ ഓട്ടപോലെയും രൂക്ഷമായും പരുപരുപ്പോടുകൂടിയും നേർത്തിട്ടും വളരെ കുത്തിനോവോടുകൂടിയും ദുശ്ചികിത്സ്യമായും ഇരിക്കും.

ഔദുംബരകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൬. ദാഹകണ്ഡൂരുജാരാഗപരീതംലോമപിഞ്ജരം
ഉദുംബരഫലാഭാസം കുഷ്ഠമൗദുംബരംവദേൽ

ഔദുംബരകുഷ്ഠം വേദനയോടും ചുടോടും ചുവപ്പോടും ചൊറിച്ചിലോടും ചെമ്പിച്ച രോമങ്ങളോടുകൂടിയും അത്തിക്കായ്പോലെയും ഇരിക്കും.

മണ്ഡലകുഷ്ഠലക്ഷണം.

ശ്വേതംരക്തംസ്ഥിരംസ്ത്യാനം സ്നിഗ്ദ്ധമുത്സന്നമണ്ഡലം
൭. കൃച്ഛ്രമന്യോന്യസംയുക്തം കുഷ്ഠംമണ്ഡലമുച്യതേ

മണ്ഡലകുഷ്ഠം വെളുത്തു ചുവന്നു ഉറച്ചു കൊഴുപ്പായി മിനുത്തു ഉയർന്ന മണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടി അന്യോന്യം പാറിയിരിക്കും ഇതു കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ഋശ്യജിഹ്വകുഷ്ഠലക്ഷണം.

കർക്കശംരക്തപര്യന്തമന്തശ്ശ്യാവംസവേദനം
൮. യദൃശ്യജിഹ്വാസംസ്ഥാനമൃശ്യജിഹ്വംതദുച്യതേ

പരുപരത്തിട്ടും വക്ക ചുവന്നിട്ടും ഉള്ളു കറുവാളിച്ചിട്ടും വേദനയോടുകൂടിയും മരമാനിന്റെ നാക്കുപോലെ ഇരിക്കുന്ന കുഷ്ഠത്തെ ഋഷ്യജിഹ്വമെന്നു പറയുന്നു.

പുണ്ഡരീകകുഷ്ഠം.

സശ്വേതം രക്തപര്യന്തം പുണ്ഡരീകദളോപമം.
൧൩. സോത്സേധഞ്ച സരാഗഞ്ച പുണ്ഡരീകം തദുച്യതേ

പുണ്ഡരീകമെന്ന കുഷ്ഠം നടുവൽപം വെളുത്തും ചുവന്നിരിക്കുന്ന വക്കോടുകൂടിയും വെൺതാമരയിലപോലെയും ഉയർന്നും മദ്ധ്യം ചുവന്നും ഇരിക്കും.

സിദ്ധ്മകുഷ്ഠലക്ഷണം.

ശ്വേതം താമ്രം തനു ച യദ് രജോ ഘൃഷ്ടം വിമുഞ്ചതി.
൧൪. പ്രായശശ്ചോരസി തത്സിദ്ധ്മമലാബൂകുസുമോപമം

സിദ്ധ്മമെന്ന കുഷ്ഠം വെളുത്തും ചെമ്പിച്ചും നേരിയതായിരിക്കും. ചൊറിഞ്ഞാൽ പൊടി പുറപ്പെടും. ചുരക്കപ്പൂവിനോടു സദൃശമായിരിക്കും. അതു മിക്കതും ഉരസ്സിലുണ്ടാകും.

കാകണകുഷ്ഠലക്ഷണം.

യത്കാകണന്തികാവർണ്ണം സപാകം തീവ്രവേദനം
൧൫. ത്രിദോഷലിംഗം തത്കുഷ്ഠം കാകണം നൈവ സിദ്ധ്യതി

കാകണമെന്ന കുഷ്ഠം കുന്നിക്കുരുപോലെ മദ്ധ്യം കറുത്തും വക്ക ചുവന്നും ഇരിക്കും. അല്ലായെങ്കിൽ മദ്ധ്യം ചുവന്നും വക്ക കറുത്തുമിരിക്കും. അതിന്നു പഴുപ്പും കഠിനമായ വേദനയും ഉണ്ടാകും. എല്ലാ കുഷ്ഠങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളും അതിൽ കാണും. ഇതു സാദ്ധ്യമല്ല.

ഏകകുഷ്ഠത്തിന്റെയും ചർമ്മകുഷ്ഠത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

അസ്വേദനം മഹാവാസ്തു യന്മത്സ്യശകലോപമം.
൧൬. തദേകകുഷ്ഠം ചർമ്മാഖ്യം ബഹലം ഹസ്തിചർമ്മവത്

ഏകകുഷ്ഠം വിയർപ്പുകൂടാതെയും ഏടിയിൽ പരപ്പോടുകൂടിയും മത്സ്യത്തിന്റെ തോലിയോടു സദൃശമായും ഇരിക്കും. ചർമ്മകുഷ്ഠം ശരീരം മുഴുവനും നിറഞ്ഞു ആനത്തോലുപോലെ പരുപരപ്പോടുകൂടിയിരിക്കും.

കിടിഭകുഷ്ഠലക്ഷണം.

ശ്യാവം കിണഖരസ്പർശം പരുഷം കിടിഭം സ്മൃതം

കിടിഭകുഷ്ഠം കറുത്തും തഴമ്പുപോലെ മാർദ്ദവമില്ലാത്തതായും പരുപരപ്പോടുകൂടിയുമിരിക്കും.

വൈപാദികകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൧൭. വൈപാദികം പാണിപാദസ്ഫുടനം തീവ്രവേദനം

വൈപാദികകുഷ്ഠം ഉള്ളംകയ്യിലും കാലിന്റെ അടിയിലുമുള്ള മാംസത്തെയും തൊലിയെയും വിള്ളപ്പുറപ്പെടും അസഹ്യമായിരിക്കുന്ന വേദനയും ഉണ്ടാകും.

അലസകകുഷ്ഠലക്ഷണം

കണ്ഡൂമദ്ഭിഃ സരാഗൈശ്ച ഗണ്ഡൈരലസകം ചിതം

അലസകകുഷ്ഠം ചൊറിച്ചിലോടും ചുവപ്പോടുംകൂടിയ മുഴകളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായിരിക്കും.

ദദ്രുമണ്ഡലകുഷ്ഠലക്ഷണം

൧൮. സകണ്ഡൂരാഗപിടകം ദദ്രുമണ്ഡലമുദ്ഗതം

ദദ്രുമണ്ഡലമെന്ന കുഷ്ഠം ചൊറിച്ചിലും ചുവപ്പുമുള്ള പിടകകളോടുകൂടി തടിച്ചു വട്ടമായിരിക്കും.

ചർമ്മദലകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൧൯. രക്തം സശൂലം കണ്ഡൂമത് സസ്ഫോടം യദ്ദലത്യപി

൨൧. തച്ചർമ്മദലമാഖ്യാതം സംസ്പർശാസഹമുച്യതേ

ചർമ്മദലമെന്ന കുഷ്ഠം ചുവന്നിട്ടും വേദനയോടും ചൊറിച്ചിലോടും പുളുകങ്ങളോടും കൂടിയും തൊട്ടാൽ സഹിച്ചുകൂടാത്തതായിട്ടും ഇരിക്കും.

പാമാകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൨൨. സൂക്ഷ്മാ ബഹ്വ്യഃ പിടകാഃ സ്രാവവത്യഃ
പാമേത്യുക്താഃ കണ്ഡുമത്യഃ സദാഹാഃ

പാമ എന്ന കുഷ്ഠത്തിന്ന ചെറുതായിരിക്കുന്ന കുരുക്കൾ വളരെ ഉണ്ടാകും. അവ പഴുത്തു പൊട്ടിയൊലിക്കും. ചൊറിച്ചിലോടുംചുടോടുംകൂടിയുമിരിക്കും.

കച്ഛുകുഷ്ഠലക്ഷണം.

സൈവ സ്ഫോടൈഃ സതീവ്രദാഹൈരുപേതാ
ജ്ഞേയാ പാണ്യോഃ കച്ഛുരുഗ്രാ സ്ഫിചോശ്ച

മേൽപ്പറയപ്പെട്ട പാമതന്നെ അനേകമായ ചുടോടും വലിയ പുളുകങ്ങളോടും കൂടിയിരുന്നാൽ കച്ഛുവാകുന്നു. അതു കയ്പടത്തിലും ആസനത്തിലുംഉണ്ടാകും ഉഗ്രവുമാകുന്നു

വിസ്ഫോടലക്ഷണം

൨൩. സ്ഫോടാഃ ശ്യാവാരുണാഭാസാ വിസ്ഫോടാഃ സ്യുസ്തനുത്വചഃ

വിസ്ഫോടമെന്ന കുഷ്ഠം കറുവാളിച്ചും ചുവന്നും ഇരിക്കുന്ന പുളുകങ്ങളോടും നേർത്ത തൊലിയോടും കൂടിയിരിക്കും.

ശതാരുകുഷ്ഠലക്ഷണം.

രക്തം ശ്യാവം സദാഹാർത്തി ശതാരുഃ സ്യാദ്ബഹുവ്രണം.

ശതാരുസ്സെന്ന കുഷ്ഠം ചുവന്നു കറുവാളിച്ചും ചുടോടും വേദനയോടും വളരെ വ്രണങ്ങളോടും കൂടിയുമിരിക്കും.

വിചർച്ചികാകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൨൪. സകണ്ഡൂ പിടകാ ശ്യാവാ ബഹുസ്രാവാ വിചർച്ചികാ

ചൊറിച്ചിലോടും കുരുക്കളോടും കൂടിയും കറുവാളിച്ചും പലവ്രണങ്ങളോടുകൂടിയും ഇരിക്കുന്ന കുഷ്ഠം വിചർച്ചികയാകുന്നു.

ദോഷത്രയജനിതകുഷ്ഠലക്ഷണം.

ഖരം ശ്യാവാരുണം രൂക്ഷം വാതാത്കുഷ്ഠം സവേദനം

൨൫. പിത്താൽ പ്രകുപിതം ദാഹരാഗസ്രാവാന്വിതം സ്മൃതം.
കഫാൽ ക്ലേദി ഘനം സ്നിഗ്ദ്ധം സകണ്ഡൂ ശൈത്യഗൗരവം.

വാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന കുഷ്ഠം പരുപരുത്തിട്ടും കറുവാളിച്ചിട്ടും അല്ലെങ്കിൽ ചുവന്നിട്ടും രൂക്ഷമായും വേദനയോടുകൂടിയുമിരിക്കും; പിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന കുഷ്ഠത്തിന്ന കത്തിനോവും ചുടും ചുവപ്പും സ്രാവവുമുണ്ടാകും. കഫം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന കുഷ്ഠം നനവോടുകൂടി തടിച്ചു മിനുത്തു ചൊറിച്ചിലോടും ശൈത്യത്തോടും ഗുരുത്വത്തോടും കൂടിയിരിക്കും; ഈ രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ കോപംഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന കുഷ്ഠത്തിന്ന ആ രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെയും കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന കുഷ്ഠങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും. സന്നിപാതകുഷ്ഠത്തിന്ന മൂന്നുമാതിരി കുഷ്ഠങ്ങളുടെയുംലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും.

ത്വഗാദിധാതുക്കളിൽ നില്ക്കുന്ന കുഷ്ഠത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

രസധാതുഗതകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൨൬. ത്വക്സ്ഥേ വൈവർണ്യമംഗേഷു കുഷ്ഠേ രൗക്ഷ്യം ച ജായതേ
ത്വക്സ്വാപോ രോമഹർഷശ്ച സ്വേദസ്യാതിപ്രവർത്തനം.

കുഷ്ഠം രസധാതുവിൽ (ത്വക്ക) നിൽക്കുമ്പോൾ നിറപ്പകർച്ചയും രൂക്ഷതയും കത്തിനോവും തൊലിക്ക തരിപ്പും രോമാഞ്ചവും അധികമായ വിയർപ്പും ഉണ്ടാകും.

(൧൬) കുഷ്ഠലക്ഷണം.

രക്തഗതകുഷ്ഠലക്ഷണം.

കണ്ഡൂർവിപൂയകശ്ചൈവ കുഷ്ഠേശോണിതസംശ്രിതേ

കുഷ്ഠം രക്തത്തിൽനിന്നാൽ ചൊറിച്ചിലും അധികമായ പഴുപ്പും ഉണ്ടാകും.

മാംസഗതകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൨൮. ബാഹുല്യം വക്ത്രശോഷശ്ച കാർക്കശ്യം പിടകോദ്ഗമഃ
തോദസ്ഫോടസ്ഥിരത്വംച കുഷ്ഠേമാംസസമാശ്രിതേ

കുഷ്ഠം മാംസത്തിൽനിന്നാൽ അധികമായ വായവരൾച്ചയും തൊലിയിലെ പരുപരുപ്പും കുരുക്കളും കുത്തിനോവും പുണ്ണുകളും ഉണ്ടാകും. അവ ഉറപ്പുള്ളവയുമായിരിക്കും.

മേദോഗതകുഷ്ഠലക്ഷണം

൨൯ കൌണ്യംഗതിക്ഷയോംഗാനാം സംഭേദഃക്ഷതസർപ്പണം
മേദഃസ്ഥാനഗതേലിംഗം പ്രാഗുക്താനിതഥൈവച

മേദസ്സിങ്കൽ കുഷ്ഠംനിന്നാലുള്ള ലക്ഷണം കയ്യും കാലും മുടങ്ങുക, നടന്നുകൂടായ്ക, അവയവങ്ങൾ പിളരുക, വ്രണം പരക്കുക, മേല്പറഞ്ഞ രസാദി മൂന്നു ധാതുക്കളിലും കുഷ്ഠം നിന്നാലുള്ള ലക്ഷണങ്ങൾകൂടി കാണും ഇവയാകുന്നു.

അസ്ഥിമജ്ജാഗതകുഷ്ഠലക്ഷണം

൩൦. നാസാഭംഗോക്ഷിരാഗശ്ച ക്ഷതേഷുക്രിമിസംഭവഃ
സ്വരോപഘാതശ്ചഭവേ ദസ്ഥിമജ്ജസമാശ്രിതേ

കുഷ്ഠം അസ്ഥിയിലും മജ്ജയിലും നിന്നാൽ മൂക്കടപ്പും കണ്ണുചുവക്കും വ്രണങ്ങളിൽ കൃമിയുണ്ടാകും ഒച്ചയടപ്പും.

ശുക്ലാർത്തവഗതകുഷ്ഠലക്ഷണം.

൩൧. ദമ്പത്യോഃകുഷ്ഠബാഹുല്യാ ദ്ദുഷ്ടശോണിതശുക്രയോഃ
യദപത്യംതയോർജ്ജാതം ജ്ഞേയംതദപികുഷ്ഠിനം

സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാർക്കും കുഷ്ഠബാഹുല്യംനിമിത്തം ആർത്തവവും ശുക്ലവും ദുഷിച്ചാൽ അവർക്കുണ്ടാകുന്ന പുത്രന്മാരും കുഷ്ഠമുള്ളവരായിരിക്കും.

സാദ്ധ്യാദികം.

൩൨. സാധ്യംത്വഗ്രക്തമാംസസ്ഥം വാതശ്ലേഷ്മാധികഞ്ചയത്
മേദസിദ്വന്ദ്വജംയാപ്യം വർജ്യംമജ്ജാസ്ഥിസംശ്രിതം

൩൩. ക്രിമിതൃട്ദാഹമന്ദാഗ്നി സംയുക്തംയത്ത്രിദോഷജം
പ്രഭിന്നംപ്രസ്രുതാംഗഞ്ച രക്തനേത്രം ഹതസ്വരം

൩൪. പഞ്ചകർമ്മഗുണാതീതം കുഷ്ഠം ഹന്തീഹമാനവം

ത്വക്കാശ്രയമായിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠവും രക്താശ്രയമായിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠവും മാംസാശ്രയമായിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠവും വാതശ്ലേഷ്മാധികമായിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠവും സാദ്ധ്യമാകുന്നു. മേദസ്സിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠവും ദ്വന്ദ്വജമായിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠവും യാപ്യമാകുന്നു. (പഥ്യൗഷധങ്ങൾകൊണ്ടു കൂടിവരാതെ കൊണ്ടുപോവാൻ കഴിയുന്നതാകുന്നു. മജ്ജ, അസ്ഥി, ശുക്ലം ഈ മൂന്നു ധാതുക്കളെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠം വർജ്യമാകുന്നു. കൃമി, തണ്ണീർദാഹം, ചൂട്, അഗ്നിമാന്ദ്യം ഇവയുള്ള കുഷ്ഠവും സന്നിപാതകുഷ്ഠവും പൊട്ടിയ കുഷ്ഠവും അവയവങ്ങൾ പഴുത്തു ഒഴുകുന്നതായ കുഷ്ഠവും ചുവന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ കുഷ്ഠവും ഒച്ചയടപ്പുള്ള കുഷ്ഠവും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. പൂർവ്വരൂപത്തിലും രസാദി സപ്ത ധാതുക്കളെയും ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്ന സമയവും ചെയ്യുന്ന ക്രിയകളുടെ വീര്യങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠരോഗവും അല്ലെങ്കിൽ വമനവിരേചനാദി ഫലങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്ന കുഷ്ഠരോഗങ്ങളും അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

കുഷ്ഠങ്ങളിൽ ചികിത്സിക്കാൻവേണ്ടി പ്രധാനദോഷത്തെ പറയുന്നു.

വാതേന കുഷ്ഠം കാപാലം പിത്തേനൗദുംബരം കഫാൽ
൧൩, മണ്ഡലാഖ്യം വിചർച്ചീകാ ഋക്ഷാഖ്യം വാതപിത്തജം
ചർമ്മൈകകുഷ്ഠകിടിഭ സിദ്ധ്മാലസവിപാദികാഃ
൧൪. വാതശ്ലേഷ്മോത്ഭവാഃ ശ്ലേഷ്മ പിത്താദ്ദദ്രുശതാരുഷീ
പുണ്ഡരീകം സവിസ്ഫോടം പാമാ ചർമ്മദളം തഥാ
൧൫. സർവ്വൈഃസ്യാൽ കാകണം പൂർവ്വം ത്രികം ദദ്രു സകാകണം
പുണ്ഡരീകർക്ഷജിഹ്വേ ച മഹാകുഷ്ഠാനി സപ്ത തു

എല്ലാ കുഷ്ഠങ്ങളും വാതപിത്തകഫങ്ങൾ മൂന്നും കോപിച്ചു ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നു എങ്കിലും വാതാദികളിൽ ഒന്നിന്റെ ആധിക്യത്താൽ വാതകുഷ്ഠം പിത്തകുഷ്ഠം കഫകുഷ്ഠം എന്നെല്ലാം രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ ആധിക്യത്തിൽ വാതപിത്തകുഷ്ഠം വാതകഫകുഷ്ഠം പിത്തകഫകുഷ്ഠം എന്നെല്ലാം വ്യവഹാരമുണ്ട്. വാതം ഹേതുവായിട്ടു കാപാലം എന്ന പേരായ കുഷ്ഠം ഉണ്ടാകുന്നു. പിത്തം ഹേതുവായിട്ടു ഔദുംബരം എന്നൊരു കുഷ്ഠം ഉണ്ട്. കഫം ഹേതുവായിട്ടു മണ്ഡലം, വിചർച്ചിക എന്നിങ്ങനെ രണ്ടു കുഷ്ഠങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. വാതപിത്തം ഹേതുവായിട്ടു ഋക്ഷജിഹ്വ എന്ന പേരായ കുഷ്ഠം ഉണ്ടാകുന്നു. വാതകഫം ഹേതുവായിട്ടു ചർമ്മകുഷ്ഠം, ഏകകുഷ്ഠം, കിടിഭകുഷ്ഠം, സിദ്ധ്മം, അലസം, വിപാദിക ഇവ ഉണ്ടാകുന്നു. കഫപിത്തം ഹേതുവായിട്ടു ദദ്രുവും ശതാരുഷും പുണ്ഡരീകവും വിസ്ഫോടവും പാമയും ചർമ്മദളവും ഉണ്ടാകുന്നു. വാതപിത്തകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു കാകണമെന്ന കുഷ്ഠമുണ്ടാകുന്നു. ഇവയിൽവെച്ച് കാപാലം ഔദുംബരം മണ്ഡലം ഋക്ഷജിഹ്വം പുണ്ഡരീകം കാകണം ഇവ ഏഴും മഹാകുഷ്ഠങ്ങളാകുന്നു.

ശ്വിത്രം.

൧൬. കുഷ്ഠൈകസംഭവം ശ്വിത്രം കിലാസം ദാരുണം ച തൽ
നിർദ്ദിഷ്ടമപരിസ്രാവി ത്രിധാതൂത്ഭവസംശ്രയം

ശ്വിത്രമെന്ന വ്യാധിയുണ്ടാകുന്നതും കുഷ്ഠമുണ്ടാകുന്നതുപോലെ തന്നെ. ശ്വിത്രം കിലാസമെന്നും ദാരുണമെന്നും രണ്ടു പേരുകളിൽ കൂടി പറയപ്പെടുന്നു. ശ്വിത്രം വ്രണമായി ഭവിക്കയില്ല. അതുകൊണ്ടു അതിൽനിന്നു ചോര ചലം മുതലായതിന്റെ സ്രവണമുണ്ടാകയില്ല. ശ്വിത്രം വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടുമുണ്ടാകും. രക്തം, മാംസം, മേദസ്സ് ഈ മൂന്നു ധാതുക്കളെ ക്രമേണ ആശ്രയിക്കുകയും ചെയ്യും.

വാതശ്വിത്രാദിലക്ഷണം.

൧൯. വാതാദ്രൂക്ഷാരുണം പിത്താത്താമ്രം കമലപത്രവൽ
സദാഹം രോമവിധ്വംസി കഫാച്ഛ്വേതം ഘനം ഗുരു
൨൦. സകണ്ഡു ച ക്രമാദ്രക്തമാംസമേദസ്സു ചാദിശേൽ
വർണ്ണേനൈവേദൃഗുഭയം കൃച്ഛ്രം തച്ചോത്തരോത്തരം

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശ്വിത്രം രൂക്ഷവും അരുണവുമായിരിക്കും. പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശ്വിത്രം താമരയിലയെപ്പോലെ ചെമ്പിച്ചും ചുട്ടുനീറ്റലോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. രോമങ്ങളെ കൊഴിപ്പിക്കും. കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശ്വിത്രം വെളുത്തു കനത്തു ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയിരിക്കും. വാതശ്വിത്രം രക്തത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും. പിത്തശ്വിത്രം മാംസത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും. കഫശ്വിത്രം മേദസ്സിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും. ഇതു നിറംകൊണ്ടു മേല്പറയപ്പെട്ട പ്രകാരംതന്നെ അറിയുന്നു. രക്തത്തെ ആശ്രയിച്ചതായ ശ്വിത്രം കൃച്ഛ്രമാകുന്നു. മാംസത്തെ ആശ്രയിച്ചതായ ശ്വിത്രം അതിനേക്കാൾ കൃച്ഛ്രമാകുന്നു. മേദസ്സിനെ ആശ്രയിച്ചതായ ശ്വിത്രം അതിനേക്കാൾ കൃച്ഛ്രമാകുന്നു.

സാധ്യാസാധ്യലക്ഷണം

൩൧. അശുക്ലരോമാബഹുല മസംശ്ലിഷ്ടമഥോ നവം
അനഗ്നിദഗ്ദ്ധജം സാധ്യം ശ്വിത്രം വർജ്യമതോന്യഥാ

൩൨. ഗുഹ്യപാണിതലൗഷ്ഠേഷു ജാതമപ്യചിരന്തനം.
വർജ്ജനീയം വിശേഷേണ കിലാസം സിദ്ധിമിച്ഛതാ.

രോമങ്ങൾ വെളുക്കാതെയും വളരെ വർദ്ധിക്കാതെയും പലസ്ഥലങ്ങളിലുണ്ടായി ക്രമേണ പരന്നു തമ്മിൽ ചേർന്നതല്ലാതെയും നൂതനമായും തീപ്പൊള്ളിയ സ്ഥലത്തു ഉണ്ടായതല്ലാതെയും ഇരിക്കുന്ന ശ്വിത്രം സാധ്യമാകുന്നു. രോമങ്ങൾ വെളുത്തും വളരെ വർദ്ധിച്ചും പലടത്തും പുറപ്പെട്ടു തമ്മിൽ ചേർന്നും പുരാതനമായും ഇരിക്കുന്ന ശ്വിത്രം സാധ്യമല്ല. തീപ്പൊള്ളിയ സ്ഥലത്തുണ്ടായ ശ്വിത്രവും സാധ്യമല്ല. ഗുഹ്യപ്രദേശത്തിലും കൈകാലുകളിലും ചുണ്ടിന്മേലും ഉണ്ടാകുന്ന ശ്വിത്രം നൂതനമായിരുന്നാലും സിദ്ധിയെ ഇച്ഛിക്കുന്ന വൈദ്യന്മാരാൽ വിശേഷിച്ചും വർജ്ജിക്കപ്പെടേണ്ടതാകുന്നു.

സംസർഗ്ഗജങ്ങളായ രോഗങ്ങൾ.

൩൩. പ്രസംഗാൽഗാത്രസംസ്പർശാ നിശ്വാസാൽ സഹഭോജനാൽ
ഏകശയ്യാസനാച്ചൈവ വസ്ത്രമാല്യാനുലേപനാൽ.

൩൪. കുഷ്ഠം ജ്വരശ്ച ശോഷശ്ച നേത്രാഭിഷ്യന്ദ ഏവ ച
ഔപസർഗ്ഗികരോഗാശ്ച സംക്രാമന്തി നരാന്നരം.

മൈഥുനംചെയ്ക, ശരീരം തമ്മിൽ തൊടുക, ശ്വാസമേല്ക്കുക, ഒരുമിച്ചു ഭക്ഷിക്കുക, ഒരുമിച്ചു കിടക്കുക, ഒരുമിച്ചിരിക്കുക ഇവരുടെ വസ്ത്രം മാല്യം ലേപനദ്രവ്യം ഇവയെ ധരിക്കുക ഇത്യാദിപ്രവൃത്തികൾ ഹേതുവായിട്ടു കുഷ്ഠവും ജ്വരവും ക്ഷയവും നേത്രരോഗവും പല രോഗങ്ങളും പകരുമെന്നറിയണം.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം കുഷ്ഠനിദാനം
സമാപ്തം.

—

ശീതപിത്തോദർദ്ദകോഠനിദാനം.

൧. ശീതമാരുതസംസ്പർശാൽ പ്രദുഷ്ടൌ കഫമാരുതൌ
പിത്തേന സഹ സംഭൂയ ബഹിരന്തർവ്വിസർപ്പതഃ

തണുത്തകാറ്റേൽക്കുന്നതുകൊണ്ട് കഫവാതങ്ങൾ ദുഷിച്ചു പിത്തത്തോടുചേർന്നു തൊലിയിലും രക്തംമുതലായവയിലും സഞ്ചരിക്കും.

പൂർവ്വരൂപം.

൨. പിപാസാരുചിഹൃല്ലാസ ദേഹസാദാംഗഗൌരവം
രക്തലോചനതാതേഷാം പൂർവ്വരൂപസ്യ ലക്ഷണം

ശീതപിത്തത്തിന്റെയും ഉദർദ്ദത്തിന്റെയും കോഠത്തിന്റെയും പൂർവ്വരൂപം തണ്ണീർദാഹം അരുചി നെഞ്ചുകലപ്പ് ദേഹത്തിനു തളർച്ചയും ഘനവും കണ്ണിനു ചുവപ്പു ഇവ ഉണ്ടാകുന്നു.

ഉദർദ്ദലക്ഷണം.

൩. വരടീദഷ്ടസംസ്ഥാനഃ ശോഥഃ സഞ്ജായതേ ബഹിഃ
സകണ്ഡൂസ്തോദബഹുലശ്ഛർദ്ദിജ്വരവിദാഹവാൻ

൫. ഉദർദ്ദ ഇതി തം വിദ്യാച്ഛീതപിത്തമഥാപരേ
വാതാധികം ശീതപിത്തമുദർദ്ദസ്തു കഫാധികഃ

തൊലിയിൽ കടന്നൽ കുത്തിയ വണ്ണം നീരുണ്ടാക, ചൊറിച്ചൽ, അധികമായ കുത്തിനോവു, ഛർദ്ദി, പനി, ചുട ഇതു ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ രോഗം ഉദർദ്ദമെന്നു അറിഞ്ഞുകൊൾക. ചിലർ ശീതപിത്തമെന്നു പറയുന്നു. ചൊറിച്ചിൽ കഫം ഹേതുവായിട്ടും കുത്തിനോവു വാതം ഹേതുവായിട്ടും ഛർദ്ദിയും ജ്വരവും ചുട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നു. ശീതപിത്തത്തിന്റെയും ഉദർദ്ദത്തിന്റെയും ലക്ഷണങ്ങൾ സാമ്യമുണ്ടെങ്കിലും ശീതപിത്തം വാതത്തിന്റെ ആധിക്യത്തോടുകൂടിയതും ഉദർദ്ദം കഫത്തിന്റെ ആധിക്യത്തോടുകൂടിയതും ആകുന്നു.

ഉദർദ്ദത്തിന്റെ അന്യാർത്ഥം.

൬. സോത്സംഗൈശ്ച സരാഗൈശ്ച കണ്ഡൂമദ്ഭിശ്ച മണ്ഡലൈഃ
ശൈശിരഃ കഫജോ വ്യാധിരുദർദ്ദ ഇതി കീർത്തിതഃ

തണുപ്പു ഏൽക്കയും തന്നിമിത്തം കഫം കോപിക്കയും ചെയ്യുമ്പോൾ ദേഹത്തിൽ പൊന്തിവരുന്ന വൃത്താകാരമായി മദ്ധ്യം താണു ചുവന്നിരിക്കുന്ന ചൊറിച്ചിലുമുണ്ടാകും. അതിനെ ഉദർദ്ദമെന്നു പറയുന്നു

കോഠലക്ഷണം.

൭. അസമ്യഗ്വമനോദീർണ്ണപിത്തശ്ലേഷ്മാന്നനിഗ്രഹൈഃ
മണ്ഡലാനി സകണ്ഡൂനി രാഗവന്തി ബഹൂനി ച.

൮. ഉൽകോഠഃ സാനുബന്ധശ്ച കോഠ ഇത്യഭിധീയതേ

വമനത്തിന്റെ അയോഗം ഹേതുവായിട്ടും മിഥ്യായോഗം ഹേതുവായിട്ടും വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന പിത്തത്തെയോ കഫത്തെയോ അന്നത്തെയോ തടഞ്ഞിരിക്കുന്നതു നിമിത്തം ദേഹത്തിൽ പൊന്തിവരുന്ന ചൊറിച്ചിലോടുകൂടി ചുവന്നിരിക്കുന്ന തടിപ്പുകൾ ഉണ്ടാകും. ഇതിന്നു ഉൽകോഠമെന്നു പേർ. ഇതുതന്നെ കൂടക്കൂടെ ഉണ്ടാകയും കൂടക്കൂടെ നശിക്കയും ചെയ്യുമ്പോൾ അതിന്നു കോഠമെന്നു പേർ ... വചനവുമുണ്ട്.

ഇതി കേരളഭാഷാകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ശീതപിത്തോദർദ്ദകോഠനിദാനം
സമാപ്തം.

അമ്ലപിത്തനിദാനം.

൧. വിരുദ്ധദുഷ്ടാമ്ലവിദാഹിപിത്ത
പ്രകോപിപാനാന്നഭുജോ വിദഗ്ധം
പിത്തം സ്വഹേതൂപചിതം പുരാ യത്
തദമ്ലപിത്തം പ്രവദന്തി സന്തഃ

പാലും മത്സ്യവും പോലെ വിരുദ്ധങ്ങളായോ ദുഷ്ടങ്ങളായോ പുളിച്ചും ഉഷ്ണങ്ങളായോ പിത്തകോപകങ്ങളായോ ഇരിക്കുന്ന അന്നപാനങ്ങളെ സേവിക്കുന്നവന്റെ പിത്തം കോപിച്ചിട്ടു വർഷകാലങ്ങളിൽ സ്വഹേതുക്കൾ കൊണ്ടു വർദ്ധിക്കും. അതിനെ വൈദ്യന്മാർ അമ്ലപിത്തമെന്നു പറയുന്നു

അമ്ലപിത്തലക്ഷണം.

൨. അവിപാകക്ലമോൽക്ലേശതിക്താമ്ലോൽഗാരഗൌരവൈഃ
ഹൃൽകണ്ഠദാഹാരുചിഭിശ്ചാമ്ലപിത്തം വദേദ്ഭിഷക്.

(൫൦) അമ്ലപിത്തനിദാനം

അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം അന്നം ദഹിക്കാതിരിക്ക, ആയാസമില്ലെങ്കിലും തളർച്ചയുണ്ടാക, ഉദ്ഗാരമുണ്ടാക, കയ്പും പുളിയുമുള്ള തേട്ടൽ, ദേഹം കനക്ക, ഹൃദയവും തൊണ്ടയും വരളുക, അരുചി ഇവയാകുന്നു. ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉള്ളവന്ന അമ്ലപിത്തമുണ്ടെന്ന വൈദ്യൻ പറയണം.

അമ്ലപിത്തം ഊർദ്ധ്വഗതമെന്നും അധോഗതമെന്നും രണ്ടുവിധമാകുന്നു. അധോഗതമായ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧. തൃഡ്ദാഹമൂർഛാഭ്രമമോഹകാരി
പ്രയാത്യധോ വാ വിവിധപ്രകാരം
ഹൃല്ലാസകോഠാനലസാദഹർഷ
സ്വേദാംഗപീതത്വകരം കദാചിൽ.

അധോഗതമായ അമ്ലപിത്തത്തിന്ന തണ്ണീർദാഹവും, ചുട്ടും, ഇന്ദ്രിയസാദവും തലതിരിച്ചിലും വിപരീതജ്ഞാനവും ഉണ്ടാകും. ഗുദമാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി പോകുന്നതായ പിത്തം പച്ചയായിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചോ കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയോ ഇരിക്കും. ചിലപ്പോൾ നെഞ്ചുകലിപ്പും വട്ടപ്പുണ്ണും അഗ്നിമാന്ദ്യവും മേൽതരിപ്പും വിയർപ്പും ശരീരത്തിന്ന മഞ്ഞനിറവും കൂടിയുണ്ടാകും.

ഊർദ്ധ്വഗതമായ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൨. വാന്തം ഹരിൽപീതകനീലകൃഷ്ണ
മാരക്തരക്താഭമതീവ ചാമ്ലം
മാംസോദകാഭം ത്വതിപിച്ഛിലാച്ഛം
ശ്ലേഷ്മാനുജാതം വിവിധം രസേന.

൩. ഭുക്തേ വിദഗ്ദ്ധേ ത്വഥവാപ്യഭുക്തേ
കരോതി തിക്താമ്ലവമിം കദാചിൽ
ഉൽഗാരമേവംവിധമേവ കണ്ഠ
ഹൃൽകുക്ഷിദാഹം ശിരസോരുജഞ്ച.

അമ്ലപിത്തം ഊർദ്ധ്വഗതമായാൽ പച്ചനിറമായിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും നീലിച്ചിട്ടും കറുത്തിട്ടും ചെമ്പിച്ചിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഇരിക്കുന്ന പിത്തജലത്തെ ഛർദ്ദിക്കും. അതു ഏറ്റവും പുളിരസത്തോടുകൂടിയോ മാംസം കഴുകിയ വെള്ളംപോലെയോ പശപോലെയോ നിർമ്മലമായോ കഫത്തോടുകൂടിയോ ഉപ്പ്, എരിവ്, കയ്പ് ഈ രസങ്ങളോടുകൂടിയോ ഇരിക്കും. ചിലപ്പോൾ ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ട അന്നം ദഹിക്കുന്നതിന്ന മുമ്പായോ ഭക്ഷണത്തിന്ന മുമ്പായോ കയ്പുരസത്തോടും പുളിരസത്തോടുംകൂടി ഛർദ്ദിക്കും. തൊണ്ട, ഹൃദയം, വയറ ഈ സ്ഥാനങ്ങളിൽ ചുട്ടും തലവേദനയുമുണ്ടാകും.

കഫപിത്തജമായ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൪. കരചരണദാഹമൗഷ്ണ്യം
മഹതീമരുചിം ജ്വരഞ്ച കഫപിത്തം
ജനയതി കണ്ഡൂമണ്ഡല
പിടകാശതനിചിതഗാത്രരോഗചയം.

കഫപിത്തജമായ അമ്ലപിത്തത്തിന്ന കൈകാലുകൾ ചുടുകയും ദേഹത്തിന്ന ഉഷ്ണവും വലുതായ അരുചിയും ജ്വരവും ഉണ്ടാകും. ശരീരം ചൊറിച്ചിലോടും തടിപ്പുകളും കുരുക്കളോടും കൂടിയിരിക്കും. അവിപാകം ഉൽക്ലേശം മുതലായ രോഗങ്ങളുമുണ്ടാകും.

അമ്ലപിത്തനിദാനം (൫൧)

സാധ്യാസാധ്യവിഭാഗം.

൭. രോഗോയമമ്ലപിത്താഖ്യോ യത്നാത്സംസാധ്യതേ നവഃ
ചിരോത്ഥിതോ ഭവേദ്യാപ്യഃ കൃച്ഛ്രസാധ്യസ്സ കസ്യചിൽ

അമ്ലപിത്തമെന്ന ഈ രോഗം നൂതനമായാൽ യത്നാധിക്യേന ശമിപ്പിക്കാൻ കഴിയും. വളരെനാൾ ചെന്നതാണെങ്കിൽ യാപ്യമാകുന്നു. അഹിതങ്ങളായ ആഹാരങ്ങളേയും ആചാരങ്ങളേയും ശീലിക്കുന്നവനു വളരെനാൾ ചെന്ന അമ്ലപിത്തം കൃച്ഛ്രസാധ്യമാകുന്നു.

൮. സാനിലം സാനിലകഫം സകഫം തച്ച ലക്ഷയേൽ
ദോഷലിംഗേന മതിമാൻ ഭിഷങ് മോഹകരം ഹി തൽ

വാതത്തോടുകൂടിയ അമ്ലപിത്തത്തെയും വാതകഫങ്ങളോടുകൂടിയ അമ്ലപിത്തത്തെയും കഫത്തോടുകൂടിയ അമ്ലപിത്തത്തെയും അതതു ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ബുദ്ധിമാനായ വൈദ്യൻ അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. അമ്ലപിത്തം ഊർദ്ധ്വഗതമായാൽ ഛർദ്ദിയും അധോഗതമായാൽ അതിസാരവും ഉണ്ടാകും. അതിനാൽ അതിന്റെ ഭേദം വൈദ്യന്മാർപോലും ദുർജ്ഞേയമാകുന്നു.

വാതാനുഗതമായ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൯. കമ്പപ്രലാപമൂർഛാ
ചിമിചിമിഗാത്രാവസാദശൂലാനി
തമസോദർശനവിഭ്രമ
വികാരഹർഷാണ്യനിലകോപാൽ

വാതത്തോടുകൂടിയ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം വിറയൽ, പിച്ചുപറകൾ, ദേഹം പ്രാണികൾ അരിച്ചുനടക്കുന്നു എന്ന തോന്നൽ, ദേഹത്തിനു തളർച്ച, വയറുവേദന, കണ്ണിരുട്ടിയടയ്ക്കുക, തലതിരിച്ചിൽ, രോമം എഴുന്നു നിൽക്കുക ഇവയാകുന്നു.

കഫത്തോടുകൂടിയ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൦. കഫനിഷ്ഠീവനഗൗരവജഡതാരുചിശീതസാദവമിലേപാഃ
ദഹനബലസാദകണ്ഡൂനിദ്രാചിഹ്നം കഫാനുഗതേ.

കഫത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന അമ്ലപിത്തത്തിനു കഫം തുപ്പുകയും ശരീരത്തിനു കനവും ജഡതയും അരുചിയും തളർച്ചയും ഛർദ്ദിയും ദേഹത്തിൽ കഫം തേച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു തോന്നുകയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ശക്തിക്ഷയവും ചൊറിച്ചിലും ഉറക്കവും ലക്ഷണങ്ങളാകുന്നു.

വാതകഫയുക്തമായിരിക്കുന്ന അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൧. ഉഭയമിദമേവ ചിഹ്നം മാരുതകഫസംഭവേ ഭവത്യമ്ലേ

വാതകഫങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന അമ്ലപിത്തത്തിൽ മേല്പറയപ്പെട്ട രണ്ടുലക്ഷണങ്ങളും കാണും.

കഫപിത്തയുക്തമായിരിക്കുന്ന അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൨. തിക്താമ്ലകടുകോൽഗാരഹൃൽകുക്ഷികണ്ഠദാഹകൃൽ
ഭ്രമോമൂർഛാരുചിശ്ഛർദ്ദിരാലസ്യഞ്ച ശിരോരുജാ

൧൩. പ്രസേകോമുഖമാധുര്യം ശ്ലേഷ്മപിത്തസ്യ ലക്ഷണം.

ശ്ലേഷ്മപിത്തത്തോടുകൂടിയ അമ്ലപിത്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം കയ്പും പുളിപ്പും എരിപ്പും തികട്ടുക, ഹൃദയവും വയറും കഴുത്തും ചുടുക, തലതിരിച്ചിൽ, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു തളർച്ച, അരുചി, ഛർദ്ദി, ആലസ്യം, തലവേദന, വായിൽ വെള്ളംവരിക, മധുരിക്കുക ഇവയാകുന്നു.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ അമ്ലപിത്തനിദാനം സമാപ്തം.

വിസർപ്പനിദാനം.

൧. ലവണാമ്ലകടൂഷ്ണാദി സംസേവാദോഷകോപനൈഃ
വിസർപ്പസ്സപ്തധാജ്ഞേയസ്സർവ്വതഃപരിസർപ്പണാൽ.

൨. പൃഥക്ത്രയസ്ത്രിഭിശ്ചൈക വിസർപ്പോ ദ്വന്ദ്വജാസ്ത്രയഃ
വാതികഃപൈത്തികശ്ചൈവ കഫജസ്സാന്നിപാതികഃ

൩. ചത്വാരഏതേവിസർപ്പാ വക്ഷ്യന്തേദ്വന്ദ്വജാസ്ത്രയഃ
ആഗ്നേയോവാതപിത്താഭ്യാം ഗ്രന്ഥ്യാഖ്യഃകഫവാതജഃ

൪. യസ്തുകർദ്ദമകോഘോര സ്സപിത്തഃകഫസംഭവഃ

ഉപ്പും പുളിയും എരിവും ഉഷ്ണവുമുള്ള പദാർത്ഥങ്ങൾ എല്ലായ്പോഴും സേവിക്കുക ഹേതുവായിട്ട് വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു വിസർപ്പത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ആ വിസർപ്പം ഏഴു പ്രകാരമുണ്ട്. എല്ലായിടവും വ്യാപിക്ക ഹേതുവായിട്ട് അതിനെ വിസർപ്പമെന്നു പറയുന്നു. വിസർപ്പം വെവ്വേറെയുള്ള ദോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു മൂന്നും മൂന്നു ദോഷങ്ങൾ കൂടിച്ചേർന്നൊന്നും ഈരണ്ടു ദോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു മൂന്നും ഇങ്ങനെയാകുന്നു ഏഴുപ്രകാരം. അതു വാതഹേതുവായിട്ടും പിത്തഹേതുവായിട്ടും കഫഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതഹേതുവായിട്ടും നാലു. വാതപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടും വാതകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടും പിത്തകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടും മൂന്നു. വാതപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട് അഗ്നിവിസർപ്പമുണ്ടാകുന്നു. കഫവാതങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട് ഗ്രന്ഥിവിസർപ്പമുണ്ടാകുന്നു. പിത്തകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ട് ഘോരമായ കർദ്ദമവിസർപ്പമുണ്ടാകുന്നു.

ദോഷദൂഷ്യസംബന്ധം.

രക്തംലസീകാത്വങ് മാംസം ദൂഷ്യംദോഷാസ്ത്രയോമലാഃ

൫. വിസർപ്പാണാംസമുത്പത്തൗ വിജ്ഞേയാസ്സപ്തധാതവഃ

രക്തം ഉദകം ത്വക്ക് മാംസം ഇവയും വാതപിത്തകഫങ്ങളുമാകുന്നു ഏഴു ധാതുക്കൾ വിസർപ്പോല്പത്തിയിങ്കൽ ഏറ്റവും ദുഷിക്കുന്നു എന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണം.

വാതവിസർപ്പലക്ഷണം

തത്രവാതാത്സവിസർപ്പോ വാതജ്വരസമവ്യഥഃ

൬. ശോഫസ്ഫുരണനിസ്തോദ ഭേദായാമാർത്തിഹർഷവാൻ.

വാതവിസർപ്പത്തിങ്കൽ വാതജ്വരത്തോടു സദൃശങ്ങളായ വേദനകളും നീരും [illegible] കുത്തിനോവും പിളർന്നനോവും വലിച്ചിഴിക്കയും വേദനയും തരിപ്പും ഉണ്ടാകും.

പിത്തവിസർപ്പലക്ഷണം.

പിത്താദ്ദ്രുതഗതിഃപിത്ത ജ്വരലിംഗോതിലോഹിതഃ

പിത്തവിസർപ്പം [illegible] ദേഹത്തിൽ വ്യാപിക്കയും പിത്തജ്വരലക്ഷണങ്ങൾ കാണുകയും അധികമായി ചുവന്നിരിക്കയും ചെയ്യുന്നതാകുന്നു.

കഫവിസർപ്പലക്ഷണം.

൭. കഫാത്കണ്ഡൂയുതസ്സ്നിഗ്ദ്ധഃ കഫജ്വരസമാനരുക്

ചൊറിച്ചിലും സ്നിഗ്ദ്ധതയും കഫജ്വരത്തിന്നുള്ള വേദനയും ഉണ്ടാകുന്നതു കഫവിസർപ്പലക്ഷണമാകുന്നു.

സന്നിപാതവിസർപ്പലക്ഷണം.

സന്നിപാതസമുത്ഥശ്ച സർവ്വലിംഗസമന്വിതഃ

സന്നിപാതവിസർപ്പം എല്ലാ വിസർപ്പങ്ങളുടെയും ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കും.

അഗ്നിവിസർപ്പലക്ഷണം.

൮. വാതപിത്താജ്ജ്വരച്ഛർദ്ദി മൂർച്ഛാതീസാരതൃഡ്ഭ്രമൈഃ
അസ്ഥിഭേദാഗ്നിസദന തമകാരോചകൈര്യുതഃ

വിസർപ്പനിദാനം (൧൩)

൧൯. കരോതി സർവ്വമംഗം ച ദീപ്താംഗാരാവകീർണ്ണവത്
യം യം ദേശം വിസർപ്പശ്ച വിസർപ്പതി ഭവേത് സ സഃ

൨൦. ശാന്താംഗാരാസിതോ നീലോ രക്തോ വാശു ച ചീയതേ
അഗ്നിദഗ്ദ്ധ ഇവ സ്ഫോടൈഃ ശീഘ്രഗത്വാദ് ദ്രുതം സ ച

൨൧. മർമ്മാനുസാരീ വിസർപ്പഃ സ്യാദ് വാതോ ഽതിബലവാംസ്തതഃ
വ്യഥേതാംഗം ഹരേത് സംജ്ഞാം നിദ്രാം ച ശ്വാസമീരയേത്

൨൨. ഹിധ്മാം ച സ ഗതോ ഽവസ്ഥാമീദൃശീം ലഭതേ ന നാ
ക്വചിച്ഛർമ്മാരതിഗ്രസ്തോ ഭൂമിശയ്യാസനാദിഷു

൨൩. ചേഷ്ടമാനസ്തതഃ ക്ലിഷ്ടോ മനോദേഹശ്രമോദ്ഭവാം
ദുഷ്പ്രബോധോ ഽശ്നുതേ നിദ്രാം സോ ഽഗ്നിവിസർപ്പ ഉച്യതേ

വാതപിത്തം ഹേതുവായിട്ടു പനി ഛർദ്ദി മോഹാലസ്യം അതിസാരം തൃഷ്ണാ ശോഷം തലതിരിച്ചിൽ എല്ലുപൊട്ടൽ അഗ്നിമാന്ദ്യം അന്ധകാരം അരുചി ഇവയോടുകൂടിയ വിസർപ്പം ഉണ്ടാകുന്നു. അതുള്ളവന്റെ ശരീരം ജ്വലിച്ചിരിക്കുന്ന തീക്കനൽ പാകിയ മേലെ കിടക്കുന്നവനുള്ള അവസ്ഥയോടുകൂടിയിരിക്കും. ആ വിസർപ്പം ഏതേതു ഭാഗത്തിൽ വ്യാപിക്കുന്നുവോ അവിടം കരിക്കട്ടപോലെ കറുത്തോ നീലിച്ചോ ചുവന്നോ പോകയും ഉടനെ തീതട്ടിയ ശരീരംപോലെ ചില പൊള്ളകളോടുകൂടിയിരിക്കയും ചെയ്യും. ആ വിസർപ്പം ശീഘ്രഗതി ഹേതുവായിട്ടു പെട്ടെന്നു ഹൃദയാദിമർമ്മസ്ഥാനങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു വായുവിന്റെ ബലാധിക്യം ഹേതുവായിട്ടു ശരീരത്തിനു വ്യഥയെയും ബോധക്ഷയത്തെയും നിദ്രാനാശത്തെയും ശ്വാസംമുട്ടലിനെയും ഇക്കിളിനെയും ഉണ്ടാക്കും. ഈ അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന രോഗി ഒരിക്കലും സുഖമില്ലാത്തവനായിട്ടും ഒന്നിലും ആഗ്രഹമില്ലാത്തവനായിട്ടും ഭൂമിയിലും മെത്തമേലായിട്ടും കിടന്നുരുളുകയും ഉരുളുകയും ചെയ്യുന്നതിന്റെ ശേഷം മനോദേഹങ്ങൾക്കുള്ള ശ്രമം നിമിത്തമായി വളരെ നേരം വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു ഉണർത്തിയാലും ഉണരാത്ത വിധത്തിൽ കിടന്നുറങ്ങും. ഈ വിസർപ്പത്തെ അഗ്നിവിസർപ്പമെന്നു പറയുന്നു.

ഗ്രന്ഥിവിസർപ്പലക്ഷണം.

൨൪. കഫേന രുദ്ധഃ പവനോ ഭിത്വാ തം ബഹുധാ കഫം
രക്തം വാ വൃദ്ധരക്തസ്യ ത്വക്സിരാസ്നായുമാംസഗം

൨൫. ദൂഷയിത്വാ ച ദീർഘാണുവൃത്തസ്ഥൂലഖരാത്മനാം
ഗ്രന്ഥീനാം കുരുതേ മാലാം സരക്താം തീവ്രരുഗ്ജ്വരാം.

൨൬. ശ്വാസകാസാതിസാരാസ്യശോഷഹിധ്മാവമിഭ്രമൈഃ
മോഹവൈവർണ്യമൂർച്ഛാംഗഭംഗാഗ്നിസദനൈര്യുതാം.

൨൭. ഇത്യയം ഗ്രന്ഥിവിസർപ്പഃ കഫമാരുതകോപജഃ.

കഫം വായുവിനെ തടഞ്ഞാൽ വായു ആ കഫത്തെയോ രക്തവൃദ്ധിയുള്ളവനാണെങ്കിൽ തൊലിയിലും ഞരമ്പുകളിലും സന്ധികളിലും മാംസത്തിലും ഉള്ള രക്തത്തെയോ പലവിധമായി ഭേദിക്കയും ദുഷിപ്പിക്കയും ചെയ്തിട്ടു ദീർഘങ്ങളായും വൃത്തങ്ങളായും തടിച്ചിട്ടും കടുപ്പത്തോടുകൂടിയും ചുവന്നിട്ടും ഇങ്ങിനെ പലവിധമായ മുഴകളെ ഉണ്ടാക്കും. അതോടുകൂടി മൂർച്ഛയേയും വേദനയും പനിയും ശ്വാസവും ചുമയും അതിസാരവും വായുണക്കവും ഇക്കിളും ഛർദ്ദിയും തലതിരിച്ചിലും ബോധക്ഷയവും നിറഭേദവും ഇന്ദ്രിയസാദവും മേൽനോവും അഗ്നിമാന്ദ്യവുമുണ്ടാകും. അതിനു ഗ്രന്ഥിവിസർപ്പമെന്നു പേർ. ഇതു കഫവാതകോപജമാകുന്നു.

കർദ്ദമവിസർപ്പലക്ഷണം.

കഫപിത്താജ്ജ്വരഃ സ്തംഭോ നിദ്രാതന്ദ്രാശിരോരുജാ

൨൮. അംഗാവസാദവിക്ഷേപപ്രലാപാരോചകഭ്രമാഃ

(൫൨) വിസർപ്പനിദാനം

മൂർച്ഛാഗ്നിഹാനിർഭേദോസ്ഥ്നാം പിപാസേന്ദ്രിയഗൌരവം
൧൯. ആമോപവേശനം ലേപഃ സ്രോതസാം സ ച സർപ്പതി
പ്രായേണാമാശയം ഗൃഹ്ണന്നേകദേശം ന ചാതിരുക്.
൨൦. പിടകൈരവകീർണ്ണോതിപീതലോഹിതപാണ്ഡുരൈഃ
സ്നിഗ്ദ്ധോസിതോ മേചകാഭോ മലിനശ്ശോഫവാൻ ഗുരുഃ
൨൧. ഗംഭീരപാകഃ പ്രാജ്യോഷ്മാ സ്പൃഷ്ടഃ ക്ലിന്നോവദീര്യതെ
പങ്കവച്ഛീർണ്ണമാംസശ്ച സ്പഷ്ടസ്നായുസിരാഗണഃ
൨൨. ശവഗന്ധിശ്ച വിസർപ്പം കർദ്ദമാഖ്യമുശന്തി തം.

കഫപിത്തങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു പനി സ്തംഭം ഉറക്കം മടി തലവേദന ദേഹത്തിന്നു തളർച്ച ഇളക്കുക അരുചി തലതിരിച്ചിൽ മോഹാലസ്യം തളർച്ച അഗ്നിമാന്ദ്യം എല്ലു പിളരുക ദാഹം ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു കനം വയറ്റിൽനിന്നു ആമം പോക സ്രോതസ്സുകളിൽ ഒന്നു പറ്റിയിരിക്കുന്നപോലെ തോന്നുക ഇവയോടുകൂടിയ വിസർപ്പങ്ങൾ ആമാശയത്തിൽ ... ഒരു ഭാഗത്തെ അത്ര വിഷമിച്ചു വ്യാപിക്കുന്ന ... ഏറ്റവും മഞ്ഞളിച്ചും ചുവന്നും വെളുത്തും ഇരിക്കുന്ന ... കറുത്തും മയിൽകഴുത്തിന്റെ നിറം പോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയും ... നീരോടുകൂടിയും കനത്തിരിക്കും ... പഴുപ്പോടും ... ചൂടോടും കൂടിയിരിക്കും ... തൊട്ടാൽ ചെളിയിൽ തൊട്ടതുപോലെ തോന്നും ... മാംസം ... ഞരമ്പുകളും ... ശവത്തിന്റെ ഗന്ധംപോലെയിരിക്കുന്ന ഗന്ധമുണ്ടാകും. അതിനെ കർദ്ദമവിസർപ്പമെന്നു പറയുന്നു.

ക്ഷതവിസർപ്പലക്ഷണം.

ബാഹ്യഹേതോഃ ക്ഷതാൽ ക്രുദ്ധഃ സരക്തം പിത്തമീരയൻ

൨൩. വിസർപ്പം മാരുതഃ കുര്യാൽ കുലത്ഥസദൃശൈശ്ചിതം
സ്ഫോടൈശ്ശോഫജ്വരരുജാദാഹാഢ്യം ശ്യാവലോഹിതം.

ക്ഷതവിസർപ്പം പിത്തവിസർപ്പത്തിൽ അന്തർഭവിക്കുന്നതിനാൽ അതിനെ സംഖ്യയിൽ ചേർത്തിട്ടില്ലെന്നു ... പറയുന്നു. ... ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. ... ... പിത്തവിസർപ്പലിംഗം ... ... പനിയോടുകൂടിയ ... ... പിത്തവിസർപ്പത്തിന്റെ ... ... ചതവോ പറ്റിയാൽ വാതം ... പിത്തത്തെയും രക്തത്തെയും ഇളക്കി മുതിരയോടു സമങ്ങളായിരിക്കുന്ന പൊള്ളലുകളോടും നീര്, പനി, വേദന, ചുട്ടുനീറൽ ഇവയോടും കൂടിയതും കറുത്തും ചുവന്നുമിരിക്കുന്ന വിസർപ്പത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതിന്നു ക്ഷതവിസർപ്പമെന്നു പേർ.

വിസർപ്പോപദ്രവങ്ങൾ.

൨൪. ജ്വരാതിസാരൗ വമഥുസ്ത്വങ്മാംസദരണം ക്ലമഃ
അരോചകാവിപാകൗ ച വിസർപ്പാണാമുപദ്രവാഃ

പനി, അതിസാരം ഛർദ്ദി തൊലിക്കും മാംസത്തിന്നും പിളർച്ച തളർച്ച അരുചി ആഹാരം ദഹിക്കാതിരിക്കുക ഇവകളൊക്കെയും വിസർപ്പത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

൨൫. സിദ്ധ്യന്തി വാതകഫപിത്തകൃതാ വിസർപ്പാഃ
സർവ്വാത്മകഃ ക്ഷതകൃതശ്ച ന സിദ്ധിമേതി।

പിത്താത്മകോഞ്ജനവപുശ്ചഭവേദസാദ്ധ്യഃ
കൃച്ഛ്രാശ്ച മർമ്മസു ഭവന്തി ഹി സർവ്വ ഏവ

വാതവിസർപ്പവും കഫവിസർപ്പവും പിത്തവിസർപ്പവും സാദ്ധ്യങ്ങൾ. സന്നിപാതവിസർപ്പവും ക്ഷതവിസർപ്പവും അസാദ്ധ്യങ്ങൾ. പിത്തത്തിന്റെ അതിയായ കോപത്തോടും അഞ്ജനംപോലെ കറുത്തിരിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുംകൂടിയ വിസർപ്പം അസാദ്ധ്യം. മർമ്മസ്ഥാനത്തോടു സംബന്ധിച്ചുള്ള എല്ലാ വിസർപ്പങ്ങളും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

ഇതികേരളദേശികകൃതസാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ വിസർപ്പനിദാനം
സമാപ്തം.

—

വിസ്ഫോടനിദാനം.

൧. കട്വമ്ലതീക്ഷ്ണോഷ്ണവിദാഹിരൂക്ഷ
ക്ഷാരൈരജീർണ്ണാദ്ധ്യശനാതപൈശ്ച
തഥർത്തുദോഷേണവിപര്യയേണ
കുപ്യന്തിദോഷാഃ പവനാദയസ്തു.

൨. ത്വചമാശ്രിത്യതേരക്ത മാംസാസ്ഥീനിപ്രദൂഷ്യ ച
ഘോരാൻകുർവ്വന്തിവിസ്ഫോടാൻ സർവ്വാൻജ്വരപുരസ്സരാൻ.

എരിവും പുളിയും തീക്ഷ്ണമായും ഉഷ്ണമായും വിദാഹിയായും രൂക്ഷമായുമിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെയും ക്ഷാരദ്രവ്യങ്ങളെയും ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അപക്വദ്രവ്യത്തിന്റെ ഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും അതിഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും വെയിൽ കൊൾക ഹേതുവായിട്ടും ശീതോഷ്ണാദികളുടെ അതിയോഗം ഹേതുവായിട്ടും ഓരോ ഋതുക്കളിൽ അതാതു സ്വഭാവത്തിന്റെ അഭാവം ഹേതുവായിട്ടും വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു ത്വക്കിനെ ആശ്രയിച്ചു രക്തത്തെയും മാംസത്തെയും അസ്ഥികളെയും ദുഷിപ്പിച്ചു ഭയങ്കരങ്ങളായിരിക്കുന്നവിസ്ഫോടങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ആ ദോഷങ്ങൾ വിസ്ഫോടത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതിനുമുമ്പു ജ്വരത്തെ ഉണ്ടാക്കും.

വിസ്ഫോടസ്വരൂപം.

൩. അഗ്നിദഗ്ദ്ധനിഭാസ്ഫോടാസ്സജ്വരാരക്തപിത്തജാഃ
ക്വചിത്സർവ്വത്രവാദേഹേ വിസ്ഫോടാഇതിതേസ്മൃതാഃ

രക്തപിത്തം ഹേതുവായിട്ടു തീ തട്ടിയപോലെ പൊള്ളലുകൾ ശരീരത്തിൽ ചിലേടത്തോ എല്ലാശരീരത്തിലുമോ ജ്വരത്തോടുകൂടിയുണ്ടാകും. ഇതിനെ വിസ്ഫോടമെന്നു പറയുന്നു.

വാതവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

൪. ശിരോരുക്ശൂലഭൂയിഷ്ഠംജ്വരസ്തൃട്പർവ്വഭേദനം
സകൃഷ്ണവർണ്ണതാചേതി വാതവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

തലവേദനയും അതിയായ വയറുവേദനയും ജ്വരവും തണ്ണീർദാഹവും സന്ധിഭേദവും കറുത്തനിറവും ഉണ്ടാകുന്നതു വാതവിസ്ഫോടലക്ഷണമാകുന്നു.

പിത്തവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

൫. ജ്വരദാഹരുജാസ്രാവപാകതൃഷ്ണാഭിരന്വിതം
പീതലോഹിതവർണ്ണഞ്ച പൈത്തവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

(൫൩) വിസ്ഫോടനിദാനം

പിത്തവിസ്ഫോടത്തിന്നു ജ്വരവും ചുട്ടും വേദനയും പൊള്ളൽ പഴുത്തു പൊളിയലും തണ്ണീർദാഹവും ഉണ്ടാകും. ശരീരം മഞ്ഞളിച്ചും ചുവന്നുമിരിക്കും.

കഫവിസ്ഫോടലക്ഷണം

൯. ഛർദ്യരോചകജാഡ്യാനി കണ്ഡൂകാഠിന്യപാണ്ഡുതാഃ
അവേദനാശ്ചിരാൽപാകീ സവിസ്ഫോടഃകഫാത്മകഃ

കഫവിസ്ഫോടകത്തിന്നു ഛർദ്ദിയും അരുചിയും ജഡതയും ചൊറിച്ചിലും ഉണ്ടാകും. പൊള്ളൽ കഠിനമായും വെളുത്തുമിരിക്കും. വളരെക്കാലംകൊണ്ടേ പഴുക്കും.

വാതപിത്തവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

൧൦. വാതപിത്തകൃതോയസ്തു കുരുതേതീവ്രവേദനാം

വാതപിത്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന വിസ്ഫോടത്തിന്നു ഉഗ്രമായ വേദനയുണ്ടാകും

കഫവാതവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

കണ്ഡൂസ്തൈമിത്യഗുരുഭിർ ജാനീയാൽകഫവാതികം

ചൊറിച്ചിൽ, നിശ്ചലത, കനം, ഇവയുണ്ടെങ്കിൽ കഫവാതവിസ്ഫോടകത്തിന്റെ ലക്ഷണമാകുന്നു.

കഫപിത്തവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

൧൧. കണ്ഡൂർദ്ദാഹോജ്വരച്ഛർദ്ദിരേതൈസ്തുകഫപൈത്തികഃ

കഫപിത്തവിസ്ഫോടത്തിന്നു ചൊറിച്ചിൽ, ചുട്ട, പനി, ഛർദ്ദി ഇവയുണ്ടാകും.

സന്നിപാതവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

മദ്ധ്യേനിമ്നോന്നതോന്തേചകഠിനോല്പപ്രപാകവാൻ
൧൨. ദാഹരാഗതൃഷാമോഹഛർദ്ദിമൂർച്ഛാരുജാജ്വരാഃ
പ്രലാപവേപഥുതന്ദ്രാസോസാദ്ധ്യസ്ത്രിദോഷജഃ

സന്നിപാതവിസ്ഫോടം മദ്ധ്യേ കുഴിഞ്ഞും അരികു ഉയർന്നും, കഠിനമായും അല്പമായ പഴുപ്പോടുകൂടിയുമിരിക്കും. ചുട്ടും ചുവപ്പും തണ്ണീർദാഹവും മോഹാലസ്യവും ഛർദ്ദിയും ഇന്ദ്രിയസാദവും വേദനയും ജ്വരവും പേപറച്ചലും വിറയലും മയക്കവും ഉണ്ടാകും. ഇതു അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

രക്തവിസ്ഫോടലക്ഷണം.

൧൩. രക്താരക്തസമുത്ഥാനാ ഗുഞ്ജാവിദ്രുമസന്നിഭാഃ
വേദിതവ്യാസ്തുരക്തേനപൈത്തികേനചഹേതുനാ.
൧൪. നതേസിദ്ധിം സമായാന്തി സിദ്ധൈര്യോഗശതൈരപി

രക്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന വിസ്ഫോടങ്ങൾ ചുവന്നും കുന്നിക്കുരുപോലെയും രക്തപിത്തത്തോടു കൂടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു ഉണ്ടാകുന്നവയുമാകുന്നു. അവ അനേകം യോഗങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചാലും സിദ്ധിയെ പ്രാപിക്കയില്ല.

സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിഭാഗം.

ഏകദോഷോത്ഥിതസ്സാദ്ധ്യഃ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യോദ്വിദോഷജഃ
൧൫. സർവ്വദോഷോത്ഥിതോഘോരസ്ത്വസാദ്ധ്യോഭൂര്യുപദ്രവഃ

ഒരു ദോഷത്തിന്റെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന വിസ്ഫോടം സാദ്ധ്യമാകുന്നു. രണ്ടുദോഷങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന വിസ്ഫോടം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു. സന്നിപാതംഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന വിസ്ഫോടവും വളരെ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയതും ഘോരമായിട്ടുള്ളതും അസാദ്ധ്യവുമാകുന്നു. വിസ്ഫോടത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള ശ്ലോകം താഴെ ചേർക്കുന്നു. "ഹിക്കാശ്വാസോരുചിസ്തൃഷ്ണാ അംഗമർദ്ദോഹൃദിവ്യഥാ വിസർപ്പജ്വരഹൃല്ലാസാ വിസ്ഫോടാനാമുപദ്രവാഃ" ഇക്കിൾ, ശ്വാസം, അരുചി, തണ്ണീർദാഹം, ശരീ

തിനു തളർച്ച, നെഞ്ഞുവേദന, വിസർപ്പം, പനി, നെഞ്ഞുകലിപ്പു ഇവ ഒക്കയും വിസ്ഫോടങ്ങളുടെ ഉപദ്രവങ്ങളാകുന്നു.

ഇതി കേരളദേശികൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യാനേ
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യാനേ വിസ്ഫോടനിദാനം

സമാപ്തം.

മസൂരികാനിദാനം.

൧. കട്വമ്ലലവണക്ഷാര വിരുദ്ധാധ്യശനാശനൈഃ
ദുഷ്ടനിഷ്പാവശാകാദ്യൈഃ പ്രദുഷ്ടപവനോദകൈഃ

൨. ക്രൂരഗ്രഹേക്ഷണാച്ചാപി ദേശേ ദോഷാസ്സമുദ്ഗതാഃ
ജനയന്തി ശരീരേസ്മിൻ ദുഷ്ടരക്തേന സംഗതാഃ

൩. മസൂരാകൃതിസംസ്ഥാനാഃ പിടകാസ്യുർമ്മസൂരികാഃ
താസാം പൂർവ്വം ജ്വരഃ കണ്ഡൂ ഗാത്രഭംഗോരതിർഭ്രമഃ

൪. ത്വചി ശോഥസ്സവൈവർണ്യോ നേത്രരാഗശ്ച ജായതേ

എരിവു, പുളി, ഉപ്പു ഇവയോടുകൂടിയ പദാർത്ഥങ്ങളെയും ക്ഷാരദ്രവ്യങ്ങളെയും വിരുദ്ധാഹാരത്തെയും അധികം ഭക്ഷിക്കയാലും ദുഷിച്ചതായ അന്നത്തെയും അമരപ്പയറിനെയും ചീര മുതലായ ഇലക്കറികളെയും ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും ദുഷിച്ചതായ കാറ്റേൽക്ക ഹേതുവായിട്ടും ദുഷിച്ചതായ ജലത്തെ പാനംചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും ശനി മുതലായുള്ള ക്രൂരഗ്രഹങ്ങളുടെ ദർശനം ഹേതുവായിട്ടും വാതപിത്തകഫങ്ങൾ കോപിച്ചു ദുഷിച്ചതായ രക്തത്തോടുകൂടി ചണമ്പയറിന്റെ ആകൃതിപോലെ ഇരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടുകൂടിയ കുരുക്കളെ ദേഹത്തിൽ ഉണ്ടാക്കും; അതാകുന്നു മസൂരിക. മസൂരിക ഉണ്ടാവാൻ പോകുമ്പോൾ ജ്വരം, ചൊറിച്ചിൽ, അംഗഭംഗം, അരുചി, തലതിരിച്ചിൽ, തൊലിയിന്മേൽ നീര, വൈവർണ്യം, കണ്ണുകളുടെ ചുവപ്പു ഇവയുണ്ടാകും.

വാതമസൂരികാലക്ഷണം.

സ്ഫോടാശ്ശ്യാവാരുണാ രൂക്ഷാസ്തീവ്രവേദനയാന്വിതാഃ

൫. കഠിനാശ്ചിരപാകാശ്ച ഭവന്ത്യനിലസംഭവാഃ
സന്ധ്യസ്ഥിപർവ്വണാം ഭേദഃ കാസഃ കമ്പോരതിർഭ്രമഃ

൬. ശോഷസ്താല്വോഷ്ഠജിഹ്വാനാം തൃഷ്ണാ ചാരുചിസംയുതാ

വാതകോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മസൂരിക കറുത്തും ചുവന്നും രൂക്ഷങ്ങളായും തീവ്രമായ വേദനയോടും കാഠിന്യത്തോടുംകൂടിയിരിക്കും. പഴുക്കുന്നതിനു വളരെനാൾ വേണ്ടിവരും. സന്ധികളും എല്ലുകളും മുട്ടുകളും പിളർന്നുപോക, ചുമ, വിറയൽ, അരുചി, തളർച്ച, അണ്ണാക്കു ചുണ്ടു നാവു ഇവ ഉണങ്ങുക, തണ്ണീർദാഹം, അരുചി ഇവയുമുണ്ടാകും.

പിത്തമസൂരികാലക്ഷണം.

രക്താഃ പീതാസ്സിതാഃ സ്ഫോടാഃ സദാഹാസ്തീവ്രവേദനാഃ

൭. ഭവന്ത്യചിരപാകാശ്ച പിത്തകോപസമുദ്ഭവാഃ
വിഡ്ഭേദശ്ചാംഗമർദ്ദശ്ച ദാഹസ്തൃഷ്ണാരുചിസ്തഥാ

൮. മുഖപാകോക്ഷിപാകശ്ച ജ്വരസ്തീവ്രസ്സുദാരുണഃ

പിത്തകോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മസൂരിക, ചുവന്നിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ചുട്ടുനീറ്റലോടും ഉഗ്രമായ വേദനയോടുംകൂടിയിരിക്കും. ക്ഷണത്തിൽ പഴുക്കും. മല-

മസൂരികാനിദാനം

അയഞ്ഞുപോക, ശരീരം നുറുങ്ങിനോക, മോഹം, തണ്ണീർദാഹം, അരുചി മുതലായതുകളും കണ്ണിന്നു ചുവപ്പും അതിയായവേഗത്തോടുകൂടി ദാഹവും അതിഉഷ്ണമായിരിക്കുന്ന ജ്വരം ഇവയുണ്ടാകും.

രക്തമസൂരികാലക്ഷണം.

രക്തജായാം ഭവന്ത്യേതേ വികാരാഃ പിത്തലക്ഷണാഃ

രക്തകോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മസൂരികയ്ക്കു പിത്തമസൂരികയുടെ എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും.

കഫമസൂരികാലക്ഷണം.

൯. കഫപ്രസേകസ്സ്തൈമിത്യം ശിരോരുഗ്ഗാത്രഗൗരവം
ഹൃല്ലാസസ്സാരുചിർന്നിദ്രാ തന്ദ്രാലസ്യസമന്വിതാ.

൧൦. ശ്വേതാസ്സ്നിഗ്ദ്ധാ ഭൃശം സ്ഥൂലാഃ കണ്ഡൂരാ മന്ദവേദനാഃ
മസൂരികാഃ കഫോത്ഥാശ്ച ചിരപാകാഃ പ്രകീർത്തിതാഃ

കഫകോപംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന മസൂരികയ്ക്കു കഫത്തൊലിപ്പുക ശരീരം നനഞ്ഞതുപോലെയിരിക്കുക, തലവേദന ശരീരത്തിന്നു കനം ഓക്കാനം തൊണ്ടകലിപ്പു അരുചി ഉറക്കം മടി ആലസ്യത ഇവയെല്ലാമുണ്ടാകും. കുരുക്കൾ വെളുത്തിട്ടും മിനുത്തിട്ടും ഏറ്റവും തടിച്ചും അധികമായ ചൊറിച്ചിലോടും മന്ദമായ വേദനയോടുകൂടിയുമിരിക്കും. അധികദിവസം കൂടീട്ടേ പഴുക്കു.

സന്നിപാതമസൂരികാലക്ഷണം.

൧൧. നീലാശ്ചിപിടവിസ്തീർണ്ണാ മദ്ധ്യേ നിമ്നാ മഹാരുജാഃ
ചിരപാകാഃ പൂതിസ്രാവാഃ പ്രഭൂതാസ്സർവ്വദോഷജാഃ

വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന മസൂരിക നീലിച്ചിട്ടും വട്ടപ്പോലെ പരന്നിട്ടും മദ്ധ്യം താണിട്ടും വളരെ വേദനയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. പഴുക്കുന്നതിന്നു അധികദിവസം വേണ്ടിവരും, പഴുത്തതിന്റെശേഷം ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയ ചലമൊലിക്കും. കുരുക്കൾ വളരെ ഉണ്ടാകും.

ചർമ്മപിടകാലക്ഷണം.

൧൨. കണ്ഠരോധാരുചിസ്തംഭപ്രലാപാരതിസംയുതാഃ
ദുശ്ചികിത്സ്യാസ്സമുദ്ദിഷ്ടാഃ പിടകാശ്ചർമ്മസംജ്ഞിതാഃ

ചർമ്മപിടക എന്ന മസൂരികയ്ക്കു തൊണ്ട അടയ്ക്കും അരുചിയും സ്തംഭനവുമുണ്ടാകും. പ്രലാപവും അസ്വസ്ഥതയുമുണ്ടാകും. ഇതു ദുശ്ചികിത്സ്യമെന്നു കല്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

രോമാന്തികാലക്ഷണം.

൧൩. രോമകൂപോന്നതിസമാ രാഗിണ്യഃ കഫപിത്തജാഃ
കാസാരോചകസംയുക്താ രോമാന്ത്യോ ജ്വരപൂർവ്വികാഃ.

കഫപിത്തം നിമിത്തമായി രോമകൂപത്തിന്റെ ഉന്നതിപോലെയും ചുവപ്പോടുകൂടിയും മസൂരികയുണ്ടാകും. ചുമയും അരുചിയും ഉണ്ടാകും. ഈ മസൂരികയ്ക്കു മുമ്പേ ജ്വരം തുടങ്ങും.

രസധാതുഗതമസൂരികാലക്ഷണം.

൧൪. തോയബുൽബുദസങ്കാശാ സ്ത്വഗ്ഗതാസ്തു മസൂരികാഃ
സ്വല്പദോഷാഃ പ്രജായന്തേ ഭിന്നാസ്തോയം സ്രവന്തി ച.

രസധാതുവിൽ ഗമിച്ചിരിക്കുന്നതായ മസൂരിക, നീർക്കുമിളപോലെയിരിക്കും. ഇതു സ്വല്പദോഷങ്ങളാൽ ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. പൊട്ടിയാൽ വെള്ളമൊലിക്കയും ചെയ്യും.

രക്തധാതുഗതമസൂരികാലക്ഷണം.

൧൫. രക്തസ്ഥാ ലോഹിതാകാരാ ശ്ശീഘ്രപാകാസ്തനുത്വചഃ
സാദ്ധ്യാ നാത്യർത്ഥദുഷ്ടാശ്ച ഭിന്നാ രക്തം സ്രവന്തി ച.

രക്തത്തിൽ ഗമിച്ചിരിക്കുന്നതായ മസൂരിക ചുവന്നിട്ടും ക്ഷണം പഴുക്കുന്നതായിട്ടും നേരിയ തൊലിയോടുകൂടിയതായിട്ടും ഇരിക്കും. ഇതു സാദ്ധ്യമാകുന്നു. അധികമായി ദുഷിക്കയില്ല- പൊട്ടിയാൽ രക്തമൊലിക്കും.

മാംസധാതുഗതമസൂരികാലക്ഷണം.

൧൬. മാംസസ്ഥാഃ കഠിനാഃ സ്നിഗ്ദ്ധാശ്ചിരപാകാ ഘനത്വചഃ
ഗാത്രശൂലതൃഷാകണ്ഡൂജ്വരാരതിസമന്വിതാഃ

മാംസത്തിൽ നില്ക്കുന്ന മസൂരികാ കഠിനങ്ങളോടും സ്നിഗ്ദ്ധതയോടുംകൂടിയും വളരെ ദിവസംകൊണ്ടു പാകംവരുന്നതായും കനത്ത തൊലിയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. ശരീരത്തിനു വേദനയും ദാഹവും ചൊറിച്ചിലും പനിയും അസ്വസ്ഥതയുമുണ്ടാകും.

മേദോഗതമസൂരികാലക്ഷണം.

൧൭. മേദോജാ മണ്ഡലാകാരാ മൃദവഃ കിഞ്ചിദുന്നതാഃ
ഘോരജ്വരപരീതാശ്ച സ്ഥൂലാഃ സ്നിഗ്ദ്ധാഃ സവേദനാഃ
൧൮. സമ്മോഹാരതിസന്താപാഃ കശ്ചിദാഭ്യോ വിനിസ്തരേൽ

മേദസ്സിനെ ആശ്രയിച്ചതായ മസൂരിക വൃത്താകാരമായും മാർദ്ദവമുള്ളതായും അല്പം പൊങ്ങിയും ഭയങ്കരമായ ജ്വരത്തോടുകൂടിയും തടിച്ചിട്ടും മിനുത്തിട്ടും വേദനയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. മോഹാലസ്യവും അസ്വസ്ഥതയും സന്താപവും ഉണ്ടാകും. ഇതു വലുതായ ഒരു വ്യാധിയാണെങ്കിലും ചിലർ ജീവിക്കും.

അസ്ഥിമജ്ജഗതമസൂരികാലക്ഷണം.

ക്ഷുദ്രാ ഗാത്രസമാ രൂക്ഷാശ്ചിപിടാഃ കിഞ്ചിദുന്നതാഃ
൧൯. മജ്ജോത്ഥാ ഭൃശസമ്മോഹവേദനാരതിസംയുതാഃ
ഛിന്ദന്തി മർമ്മധാമാനി പ്രാണാനാശു ഹരന്തി ഹി.
൨൦. ഭ്രമരേണേവ വിദ്ധാനി കുർവ്വന്ത്യസ്ഥീനി സർവ്വതഃ

അസ്ഥിയെയും മജ്ജയെയും ആശ്രയിച്ചതായ മസൂരിക ചെറുതായും ശരീരം പോലെയും രൂക്ഷമായും അല്പം പൊങ്ങിയുമിരിക്കും. അതിയായ മോഹാലസ്യവും വേദനയും അസ്വസ്ഥതയും ഉണ്ടാകും. ഇതു മർമ്മസ്ഥാനങ്ങളെ പിളർക്കയും പ്രാണനെ വേഗത്തിൽ കളകയും ചെയ്യും. വണ്ട് എല്ലുകളെ തുളച്ചതുപോലെ തോന്നും.

ശുക്രഗതമസൂരികാലക്ഷണം.

പക്വാഭാഃ പിടകാഃ സ്നിഗ്ദ്ധാഃ സൂക്ഷ്മാശ്ചാത്യർത്ഥവേദനാഃ
൨൧. സ്തൈമിത്യാരതിസമ്മോഹദാഹോന്മാദസമന്വിതാഃ
ശുക്രജായാം മസൂര്യ്യാം തു ലക്ഷണാനി ഭവന്തി ഹി.
൨൨. നിർദ്ദിഷ്ടം കേവലം ചിഹ്നം ദൃശ്യതേ ന തു ജീവിതം
ദോഷമിശ്രാസ്തു സപ്തൈതാ ദ്രഷ്ടവ്യാ ദോഷലക്ഷണൈഃ

ശുക്രഗതമസൂരിക പഴുത്തപോലെയും മിനുത്തിട്ടും സൂക്ഷ്മമായിട്ടും ഏറ്റവും വേദനയോടുകൂടിയുമിരിക്കും. നിശ്ചലതയും അസ്വസ്ഥതയും മോഹാലസ്യവും ദാഹവും ഉന്മാദവുമുണ്ടാകും. ഈ പറയപ്പെട്ട ലക്ഷണങ്ങളിൽ ഏതെങ്കിലും ഉണ്ടായിരുന്നാലും ആ രോഗി ജീവിക്കയില്ല. പിന്നെ ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണം ഇവിടെ പറയുന്നില്ല. ദോഷമിശ്രങ്ങളായി ത്വഗാദി ധാതുക്കളെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ ഏഴു മസൂരികകളിൽ ദോഷസംബന്ധമായ അതാതു ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

സാദ്ധ്യമസൂരികാലക്ഷണം.

൨൩. ത്വഗ്ഗതാ രക്തജാശ്ചൈവ പിത്തജാഃ ശ്ലേഷ്മജാസ്തഥാ
ശ്ലേഷ്മപിത്തകൃതാശ്ചൈവ സുഖസാദ്ധ്യാ മസൂരികാഃ

ത്വഗ്ഗതമായിരിക്കുന്ന മസൂരികയും രക്തഗതമായിരിക്കുന്ന മസൂരികയും പിത്തം

(൫൪) മസൂരികാനിദാനം

നിമിത്തമായുണ്ടായ മസൂരികയും കഫനിമിത്തമുണ്ടായ മസൂരികയും കഫപിത്തം നിമിത്തമുണ്ടായ മസൂരികയും സുഖസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമസൂരികാലക്ഷണം.

൨൪. വാതജാ വാതപിത്തോത്ഥാ ശ്ലേഷ്മവാതകൃതാശ്ച യാഃ
കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യതമാസ്തസ്മാൽ യത്നാത്താഃ സമുപാചരേൽ.

വാതംനിമിത്തമുണ്ടായ മസൂരികയും വാതപിത്തം നിമിത്തമുണ്ടായ മസൂരികയും കഫവാതം നിമിത്തമുണ്ടായ മസൂരികയും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. അവയെ പ്രയത്നത്തോടെ ചികിത്സിക്കണം.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൨൫. അസാദ്ധ്യാസ്സന്നിപാതോത്ഥാസ്താസാം വക്ഷ്യാമി ലക്ഷണം
പ്രവാലസദൃശാഃ കാശ്ചിൽ കാശ്ചിജ്ജംബൂഫലോപമാഃ

൨൬. ലോഹജാലസമാഃ കാശ്ചിദതസീഫലസന്നിഭാഃ
ആസാം ബഹുവിധാ വർണ്ണാ ജായന്തേ ദോഷഭേദതഃ

സന്നിപാതം നിമിത്തമുണ്ടായ മസൂരികകൾ അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. അവയുടെ ലക്ഷണത്തെ പറയുന്നു. ചില മസൂരികകൾ പവിഴംപോലെയിരിക്കും ചിലതു ഞാവൽപഴംപോലെയിരിക്കും. ചിലതു ഇരിമ്പിൻകഷണംപോലെയിരിക്കും. ചിലതു ചെറുചണക്കായപോലെയിരിക്കും. ഇപ്രകാരം ദോഷഭേദംകൊണ്ടു മസൂരികകൾ പല നിറത്തോടുകൂടി ഉണ്ടാകുന്നു.

൨൭. കാസോ ഹിക്കാ പ്രമേഹശ്ച ജ്വരസ്തീവ്രസ്സുദാരുണഃ
പ്രലാപശ്ചാരതിർമ്മൂർച്ഛാ തൃഷ്ണാ ദാഹോതിഘൂർണ്ണതാ.

൨൮. മുഖേന പ്രസ്രവേദ്രക്തം തഥാ ഘ്രാണേന ചക്ഷുഷാ
കണ്ഠേ ഘുർഘുരകം കൃത്വാ ശ്വസിത്യത്യർത്ഥദാരുണം

൨൯. മസൂരികാഭിഭൂതസ്യ യസ്യൈതാനി ഭിഷഗ്വര
ലക്ഷണാനി ച ദൃശ്യന്തേ ന ദദ്യാത്തത്ര ഭേഷജം.

൩൦. മസൂരികാഭിഭൂതോ യോ ഭൃശം ഘ്രാണേന നിശ്വസേൽ
സ ഭൃശം ത്യജതി പ്രാണാൻ തൃഷ്ണാർത്തോ വായുദൂഷിതഃ

൩൧. മസൂരികാന്തേ ശോഫസ്സ്യാൽ കൂർപ്പരേ മണിബന്ധകേ
തഥാംസഫലകേ വാപി ദുശ്ചികിത്സ്യസ്സുദാരുണഃ

ചുമ ഇക്കിൾ മഹാപ്രമേഹം കഠിനമായ ജ്വരം ബോധക്കേടു പിച്ചു പറക അരുചി ഇരിക്കപ്പൊറുതിയില്ലായ്ക മോഹാലസ്യം ദാഹം ചുട്ടുനീറുക വായിൽക്കൂടിയും മൂക്കിൽക്കൂടിയും കണ്ണിൽക്കൂടിയും രക്തം സ്രവിക്കുക തൊണ്ടയിൽ ഘുറുഘുറു ശബ്ദത്തോടുകൂടി ഏറ്റവും വേദനയോടുകൂടി ശ്വാസംവിടുക ഇതു മുതലായ ലക്ഷണങ്ങൾ മസൂരികരോഗിക്കു കാണപ്പെടുന്നുവെങ്കിൽ അവനു ഔഷധം കൊടുക്കരുതു. മസൂരികയാൽ പീഡിതനായിരിക്കുന്നവൻ മൂക്കുകൊണ്ടു ഏറ്റവും ശ്വാസം വിടുന്നതായാൽ അവൻ ദാഹാർത്തനായും വായുദുഷ്ടനായും മരിക്കും. മസൂരികയുടെ അവസാനത്തിൽ മുട്ടുകളിലോ മണിബന്ധത്തിലോ തോൾപലകകളിലോ നീരുണ്ടായാൽ ആ രോഗം ഏറ്റവും ദുസ്സാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം മസൂരികാനിദാനം

സമാപ്തം.

—•—

ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം.

—*—

അജഗല്ലികാലക്ഷണം.

൧. സ്നിഗ്ദ്ധാ സവർണ്ണാ ഗ്രഥിതാ നീരുജാ മുൽഗസന്നിഭാ
കഫവാതോത്ഥിതാ ജ്ഞേയാ ബാലാനാമജഗല്ലികാ॥

മന്ദവേഗമായും മഹാവേഗമായും ക്ഷുദ്രമായും മററുമുള്ള രോഗത്തെയാകുന്നു ക്ഷുദ്രരോഗമെന്നു പറയുന്നതു. അതിലേക്കു ഒരു പ്രമാണവചനത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "മന്ദവേഗാ മഹാവേഗാ വ്യാധയോല്പേതരാശ്ച യേ മഹാന്തോല്പകാശ്ചൈവ ക്ഷുദ്രരോഗാസ്തതഃ സ്മൃതാഃ" ബാലന്മാർക്കു കഫവാതം നിമിത്തമായി മിനുമിനുത്തിട്ടും ശരീരത്തോടു സമമായ നിറത്തോടുകൂടിയും ഉയർന്നിട്ടും വേദനയോടു കൂടാതെയും ചെറുപയറുപോലെയും കുരുക്കൾ ഉണ്ടാകും; അതിനെ അജഗല്ലികാ എന്നു പറയുന്നു- പാലുണ്ണി എന്നു ഭാഷാ.

യവപ്രഖ്യാലക്ഷണം.

൨. യവാകാരാ സുകഠിനാ ഗ്രഥിതാ മാംസസംശ്രിതാ
പിടകാ കഫവാതാഭ്യാം യവപ്രഖ്യേതി സോച്യതേ.

വാതകഫങ്ങളാൽ മാംസത്തെ ആശ്രയിച്ചു ഉണ്ടായിട്ടു കൂട്ടമായി യവാകൃതികളായി കാഠിന്യത്തോടുകൂടെ ചേർന്നിരിക്കുന്ന കുരുക്കൾ യവപ്രഖ്യ എന്നു പേരാകുന്നു.

അലജീലക്ഷണം.

൩. ഘനാമവക്ത്രാം പിടകാമുന്നതാം പരിമണ്ഡലാം
അന്ധാലജീമല്പപൂയാം താം വിദ്യാൽ കഫവാതജാം.

കഫവാതം നിമിത്തമായി കനത്തിട്ടും മുഖം കൂടാതെയും ഉയർന്നിട്ടും വൃത്താകാരമായും ഉള്ളിൽ അല്പമായ ചലത്തോടുകൂടിയും ഉണ്ടാകുന്ന കുരുവിനു അലജി എന്നു പേരാകുന്നു.

വിവൃതാലക്ഷണം.

൪. വിവൃതാസ്യാം മഹാദാഹാം പക്വോദുംബരസന്നിഭാം
വിവൃതാമിതി താം വിദ്യാൽ പിത്തോത്ഥാം പരിമണ്ഡലാം.

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടു വിടർന്നിരിക്കുന്ന മുഖത്തോടുകൂടി കഠിനമായ ചുട്ടുനീറലോടുകൂടി പഴുത്ത അത്തിക്കായുടെ ആകൃതിപോലെയിരിക്കുന്ന ആകൃതിയോടുകൂടി വൃത്താകാരമായുണ്ടാകുന്ന കുരുവത്രെ വിവൃത എന്നതു

കച്ഛപികാലക്ഷണം.

൫. ഗ്രഥിതാഃ പഞ്ച വാ ഷഡ് വാ ദാരുണാഃ കച്ഛപോന്നതാഃ
കഫാനിലാഭ്യാം പിടകാ ജ്ഞേയാ കച്ഛപികാ ബുധൈഃ

കഫവാതങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു ആമയുടെ പുറംപോലെ ഉയർച്ചയോടുകൂടിയ അഞ്ചോ ആറോ കുരുക്കൾ കൂട്ടത്തോടുകൂടിയുണ്ടായാൽ ആ രോഗത്തിനു കച്ഛപിക എന്നു പേരാകുന്നു

വല്മീകലക്ഷണം.

൬. ഗ്രീവാംസകക്ഷാകരപാദദേശേ സന്ധൌ ഗളേ വാ ത്രിഭിരേവ ദോഷൈഃ
ഗ്രന്ഥിസ്സ വല്മീകവദക്രിയാണാം ജാതഃ ക്രമേണൈവ ഗതഃ പ്രവൃദ്ധിം

൭. മുഖൈരനേകൈഃ സ്രുതിതോദവദ്ഭിർ
വിസർപ്പവൽ സർപ്പതി ചോന്നതാഗ്രൈഃ
വല്മീകമാഹുർഭിഷജോ വികാരം
നിഷ്പ്രത്യനീകം ചിരജം വിശേഷാൽ.

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടു കഴുത്തിന്റെ പുറത്തോ കക്ഷങ്ങളിലോ ഉള്ളംകയ്യിലോ ഉള്ളംകാലിലോ സന്ധികളിലോ കഴുത്തിലോ പുററുപോലെ മുഴയുണ്ടാകും; അതു ക്രമേണ വർദ്ധിച്ചു അനേകം മുഖങ്ങളോടുംകൂടി നീരൊലിപ്പോടും കുത്തിനോവോടും വേദനയോടും ചുട്ടുനീറ

ലോടുകൂടിയും അഗ്രം ഉയൎന്നും വ്യാപിക്കുന്നു. ചിലവൈദ്യന്മാർ ഇതിനെ വല്മീകമെന്നു പറയുന്നു. അധികദിവസം കഴിഞ്ഞാൽ ഇതിനു ചികിത്സഫലിക്കുന്നതല്ല.

ഇന്ദ്രവിദ്ധാലക്ഷണം

൮. പത്മകൎണ്ണികവന്മദ്ധ്യേ പിടകാഭിസ്സമാചിതാം
ഇന്ദ്രവിദ്ധാന്തുതാംവിദ്യാൽ വാതപിത്തോത്ഥിതാംഭിഷക്.

വാതപിത്തങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായും പത്മകൎണ്ണികപോലെ നടുവിൽ ചുററിലും കുരുക്കൾ പരന്നിരിക്കുന്ന കുരുക്കളാൽ വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായുമിരിക്കുന്നതിനു ഇന്ദ്രവിദ്ധാ എന്നു പേരാകുന്നു.

ഗൎദ്ദഭികാലക്ഷണം.

൯. മണ്ഡലംവൃത്തമുത്സന്നം സരക്തംപിടകാചിതം
രുജാകരീംഗൎദ്ദഭികാം താംവിദ്യാദ്വാതപിത്തജാം.

വാതപിത്തങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായി മണ്ഡലാകാരമായി പരന്നു ഉയൎന്നു ചുവന്ന കുരുക്കളോടുകൂടി വ്യാപിച്ചു വേദനയോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന കുരുവത്രെ ഗൎദ്ദഭിയാകുന്നതു.

പാഷാണഗൎദ്ദഭലക്ഷണം.

൧൦ വായുശ്ലേഷ്മസമുദ്ഭൂത ശ്ശ്വയഥുൎഹനുസന്ധിജഃ
സ്ഥിരോമന്ദരുജസ്സ്നിഗ്ദ്ധോ ജ്ഞേയഃപാഷാണഗൎദ്ദഭഃ

വാതശ്ലേഷ്മങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായി ഹനുസന്ധിയിലുണ്ടായി സ്ഥിരമായി അല്പമായ വേദനയോടും മിനുപ്പോടുംകൂടിയിരിക്കുന്ന നീരു പാഷാണഗൎദ്ദഭമാകുന്നു.

പനസികാലക്ഷണം.

൧൧. കൎണ്ണസ്യാഭ്യന്തരേജാതാം പിടകാമുഗ്രവേദനാം
സ്ഥിരാംപനസികാംതാന്തു വിദ്യാദ്വാതകഫോത്ഥിതാം

ചെവിയുടെ അകത്തുണ്ടായി വളരെ വേദനയോടും ഇളകിൽ പഴുപ്പോടുംകൂടി സ്ഥിരമായിരിക്കുന്ന കുരുവിനു പനസിക എന്നു പേരാകുന്നു. ഇതു ചെവിയുടെ പുറത്തുമുണ്ടാകുമെന്നു ചിലർ പറയുന്നു.

ജാലഗൎദ്ദഭലക്ഷണം

൧൨. വിസൎപ്പവത്സൎപ്പതിയ ശ്ശോഫസ്തനുരപാകവാൻ
ദാഹജ്വരകരഃപിത്താൽ സജ്ഞേയോജാലഗൎദ്ദഭഃ

പിത്തപ്രധാനമായും നേൎത്തും അല്പമായ പഴുപ്പോടുകൂടിയും ദാഹത്തെയും ജ്വരത്തെയും ഉണ്ടാക്കുന്നതായും വിസൎപ്പംപോലെ വ്യാപിക്കുന്നതായുമിരിക്കുന്ന നീരിനു ജാലഗൎദ്ദഭമെന്നു പേരാകുന്നു.

ഇരിവെല്ലികാലക്ഷണം.

൧൩. പിടകാമുത്തമാംഗസ്ഥാം വൃത്താമുഗ്രരുജാജ്വരാം
സൎവ്വാത്മികാംസൎവ്വലിംഗാം ജാനീയാദിരിവെല്ലികാം

വാതപിത്തകഫങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായി വൃത്തമായി വളരെ വേദനയോടും ജ്വരത്തോടും വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടു കൂടിയതായി തലയിൽ ഉണ്ടാകുന്ന കുരുവത്രെ ഇരിവെല്ലികയാകുന്നതു്.

കക്ഷ്യാലക്ഷണം.

൧൪. ബാഹുപാൎശ്വാംസകക്ഷ്യാസു കൃഷ്ണസ്ഫോടാംസവേദനാം
പിത്തപ്രകോപസംഭൂതാം കക്ഷ്യാമിത്യഭിനിൎദ്ദിശേൽ.

കയ്യിലെ പാൎശ്വങ്ങളിലൊ ചുമലിലൊ കക്ഷത്തൊ കറുത്ത പൊള്ളലുകളോടും വേദനയോടുംകൂടി പിത്തകോപംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന കുരുക്കൾക്കു കക്ഷ്യ എന്നു പേർ.

ഗന്ധനാമാലക്ഷണം.

൧൭. ഏകാമുന്നതാം വൃത്താം പിടകാം സ്ഫോടസന്നിഭാം
ത്വഗ്ഗതാം പിത്തകോപേന ഗന്ധനാമാം പ്രചക്ഷതേ.

പിത്തകോപം ഹേതുവായിട്ട് ഒരൽപം ഉയർന്ന ഉരുണ്ട [illegible] ഒരു കുരു [illegible] വട്ടത്തിലായിട്ടും സ്ഫോടസദൃശമായിട്ടും [illegible]. അതിനെ ഗന്ധനാമാ എന്ന പറയുന്നു.

അഗ്നിരോഹിണീലക്ഷണം.

൧൮. കക്ഷാഭാഗേഷു യേ സ്ഫോടാ ജായന്തേ മാംസദാരുണാഃ
അന്തർദ്ദാഹജ്വരകരാ ദീപ്തപാവകസന്നിഭാഃ

൧൯. സപ്താഹാദ്വാ ദശാഹാദ്വാ പക്ഷാദ്വാ ഘ്നന്തി മാനവം
താമഗ്നിരോഹിണീം വിദ്യാദസാദ്ധ്യാം സന്നിപാതതഃ.

മൂന്നു ദോഷങ്ങളും പിത്തം പ്രധാനങ്ങളായി കോപിച്ചിട്ട് അന്തർദ്ദാഹത്തോടും ജ്വരത്തോടുംകൂടി ജ്വലിച്ചിരിക്കുന്ന അഗ്നിപോലെയുള്ള കുരുക്കളെ മാംസം [illegible] കക്ഷഭാഗങ്ങളിൽ ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നു. അത് ഏഴു ദിവസംകൊണ്ടോ പത്തു ദിവസംകൊണ്ടോ പതിനഞ്ചു ദിവസംകൊണ്ടോ പ്രാണനാശത്തെ ചെയ്യും. അതിനെ അസാദ്ധ്യയായ അഗ്നിരോഹിണി എന്നറിയേണ്ടതാണ്. ഇതിന്റെ [illegible] പറഞ്ഞതിലേക്കു ഒരു പ്രമാണവചനം ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. '[illegible]'

ചിപ്പലക്ഷണം.

൨൦. നഖമാംസമധിഷ്ഠായ വാതഃ പിത്തം ച ദേഹിനാം
കുർവാതേ ദാഹപാകൗ ച തം വ്യാധിം ചിപ്പമാദിശേത്.

വാതവും പിത്തവും നഖമാംസങ്ങളിൽ നിന്നിട്ട് ചൂടും പഴുപ്പും ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ ചിപ്പമെന്നു പറയുന്നു.

കുനഖലക്ഷണം.

൨൧. തദേവാല്പതരൈർദ്ദോഷൈഃ പരുഷം കുനഖം വദേത്.

അതുതന്നെ ഏറ്റവും അല്പങ്ങളായിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങളെക്കൊണ്ട് പരുപരുപ്പോടുകൂടിയാൽ കുനഖ (കുഴിനഖ)മാകുന്നു.

അനുശയീലക്ഷണം.

ഗംഭീരാമല്പസംരംഭാം സവർണ്ണാമുപരിസ്ഥിതാം
൨൨. പാദസ്യാനുശയീം താം തു വിദ്യാദന്തഃപ്രപാകിനീം

ഉള്ളിൽ പഴുപ്പോടും അല്പമായ നീരോടുംകൂടെ തൊലിന്റെ നിറം ഒപ്പം [illegible] കാലിന്മേൽ ഉണ്ടാകുന്ന കുരു അനുശയിയാകുന്നു.

വിദാരികാലക്ഷണം

വിദാരീകന്ദവദ്വൃത്താം കക്ഷാവങ്ക്ഷണസന്ധിഷു
൨൩. വിദാരികേതി താം വിദ്യാത് സർവ്വജാം സർവ്വലക്ഷണാം

വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ കോപംഹേതുവായിട്ട് മുതുക്കിൻകിഴങ്ങുപോലെ വൃത്താകൃതിയായി കക്ഷത്തിലോ തുടയിടുക്കിലോ സർവ്വലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി ഉണ്ടാകുന്ന കുരുവത്രെ വിദാരികയാകുന്നത്.

ശർക്കരാർബ്ബുദലക്ഷണം.

പ്രാപ്യ മാംസസിരാസ്നായൂഃ ശ്ലേഷ്മാ മേദസ്തഥാനിലഃ
൨൪. ഗ്രന്ഥിം കരോത്യസൗ ഭിന്നോ മധുസർപ്പിർവസാനിഭം

(൫൮൭) ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം

സ്രവത്യസ്രാവമനില സ്തത്ര വൃദ്ധിംഗതഃ പുനഃ
൨൩. മാംസംസംശോഷ്യ ഗ്രഥിതാം ശർക്കരാം ജനയേത്തതഃ
ദുർഗ്ഗന്ധിക്ലിന്നമത്യർത്ഥം നാനാവർണ്ണം തതസ്സിരാഃ
൨൪. സ്രവന്തിരക്തംസഹസാ തംവിദ്യാച്ഛർക്കരാർബ്ബുദം

കഫവും മേദസ്സും വായുവും മാംസത്തെയും ഞരമ്പുകളെയും നാഡികളെയും ആശ്രയിച്ചിട്ടു മുഴയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു പൊട്ടുകയും അതിൽനിന്നു തേൻ, നെയ്യ്, വസ, ഇവയെപ്പോലെയുള്ള ചലം സ്രവിക്കയും ചെയ്യുന്നു. പിന്നെ അവിടെ വാതംകോപിച്ചു മാംസത്തെ ഉണക്കി കല്ലിന്റെ ചരൽപ്പൊടിപോലെ കഠിനമായിരിക്കുന്ന ശർക്കരയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അനന്തരം സിരകളെ ആശ്രയിച്ചു ദുർഗ്ഗന്ധമായും ഏറ്റവും നനഞ്ഞും നാനാവർണ്ണമായുമിരിക്കുന്ന രക്തം അതിൽനിന്നു ക്ഷണത്തിൽ സ്രവിക്കുന്നു. അതിന്നു ശർക്കരാർബ്ബുദമെന്നു പേരാകുന്നു.

പാദദാരീലക്ഷണം.

പരിക്രമണശീലസ്യ വായുരത്യർത്ഥരൂക്ഷയോഃ
൨൫. പാദയോഃ കുരുതേ ദാരീം പാദദാരീം തമാദിശേൽ.

എല്ലായ്പോഴും സഞ്ചരിക്ക ശീലമായുള്ളവന്റെ പാദതലങ്ങൾക്കു രൂക്ഷത ഭവിക്കയാൽ വായു കോപിച്ച് അടിയെ പിളർക്കും. തന്നിമിത്തം വേദനയുണ്ടാകും അതിന്നു പാദദാരി എന്നു പേർ.

കദരലക്ഷണം.

ശർക്കരോന്മഥിതേ പാദേ ക്ഷതേ വാ കണ്ടകാദിഭിഃ
൨൬. ഗ്രന്ഥിഃ കോലവദുത്സന്നോ ജായതേ കദരന്തുതൽ

കാലുകൾ ചരൽക്കല്ലുകൊണ്ടിട്ടു തകർക്കപ്പെടുകയോ മുള്ളുമുതലായവകൊണ്ടിട്ടു മുറികയോ ചെയ്താൽ ലന്തക്കുരുപോലെ മുഴ ഉണ്ടാകും; അതു കദരമാകുന്നു. മുള്ളാണിയെന്നു ഭാഷ.

അലസലക്ഷണം.

ക്ലിന്നാംഗുല്യന്തരൌ പാദൌ കണ്ഡൂദാഹരുജാന്വിതൌ
൨൭. ദുഷ്ടകർദ്ദമസംസ്പർശാദലസം തം വിനിർദ്ദിശേൽ

ദുഷിച്ചു കൃമി നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചേറു ചളി മുതലായവയെയും തൊടുകയോ ചവിട്ടുകയോ ചെയ്താൽ വിരലുകളുടെ ഇടകൾ ചൊറിച്ചിലോടും ചുട്ടുനീറ്റലോടും വേദനയോടും കൂടി പഴുക്കും. അതിനെ അലസമെന്നു പറയുന്നു; വളംകടിയെന്നു ഭാഷ.

ഇന്ദ്രലുപ്തലക്ഷണം.

രോമകൂപാനുഗം പിത്തം വാതേന സഹ മൂർച്ഛിതം
൨൮. പ്രച്യാവയതി രോമാണി തതഃ ശ്ലേഷ്മാ സശോണിതഃ
രുണദ്ധി രോമകൂപാംസ്തു തതോന്യേഷാമസംഭവഃ
൨൯. തദിന്ദ്രലുപ്തം ഖാലിത്യം രുജ്യേതി ച വിഭാവ്യതേ

പിത്തം വാതത്തോടുകൂടി കോപിച്ചു രോമകൂപങ്ങളിൽ ചെല്ലുകനിമിത്തം രോമങ്ങൾ കൊഴിഞ്ഞുപോകുന്നു. അനന്തരം കഫം രക്തത്തോടുകൂടി രോമകൂപങ്ങളെ അടയ്ക്കുന്നു. അതു ഹേതുവായിട്ടു വേറെ രോമങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതുമില്ല. അതിനെ ഇന്ദ്രലുപ്തമെന്നും ഖാലിത്യമെന്നും രുജ്യയെന്നും പറയുന്നു. കഷണ്ടിയെന്നു ഭാഷ.

ദാരുണലക്ഷണം.

൩൦. ദാരുണാ കണ്ഡുരാ രൂക്ഷാ കേശഭൂമിഃ പ്രപാട്യതേ
കഫവാതപ്രകോപേന വിദ്യാദ്ദാരുണകന്തു തം

കഫവാതങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു തല, കഠിനമായിട്ടും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും ഉണങ്ങിയും ഇരിക്കും; പിളരുകയോ പൊട്ടുകയോ ചെയ്യും; അതു ദാരുണമാകുന്നു.

ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം (൫൫)

അരുംഷികാലക്ഷണം.

൩൧. അരുംഷി ബഹുവക്ത്രാണി ബഹുക്ലേദീനി മൂർദ്ധനി
കഫാസൃക്കൃമികോപേന നൃണാം വിദ്യാദരുംഷികാം.

കഫരക്തങ്ങളുടെയും കൃമികളുടെയും കോപംകൊണ്ടായിട്ടു തലയിൽ വളരെ മുഖങ്ങളോടും വളരെ പഴുപ്പോടുംകൂടിയ വ്രണങ്ങൾ ഉണ്ടാകും. അതു അരുംഷികയാകുന്നു.

പലിതലക്ഷണം.

൩൨. ക്രോധശോകശ്രമകൃതഃ ശരീരോഷ്മാ ശിരോഗതഃ
പിത്തഞ്ച കേശാൻ പചതി പലിതം തേന ജായതേ.

ദേഷ്യംകൊണ്ടോ ദുഃഖംകൊണ്ടോ ശ്രമംകൊണ്ടോ ഉണ്ടായ ശരീരത്തിലെ ചൂട് പിത്തത്തോടുകൂടി തലയിൽ ചെന്നു തലമുടിയെ പഴുപ്പിക്കുന്നു. അതത്രെ പലിതമാകുന്നതു.

യുവാനപിടകാലക്ഷണം.

൩൩. ശാല്മലീകണ്ടകപ്രഖ്യാഃ കഫമാരുതരക്തജാഃ
യുവാനപിടകാ യൂനാം വിജ്ഞേയാ മുഖദൂഷികാഃ

കഫവും വാതവും രക്തവുംകൂടി കോപിക്കഹേതുവായിട്ടു യൌവനമുള്ള പുരുഷന്മാരുടെ മുഖത്തിങ്കൽ ഇലവിന്റെ മുള്ളുപോലെ കുരുക്കൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അതിനെ യുവാനപിടക എന്നും മുഖദൂഷിക എന്നും പറയുന്നു. മുഖക്കുരു എന്നു ഭാഷയിൽ പറയപ്പെടുന്നു.

പത്മിനീകണ്ടകലക്ഷണം.

൩൪. കണ്ടകൈരാചിതം വൃത്തം കണ്ഡൂമൽ പാണ്ഡുമണ്ഡലം
പത്മിനീകണ്ടകപ്രഖ്യൈസ്തദാഖ്യം കഫവാതജം.

കഫവാതംനിമിത്തം താമരത്തണ്ടിലെ മുള്ളുപോലെയിരിക്കുന്ന മുള്ളുകളാൽ വ്യാപ്തമായും വട്ടത്തിലും മണ്ഡലാകാരമായിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു പത്മിനീകണ്ടകമെന്നുപേർ; താമരമുള്ളെന്നർത്ഥം.

ജതുമണിലക്ഷണം.

൩൫. സമമുത്സന്നമരുജം മണ്ഡലം കഫരക്തജം
സഹജം ലക്ഷ്മ ചൈകേഷാം ലക്ഷ്യോ ജതുമണിസ്തു സഃ

കഫരക്തംനിമിത്തം ജനിക്കുമ്പോൾതന്നെ സമമായിട്ടും ഉയർന്നിട്ടും വേദനയോടുകൂടാതെയും മണ്ഡലാകൃതിയായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ലക്ഷണത്തെ ജതുമണിയെന്നു പറയുന്നു. മറു എന്നർത്ഥം.

മാഷകലക്ഷണം.

൩൬. അവേദനം സ്ഥിരഞ്ചൈവ യസ്യ ഗാത്രേ പ്രദൃശ്യതേ
മാഷവൽകൃഷ്ണമുത്സന്നമനിലാന്മാഷകം വദേൽ.

വാതംനിമിത്തമായി വേദനയോടുകൂടാതെയും കഠിനമായും ഉഴുന്നുപോലെയും കറുത്തിട്ടും ഉയർന്നിട്ടും ദേഹത്തിങ്കൽ ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു മാഷകമെന്നു പറയുന്നു.

തിലകാലകലക്ഷണം.

൩൭. കൃഷ്ണാനി തിലമാത്രാണി നീരുജാനി സമാനി ച
വാതപിത്തകഫോച്ഛോഷാത്താൻ വിദ്യാത്തിലകാലകാൻ.

വാതപിത്തങ്ങൾക്കൊണ്ടു കഫത്തിന്നു ശോഷം വന്നതുഹേതുവായിട്ടു എള്ളിൻമണിപ്രമാണമായി വേദനയോടുകൂടാതെ കറുത്തുംകൊണ്ടു ദേഹത്തോടു സമമായി ദേഹത്തിങ്കൽ ഉണ്ടാകുന്ന കറുത്തനിറമത്രെ തിലകാലകമാകുന്നതു.

ന്യച്ഛലക്ഷണം.

൩൮. മഹദ്വാ യദി വാ ചാല്പം ശ്യാവം വാ യദി വാസിതം
നീരുജം മണ്ഡലം ഗാത്രേ ന്യച്ഛമിത്യഭിധീയതേ.

(൫൫) ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം.

വലുതായിട്ടും ചെറുതായിട്ടും കറുവാളിച്ചിട്ടും കറുത്തിട്ടും വേദനയോടുകൂടാതെ ദേഹത്തിൽ കാണുന്ന മണ്ഡലമത്രെ വ്യംഗമാകുന്നതു.

വ്യംഗലക്ഷണം.

൩൯. ക്രോധായാസപ്രകുപിതോ വായുഃ പിത്തേന സംയുതഃ
മുഖമാഗത്യ സഹസാ മണ്ഡലം വിസൃജത്യതഃ
൪൦. നീരുജം തനുകം ശ്യാവം മുഖേ വ്യംഗം തമാദിശേൽ

ക്രോധംകൊണ്ടോ ആയാസംകൊണ്ടോ കുപിതനായിരിക്കുന്ന വായു പിത്തത്തോടുകൂടി മുഖത്തിൽ പ്രാപിച്ചിട്ടു അവിടെ വേദനയോടുകൂടാതെയും നേർത്തതായും കറുവാളിച്ചിട്ടും ഇരിക്കുന്ന മണ്ഡലത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതിനെ മുഖവ്യംഗമെന്നു പറയുന്നു. കരിമുഖമെന്നും പറയും.

നീലികാലക്ഷണം.

കൃഷ്ണമേവംഗുണം ഗാത്രേ മുഖേ വാ നീലികാം വിദുഃ

ഇതുതന്നെ കറുപ്പോടുകൂടി ദേഹത്തിങ്കലോ മുഖത്തിങ്കലോ ഉണ്ടായാൽ അതിന്നു നീലികയെന്നു പേർ. വ്യംഗത്തിന്നും നീലികയ്ക്കും തമ്മിൽ ഭേദമുണ്ടു. വ്യംഗം കറുവാളിച്ചും (വെളുപ്പോടുകൂടി കറുത്തു) നീലിക കറുത്തും ഇരിക്കുന്നതാകുന്നു. വ്യംഗ, നീലികകളെ കുറിച്ചുള്ള ഭോജവാക്യത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. 'മാരുതഃ ക്രോധഹർഷാഭ്യാം ഊർദ്ധ്വഗോ മുഖമാശ്രിതഃ പിത്തേന സഹസംയുക്തഃ കരോതി വദനേ തു ഹി നീരുജം തനുകം ശ്യാവം വ്യംഗം തമിതി നിർദ്ദിശേൽ' വാതം കോപിച്ചു ക്രോധം, കോപം ഹർഷം ഇവകൊണ്ടു മേല്പോട്ടു കയറി മുഖത്തെ ആശ്രയിച്ചു പിത്തത്തോടുചേർന്നു മുഖത്തിന്റെ മേല്പരപ്പിൽ വേദനയോടുകൂടാതെ നേർത്തിരിക്കുന്ന കറുവാളിപ്പിനെ ഉണ്ടാക്കുന്നു; അതിനെയാകുന്നു വ്യംഗമെന്നു പറയുന്നതു്. എന്നാൽ ഇതു ഇതേമാതിരി കറുത്തു ശരീരത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്നതിനെ നീലികയെന്നു പറയുന്നു. ഇതു ശ്ലോകംകൊണ്ടു നീലിക ദേഹത്തിലല്ലാതെ മുഖത്തിൽ വരികയില്ലെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നു.

പരിവർത്തികാലക്ഷണം.

മർദ്ദനാൽപീഡനാദ്വാപി തഥൈവാപ്യഭിഘാതതഃ
മേഢ്രചർമ്മ യദാ വായുർഭജതേ സർവതശ്ചരഃ
തദാ വാതോപസൃഷ്ടം തു ചർമ്മ പ്രതിനിവർത്തതേ
മണേരധസ്താൽകോശസ്തു ഗ്രന്ഥിരൂപേണ ലംബതേ
സതോദാം വാതസംഭൂതാം താം വിദ്യാൽപരിവർത്തികാം
സകണ്ഡൂഃ കഠിനാ വാപി സൈവ ശ്ലേഷ്മസമുത്ഥിതാ

ലിംഗത്തെ കഠിനമായി തിരുമ്മുക ഹേതുവായിട്ടോ അധികമായി ഞെരുക്കുക ഹേതുവായിട്ടോ അതിന്നു പെട്ടു പോറൽ ഹേതുവായിട്ടോ യഥേഷ്ടസഞ്ചാരിയായ വ്യാനവായു കോപിച്ചു അതിന്റെ തൊലിയെ ആശ്രയിക്കുമ്പോൾ ആ സമയം വാതസംസർഗ്ഗം ഹേതുവായിട്ടു ആ തൊലി പിറകോട്ടു മറിഞ്ഞു പിന്നീടു അതു മണിയുടെ താഴെ മുഴപോലെ തൂങ്ങുന്നു; വേദനയുമുണ്ടാകുന്നു. വാതത്താൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ ആ രോഗത്തിന്നു പരിവർത്തിക എന്നു പേരാകുന്നു. ഇതു തന്നെ ചൊറിച്ചിലോടും കാഠിന്യത്തോടും കൂടിയിരിക്കുന്നതായാൽ കഫത്താൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു.

അവപാടികാലക്ഷണം.

അല്പീയഃഖാം യദാ ഹർഷാൽ ബാലാം ഗച്ഛേൽസ്ത്രിയം നരഃ
ഹസ്താഭിഘാതാദഥവാ ചർമ്മണ്യുദ്വർത്തിതേ ബലാൽ
യസ്യാവപാട്യതേ ചർമ്മ താം വിദ്യാദവപാടികാം

അൽപമായ യോനിമാർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയ സ്ത്രീയെ കന്യയെ അല്ലെങ്കിൽ അനാർത്തവയായ സന്തോഷത്തോടുകൂടി ബലവാനായി സംഗംചെയ്കയോ ലിംഗത്തെ കൈകൊണ്ടു മർദ്ദ

ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം (൫൪൯)

ക മുതലായ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്കയോ ബലത്തോടുകൂടെ തൊലി മറിക്കയോ ചെയ്യുമ്പോൾ അവൻെറ ആ ലിംഗത്തിൻെറ തൊലി പൊട്ടും. അതിന്ന അവപാടികയെന്ന പേർ.

നിരുദ്ധപ്രകാശലക്ഷണം.

വാതോപസൃഷ്ടമേഢ്രേ വൈ ചർമ്മസംശ്രയതേ മണിം
മണിശ്ചർമ്മോപനദ്ധസ്തു മൂത്രസ്രോതോ രുണദ്ധി ച
നിരുദ്ധപ്രകാശേ തസ്മിൻ മന്ദധാരമവേദനം
മൂത്രംപ്രവർത്തതേ ജന്തോർ മണിർവ്വിവ്രിയതേ ന ച
നിരുദ്ധപ്രകാശം വിദ്യാൽ സരുജം വാതസംഭവം

ലിംഗത്തിന്ന വാതസംസൃഷ്ടമാകുമ്പോൾ അതിൻെറ തൊലി മണിയെ മുഴുവൻ ആശ്രയിക്കുന്നു. പിന്നെ തൊലിയാൽ ആശ്രയിക്കപ്പെട്ട ആ മണി മൂത്രമാർഗ്ഗത്തെ തടുക്കുന്നു. അപ്പോൾ മൂത്രം വേദനയോടുകൂടി കുറേശ്ശയായിട്ടു വീഴുന്നു. മണി വെളുതായി വരികയില്ല; വേദനയുമുണ്ടാകും; വാതത്താൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ ഈ രോഗം നിരുദ്ധപ്രകാശമാകുന്നു.

നിരുദ്ധഗുദലക്ഷണം.

വേഗസന്ധാരണാദ്വായുർവ്വിഹതോ ഗുദസംശ്രിതഃ
നിരുണദ്ധി മഹാസ്രോതഃ സൂക്ഷ്മദ്വാരം കരോതി ച
മാർഗ്ഗസ്യ സൌക്ഷ്മ്യാൽ കൃച്ഛ്രേണ പുരീഷം തസ്യ ഗച്ഛതി
സന്നിരുദ്ധഗുദം വ്യാധിമേതം വിദ്യാൽ സുദാരുണം.

അധോവാതം മുതലായ വേഗങ്ങളെ തടുക്കുന്നവൻെറ അപാനവായു കോപിച്ചു വലിയ കുടലിനെ തടുത്തു ഏററവും ചെറിയ ദ്വാരത്തോടുകൂടിയതാക്കിത്തീർക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു അവന്ന മലം വളരെ പണിപ്പെട്ടു പോകും. ഏററവും ഭയങ്കരമായ ഈ വ്യാധിയെ നിരുദ്ധഗുദമെന്ന പറയുന്നു.

അഹിപൂതനലക്ഷണം.

ശകൃന്മൂത്രസമായുക്തേ ഽധൌതേഽപാനേ ശിശോർഭവേൽ
സ്വിന്നസ്യാസ്നാപ്യമാനസ്യ കണ്ഡൂ രക്തകഫോത്ഭവാ
കണ്ഡൂയനാത്തതഃ ക്ഷിപ്രം സ്ഫോടാഃ സ്രാവശ്ച ജായതേ
ഏകീഭൂതം വ്രണൈർഘോരം തം വിദ്യാദഹിപൂതനം.

ശിശുക്കൾ മലമൂത്രവിസർജ്ജനം ചെയ്തതിൻെറശേഷം അവരുടെ ഗുദത്തെ നല്ലവണ്ണം കഴുകാതിരിക്കയോ വിയർത്തതിൻെറശേഷം കുളിപ്പിക്കാതിരിക്കയോ ചെയ്യുമ്പോൾ രക്തകഫങ്ങളാൽ ചൊറിച്ചിലുണ്ടാകും. ആ ചൊറിച്ചിൽ ഹേതുവായിട്ടു ചൊറിയുന്നതായാൽ പൊള്ളലുണ്ടാകും. ആ പൊള്ളൽ പൊട്ടിയൊലിച്ചു വ്രണമായിത്തീരും; പിന്നെ ഊറലും വ്രണവും ഒന്നായിത്തീരും. ഭയങ്കരമായ ആ രോഗം അഹിപൂതനമാകുന്നു. ഈ വ്യാധി ബാലന്മാർക്ക് മാത്രമേ സംഭവിക്ക [illegible] ഈ രോഗം [illegible] അതിനെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. [illegible] കണ്ഡൂ [illegible] ചൊറിച്ചിലോടും [illegible] കൂടിയ കുരുക്കൾ നിറഞ്ഞ [illegible] ഭയങ്കരമായിട്ടുള്ള [illegible] അഹിപൂതനമെന്ന വ്യാധിയാകുന്നു എന്ന ഈ ശ്ലോകത്തിൻെറ സാരം.

വൃഷണകച്ഛു.

സ്നാനോത്സാദനഹീനസ്യ മലോ വൃഷണസംസ്ഥിതഃ
യദാ പ്രക്ലിദ്യതേ സ്വേദാൽ കണ്ഡൂം ജനയതേ തദാ

(൫൪) ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം

കണ്ഡൂയനാത്തതഃ ക്ഷിപ്രം സ്ഫോടാഃ സ്രാവശ്ച ജായതേ
പ്രാഹുർവൃഷണകച്ഛൂം താം ശ്ലേഷ്മരക്തപ്രകോപജാം.

കുളിക്കുന്നസമയം ദേഹത്തിലുള്ള അഴുക്ക് എല്ലാം കഴുകിക്കളയാതിരിക്കുമ്പോൾ ആ നനവുള്ള ഇറക്കി വൃഷണത്തിൽനിന്നു തേതിനെ നനയ്ക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു ചിരങ്ങും ചൊറിച്ചിലുമുണ്ടാകും. ആ ചൊറിച്ചിൽ ഹേതുവായിട്ടു പൊള്ളലുണ്ടായി പൊട്ടിയൊലിക്കും. കഫരക്തങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു ജനിപ്പതായ ആ രോഗത്തെ വൃഷണകച്ഛു എന്നു പറയുന്നു.

ഗുദഭ്രംശലക്ഷണം

പ്രവാഹണാതിസാരാഭ്യാം നിർഗ്ഗച്ഛതി ഗുദം ബഹിഃ
രൂക്ഷദുർബ്ബലദേഹസ്യ ഗുദഭ്രംശം തമാദിശേൽ

ദേഹത്തിനു രൂക്ഷതയും ദുർബ്ബലതയും ഉള്ളവന്റെ ഗുദം അധികമായി മുക്കി മലത്തെ പുറപ്പെടുവിക്കകൊണ്ടോ അതിസാരംകൊണ്ടോ പുറത്തുചാടിപ്പോകും. അതിനെയാണു ഗുദഭ്രംശമെന്നു പറയുന്നത്.

സൂകരദംഷ്ട്രലക്ഷണം.

സദാഹോ രക്തപര്യന്തസ്ത്വക്പാകീ തീവ്രവേദനഃ
കണ്ഡൂമാൻ ജ്വരകാരീ ച സസ്യാൽ സൂകരദംഷ്ട്രകഃ

ദാഹത്തോടുകൂടിയും പുറം ചുവന്നും തൊലിപഴുത്തും കഠിനമായ വേദനയോടും ചൊറിച്ചിലോടും ജ്വരത്തോടുംകൂടിയും ഉണ്ടാകുന്ന രോഗം സൂകരദംഷ്ട്രകമാകുന്നു.

ഇതി കേരളഭാഷികകൃതായാം സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ക്ഷുദ്രരോഗനിദാനം.

സമാപ്തം.

മുഖരോഗനിദാനം.

൧. ആനൂപപിശിതക്ഷീരദധിമത്സ്യാതിസേവനാൽ
മുഖമദ്ധ്യേ ഗദാൻകുര്യുഃ ക്രുദ്ധാ ദോഷാഃ കഫോത്തരാഃ

ആനൂപമാംസം, പാല്, തൈര്, മത്സ്യം ഇവയെ അധികമായി സേവിച്ചാൽ വാതാദിദോഷങ്ങൾ കഫം പ്രധാനമായി കോപിച്ചു മുഖമദ്ധ്യത്തിങ്കൽ രോഗങ്ങളെയുണ്ടാക്കും. അവയിൽ എട്ടുപ്രകാരമുള്ള ഓഷ്ഠരോഗങ്ങളെ പറയുന്നു.

വാതജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൨. കർക്കശൗ പരുഷൗ സ്തബ്ധൗ സംപ്രാപ്താതിവേദനൗ
ദാല്യേതേ പരിപാട്യേതേ ഓഷ്ഠൗ മാരുതകോപതഃ

വാതകോപംനിമിത്തം ചുണ്ടുകൾ കറുത്തതായിട്ടും പരുപരുത്തിട്ടും സ്തംഭിച്ചിട്ടും വേദനയോടുകൂടിയും നടുവിലും ഏറവും പൊട്ടിപ്പിളരും.

പിത്തജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൩. ചീയേതേ പിടകാഭിശ്ച സരജാഭിസ്സമന്തതഃ
സദാഹപാകപിടകൗ പീതാഭാസൗ ച പിത്തതഃ

പിത്തകോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ഓഷ്ഠരോഗത്തിനു ചിലപ്പോൾ ചുണ്ടുകൾ വേദനയോടുകൂടിയ കുരുക്കളെക്കൊണ്ടു പുറം നിറഞ്ഞിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ ചൂടോടും പഴുപ്പോടും കുരുക്കളോടുംകൂടിയും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും.

ഓഷ്ഠഗതമുഖരോഗനിദാനം   ([illegible])

കഫജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൧. സവർണ്ണാഭിസ്തു ചീയേതേ പിടകാഭിരവേദനൌ
ഭവതസ്തു കഫാദോഷ്ഠൌ പിച്ഛിലൌ ശീതളൌ ഗുരൂ.

കഫംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ഓഷ്ഠരോഗത്തിങ്കൽ ചുണ്ടുകൾ ദേഹത്തിന്റെ സമനിറമായ വർണ്ണത്തോടുകൂടിയ കുരുക്കളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടും വേദനയറ്റിട്ടും പശപശ ലയും തണുത്തിട്ടും കനത്തിട്ടുമിരിക്കും.

സന്നിപാതജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൨. സകൃൽകൃഷ്ണൌ സകൃൽപീതൌ സകൃൽശ്വേതൌ തഥൈവ ച
സന്നിപാതേന വിജ്ഞേയാ വനേകപിടകാചിതൌ

സന്നിപാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഓഷ്ഠരോഗത്തിന്നു ചുണ്ടുകൾ കറുത്തിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടും അനേക കുരുക്കളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടുമിരിക്കും.

രക്തജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൩. ഖർജ്ജൂരഫലവർണ്ണാഭിഃ പിടകാഭിഃ പ്രപീഡിതൌ
രക്തോപസൃഷ്ടൌ രുധിരം സ്രവതശ്ശോണിതപ്രഭൌ.

രക്തദുഷ്ടികൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഓഷ്ഠരോഗത്തിങ്കൽ ചുണ്ടുകൾ ഈത്തപ്പഴത്തിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയ കുരുക്കളാൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവയായിട്ടും രക്തവർണ്ണങ്ങളായിട്ടുമിരിക്കും. ചുണ്ടുകളിൽനിന്നു രക്തം ഒലിക്കയും ചെയ്യും.

മാംസജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൪. ഗുരൂ സ്ഥൂലൌ മാംസദുഷ്ട്യാ മാംസപിണ്ഡവദുൽഗതൌ
ജന്തവശ്ചാത്ര മൂർച്ഛന്തി നരസ്യോഭയതോമുഖാൽ.

മാംസജമായ ഓഷ്ഠരോഗത്തിന്നു ചുണ്ടുകൾ കനത്തിട്ടും തടിച്ചിട്ടും മാംസപിണ്ഡംപോലെ ഉയർന്നിട്ടും ഇരിക്കും. അവിടെ കൃമികൾ വർദ്ധിച്ചു വായിൽ ഇരുഭാഗങ്ങളിൽകൂടിയും പുറപ്പെടും.

മേദസ്സംഭൂതമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

൫. സർപ്പിർമ്മണ്ഡപ്രതീകാശൌ മേദസാ കണ്ഡുരൌ ഗുരൂ
അച്ഛം സ്ഫടികസങ്കാശമാസ്രാവം സ്രവതോ ഭൃശം.

൬. മേദോവ്രണോ ന സംരോഹേൽ മൃദുതാ ചൈവ ജായതേ.

മേദസ്സുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഓഷ്ഠരോഗത്തിന്നു ചുണ്ടുകൾ ഉരുക്കിയ നെയ്യുടെ ഉപരിഭാഗംപോലെയും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും കനത്തിട്ടും ഇരിക്കും. സ്ഫടികംപോലെ നിർമ്മലമായിരിക്കുന്ന വെള്ളം ചുണ്ടുകളിൽനിന്നു അധികമായി ഒലിക്കും. വ്രണം കൂടുകയും ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല.

അഭിഘാതജമായ ഓഷ്ഠരോഗം.

ഓഷ്ഠൌ ചപ്യവദീര്യേതേ പാട്യേതേ ചാഭിഘാതതഃ

അഭിഘാതജമായ ഓഷ്ഠരോഗത്തിന്നു ചുണ്ടുകൾ നുറുങ്ങുകയും ഏറെയും പൊട്ടുകയും ചെയ്യും.

ഓഷ്ഠഗതമുഖരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

ദന്തവേഷ്ടഗത മുഖരോഗനിദാനം.

—✱—

ശീതാദലക്ഷണം

൧. ശോണിതം ദന്തവേഷ്ടേഭ്യോ യസ്യാകസ്മാൽ പ്രവർത്തതേ
ദുർഗ്ഗന്ധീനി സകൃഷ്ണാനി പ്രക്ലേദീനി മൃദൂനി ച

൨. ദന്തമാംസാനി ശീര്യന്തേ പചന്തി ച പരസ്പരം
ശീതാദോ നാമ സ വ്യാധിഃ കഫശോണിതസംഭവഃ

ഇനി ദന്തമൂല രോഗങ്ങളെ (ഊനിനെ ബാധിക്കുന്ന രോഗം) കുറിച്ചു പറയുന്നു. ഊനിന്മേൽ പതിനഞ്ചു വ്യാധികളുണ്ട്. അവയിൽ ശീതാദമെന്ന രോഗത്തിനു പല്ലിന്റെ ഊനുകളിൽനിന്നു യാതൊരു കാരണവും കൂടാതെ രക്തം സ്രവിക്കും. അവിടെ പല്ലിന്റെ ഊനുകൾ ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയും കറുത്തിട്ടും നനഞ്ഞിട്ടും മൃദുക്കളായിട്ടും ഭവിക്കും. എന്നുമാത്രമല്ല അവ അന്യോന്യം പഴുത്തു ചീഞ്ഞുപോകയും ചെയ്യും. ഈ രോഗം കഫരക്തങ്ങളാൽ ഉത്ഭവിപ്പിക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു.

ദന്തപുപ്പുടലക്ഷണം.

൩. ദന്തയോസ്ത്രിഷു വാ യസ്യ ശ്വയഥുസ്സരുജോ മഹാൻ
ദന്തപുപ്പുടകോ നാമ സ വ്യാധിഃ കഫരക്തജഃ

രണ്ടോ മൂന്നോ പല്ലുകളുടെ ഊനുകളിൽ വേദനയോടു നീരുണ്ടാകുന്നതിനു ദന്തപുപ്പുടം എന്നു പേർ. ഈ രോഗം കഫരക്തങ്ങളാൽ ഉത്ഭവിക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു.

൪. സ്രവന്തി പൂയരുധിരം ചലാ ദന്താ ഭവന്തി ച
ദന്തവേഷ്ടസ്സ വിജ്ഞേയോ ദുഷ്ടശോണിതസംഭവഃ

പല്ലുകളുടെ ഊനിൽനിന്നു പഴുപ്പോടുകൂടിയ രക്തം സ്രവിക്കയും പല്ലുകൾ ഇളകുകയും ചെയ്യുന്നതു ദന്തവേഷ്ടമെന്ന രോഗമാകുന്നു. അതു ദുഷിച്ചതായ രക്തംനിമിത്തമായി ഉണ്ടാകുന്നു.

ശൌഷിരലക്ഷണം.

൫. ശ്വയഥുർദ്ദന്തമൂലേഷു രുജാവാൻ കഫരക്തജഃ
ലാലാസ്രാവീ സ വിജ്ഞേയഃ ശൌഷിരോ നാമ നാമതഃ

കഫരക്തങ്ങളുടെ കോപംനിമിത്തം ഊനുകളിൽ വേദനയോടുകൂടി വെള്ളം ഒലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. അതിനു ശൌഷിരം എന്നു പേർ.

മഹാശൌഷിരലക്ഷണം.

൬. ദന്താശ്ചലന്തി വേഷ്ടേഭ്യസ്താലു ചാപ്യവദീര്യതേ
യസ്മിൻസ സർവ്വജോ വ്യാധിർമ്മഹാശൌഷിരസംജ്ഞിതഃ

വാതപിത്തകഫങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു പല്ലുകൾ അവയുടെ സ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നു ഇളകുകയും അണ്ണാക്കു പൊട്ടിക്കീറുകയും ചെയ്യും. അതിനു മഹാശൌഷിരമെന്നു പേർ. ഈ രോഗമുള്ളവൻ ഏഴു രാത്രികളിൽ മരിക്കുമെന്നു ഭോജൻ പറയുന്നു. ശ്ലോകം "സർവ്വദോഷാത്മകോ [illegible] പിത്തകഫാനിലാൽ [illegible] സ്ഥിരാസ്ഥിതോ [illegible] മഹാശൌഷിരമിത്യേഷ സപ്തരാത്രാന്നിഹന്ത്യസൂൻ"

പരിദരലക്ഷണം.

൭. ദന്തമാംസാനി ശീര്യന്തേ യസ്മിൻ ഷ്ഠീവതി ചാപ്യസൃക്
പിത്താസൃക്കഫജോ വ്യാധിർജ്ഞേയഃ പരിദരോ ഹി സഃ

പല്ലുകളുടെ മാംസങ്ങൾ ചീഞ്ഞുപോക, രക്തം തുപ്പുക ഇവയാകുന്നു പരിദരത്തിന്റെ ലക്ഷണം. ഈ രോഗം പിത്തരക്തകഫങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്നതാകുന്നു.

ഉപകുശലക്ഷണം.

൮. വേഷ്ടേഷു ദാഹഃ പാകശ്ച തേഭ്യോ ദന്താശ്ചലന്തി ച
യസ്മിൻ സോപകുശോ നാമ പിത്തരക്തകൃതോ ഗദഃ

ഊനുകളിൽ ചുട്ടും പഴുപ്പുമുണ്ടായി അതിനിമിത്തം പല്ലുകൾ ഇളകുന്നതിനു ഉപകുശമെന്നുപേർ. ആ രോഗം പിത്തരക്തങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു.

വൈദർഭലക്ഷണം

൯. ഘൃഷ്ടേഷു ദന്തമാംസേഷു സംരംഭോ ജായതേ മഹാൻ
ചലന്തി ദന്താശ്ച സ വൈദർഭോഽഭിഘാതജഃ

പല്ലുകളുടെ മാംസങ്ങളിൽ അധികമായി കുത്തി പല്ലുതേക്കുന്നതായാൽ അവിടെ വലുതായിരിക്കുന്ന നീരുണ്ടാകും. പല്ലുകളും ഇളകും. മുറിവോ ചതവോ പാറ്റുകനിമിത്തമുണ്ടായ ആ രോഗത്തിനു വൈദർഭമെന്നു പേർ.

ഖലിവർദ്ധനലക്ഷണം.

൧൦. മാരുതേനാധികോ ദന്തോ ജായതേ തീവ്രവേദനഃ
ഖലിവർദ്ധനസംജ്ഞോഽസൌ ജാതേ രുക് ച പ്രശാമ്യതി.

വാതനിമിത്തം അധികമായ പല്ലുണ്ടാകും. അപ്പോൾ ഉഗ്രമായ വേദനയുണ്ടാകും. പല്ലുമുഴുവൻ പുറത്തുവന്നാൽ ആ വേദന ശമിക്കും. ഇതിനു ഖലിവർദ്ധനമെന്നുപേർ.

കരാലലക്ഷണം

൧൧. ശനൈശ്ശനൈഃ പ്രകുരുതേ വായുർദ്ദന്തസമാശ്രിതഃ
കരാലാൻ വികടാൻ ദന്താൻ കരാലോ ന സ സിധ്യതി.

വായു പല്ലുകളെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു പതുക്കെപ്പതുക്കെ അവയെ നീട്ടിയും വളച്ചും (കോന്ത്രപ്പല്ലുകൾ) ഉണ്ടാക്കും. അതു അസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

അധിമാംസലക്ഷണം

ഹാനവ്യേ പശ്ചിമേ ദന്തേ മഹാൻ ശോഫോ മഹാരുജഃ
ലാലാസ്രാവീ കഫകൃതോ വിജ്ഞേയസ്സോഽധിമാംസകഃ

കടവായിൽ താടിയെല്ലിനെ സംബന്ധിച്ചതായ പല്ലിന്റെ ചുവട്ടിൽ വലുതായ നീരും വലിയ വേദനയുമുണ്ടാകും. വെള്ളമൊലിക്കും. ആ കഫത്താൽ ഉത്ഭവിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ അധിമാംസമാകുന്നു.

നാഡീവ്രണലക്ഷണം.

ദന്തമൂലഗതാ നാഡ്യഃ പഞ്ച ജ്ഞേയാ യഥേരിതാഃ

നാഡീനിദാനത്തിൽ വാതം ഹേതുവായിട്ടും പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും കഫം ഹേതുവായിട്ടും സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടും ആഗന്തുകം ഹേതുവായിട്ടും അഞ്ചുപ്രകാരത്തിൽ നാഡീവ്രണം ഉണ്ടാകുമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അവ അപ്രകാരം ദന്തമൂലത്തിങ്കലും ഉണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

ദന്തവേഷ്ടഗതമുഖരോഗനിദാനം. സമാപ്തം.

ദന്തഗതമുഖരോഗനിദാനം.

—:o:—

ദാലന ലക്ഷണം.

ദീര്യമാണേഷ്വിവ യസ്യ ദന്തേഷു ജായതേ
ദാലനോ നാമ സ വ്യാധിഃ സദാഗതിനിമിത്തജഃ

വാതനിമിത്തം പല്ലുകൾ പിളർക്കപ്പെടുന്നതുപോലെ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം വേദനയുണ്ടാകും. അതു ദാലനമാകുന്നു.

കൃമിദന്തലക്ഷണം.

കൃഷ്ണച്ഛിദ്രശ്ചലസ്സ്രാവീ സസംരംഭോ മഹാരുജഃ
അനിമിത്തരുജോ വാതാൽ വിജ്ഞേയഃ കൃമിദന്തകഃ

കൃമിദന്തത്തിന്റെ ലക്ഷണം പല്ലുകൾക്കു കറുത്തതായ ദ്വാരവും ഇളക്കവുമുണ്ടാക ദന്തമൂലങ്ങളിൽനിന്നു നീരൊലിക്കുക വീക്കവും വലിയ വേദനയുമുണ്ടാക ഹേതുക്കൂടാതെ തന്നെ വേദന ശമിക്കുക ഇവയൊക്കെയുമാകുന്നു ദുഷ്ടകൃമികളായ കൃമികളാകുന്ന പല്ലുകൾക്കു ദ്വാരങ്ങളെയുണ്ടാക്കുന്നതു കൃമിദന്തം വാതജമാകുന്നു.

ഭഞ്ജനകലക്ഷണം.

വക്ത്രം വക്രം ഭവേദ്യസ്യ ദന്തഭംഗശ്ച ജായതേ
കഫവാതകൃതോ വ്യാധിസ്സ ഭഞ്ജനകസംജ്ഞിതഃ

കഫവാതങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ ഭഞ്ജനകമെന്ന ദന്തരോഗത്തിങ്കൽ മുഖം കോട്ടുകയും പല്ലു പൊട്ടുകയും ചെയ്യും.

ദന്തഹർഷലക്ഷണം.

ശീതരൂക്ഷപ്രവാതാമ്ല സ്പർശാനാമസഹാ ദ്വിജാഃ
പിത്തമാരുതകോപേന ദന്തഹർഷസ്സ നാമതഃ

പല്ലുകൾക്കു ശൈത്യവും രൂക്ഷതയുമുള്ള സാധനവും കാറ്റും അമ്ലരസവും തട്ടുവാൻ വഹിയാതെ വരികയാകുന്നു ദന്തഹർഷമെന്ന പേർ. ഈ രോഗം വാതപിത്തങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടത്രെ ഉണ്ടാകുന്നതു്.

ദന്തവിദ്രധിലക്ഷണം.

ദന്തമാംസേ മലൈസ്സാസ്രൈർബ്ബാഹ്യാന്തഃ ശ്വയഥുർഗ്ഗുരുഃ
സദാഹരുക്സ്രവേദ്ഭിന്നഃ പൂയാസ്രം ദന്തവിദ്രധിഃ

ദന്തമാംസങ്ങളിൽ അധികമായ അഴുക്കു പാറകയിലിരുന്നു പുറത്തും അകത്തുംകൂടെ വേദനയോടുകൂടി കനത്തതായ നീരുണ്ടാക പൊട്ടിയാൽ പഴുപ്പും രക്തവുമൊലിക്ക ഇതു ദന്തവിദ്രധിയാകുന്നു

ദന്തശർക്കരാലക്ഷണം

മലോ ദന്തഗതോ യസ്തു പിത്തമാരുതശോഷിതഃ
ശർക്കരേവ ഖരസ്പർശാ സാ ജ്ഞേയാ ദന്തശർക്കരാ.

പല്ലുതേക്കായ്കയാൽ പല്ലുകളിൽ ചേർന്നിരിക്കുന്ന മലം വാതപിത്തങ്ങളാൽ ഉണക്കപ്പെട്ടതായിട്ടു പഞ്ചസാരപോലെ തൊട്ടാൽ പരുപരപ്പുള്ളതായിരിക്കും. പല്ലുകളുടെ ഗുണങ്ങളെ ഹനിക്കുന്നതായ ഈ രോഗത്തിന്നു ദന്തശർക്കരയെന്നു പേർ

കപാലികാലക്ഷണം

കപാലേഷ്വിവ ദീര്യത്സു ദന്താനാം സൈവ ശർക്കരാ
കപാലികേതി വിജ്ഞേയാ സദാ ദന്തവിനാശിനീ

മേല്പറഞ്ഞ ശർക്കരയെന്ന രോഗം കടുപ്പമേറിയ പല്ലുകളെ ഓട്ടുകഷണങ്ങളായിട്ടു പിളർന്നുകളയും അതു നിമിത്തം പല്ലുകൾക്കു നാശമുണ്ടാകും ഇതിനു കപാലികയെന്നു പേർ.

ശ്യാവദന്തലക്ഷണം.

യോഽസൃങ്മിശ്രേണ പിത്തേന ദഗ്ധോ ദന്തസ്ത്വശേഷതഃ
ശ്യാവതാം നീലതാം വാപി ഗതസ്സ ശ്യാവദന്തകഃ

പിത്തരക്തങ്ങളാൽ അശേഷം ദഹിക്കപ്പെട്ടതായ പല്ലു കറുത്തോ നീലിച്ചോ ഇരിക്കും അതിന്നു ശ്യാവദന്തമെന്നു പേർ.

ദന്തഗതമുഖരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

ജിഹ്വാഗതമുഖരോഗനിദാനം.

—✱—

വാതജമായ ജിഹ്വാരോഗം.

ജിഹ്വാനിലേന സ്ഫുടിതാ പ്രസുപ്താ
ഭവേച്ച ശാകച്ഛദനപ്രകാരാ

വാതം ഹേതുവായിട്ടു നാക്കു പൊട്ടീട്ടും തരിച്ചിട്ടും തേക്കിലപോലെ പരുപരുത്തിട്ടും ഇരിക്കും.

പിത്തജമായ ജിഹ്വാരോഗം.

പിത്തേന ദഹ്യേതുപചീയതേ ച
ദീർഘൈസ്സരക്തൈരപി കണ്ടകൈശ്ച

പിത്തകോപം ഹേതുവായിട്ടു നാവു പൊള്ളും രക്തവർണ്ണങ്ങളായി ദീർഘങ്ങളായിരിക്കുന്ന മുള്ളുകളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞുമിരിക്കും.

കഫജമായ ജിഹ്വാരോഗം.

കഫേന ഗുർവീ ബഹുലാ ചിതാ ച
മാംസോച്ഛ്രയൈശ്ശാല്മലികണ്ടകാഭൈഃ

കഫകോപം ഹേതുവായിട്ടു നാക്കു കനത്തിട്ടും വെളുത്തിട്ടും ഇലവിൻമുള്ളുപോലെ ഇരിക്കുന്ന മാംസാങ്കുരങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടുമിരിക്കും.

അലാസലക്ഷണം.

ജിഹ്വാതലേ യശ്ശ്വയഥുഃ പ്രഗാഢ
സ്സോലസസംജ്ഞഃ കഫരക്തമൂർത്തിഃ
ജിഹ്വാം സ തു സ്തംഭയതി പ്രവൃദ്ധോ
മൂലേ ച ജിഹ്വാ ഭൃശമേതി പാകം.

കഫരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു നാവിന്മേൽ ഏറ്റവും വലിയ നീരുണ്ടാകും. അതു വർദ്ധിച്ചാൽ നാവിനെ സ്തംഭിപ്പിക്കും. നാക്കിന്റെ അടിയിൽ വളരെ പഴുപ്പുമുണ്ടാകും. ജിഹ്വാസ്തംഭത്തിന്നു കാരണം വായുവും, പഴുപ്പിന്നു കാരണം പിത്തവുമാകയാൽ ഇതു ത്രിദോഷജമാകുന്ന അസാദ്ധ്യരോഗവും വരും.

ഉപജിഹ്വാലക്ഷണം.

ജിഹ്വാഗ്രരൂപശ്ശ്വയഥുർഹി ജിഹ്വാ
മുന്നമ്യ ജാതഃ കഫരക്തയോനിഃ
ലാലാകരഃ കണ്ഡുയുതസ്സശോഫ
സ്സാതൂപജിഹ്വാ പരികീർത്തിതൈഷാ

കഫരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു നാവിന്റെ അധോഭാഗത്തു നാവിന്റെ അഗ്രംപോലെ വീങ്ങുകയും നീരൊലിക്കയും ചൊറിയും കൂടുമായിരിക്കയും ചെയ്യും. അതിനെ വൈദ്യന്മാർ ഉപജിഹ്വ എന്നു പറയുന്നു.

ജിഹ്വാഗതരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

—✱—

താലുഗതരോഗനിദാനം.

—✱—

കണ്ഠശുണ്ഡീലക്ഷണം.

൧. ശ്ലേഷ്മാസൃഗ്ഭ്യാം താലുമൂലേ പ്രവൃദ്ധോ
ദീർഘശ്ശോഫോ ധ്മാതബസ്തിപ്രകാശഃ

തൃഷ്ണാകാസശ്വാസകൃത്തം വദന്തി
വ്യാധിം വൈദ്യാഃ കണ്ഠശുണ്ഡീതി നാമ്നാ.

കഫരക്തങ്ങൾ നിമിത്തം അണ്ണാക്കിൽ, കാറ്റു നിറഞ്ഞ തോൽതുരുത്തിപോലെയും വലുതായിട്ടും ദീർഘമായിട്ടും നീരുണ്ടാകും. തണ്ണീർദാഹം ചുമ ശ്വാസം ഇവയുമുണ്ടാകും. അതിനെ വൈദ്യന്മാർ കണ്ഠശുണ്ഡി എന്നു പറയുന്നു.

തുണ്ഡികേരീലക്ഷണം.

൨. ശോഫഃ സ്ഥൂലസ്തോദദാഹപ്രപാകീ
പ്രാഗുക്താഭ്യാം തുണ്ഡികേരീ മതാ തു

കഫരക്തങ്ങൾനിമിത്തം അണ്ണാക്കിൽ കട്ടപ്പരുത്തിക്കായപോലെ നീരുണ്ടാകും. വേദന, കത്തിനോവു, ചുട്ടുപഴുപ്പ് ഇവയുണ്ടാകും. അതിന്നു തുണ്ഡികേരിയെന്നു പേർ.

അധ്രുഷലക്ഷണം.

ശോഫഃ സ്തബ്ധോ ലോഹിതസ്താലുദേശേ
രക്താദ്ധ്യാധ്രുഷസ്സജ്വരസ്തീവ്രരുക്ച.

രക്തംനിമിത്തം അണ്ണാക്കിൽ ചുവന്ന നിറത്തോടുകൂടി മന്ദമായ നീരുണ്ടാകും. ജ്വരവും കഠിനമായ വേദനയും ജനിക്കും. അതിന്നു അധ്രുഷമെന്നു പേർ.

കച്ഛപലക്ഷണം.

൩. കൂർമ്മോത്സന്നോവേദനോശീഘ്രജന്മാ
രോഗോജ്ഞേയഃ കച്ഛപഃ ശ്ലേഷ്മണാ തു

കഫം ഹേതുവായിട്ടു അണ്ണാക്കിന്റെ മദ്ധ്യത്തിങ്കൽ അല്പമായ വേദനയോടുകൂടി ആമപോലെ ഉയൎന്നതായ വീക്കമുണ്ടാകും. വളരെക്കാലംകൊണ്ടേ അതു വർദ്ധിക്കുകയുള്ളു. അതിന്നു കച്ഛപമെന്നു പേർ.

അർബ്ബുദലക്ഷണം.

പത്മാകാരം താലുമദ്ധ്യേ തു ശോഫം വിദ്യാദ്രക്താദർബ്ബുദം പ്രോക്തലിംഗം.

രക്തംനിമിത്തം അണ്ണാക്കിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ താമരമൊട്ടുപോലെ നീരുണ്ടാകും. അതിന്നു അർബ്ബുദമെന്നു പേർ. അതിന്റെ ലക്ഷണം മുമ്പെ പറയപ്പെട്ട രക്താർബ്ബുദത്തിന്റെ ലക്ഷണംപോലെ ആകുന്നു.

മാംസസംഘാതലക്ഷണം.

൪. ദുഷ്ടം മാംസം നീരുജം താലുമദ്ധ്യേ
കഫാൽപ്രോക്തോ മാംസസംഘാത ഏഷഃ

കഫം ഹേതുവായിട്ടു അണ്ണാക്കിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ വേദനയോടുകൂടാതെ ദുഷിച്ചതായ മാംസം ഉണ്ടാകും. അതാകുന്നു മാംസസംഘാതം.

താലുപുപ്പുടലക്ഷണം.

നീരുക്സ്ഥായീ കോലമാത്രഃ കഫാത്സ്യാൽ
മേദോയുക്താൽ പുപ്പുടസ്താലുദേശേ

കഫമേദസ്സുകൾ ഹേതുവായിട്ടു അണ്ണാക്കിൽ ലന്തക്കുരുപോലെയും വേദനകൂടാതെയും ഉറച്ചിട്ടും നീരുണ്ടാകും. അതിന്നു താലുപുപ്പുടമെന്നു പേർ.

താലുശോഷലക്ഷണം.

൫. ശോഷോത്യർത്ഥം ദീര്യതേ ചാപി താലു
ശ്വാസശ്ചോഗ്രസ്താലുശോഷോനിലാച്ച.

വാതപിത്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു അണ്ണാക്കു ഉണങ്ങും വരളുന്നു എന്നുതോന്നും. ഉഗ്രമായ ശ്വാസവുമുണ്ടാകും. അതാകുന്നു താലുശോഷം.

താലുപാകലക്ഷണം.

പിത്തംകുൎയ്യാൽപാകമത്യൎത്ഥഘോരം
താലുന്യേവംതാലുപാകംവദന്തി.

പിത്തംനിമിത്തം അണ്ണാക്കിൽ ഏറ്റവും ഭയങ്കരമായ പഴുപ്പുണ്ടാകും. അതിന്നു താലുപാകമെന്നു പറയുന്നു.

താലുഗതമുഖരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

കണ്ഠഗതമുഖരോഗനിദാനം.

—*—

രോഹിണി.

൧. ഗളേനിലഃപിത്തകഫൌചമൂൎച്ഛിതാഃ
പ്രദൂഷ്യമാംസഞ്ചതഥൈവശോണിതം
ഗളോപസംരോധകരൈസ്തഥാങ്കുരൈ
ൎന്നിഹന്ത്യസൂൻവ്യാധിരയംഹിരോഹിണീ

തൊണ്ടയിൽ വാതപിത്തകഫങ്ങൾ കോപിച്ചു മാംസത്തെയും രക്തത്തെയും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു കണ്ഠമാൎഗ്ഗത്തെ അടച്ചുമുള മാംസാങ്കുരങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും. ഈ വ്യാധിയാകുന്നു രോഹിണി. ഇതു പ്രാണഹാനിയെ ചെയ്യും.

വാതരോഹിണി.

൨. ജിഹ്വാസമന്താൽഭൃശവേദനാസ്തു
മാംസാങ്കുരാഃകണ്ഠവിരോധിനോയേ
സാരോഹിണീവാതകൃതാപ്രദിഷ്ടാ
വാതാത്മകോപദ്രവഗാഢയുക്താ.

നാക്കിൽ എല്ലാടവും വളരെ വേദനയോടുകൂടി കണ്ഠമാൎഗ്ഗം അടച്ചുമുള മാംസാങ്കുരങ്ങളുണ്ടാകും; അതു വാതരോഹിണിയാകുന്നു. അതിന്നു മന്യാസ്തംഭം മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളുണ്ടാകും.

പിത്തരോഹിണി.

൩. ക്ഷിപ്രോൽഗമാക്ഷിപ്രവിദാഹപാകാ
തീവ്രജ്വരാപിത്തനിമിത്തജാസ്യാൽ

പിത്തരോഹിണി പെട്ടന്നവെ വൎദ്ധിക്കയും പെട്ടന്നവെ ചുട്ടുപിടിപെട്ടു പഴുക്കയും കഠിനമായ ജ്വരത്തോടുകൂടി ഇരിക്കയും ചെയ്യും.

കഫരോഹിണി.

സ്രോതോവിരോധിന്യചലോൽഗതാച
സ്ഥിരാങ്കുരാസാകഫസംഭവാസാ.

കഫംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന രോഹിണി കണ്ഠത്തിലുള്ള സ്രോതസ്സുകളെ തടയുകയും ഇളകാതെ വൎദ്ധിക്കയും ഉറപ്പുള്ള അങ്കുരങ്ങളോടുകൂടി ഇരിക്കയും ചെയ്യും.

സന്നിപാതരോഹിണി.

൪. ഗംഭീരപാകിന്യനിവാൎയ്യവീൎയ്യാ
ത്രിദോഷലിംഗാത്രിതയോത്ഥിതാച

സന്നിപാതം നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന രോഹിണി അഗാധമായ പഴുപ്പോടും ചികിത്സകൊണ്ടു തടുക്കാൻ കഴിയാത്തതായ ബലത്തോടും വാതരോഹിണി മുതലായ മൂന്നു രോഹിണികളുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുംകൂടിയിരിക്കും. ഈ രോഹിണി ഉടനെ മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു

ക്ഷി

(൨൩) കണ്ഠഗതമുഖരോഗനിദാനം

രക്തരോഹിണി.

സ്ഫോടൈശ്ചിതാ പിത്തസമാനലിംഗാ
സാദ്ധ്യാ പ്രദിഷ്ടാ രുധിരാത്മികാ തു.

രക്തംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന രോഹിണി പൊള്ളുകളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞും പിത്തരോഹിണിയുടെ ലക്ഷണത്തോടുകൂടിയും ഇരിക്കും, ഇതു സാദ്ധ്യമാകുന്നു.

കണ്ഠശാലൂകം.

൫. കോലാസ്ഥിമാത്രഃ കഫസംഭവോ യോ
ഗ്രന്ഥിർഗ്ഗലേ കണ്ടകശൂകഭൂതഃ
ഖരഃ സ്ഥിരഃ ശസ്ത്രനിപാതസാദ്ധ്യ
സ്തം കണ്ഠശാലൂകമിതി ബ്രുവന്തി.

കഫം ഹേതുവായിട്ടു തൊണ്ടയിൽ ലന്തക്കുരുപ്രമാണത്തിൽ പരുപരുത്തിട്ടും ഉറച്ചിട്ടും മുള്ളുപോലെയോ നെല്ലിന്റെ ഓകുപോലെയോ വേദനാജനകമായിട്ടും നീരുണ്ടാകും അതു കണ്ഠശാലൂകമാകുന്നു. ശസ്ത്രക്രിയകൊണ്ടേ സാദ്ധ്യമാകയുള്ളൂ.

അധിജിഹ്വാ.

൬. ജിഹ്വാഗ്രരൂപശ്ശ്വയഥുഃ കഫാത്തു
ജിഹ്വാപ്രബന്ധോപരി രക്തമിശ്രാൽ
ജ്ഞേയോധിജിഹ്വഃ ഖലു രോഗ ഏഷ
വിവർജ്ജയേദാഗതപാകമേനം

കഫരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു നാക്കിന്റെ മുകളിലഗ്രത്തു നാവിന്റെ അഗ്രംപോലെ വീക്കമുണ്ടാകും അതു അധിജിഹ്വയാകുന്നു. പഴുത്താൽ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടതുമാകുന്നു.

വലയലക്ഷണം.

൭. ബലാസ ഏവായതമുന്നതഞ്ച
ശോഫം കരോത്യന്നഗതിം നിവാര്യ
തം സർവ്വഥൈവാപ്രതിവാര്യവീര്യം
വിവർജ്ജനീയം വലയം വദന്തി.

കഫംഹേതുവായിട്ടു തൊണ്ടയിൽ നീണ്ടിട്ടും ഉയർന്നിട്ടും നീരുണ്ടാകും; അതു ആഹാരത്തിന്റെ ഗതിയെ തടയും; ഒരുപ്രകാരത്തിലും ശമിപ്പിക്കാൻ കഴിയാത്തതായ ആ രോഗത്തെ വർജ്ജിക്കണം അതിന്റെ പേർ വലയമെന്നാകുന്നു.

ബലാസലക്ഷണം.

൮. ഗലേ തു ശോഫം കുരുതഃ പ്രവൃദ്ധൌ
ശ്ലേഷ്മാനിലൌ ശ്വാസരുജോപപന്നം
മർമ്മച്ഛിദം ദുസ്തരമേതദാഹുർ
ബലാസസംജ്ഞം നിപുണാ വികാരം.

കഫവും വാതവും വർദ്ധിച്ചു ശ്വാസത്തോടും വേദനയോടും മർമ്മഭേദത്തോടുംകൂടിയുള്ള നീരിനെ കണ്ഠത്തിൽ ഉണ്ടാക്കും. ദുസ്സാദ്ധ്യമായിരിക്കുന്ന ഈ രോഗത്തെ വൈദ്യന്മാർ ബലാസമെന്നു പറയുന്നു.

ഏകവൃന്ദം.

൯. വൃത്തോന്നതോ യശ്ശ്വയഥുസ്സദാഹ
സ്സകണ്ഡുരോപാക്യമൃദുർഗ്ഗുരുശ്ച
നാമ്നൈകവൃന്ദഃ പരികീർത്തിതോസൗ
വ്യാധിർബ്ബലാസക്ഷതജപ്രസൂതഃ

കഫരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു തൊണ്ടയുടെ മദ്ധ്യത്തിങ്കൽ വൃത്താകാരമായി ഉയർന്നിട്ടു നീരുണ്ടാകും. അതിന്ന അല്പമായ ചുട്ടും ചൊറിച്ചലും അല്പമായ പഴുപ്പും അല്പമായ മാർദ്ദവവുമുണ്ടാകും. ഇതിനെ ഏകവൃന്ദമെന്നു പറയുന്നു.

വൃന്ദലക്ഷണം.

൫൭. സമുന്നതം വൃത്തമമന്ദദാഹം
തീവ്രജ്വരം വൃന്ദമുദാഹരന്തി
തച്ചാപി പിത്താസൃക്ഷ്രപ്രകോപാൽ
ജ്ഞേയം സതോദം പവനാത്മകന്തു.

തൊണ്ടയിൽ പിത്തരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു ഉയരമായിരിക്കുന്ന ചുട്ടോടും കഠിനമായിരിക്കുന്ന ജ്വരത്തോടുംകൂടി നീരുണ്ടാകും. അതിന്ന വാതസംബന്ധംകൂടി ഉണ്ടെങ്കിൽ കുത്തിനോവുമുണ്ടാകും. വൃന്ദമെന്നത്രെ പേർ.

ശതഘ്നീലക്ഷണം.

൫൮. വർത്തിർഘനാ കണ്ഠനിരോധിനീ യാ
ചിതാതിമാത്രം പിശിതപ്രരോഹൈഃ
അനേകരുക്പ്രാണഹരീ ത്രിദോഷാൽ
ജ്ഞേയാ ശതഘ്നീവ ശതഘ്നിരുഗ്രാ.

തിരിപോലെയും കഠിനമായിട്ടും കണ്ഠത്തെ തടുക്കുന്നതായിട്ടും വളരെ മാംസാങ്കുരങ്ങളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടതായിട്ടും കുത്തിനോവു, ചുട്, ചൊറിച്ചിൽ ഇത്യാദിവേദനയോടുകൂടിയും ശതഘ്നിയെപ്പോലെയും ഉണ്ടാകുന്നതിന്ന ശതഘ്നിയെന്നു പേർ. ത്രിദോഷങ്ങളാൽ ഉത്ഭവിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ ഈ ശതഘ്നി പ്രാണഹാനിയെ ചെയ്യുന്നതാകുന്നു.

ശിലായുലക്ഷണം.

൫൯. ഗ്രന്ഥിർഗ്ഗളേ ത്വാമലകാസ്ഥിമാത്രഃ
സ്ഥിരോല്പരുക്ഃ കഫരക്തമൂർത്തിഃ
സംലക്ഷ്യതേ സക്തമിവാശനഞ്ച
സശസ്ത്രസാദ്ധ്യസ്തു ശിലായുസംജ്ഞഃ

കഴുത്തിൽ കഫരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു നെല്ലിക്കക്കുരുപ്രമാണത്തിൽ ഉറച്ചിട്ടും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും മുഴ ഉണ്ടാകും; അതുനിമിത്തം ഭക്ഷണത്തിന്റെ തടവും ഉണ്ടാകും. ശിലായു എന്ന പേരോടുകൂടിയ ആ രോഗം ശസ്ത്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

ഗളവിദ്രധിലക്ഷണം.

൬൦. സർവ്വം ഗളം വ്യാപ്യ സമുത്ഥിതോ യഃ
ശോഫോ രുജഃ സന്തി ച യത്ര സർവ്വാഃ
സ സർവ്വദോഷോ ഗളവിദ്രധിസ്തു
തസ്യൈവ തുല്യഃ ഖലു സർവ്വജസ്യ.

വാതപിത്തകഫങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടു കഴുത്തുമുഴുവൻ വ്യാപിച്ചുണ്ടാകുന്ന നീരാകുന്നു ഗളവിദ്രധി; അതിന്ന എല്ലാവേദനകളും ഉണ്ടാകും. മുമ്പേ പറയപ്പെട്ട സന്നിപാതവിദ്രധിയോടു തുല്യമായിരിക്കും.

ഗളൗഘം.

൬൧. ശോഫോ മഹാനന്നജലാവരോധീ
തീവ്രജ്വരോ വായുഗതേർന്നിഹന്താ
കഫേന ജാതോ രുധിരാന്വിതേന
ഗളേ ഗളൗഘഃ പരികീർത്ത്യതേ തു.

(൨൦൨) സർവ്വസരമുഖരോഗനിദാനം

ഈ രക്തകഫനിമിത്തം കഴുത്തിൽ വലുതായിട്ടും അനങ്ങാത്തതായും അലത്തേതും തടഞ്ഞതായിട്ടും കഠിനമായ ശോഫത്തോടുകൂടിയും ഉദാനവായുവിൻ്റെ ഗതിയെ നിഷേധിക്കുന്നതായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന നീരാകുന്നു ഗളൌഘം.

സ്വരഘ്നലക്ഷണം.

൫൮. യസ്താമ്യമാനഃ ശ്വസിതി പ്രസക്തം
ഭിന്നസ്വരഃ ശുഷ്കവിമുക്തകണ്ഠഃ
കഫോപദിഗ്ധേഷ്വനിലായനേഷു
ജ്ഞേയസ്സ രോഗഃ ശ്വസനാൽ സ്വരഘ്നഃ.

കഫത്താൽ വായുമാർഗ്ഗങ്ങൾ തടയപ്പെടുമ്പോൾ മൂർച്ഛിക്കയും ഒടുവിൽ കണ്ണിരുട്ടിയും ഇടവിടാതെ ശ്വാസം വിടുകയും ഒച്ചയടപ്പും തൊണ്ട വരളുകയും കഴുത്തു സ്വാധീനമല്ലാതെ വരികയും ചെയ്യും. ഇതിനു സ്വരഘ്നമെന്നു പേർ- വാതനിമിത്തമത്രെ ഉണ്ടാകുന്നതു്.

മാംസതാനലക്ഷണം.

൫൯. പ്രതാനവാൻ യശ്ശ്വയഥുസ്സുകഷ്ടോ
ഗളോപരോധം കുരുതേ ക്രമേണ
സ മാംസതാനഃ കഥിതോऽവലംബീ
പ്രാണപ്രണുൽ സർവ്വകൃതോ വികാരഃ.

കഴുത്തിൽ വിസ്താരത്തോടുകൂടിയും അത്യന്തം ദുഃഖകരമായുമിരിക്കുന്ന നീരു ഉണ്ടായിട്ടു ക്രമേണ വലുതായി കണ്ഠരോധത്തെ ചെയ്യും. വാതപിത്തകഫങ്ങളാൽ ഉണ്ടാവിപ്പിക്കപ്പെട്ടതും മാംസതാനമെന്ന പേരോടുകൂടിയതുമായ ഈ രോഗം പ്രാണഹാനിയെ ചെയ്യുന്നതാകുന്നു.

വിദാരീലക്ഷണം.

൬൦. സദാഹതോദം ശ്വയഥും സുരക്തം
അന്തർഗ്ഗളേ പൂതിവിശീർണ്ണമാംസം
പിത്തേന വിദ്യാദ്വദനേ വിദാരീം
പാർശ്വേ വിശേഷാൽ സ തു യേന ശേതേ.

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടു കഴുത്തിൻ്റെ ഉള്ളിലെ വായിലെ ചുട്ടുനീറ്റലോടും കുത്തിനോവോടും ചുവപ്പോടും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടും കൂടിയതായ ഒരു നീരുണ്ടാകും. ഈ നീരു ഏതുഭാഗത്തു കിടക്കുമോ ആ ഭാഗംകൊണ്ടു വിശേഷിച്ചും ഈ രോഗി കിടക്കും.

കണ്ഠഗതമുഖരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

സർവ്വസരമുഖരോഗനിദാനം.

—*—

വാതമുഖപാകലക്ഷണം.

൬൧. സ്ഫോടൈസ്സതോദൈർവ്വദനം സമന്താ
ദ്യസ്യാചിതം സർവ്വസരസ്സ വാതാൽ

വാതം വായിൽ മുഴുവൻ സൂചികുത്തിയതുപോലെ കുത്തിനോവോടുകൂടിയ പൊള്ളലുകളെ ഉണ്ടാക്കും.

പിത്തമുഖപാകലക്ഷണം.

൬൨. രക്തൈസ്സദാഹൈസ്തനുഭിസ്സപീതൈ
ര്യസ്യാചിതഞ്ചാപി സ പിത്തകോപാൽ.

പിത്തകോപം ഹേതുവായിട്ടു വായിൽ ചുവന്നും ചുട്ടുനീറ്റലോടുകൂടിയും കൃശങ്ങളായും മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കുന്ന പൊള്ളലുകൾ വളരെ ഉണ്ടാകും.

കഫമുഖപാകലക്ഷണം.

൧. അവേദനാഃ കണ്ഡുയുതാസ്സവർണ്ണാ
യസ്യാചിതാ വാപി സ വൈ കഫേന.

കഫംനിമിത്തം വേദനയോടുകൂടാതെ ചൊറിച്ചിലോടും ദേഹത്തിന്റെ വർണ്ണംപോലെയിരിക്കുന്ന വർണ്ണത്തോടുംകൂടിയിരിക്കുന്ന കുരുക്കൾ വായിൽ ഉണ്ടാകുന്നു.

അസാദ്ധ്യമുഖരോഗം.

൨. ഓഷ്ഠപ്രകോപേ വർജ്യാസ്സ്യുർമ്മാംസരക്തത്രിദോഷജാഃ
ദന്തമൂലേഷു വർജ്യൌ തു ത്രിലിംഗഗതിസൌഷിരൌ

൩. ദന്തേഷു ച ന സിദ്ധ്യന്തി ശ്യാവദാലനഭഞ്ജനാഃ
ജിഹ്വാരോഗേഷ്വലാസസ്തു താലവ്യേഷ്വർബ്ബുദം തഥാ

൪. സ്വരഘ്നോ വലയോ വൃന്ദോ വലാസശ്ച വിദാരികാ
ഗളൌഘോ മാംസതാനശ്ച ശതഘ്നീ രോഹിണീ ഗളേ

൫. അസാദ്ധ്യാഃ കീർത്തിതാസ്ത്വേതേ രോഗാ നവ ദശൈവ തു
തേഷു ചാപി ക്രിയാം വൈദ്യഃ പ്രത്യാഖ്യായ സമാചരേത്

ഓഷ്ഠരോഗങ്ങളിൽ മാംസജമായ ഓഷ്ഠരോഗവും രക്തജമായ ഓഷ്ഠരോഗവും ത്രിദോഷജമായ ഓഷ്ഠരോഗവും വർജ്യങ്ങളാകുന്നു. ദന്തമൂലരോഗങ്ങളിൽ സന്നിപാതംനിമിത്തമുള്ളതും സൌഷിരവും വർജ്യങ്ങളാകുന്നു. ദന്തരോഗങ്ങളിൽ ശ്യാവദന്തവും ദാലനവും ഭഞ്ജനവും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. ജിഹ്വാരോഗങ്ങളിൽ അലാസം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. താലവ്യങ്ങളായ രോഗങ്ങളിൽ അർബ്ബുദം അസാദ്ധ്യമാകുന്നു. ഗളരോഗങ്ങളിൽ സ്വരഘ്നവും വലയവും വൃന്ദവും വലാസവും വിദാരികയും ഗളൌഘവും മാംസതാനവും ശതഘ്നിയും രോഹിണിയും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു. ഈ പത്തൊൻപതു രോഗങ്ങളും അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു എങ്കിലും വൈദ്യൻ ചികിത്സയെ ചെയ്യണം പറഞ്ഞ സമ്മതങ്ങളോടെ വേണം.

ഇതി കേരളഭാഷീകൃതായാം സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം സർവ്വസരമുഖരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

കർണ്ണസ്രോതോഗതരോഗനിദാനം.

കർണ്ണശൂലലക്ഷണം

൧. സമീരണഃ ശ്രോത്രഗതോഽന്യഥാ ചരൻ
സമന്തതഃ ശൂലമതീവ കർണ്ണയോഃ
കരോതി ദോഷൈശ്ച യഥാസ്വമാവൃതഃ
സ കർണ്ണശൂലഃ കഥിതോ ദുരാചരഃ

ശ്രോത്രത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിൽ ഗതനായ വായു സ്വാഭാവികമല്ലാത്ത വഴികളെക്കൊണ്ടു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന കഫപിത്തരക്തങ്ങളാൽ തടുക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു പ്രതികൂലമായി സഞ്ചരിച്ചിട്ടു കർണ്ണങ്ങളിൽ അധികം വേദനയെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു ദുഃഖേന ചികിത്സിക്കപ്പെടാൻ തക്കതായ കർണ്ണശൂലമെന്നു പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

കർണ്ണനാദലക്ഷണം.

൨. കർണ്ണസ്രോതഃസ്ഥിതേ വാതേ ശൃണോതി വിവിധാൻ സ്വരാൻ
ഭേരീമൃദംഗശംഖാനാം കർണ്ണനാദസ്സ ഉച്യതേ.

വാതം കർണ്ണങ്ങളുടെ സിരകളിൽ നിൽക്കുന്ന സമയം പെരുമ്പറ, മൃദംഗം, ശംഖം ഇവയുടെ പലപ്രകാരമുള്ള നാദങ്ങളെ കേൾക്കും. അതുതന്നെ കർണ്ണനാദം.

(൨൮) കർണ്ണസ്രോതോഗതരോഗനിദാനം

ബാധിര്യലക്ഷണം.

൩. യദാ ശബ്ദവഹം വായു സ്രോത ആവൃത്യ തിഷ്ഠതി
ശുദ്ധശ്ശ്ലേഷ്മാന്വിതോ വാപി ബാധിര്യം തേന ജായതേ

വാതം മാത്രമോ വാതവും കഫവും കൂടിയോ എപ്പോൾ ശബ്ദത്തെ വഹിക്കുന്നതായ സിരയെ തടുത്തിട്ടു നില്ക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ ബാധിര്യമെന്ന കർണ്ണരോഗം (ചെകിടുകേൾക്കായ്ക) ഉണ്ടാകുന്നു.

കർണ്ണക്ഷ്വേഡലക്ഷണം.

൪. വായുഃ പിത്താദിഭിര്യുക്തോ വേണുഘോഷോപമം സ്വനം
കരോതി കർണ്ണയോഃ ക്ഷ്വേഡം കർണ്ണക്ഷ്വേഡസ്സ ഉച്യതേ

വാതം പിത്തകഫങ്ങളോടുകൂടീട്ടു കർണ്ണങ്ങളിൽ മുളയുടെ ശബ്ദത്തോടു സമാനമായ ശബ്ദത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ കർണ്ണക്ഷ്വേഡമെന്നു പറയുന്നു.

കർണ്ണസ്രാവലക്ഷണം.

൫. ശിരോഽഭിഘാതാദഥവാ നിമജ്ജതോ
ജലേ പ്രപാകാദഥവാപി വിദ്രധേഃ
സ്രവേദ്ധി പൂയം ശ്രവണോഽനിലാർദ്ദിത
സ്സ കർണ്ണസംസ്രാവ ഇതി പ്രദിഷ്ടഃ

ശിരസ്സിൽ അടികൊള്ളുക നിമിത്തം പഴുപ്പുണ്ടാകയോ വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങുക നിമിത്തം പഴുപ്പുണ്ടാകയോ കർണ്ണവിദ്രധി പഴുക്കയോ ചെയ്യുക കർണ്ണത്തിൽനിന്നു പഴുപ്പു ഒലിക്കും കർണ്ണം വായുവിനാൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടിരിക്കും; ആ രോഗം കർണ്ണസ്രാവമാകുന്നു.

കർണ്ണകണ്ഡൂലക്ഷണം.

൬. മാരുതഃ കഫസംയുക്തഃ കർണ്ണകണ്ഡൂം കരോതി ച

വാതം കഫത്തോടു ചേർന്നിട്ടു ചെവിയിൽ ചൊറിച്ചിലിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതു കർണ്ണകണ്ഡുവാകുന്നു.

കർണ്ണഗൂഥലക്ഷണം.

പിത്തോഷ്മശോഷിതശ്ലേഷ്മാ ജായതേ കർണ്ണഗൂഥകം

പിത്തത്തിന്റെ ചൂടുകൊണ്ടു ഉണങ്ങിയ കഫം ചെവിയിൽ മലത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതു കർണ്ണഗൂഥമാകുന്നു.

കർണ്ണപ്രതിനാഹലക്ഷണം.

സ കർണ്ണഗൂഥോ ദ്രവതാം യദാ ഗതോ
വിലായിതോ ഘ്രാണമുഖം പ്രപദ്യതേ
തദാ സ കർണ്ണപ്രതിനാഹസംജ്ഞിതോ
ഭവേദ്വികാരശ്ശിരസോഽർദ്ധഭേദകൃത്

ചെവിയിലെ മലം ഉരുകി സ്നേഹസ്വേദങ്ങളോടുകൂടി മൂക്കിലും വായിലും ചെല്ലുന്നതിന്നു കർണ്ണപ്രതിനാഹമെന്നു പേർ.

ക്രിമികർണ്ണലക്ഷണം.

൭. യദാ തു മൂർച്ഛന്ത്യഥവാപി ജന്തവ
സ്സൃജന്ത്യപത്യാന്യഥവാപി മക്ഷികാഃ
തദഞ്ജനത്വാച്ഛ്രവണോ നിരുച്യതേ
ഭിഷഗ്ഭിരാദ്യൈഃ ക്രിമികർണ്ണകോ ഗദഃ

യാതൊരു സമയം കർണ്ണാന്തർഗ്ഗതങ്ങളായ മാംസരക്തങ്ങൾ ദുഷിക്കനിമിത്തം അവിടെ ക്രിമികൾ വർദ്ധിക്കയോ ഈച്ചകൾ സന്തതികളെ ജനിപ്പിക്കയോ ചെയ്യുന്നു അതു സ

മയം ക്രിമിലക്ഷണവാശൽ കർണ്ണം വളരെ വേദനയോടുകൂടിയതായിത്തീരും. അതിനെ പൂർവ്വവൈദ്യന്മാർ ക്രിമികർണ്ണമെന്നു പറയുന്നു.

കർണ്ണത്തിൽ പക്ഷികീടാദികൾ കയറിയാലുള്ള ലക്ഷണം.

൯. പതംഗാശ്ശതപദ്യശ്ച കർണ്ണസ്രോതഃപ്രവിശ്യഹി
അരതിവ്യാകുലത്വഞ്ച ഭൃശംകുർവ്വന്തിവേദനാം

൧൦. കർണ്ണോനിസ്തുദ്യതേതസ്യ തഥാഫരഫരായതേ
കീടേചരതിരുക്തീവ്രാ നിഷ്പന്ദേമന്ദവേദനാ

പക്ഷികളും പഴുതാരകളും കർണ്ണത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ട അരുചിയെയും മനസ്സിന്നു വ്യാകുലതയെയും വളരെ വേദനയെയും ഉണ്ടാക്കും. കർണ്ണത്തിൽ കുത്തിനോവുണ്ടാക്കുകയും പ്രാണികൾ അതിലു സഞ്ചരിക്കുമ്പോലെ തോന്നുകയും ചെയ്യും. അകത്തു കയറിയ പ്രാണി കർണ്ണത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ ദുസ്സഹമായ വേദനയും സഞ്ചരിക്കാതെ ഇരിക്കുമ്പോൾ വേദനക്കു കുറവും ഉണ്ടാകും.

കർണ്ണവിദ്രധിലക്ഷണം.

൧൧. ക്ഷതാഭിഘാതപ്രഭവസ്തുവിദ്രധി
ർഭവേത്തഥാദോഷകൃതോപരഃപുനഃ
സരക്തപീതാരുണമസ്രമാസ്രവേൽ
പ്രതോദധൂമായനദാഹചോഷവാൻ.

ചെവിയുടെ അകത്തു വല്ലതും കൊണ്ടു ചെറിയുന്നതായാൽ മുറിയോ ചതവോ പറ്റുകയും അതിനിമിത്തം വിദ്രധിയുണ്ടാകയും ചെയ്യും. വാതപിത്തകഫങ്ങളെക്കൊണ്ടു വേറെ ഒരു വക വിദ്രധിയും ഉണ്ടാകും. അതു പൊട്ടിയാൽ ചെമ്പിച്ചോ മഞ്ഞളിച്ചോ പൂയമൊഴുകുന്ന ചോരയൊലിക്കും. കുത്തിനോവും പുകച്ചിലും ചൂടും വരൾച്ചയും ഉണ്ടാകും.

കർണ്ണപാകലക്ഷണം.

൧൨. കർണ്ണപാകസ്തുപിത്തേന കോഥവിക്ലേദകൃൽഭവേൽ
കർണ്ണവിദ്രധിപാകാദ്വാ ജായതേചാംബുപൂരണാൽ.

കർണ്ണവിദ്രധി പഴുത്ത നിമിത്തമായിട്ടും ചെവിയിൽ വെള്ളം നിറയുക നിമിത്തമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന കർണ്ണപാകമുണ്ടാകുന്നതു അതിന്നു കോഥിനോവും പഴുപ്പുമുണ്ടാകും. കാരണം പിത്തമാകുന്നു.

പൂതികർണ്ണലക്ഷണം.

൧൩. പൂയംസ്രവതിവാപൂതി സജ്ഞേയഃപൂതികർണ്ണകഃ

ചെവിയിൽനിന്നും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയ ചലമൊലിക്കുന്നതു പൂതികർണ്ണമെന്ന രോഗമാകുന്നു.

കർണ്ണശോഫാർബ്ബുദാർശാംസി ജാനീയാദുക്തലക്ഷണൈഃ

കർണ്ണത്തിങ്കൽ ശോഫവും അർബ്ബുദവും അർശസ്സും ഉണ്ടാകും. എന്നാൽ അവയെ മുൻ പറയപ്പെട്ട ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

കർണ്ണസ്രോതോഗതരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

കർണ്ണരോഗനിദാനം.

—

വാതകർണ്ണരോഗം.

൧. നാദോതിരുക കർണ്ണമലസ്യശോഷ
സ്സ്രാവസ്തനുശ്ചാശ്രവണഞ്ചവാതാൽ

[(൫൭) കൎണ്ണരോഗനിദാനം

വാതംകൊണ്ടുള്ള കൎണ്ണരോഗത്തിന്നു കൎണ്ണത്തിൽ നാദവും അതിയായ വേദനയും കൎണ്ണത്തിലെ മലത്തിന്റെ ശോഷം അൽപമായ സ്രാവവും ചെവി കേട്ടുകൂടായ്കയും ഉണ്ടാകും

പിത്തകൎണ്ണരോഗം.

ശോഫസ്സരാഗോദരണം വിദാഹ
സ്സപീതപൂതിസ്രവണഞ്ച പിത്താൽ.

പിത്തം ഹേതുവായിട്ടു ചെവിയിൽ ചുവപ്പുനിറത്തോടും ഉഷ്ണത്തോടും കൂടിയ നീരുണ്ടായി പൊട്ടി മഞ്ഞളിച്ചു ദുൎഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയ ചലമൊലിക്കും.

കഫകൎണ്ണരോഗം.

൨. വൈശ്രുത്യകണ്ഡൂസ്ഥിരശോഫശുക്ല
സ്നിഗ്ദ്ധശ്രുതിസ്വല്പരുജഃ കഫാച്ച

കഫം ഹേതുവായിട്ടു ചെവിയിൽ വിപരീതമായ ശബ്ദവും ചൊറിച്ചിലും ഉറപ്പുള്ളതായ നീരും ഉണ്ടാകും. അതിൽനിന്നു വെളുത്തു മയമുള്ളതായ വെള്ളമൊലിക്കും അൽപമായ വേദനയുമുണ്ടാകും.

സന്നിപാതകൎണ്ണരോഗം.

സൎവ്വാണിരൂപാണി ച സന്നിപാതാൽ
സ്രാവശ്ച തത്രാധികദോഷവൎണ്ണഃ

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന കൎണ്ണരോഗത്തിന്നു എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളും സ്രാവവുമുണ്ടാകും. അവിടെ ഏതുദോഷം അധികമായിരിക്കുന്നുവോ ആ ദോഷത്തിന്റെ നിറത്തോടുകൂടിയതായിരിക്കും സ്രവിക്കുന്നതു.

പരിപോടകം.

൩. സൌകുമാൎയ്യാച്ചിരോത്സൃഷ്ടേ സഹസാ പ്രവിവൎദ്ധിതേ
കൎണ്ണശോഫോ ഭവേൽപാല്യാം സരുജഃ പരിപോടവാൻ
൪. കൃഷ്ണാരുണനിഭസ്തബ്ധഃ സ വാതാൽ പരിപോടകഃ

ചെറുപ്പകാലത്തിൽ കാതുവളൎത്താതെ ഉപേക്ഷയായിരുന്നിട്ടു പിന്നെ പെട്ടെന്നു വളൎത്തിയാൽ വാതംനിമിത്തം കൎണ്ണപാളിയിൽ വേദനയോടും പോളകളോടും കൂടിയ നീരുണ്ടാകും. അതു പരിപോടകമെന്നു. ആ പരിപോടകം വാതംനിമിത്തമുണ്ടായതാകയാൽ കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും സ്തംഭിച്ചിട്ടുമിരിക്കും.

ഉൽപാതലക്ഷണം.

ഗുൎവ്വാഭരണസംയോഗാൽ താഡനാൽ ഘൎഷണാദപി
൫. ശോഫഃ പാല്യാം ഭവേച്ഛ്യാവോ ദാഹപാകരുജാന്വിതഃ
രക്തോ വാ രക്തപിത്താഭ്യാം ഉൽപാതസ്സ ഗദോ മതഃ

ഘനമുള്ള ആഭരണങ്ങളെ കാതിൽ ഇടുക ഹേതുവായിട്ടും അടി ഏൽക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി ഉരസുകനിമിത്തമായിട്ടും കാതിന്റെ പാളിയിൽ ചൂടോടും പഴുപ്പോടും വേദനയോടും കൂടിയ നീരുണ്ടാകും അതു കറുവാളിച്ചിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഇരിക്കും. രക്തപിത്തങ്ങളാൽ ഉണ്ടാവിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ ആ രോഗത്തിന്നു ഉൽപാതകമെന്നു പേർ.

ഉന്മന്ഥലക്ഷണം.

൬. കൎണ്ണം ബലാദ്വൎദ്ധയതഃ പാല്യാം വായുഃ പ്രകുപ്യതി
കഫം സംഗൃഹ്യ കുരുതേ ശോഫം സ്തബ്ധമവേദനം.
൭. ഉന്മന്ഥകസ്സകണ്ഡൂകോ വികാരഃ കഫവാതജഃ

ബലമായി കാതിനെ വളൎത്തിയാൽ പാളിയിൽ വായു കോപിച്ചു കഫത്തോടുകൂടി വീക്കത്തെ ഉണ്ടാക്കും; ആ വീക്കം സ്തംഭിച്ചിട്ടും വേദനയോടുകൂടാതെയും ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും ഇരിക്കും; കഫവാതജമായ ആ രോഗത്തിന്നു ഉന്മന്ഥകമെന്നു പേർ.

ദുഃഖവർദ്ധനലക്ഷണം.

൮. സംവർദ്ധ്യമാനേ ദുർവ്വിദ്ധേ കണ്ഡൂദാഹരുജാന്വിതഃ
ശോഫോ ഭവതി പാകശ്ച ത്രിദോഷോ ദുഃഖവർദ്ധനഃ

ശരിക്കല്ലാത്ത സ്ഥാനം തെറ്റി കുത്തുകതി വളൎത്തിയാൽ വാതപിത്തകഫങ്ങൾ കോപിച്ചു ചൊറിച്ചിൽ, ചുട്ട, വേദന, പഴുപ്പു, ഇവയോടുകൂടിയ നീരിനെ ഉണ്ടാക്കും; അതിന്നു ദുഃഖവർദ്ധനമെന്നു പേർ.

പിടകാലക്ഷണം.

൯. കഫാസൃക്ക്രിമയഃ ക്രുദ്ധാഃ സർഷപാഭാ വിസർപ്പിണഃ
കുർവന്തി പാല്യാം പിടകാഃ കണ്ഡൂദാഹരുജാന്വിതാഃ

കഫരക്തങ്ങളിൽ നിന്നു കടുകുപോലെ ഉണ്ടായ കൃമികൾ കോപിക്കയും വ്യാപിക്കയും ചെയ്തിട്ടു ചൊറിച്ചിൽ, ചുട്ട, വേദന ഇവയോടുകൂടിയ പരുക്കളെ കൎണ്ണപാളിയിൽ ഉണ്ടാക്കും.

പരിലേഹീലക്ഷണം.

൰. കഫാസൃക്ക്രിമിസംഭൂതഃ സ വിസർപ്പന്നിതസ്തതഃ
ലിഹേത്സശഷ്കുലീം പാലീം പരിലേഹീതി സ സ്മൃതഃ

കഫരക്തങ്ങളിൽ നിന്നുണ്ടായ കൃമികൾ അവിടവിടെ വ്യാപിച്ചിട്ടു ചെവിയുടെ അകത്തെ തട്ടിനേയും കൎണ്ണപാളിയേയും നിൎമ്മാംസമാക്കിച്ചെയ്യും. അതിന്നു പരിലേഹി എന്നു പേർ.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം കൎണ്ണരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

നാസാരോഗനിദാനം.

അപീനസലക്ഷണം.

൧. ആനഹ്യതേ യസ്യ വിശുഷ്യതേ ച
പ്രക്ലിദ്യതേ ധൂപ്യതി ചാപി നാസാ
ന വേത്തി യോ ഗന്ധരസാംശ്ച ജന്തു-
ർജ്ജുഷ്ടം വ്യവസ്യേത്തമപീനസേന.
തം ചാനിലശ്ലേഷ്മഭവം വികാരം
ബ്രൂയാത്പ്രതിശ്യായസമാനലിംഗം.

യാതൊരുത്തന്റെ മൂക്ക അടെയ്ക്കുകയും ഉണങ്ങുകയും ആർദ്രിച്ചിരിക്കയും പുകയുകയും ചെയ്യുന്നു യാതൊരുത്തൻ സുഗന്ധദുൎഗ്ഗന്ധങ്ങളെയും മധുരാദിരസങ്ങളെയും അറിയാതെ ഇരിക്കുന്നു അവൻ അപീനസരോഗമുള്ളവനാകുന്നു എന്ന അറിയണം. വാതകഫങ്ങളാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ ആ രോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം പീനസത്തിന്റെ ലക്ഷണം പോലെയാകുന്നു.

പൂതിനസ്യലക്ഷണം.

ദോഷൈർവിദഗ്ദ്ധൈർഗ്ഗളതാലുമൂലേ
സംവാസിതോ യസ്യ സമീരണസ്തു
൨. നിരേതി പൂതിർമ്മുഖനാസികാഭ്യാം
തം പൂതിനസ്യം പ്രവദന്തി രോഗം

കഴുത്തിലും അണ്ണാക്കിലും ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന കഫപിത്തരക്തങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടുകോ

(൨൮൮) നാസാരോഗനിദാനം

പിടിച്ചിരിക്കുന്ന വായു ദുർഗ്ഗന്ധയുക്തനായിട്ട മൂക്കിൽക്കൂടിയും വായിൽക്കൂടിയും പുറപ്പെടുന്ന അതിനെ പൂതിനസ്യം എന്നുപറയുന്നു.

നാസാപാകലക്ഷണം.

ഘ്രാണാശ്രിതംപിത്തമരൂംഷികുര്യാൽ
യസ്മിൻവികാരേബലവാംശ്ചപാകഃ
൭. തംനാസികാപാകമിതിവ്യവസ്യേ
വിക്ലേദകോഥാവപിയത്ര

പിത്തം മൂക്കിൽനിന്നിട്ട അവിടെ വ്രണങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും പിന്നെ വളരെ പഴുപ്പുണ്ടാകും. ആ പഴുപ്പ് ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടി ഒലിക്കും. അതിനെ നാസാപരിപാകമെന്നു പറയുന്നു

പൂയരക്തലക്ഷണം.

ദോഷൈർവ്വിദഗ്ദ്ധൈരഥവാപിജന്തോർ
ല്ലലാടദേശേഭിഹതസ്യതൈസ്തൈഃ
൮. നാസാസ്രവേൽപൂയമസൃഗ്വിമിശ്രം
തംപൂയരക്തംപ്രവദന്തിരോഗം

പിത്തകഫങ്ങളുടെ ആധിക്യംനിമിത്തം വിശേഷമായ പരിണതിയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടോ നെററിയിന്മേൽ അടിയേൽക്കു ഹേതുവായിട്ടോ വേറെ കാരണങ്ങളുടെ നാനാവിധ പ്രവൃത്തികൾ ഹേതുവായിട്ടോ മൂക്കിൽക്കൂടി രക്തസമ്മിശ്രമായ പഴുപ്പൊലിക്കും. ആ രോഗത്തെ പൂയരക്തമെന്നു പറയുന്നു

ക്ഷവഥുലക്ഷണം.

ഘ്രാണാശ്രിതമർമ്മണിസംപ്രദുഷ്ടോ
യസ്യാനിലോനാസികയാനിരേതി
൯. കഫാനുയാതോബഹുശഃസശബ്ദ
സ്തംരോഗമാഹുഃക്ഷവഥുംവിധിജ്ഞാഃ

മൂക്കിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നതായ ശൃംഗാടകമെന്ന മർമ്മത്തിങ്കലെ വായു ദുഷിച്ചു കഫത്തോടും പലപ്രാവശ്യം അധികമായ ശബ്ദത്തോടും കൂടിയതായിട്ട മൂക്കിൽക്കൂടെ പുറപ്പെടുന്നു. ആ രോഗത്തെ വിദ്വാന്മാർ ക്ഷവഥു എന്നുപറയുന്നു.

ആഗന്തുജക്ഷവഥു.

൧൦. തീക്ഷ്ണോപയോഗാദതിജിഘ്രതോവാ
ഭാവാൻകടൂനർക്കനിരീക്ഷണാദ്വാ
സൂത്രാദിഭിർവ്വാതരുണാസ്ഥിമർമ്മ
ണ്യുൽഘാടിതേന്യഃക്ഷവഥുർന്നിരേതി.

കടുക മുതലായ തീക്ഷ്ണദ്രവ്യങ്ങളെ ഉപയോഗിക്കുകകൊണ്ടും എരിവുള്ള ദ്രവ്യങ്ങളെ അധികമായി മണക്കുകകൊണ്ടും സൂര്യനെ നോക്കുകകൊണ്ടും നൂലു മുതലായവയെ മൂക്കിലിടുകകൊണ്ടും തരുണാസ്ഥികളും ശൃംഗാടകമെന്ന മർമ്മത്തിന്നും ഇളക്കം തട്ടുന്നസമയം വേറെ ഒരുവക ക്ഷവഥു (തുമ്മൽ) ഉണ്ടാകുന്നു.

ഭ്രംശഥുലക്ഷണം.

പ്രഭ്രശ്യതേനാസികയാതുയസ്യ
സാന്ദ്രോവിദഗ്ദ്ധോലവണഃകഫോഹി
പ്രാക്സഞ്ചിതോമൂർദ്ധ്നിസൂര്യതപ്ത
സ്തംഭ്രംശഥുംവ്യാധിമുദാഹരന്തി

നാസാരോഗനിദാനം (൫൮)

തലയിൽ മുമ്പേ വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതായ കഫം വെയിൽകൊള്ളുന്ന സമയം ലവണരസത്തോടുകൂടിയതായിട്ട പഴകപ്പെടാതെയും കൊഴുത്തിട്ടും മൂക്കിൽകൂടിയൊലിക്കും. ആ രോഗത്തെ ഭ്രംശഥു എന്നു പറയുന്നു.

ദീപ്തലക്ഷണം.

ഘ്രാണേ ഭൃശം ദാഹസമന്വിതേതു
വിനിസ്സരേദ്ധൂമ ഇവേഹ വായുഃ
൯. നാസാപ്രദീപ്തേവ ച യസ്യ ജന്തോ
ർവ്യാധിന്തു തം ദീപ്തമുദാഹരന്തി.

മൂക്കിന്ന ഏററവും ചുട്ടുനീററൽ ഉണ്ടാകയും മൂക്കിൽ വായു പുകപോലെ സഞ്ചരിക്കയും മൂക്കു വല്ലതെ ജ്വലിച്ചിരിക്കുന്നുവോ എന്ന തോന്നുകയും ചെയ്യും, ആ രോഗത്തെ ദീപ്തമെന്നു പറയുന്നു.

പ്രതീനാഹലക്ഷണം.

ഉച്ഛ്വാസമാർഗ്ഗന്തു കഫസ്സവാതോ
രുന്ധ്യാൽപ്രതീനാഹമുദാഹരേത്തം.

കഫം വാതത്തോടുകൂടി ശ്വാസമാർഗ്ഗത്തെ തടുക്കുന്നതിന്ന പ്രതീനാഹമെന്നു പേർ.

നാസാസ്രാവലക്ഷണം.

൧൦. ഘ്രാണാൽഘനഃ പീതസിതസ്തനുർവ്വാ
ദോഷസ്സ്രവേൽസ്രാവമുദാഹരേത്തം.

കഫം മൂക്കിൽനിന്ന കട്ടിയായിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും വെളുത്തിട്ടും നേർത്തിട്ടും സ്രവിക്കുന്നതിന്ന നാസാസ്രാവമെന്ന പേർ.

നാസാപരിശോഷലക്ഷണം.

ഘ്രാണാശ്രിതേ സ്രോതസി മാരുതേന
ഗാഢമ്പ്രതപ്തേ പരിശോഷിതേ ച
൧൧. കൃച്ഛ്രാദുച്ഛ്വസേദൂർദ്ധ്വമധശ്ച ജന്തു
ര്യസ്മിൻസ നാസാപരിശോഷ ഉക്തഃ.

വായു മൂക്കിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നതായ സ്രോതസ്സിനെ ഏററവും തപിപ്പിക്കയും ശോഷിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നസമയം മേല്പട്ടും കീഴ്പോട്ടും പ്രയാസപ്പെട്ടു ശ്വാസം വിടേണ്ടതായിവരും. അതു നാസാപരിശോഷമാകുന്നു.

ആമപീനസലക്ഷണം.

൧൨. ശിരോഗുരുത്വമരുചിർന്നാസാസ്രാവസ്തനുസ്സ്വരഃ
ക്ഷാമഷ്ഠീവത്യഭീക്ഷ്ണഞ്ച ആമപീനസലക്ഷണം.

ആമപീനസത്തിന്ന തലയ്ക്കു കനവും അരുചിയും ഉണ്ടാകും. മൂക്കിൽകൂടി വെള്ളം ഒലിക്കും. ശബ്ദം നേരിയതും ക്ഷീണവും ഉണ്ടാകും. കൂടക്കൂടെ മൂക്കിൽകൂടി കഫം പുറപ്പെടും.

പക്വപീനസലക്ഷണം.

൧൩. ആമലിംഗാന്വിതഃ ശ്ലേഷ്മാ ഘനഃ ഖേഷു നിമജ്ജതി
സ്വരവർണ്ണവിശുദ്ധിശ്ച പക്വപീനസലക്ഷണം.

ശിരോഗുരുത്വാദികളായ ആമലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ കഫം കട്ടിയായി നാസാരന്ധ്രങ്ങളിൽ മറയികയും സ്വരത്തിന്നും വർണ്ണത്തിന്നും വിശുദ്ധിവരികയും ചെയ്യുന്നതു പക്വപീനസത്തിന്റെ ലക്ഷണമാകുന്നു.

൧൪. സന്ധാരണാജീർണ്ണരജോതിഭാഷ്യ
ക്രോധർത്തുവൈഷമ്യശിരോഭിതാപൈഃ

(൨൰൩) നാസാരോഗനിദാനം

പ്രജാഗരാതിസ്വപനാംബുശീതൈ-
രവശ്യയാ മൈഥുനബാഷ്പധൂമൈഃ
൰൫. സംസ്ത്യാനദോഷേ ശിരസി പ്രവൃദ്ധോ
വായുഃ പ്രതിശ്യായമുദീരയേത്തു
ചയം ഗതാ മൂർദ്ധനി മാരുതാദയഃ
പൃഥക്സമസ്താശ്ച തഥൈവ ശോണിതം
൰൬. പ്രകുപ്യമാണാ വിവിധൈഃ പ്രകോപണൈർ-
നൃണാം പ്രതിശ്യായകരാ ഭവന്തി.

മലമൂത്രാദി വേഗങ്ങളെ തടുക്ക, അജീർണ്ണമുണ്ടാക, പൊടി ഏൽക്കുക, ഏറ്റവും കോപിക്കുക, ഋതുവൈഷമ്യം, ശിരസ്സിന്നു ചൂടേല്ക്കുക, ഉറക്കമിളയ്ക്കുക, അധികമായി ഉറങ്ങുക, പുതിയവെള്ളം കുടിക്കുക, തണുത്ത വെള്ളത്തിൽ കളിക്കുക, മഞ്ഞേല്ക്കുക, അധികമായി മൈഥുനം ചെയ്ക, കണ്ണുനീർ പുറപ്പെടുന്നതിനെ തടുക്കുക, പുക ഏല്ക്കുക ഇവ ഹേതുവായിട്ടു ശിരസ്സു കനത്തിരിക്കുന്ന സമയം വായു വർദ്ധിച്ചു പീനസത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ശിരസ്സിൽ സഞ്ചയിച്ചു വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന വാതാദികളോ രക്തവും വെവ്വേറെ ആയിട്ടോ ചേർന്നിട്ടോ പലവിധങ്ങളായിരിക്കുന്ന സ്വാഭാവകോപകാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു കോപിച്ചിട്ടു പീനസത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

പൂർവ്വരൂപം.

൰൭. ക്ഷവപ്രവൃത്തിശ്ശിരസോഽതിപൂർണ്ണതാ
സ്തംഭോഽംഗമർദ്ദഃ പരിഹൃഷ്ടരോമതാ
ഉപദ്രവാശ്ചാപ്യപരേ പൃഥഗ്വിധാ
നൃണാം പ്രതിശ്യായപുരസ്സരാഃ സ്മൃതാഃ

തുമ്മുക, തലയ്ക്കു ഘനം, സ്തംഭനം, മേൽകടച്ചിൽ, രോമാഞ്ചം, ധൂമായനം മുതലായ ഉപദ്രവങ്ങളും പീനസത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപങ്ങളാകുന്നു.

വാതപീനസലക്ഷണം.

൰൮. ആനദ്ധാ പിഹിതാ നാസാ തനുസ്രാവപ്രസേകിനീ
ഗലതാല്വോഷ്ഠശോഷശ്ച നിസ്തോദശ്ശംഖയോസ്തഥാ.
൰൯. ക്ഷവപ്രവൃത്തിരത്യർത്ഥം വക്ത്രവൈരസ്യമേവ ച
ഭവേത്സ്വരോപഘാതശ്ച പ്രതിശ്യായേഽനിലാത്മകേ.

വാതപീനസത്തിനു മൂക്കു അടച്ചുകെട്ടിയിരിക്കുന്നതുപോലെ ഇരിക്കും. മൂക്കിൽനിന്നു നേർത്തതായ കഫം ഒലിക്കും. തൊണ്ടയും അണ്ണാക്കും ചുണ്ടും ഉണങ്ങും. ചെന്നികളിൽ കുത്തിനോവും തുമ്മലും രുചിഭേദവും ഒച്ചയടപ്പും ഉണ്ടാകും.

പിത്തപീനസലക്ഷണം.

൨൰. ഉഷ്ണസ്സപീതകസ്സ്രാവോ ഘ്രാണാത്സ്രവതി പൈത്തികേ
കൃശോഽതിപാണ്ഡുസ്സന്തപ്തോ ഭവേത്തൃഷ്ണാനിപീഡിതഃ
൨൰൧. സധൂമം സഹസാ വഹ്നിം വമതീവ ച മാനവഃ

പിത്തപീനസത്തിനു ചൂടോടുകൂടി മഞ്ഞനിറമായ വെള്ളം മൂക്കിൽനിന്നു പുറപ്പെടും. പിത്തപീനസമുള്ളവൻ കൃശനായിട്ടും ഏറ്റവും വെളുത്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും ഉഷ്ണത്താൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടും ഭവിക്കും. അവൻ പുകയോടുകൂടിയ അഗ്നിയെ ഛർദ്ദിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും.

കഫപീനസലക്ഷണം.

ഘ്രാണാത്കഫകൃതേ ശ്വേതഃ കഫഃ പാണ്ഡുസ്സ്രവേദ്ബഹുഃ

൨൨. ശുക്ലാവഭാസശുക്ലാക്ഷോ ഭവേച്ഛൂനശിരാനനഃ
കണ്ഠതാല്വോഷ്ഠശിരസാം കണ്ഡൂഭിരതിപീഡിതഃ

കഫപീനസത്തിന്ന കണ്ണും വെളുപ്പുള്ളതായ കഫം മൂക്കില്‍നിന്നു വളരെ ഒലിക്കും. ശരീരവും കണ്ണും വെളുത്തിരിക്കും. തലയ്ക്കു ഘനമുണ്ടാകും. കഴുത്തിലും അണ്ണാക്കിലും ചുണ്ടിലും ശിരസ്സിലും അധികമായ ചൊറിച്ചിലുണ്ടാകും.

സന്നിപാതപീനസലക്ഷണം.

൨൩. ഭൂത്വാഭൂത്വാപ്രതിശ്യായോയോഽകസ്മാദ്വിനിവര്‍ത്തതേ
സംപക്വോവാപ്യപക്വോവാസസര്‍വ്വപ്രഭവഃസ്മൃതഃ

സന്നിപാതപീനസം കാരണംകൂടാതെ കൂടക്കൂടെ ഉണ്ടാകയും ശമിക്കയും ചെയ്യും. മൂക്കില്‍നിന്നു പുറപ്പെടുന്നതായ കഫം പഴുത്തതോ പഴുക്കാത്തതോ ആയിരിക്കും. ഇതു ത്രിദോഷജമാകുന്നു.

ദുഷ്ടപ്രതിശ്യായലക്ഷണം

൨൪. പ്രക്ലിദ്യതേപുനര്‍ന്നാസാ പുനശ്ചപരിശുഷ്യതി
പുനരാനഹ്യതേചാപി പുനര്‍വ്വിവ്രിയതേതഥാ.

൨൫. നിശ്വാസോച്ഛ്വാസദൌര്‍ഗ്ഗന്ധ്യം തഥാഗന്ധാന്നവേത്തിച
ഏവംദുഷ്ടപ്രതിശ്യായം ജാനീയാത്കൃച്ഛ്രസാധനം

ദുഷ്ടപ്രതിശ്യായത്തിന്നു മൂക്കൊലിക്കും. പിന്നെ ഉണങ്ങും പിന്നെ അടയ്ക്കും പിന്നെ തുറക്കും. ശ്വാസം ഏറ്റവും ദുര്‍ഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. ഈ രോഗമുള്ളവന്‍ ഗന്ധങ്ങളെ അറികയില്ല. ഇതു കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു.

രക്തപ്രതിശ്യായലക്ഷണം.

൨൬. രക്തജേതുപ്രതിശ്യായേരക്തസ്രാവഃപ്രവര്‍ത്തതേ
താമ്രാക്ഷശ്ചഭവേജ്ജന്തുരുരോഘാതപ്രപീഡിതഃ

൧. ദുര്‍ഗ്ഗന്ധോച്ഛ്വാസവദനോ ഗന്ധാനപിനവേത്തിസഃ

രക്തപ്രതിശ്യായത്തിന്നു മൂക്കില്‍കൂടി രക്തം ഒലിക്കും. കണ്ണു ചുവക്കും. ഈ രോഗമുള്ളവന്‍ [illegible], [illegible], മാറ്, നെഞ്ച്, ഇവയാല്‍ പീഡിക്കപ്പെട്ടവനായിരിക്കും. ശ്വാസവും മുഖവും ദുര്‍ഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. അവന്‍ ഗന്ധങ്ങളെ അറിയുന്നില്ല.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

സര്‍വ്വഏവപ്രതിശ്യായാ നരസ്യാപ്രതികാരിണഃ

൨൮. ദുഷ്ടതാംയാന്തികാലേന തദാസാദ്ധ്യാഭവന്തിഹി
മൂര്‍ച്ഛന്തിചാത്രകൃമയശ്ശ്വേതാസ്നിഗ്ദ്ധാസ്തഥാണവഃ
കൃമിതോമൂര്‍ദ്ധരോഗേണസമാനംചാസ്യലക്ഷണം

എല്ലാ പ്രതിശ്യായങ്ങളും ചികിത്സചെയ്യാത്തപക്ഷം കാലക്രമേണ ദുഷിച്ച് അസാദ്ധ്യങ്ങളായിത്തീരും. പ്രതിശ്യായങ്ങളില്‍ കൃമികളുണ്ടാകും. അവ, വെളുത്തും സ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളായിട്ടും അണുക്കളായിട്ടും ഇരിക്കും. കൃമിമൂലമായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശിരോരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം പോലെയാകുന്നു ഇതിന്റെ ലക്ഷണം.

൨൯. ബാധിര്യമാന്ധ്യമഘ്രത്വം ഘോരാംശ്ചനയനാമയാന്‍
ശോഫാഗ്നിസാദകാസാംശ്ചവൃദ്ധാഃകുര്‍വ്വന്തിപീനസാഃ

പീനസങ്ങള്‍ അധികമായി വര്‍ദ്ധിച്ചാല്‍ വളരെയും രോഗങ്ങള്‍ ഉണ്ടാവും. അവ ചെവി കേള്‍ക്കായ്ക, കണ്ണുകാണായ്ക, സുഗന്ധത്തെയും ദുര്‍ഗ്ഗന്ധത്തെയും അറിയായ്ക, ഭയങ്കരങ്ങളായിരിക്കുന്ന നേത്രരോഗങ്ങള്‍, നീര്, അഗ്നിമാന്ദ്യം, ചുമ, ഇവയൊക്കെയുമാകുന്നു

൩൦. അര്‍ബ്ബുദംസപ്തധാശോഥാശ്ചതുര്‍ദ്ധാര്‍ശശ്ചതുര്‍വ്വിധം
ചതുര്‍വ്വിധംരക്തപിത്തമുക്തംഘ്രാണേഽപിതദ്വിദുഃ

അർബുദം ഏഴുവിധമെന്നും ശോഫം നാലുവിധമെന്നും അർശസ്സ്, നാലുപ്രകാരമെന്നും രക്തപിത്തം നാലുപ്രകാരമെന്നും മുമ്പേ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ, അവയെയെല്ലാം മൂക്കിലുള്ളവയാകുമെന്നറിയണം.

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം നാസാരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

നേത്രഗതരോഗനിദാനം.

—✱—

൧. ഉഷ്ണാഭിതപ്തസ്യ ജലപ്രവേശാ
ദ്ദൂരേക്ഷണാത്സ്വപ്നവിപര്യയാച്ച
സ്വേദാദ്രജോധൂമനിഷേവണാച്ച
ഛർദ്ദേർവിഘാതാദ്വമനാതിയോഗാൽ.

൨. ദ്രവാത്തഥാന്നാന്നിശി സേവിതാച്ച
വിണ്മൂത്രവാതക്രമനിഗ്രഹാച്ച
പ്രസക്തസംരോദനശോകതാപാൽ
ശിരോഭിഘാതാദതിമദ്യപാനാൽ.

൩. തഥാ ഋതൂനാഞ്ച വിപര്യയേണ
ക്ലേശാഭിഘാതാദതിമൈഥുനാച്ച
ബാഷ്പഗ്രഹാൽസൂക്ഷ്മനിരീക്ഷണാച്ച
നേത്രേ വികാരം ജനയന്തി ദോഷാഃ

വെയിലിൽ നടന്നു തപിച്ചവനായിട്ടും, തണുത്ത വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങുകയാൽ ഉഷ്ണം ഉടനെ മേല്പോട്ടു കയറി കണ്ണിൽ ചെന്നു കണ്ണിന്റെ തേജസ്സിനെ അടിച്ചുപിടിക്കയാൽ ഹേതുവായിട്ടും, ദൂരത്തു നോക്കുക ഹേതുവായിട്ടും, ഉറക്കിളയ്ക്കു ഹേതുവായിട്ടും, വിയർക്കുക പൊടിയേൽക്കുക, പുകയേൽക്കുക ഇവ ഹേതുവായിട്ടും ഛർദ്ദിയുടെ വേഗത്തെ തടുക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി ഛർദ്ദിക്ക ഹേതുവായിട്ടും, രാത്രിയിൽ ദ്രവമായ പദാർത്ഥത്തെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും മലം മൂത്രം അധോവായു ഇവയുടെ വേഗത്തെ പുറപ്പെടുക തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും എല്ലായ്പോഴും കരയുക ഹേതുവായിട്ടും വ്യസനം ഹേതുവായിട്ടും ശോകം ഹേതുവായിട്ടും തലയിൽ അടിയേൽക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അതിയായ മദ്യപാനം ഹേതുവായിട്ടും ഋതുക്കളിൽ ക്രമം തെറ്റി വരുന്നതു ഹേതുവായിട്ടും ശരീരക്ലേശം ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും കണ്ണുനീരിനെ തടുക്ക ഹേതുവായിട്ടും സൂക്ഷ്മവസ്തുവിനെ നോക്കുക ഹേതുവായിട്ടും വാതപിത്തകഫങ്ങൾ കോപിച്ചു നേത്രത്തിൽ രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. നേത്രത്തിങ്കൽ എഴുപത്താറു രോഗങ്ങളുണ്ട്. അതിലേക്കുള്ള ശാസ്ത്രത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു.

"നവസന്ധ്യാശ്രയാസ്തേഷു വർത്മജാസ്ത്വേകവിംശതിഃ
ശുക്ലഭാഗേ ദശൈകശ്ച ചത്വാരഃ കൃഷ്ണഭാഗജാഃ
സർവാശ്രയാസ്സപ്തദശ ദൃഷ്ടിജാ ദ്വാദശൈവ തു
ദ്വൌ ചാന്യൌ ബാഹ്യജൌ പ്രോക്തൌ രോഗൌ പരമദാരുണൌ
ഷൾസപ്തതിർന്നേത്രരോഗാ സ്സംഗ്രഹേണ പ്രകീർത്തിതാഃ"

ഇനി അവയവപ്രമാണങ്ങളെ അറിവാനുള്ള ശാസ്ത്രത്തെയും ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു.
വിസ്തൃതമായുള്ളവയിസ്ഥലം സാംഖ്യലക്ഷണമായതും വൃത്തസംസ്ഥിതമായതും ദ്വിജ്ഞാനത്തിനുള്ള

നേത്രഗതസർവ്വരോഗനിദാനം (തുടർ)

[illegible]

അഭിഷ്യന്ദം.

൩൦. വാതാത്പിത്താത്കഫാദ്രക്താ
ദഭിഷ്യന്ദശ്ചതുർവ്വിധഃ
പ്രായേണജായതേഘോര
സ്സർവ്വനേത്രാമയാകരഃ

വാതം ഹേതുവായിട്ടും, പിത്തം ഹേതുവായിട്ടും, കഫം ഹേതുവായിട്ടും, രക്തം ഹേതുവായിട്ടും അഭിഷ്യന്ദം നാലുപ്രകാരമുണ്ടാകുന്നു. അതു ഉഗ്രമായ വേദനയോടുകൂടിയതും പ്രായേണ എല്ലാ നേത്രരോഗങ്ങളെയും ഉണ്ടാക്കുന്നതുമാകുന്നു.

വാതാഭിഷ്യന്ദലക്ഷണം.

൩൧. നിസ്തോദനസ്തംഭനരോമഹർഷ
സംഘർഷപാരുഷ്യശിരോഭിതാപാഃ
വിശുഷ്കഭാവശ്ശിശിരാശ്രുതാ ച
വാതാഭിപന്നേനയനേഭവന്തി.

കണ്ണ് വാതത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന സമയം അതിൽ (കണ്ണിൽ) പാരകൊണ്ടു കുത്തിയപോലെ വേദനയും കണ്ണുതുറക്കയും അടയ്ക്കുകയും ചെയ്യുവാൻ കഴിയായ്കയും രോമാഞ്ചവും തരിപ്പും തലവേദനയും പഴുപ്പില്ലായ്കയും തണുത്തതായ കണ്ണുനീരിന്റെ സ്രാവവും ഉണ്ടാകും

പിത്താഭിഷ്യന്ദലക്ഷണം.

൩൨. ദാഹപ്രപാകൌശിശിരാഭിനന്ദാ
ധൂമായനംബാഷ്പസമുച്ഛ്രയശ്ച
ഉഷ്ണാശ്രുതാപീതകനേത്രതാ ച
പിത്താഭിപന്നേനയനേഭവന്തി.

കണ്ണു പിത്തത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്നസമയം അതിന്നു (കണ്ണിന്നു) ചൂടും വളരെ പഴുപ്പും ശീതസേവയും ധൂമത്തിന്റെ ഭ്രമവും ഉണ്ടാകും കണ്ണിൽനിന്നു വളരെ നീരൊലിക്കും ആ കണ്ണുനീർ ചൂടോടുകൂടിയും കണ്ണു മഞ്ഞളിച്ചും ഇരിക്കും

കഫാഭിഷ്യന്ദലക്ഷണം.

൩൩. ഉഷ്ണാഭിനന്ദാഗുരുതാക്ഷിശോഫഃ
കണ്ഡൂപദേഹൌസിതതാതിശൈത്യം
സ്രാവോമുഹുഃപിച്ഛിലഏവചാപി
കഫാഭിപന്നേനയനേഭവന്തി.

കണ്ണു കഫത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്നസമയം അതിന്നു ഉഷ്ണത്തിങ്കൽ ഇച്ഛയും ഘനവും നീരും ചൊറിച്ചിലും ഉണ്ടാകും കണ്ണിൽ വല്ലതും ഒട്ടിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നപോലെ തോന്നും അധികമായ ശൈത്യവുമുണ്ടാകും കൊഴുത്തതായ ജലം കൂടെക്കൂടെ ഒലിക്കും.

രക്താഭിഷ്യന്ദലക്ഷണം.

൩൪. പിത്തസ്യലിംഗാനിചയാനിതാനി
രക്താഭിപന്നേനയനേഭവന്തി.

രക്താഭിഷ്യന്ദത്തിന്നു പിത്താഭിഷ്യന്ദത്തിന്റെ എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും എന്നാൽ രക്താഭിഷ്യന്ദത്തിന്നു ഇവിടെ പറഞ്ഞ [illegible] വേറെ ലക്ഷണങ്ങളെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. രക്താഭിഷ്യന്ദത്തിന്നു കണ്ണുനീർ ചുവന്നും കലങ്ങിയുമിരിക്കും, കണ്ണിൽ ചുവന്ന രേഖകൾ ഉണ്ടാകും പിന്നെ ചുവന്നിരിക്കും [illegible] ചുവന്ന പുള്ളികളെയും കാണാം.

൯. വൃദ്ധൈരേതൈരഭിഷ്യന്ദൈർന്നരാണാമക്രിയാവതാം
താവന്തസ്ത്വധിമന്ഥാസ്സ്യുർന്നയനേതീവ്രവേദനാഃ

അഭിഷ്യന്ദങ്ങൾക്കു ചികിത്സ ചെയ്യായ്കിൽ അവ വർദ്ധിച്ചു അത്രയും അധിമന്ഥങ്ങളുണ്ടാകും. എങ്ങിനെ എന്നാൽ വാതാഭിഷ്യന്ദം വാതാധിമന്ഥത്തെയും പിത്താഭിഷ്യന്ദം പിത്താധിമന്ഥത്തെയും കഫാഭിഷ്യന്ദം കഫാധിമന്ഥത്തെയും രക്താഭിഷ്യന്ദം രക്താധിമന്ഥത്തെയും ഉണ്ടാക്കുമെന്നർത്ഥം. അവ ഉഗ്രമായ വേദനയോടുകൂടിയുമിരിക്കും.

അധിമന്ഥത്തിന്റെ സാമാന്യലക്ഷണം.

൧൦. ഉൽപാട്യതഇവാത്യർത്ഥം നേത്രം നിർമ്മഥ്യതേതഥാ
ശിരസോർദ്ധഞ്ചതംവിദ്യാദധിമന്ഥം സ്വലക്ഷണൈഃ

കണ്ണു ഏറ്റവും പിളർക്കപ്പെടുന്നപോലെ എന്നും മഥിക്കപ്പെടുന്നപോലെ എന്നും തോന്നുന്നതു അധിമന്ഥത്തിന്റെ സാമാന്യലക്ഷണമാകുന്നു. വാതജാദ്യധിമന്ഥങ്ങളെ അതാതിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം.

അപഥ്യസേവകൊണ്ടു ഇന്നപ്പോൾ ദൃഷ്ടിനശിക്കുമെന്നുപറയുന്നു.

൧൧. ഹന്യാദ്ദൃഷ്ടിം ശ്ലൈഷ്മികസ്സപ്തരാത്രാ
ദധിമന്ഥോ രക്തജഃ പഞ്ചരാത്രാൽ
ഷഡ്രാത്രാദ്വാ വാതികോ വൈ നിഹന്യാൽ
മിഥ്യാചാരാൽ പൈത്തികസ്സദ്യ ഏവ.

അപഥ്യസേവഹേതുവായിട്ടു ശ്ലേഷ്മാധിമന്ഥം ഏഴുരാത്രികൊണ്ടും രക്താധിമന്ഥം അഞ്ചുരാത്രികൊണ്ടും വാതാധിമന്ഥം ആറുരാത്രികൊണ്ടും പിത്താധിമന്ഥം പൊടുന്നനവേയും ദൃഷ്ടിയെ നശിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു.

സാമതാലക്ഷണം.

൧൨. ഉദീർണ്ണവേദനം നേത്രം രാഗശോഫസമന്വിതം
ഘർഷനിസ്തോദശൂലാശ്രുയുക്തമാമാന്വിതം വിദുഃ

ആമത്തോടുകൂടിയ കണ്ണു വലുതായ വേദനയോടും ചുവപ്പോടും നീരോടും കരുകരുപ്പോടും കുത്തിനോവോടും, ശൂലത്തോടും കണ്ണുനീരോടും കൂടിയിരിക്കും.

നിരാമലക്ഷണം.

൧൩. മന്ദവേദനതാ കണ്ഡൂസ്സംരംഭാശ്രുപ്രശാന്തതാ
പ്രസന്നവർണ്ണതാ ചാക്ഷ്ണോസ്സംപക്വം ദോഷമാദിശേൽ.

കണ്ണുകൾക്കു മന്ദമായ വേദനയും ചൊറിച്ചിലും ഉണ്ടാക, വീക്കവും കണ്ണുനീരും ശമിക്കുക, കണ്ണുകൾ പ്രസന്നമായ നിറത്തോടുകൂടിയിരിക്ക ഇവയൊക്കെയും ദോഷങ്ങൾക്കു പാകംവന്നപ്പോൾ സംഭവിക്കുന്നവയാകുന്നു.

സശോഫാക്ഷിപാകലക്ഷണം.

൧൪. കണ്ഡൂപദേഹാശ്രുയുതഃ പക്വോദുംബരസന്നിഭഃ
സംരംഭീ പച്യതേ യസ്തു നേത്രപാകസ്സശോഫജഃ
ശോഫഹീനാനി ലിംഗാനി നേത്രപാകേ ത്വശോഫജേ.

കണ്ണു ചൊറിക, വല്ലതും അപ്പെട്ടതുപോലെ തോന്നുക, കണ്ണുനീരോടുകൂടിയും പഴുത്ത അത്തിക്കായപോലെയും നീരോടുകൂടിയും, ഇരിക്കയും, പഴുക്കയും, ചെയ്ക. അതിനു സശോഫാക്ഷിപാകമെന്നു പേർ. നീരിനെ ഒഴിച്ചു മേൽപറഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളൊക്കെ ഉണ്ടായിരിക്കയും നീരില്ലാതിരിക്കയും ചെയ്താൽ അതിനു അശോഫാക്ഷിപാകമെന്നു പേർ.

ഹതാധിമന്ഥലക്ഷണം.

---

൧൫. ഉപേക്ഷണാദക്ഷി യദാധിമന്ഥോ വാതാത്മകസ്സാദയതി പ്രസഹ്യ

രുജാഭിരുഗ്രാഭിരസാദ്ധ്യ ഏഷ ഹതാധിമന്ഥഃ പവനനേത്രരോഗഃ

വാതാധിമന്ഥത്തിന്നു ചികിത്സ ചെയ്യാതെ ഇരുന്നാൽ ഒരു കണ്ണ് നൊവ്വ് ചൂട മുതലായ വലിയ പീഡകളെ ഉണ്ടാക്കി കണ്ണിനെ നശിപ്പിക്കും. ഈ രോഗമത്രെ അസാദ്ധ്യമായ ഹതാധിമന്ഥം.

വാതപര്യയലക്ഷണം.

൭൭. വാരംവാരഞ്ച പര്യേതി ഭ്രുവൌ നേത്രേ ച മാരുതഃ
രുജശ്ച വിവിധാസ്തീവ്രാസ്സജ്ഞേയോ വാതപര്യയഃ

വാതം ക്രമേണ ചിലപ്പോൾ പുരികങ്ങളിലും ചിലപ്പോൾ കണ്ണുകളിലും ചെന്നിട്ട് പല പ്രകാരത്തിലുള്ള വലിയ വേദനകളെ ഉണ്ടാക്കും. അതാകുന്നു വാതപര്യയമെന്ന രോഗം.

ശുഷ്കാക്ഷിപാകലക്ഷണം.

൭൮. യത്കൂണിതം ദാരുണരൂക്ഷവർത്മ സന്ദൃശ്യതേ ചാവിലദർശനം യത്
സുദാരുണം യത്പ്രതിബോധനേ ച ശുഷ്കാക്ഷിപാകോപഹതം തദക്ഷി

കണ്ണടച്ചിരിക്ക, പോളകൾ കഠിനങ്ങളായിട്ടും ഉണങ്ങീട്ടും ഇരിക്ക, കണ്ണു ചൂടോടുകൂടിയും കലങ്ങിയുമിരിക്ക, തുറക്കുന്നതിൽ പ്രയാസമുണ്ടാക ഈ രോഗത്തിന്നു ശുഷ്കാക്ഷിപാകമെന്നു പേർ.

അന്യതോവാതലക്ഷണം.

൭൯. യസ്യാവടുകർണ്ണശിരോഹനുസ്ഥോ
മന്യാഗതോ വാപ്യനിലോന്യതോ വാ
കുര്യാദ്രുജം വൈ ഭ്രുവിലോചനേ ച
തമന്യതോവാതമുദാഹരന്തി.

വാതം; പിടലി, കണ്ണ്, ശിരസ്സ്, താടിയെല്ല് ഇവയിൽനിന്നിട്ടോ പിൻകഴുത്തിലെ ഞരമ്പിൽ നിന്നിട്ടോ വേറെ സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നിട്ടോ പുരികത്തിലും കണ്ണിലും വേദനയെ ഉണ്ടാക്കും. അതിനെ അന്യതോവാതമെന്നു പറയുന്നു.

അമ്ലാദ്ധ്യുഷിതലക്ഷണം.

൮൦. ശ്യാവം ലോഹിതപര്യന്തം സർവ്വമക്ഷി പ്രപച്യതേ
സദാഹശോഫം സസ്രാവമമ്ലാദ്ധ്യുഷിതമമ്ലതഃ

കണ്ണിന്റെ മദ്ധ്യം കറുത്തിട്ടും വക്കു ചുവന്നിട്ടുമിരിക്കും കണ്ണു മുഴുവനും പഴുത്തിട്ടും ചൂടോടും വീക്കത്തോടും കണ്ണുനീരോടുംകൂടിയിരിക്ക, ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ അന്നസാരത്തെ പുളിപ്പിച്ച് ഞരമ്പുകളിൽ കൂടി കണ്ണിൽ വരുന്നതാകയാൽ അതിന്നു അമ്ലാദ്ധ്യുഷിതമെന്നു പേർ

സിരോൽപാതലക്ഷണം.

൮൧. അവേദനാ വാപി സവേദനാ വാ
യസ്യാക്ഷിരാജ്യോ ഹി ഭവന്തി താമ്രാഃ
മുഹുർവിരജ്യന്തി ച യാസ്സമന്താദ്
വ്യാധിസ്സിരോൽപാത ഇതി പ്രദിഷ്ടഃ

കണ്ണിലെ സിരകൾ വേദനയോടുകൂടിയോ വേദനയോടുകൂടാതെയോ ചുവന്നിട്ടും പിന്നെയും പിന്നെയും വിളർത്തിട്ടുമിരിക്കും. രക്തജമായ ഈ രോഗം സിരോൽപാതമാകുന്നു.

൮൨

സിരാഹർഷലക്ഷണം.

൧൧. മോഹാത്സിരോത്പാത ഉപേക്ഷിതസ്തു
ജായേത രോഗസ്തു സിരാപ്രഹർഷഃ
താമ്രാഭമസ്രം സ്രവതി പ്രഗാഢം
തഥാനശക്നോത്യഭിവീക്ഷിതുഞ്ച.

സിരോത്പാതത്തെ ചികിത്സചെയ്യാതെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതായാൽ അതു സിരാപ്രഹർഷമെന്ന രോഗമായിത്തീരും. അതിന്റെ കണ്ണിൽകൂടി ചെമ്പിച്ചിരിക്കുന്നതായ രക്തം അധികമായൊലിക്കും. യാതൊന്നിനേയും നോക്കുവാൻ കഴിയാതെയും വരും.

നേത്രഗതസർവ്വരോഗ നിദാനം സമാപ്തം.

നേത്രകൃഷ്ണഗതരോഗനിദാനം.

സവ്രണശുക്ലലക്ഷണം.

൧. നിമഗ്നരൂപന്തു ഭവേദ്ധി കൃഷ്ണേ സൂച്യേവ വിദ്ധം പ്രതിഭാതി യദ്വൈ
സ്രാവം സ്രവേദുഷ്ണമതീവ യച്ച തത്സവ്രണം ശുക്ലമുദാഹരന്തി.

കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തിൽ വെളുത്തിട്ടും താണിട്ടും സൂചികൊണ്ടു കുത്തിയതുപോലെ എന്ന തോന്നുന്നതായിട്ടും ഏറ്റവും ചൂടുള്ളതായ വെള്ളത്തിന്റെ ഒലിപ്പോടുകൂടിയതായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന രോഗത്തെ സവ്രണശുക്ലമെന്നു പറയുന്നു. സവ്രണശുക്ലം അസാദ്ധ്യമാണെങ്കിലും അസാദ്ധ്യലക്ഷണങ്ങൾ ചിലപ്പോൾ സാദ്ധ്യമായും വരുമെന്നു പറയുന്നു.

൨. ദൃഷ്ടേസ്സമീപേ ന ഭവേത്തു യച്ച ന ചാവഗാഢം ന ച സംസ്രവേദ്ധി
അവേദനം വാ ന ച യുഗ്മശുക്ലം തത്സിദ്ധിമായാതി കദാചിദേവ.

ദൃഷ്ടിയുടെ സമീപം ഇല്ലാത്തതായ ശുക്ലവും കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തിൽ മുഴുകികിടക്കാത്തതായ ശുക്ലവും ജലസ്രാവത്തോടുകൂടാത്തതായ ശുക്ലവും വേദനയോടുകൂടാത്തതായ ശുക്ലവും ഇരട്ടയല്ലാത്ത ശുക്ലവും ചിലപ്പോൾ സിദ്ധിയെ പ്രാപിക്കും.

അവ്രണശുക്ലലക്ഷണം.

൩. സ്യന്ദാത്മകം കൃഷ്ണഗതം സചോഷം ശംഖേന്ദുകുന്ദപ്രതിമാവഭാസം
വൈഹായസാഭ്രപ്രതനുപ്രകാശമഥാവ്രണം സാധ്യതമം വദന്തി.

അഭിഷ്യന്ദനിമിത്തം കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തിൽ ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും ശംഖ്, ചന്ദ്രൻ, മുല്ലപ്പൂ ഇവയുടെ വെളുപ്പുപോലെ ഇരിക്കുന്ന വെളുപ്പോടുകൂടിയും നിർമ്മലമായ ആകാശംപോലെ പ്രകാശത്തോടുകൂടിയും ഉണ്ടാകുന്ന ശുക്ലം അവ്രണശുക്ലമാകുന്നു.

അവ്രണശുക്ലവും സാദ്ധ്യമായും കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമായും അസാദ്ധ്യമായും വരുമെന്നു പറയുന്നു.

൪. ഗംഭീരജാതം ബഹലഞ്ച ശുക്ലം ചിരോത്ഥിതഞ്ചാപി വദന്തി കൃച്ഛ്രം
വിച്ഛിന്നമധ്യം പിശിതാവൃതം വാ ചലം സിരാസൂക്ഷ്മമദൃഷ്ടികൃച്ച.

൫. ദ്വിത്വഗ്ഗതം ലോഹിതമന്തതശ്ച
ചിരോത്ഥിതഞ്ചാപി വിവർജ്ജനീയം.

കണ്ണുമണ്ഡലത്തിൽ താണിരിക്കുന്നതും കട്ടിയുള്ളതും ഏറെക്കാലമായി ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതുമായ ശുക്ലം കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമാകുന്നു. മദ്ധ്യം പഴുക്കനിമിത്തം ഛേദിച്ചിരിക്കുക, മാംസത്താൽ മൂടപ്പെട്ടിരിക്കുക, ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുക, ഞരമ്പുകൾ വ്യാപിച്ചിരിക്കുക, സൂക്ഷ്മമായിരിക്കുക ഈ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ശുക്ലം ദൃഷ്ടിയെ നശിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു. രണ്ടു പടലത്തെ ആശ്രയിച്ചും ചുവന്നും മദ്ധ്യം താണും അധികദിവസം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ശുക്ലത്തെ വർജ്ജിക്കണം.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം

൩. ഉഷ്ണാശ്രുപാതഃപിടകാചകൃഷ്ണേ യസ്മിൻഭവേന്മുൽഗനിഭഞ്ചശുക്രം
തദപ്യസാദ്ധ്യംപ്രവദന്തികേചി ദന്യച്ചയത്തിത്തിരിപക്ഷതുല്യം.

കണ്ണിൽനിന്നു ചൂടുള്ളതായ വെള്ളം വീഴുക, കണ്ണിൽ കുരുവുണ്ടാക, ഇതു രണ്ടാമത്തെ പടലത്തിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നതായ ശുക്രത്തിന്റെ ലക്ഷണമാകുന്നു. ചെറുപയറുപോലെയിരിക്കുന്ന ശുക്രം അസാദ്ധ്യമാണെന്നു ചിലർ പറയുന്നു. തിത്തിരിപ്പക്ഷിയുടെ ചിറകുപോലെ ഇരിക്കുന്ന ശുക്രവും അസാദ്ധ്യമാണെന്നു പറയുന്നു.

അക്ഷിപാകാത്യയം.

൪. ശ്വേതംസമാക്രാമതിസർവ്വതോഹി
ദോഷേണയസ്യാസിതമണ്ഡലംതൽ
തമക്ഷിപാകാത്യയമക്ഷിരോഗം
സർവ്വാത്മകംവർജ്ജയിതവ്യമാഹുഃ

വാതാദിദോഷം ഹേതുവായിട്ടു കൃഷ്ണമണ്ഡലം മുഴുവനും വെളുത്തതായ ശുക്രം വ്യാപിക്കും. അതിനു അക്ഷിപാകാത്യയമെന്നു പേർ. സന്നിപാതജമായ ഈ അക്ഷിരോഗം വർജ്ജനീയമാകുന്നു.

അജകാജാതം.

അജാപുരീഷപ്രതിമോരുജാവാൻ
സലോഹിതോലോഹിതപിച്ഛിലാശ്രുഃ
൫. വിഗൃഹ്യകൃഷ്ണംപ്രചയോഭ്യുപൈതി
തച്ചാജകാജാതമിതിവ്യവസ്യേൽ.

ആട്ടിൻകാഷ്ഠംപോലെ കറുത്തു ഉന്തിയിട്ടും വേദനയോടും ചുവന്നതായ ചുവപ്പോടും ചെയിച്ചു വഴുവഴുത്തിരിക്കുന്ന ചോരയുടെ സ്രാവത്തോടുംകൂടിയും കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തെ ഭേദിച്ചുണ്ടാകുന്ന രോഗത്തിനു അജകമെന്നു പേർ.

നേത്രകൃഷ്ണഗതരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

നേത്രദൃഷ്ടിഗതരോഗനിദാനം.

---

൧. പ്രഥമേപടലേദോഷാ യസ്യദൃഷ്ട്യാംവ്യവസ്ഥിതാഃ
അവ്യക്താനിസരൂപാണി കദാചിദഥപശ്യതി.

ദൃഷ്ടി എന്നതു നേത്രത്തിന്റെ കൃഷ്ണമണ്ഡലമദ്ധ്യത്തിൽ പഞ്ചഭൂതപ്രസാദമായും ആലോചകപിത്തമയമായും ശീതസാത്മ്യമായും സൂക്ഷ്മരൂപമായും ഇരിക്കുന്ന ഒരു തേജസ്സാകുന്നു എന്നു ധന്വന്തരി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. വാതാദിദോഷങ്ങൾ സിരകളിൽകൂടി ദൃഷ്ടിമണ്ഡലത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തിങ്കൽ ചെന്നു ഒന്നാമത്തെ പടലത്തെ ആശ്രയിക്കുമ്പോൾ രൂപത്തോടുകൂടിയ ദ്രവ്യങ്ങൾ ചിലപ്പോൾ അസ്പഷ്ടങ്ങളായിട്ടു കാണപ്പെടും.

രണ്ടാമത്തെ പടലത്തിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നതായ ദോഷത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൨. ദൃഷ്ടിർഭൃശംവിഹ്വലതി ദ്വിതീയംപടലംഗതേ
മക്ഷികാമശകാംശ്ചാപിജാലകാനിചപശ്യതി
൩. മണ്ഡലാനിപതാകാശ്ച മരീചികുണ്ഡലാനിച
പരിപ്ലവാംശ്ചവിവിധാൻ വർഷമഭ്രംതമാംസിച
൪. ദൂരസ്ഥാനിചരൂപാണി മന്യതേസസമീപതഃ
സമീപസ്ഥാനിദൂരേച ദൃഷ്ടേർഗ്ഗോചരവിഭ്രമാൽ

(൧൨) നേത്രദൃഷ്ടിഗതരോഗനിദാനം

൫. യത്നാദപി ചാത്യർത്ഥം സൂചിപാശം ന പശ്യതി.

രണ്ടാമത്തെ ദോഷം രണ്ടാമത്തെ പടലത്തെ പ്രാപിക്കുമ്പോൾ ദൃഷ്ടി ഏറ്റവും പരവശതയെ പ്രാപിക്കും. ഈച്ച, കൊതുക്, വലകൾ, മണ്ഡലങ്ങൾ, കൊടിക്കൂറകൾ, ചെവി കുണ്ഡലങ്ങൾ ഇവ ഇളകുന്നവയായിട്ടും ബഹുവിധങ്ങളായിട്ടും കാണപ്പെടും. വെള്ളം, ആകാശം, തഴപ്പ് ഇവയും കാണപ്പെടും. ദൂരത്തുള്ള രൂപങ്ങൾ സമീപത്തായിട്ടും സമീപത്തുള്ളവ ദൂരത്തായിട്ടും കാണപ്പെടും. ദൃഷ്ടിയുടെ വിഭ്രമം നിമിത്തം വളരെ പ്രയത്നം ചെയ്താലും സൂചിയുടെ ദ്വാരത്തെ അവൻ കാണുന്നില്ല.

ദോഷം തൃതീയപടലത്തെ പ്രാപിച്ചാലത്തെ ലക്ഷണം.

ഊർദ്ധ്വം പശ്യതി നാധസ്താൽ തൃതീയം പടലം ഗതേ

൬. മഹാന്ത്യപി ച രൂപാണി ഛാദിതാനീവ വാസസാ
കർണ്ണനാസാക്ഷിഹീനാനി വികൃതാനീവ പശ്യതി.

൭. യഥാദോഷം ച രജ്യേത ദൃഷ്ടിർദ്ദോഷേ ബലീയസി
അധഃസ്ഥിതേ സമീപസ്ഥം ദൂരസ്ഥം ചോപരിസ്ഥിതേ.

൮. പാർശ്വസ്ഥിതേ തഥാ ദോഷേ പാർശ്വസ്ഥാനി ന പശ്യതി
സമന്തതഃ സ്ഥിതേ ദോഷേ സങ്കുലാനീവ പശ്യതി

൯. ദ്വിധാസ്ഥിതേ ദ്വിധാ പശ്യേൽ ബഹുധാ ചാനവസ്ഥിതേ
ദോഷേ ദൃഷ്ട്യാശ്രിതേ തിര്യക് സ ഏകം മന്യതേ ദ്വിധാ.

ദോഷം മൂന്നാമത്തെ പടലത്തിൽ പ്രാപിക്കുന്ന സമയം ഊർദ്ധ്വഭാഗത്തിലുള്ള വസ്തുക്കളെ കാണുകയും അധോഭാഗത്തിലുള്ളവയെ കാണാതിരിക്കയും ചെയ്യും; വലുതായിരിക്കുന്ന രൂപങ്ങൾ വസ്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടു മൂടപ്പെട്ടവയായിട്ടു കാണപ്പെടും; മനുഷ്യർ ചെവിയും കണ്ണും മൂക്കും ഇല്ലാത്തവരായിട്ടും വികൃതപ്പെട്ട ആകൃതികളോടു കൂടിയിരിക്കുന്നവരോ എന്നു തോന്നുമാറായിട്ടും കാണപ്പെടും; ഏതേതു ദോഷം ബലവത്തായിരിക്കുന്നു ആ ദോഷത്തെ അനുസരിച്ചു ദൃഷ്ടിയും ഇരിക്കും; എങ്ങിനെയെന്നാൽ വാതം ബലവത്തായിരിക്കുമെങ്കിൽ ദൃഷ്ടി ചുവന്നിരിക്കും; പിത്തം ബലവത്തായിരിക്കുമെങ്കിൽ മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കും; കഫം ബലവത്തായിരിക്കുമെങ്കിൽ വെളുത്തിരിക്കും; ദോഷം ദൃഷ്ടിയുടെ അധോഭാഗത്തിങ്കൽ സ്ഥിതിചെയ്യുമ്പോൾ സമീപത്തിലുള്ള വസ്തുക്കളെ കാണുകയില്ല. ഉപരിഭാഗത്തിങ്കൽ സ്ഥിതിചെയ്യുമ്പോൾ ദൂരത്തുള്ള വസ്തുക്കളെ കാണുകയില്ല. പാർശ്വത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുമ്പോൾ പാർശ്വഭാഗത്തിലുള്ള വസ്തുക്കളെ കാണുകയില്ല. ചുറ്റും നിറയുമ്പോൾ എല്ലാം സങ്കീർണ്ണങ്ങളായിട്ടു കാണപ്പെടും. ദോഷം രണ്ടുപ്രകാരത്തിൽ നിന്നാൽ കാണുന്നതെല്ലാം രണ്ടുപ്രകാരമായിട്ടും ഇളകിക്കൊണ്ടു നിന്നാൽ കാണപ്പെടുന്നതൊക്കെയും വളരെ ഉണ്ടെന്നും തോന്നും. വിലങ്ങത്തിൽനിന്നാൽ ഒന്നിനെ രണ്ടായിട്ടു കാണും.

നാലാമത്തെ പടലത്തിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നതായ
ദോഷത്തിന്റെ ലക്ഷണം.

൧൦. തിമിരാഖ്യസ്സ വൈ ദോഷശ്ചതുർത്ഥം പടലം ഗതഃ
രുണദ്ധി സർവതോ ദൃഷ്ടിം ലിംഗനാശമതഃ പരം.

൧൧. അസ്മിന്നപി തമോഭൂതേ നാതിരൂഢേ മഹാഗദേ
ചന്ദ്രാദിത്യൗ സനക്ഷത്രൗ അന്തരീക്ഷേ ച വിദ്യുതം.

൧൨. നിർമ്മലാനി ച തേജാംസി ഭ്രാജിഷ്ണൂന്യപി പശ്യതി.

തിമിരമെന്ന പേരുള്ളതായ ആ ദോഷം നാലാമത്തെ പടലത്തിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ ദൃഷ്ടിയെ നാലുഭാഗത്തും തടയുന്നു; ഇതിന്നപ്പുറം ലിംഗനാശമെന്ന രോഗമാകുന്നു; ഇരുളടഞ്ഞതായ ആ മഹാരോഗം അധികം വർദ്ധിക്കാതിരിക്കുന്ന സമയം ആകാശത്തിൽ ചന്ദ്രാദിത്യന്മാരെയും നക്ഷത്രങ്ങളെയും മിന്നൽ പിണരുകളെയും നിർമ്മലങ്ങളായും പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തേജസ്സുകളെയും കാണും.

ലിംഗനാശത്തിന്റെ പര്യായനാമങ്ങൾ.

സ ഏവ ലിംഗനാശസ്തു നീലികാകാചസംജ്ഞിതഃ

ഈ ലിംഗനാശത്തിനു നീലികയെന്നും കാചം എന്നും പേരുകൾ ഉണ്ട്. മൂന്നാമത്തെ പടലത്തെ പ്രാപിച്ചതായ ദോഷവും തിമിരമാകുന്നു എന്നും നാലാമത്തെ പടലത്തെ പ്രാപിച്ചതായ ദോഷം കാചമാകുന്നു എന്നും ഈ ഗ്രന്ഥകർത്താവു പറയുന്നു. എന്നാൽ താഴെ കാണുന്ന നിമിവചനം മൂന്നാമത്തെ പടലത്തെ പ്രാപിച്ച ദോഷം കാചമായി ഭവിക്കുന്നു എന്നും നാലാമത്തെ പടലത്തെ പ്രാപിച്ചാലാകട്ടെ ലിംഗനാശമായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു എന്നും ആകുന്നു. നിമിവചനം "കാചഇത്യഭിധീയതേ യഃ പുനഃ ദൃഷ്ടിപടലേ തൃതീയേ ചതുർത്ഥപടലപ്രാപ്തോ ലിംഗനാശസ്സ ഉച്യതേ"

ദോഷവിശേഷംകൊണ്ടുള്ള രൂപദർശനം.

൧൨. വാതേന ചാപി രൂപാണി ഭ്രമന്തീവ ച പശ്യതി
ആവിലാന്യരുണാഭാനി വ്യാവിദ്ധാനീവ മാനവഃ

൧൩. പിത്തേനാദിത്യഖദ്യോത ശക്രചാപതടിദ്ഗുണാൻ
നൃത്യതശ്ചൈവ ശിഖിനഃ സർവ്വം നീലഞ്ച പശ്യതി

൧൪. കഫേന പശ്യേദ്രൂപാണി സ്നിഗ്ദ്ധാനി ച സിതാനി ച
പശ്യേദസൂക്ഷ്മാണ്യത്യർത്ഥം വ്യഭ്രേ ചൈവാഭ്രസംപ്ലവം.

൧൫. സലിലപ്ലാവിതാനീവ പരിജാഡ്യാനി മാനവഃ
പശ്യേദ്രക്തേന രക്താനി തമാംസി വിവിധാനി ച.

൧൬. സസിതാന്യപി കൃഷ്ണാനി പീതാന്യപി ച മാനവഃ
സന്നിപാതേന ചിത്രാണി വിപ്ലുതാനീവ പശ്യതി.

൧൭. ബഹുധാ ച ദ്വിധാ ചാപി സർവ്വാണ്യേവ സമന്തതഃ
ഹീനാധികാംഗാന്യപി വാ ജ്യോതീംഷ്യപി ച ഭൂയസാ

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തിമിരത്തിങ്കൽ രൂപങ്ങൾ തിരിയുന്നവയെന്ന പോലെയും കലങ്ങിയവയായിട്ടും ചുവന്ന വർണ്ണങ്ങളായിട്ടും കുടിലങ്ങളായും എന്ന തോന്നലോടുകൂടിയും കാണപ്പെടും. പിത്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തിമിരത്തിങ്കൽ ആദിത്യൻ മിന്നാമിനുങ്ങ്, ഇന്ദ്രധനുസ്സ്, മിന്നൽപിണർ ഇവയുടെ രൂപങ്ങൾ കാണപ്പെടും. മയിലുകൾ ആടുന്നവയായിട്ടു കാണപ്പെടും. സർവ്വവും നീലനിറമായിട്ടും കാണും. കഫംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തിമിരത്തിന്റെ ലക്ഷണം സ്നിഗ്ദ്ധങ്ങളായും വെളുത്തനിറത്തോടുകൂടിയും ഇരിക്കുന്ന രൂപങ്ങളെ കാണുക, സൂക്ഷ്മങ്ങളായിരിക്കുന്നവ ഏറ്റവും അസൂക്ഷ്മങ്ങളായിട്ടും കാണുക. ആകാശത്തിൽ ചന്ദ്രൻ നക്ഷത്രം മുതലായവയില്ലാത്തപ്പോഴും ഉണ്ടെന്നു തോന്നുക വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങികിടക്കുന്നതിനാൽ നിശ്ചലങ്ങളായിരിക്കുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ കാണുക ഇവയാകുന്നു. രക്തംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തിമിരത്തിങ്കൽ തമസ്സുകൾ ചുവന്നിട്ടും ബഹുവിധങ്ങളായിട്ടും കാണപ്പെടും രൂപങ്ങൾ അല്പം വെളുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും കാണപ്പെടും. സന്നിപാതംകൊണ്ടുള്ള തിമിരത്തിങ്കൽ എല്ലാദൃശ്യങ്ങളും നാനാവർണ്ണങ്ങളായിട്ടും വിപരീതങ്ങളായിട്ടും ബഹുവിധങ്ങളായിട്ടും രണ്ടുവിധങ്ങളായിട്ടും തേജസ്സുകൾ പലപ്രകാരത്തെയും കാണപ്പെടും.

പരിമ്ലായി എന്ന തിമിരം.

൧൯. പിത്തകൃത്സ്യാത്പരിമ്ലായി മൂർച്ഛിതം രക്തതേജസാ
പീതാ ദിശസ്തഥോദ്യന്തം ഭാസ്കരഞ്ചാപി പശ്യതി.

൨൦. വികീര്യമാണാൻ ഖദ്യോതൈർവൃക്ഷാംസ്തേജോഭിരേവ വാ

രക്തത്താൽ മിശ്രിതമായിരിക്കുന്ന പിത്തം പരിമ്ലായി എന്ന തിമിരത്തെ ഉണ്ടാക്കും. അതു വന്നാൽ ദിക്കുകൾ മഞ്ഞളിച്ചിട്ടു കാണപ്പെടും. മിന്നാമിനുങ്ങുകളും കാണപ്പെടും. ആദിത്യൻ ഉദിച്ചുവരുന്നതായിട്ടും വൃക്ഷങ്ങൾ മിന്നാമിനുങ്ങുകളാൽ മറയ്ക്കപ്പെടുന്നവയായിട്ടോ തേജസ്സുകളോടുകൂടിയിരിക്കുന്നവയായിട്ടോ കാണപ്പെടും.

(൨൨) നേത്രദൃഷ്ടിഗതരോഗനിദാനം

വക്ഷ്യാമി ഷഡ്വിധാകാരൈർ ലിംഗനാശമതഃ പരം

ഇതിനപ്പുറം രോഗഹേതുവായിട്ട് ആറുവിധമായിരിക്കുന്ന ലിംഗനാശത്തെ പറയുന്നു.

വാതജാദിരാഗലക്ഷണം.

൨൧. രാഗോരുണോ മാരുതജഃ പ്രദിഷ്ടോ
മ്ലായീ ച നീലശ്ച തഥൈവ പിത്താൽ
കഫാൽ സിതശ്ശോണിതജസ്സരക്ത
സ്സമസ്തദോഷപ്രഭവോ വിചിത്രഃ

വാതജമായിരിക്കുന്ന രാഗം ചുവന്നിരിക്കും. പിത്തജമായിരിക്കുന്ന രാഗം മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും നീലിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും. കഫജമായിരിക്കുന്ന രാഗം വെളുത്തിരിക്കും; രക്തജമായിരിക്കുന്ന രാഗം രക്തത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. ത്രിദോഷജമായിരിക്കുന്ന രാഗം നാനാവർണ്ണമായിരിക്കും.

വാതികാതിരോഗത്തിന്റെ വിശിഷ്ടലക്ഷണം.

൨൨. അരുണം മണ്ഡലം ദൃഷ്ട്യാം സ്ഥൂലകാചാരുണപ്രഭം
പരിമ്ലായിനി രോഗസ്സ്യാൽ മ്ലായി നീലഞ്ച മണ്ഡലം.

൨൩. ദോഷക്ഷയാൽ സ്വയം തത്ര കദാചിൽ സ്യാത്തു ദർശനം

പരിമ്ലായി എന്ന രോഗത്തിൽ ദൃഷ്ടിമണ്ഡലം ചുവന്നിട്ടും സ്ഥൂലമായ കാചത്തിന്റെ എന്നപോലെ ചുവന്ന പ്രഭയോടുകൂടിയും ഇരിക്കും. അല്ലെങ്കിൽ മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും നീലിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും. ദോഷത്തിന്റെ ക്ഷയം കൊണ്ട് ചിലപ്പോൾ താനേ തന്നെ കാണുകയും ചെയ്യും.

ദൃഷ്ടിമണ്ഡലഗതദോഷലക്ഷണം.

—

അരുണം മണ്ഡലം വാതാൽ ചഞ്ചലം പരുഷം തഥാ.

൨൪. പിത്താന്മണ്ഡലമാനീലം കാംസ്യാഭം പീതമേവ ച
ശ്ലേഷ്മണാ ബഹളം സ്നിഗ്ദ്ധം ശംഖകുന്ദേന്ദുപാണ്ഡുരം

൨൫. ചലൽപത്മപലാശസ്ഥഃ ശുക്ലോ ബിന്ദുരിവാംഭസഃ
മൃദ്യമാനേ ച നയനേ മണ്ഡലം തദ്വിസർപ്പതി.

൨൬. പ്രവാളപത്മപത്രാഭം മണ്ഡലം ശോണിതാത്മകം
ദൃഷ്ടിരാഗോ ഭവേച്ചിത്രോ ലിംഗനാശേ ത്രിദോഷജേ.

൨൭. യഥാസ്വം ദോഷലിംഗാനി സർവ്വേഷ്വേവ ഭവന്തി ഹി.

വാതഹേതുവായിട്ട് ദൃഷ്ടിമണ്ഡലം ചുവന്നിട്ടും ഇളക്കത്തോടുകൂടിയും പരുപരുത്തിട്ടും ഇരിക്കും. പിത്തഹേതുവായിട്ട് ഒട്ടും നീലിച്ചിട്ടും ഓട്ടുപാത്രത്തിന്റെ തേജസ്സുപോലെ ഇരിക്കുന്ന തേജസ്സോടുകൂടിയും മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും. കഫം ഹേതുവായിട്ട് വലുതായിട്ടും മെഴുമെഴുത്തിട്ടും ശംഖ്, മുല്ലപ്പൂവ്, ചന്ദ്രൻ ഇവയെപ്പോലെ വെളുത്തിട്ടും ഇളകിയിരിക്കുന്ന താമരയിലയിലെ വെള്ളത്തുള്ളിപോലെ ഇളകിക്കൊണ്ടുമിരിക്കും. കൈകൊണ്ടു ഞെക്കുന്ന സമയം ആ മണ്ഡലം പരക്കുകയും ചെയ്യും. രക്തജമായ മണ്ഡലം പവിഴംപോലെയും ചുവന്ന താമരയിലപോലെയും ഇരിക്കും. ത്രിദോഷജമായ ലിംഗനാശത്തിൽ ദൃഷ്ടിരാഗം നാനാവർണ്ണമായിരിക്കും. എല്ലാ രോഗങ്ങളിലും ദോഷത്തിന്റെ തക്കവണ്ണം ലക്ഷണങ്ങളെ കാണുക.

മുമ്പേ പറയപ്പെട്ടവയും ഇനി പറയപ്പെടാൻ പോകുന്നവയുമായ

രോഗങ്ങളുടെ സംഖ്യ.

൨൮. ഷൾലിംഗനാശാഃ ഷഡിമേ ച രോഗാ
ദൃഷ്ട്യാശ്രയാഃ ഷൾ ച ഷഡേവ വാച്യാഃ

മുമ്പെ പറയപ്പെട്ട ലിംഗനാശങ്ങൾ ആറ. ഇനി പറവാൻ പോകുന്ന ദൃഷ്ട്യാശ്രയങ്ങളായ രോഗങ്ങൾ ആറ. ഇങ്ങിനെ പന്ത്രണ്ടു രോഗങ്ങൾ വാച്യങ്ങളാകുന്നു.

നേത്രദൃഷ്ടിഗതരോഗനിദാനം (൨൨൯)

പിത്തവിദഗ്ദ്ധദൃഷ്ടിലക്ഷണം.

പിത്തേന ദുഷ്ടേന ഗതേന ദൃഷ്ടിം
പീതാ ഭവേദ്യസ്യ നരസ്യ ദൃഷ്ടിഃ.
൨൯. പീതാനി രൂപാണി ച തേന പശ്യേൽ
സ വൈ നരഃ പിത്തവിദഗ്ദ്ധദൃഷ്ടിഃ

ദൃഷ്ടിയിലിരിക്കുന്ന പിത്തം ഹേതുവായിട്ട മനുഷ്യന്റെ ദൃഷ്ടി എല്ലായ്പോഴും മഞ്ഞയായ മഞ്ഞനിറത്തോടുകൂടിയിരിക്കയും അതുഹേതുവായിട്ട എല്ലാവസ്തുക്കളെയും മഞ്ഞനിറമായിട്ട കാണുകയും ചെയ്യും. ഇതിന്ന പിത്തവിദഗ്ദ്ധദൃഷ്ടി എന്ന പേർ.

ദിവാന്ധ്യലക്ഷണം.

പ്രാപ്തേ തൃതീയം പടലം തു ദോഷേ
ദിവാ ന പശ്യേന്നിശി വീക്ഷതേ സഃ
൩൦. രാത്രൌ സ ശീതാനുഗൃഹീതദൃഷ്ടിഃ
പിത്താല്പഭാവാദപി താനി പശ്യേൽ

ദോഷം മൂന്നാമത്തെ പടലത്തിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ പകൽ കാഴ്ചയുണ്ടാകയില്ല. രാത്രിയിൽ ശൈത്യത്തിന്റെ സംബന്ധംകൊണ്ടും പിത്തത്തിന്റെ അല്പതകൊണ്ടും കാഴ്ചയുണ്ടാകയും ചെയ്യും.

ശ്ലേഷ്മവിദഗ്ദ്ധദൃഷ്ടിലക്ഷണം.

തഥാ നരഃ ശ്ലേഷ്മവിദഗ്ദ്ധദൃഷ്ടി സ്താന്യേവ ശുക്ലാനി ഹി മന്യതേ സഃ

അതുപ്രകാരംതന്നെ ദൃഷ്ടിയിലിരിക്കുന്ന കഫം ഹേതുവായിട്ട മനുഷ്യന്റെ ദൃഷ്ടി എല്ലായ്പോഴും വെളുത്തിരിക്കയും തന്നിമിത്തം അവന്ന എല്ലാ വസ്തുക്കളും വെളുത്തിരിക്കുന്നതായി എന്ന തോന്നുകയും ചെയ്യും. ഇതിന്ന ശ്ലേഷ്മവിദഗ്ദ്ധദൃഷ്ടിയെന്ന പേർ.

നക്താന്ധ്യലക്ഷണം.

൩൧. ത്രിഷു സ്ഥിതോല്പഃ പടലേഷു ദോഷോ
നക്താന്ധ്യമാപാദയതി പ്രസഹ്യ
ദിവാ സ സൂര്യാനുഗൃഹീതദൃഷ്ടിഃ
പശ്യേത്തു രൂപാണി കഫാല്പഭാവാൽ.

മൂന്ന പടലങ്ങളിലും സ്ഥിതങ്ങളായി അല്പങ്ങളായിരിക്കുന്ന ദോഷങ്ങൾ രാത്രിയിൽ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്നിളകാതെ നിന്നിട്ട കാഴ്ചയെ നശിപ്പിക്കുന്നു. പകൽ ദോഷങ്ങൾ ആദിത്യരശ്മികളുടെ ഉഷ്ണംകൊണ്ട ദൃഷ്ടിസ്ഥാനത്തിൽനിന്ന ഇളകിലയിച്ചുപോകയും കഫത്തിന്നല്പതയാകയും ചെയ്കനിമിത്തം കാഴ്ചയുണ്ടാകുന്നു. ഇതിന്ന നക്താന്ധ്യമെന്ന പേർ. മാലക്കണ്ണെന്ന ഭാഷ

ധൂമദർശിലക്ഷണം.

ശോകജ്വരായാസശിരോഭിതാപൈ രഭ്യാഹതാ യസ്യ നരസ്യ ദൃഷ്ടിഃ
ധൂമ്രാംസ്തഥാ പശ്യതി സർവ്വഭാവാൻ സ ധൂമദർശീതി നരഃ പ്രദിഷ്ടഃ

ദുഃഖം ജ്വരം ദേഹശ്രമം ശിരോരോഗം ഇവകളെക്കൊണ്ട സന്താപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവന്റെ ദൃഷ്ടിക്ക കാണുന്നവയെല്ലാം പുക പിടിച്ചപോലെ തോന്നും. രാത്രിയിൽ പിത്തത്തിന്റെ ശൈത്യംകൊണ്ട എല്ലാം ശരിയായി കാണുകയും ചെയ്യും. ഇത രോഗത്തിന്ന ധൂമദർശി എന്നപേർ.

ഹ്രസ്വദൃഷ്ടിലക്ഷണം.

യോ ഹ്രസ്വജാത്യോ ദിവസേഷു കൃച്ഛ്രാ
ദ്ധ്രസ്വാനി രൂപാണി ച തേന പശ്യേൽ

 നേത്രദൃഷ്ടിഗതരോഗനിദാനം

ഹ്രസ്വജാതിയിലുള്ളവന്റെ ദൃഷ്ടിമദ്ധ്യത്തിൽ ദോഷം നില്ക്കുമ്പോൾ വലിയ രൂപങ്ങൾ പകൽ ഹ്രസ്വങ്ങളായിട്ടും പണിപ്പെട്ടും കാണപ്പെടും

നകുലാന്ധ്യലക്ഷണം.

വിദ്യോതതേ യസ്യ നരസ്യ ദൃഷ്ടി
ർദ്ദോഷാഭിപന്നാ നകുലസ്യ യദ്വൽ
ചിത്രാണി രൂപാണി ദിവാ ച പശ്യേൽ
സ വൈ വികാരോ നകുലാന്ധ്യസംജ്ഞഃ

യാതൊരുവന്റെ ദൃഷ്ടി മൂന്നു ദോഷങ്ങളാലും വ്യാപിക്കപ്പെട്ടതായിട്ടും കീരിയുടെ കണ്ണുപോലെ അതിരക്തമായിട്ടും ശോഭിക്കുന്നു. അവൻ പകൽ നാനാവർണ്ണങ്ങളായിരിക്കുന്ന രൂപങ്ങളെ കാണുകയും രാത്രിയിൽ അശേഷം കാണാതിരിക്കയും ചെയ്യും. ഈ രോഗത്തിന്നു നകുലാന്ധ്യമെന്നു പേർ.

ഗംഭീരദൃഷ്ടിലക്ഷണം.

ദൃഷ്ടിർവിരൂപാ ശ്വസനോപസൃഷ്ടാ സങ്കോചമഭ്യന്തരതശ്ച യാതി
രുജാവഗാഢാ ച തമക്ഷിരോഗം ഗംഭീരികേതി പ്രവദന്തി തജ്ജ്ഞാഃ

ദൃഷ്ടി വാതത്താൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടതായിട്ടും വികൃതമായിട്ടും അഭ്യന്തരത്തിലേക്കു വലിയും വലിയ വേദനയുള്ളതുമാകും. അതിനെ വിദ്വാന്മാർ ഗംഭീരദൃഷ്ടിയെന്നു പറയുന്നു.

ആഗന്തുകലിംഗനാശം.

ബാഹ്യൌ പുനർദ്വാവിഹ സമ്പ്രദിഷ്ടൌ
നിമിത്തതശ്ചാപ്യനിമിത്തതശ്ച
നിമിത്തതസ്തത്ര ശിരോഭിതാപാൽ
ജ്ഞേയസ്ത്വഭിഷ്യന്ദനിദർശനസ്സഃ

ആഗന്തുകലിംഗനാശം രണ്ടുപ്രകാരമാകുന്നു. ഒന്നു നിമിത്തജം രണ്ടു അനിമിത്തജം. അവയിൽ ശിരോഭിതാപം ഹേതുവായിട്ടും വിഷപുഷ്പങ്ങളുടെ ഗന്ധത്തെ വഹിക്കുന്ന വായുവിന്റെ സ്പർശം ഹേതുവായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്നതു നിമിത്തജം; അതിന്നു അഭിഷ്യന്ദത്തിന്റെ ലക്ഷണംക്രിയകളുമാകും.

അനിമിത്തലിംഗനാശലക്ഷണം.

സുരർഷിഗന്ധർവ്വമഹോരഗാണാം സന്ദർശനേനാപി ച ഭാസ്വതോ വാ
ഹന്യേത ദൃഷ്ടിർമ്മനുജസ്യ യസ്യ സ ലിംഗനാശസ്ത്വനിമിത്തസംജ്ഞഃ
തത്രാക്ഷി വിസ്പഷ്ടമിവാവഭാതി വൈഡൂര്യവർണ്ണാ വിമലാ ച ദൃഷ്ടിഃ

ദേവന്മാരെയോ ഋഷികളെയോ ഗന്ധർവ്വന്മാരെയോ മഹാസർപ്പങ്ങളെയോ സൂര്യനെയോ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുക ഹേതുവായിട്ടു മനുഷ്യന്റെ ദൃഷ്ടിക്കു കാഴ്ചയില്ലാതെയാകും. അതിന്നു അനിമിത്തലിംഗനാശമെന്നു പേർ. അവിടെ കണ്ണു പൂർവ്വാവസ്ഥയിൽനിന്നു വിശേഷമായ പ്രസന്നതയോടുകൂടിയും വൈഡൂര്യത്തിന്റെ വർണ്ണംപോലെയും നിർമ്മലമായുമിരിക്കും.

നേത്രദൃഷ്ടിഗതരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

നേത്രശുക്ലഗതരോഗനിദാനം.

പ്രസ്താര്യർമ്മത്തിന്റെയും ശുക്ലാർമ്മത്തിന്റെയും ലക്ഷണം.

ശ്ലോ. പ്രസ്താര്യർമ്മ തനുസ്തീർണ്ണം ശ്യാവം രക്തനിഭം സിതേ
സശ്വേതം മൃദു ശുക്ലാർമ്മ ശുക്ലേ തദ്വർദ്ധതേ ചിരാൽ.

നേത്രശുക്ലഗതരോഗനിദാനം (൧൧ൻ)

കണ്ണിന്റെ ശുക്ലഭാഗത്തിങ്കൽ നിർമ്മലമായിട്ടും പരന്നിട്ടും കരുവാളിച്ചിട്ടും ചുവന്നിട്ടും മാംസമുണ്ടാകും, അതിന്നു പ്രസ്താര്യർമ്മമെന്നു പേർ. ശുക്ലമണ്ഡലത്തിൽ വെളുത്തിട്ടും മൃദുവായിട്ടും മാംസമുണ്ടാകും. അതു വളരെക്കാലംകൊണ്ടു വർദ്ധിക്കും അതിന്നു ശുക്ലാർമ്മമെന്നു പേർ.

രക്താർമ്മലക്ഷണം.

പത്മാഭം മൃദു രക്താർമ്മ യന്മാംസം ചീയതേ സിതേ

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിൽ ചെന്താമരപ്പൂപോലെയും മൃദുവായിട്ടും വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന മാംസത്തിന്നു രക്താർമ്മമെന്നു പേർ.

അധിമാംസാർമ്മലക്ഷണം.

പൃഥു മൃദ്വധിമാംസാർമ്മ ബഹുലം ച യകൃന്നിഭം

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിൽ പരന്നിട്ടും മൃദുവായിട്ടും തടിച്ചിട്ടും യകൃത്തെന്ന മാംസപിണ്ഡത്തോടു സദൃശമായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന മാംസത്തിന്നു അധിമാംസാർമ്മമെന്നു പേർ.

സ്നായ്വർമ്മലക്ഷണം.

സ്ഥിരം പ്രസ്താരി മാംസാഢ്യം ശുഷ്കം സ്നായ്വർമ്മ പഞ്ചമം

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിൽ കഠിനമായിട്ടും പ്രസ്താര്യർമ്മംപോലെയായിട്ടും വളരെ മാംസത്തോടുകൂടിയും വെളുത്തിട്ടുമുണ്ടാകുന്ന മാംസത്തിന്നു സ്നായ്വർമ്മമെന്നു പേർ. ഇതാകുന്നു അഞ്ചാമത്തെ അർമ്മം

ശുക്തികാലക്ഷണം.

ശ്യാവാഃ സ്യുഃ പിശിതനിഭാശ്ച ബിന്ദവോ യേ
ശുക്ത്യാഭാഃ സിതനിയതാഃ സ ശുക്തിസംജ്ഞഃ

കണ്ണിന്റെ ശുക്ലമണ്ഡലത്തിങ്കൽ കരുവാളിച്ചിട്ടും മാംസത്തോടു സമമായിട്ടും മുത്തുച്ചിപ്പിയുടെ അകംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയും നിയമേന വെളുത്തതിലും ചില പുള്ളികളുണ്ടാകും; അതിന്നു ശുക്തിക എന്നു പേർ. ഇതിൽ അതിസാരവും തണ്ണീർദാഹവും ഉണ്ടാകുമെന്നു വാഗ്ഭടൻ പറയുന്നു

അർജ്ജുനലക്ഷണം.

ഏകോ യഃ ശശരുധിരോപമശ്ച ബിന്ദുഃ
ശുക്ലസ്ഥോ ഭവതി തമർജ്ജുനം വദന്തി

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിങ്കൽ മുയലിന്റെ രക്തംപോലെ ചുവന്നതായ ഒരു ബിന്ദു ഉണ്ടാകും അതിന്നു അർജ്ജുനമെന്നു പേർ.

പിഷ്ടകലക്ഷണം.

ശ്ലേഷ്മമാരുതകോപേന ശുക്ലേ പിഷ്ടം സമുന്നതം
പിഷ്ടവത് പിഷ്ടകം വിദ്ധി മലാക്താദർശസന്നിഭം

ശ്ലേഷ്മവാതങ്ങളുടെ കോപം ഹേതുവായിട്ടു ശുക്ലമണ്ഡലത്തിങ്കൽ ഉയർന്നിട്ടും അരച്ചിട്ടുള്ള അരിപോലെ വെളുത്തിട്ടും മാംസം ഉണ്ടാകും, അതിന്നു പിഷ്ടകമെന്നു പേർ അതു ചെളിപറ്റിയ കണ്ണാടിയുടെ തുല്യമായിരിക്കുമെന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം

സിരാജാലലക്ഷണം.

ജാലാഭഃ കഠിനസിരോ മഹാൻ സരക്തഃ
സന്താനഃ സ്മൃത ഇഹ ജാലസംജ്ഞിതസ്തു

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിങ്കൽ വലപോലെയും കഠിനങ്ങളായ സിരകളോടുകൂടിയും വലുതായിട്ടും അല്പമായി ചുവന്നിട്ടും സിരാസംഘങ്ങൾ സംഭവിക്കും അതിന്നു സിരാജാലമെന്നു പേർ

സിരാപിടകാലക്ഷണം.

ശുക്ലസ്ഥാഃ സിതപിടകാഃ സിരാവൃതാ യാ
സ്താ ബ്രൂയാദസിതസമീപജാഃ സിരാജാഃ

ശുക്ലമണ്ഡലത്തികൽ കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തോടടുത്തു തൊന്തുകളാൽ വ്യാപ്തങ്ങളായിട്ടു വെളുത്ത നിറത്തോടുകൂടിയ കുരുക്കളുണ്ടാകും അതിന്നു സിരാജപിടക എന്നുപേർ.

ബലാസഗ്രഥിതലക്ഷണം.

കാംസ്യാഭോമൃദുരംബുബിന്ദുകല്പോ
വിജ്ഞേയോനയനസിതേ ബലാസഗ്രാപഃ

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിൽതന്നെ ഓട്ടുപാത്രത്തിന്റെ ദീപ്തിപോലെയിരിക്കുന്ന ദീപ്തിയോടുകൂടിയും കഠിനമായിട്ടും ജലബിന്ദുക്കൾപോലെയും ശോഫം ഉണ്ടാകും അതിന്നു ബലാസഗ്രഥിതം എന്നുപേർ.

ഇതി നേത്രശുക്ലഗതരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

നേത്രസന്ധിഗതരോഗനിദാനം.

പൂയാലസലക്ഷണം.

പാകശ്ശോഫസ്സന്ധിജോയസ്സതോദഃ
സ്രാവേൽപൂയംപൂതിപൂയാലസാഖ്യഃ

കണ്ണിന്റെ സന്ധിയിൽ കുത്തുന്നതിനോടുകൂടി പഴുത്തു ചെറുതായിട്ടു ശോഫമുണ്ടായിരിക്കയും അതിൽനിന്നു ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയ ചലമൊലിക്കയും ചെയ്യും അതാകുന്നു പൂയാലസം എന്ന സന്ധിരോഗം.

ഉപനാഹലക്ഷണം.

ഗ്രന്ഥിർനാല്പോദൃഷ്ടിസന്ധാവപാകീ
കണ്ഡൂപ്രായോനീരുജസ്ത്വുപനാഹഃ

ദൃഷ്ടിയുടെ സമീപത്തിലുള്ള വർത്മസന്ധിയിൽ വലുതായിട്ടും പഴുക്കാത്തതും ചൊറിച്ചിലോടും അല്പമായ വേദനയോടുംകൂടിയും ഉണ്ടാകുന്ന മുഴയ്ക്കു ഉപനാഹമെന്നു പേരാകുന്നു.

സ്രാവസമ്പ്രാപ്തി.

ഗത്വാസന്ധീനശ്രുമാർഗ്ഗേണദോഷാഃ
കുര്യുഃസ്രാവാൻലക്ഷണൈഃസ്വൈരുപേതാൻ
തംഹിസ്രാവംനേത്രനാഡീമിതൈകേ
തസ്യാലിംഗംകീർത്തയിഷ്യേചതുർദ്ധാ.

ദോഷങ്ങൾ അശ്രുവാഹിനികളായിരിക്കുന്ന ധമനികളിൽകൂടി നേത്രത്തിന്റെ അർദ്ധഭാഗത്തിലുള്ള നാലു സന്ധികളെ പ്രാപിച്ചിട്ടു തന്റെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി സ്രാവങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കും. ആ സ്രാവത്തെ ചിലർ നേത്രനാഡിയെന്നു പറയുന്നു അതിന്റെ ലക്ഷണവും പറയപ്പെടുന്നു അതു സന്നിപാതംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാകയാൽ നാലുപ്രകാരമാകുന്നു.

സന്നിപാതസ്രാവലക്ഷണം.

പാകാത്സന്ധൗസംസ്രവേദ്യസ്തുപൂയം
പൂയസ്രാവോസൌഗദസ്സർവജസ്തു.

ദൃഷ്ടിക്കടുത്ത കണ്ണിൽ തൊലിയും മാംസവുംകൂടി പഴുത്തു ചലമായിട്ടു ഒലിക്കുന്നതിന്നു പൂയസ്രാവമെന്നു പേർ. ഇതു ത്രിദോഷംനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു.

കഫസ്രാവലക്ഷണം,

ശ്വേതംസാന്ദ്രംപിച്ഛിലംയസ്സ്രവേത്തു
ശ്ലേഷ്മസ്രാവോസൌവികാരോമതസ്തു

നേത്രസന്ധിഗതരോഗനിദാനം ([illegible])

വെളുത്തിട്ടും കൊഴുത്തിട്ടും വഴുവഴുത്തിട്ടും ഇരിക്കുന്ന കണ്ണുനീരൊലിക്കുന്നതിന്നു കഫസ്രാവമെന്നു പേർ.

രക്തസ്രാവലക്ഷണം.

രക്തസ്രാവശ്ശോണിതോത്ഥോ വികാരഃ
സ്രാവേദുഷ്ണം തത്ര രക്തം പ്രഭൂതം.

രക്തസ്രാവത്തിന്നു രക്തംനിമിത്തം ചെമ്പവർണ്ണമായിരിക്കുന്ന കണ്ണുനീരോ ദുഷിച്ചിരിക്കുന്നതായ രക്തമോ അധികമായി സ്രവിക്കും.

പിത്തസ്രാവലക്ഷണം.

ഹാരിദ്രാഭംപീതമുഷ്ണംജലംവാ
പിത്താസ്രാവസ്സംസ്രവേൽസന്ധിമദ്ധ്യാൽ

പിത്തസ്രാവത്തിന്നു സന്ധിമദ്ധ്യത്തിങ്കൽനിന്നു മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഉഷ്ണമായും ഇരിക്കുന്ന ജലമോ കേവലം മഞ്ഞളിച്ചിരിക്കുന്ന ജലമോ സ്രവിക്കും.

പർവ്വണീലക്ഷണം.

താമ്രാതന്വീദാഹശൂലോപപന്നാ
ജ്ഞേയാവൈദ്യൈഃപർവ്വണീവൃത്തശോഫഃ

കടക്കണ്ണിന്റെയോ വാൽക്കണ്ണിന്റെയോ സന്ധികളെ ആശ്രയിച്ചിട്ട് ശുക്ലമണ്ഡലത്തിങ്കൽ താമ്രവർണ്ണമായിട്ടും ചെറുതായിട്ടും ചൂടോടും പഴുപ്പോടും വൃത്തമായ വീക്കത്തോടും കൂടിയും പിടക ഉണ്ടാകും അതിന്നു പർവ്വണി എന്നു പേർ

അലജീലക്ഷണം.

ജാതാസന്ധൌകൃഷ്ണശുക്ലേƒലജീസ്യാൽ
തസ്മിന്നേവവ്യാപിതാപൂർവ്വലിംഗൈഃ

ശുക്ലമണ്ഡലത്തിന്റെയും കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തിന്റെയും സന്ധിയിൽ പർവ്വണിയുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി ഉണ്ടാകുന്ന പിടകയ്ക്കു അലജിയെന്നു പേർ.

ക്രിമിഗ്രന്ഥിലക്ഷണം.

ക്രിമിഗ്രന്ഥിർവ്വർത്മനഃപക്ഷ്മണശ്ച
കണ്ഡൂംകുർയ്യുഃക്രിമയസ്സന്ധിജാതാഃ
നാനാരൂപാവർത്മശുക്ലസ്യസന്ധൌ
ചരന്തോന്തർന്നയനംദൂഷയന്തി

മേൽപോളകളുടെയും ശുക്ലമണ്ഡലത്തിന്റെയും സന്ധിയിലുണ്ടായി ക്രമേണ പോളകളുടെയും കൺപീലികളുടെയും സന്ധിയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന ക്രിമികൾ ചൊറിച്ചിലിനെ ഉണ്ടാക്കും. അവ നാനാരൂപങ്ങളായിട്ടും കണ്ണിന്റെ അന്തർഭാഗത്തെ ദുഷിപ്പിക്കുന്നവയായിട്ടും ഇരിക്കും. ഈ ക്രിമികൾനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്ന ശോഫം പഴുക്കയും അതിൽനിന്നു ചലം ഒലിക്കുകയും ചെയ്യും ഇതു ക്രിമിഗ്രന്ഥി എന്ന സന്ധിരോഗമാകുന്നു.

നേത്രസന്ധിഗതരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

നേത്രവർത്മഗതരോഗനിദാനം.

ഉത്സംഗലക്ഷണം.

അഭ്യന്തരമുഖീതാമ്രാ ബാഹ്യതോവർത്മനശ്ചയാ
സോത്സംഗോത്സംഗപിടകാ സർവ്വജാസ്ഥൂലകണ്ഡുരാ

(൨൩൨) നേത്രവർത്മഗതരോഗനിദാനം

പോളയുടെ അകത്ത് മുഖമായിട്ടും താമ്രവർണ്ണമായിട്ടും മുഴന്നിട്ടും വലിയ ചൊറിച്ചിലോടുകൂടിയും കണ്ണിന്റെ പോളമേലുണ്ടാകുന്ന പിടകയ്ക്കു ഉത്സംഗപിടക എന്നുപേർ ഇതു സന്നിപാതജമാകുന്നു.

കുംഭികാലക്ഷണം.

വർത്മാന്തേ പിടകാ ധ്മാതാ ഭിദ്യന്തേ ച സ്രവന്തി ച
കുംഭീകാബീജസദൃശാഃ കുംഭീകാഃ സന്നിപാതജാഃ

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ട് പോളയുടെ അകത്ത് കുരുക്കളായി പൊട്ടിയൊലിക്കയും പിന്നെയും വീർക്കയും ചെയ്യും അവ നാഗതാളിക്കായ്കളോടു സമാനങ്ങളായിരിക്കും. ഈ രോഗം കുംഭികയാകുന്നു.

പോഥകീലക്ഷണം.

സ്രാവിണ്യഃ കണ്ഡുരാ ഗുർവ്വ്യോ രക്തസർഷപസന്നിഭാഃ
രുജാവത്യശ്ച പിടകാഃ പോഥക്യ ഇതി കീർത്തിതാഃ.

കണ്ണുനീരോടും ചൊറിച്ചിലോടും കൂടിയും കനത്തിട്ടും ചുവന്ന കടുകിനോടു തുല്യങ്ങളായിട്ടും വേദനയോടും കൂടിയും ഉണ്ടാകുന്ന കുരുക്കൾക്കു പോഥകിയെന്നു പേർ.

വർത്മശർക്കരാലക്ഷണം.

പിടകാ യാ ഖരാ സ്ഥൂലാ സൂക്ഷ്മാഭിരഭിസംവൃതാ
വർത്മസ്ഥാ ശർക്കരാ നാമ സ രോഗോ വർത്മദൂഷകഃ

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ട് പോളമേൽ പരപരത്തിട്ടും തടിച്ചിട്ടും ചെറിയകുരുക്കളാൽ ചുററപ്പെട്ടിട്ടും യാതൊരു പിടകയുണ്ടാകുന്നുവോ അതിന്നു വർത്മശർക്കരയെന്നുപേർ. ഈ രോഗം പോളയെ നശിപ്പിക്കും.

അർശോവർത്മലക്ഷണം.

ഉർവാരുബീജപ്രതിമാഃ പിടകാ മന്ദവേദനാഃ
ശ്ലക്ഷ്ണാഃ ഖരാശ്ച വർത്മസ്ഥാസ്തദർശോവർത്മ കീർത്ത്യതേ

സന്നിപാതം ഹേതുവായിട്ട് പോളയുടെ അകത്തോ പുറത്തോ വെള്ളരിക്കുരുവെപ്പോലെയും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും മിനുത്തിട്ടും കടുത്തങ്ങളായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന കുരുക്കൾക്ക് അർശോവർത്മമെന്നു പേർ.

ശുഷ്കാർശോലക്ഷണം.

ദീർഘാങ്കുരഃ ഖരഃ സ്തബ്ധോ ദാരുണോഽഭ്യന്തരോദ്ഭവഃ
വ്യാധിരേഷോഽഭിവിഖ്യാതഃ ശുഷ്കാർശോ നാമ നാമതഃ

പോളയുടെ അകത്ത് പരപരത്തിട്ടും മുഴച്ചിട്ടും അതികഠിനമായിട്ടും ദീർഘമായിട്ടും മാംസമുളകളുണ്ടാകും പ്രസിദ്ധമായ ആ വ്യാധിക്കു ശുഷ്കാർശസ്സെന്നാകുന്നു പേർ

അഞ്ജനനാമികാലക്ഷണം.

ദാഹതോദവതീ താമ്രാ പിടകാ വർത്മസംഭവാ
മൃദ്വീ മന്ദരുജാ സൂക്ഷ്മാ ജ്ഞേയാ സാഞ്ജനനാമികാ

രക്തം ഹേതുവായിട്ട് പോളയിൽ ചുടോടും കുത്തലോടുംകൂടിയും ചെമ്പിച്ചിട്ടും മൃദുത്തിട്ടും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും സൂക്ഷ്മമായിട്ടും കുരുവുണ്ടാകും അതിന്നു അഞ്ജനനാമിക എന്നുപേർ.

ബഹളവർത്മലക്ഷണം.

വർത്മോപചീയതേ യസ്യ പിടകാഭിസ്സമന്തതഃ
സവർണ്ണാഭിസ്സമാഭിശ്ച വിദ്യാദ്ബഹളവർത്മ തൽ.

പോളയുടെ വർണ്ണംപോലെയിരിക്കുന്ന വർണ്ണത്തോടുകൂടിയും സമങ്ങളായുമിരിക്കുന്ന പിടകകളെക്കൊണ്ടു കണ്ണിന്റെ പോള മുഴുവൻ നിറയുന്നതിന്നു ബഹളവർത്മമെന്നുപേർ.

നേത്രവർത്മഗതരോഗനിദാനം (൨൩൩)

വർത്മബന്ധലക്ഷണം.

കണ്ഡൂമതാല്പതോദേന വർത്മശോഫേന യോ നരഃ
ന സമം ഛാദയേദക്ഷി യത്രാസൗ വർത്മബന്ധകഃ

സന്നിപാതംനിമിത്തം ചൊറിച്ചിലോടും അല്പമായ കുത്തിനോവോടുംകൂടി പോള മേൽ നീരുണ്ടായാൽ അവന്നു കണ്ണു സമമായി അടപ്പാൻ കഴിയാതെ വരും. ഈ രോഗത്തിന്ന് വർത്മബന്ധകമെന്നു പേർ.

ക്ലിഷ്ടവർത്മലക്ഷണം.

മൃദ്വല്പവേദനം താമ്രം യദ്വർത്മ സമമേവ ച
അകസ്മാച്ച ഭവേദ്രക്തം ക്ലിഷ്ടവർത്മേതി തദ്വിദുഃ

കണ്ണിന്റെ പോളകൾ തണുത്തും മൃദുവായും അല്പമായ വേദനയോടുകൂടിയും ചെമ്പിച്ചിട്ടും ഇരിക്കും ചിലപ്പോൾ കാരണംകൂടാതെ ചുവക്കുകയും ചെയ്യും. ഇതിന്നു ക്ലിഷ്ടവർത്മമെന്നു പേർ.

വർത്മകർദ്ദമലക്ഷണം.

ക്ലിഷ്ടം പുനഃ പിത്തയുതം ശോണിതം വിദഹേദ്യദാ
തദാ ക്ലിന്നത്വമാപന്നമുച്യതേ വർത്മകർദ്ദമഃ

രക്തം പിത്തത്തോടുകൂടി പിന്നെയും പിന്നെയും പോളയ്ക്കു പഴുപ്പിനെയും ചൂടിനെയും ഉണ്ടാക്കും. അതു ഹേതുവായിട്ടു പോള കറുത്തു ചെളിപോലെയിരിക്കയും ചെയ്യും അതിന്നു വർത്മകർദ്ദമമെന്നു പേർ.

ശ്യാവവർത്മലക്ഷണം.

യദ്വർത്മ ബാഹ്യതോന്തശ്ച ശ്യാവം ശൂനം സവേദനം
തദാഹുഃ ശ്യാവവർത്മേതി വർത്മരോഗവിശാരദാഃ

വാതാധിക്യമായിരിക്കുന്ന ത്രിദോഷം ഹേതുവായിട്ടു കണ്ണിന്റെ പോളയുടെ അകവും പുറവും കറുവാളിച്ചും കുത്തിനോവോടും വേദനയോടുംകൂടിയും ഇരിക്കും. അതിനെ വൈദ്യന്മാർ ശ്യാവവർത്മമെന്നു പറയുന്നു.

പ്രക്ലിന്നവർത്മലക്ഷണം.

പ്രക്ലിന്നവർത്മ തദ്വിദ്യാത് ക്ലിന്നമത്യർത്ഥമന്തതഃ

കണ്ണിന്റെ പോളയുടെ പുറത്തു അല്പമായ വേദനയോടുകൂടി നീരുണ്ടാകയും അകത്തു അധികമായി പഴുപ്പുണ്ടാകയും ചെയ്താൽ ആ രോഗത്തെ പ്രക്ലിന്നവർത്മമെന്നു പറയുന്നു ഇതു കഫത്താലാകുന്നു.

അക്ലിന്നവർത്മലക്ഷണം.

യസ്യ ധൗതാന്യധൗതാനി സംബദ്ധ്യന്തേ പുനഃ പുനഃ
വർത്മാന്യപരിപക്വാനി വിദ്യാദക്ലിന്നവർത്മ തത്.

യാതൊരുത്തന്റെ കൺപോളകൾ കഴുകിയാലും കഴുകിയില്ലെങ്കിലും പിന്നെയും പിന്നെയും ഒട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കും എന്നാൽ പഴുപ്പുണ്ടായിരിക്കയില്ലതാനും ഇതിന്നു അക്ലിന്നവർത്മമെന്നു പേർ.

വാതഹതവർത്മലക്ഷണം.

വിമുക്തസന്ധി നിശ്ചേഷ്ടം വർത്മ യസ്യ ന മീല്യതേ
ഏതദ്വാതഹതം വർത്മ ജാനീയാദക്ഷിചിന്തകഃ

പോളകളുടെയും ഇമ്മണ്ഡലത്തിന്റെയും സന്ധികളറ്റു വേർപെട്ടുപോകനിമിത്തം കണ്ണുകൾ അടയ്ക്കുവാനും തുറക്കുവാനും കഴിയാതെയാകും. അതിനെ വാതഹതമെന്നു പറയുന്നു.

(൨൩൨) നേത്രവർത്മഗതരോഗനിദാനം

അർബ്ബുദലക്ഷണം.

വർത്മാന്തരസ്ഥം വിഷമം ഗ്രന്ഥിഭൂതമവേദനം
ആചക്ഷീതാർബ്ബുദമിതി സരക്തമവിലംബിതം.

പോളയ്ക്കുള്ളിൽ വിഷമമായിട്ടും വേദനയോടുകൂടാതെയും അല്പമായി ചുവന്നിട്ടും പെട്ടെന്നവെ വലുതായിട്ടും ഉണ്ടാകുന്ന ഗ്രന്ഥിക്ക് അർബ്ബുദമെന്നു പേർ

നിമേഷലക്ഷണം.

നിമേഷണീഃ സിരാ വായുഃ പ്രവിഷ്ടോ വർത്മസംശ്രയാഃ
ചാലയത്യതിവർത്മാനി നിമേഷ ഇതി തദ്വിദുഃ

വർത്മാശ്രയമായിരിക്കുന്ന വായു കണ്ണു തുറക്കുകയും അടയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നതിനുള്ള സിരകളിൽ ചെന്നിട്ട പോളകളെയിളക്കും. അതുഹേതുവായിട്ട കണ്ണടച്ചാൽ തുറക്കാൻ കഴിയാതെവരും ഇതിനു നിമേഷമെന്നു പേർ.

ശോണിതാർശോലക്ഷണം.

യഃ സ്ഥിതോ വർത്മമധ്യേ തു ശോഫോ രക്തോ മൃദുഃ
തദ്രക്തജം ശോണിതാർശഃ ഛിന്നം ഛിന്നം പ്രവർദ്ധതേ

കണ്ണിന്റെ പോളയുടെ അന്തർഭാഗത്തിൽ ചുവന്നിട്ടും മൃദുവായിട്ടും കയാ ചെറിയതായി ഇരിക്കുന്ന ഒരു മാംസം ഉണ്ടാകും രക്തജമായ ആ രോഗത്തിനു ശോണിതാർശസ്സെന്നു പേർ. ഛേദിച്ചാലും ഛേദിച്ചാലും മുൻപത്തേതിൽ അധികമധികം വർദ്ധിക്കും. ഇതു അസാദ്ധ്യമാണെന്നാണ് വിദേഹന്റെ അഭിപ്രായം. തന്ത്രാന്തരത്തിന്റെ ഒരു ശ്ലോകത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു.

ജനയത്യങ്കുരാൻ വർത്മാന്തരേ ദാരുണം
തച്ഛോണിതാർശോ സാധ്യം സ്യാദ്വിദേഹസ്യാഭിധാനതഃ

ലഗണലക്ഷണം.

അപാകീ കഠിനഃ സ്ഥൂലോ ഗ്രന്ഥിർവർത്മഭവോഽരുജഃ
ലഗണോ നാമ സ വ്യാധിർല്ലിംഗതഃ പരികീർത്തിതഃ.

പോളയിൽ തടിച്ചിട്ടും വേദനയോടുകൂടാതെയും കഠിനമായിട്ടും പഴുക്കാതെയും ഉണ്ടാകുന്ന മുഴയെ ലഗണമെന്നു പറയുന്നു. ഈ വ്യാധി പോളമേൽ ഉണ്ടാകുമെന്നാണ് സുശ്രുതപാഠത്തിലിരിക്കുന്നതു. "വർത്മാപരിഷ്ഠൽ ഗ്രന്ഥിഃ കഠിനോനേ പച്ചതി നീരുജോ ലഗണോ നാമ കഫോദ്ഭവഃ" എന്നു പ്രമാണവചനം.

ബിസവർത്മലക്ഷണം.

ത്രയോ ദോഷാ ബഹിഃ ശോഫം കുര്യുശ്ഛിദ്രാണി വർത്മനോഃ
പ്രസ്രവന്ത്യന്തരോദകം ബിസവദ്ബിസവർത്മ തത്.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ പോളയുടെ ബഹിർഭാഗത്തിങ്കൽ വീക്കത്തേയും അന്തർഭാഗത്തിൽ ചെറുദ്വാരങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ വെള്ളമൊലിക്കുന്നതേയും താമരവളയം പോലെയിരിക്കുന്ന ആ വ്യാധിക്ക ബിസവർത്മമെന്നു പേർ.

കുഞ്ചനം.

വാതാദ്യാ വർത്മസങ്കോചം ജനയന്തി മലാ യദാ
തദാ ദ്രഷ്ടും ന ശക്നോതി കുഞ്ചനം നാമ തദ്വിദുഃ.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ പോളകളെ ചുരുക്കുമ്പോൾ കണ്ണിനു നോക്കാൻ ശക്തിയില്ലാതെവരും. അതിനു കുഞ്ചനം.

പക്ഷ്മകോപലക്ഷണം.

പ്രചാലിതാനി വാതേന പക്ഷ്മാണ്യക്ഷി വിശന്തി ഹി
ഘൃഷ്യന്ത്യക്ഷി മുഹുസ്താനി സംരംഭം ജനയന്തി ച

അസിതേസിതഭാഗേച മൂലകോശാത്പതന്ത്യപി
പക്ഷ്മകോപസ്സവിജ്ഞേയോ വ്യാധിഃപരമദാരുണഃ

ആ പക്ഷ്മരോമങ്ങൾ വഴയ്ക്കു പ്രചലിതങ്ങളായിട്ടു കണ്ണിന്റെ ഉള്ളിൽ വീണിട്ടു പിന്നെയും പിന്നെയും കണ്ണിനെ ഉരസ്സും. അതു ഹേതുവായിട്ടു കൃഷ്ണമണ്ഡലത്തിലും ശുക്ലമണ്ഡലത്തിലും നീരുണ്ടാകും. ആ രോമങ്ങൾ വേരോടെ പറിഞ്ഞാണു കണ്ണിൽ വീഴുന്നതു്. ഏറ്റവും ഭയങ്കരമായ ഈ വ്യാധിക്കു പക്ഷ്മകോപം എന്നാകുന്നു പേർ. രോമം ഉള്ളത്തു കണ്ണിൽ കുത്തുന്നതിനാലും പോള അന്തർമുഖമായിട്ടു വളയുന്നതിനാലും ഇതിനു ഈ പേർ.

പക്ഷ്മശാതലക്ഷണം.

വർത്മപക്ഷ്മാശയഗതം പിത്തംരോമാണിശാതയേൽ
കണ്ഡൂംദാഹഞ്ചകുരുതേ പക്ഷ്മശാതംതമാദിശേൽ.

ആ പക്ഷ്മരോമങ്ങളുടെ ആധാരഭാഗത്തിലിരിക്കുന്ന പിത്തം രോമങ്ങളെ പൊഴിക്കയും ചൊറിവും ചുട്ടുനീറ്റലും ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യും. ഇതിനു പക്ഷ്മശാതമെന്നു പേർ.

നവസന്ധ്യാശ്രയാസ്സ്യുഃ വർത്മജാസ്സ്യുരേകവിംശതിഃ
ശുക്ലഭാഗേഭവേയുശ്ച ചത്വാരഃകൃഷ്ണഭാഗജാഃ
സർവാശ്രയാസ്സപ്തദശ ദൃഷ്ടിജാദ്വാദശൈവതു
ബാഹ്യജൌദ്വൌസമാഖ്യാതൌ രോഗൌപരമദാരുണൌ
ഭൂയശ്ചൈതാൻപ്രവക്ഷ്യാമി സംഖ്യാരൂപചികിത്സിതൈഃ

നേത്രരോഗങ്ങളിൽ സന്ധിരോഗങ്ങൾ ഒൻപതു വർത്മരോഗങ്ങൾ ഇരുപത്തൊന്നു ശുക്ലമണ്ഡലഗതരോഗങ്ങൾ പതിനൊന്നു കൃഷ്ണമണ്ഡലഗതരോഗങ്ങൾ നാലു സർവ്വാംഗരോഗങ്ങൾ പതിനേഴു ദൃഷ്ടിരോഗങ്ങൾ പന്ത്രണ്ടു. ഏറ്റവും ഭയങ്കരങ്ങളായും ബാഹ്യങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന രോഗങ്ങൾ രണ്ടു. സംഖ്യാരൂപചികിത്സകളോടുകൂടെ ഇവയെ ഇനിയും പറയും.

ഇതി കേശവശർമകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം നേത്രവർത്മഗതരോഗനിദാനം
സമാപ്തം.

ശിരോരോഗനിദാനം.

൧. ശിരോരോഗാസ്തുജായന്തേ വാതപിത്തകഫൈസ്ത്രിഭിഃ
സന്നിപാതേനരക്തേന ക്ഷയേണക്രിമിഭിസ്തഥാ.

൨. സൂര്യാവർത്താനന്തവാതാ ഽർദ്ധാവഭേദകശംഖകൈഃ

ശിരോരോഗങ്ങളാകട്ടെ വാതംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും കഫംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും ക്ഷയംകൊണ്ടും ക്രിമികളെക്കൊണ്ടും സൂര്യാവർത്തംകൊണ്ടും അനന്തവാതംകൊണ്ടും അർദ്ധാവഭേദകംകൊണ്ടും ശംഖകംകൊണ്ടും പതിനൊന്നുവിധമുണ്ടാകുന്നു.

വാതശിരോരോഗലക്ഷണം.

൩. യസ്യാനിമിത്തം ശിരസോരുജശ്ച
ഭവന്തിതീവ്രാനിശിചാതിമാത്രം
ബന്ധോപതാപൈഃപ്രശമോഭവേച്ച
ശിരോഭിതാപസ്സസമീരണേന.

വാതം ഹേതുവായിട്ടുള്ള ശിരോരോഗത്തിനു കാരണംകൂടാതെ തലയ്ക്കു കഠിനമായ വേദനയുണ്ടാകും. രാത്രിയിൽ അതു അധികമായിരിക്കും. വസ്ത്രം മുതലായവയെക്കൊണ്ടു കെട്ടുകയോ ചൂടുപിടിക്കുകയോ സേചിപ്പിക്കുകയോ ചെയ്യുകിൽ പൊറുതിവരും.

(൬൰) ശിരോരോഗനിദാനം

പിത്തശിരോരോഗലക്ഷണം.

൩. യസ്യോഷ്ണമംഗാരചിതം യഥൈവ
ഭവേച്ഛിരോ ധൂപ്യതി ചാക്ഷിനാസം
ശീതേന രാത്രൌ ച ഭവേച്ഛമശ്ച
ശിരോഭിതാപസ്സ തു പിത്തകോപാത്.

പിത്തം നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ശിരോരോഗത്തിന്നു തലയിൽ തീക്കനൽ നിരത്തിയതു പോലെ ചൂടുണ്ടാക, കണ്ണും മൂക്കും പുകയുക, ശീതദ്രവ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു ധാരയിടുകയോ ലേപനംചെയ്കയോ ചെയ്താലും രാത്രിയിലും കുറെ ശാന്തിയുണ്ടാക ഇവയാകുന്നു ലക്ഷണം.

കഫശിരോരോഗലക്ഷണം.

൪. ശിരോ ഭവേത്തസ്യ കഫോപദിഗ്ദ്ധം
ഗുരുപ്രതിഷ്ടബ്ധമതോ ഹിമഞ്ച
ശൂനാക്ഷികൂടം വദനഞ്ച യസ്യ
ശിരോഭിതാപസ്സ കഫപ്രകോപാത്.

കഫംഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശിരോരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം ശിരസ്സിൽ കഫംതേച്ചിരിക്കുന്നതായി തോന്നുക, തല കനക്കുകയും സ്തംഭിക്കുകയും തണുക്കുകയുംചെയ്ക, കണ്ണിന്റെ പോളകളും മുഖവും വീങ്ങുക ഇവയാകുന്നു.

സന്നിപാതശിരോരോഗലക്ഷണം.

൫. ശിരോഭിതാപേ ത്രിതയപ്രവൃത്തേ
സർവ്വാണി ലിംഗാനി സമുദ്ഭവന്തി

സന്നിപാതം നിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ശിരോരോഗത്തിങ്കൽ എല്ലാ ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും.

രക്തജശിരോരോഗലക്ഷണം.

രക്താത്മകഃ പിത്തസമാനലിംഗഃ
സ്പർശാസഹത്വം ശിരസോ ഭവേച്ച

രക്തം ഹേതുവായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ശിരോരോഗത്തിങ്കൽ പിത്തശിരോരോഗത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും. വിശേഷിച്ചും തലയിൽതൊട്ടാൽ സഹിക്കവയ്യാതെയുമിരിക്കും.

ക്ഷയജശിരോരോഗലക്ഷണം.

൭. അസൃഗ്വസാശ്ലേഷ്മസമീരണാനാം
ശിരോഗതാനാമതിസംക്ഷയേണ
ക്ഷയപ്രവൃത്തശ്ശിരസോഭിതാപഃ
കഷ്ടോ ഭവേദുഗ്രരുജോതിമാത്രം.

൮. സംസ്വേദനച്ഛർദ്ദനധൂമനസ്യൈ
രസൃഗ്വിമോക്ഷൈശ്ച വിവൃദ്ധിമേതി

ശിരസ്സിലുള്ള രക്തവും വസയും കഫവും വായുവും ക്ഷയിക്കഹേതുവായിട്ടു ക്ഷയജമായിരിക്കുന്ന ശിരോരോഗം ഉണ്ടാകുന്നു. ഇവിടെ ശിരസ്സിന്നു ദുസ്സഹമായിരിക്കുന്ന ചൂടും അതിയായ വേദനയുമുണ്ടാകും; വിയർപ്പിക്കുകയോ ഛർദ്ദിപ്പിക്കുകയോ ധൂമപാനംചെയ്യുകയോ നസ്യംചെയ്കയോ രക്തംകളകയോ ചെയ്താൽ ഇതു വളരെ വർദ്ധിച്ചുവരും.

കൃമിശിരോരോഗലക്ഷണം.

നിസ്തുദ്യതേ യസ്യ ശിരോതിമാത്രം
സംഭക്ഷ്യമാണം സ്ഫുരതീവ ചാന്തഃ

൯. ഘ്രാണാച്ച ഗച്ഛേൽ സലിലം സപൂയം
ശിരോഽതിതോദഃ ക്രിമിജേ സശോഫാഃ

ക്രിമിനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന ശിരോരോഗം ശിരസ്സിൽ ക്രിമികൾ ഉപദ്രവിക്കയാൽ ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. അവിടെ ശിരസ്സിൽ സൂചികൾ കൊണ്ടു ഏറ്റവും കുത്തുന്ന എന്ന തോന്നും ക്രിമികൾ ശിരസ്സിലെ രക്തമാംസാദികളെ ഭക്ഷിക്കയും ശിരസ്സിന്റെ ഉള്ളിൽ പൊറുപൊറുക്കയും ചെയ്യും. മൂക്കിൽനിന്നു ക്രിമികളും ചലത്തോടുകൂടിയ വെള്ളവും വീഴും. ആ ശിരോരോഗം ഭയങ്കരമാകുന്നു.

സൂര്യാവർത്തലക്ഷണം.

സൂര്യോദയം യാ പ്രതി മന്ദമന്ദ
മക്ഷിഭ്രുവം രുക്സമുപൈതി ഗാഢം.
൧൦. വിവർദ്ധതേ ചാംശുമതാ സഹൈവ
സൂര്യാപവൃത്തൌ വിനിവർത്തതേ ച
സർവ്വാത്മകം കഷ്ടതമം വികാരം
സൂര്യാപവർത്തം തമുദാഹരന്തി

സൂര്യാവർത്തമെന്ന ശിരോരോഗം സൂര്യോദയത്തിന്റെ ശേഷം കണ്ണിലും പുരികത്തിലും വേദനയോടുകൂടി അല്പാല്പമായി മദ്ധ്യാഹ്നംവരെ വർദ്ധിച്ചുവരും. മദ്ധ്യാഹ്നത്തിന്റെ ശേഷം ശമിക്കയും ചെയ്യും. സന്നിപാതജമായി ഏറ്റവും കഷ്ടമായിരിക്കുന്ന ആ ശിരോരോഗമാകുന്നു സൂര്യാവർത്തം.

അനന്തവാതലക്ഷണം.

൧൧. ദോഷാസ്തു ദുഷ്ടാസ്ത്രയ ഏവ മന്യാം
സംപീഡ്യ ഘാടാസു രുജാം സുതീവ്രാം
കുർവ്വന്തി യോഽക്ഷിഭ്രുവി ശംഖദേശേ
സ്ഥിതിം കരോത്യാശു വിശേഷതസ്തു.
൧൨. ഗണ്ഡസ്യ പാർശ്വേ തു കരോതി കമ്പം
ഹനുഗ്രഹം ലോചനജാംശ്ച രോഗാൻ
അനന്തവാതം തമുദാഹരന്തി
ദോഷത്രയോത്ഥം ശിരസോ വികാരം.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ മൂന്നും ക്രുദ്ധിച്ചു പിൻകഴുത്തിലെ ഞരമ്പുകളെ പീഡിപ്പിച്ചിട്ട് പിടലികളിൽ ഉഗ്രമായ വേദനയുണ്ടാക്കും. അതുതന്നെ കണ്ണുകൾ, പുരികങ്ങൾ, ചെന്നികൾ ഇവയിൽ വിശേഷിച്ചു വേദനയോടുകൂടി [illegible] കവിൾത്തടങ്ങളിൽ കമ്പത്തെയും ഹനുഗ്രഹത്തെയും നേത്രരോഗങ്ങളെയും ഉണ്ടാക്കുന്ന ആ രോഗമാകുന്നു ത്രിദോഷജമായ അനന്തവാതം

അർദ്ധാവഭേദലക്ഷണം.

൧൩. രൂക്ഷാശനാദ്ധ്യശനപ്രാഗ്വാതാവശ്യായമൈഥുനൈഃ
വേഗസന്ധാരണായാസവ്യായാമൈഃ കുപിതോഽനിലഃ
൧൪. കേവലസ്സകഫോ വാർദ്ധം ഗൃഹീത്വാ ശിരസോ ബലീ
മന്യാഭ്രൂശംഖകർണ്ണാക്ഷിലലാടാർദ്ധേഽതിവേദനാം.
൧൫. ശസ്ത്രാരണിനിഭാം കുര്യാൽ തീവ്രാം സോഽർദ്ധാവഭേദകഃ
നയനം വാഥവാ ശ്രോത്രമതിവൃദ്ധോ വിനാശയേൽ.

രൂക്ഷമായിരിക്കുന്ന ഭക്ഷണത്തെ ഭക്ഷിക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിഭക്ഷണം ഹേതുവായിട്ടും കിഴക്കൻകാറ്റ് മഞ്ഞ് ഏൽക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും വേഗധാരണം ഹേതുവായിട്ടും ആയാസകരമായിരിക്കുന്ന കർമ്മങ്ങളാലും വ്യായാമങ്ങൾ

(൧൩.൧൪) അർദ്ധാവഭേദനിദാനം

യോ അതിയായി ചെയ്ക ഹേതുവായിട്ടും കേവലം കുപിതനായിരിക്കുന്ന വാതം കഫത്തോടുകൂടി ശിരസ്സിന്റെ പകുതിഭാഗത്തെ ഗ്രഹിച്ചിട്ട് ബലവാനായിട്ട് രണ്ടുഭാഗങ്ങളിലുള്ള പിൻകഴുത്തിലെ ഞരമ്പു പുരികം ചെന്നി കണ്ണും കണ്ണു നെററി ഇവയിൽ അസ്ത്രംകൊണ്ടു മുറിക്കുന്നപോലെയും അരണികൊണ്ടു കുടയുന്നപോലെയും ഉഗ്രമായ വേദനയെ ഉണ്ടാക്കും; അതു അർദ്ധാവഭേദകമാകുന്നു. വർദ്ധിച്ചുവന്നാൽ ഒരു നേത്രത്തെയോ ഒരു കർണ്ണത്തെയോ നശിപ്പിക്കും.

ശംഖകലക്ഷണം.

൧൫. രക്തപിത്താനിലാ ദുഷ്ടാഃ ശംഖദേശേ വിമൂർച്ഛിതാഃ
തീവ്രരുഗ്ദാഹരാഗം ഹി ശോഫം കുർവന്തി ദാരുണം.

൧൬. സ ശിരോ വിഷവദ്വേഗീ നിരുധ്യാശു ഗലം തഥാ
ത്രിരാത്രാജ്ജീവിതം ഹന്തി ശംഖകോ നാമ നാമതഃ.

൧൭. ത്ര്യഹാജ്ജീവതി ഭൈഷജ്യം പ്രത്യാഖ്യായ സമാചരേത്

ദുഷിച്ചിരിക്കുന്ന രക്തവും പിത്തവും വാതവും ശംഖപ്രദേശത്തിങ്കൽ ചെന്നു കോപിച്ചു തീവ്രമായിരിക്കുന്ന വേദനയോടും ചുട്ടുനീറ്റലോടും ചുവപ്പോടുംകൂടി ഭയങ്കരമായ നീരിനെ ഉണ്ടാക്കും. അതു വിഷമെന്നപോലെ വേഗത്തോടുകൂടി ശിരസ്സിലും കഴുത്തിലും വ്യാപിച്ചിട്ടു തടഞ്ഞുനില്ക്കും. ശംഖകമെന്ന ആ രോഗം മൂന്നു രാത്രികൊണ്ടു പ്രാണഹാനിയെ ചെയ്യും, ശരിയായി ചികിത്സിച്ചാൽ മൂന്നുരാത്രികൊണ്ടു ശമിക്കാനും മതി.

ഇതി കേരളഭാഷീകൃതായാം സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം ശിരോരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

അസൃഗ്ദരനിദാനം.

---

൧. വിരുദ്ധമദ്യാധ്യശനാദജീർണ്ണാത്
ഗർഭപ്രപാതാദതിമൈഥുനാച്ച
യാനാധ്വശോകാദതികർശനാച്ച
ഭാരാഭിഘാതാച്ഛയനാദ്ദിവാ ച.

വിരുദ്ധമായിരിക്കുന്ന ദ്രവ്യങ്ങളെയോ സംയോഗവിരുദ്ധമായിരിക്കുന്ന മദ്യത്തെയോ പലവട്ടം ഭക്ഷിക്കുന്നതു ഹേതുവായിട്ടും അജീർണ്ണം ഹേതുവായിട്ടും അല്പകാലമായിരിക്കുന്ന ഗർഭം ഹേതുവായിട്ടും ഗർഭപാതം ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും വാഹനങ്ങളിൽ കയറി സഞ്ചരിക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അധികമായി വഴിനടക്ക ഹേതുവായിട്ടും അതിയായ ശോകം ഹേതുവായിട്ടും അതിയായ ഉപവാസം ഹേതുവായിട്ടും ചുമടുചുമക്കുക ഹേതുവായിട്ടും അടി ഏല്ക്കുക ഹേതുവായിട്ടും പകൽ ഉറങ്ങുക ഹേതുവായിട്ടും അസൃഗ്ദരം ഉണ്ടാകുന്നു.

സാമാന്യരൂപം.

൨. അസൃഗ്ദരം ഭവേത്സർവ്വം സാംഗമർദ്ദം സവേദനം

എല്ലാ അസൃഗ്ദരത്തിനും ദേഹത്തിനു കഴപ്പും വേദനയും ഉണ്ടാകും.

൩. തസ്യാതിവൃത്തൗ ദൗർബ്ബല്യം ഭ്രമോ മൂർച്ഛാ മദസ്തൃഷാ
ദാഹഃ പ്രലാപഃ പാണ്ഡുത്വം തന്ദ്രാ രോഗാശ്ച വാതജാഃ

അസൃഗ്ദരം വർദ്ധിച്ചാൽ ക്ഷീണതയും തലതിരിച്ചിലും ഇന്ദ്രിയസാദവും മദവും ഉള്ളിൽദാഹവും ചുട്ടുനീറ്റലും പ്രലാപവും ശരീരത്തിനു വെളുപ്പുനിറവും അലസതയും മുതലായ വാതരോഗങ്ങളും ഉണ്ടാകും.

അസൃഗ്ദരസംഖ്യ.

൪. തച്ഛ്ലേഷ്മപിത്താനിലസന്നിപാതൈ
ശ്ചതുഃപ്രകാരം പ്രദരം വദന്തി.

അസൃഗ്ദരനിദാനം (പ. ൩൯)

മേല്പറയപ്പെട്ട അസൃഗ്ദരം അല്ലെങ്കിൽ പ്രദരം കഫംകൊണ്ടും പിത്തംകൊണ്ടും വാതംകൊണ്ടും സന്നിപാതംകൊണ്ടും നാലുപ്രകാരം ഉണ്ടാകും.

കഫാസൃഗ്ദരലക്ഷണം.

ആമം സപിച്ഛം പ്രതിമം സപാണ്ഡു
പുലാകതോയപ്രതിമം കഫാത്തു

കഫാസൃഗ്ദരം ആമത്തോടുകൂടിയും ഇലയിൻപശപോലെയും വെളുത്തിട്ടും നെല്ലുകഴുകിയ വെള്ളംപോലെയും ഇരിക്കും.

പിത്താസൃഗ്ദരലക്ഷണം.

൨. സപീതനീലാസിതരക്തമുഷ്ണം
പിത്താർത്തിയുക്തം ഭൃശവേഗി പിത്താൽ

പിത്താസൃഗ്ദരം അല്പമായി മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും നീലിച്ചിട്ടും കറുത്തിട്ടും ചുവന്നിട്ടും ഉഷ്ണത്തോടും പിത്തത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളോടും വളരെ വേഗത്തോടും കൂടിയിരിക്കും.

വാതാസൃഗ്ദരലക്ഷണം.

രൂക്ഷാരുണം ഫേനിലമല്പമല്പം
വാതാർത്തി വാതാൽ പിശിതോദകാഭം.

വാതാസൃഗ്ദരത്തിങ്കൽ രക്തം രൂക്ഷമായിട്ടും ചുവന്നിട്ടും നുരപോലെയും വാതത്തിന്റെ ഉപദ്രവങ്ങളോടുകൂടിയും മാംസം കഴുകിയ വെള്ളംപോലെയും അല്പാല്പമായി സ്രവിക്കും.

സന്നിപാതാസൃഗ്ദരലക്ഷണം.

൩. സക്ഷൗദ്രസർപ്പിർഹരിതാലവർണ്ണം
മജ്ജപ്രകാശം കുണപം ത്രിദോഷാൽ
തച്ചാപ്യസാദ്ധ്യം പ്രവദന്തി തജ്ഞാ
ന തത്ര കുർവീത ഭിഷക് ചികിത്സാം.

സന്നിപാതാസൃഗ്ദരം തേൻപോലെയും നെയ്യ്പോലെയും അരിതാലത്തിന്റെ വർണ്ണംപോലെയുമിരിക്കുന്ന വർണ്ണത്തോടും അസ്ഥിയുടെ അകത്തിരിക്കുന്ന സ്നേഹത്തിന്റെ പ്രകാശംപോലെയിരിക്കുന്ന പ്രകാശത്തോടും ശവത്തിന്റെ ഗന്ധംപോലിരിക്കുന്ന ഗന്ധത്തോടുകൂടിയുമിരിക്കും. ഇതു അസാദ്ധ്യമാണെന്നു വൈദ്യന്മാർ പറയുന്നു. ഇതിനു വൈദ്യൻ ചികിത്സചെയ്യരുത്.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

൪. ശശ്വൽസ്രവന്തീമസ്രാവാം തൃഷ്ണാദാഹജ്വരാന്വിതാം
ക്ഷീണരക്താം ദുർബ്ബലാഞ്ച താമസാദ്ധ്യാം വിനിർദ്ദിശേൽ

കൂടക്കൂടെ രക്തം സ്രവിക്കുക, തണ്ണീർദാഹം ചൂട് ജ്വരം രക്തക്ഷയം ബലക്ഷയം ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ അസൃഗ്ദരമുള്ളവർക്കുണ്ടായാൽ അവരെ ഉപേക്ഷിക്കണം.

ആർത്തവശുദ്ധിലക്ഷണം.

൫. മാസാന്നിഷ്പിച്ഛദാഹാർത്തി പഞ്ചരാത്രാനുബന്ധി ച
നൈവാതിബഹുലാത്യല്പ മാർത്തവം ശുദ്ധമാദിശേൽ.

൬. ശശാസൃക്പ്രതിമം യച്ച യദ്വാ ലാക്ഷാരസോപമം
തദാർത്തവം പ്രശംസന്തി യച്ചാപ്സു ന വിരജ്യതേ

പശപോലെയല്ലാതെയും ചുട്ടോടും വേദനയോടും കൂടാതെയും അധികമല്ലാതെയും അധികം കുറയാതെയും മാസത്തിൽ അഞ്ചുദിവസംവരെക്കും പോകുന്ന രക്തം ശുദ്ധമ

[illegible]. മുയൽച്ചോരപോലെയിരിക്കുന്ന രക്തവും, ചെമ്പരത്തിപ്പൂവുപോലെയിരിക്കുന്ന രക്തവും കഴുകപ്പെട്ട വസ്ത്രത്തിൽ പറ്റാതിരിക്കുന്ന രക്തവും ശുദ്ധരക്തമാകുന്നു.

അസൃഗ്ദരനിദാനം സമാപ്തം.

—

യോനിവ്യാപന്നിദാനം.

൧. വിംശതിർവ്യാപദോ യോനേർനിർദ്ദിഷ്ടാ രോഗസംഗ്രഹേ
മിഥ്യാചാരേണ താഃ സ്ത്രീണാം പ്രദുഷ്ടേനാർത്തവേന ച

൨. ജായന്തേ ബീജദോഷാച്ച ദൈവാച്ച ശൃണു താഃ പൃഥക്

യോനിയിൽ ഇരുപതു രോഗങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നു രോഗസംഗ്രഹത്തിൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അവ മിഥ്യാഹാരവിഹാരങ്ങൾകൊണ്ടും വാതാദിദോഷങ്ങളാൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട രജസ്സുകൊണ്ടും മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ ബീജദോഷംകൊണ്ടും പ്രാക്തനമായിരിക്കുന്ന അധർമ്മംകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നതാണ്. അവയെ പ്രത്യേകം കേട്ടാലും.

സഫേനിലമുദാവർത്താ രജഃ കൃച്ഛ്രേണ മുഞ്ചതി

൩. വന്ധ്യാം നഷ്ടാർത്തവാം വിദ്യാദ് വിപ്ലുതാം നിത്യവേദനാം
പരിപ്ലുതായാം ഭവതി ഗ്രാമ്യധർമ്മേണ രുഗ്ഭൃശം.

൪. വാതലാ കർക്കശാ സ്തബ്ധാ ശൂലനിസ്തോദപീഡിതാ
ചതസൃഷ്വപി ചാദ്യാസു ഭവന്ത്യനിലവേദനാഃ.

യാവളൊരുത്തിയുടെ യോനിയിൽനിന്നു നുരയോടുകൂടിയും പണിപ്പെട്ടും ആർത്തവം പോകുന്നു അവൾ ഉദാവർത്തയാകുന്നു. യാവളൊരുത്തിക്ക് ആർത്തവം ഇല്ലാതിരിക്കുന്നു അവൾ വന്ധ്യയാകുന്നു. യാവളൊരുത്തി എല്ലായ്പോഴും വേദനയോടുകൂടിയിരിക്കുന്നു അവൾ വിപ്ലുതയാകുന്നു, യാവളൊരുത്തിക്ക് മൈഥുനംകൊണ്ടു അധികമായി വേദനയുണ്ടാകുന്നു അവൾ പരിപ്ലുതയാകുന്നു. യാവളൊരുത്തിയുടെ യോനി കഠിനമായിട്ടും സ്തംഭിച്ചിട്ടും വേദന കുത്തിനോവു ഇവയാൽ പിടിക്കപ്പെട്ടും ഇരിക്കുന്നു അവൾ വാതലയാകുന്നു. മുൻപെ പറയപ്പെട്ട ഉദാവർത്ത, വന്ധ്യ, വിപ്ലുത, പരിപ്ലുത ഇതു നാലിലും വാതവേദനകൾ ഉണ്ടാകും.

൫. സദാഹം ക്ഷീയതേ രക്തം യസ്യാഃ സാ ലോഹിതക്ഷയാ
സവാതമുദ്ഗിരേദ്ബീജം വാമിനീ രജസാ യുതം

൬. പ്രസ്രംസിനീ സ്രംസതേ ച ക്ഷോഭിതാ ദുഃപ്രജായിനീ
സ്ഥിതം സ്ഥിതം ഹന്തി ഗർഭം പുത്രഘ്നീ രക്തസംക്ഷയാത്

൭. അത്യർത്ഥം പിത്തലാ യോനിർദ്ദാഹപാകജ്വരാന്വിതാ
ചതസൃഷ്വപി ചാദ്യാസു പിത്തലിംഗോച്ഛ്രയോ ഭവേൽ

ദാഹത്തോടും [illegible] യോനിയിൽ രക്തക്ഷയവും ചെയ്താൽ അതിനു ലോഹിതക്ഷയാ എന്നു പേർ. ഗർഭാശയത്തിൽ ചെന്നിരിക്കുന്ന ബീജം ആർത്തവത്തോടും വാതത്തോടുംകൂടി പുറത്തു പോകുന്നു എങ്കിൽ അതിനു വാമിനിയെന്നു പേർ. ചില യോനികൾ സ്ഥാനഭ്രംശമുണ്ടാകും അതിനു പ്രസ്രംസിനി എന്നു പേർ. വാതകോപത്താൽ പ്രസവം ദുഃഖകരമായിരിക്കയും ഉണ്ടാകുന്ന സന്തതികൾ നശിക്കയും രക്തക്ഷയം ഭവിക്കയും ചെയ്താൽ ആ യോനിക്കു പുത്രഘ്നി എന്നു പേർ. ഏറ്റവും ചുട്ടും പഴുപ്പും ജ്വരവും കൂടിയുണ്ടായാൽ അതിനു പിത്തള എന്നു പേർ. മുൻപെ പറയപ്പെട്ട ലോഹിതക്ഷയാ, വാമിനി, പ്രസ്രംസിനി പുത്രഘ്നി ഇതു നാലിനും അധികമായ പിത്തലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും.

൮. അത്യാനന്ദാ ന സന്തോഷം ഗ്രാമ്യധർമ്മേണ ഗച്ഛതി
കർണ്ണിന്യാം കർണ്ണികാ യോനൗ ശ്ലേഷ്മാസൃഗ്ഭ്യാം പ്രജായതേ

യോനിവ്യാപന്നിദാനം (പരം)

൧൯. മൈഥുനേ ചരണാ പൂർവ്വം പുരുഷാദതിരിച്യതേ
ബഹുശശ്ചാതിചരണാ തയോർബീജം ന വിന്ദതി.

൨൦. ശ്ലേഷ്മളാ പിച്ഛിലാ യോനിഃ കണ്ഡൂഗ്രസ്താതിശീതളാ
ചതസൃഷ്വപി ചാദ്യാസു ശ്ലേഷ്മലിംഗോച്ഛ്രയോ ഭവേൽ

ഏതുവയോ മൈഥുനം ചെയ്താലും സന്തോഷപ്പെടാത്തതായ യോനിക്ക അത്യാനന്ദ എന്ന പേർ. കഫരക്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു യോനിയിൽ താമരമൊട്ടുപോലെ തേവക മാംസാങ്കുരങ്ങളുണ്ടാകും. അതിന്നു കർണ്ണിക എന്ന പേർ. മൈഥുനത്തിങ്കൽ പുരുഷനെക്കാൾ മുൻപു സ്ത്രീക്ക സ്ഖലനമുണ്ടായാൽ അതിന്ന ചരണയെന്ന പേർ. പുരുഷൻ അതിയായി മൈഥുനം ചെയ്താലും എത്രവരെ തൃപ്തിപ്പെടാതെ ഇരിക്കുന്ന അത്രവരെ തൃപ്തിജനിക്കാത്തതായ യോനിക്ക അതിചരണ എന്ന പേർ. ഈ രണ്ടു യോനികളിലും ഗർഭമുണ്ടാകയില്ല. പശപശപ്പോടെയും ചൊറിച്ചിലോടും ശൈത്യത്തോടുംകൂടിയും ഇരിക്കുന്ന യോനിക്ക ശ്ലേഷ്മള എന്ന പേർ. മുൻപെ പറയപ്പെട്ട അത്യാനന്ദ, കർണ്ണിനി, ചരണ, അതിചരണ ഈ നാലിനും കഫലിംഗമുണ്ടാകും.

൨൧. അനാർത്തവാസ്തനീ ഷണ്ഡീ ഖരസ്പർശാ ച മൈഥുനേ
അതികായഗൃഹീതായാ സ്തരുണ്യാസ്ത്വണ്ഡിനീ ഭവേൽ

൨൨. വിവൃതാ ച മഹായോനിഃ സൂചീവക്ത്രാതിസംവൃതാ
സർവ്വലിംഗസമുത്ഥാനാ സർവ്വദോഷപ്രകോപജാ

൨൩. ചതസൃഷ്വപി ചാദ്യാസു സർവ്വലിംഗോച്ഛ്രയോ ഭവേൽ
പഞ്ചാസാദ്ധ്യാ ഭവന്തീഹ യോനയസ്സർവ്വദോഷജാഃ

ഋതുരക്തമില്ലാതെയും സ്തനമില്ലാതെയും മൈഥുനത്തിങ്കൽ പരപരപ്പുള്ള യോനിയോടുകൂടിയുമിരിക്കുന്നവൾ ഷണ്ഡിയാകുന്നു. കഠിനലിംഗത്തിങ്കൽ അനുഗ്രഹവും അണ്ഡംപോലെ പുറത്തു തള്ളുന്ന യോനിയുള്ളവൾ അണ്ഡിനിയാകുന്നു. വലിയ ദ്വാരത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന യോനി മഹായോനിയാകുന്നു. ചെറിയ ദ്വാരത്തോടുകൂടിയ യോനി സൂചീവക്ത്രയാകുന്നു. എല്ലാ ദോഷങ്ങളുടെ കോപവും ലക്ഷണങ്ങളും ഉള്ളതിന്ന സർവ്വസന്നിപാതജ എന്ന പേർ. ഷണ്ഡി അണ്ഡിനി മഹായോനി സൂചീവക്ത്ര ഈ നാലിനും എല്ലാ ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളും കാണും. ഈ അഞ്ചു യോനികളും സർവ്വദോഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു അസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു.

യോനിവ്യാപന്നിദാനം സമാപ്തം.

യോനികന്ദനിദാനം.

൧. ദിവാസ്വപ്നാദതിക്രോധാദ്വ്യായാമാദതിമൈഥുനാൽ
ക്ഷതാച്ച നഖദന്താദ്യൈർവ്വാതാദ്യാഃ കുപിതാ മലാഃ

൨. പൂയശോണിതസങ്കാശം നികുചാകൃതിസന്നിഭം
ഉൽപാദയേയുര്യോനൗ തേ നാമ്നാ കന്ദസ്സ യോനിജഃ

പകൽ ഉറങ്ങുക ഹേതുവായിട്ടും അതികോപം ഹേതുവായിട്ടും അതിവ്യായാമം ഹേതുവായിട്ടും അതിമൈഥുനം ഹേതുവായിട്ടും നഖം ദന്തം മുതലായവകൊണ്ടു മുറിവുപറ്റുക ഹേതുവായിട്ടും വാതാദിദോഷങ്ങൾ കോപിച്ചു യോനിയിൽ പഴുപ്പിന്റെയും രക്തത്തിന്റെയും നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടിയ അയനിപ്പഴംപോലെ വലുതായിരിക്കുന്ന കന്ദത്തെ ജനിപ്പിക്കും. അതിന്നു യോനികന്ദമെന്നു പേർ.

വാതികയോനികന്ദം.

൩. രൂക്ഷവിവർണ്ണം സ്ഫുടിതം വാതികം തം വിനിർദ്ദിശേൽ

വാതംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന യോനികന്ദം രൂക്ഷമായിട്ടും വർണ്ണഭേദത്തോടും പൊട്ടലോടുകൂടിയുമിരിക്കും.

പൈത്തികയോനികന്ദം.

ദാഹോഷ്ണജ്വരസംയുക്തം വിദ്യാൽപിത്താത്മകന്തുതം.

പിത്തസംബന്ധമായ യോനികന്ദത്തിന്ന ചുട്ടുംചൂടുംജ്വരവുമുണ്ടാകും.

ശ്ലൈഷ്മികയോനികന്ദം.

൪. നീലപുഷ്പപ്രതീകാശം കണ്ഡൂമന്തംകഫാത്മകം

കഫസംബന്ധമായ യോനികന്ദം നീലപുഷ്പത്തിന്റെവൎണ്ണംപോലെയിരിക്കുന്നവൎണ്ണത്തോടും ചൊറിച്ചിലോടുംകൂടിയിരിക്കും

സന്നിപാതയോനികന്ദം.

സൎവ്വലിംഗസമായുക്തം സന്നിപാതാത്മകംവിദുഃ

സന്നിപാതംനിമിത്തമുണ്ടാകുന്ന യോനികന്ദം എല്ലാദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കും.

യോനികന്ദനിദാനം സമാപ്തം.

മൂഢഗൎഭനിദാനം.

---

൧. ഭയാഭിഘാതതീക്ഷ്ണോഷ്ണ പാനാശനനിഷേവണാൽ

ഗൎഭേപതതിരക്തസ്യ സശൂലദൎശനംഭവേൽ.

ഭയംഹേതുവായിട്ടും അടിമുതലായതുഹേതുവായിട്ടും തീക്ഷ്ണങ്ങളായും ഉഷ്ണങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന അന്നപാനങ്ങളെ സേവിക്കഹേതുവായിട്ടും ഗൎഭപാതമുണ്ടാകുന്നു. അപ്പോൾരക്തം വേദനയോടുംകൂടി പോകുന്നതുകാണാം.

ഗൎഭസ്രാവപാതഭേദം.

൨. ആചതുൎത്ഥാത്തതോമാസാൽപ്രസ്രവേൽഗൎഭവിദ്രവഃ

തതഃസ്ഥിരശരീരസ്യ പാതഃപഞ്ചമഷഷ്ഠയോഃ

നാലുമാസംവരെഗൎഭത്തിന്ന ദ്രവത്വമുള്ളതുകൊണ്ടു അതുസ്രവിക്കും; അതിന്നുഗൎഭസ്രവമെന്നുപേർ. അതിന്റെശേഷം അഞ്ചും ആറും മാസങ്ങളിൽ ഗൎഭം സ്ഥിരശരീരിയായിരിക്കകൊണ്ടു അതിന്നു പാതംതന്നെ ഉണ്ടാകുന്നുള്ളു അതിന്നുഗൎഭപാതമെന്നുപേർ.

ഗൎഭപാതദൃഷ്ടാന്തം.

൩. ഗൎഭോഭിഘാതവിഷമാശനപീഡനാദ്യൈഃ

പക്വംദ്രുമാദിവഫലംപതതിക്ഷണേന

അടിമുതലായതുകൊണ്ടും വിഷമാശനംകൊണ്ടും പീഡനം മുതലായവകൊണ്ടും പഴുത്തതായകായ് ഞെട്ടറ്റുകൊണ്ടു ഏതുപ്രകാരം വൃക്ഷത്തിങ്കൽനിന്ന പൊട്ടുന്നുവൊ അല്ലെങ്കിൽ അകാലത്തിങ്കൽവീഴുന്നുവൊ അപ്രകാരംഗൎഭവുംവീഴുന്നതാകുന്നു.

ഉചിതമായ പ്രസവകാലത്തിങ്കൽ ഉണ്ടാകുന്ന മൂഢഗൎഭം.

മൂഢഃകരോതിപവനഃഖലുമൂഢഗൎഭം

ശൂലഞ്ചയോനിജഠരാദിഷുമൂത്രസംഗം

മൂഢനായിരിക്കുന്ന വായു മൂഢഗൎഭത്തെയും യോനി, ജഠരം മുതലായവയിൽ വേദനയേയും മൂത്രസംഗത്തെയും ഉണ്ടാക്കുന്നു.

൪. ഭുഗ്നോനിലേനവിഗുണേനതതസ്സഗൎഭഃ

സംഖ്യാമതീത്യബഹുധാസമുപൈതിയോനിം

ദ്വാരംനിരുധ്യശിരസാജഠരേണകശ്ചിൽ

കശ്ചിൽശരീരപരിവൎത്തിതകുബ്ജദേഹഃ.

മൂഢഗർഭനിദാനം (ശേഷം)

൯. ഏകേനകശ്ചിദ്ഭുജേനാന്യേന
തിര്യഗ്ഗതോഭവതികശ്ചിദവാങ്മുഖോന്യഃ
പാർശ്വാപവൃത്തഗതിരേതിതഥൈവകശ്ചി
ദിത്യഷ്ടധാഗതിരിയംഹ്യപരാചതുർദ്ധാ.

പ്രതികൂലമായി സഞ്ചരിക്കുന്ന വായുവിനാലുണ്ടാകുന്ന ഗർഭപാതംപോലെ വിപരീതാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചിട്ട യോനിയെ പ്രാപിക്കുന്ന ചില ഗർഭത്തിന്റെ വക്രതയിരിക്കുന്ന ശിരസ്സു യോനിദ്വാരത്തിൽ വന്നു തടയുന്നു ചിലതിന്റെ വയറു യോനിദ്വാരത്തെ തടുക്കുന്നു ചിലതുശരീരത്തെ പിടിച്ചുവളച്ചു യോനിദ്വാരത്തിൽ വന്നിട്ട തങ്ങിനില്ക്കുന്നു ചിലഗർഭത്തിനു ഒരു കൈ പുറത്തുവരും ചിലതിനു രണ്ടുകയ്യും പുറത്തുവരും ചിലതു വിലങ്ങത്തിൽ വരും ചിലതു പിതിരിഞ്ഞുവരും ചിലതു പാർശ്വഭാഗം നേരെ തിരിഞ്ഞുവരും ഇങ്ങിനെ എട്ടുവിധമാകുന്നു മൂഢഗർഭത്തിന്റെ ഗതിയെ വേറെയും നാലുവിധമുണ്ട്.

൰. സങ്കീലകഃപ്രതിഖുരഃപരിഘോഥബീജ
സ്തേഷ്വൂർദ്ധ്വബാഹുചരണൈശ്ശിരസാചയോനിം
സംഗീചയഃസ്ഥിതികീലകവത്സകീലോ
ദൃശ്യൈഃഖുരൈഃപ്രതിഖുരസ്സതുകായസംഗീ.

൧൧. ഗച്ഛേദ്ഭുജദ്വയശിരാഃസചബീജകാഖ്യോ
യോന്യാസ്ഥിതസ്സപരിഘഃപരിഘേണതുല്യഃ

സങ്കീലകം പ്രതിഖുരം പരിഘം ബീജകമെന്നിവയും നാലുവിധം മൂഢഗർഭമുണ്ട് അവയിൽ കൈകളുടെ അഗ്രവും കാലും തലയും കൂടിവന്നുകൂടി എന്നപോലെ യോനിയിൽനില്ക്കുന്നതിനു സങ്കീലകം എന്നപേർ കയ്യും കാലും തലയും കൂടിവരുന്നതു പ്രതിഖുരം രണ്ടുകയ്യും തലയും കൂടിവരുന്നതിനു ബീജകമെന്നപേർ പരിഘാകൃതിയായി യോനിയിൽ നില്ക്കുന്നതിനു പരിഘമെന്നപേർ ഇങ്ങിനെ മൂഢഗർഭത്തിന്റെ ഗതിയെപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു വിസ്തരഭയത്താൽ അവയെ ഇവിടെ എഴുതപ്പെടുന്നില്ല

അസാദ്ധ്യമൂഢഗർഭലക്ഷണം.

൧൨. അപവിദ്ധശിരായാതുശീതാംഗീനിരപത്രപാ
നീലോദ്ഗതസിരാഹന്തി സാഗർഭം സചതാംതഥാ.

തലകുനിച്ചിട്ട ശരീരത്തിനു ശൈത്യമുണ്ടാക നിർല്ലജ്ജയായിരിക്ക നരമ്പുകൾ ഉയർന്നിട്ടുനീലിച്ചിട്ടുമിരിക്ക ഇതുകളൊക്കെ ഗർഭിണിക്കുണ്ടായാൽ അവളുടേയും ഗർഭത്തിന്റേയും ജീവഹാനിവരും

മൂഢഗർഭാന്തർമൃതലക്ഷണം.

൧൩. ഗർഭാസ്പന്ദനമാവീനാം പ്രണാശശ്ശ്യാവപാണ്ഡുതാ
ഭവേദുച്ഛ്വാസപൂതിത്വംശൂനതാന്തർമൃതേശിശൌ.

ഗർഭത്തിനു ഇളക്കവും പ്രസവവേദനയും ഇല്ലാതിരിക്ക ശരീരം കറുത്തു വെളുത്തിട്ടോ വെളുത്തിട്ടോ ഇരിക്ക ശ്വാസത്തിനു ദുർഗന്ധമുണ്ടാക വയറുവീർക്ക ഈ ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടായാൽ ഉള്ളിൽ ശിശു മരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു വിചാരിക്കണം

മരണഹേതു.

൧൪. മാനസാഗന്തുഭിർമ്മാതുരുപതാപൈഃപ്രപീഡിതഃ
ഗർഭോവ്യാപദ്യതേകുക്ഷൌ വ്യാധിഭിശ്ചപ്രപീഡിതഃ

മാതാവിന്റെ മനോദുഃഖത്താലും ആഗന്തുകദുഃഖത്താലും വ്യാധികളാലും പീഡിക്കപ്പെട്ടതായ ഗർഭം കുക്ഷിയിൽ വെച്ചു മരിച്ചുപോകുന്നു

അസാദ്ധ്യഗർഭിണീലക്ഷണം.

൧൫. യോനിസംവരണസംഗകുക്ഷിമക്കല്ലബാധിതാ

(൬൪) സൂതികാരോഗനിദാനം

ഹന്യാൽസ്ത്രീയം മൂഢഗർഭോ യഥോക്താശ്ചാപ്യുപദ്രവാഃ

വായുകോപിച്ചു യോനിയെ പൊത്തുക ഉദരത്തിൽ ഗർഭം തടഞ്ഞുനില്ക്കുക രക്തവാതജ്ജ്വരം ശൂലരോഗവും ആക്ഷേപകം ശ്വാസം ഇതുകളായ ഉപദ്രവങ്ങളും ഉണ്ടാകുന്നതു ഗർഭിണിയുടെ ജീവഹാനിയെ ചെയ്യും.

മൂഢഗർഭനിദാനം സമാപ്തം.

—

സൂതികാരോഗനിദാനം.

—

൧. വായുഃ പ്രകുപിതസ്തസ്യാഃ സംരുധ്യ രുധിരസ്രുതം
സൂതായാ ഹൃച്ഛിരോബസ്തിശൂലം മക്കല്ലസംജ്ഞകം.

പ്രസവിച്ചവൾക്കു കോപിച്ചിരിക്കുന്ന വായു സ്രവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതായ രക്തത്തെ തടഞ്ഞിട്ടു ഹൃദയത്തിലും ശിരസ്സിലും വസ്തിയിലും വേദനയോടുകൂടിയ മക്കല്ലം എന്ന രോഗത്തെ ഉണ്ടാക്കും

൨. അംഗമർദ്ദോ ജ്വരഃ കമ്പഃ പിപാസാ ഗുരുഗാത്രതാ
ശോഥഃ ശൂലാതിസാരൌ ച സൂതികാരോഗലക്ഷണം.

൩. മിഥ്യോപചാരാൽസംക്ലേശാ ദ്വിഷമാജീൎണ്ണഭോജനാൽ
സൂതികായാശ്ച യേ രോഗാ ജായന്തേ ദാരുണാസ്തു തേ

൪. ജ്വരാതിസാരശോഥാശ്ച ശൂലാനാഹബലക്ഷയാഃ
തന്ദ്രാരുചിപ്രസേകാദ്യാഃ കഫവാതാമയോത്ഭവാഃ

൫. കൃഛ്രസാദ്ധ്യാ ഹി തേ രോഗാഃ ക്ഷീണമാംസബലാശ്രിതാഃ
തേ സൎവ്വേ സൂതികാനാമ്നാ രോഗാസ്തേ ചാപ്യുപദ്രവാഃ

ദേഹത്തിനു കഴപ്പു പനി വിറയൽ തണ്ണീർദാഹം ദേഹത്തിനു കനം നീരു വേദന അതിസാരം ഇവയൊക്കെയും സൂതികാരോഗലക്ഷണമാകുന്നു അഹിതമായിരിക്കുന്ന ഉപചാരം ഹേതുവായിട്ടും ദുഃഖങ്ങൾ ഹേതുവായിട്ടും പഥ്യാപഥ്യമിശ്രമായ ഭോജനം ഹേതുവായിട്ടും അജീൎണ്ണഭോജനം ഹേതുവായിട്ടും യാതൊരു ചില രോഗങ്ങൾ പ്രസവിച്ചവൾക്കു ഉണ്ടാകുന്നുവോ അവയൊക്കെയും ദാരുണങ്ങളായിരിക്കും ജ്വരം അതിസാരം നീരു വയറുവേദന വയറുവീൎപ്പു ശക്തിക്ഷയം ഇവകളൊക്കെയും കഫവാതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉണ്ടാകുന്ന മടി അരുചി വായിൽകൂടി വെള്ളം വരികയുമായ ഇവകൾ കഫവാതരോഗം ഹേതുവായിട്ടു ഉണ്ടാകുന്നവയാകുന്നു മേല്പറയപ്പെട്ട രോഗങ്ങൾ മാംസക്ഷയത്തോടും ശക്തിക്ഷയത്തോടും കൂടിയിരുന്നാൽ കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യങ്ങളാകുന്നു ഇതുകളെല്ലാ രോഗങ്ങൾക്കും സൂതികകൾ എന്നു പേർ ഈ രോഗങ്ങളിൽ വച്ചു ഒന്നു പ്രധാനമായും മറ്റെല്ലാം ഉപദ്രവങ്ങളായും ഭവിക്കും.

സൂതികാരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

—

സ്തനരോഗനിദാനം

൧. സക്ഷീരൌ വാപ്യദുഗ്ദ്ധൌ വാ പ്രാപ്യ ദോഷഃ സ്തനൌ സ്ത്രീയാഃ
പ്രദൂഷ്യ മാംസരുധിരം സ്തനരോഗായ കല്പതേ.

വാതാദിദോഷങ്ങൾ സ്ത്രീയുടെ പാലോടുകൂടിയതും കൂടാതെയുമിരിക്കുന്ന സ്തനങ്ങളിൽ ചെന്നിട്ടു മാംസത്തെയും രക്തത്തെയും ദുഷിപ്പിച്ചിട്ടു സ്തനരോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു.

സ്തനരോഗലക്ഷണം.

൨. പഞ്ചാനാമപി തേഷാം ഹി രക്തജം വിദ്രധിം വിനാ
ലക്ഷണാനി സമാനാനി ബാഹ്യവിദ്രധിലക്ഷണൈഃ.

സ്തനരോഗങ്ങൾ അഞ്ചുണ്ടു. അവയുടെ ലക്ഷണങ്ങൾ ബാഹ്യവിദ്രധി ലക്ഷണങ്ങളോടു സമങ്ങളായിരിക്കും. രക്തവിദ്രധിക്കു വിദ്രധിയുടെ ലക്ഷണം അവയില്ലത്രെ.

സ്തനരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

സ്തന്യദുഷ്ടിനിദാനം.

൧. ഗുരുഭിർവ്വിവിധൈരന്നൈർദ്ദുഷ്ടൈർദ്ദോഷൈഃ പ്രദൂഷിതം
ക്ഷീരം മാതുഃ കുമാരസ്യ നാനാരോഗായ കല്പതേ.

൨. കഷായം സലിലപ്ലാവി സ്തന്യം മാരുതദൂഷിതം
കട്വമ്ലലവണം പീതരാജീമത് പിത്തസംജ്ഞിതം.

൩. കഫദുഷ്ടം ഘനം തോയേ നിമജ്ജതി സപിച്ഛിലം
ദ്വിലിംഗം ദ്വന്ദ്വജം വിദ്യാത് സർവ്വലിംഗം ത്രിദോഷജം.

ഗുരുക്കളായും പലവിധമുള്ളവയുമായിരിക്കുന്ന അന്നങ്ങളാലും ദുഷ്ടങ്ങളായിരിക്കുന്ന വാതാദിദോഷങ്ങളാലും ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ അമ്മയുടെ പാലു കുട്ടിക്കു പലവിധമായ രോഗങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. വാതത്താൽ ദുഷിക്കപ്പെട്ട പാൽ ചവർപ്പുള്ളതായിരിക്കും; വെള്ളത്തിലൊഴിച്ചാൽ മേൽ പൊങ്ങിക്കിടക്കും; പിത്തത്താൽ ദുഷിക്കപ്പെട്ട പാൽ എരിച്ചിട്ടും പുളിച്ചിട്ടും ഉപ്പിച്ചിട്ടും മഞ്ഞളിച്ചതായ രേഖയോടുകൂടിയതും ആയിരിക്കും. കഫത്താൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാൽ ഘനമായിരിക്കും. വെള്ളത്തിലൊഴിച്ചാൽ താണുകിടക്കും പശയോടുകൂടിയതുമായിരിക്കും. രണ്ടു ദോഷങ്ങളാൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാലിന്നു ആ രണ്ടു ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളുണ്ടാകും. മൂന്നു ദോഷങ്ങളാൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാലിന്നു മൂന്നു ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാകും.

ശുദ്ധക്ഷീരലക്ഷണം.

൪. അദുഷ്ടം ചാംബുനിക്ഷിപ്തമേകീഭവതി പാണ്ഡുരം
മധുരം ചാവിവർണ്ണം ച തൽപ്രസന്നം വിനിർദ്ദിശേത്.

ദുഷിക്കാത്തതായ പാലു വെള്ളത്തിലൊഴിച്ചാൽ വെള്ളത്തോടു ചേർന്നുപോകും. വെളുത്തിട്ടും മധുരിച്ചിട്ടും വർണ്ണഭേദമില്ലാതെയും തെളിഞ്ഞിരിക്കും. അതു നല്ലതാകുന്നു.

സ്തന്യദുഷ്ടിനിദാനം സമാപ്തം.

ബാലരോഗനിദാനം.

---

൧. വാതദുഷ്ടം ശിശുഃ സ്തന്യം പിബൻ വാതഗദാതുരഃ
ക്ഷാമസ്വരഃ കൃശാംഗഃ സ്യാൽ ബദ്ധവിൺമൂത്രമാരുതഃ

വാതത്താൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാൽ കുടിക്കുന്ന ബാലൻ വാതരോഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായിട്ടു ഭവിക്കും. അവന്നു ഒച്ചയടപ്പും ദേഹകാർശ്യവും മലത്തിന്നും മൂത്രത്തിന്നും വായുവിന്നും ബന്ധവുമുണ്ടാകും.

൨. സ്വിന്നോ ഭിന്നമലോ ബാലഃ കാമിലാപിത്തരോഗവാൻ
തൃഷ്ണാലുരുഷ്ണസർവാംഗഃ പിത്തദുഷ്ടം പയഃ പിബൻ.

പിത്തത്താൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാൽ കുടിക്കുന്ന ബാലന്നു വിയർപ്പുണ്ടാകും. മലമിളകിപ്പോകും. കാമിലയും പിത്തവും എല്ലായ്പോഴും തണ്ണീർദ്ദാഹവും സർവാംഗങ്ങളിലും ഉഷ്ണവുമുണ്ടാകും.

൩. കഫദുഷ്ടം പിബൻ ക്ഷീരം ലാലാലുഃ ശ്ലേഷ്മരോഗവാൻ
നിദ്രാന്വിതോ ജഡഃ ശൂലീ ശുക്ലാക്ഷശ്ഛർദ്ദനശ്ശിശുഃ

൪൯. ഛന്ദ്യജേ ഛന്ദ്യജം രൂപം സവ്യജേ സവ്യലക്ഷണം

കഫത്താൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാൽ കുടിക്കുന്ന ബാലന്റെ വായിൽനിന്നു വെള്ളം ഒലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. അവന്നു കഫരോഗവും എല്ലായ്പോഴും ഉറക്കവും ജഡതയും ശ്രുലമേഹവും കണ്ണുകൾക്കു വെളുപ്പും ഉണ്ടാകും. അവൻ കുടിച്ചപാലു ഛർദ്ദിക്കും. രണ്ടു ദോഷങ്ങളാൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാൽ കുടിക്കുന്ന ബാലന്നു രണ്ടുദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളും മൂന്നു ദോഷങ്ങളാൽ ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ട പാൽ കുടിക്കുന്ന ബാലന്നു മൂന്നുദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണങ്ങളുമുണ്ടാവും.

പറഞ്ഞറിയിക്കാൻ കഴിയാത്തതായ കുട്ടിയുടെ ഉള്ളിലുള്ള വേദനയെ അറിയാനുള്ള ഉപായം.

ശിരോരുക്സ്ഥിരമതിപ്രജ്ഞാ രോദനാല്ലക്ഷയേദ്ഭൃശം.

കുട്ടിയുടെ കഠിനമായ വേദനയെ അതിന്റെ വലുതായ കരച്ചിലുകൊണ്ടും കഠിനമല്ലാത്തതായ വേദനയെ അല്പമായ കരച്ചിൽകൊണ്ടും അറിയേണ്ടതാകുന്നു.

കുക്കുണകലക്ഷണം.

൫൦. കുക്കുണകഃ ക്ഷീരദോഷാച്ഛിശൂനാമക്ഷിവർത്മനി
ജായതേ തേന തന്നേത്രം കണ്ഡുരം ച സ്രവേന്മുഹുഃ

൫൧. ശിശുഃ കുര്യാല്ലലാടാക്ഷി കൂടനാസാവഘർഷണം
ശക്തോ നാർക്കപ്രഭാം ദ്രഷ്ടും ന വർത്മോന്മീലനക്ഷമഃ

പാലിന്റെ ദോഷംകൊണ്ടു കുട്ടിയുടെ കൺപോളയിൽ കുക്കുണകമെന്ന രോഗമുണ്ടാകും. അതു ചൊറിച്ചിലായിട്ടു കണ്ണു ചൊറിയുകയും കണ്ണിൽനിന്നു കൂടക്കൂടെ വെള്ളമൊലിക്കയും നെറ്റിയും കണ്ണും മൂക്കും കൈകൊണ്ടു തിരുമ്മുകയും ചെയ്യും. അതിനു സൂര്യരശ്മിയെ നോക്കാനും കൺപോളകളെ തുറക്കാനും കഴികയില്ല.

പാരിഗർഭികലക്ഷണം.

൫൨. മാതുഃ കുമാരോ ഗർഭിണ്യാഃ സ്തന്യം പ്രായഃ പിബന്നപി
കാസാഗ്നിസാദവമഥുതന്ദ്രാകാർശ്യാരുചിഭ്രമൈഃ

൫൩. യുജ്യതേ കോഷ്ഠവൃദ്ധ്യാ ച തമാഹുഃ പാരിഗർഭികം
രോഗം പരിഭവാഖ്യം ച യുഞ്ജ്യാത്തത്രാഗ്നിദീപനം.

ഗർഭിണിയായ മാതാവിന്റെ പാൽകുടിക്കുന്ന കുമാരന്നു ചുമയും അഗ്നിമാന്ദ്യവും ഛർദ്ദിയും മടിയും അതികാർശ്യവും അരുചിയും തലതിരിച്ചിലുമുണ്ടാകും. അവന്റെ വയറു വലുതായിവരും. ആ രോഗത്തിനു പാരിഗർഭികമെന്നും പരിഭവമെന്നും പേരാണു. അതിന്നു അഗ്നിദീപ്തികരമായ ഔഷധത്തെ സേവിപ്പിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

താലുകണ്ടകം.

൫൪. താലുമാംസേ കഫഃ ക്രുദ്ധഃ കുരുതേ താലുകണ്ടകം
തേന താലുപ്രദേശസ്യ നിമ്നതാ മൂർദ്ധ്നി ജായതേ.

൫൫. താലുപാതഃ സ്തനദ്വേഷഃ കൃച്ഛ്രാൽപാനം ശകൃദ്ദ്രവം
തൃഡക്ഷികണ്ഠാസ്യരുജാ ഗ്രീവാദുർദ്ധരതാ വമിഃ

അണ്ണാക്കിലെ മാംസത്തിൽ കഫം കോപിച്ചു താലുകണ്ടകമെന്ന രോഗത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു താലുപ്രദേശത്തിലും ശിരസ്സിലും നിമ്നതയുണ്ടാകുന്നു. അണ്ണാക്കു വീഴുന്നു. അതിനിമിത്തം കുട്ടി മുലകുടിക്കാതെയിരിക്കുന്നു. കുടിക്കുന്നതായാൽ പണിപ്പെട്ടു കുടിക്കുന്നു. മലം അയഞ്ഞുപോകുന്നു. തണ്ണീർദാഹവും, കണ്ണിലും കഴുത്തിലും മുഖത്തും വേദനയും ഉണ്ടാകുന്നു. തല താങ്ങാൻ കഴിയാതെ വരുന്നു. കുടിക്കുന്നതായ പാലു ഛർദ്ദിക്കും.

മഹാപത്മവിസർപ്പം.

൫൬. വിസർപ്പസ്തു ശിശോഃ പ്രാണനാശനോ വസ്തിശീർഷജഃ

പത്മവർണ്ണോ മഹാപത്മനാമാ ദോഷത്രയോത്ഭവഃ

൧൨. ശംഖാത്സ്യാദ്ധൃദയം യാതി ഹൃദയാദ്വാ ഗുദം വ്രജേൽ

കുട്ടികൾക്ക് മഹാപത്മം എന്ന പേരുള്ളതായ ഒരുവക വിസർപ്പമുണ്ടാകും; അതായതു ചെന്താമരപ്പൂവിന്റെ നിറംപോലെയിരിക്കുന്ന നിറത്തോടുകൂടി വസ്തിയിലോ ശിരസ്സിലോ ആരംഭിക്കും. പ്രാണനാശകരവുമാകുന്നു. സന്നിപാതജമായ ആ രോഗം ശിരസ്സിൽ ആരംഭിക്കുന്നതായാൽ ചെന്നികളിൽനിന്നു ഹൃദയംവരെ വ്യാപിക്കും. വസ്തിയിലാരംഭിച്ചതായാൽ ഹൃദയംമുതൽ ഗുദംവരെ വ്യാപിക്കും.

അന്യവികാരങ്ങൾ.

ക്ഷീരരോഗേ ച കഥിതേ താലുശള്ള്യഹിപൂതനേ

൧൩. ജ്വരാദ്യാ വ്യാധയസ്സർവ്വേ മഹാന്തോ യേ പുരേരിതാഃ

ബാലദേഹേപി തേ ദൃഷ്ടി ജ്ഞേയാഃ കുശലൈസ്സദാ.

താലുശള്ളി എന്നും അഹിപൂതം എന്നും രണ്ടു രോഗങ്ങൾ ക്ഷീരരോഗത്തിങ്കൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ജ്വരം ആദിയായി പല മഹാവ്യാധികളും മുൻപേ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ അവയെല്ലാം ബാലന്മാരുടെ ശരീരത്തിങ്കലും അപ്രകാരംതന്നെ ഉണ്ടാകുമെന്നു സമർത്ഥന്മാരായ വൈദ്യന്മാർ അറിഞ്ഞുകൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

പ്രായേണ ശൗചലോപം മുതലായവകൊണ്ടു സ്കന്ദഗ്രഹം ആദിയായി ഒൻപതു ഗ്രഹങ്ങൾ ബാലന്മാരെ ആശ്രയിക്കുന്നുണ്ട്, അവയുടെ സാമാന്യലക്ഷണത്തെയും വിശേഷലക്ഷണത്തെയും ഇവിടെ പറയുന്നു

സാമാന്യലക്ഷണം.

൧൪. ക്ഷണാദുദ്വിജതേ ബാലഃ ക്ഷണാത്ത്രസ്യതി രോദിതി

നഖൈർദ്ദന്തൈർദ്ദാരയതി ധാത്രീമാത്മാനമേവ വാ.

൧൫. ഊർദ്ധ്വം നിരീക്ഷതേ ദന്താൻ ഖാദേത്കൂജതി ജൃംഭതേ

ഭ്രുവൌ ക്ഷിപതി ദന്തൌഷ്ഠം ഫേനം വമതി ചാസകൃൽ.

൧൬. ക്ഷാമോതിനിശി ജാഗർത്തി ശൂനാക്ഷോ ഭിന്നവിട്സ്വരഃ

മാംസശോണിതഗന്ധിശ്ച ന ചാശ്നാതി യഥാ പുരാ.

൧൭. സാമാന്യം ഗ്രഹജുഷ്ടാനാം ലക്ഷണം സമുദാഹൃതം

ഗ്രഹപീഡിതനായ ബാലൻ ക്ഷണനേരം പരവശപ്പെടുകയും ക്ഷണനേരം ഭയപ്പെടുകയും നഖങ്ങൾകൊണ്ടും പല്ലുകൾകൊണ്ടും മാതാവിനെയും തന്നെയും മാന്തുകയും കടിക്കുകയും ചെയ്യും. മേല്പോട്ടുനോക്കും പല്ലുകടിക്കും, ഞരങ്ങുകയും കോട്ടുവായിടും പുരികങ്ങളിളക്കും, പല്ലും ചുണ്ടും ചേർത്തുകടിക്കും, എപ്പോഴും പത ഛർദ്ദിക്കും, ക്ഷീണനായിട്ടു രാത്രിയിൽ ഉറങ്ങാതെ കിടക്കും; അവന്റെ കൺപോളകളിൽ നീരുവരും, മലം അയഞ്ഞുപോകും, ഒച്ച അടയ്ക്കും, മാംസത്തിന്റെയും, രക്തത്തിന്റെയും ഗന്ധമുണ്ടാകും. മുൻപിലത്തെപ്പോലെ ഭക്ഷിക്കയില്ല ഇവയെല്ലാം സർവ്വഗ്രഹപീഡിതന്മാരായ ബാലന്മാരുടെ ലക്ഷണമാകുന്നു-

വിശേഷലക്ഷണത്തെപ്പറയുന്നു.

സ്കന്ദഗ്രഹലക്ഷണം.

വക്രനേത്രസ്യ ഗാത്രസ്യ സ്രാവഃസ്പന്ദനകമ്പനം.

൧൮. ഉല്പാദഷ്ട്രാനിരീക്ഷേത വക്ത്രസ്യാരക്തഗന്ധികഃ

ദന്താൻഖാദതി വിത്രസ്തഃ സ്തന്യം നൈവാഭിനന്ദതി.

൧൯. സ്കന്ദഗ്രഹഗൃഹീതാനാം രോദനം ചാല്പമേവ ച

ഒരു കണ്ണിൽനിന്നു വെള്ളമൊലിക്കുക, ശരീരം വിയർക്കുക, അധികമായിട്ടോ അല്പമായിട്ടോ ഇളകുക, മേല്പോട്ടുനോക്കുക, മുഖം വളഞ്ഞിരിക്കുക, രക്തത്തിന്റെ ഗന്ധമുണ്ടാകുക, പല്ലുകടിക്കുക, വിറയ്ക്കുക, മുല കുടിക്കാതിരിക്കുക, അല്പമായി കരയുക ഇവയെല്ലാം സ്കന്ദഗ്രഹലക്ഷണമാകുന്നു.

(൨൩൪) ബാലരോഗനിദാനം

സ്കന്ദാപസ്മാരലക്ഷണം.

൨൦. നഷ്ടസംജ്ഞോ വമേത്ഫേനം സംജ്ഞാവാനതിരോദിതി
പൂയശോണിതഗന്ധിത്വം സ്കന്ദാപസ്മാരലക്ഷണം.

സ്കന്ദാപസ്മാരം ബാധിച്ചാൽ ബാലൻ ബോധമില്ലാതെ കിടക്കും; നുരഛർദ്ദിക്കും, ബോധമുണ്ടാകുമ്പോൾ അധികമായി കരയും; ആ ശിശുവിന്നു ചലത്തിന്റെയും രക്തത്തിന്റെയും ഗന്ധമുണ്ടാകും.

ശകുനിഗ്രഹലക്ഷണം.

൨൧. സ്രസ്താംഗോ ഭയചകിതോ വിഹംഗഗന്ധി
സംസ്രാവവ്രണപരിപീഡിതസ്സമന്താൽ
സ്ഫോടൈശ്ച പ്രചിതതനുസ്സദാഹപാകൈ
ർവിജ്ഞേയോ ഭവതി ശിശുഃ ക്ഷതശ്ശകുന്യാ.

പക്ഷിഗ്രഹം ബാധിച്ചാലത്തെ ലക്ഷണം:- ശരീരം തളർന്ന ഭയപ്പെട്ടിരിക്കുക, പക്ഷികളുടെ ഗന്ധമുണ്ടാക, പഴുത്തൊലിക്കുന്ന വ്രണങ്ങളാൽ പീഡിതനായിരിക്ക, ശരീരം മുഴുവനും ചുട്ടുപഴുക്കലുള്ള പൊള്ളകളെക്കൊണ്ടു വ്യാപ്തമായിരിക്കുക ഇവയാകുന്നു.

രേവതീഗ്രഹലക്ഷണം.

൨൨. വ്രണൈഃ സ്ഫോടൈശ്ചിതം ഗാത്രം പങ്കഗന്ധം സ്രവദസൃക്
ഭിന്നവർച്ചോജ്വരീ ദാഹീ രേവതീഗ്രഹലക്ഷണം.

രേവതീഗ്രഹം പിടിച്ചാലത്തെ ലക്ഷണം വ്രണങ്ങളെക്കൊണ്ടും പൊള്ളകളെക്കൊണ്ടും വ്യാപ്തമായിരിക്കുക, ചളിയുടെ ഗന്ധമുണ്ടാക, രക്തമൊലിക്കുക, മലം അയഞ്ഞുപോക, ജ്വരവും ദാഹവുമുണ്ടാക ഇവയാകുന്നു.

പൂതനാലക്ഷണം.

൨൩. അതിസാരോ ജ്വരസ്തൃഷ്ണാ തിര്യക്പ്രേക്ഷണരോദനം
നഷ്ടനിദ്രസ്തഥോദ്വിഗ്നോ ഗ്രസ്തഃ പൂതനയാ ശിശുഃ

അതിസാരം, ജ്വരം, തണ്ണീർദാഹം, ചരിച്ചു നോക്കുക, കരക, നിദ്രയില്ലായ്ക, പരവശപ്പെടുക, ഇവയൊക്കെയും പൂതനാഗ്രഹപീഡിതനായ ശിശുവിന്റെ ലക്ഷണമാകുന്നു.

അന്ധപൂതനാലക്ഷണം.

൨൪. ഛർദ്ദിഃ കാസോ ജ്വരസ്തൃഷ്ണാ വസാഗന്ധോതിരോദനം
സ്തന്യദ്വേഷോതിസാരശ്ച അന്ധപൂതനയാ ഭവേത്.

അന്ധപൂതനാപിടിപെട്ട ശിശുവിന്നു ഛർദ്ദിയും കാസവും ജ്വരവും തണ്ണീർദാഹവും വസയുടെ ഗന്ധവും അതിയായ കരച്ചിലും പാലിൽ വിദ്വേഷവും അതിസാരവുമുണ്ടാകും.

ശീതപൂതനാഗ്രഹലക്ഷണം.

൨൫. വേപതേ കാസതേ ക്ഷീണോ നേത്രരോഗോ വിഗന്ധിതാ
ഛർദ്യതിസാരയുക്തശ്ച ശീതപൂതനയാ ശിശുഃ

വിറയ്ക്കുക, ചുമയ്ക്കുക, ക്ഷീണിക്കുക, നേത്രരോഗമുണ്ടാക ദുർഗ്ഗന്ധമുണ്ടാക ഛർദ്ദിയുമതിസാരവുമുണ്ടാക ഇവയൊക്കെയും ശീതപൂതനാഗ്രഹം ബാധിച്ചാലുള്ള ലക്ഷണമാകുന്നു.

മുഖമണ്ഡതികാഗ്രഹലക്ഷണം.

൨൬. പ്രസന്നവർണ്ണവദനസ്സിരാഭിരഭിസംവൃതഃ
മൂത്രഗന്ധീ ബഹ്വാശീ മുഖമണ്ഡതികാഗ്രഹീ

മുഖമണ്ഡതിക എന്ന ഗ്രഹത്തിന്റെ പീഡയിൽ മുഖം പ്രസന്നമായ നിറത്തോടുകൂടിയിരിക്കും. ശരീരം ഞരമ്പുകളാൽ വ്യാപ്തമായിരിക്കും മൂത്രത്തിന്റെ ഗന്ധമുണ്ടാകും വളരെ ഭക്ഷിക്കും.

നൈഗമേയഗ്രഹലക്ഷണം.

൨൭. ഛർദ്ദിസ്തംഭനകണ്ഠാസ്യശോഷമൂർച്ഛാവിപൂതിതാ
ഊർദ്ധ്വം പ്രേക്ഷ്യ ദശേദ്ദന്താൻനൈഗമേയഗ്രഹം വദേൽ.

ഛർദ്ദി, വിറയൽ, തൊണ്ടയും വായും ഉണങ്ങുക ഇന്ദ്രിയനാശം ദുർഗ്ഗന്ധം മേല്പോട്ടു നോക്കുക പല്ലുകടിക്കുക ഇവയൊക്കെയുള്ളവനു നൈഗമേയ ഗ്രഹത്തിന്റെ പീഡയുണ്ടെന്നറിയണം.

ബാലരോഗനിദാനം സമാപ്തം.

വിഷനിദാനം.

---

൧. സ്ഥാവരംജംഗമംചൈവദ്വിവിധംവിഷമുച്യതേ
മൂലാദ്യാത്മകമാദ്യംസ്യാൽ പരംസർപ്പാദിസംഭവം.

സ്ഥാവരമെന്നും ജംഗമമെന്നും വിഷം രണ്ടുപ്രകാരം പറയപ്പെടുന്നു അവയിൽ മൂലാദിയായവയിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന വിഷം സ്ഥാവരവും സർപ്പാദികളായവയിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന വിഷം ജംഗമവുമാകുന്നു മൂലാദിരൂപമായ വിഷം പത്തുവിധമാകുന്നു എന്നുള്ള സുശ്രുതവാക്യത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു. "മൂലം പത്രം ഫലം പുഷ്പം ത്വക് ക്ഷീരം സാര ഏവ ച നിര്യാസോ ധാതവശ്ചൈവ കന്ദശ്ച ദശമഃ സ്മൃതഃ" ഇതു: മൂലം, ഇല, കായ്, പൂവ്, തോലി, പാല്, സാരം പശ, ധാതുക്കൾ കിഴങ്ങു ഇവയാകുന്നു പത്തുവിധമായ മൂലാദിവിഷം ഇവയിൽതന്നെയും മൂലവിഷങ്ങൾ എട്ടു പത്രവിഷങ്ങൾ അഞ്ചു ഫലവിഷങ്ങൾ പന്ത്രണ്ടു പുഷ്പവിഷങ്ങൾ അഞ്ചു തോലിവിഷങ്ങൾ ഏഴു ക്ഷീരവിഷങ്ങൾ മൂന്നു ധാതുവിഷങ്ങൾ രണ്ടു കന്ദവിഷങ്ങൾ പതിമൂന്നു ഇങ്ങനെ അൻപത്തഞ്ചു സ്ഥാവരവിഷങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഇവയെ വിസ്തരഭയത്താൽ ഇവിടെ എഴുതുന്നില്ല സർപ്പാദിസംഭവമായിരിക്കുന്ന ജംഗമവിഷം കണ്ണു നിശ്വാസം ദന്തം നഖം, മൂത്രം മലം ശുക്ലം ലാലാസ്പർശം ഇങ്ങനെ പതിനാറുവിധമുണ്ട് ഇവയും വിസ്തരഭയത്താൽ സുശ്രുതത്തിൽ നോക്കി അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം:

ജംഗമവിഷസാമാന്യലക്ഷണം.

൨. നിദ്രാംതന്ദ്രാംക്ലമംദാഹം സപാകംരോമഹർഷണം
ശോഫംചൈവാതിസാരഞ്ച കുരുതേജംഗമംവിഷം.

ജംഗമവിഷം ഉറക്കത്തെയും മടിയെയും തളർച്ചയെയും ദാഹത്തെയും പാകത്തെയും രോമഹർഷത്തെയും നീരിനെയും അതിസാരത്തെയും ഉണ്ടാക്കും.

സ്ഥാവരവിഷസാമാന്യലക്ഷണം.

൩. സ്ഥാവരന്തുജ്വരംഹിക്കാം ദന്തഹർഷംഗളഗ്രഹം
ഫേനച്ഛർദ്ദ്യരുചിശ്വാസം മൂർച്ഛാഞ്ചകുരുതേവിഷം

സ്ഥാവരവിഷം പനി എക്കിൾ, പല്ലുപുളിപ്പ് കഴുത്തിൽ പിടിത്തം പതച്ഛർദ്ദിക്ക അരുചി) ശ്വാസം, ഇന്ദ്രിയനാശം ഇവയെ ഉണ്ടാക്കും

വിഷംകൊടുക്കുന്നവന്റെ ലക്ഷണം.

൪. ഇംഗിതജ്ഞോമനുഷ്യാണാം വാക്ചേഷ്ടാമുഖവൈകൃതൈഃ
ജാനീയാദ്വിഷദാതാരം മേഭിർല്ലിംഗൈശ്ചബുദ്ധിമാൻ.

൫. നദദാത്യുത്തരംപൃഷ്ടോ വിവക്ഷുർമ്മോഹമേതിച
അപാർത്ഥംബഹുസങ്കീർണ്ണംഭാഷതേചാപിമൂഢവൽ

൬. ഹസത്യകസ്മാൽസ്ഫോടയേ ദംഗുലീർവ്വിലിഖേന്മഹീം
വേപഥുശ്ചാസ്യഭവതി ത്രസ്തശ്ചാന്യോന്യമീക്ഷതേ

(൨൦) വിഷനിദാനം

൭. വിവർണ്ണവക്ത്രോദ്ധ്യായംശ്ച നഖൈഃകിഞ്ചിച്ഛിനത്ത്യപി
അധോമുഖോ താസനാദ്ദീനഃ കരേണ ചശിരോരുഹം
൮. വർത്തതേ വിപരീതശ്ച വിഷദാതാ വിചേതനഃ

ബുദ്ധിമാനും മനുഷ്യരുടെ ഇംഗിതത്തെ അറിയുന്നവനും ആയ വൈദ്യൻ വിഷം കൊടുത്തവനെ അന്വേഷിക്കുന്ന അവന്റെ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടും പ്രവൃത്തികളെക്കൊണ്ടും മുഖവികൃതികളെക്കൊണ്ടും അറിയണം. വിഷം കൊടുത്തവനോട് ചോദിച്ചാൽ അവൻ ഉത്തരം പറകയില്ല പറയാൻ മോഹമുണ്ടായിരിക്കും മൂഢൻ എന്നപോലെ അർത്ഥമില്ലാത്തതായിട്ടും അസ്പഷ്ടമായിട്ടും വളരെയൊക്കെയും പറയും കാരണംകൂടാതെ ചിരിക്കും വിരലുകൾ ഞെരിക്കും ഭൂമിയിൽ വരയ്ക്കും വിറയ്ക്കും ഭയപ്പെട്ടു അന്യന്മാരെ നോക്കും അവന്റെ മുഖത്തിന്റെ വർണ്ണം മറിഞ്ഞിരിക്കും ശരീരം പൊട്ടുന്നതുപോലെയിരിക്കും നഖംകൊണ്ടു വല്ലതും മുറിക്കും ദീനനായിട്ട് വല്ലതിലുമിരിക്കും. കൈകൊണ്ടു തലമുടിയെ മുറിക്കും എന്നുവേണ്ട വിഷംകൊടുക്കുന്നവന്റെ അഖിലപ്രവൃത്തികളും വിപരീതങ്ങളായിരിക്കും അവൻ ചൈതന്യമുള്ളവനായിരിക്കുകയില്ല.

മൂലാദിവിഷലക്ഷണം:

൯. ഉദ്വേഷ്ടനംമൂലവിഷൈഃ പ്രലാപോമോഹഏവച
ജൃംഭണംവേപനംശ്വാസോ ജ്ഞേയംപത്രവിഷേണതു.
൧൦ മുഷ്കശോഥഃഫലവിഷൈർ ദാഹോന്നദ്വേഷഏവച
ഭവേത്പുഷ്പവിഷൈശ്ഛർദ്ദി രാധ്മാനംമോഹഏവച
൧൧. ത്വക്സാരനിര്യാസവിഷൈരുപയുക്തൈർഭവന്തിഹി
ആസ്യദൗർഗ്ഗന്ധ്യപാരുഷ്യ ശിരോരുക്കഫസംസ്രവാഃ
൧൨. ഫേനാഗമഃക്ഷീരവിഷൈ വിഡ്ഭേദോഗുരുജിഹ്വതാ
ഹൃത്പീഡനംധാതുവിഷൈർമൂർച്ഛാദാഹശ്ചതാലുനി.
പ്രായേണകാലഘാതീനിവിഷാണ്യേതാനിനിർദ്ദിശേൽ

മൂലവിഷം ഹേതുവായിട്ട് കിടന്നുരുളുകയും പ്രലപിക്കയും മോഹിക്കയും ചെയ്യും. പത്രവിഷം ഹേതുവായിട്ട് കോട്ടുവായും വിറയലും ശ്വാസവുമുണ്ടാകും ഫലവിഷം ഹേതുവായിട്ട് വൃഷണത്തിൽ കനിഞ്ഞീരവും ദാഹവും അന്നത്തിൽ ദ്വേഷവുമുണ്ടാകും പുഷ്പവിഷം ഹേതുവായിട്ട് ഛർദ്ദിയും വയർവീർപ്പും മോഹവുമുണ്ടാകും തൊലിവിഷം ഹേതുവായിട്ട് വായിൽ ദുർഗ്ഗന്ധവും ശരീരത്തിനു പാരുഷ്യവുമുണ്ടാകും കാതൽവിഷം ഹേതുവായിട്ടും പശയുടെ വിഷം ഹേതുവായിട്ടും തലവേദനയും കഫസ്രാവവുമുണ്ടാകും ക്ഷീരവിഷം ഹേതുവായിട്ട് വായിൽനിന്നു നുരവരികയും മലമിളകിപ്പോകയും ശരീരത്തിനു കനവുമുണ്ടാകും ധാതുവിഷം ഹേതുവായിട്ട് നെഞ്ചുവേദനയും മോഹാലസ്യവും അണ്ണാക്കിൽ ചുട്ടുനീറ്റലുമുണ്ടാകും ഈ വിഷങ്ങൾ പ്രായേണ കാലാന്തരംകൊണ്ടു പ്രാണഹാനിയെ ചെയ്യുന്നവയാകുന്നു.

വിഷലിപ്തമായ ശസ്ത്രം ഏറ്റാലുണ്ടാകുന്ന ലക്ഷണം.

൧൩. സദ്യഃക്ഷതംപച്യതേയസ്യജന്തോഃ
സ്രവേദ്രക്തംപച്യതേചാപ്യഭീക്ഷ്ണം
കൃഷ്ണീഭൂതംക്ലിന്നമത്യർത്ഥപൂതി
ക്ഷതാന്മാംസംശീര്യതേചാപിയസ്യ.
൧൪. തൃഷ്ണാമൂർച്ഛാജ്വരദാഹൗചയസ്യ
ദിഗ്ദ്ധാഹതംതംപുരുഷംവ്യവസ്യേൽ
ലിംഗാന്യേതാന്യത്രബുദ്ധിമാൻവൈ
വ്രണേവിഷംയസ്യഹതംപ്രമാദാൽ.

വിഷലിപ്തമായ ശസ്ത്രംകൊണ്ടു മുറിപറ്റിയാൽ ആ മുറി ഉടനെ പഴുക്കും. രക്തവു മൊലിക്കും പിന്നെ മുടങ്ങുടെ പഴുക്കും കറുത്തിട്ടും നാറ്റത്തിട്ടും ഏറ്റവും ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടു കൂടിയുമിരിക്കുന്ന മാംസം അതിൽനിന്നു ഉതിച്ചുപതിക്കും ആ രോഗമുള്ളവനു തണ്ണീർദ്ദാഹവും ഇന്ദ്രിയസ്തംഭവും ജ്വരവും മൂർച്ഛയുംകൂടി ഉണ്ടാകും. ലക്ഷണങ്ങളുള്ളവൻ വിഷലിപ്തമായ ശസ്ത്രംകൊണ്ടു മുറിപറ്റിയവനാണെന്നു അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. ശത്രുക്കൾ പ്രയോഗം ഹേതുവായി ട്ടു വല്ലവിഷവും വ്രണത്തിലിട്ടാൽ ആ വ്രണത്തിനും ആ വ്രണമുള്ളവനും ഈ ലക്ഷണങ്ങൾ തന്നെയുണ്ടാകും.

വിഷപാനംചെയ്തവന്റെ ലക്ഷണം.

൧൨. സപീതംഗ്രാഥമൂത്രാഢം പുരീഷംയോതിസാര്യതേ
ഫേനമുദ്വമതേചാപി വിഷപീതന്തമാദിശേൽ

യാതൊരുവൻ ഗ്രഥിതമായ (പൂകയുറ) പോലെ മലത്തെ അതിസരിക്കയും നുരഛർദ്ദിക്കയും ചെയ്യുന്നു അവൻ വിഷപാനംചെയ്തവനാകുന്നു

സർപ്പവിഷം—സർപ്പജാതി.

൧൩. വാതപിത്തകഫാത്മാനോ ഭോഗിമണ്ഡലിരാജിലാഃ
യഥാക്രമംസമാഖ്യാതാ ദ്വ്യന്തരാദ്വന്ദ്വരൂപിണഃ

ഭോഗി മണ്ഡലി രാജിലം ഇങ്ങിനെ മൂന്നുവക സർപ്പങ്ങൾ ഉണ്ടു അവയിൽ ഭോഗി വാതപ്രകൃതിയും മണ്ഡലി പിത്തപ്രകൃതിയും രാജിലം കഫപ്രകൃതിയുമാകുന്നു. ഈ സർപ്പങ്ങളിൽവല്ല രണ്ടുമാതിരി തമ്മിൽ ചേർന്നിട്ടുണ്ടാകുന്ന സന്തതികൾക്കു രണ്ടു പ്രകൃതി ഉണ്ടാകും

ഭോഗിമുതലായ സർപ്പങ്ങളുടെ ശരീരത്തിലുള്ള വാതാദി ദോഷങ്ങളുടെ ലക്ഷണം.

൧൪. ദംശരാഭോഗിക്യതഃകൃഷ്ണഃ സർവ്വവാതവികാരകൃൽ
പീതോമണ്ഡലിജശ്ശോഫോ മൃദുപിത്തവികാരവാൻ

൧൫. രാജിലോത്ഥോഭവേദ്ദംശഃ സ്ഥിരശ്ശോഫശ്ചപിച്ഛിലഃ
പാണ്ഡുസ്നിഗ്ദ്ധോതിസാന്ദ്രാസൃക് സർവ്വശ്ലേഷ്മവികാരകൃൽ.

ഭോഗി കടിച്ചാൽ കറുത്തിരിക്കും; എല്ലാവാതവികാരങ്ങളുമുണ്ടാകും. മണ്ഡലിയുടെ ദംശം മഞ്ഞളിച്ചിട്ടും നീരോടും മാർദ്ദവത്തോടും പിത്തവികാരങ്ങളോടുകൂടിയുമിരിക്കും രാജിലത്തിന്റെ ദംശം സ്ഥിരമായിട്ടും നീരോടും പശയോടുകൂടിയും വെളുത്തിട്ടും മിനുമിനുത്തിട്ടും ഏറ്റവും കൊഴുത്തിരിക്കുന്നതായ രക്തത്തോടും എല്ലാ കഫവികാരങ്ങളോടുകൂടിയും ഇരിക്കും വിഷിപ്തങ്ങളായ ദോഷങ്ങളിൽവച്ചു ദംശിച്ചാൽ അസാദ്ധ്യമാണെന്നുപറയുന്നു.

൧൯. അശ്വത്ഥദേവായതനശ്മശാന
വല്മീകസന്ധ്യാസുചതുഷ്പഥേഷു
യാമ്യേചമർസ്ലേഷുപരിവർജ്ജനീയാ
ഋക്ഷേ നരാമർമ്മസുയേചദഷ്ടാഃ

അരയാലിന്റെ ചുവട്ടിലും (ആൽത്തറ) ദേവാലയത്തിലും ചുടുകാട്ടിലും പുറ്റിലും സന്ധ്യകളിലും നാല്ക്കൂട്ടുവഴിയിലും ഭരണി; തിരുവാതിര, ആയില്യം, മകം, മൂലം, കാർത്തിക ഈ നക്ഷത്രങ്ങളിലും ദംശിക്കപ്പെട്ടവൻ ജീവിക്കുന്നതല്ല. നാഡികളിലും മർമ്മങ്ങളിലും കടിയേറ്റവനും ജീവിക്കുന്നതല്ല.

൨൦. ദർവീകരാണാംവിഷമാശുഹന്തി
സർവ്വാണിചോഷ്ണേദ്വിഗുണീഭവന്തി

മേൽപറയപ്പെട്ട ആൽത്തറമുതലായേടത്തിൽവല്ല സർപ്പം ദംശിച്ചാൽ ആ വിഷം ഉടനെ മരിപ്പിക്കും ഉഷ്ണസംയോഗംകൂടിയുണ്ടെങ്കിൽ എല്ലാവിഷങ്ങളും ഇരട്ടിഫലത്തെ ചെയ്യും.

അജീൎണ്ണപിത്താതപപീഡിതേഷു
ബാലേഷു വൃദ്ധേഷു ബുഭുക്ഷിതേഷു
൨൮. ക്ഷീണക്ഷതേ മേഹിനി കുഷ്ഠയുക്തേ
രൂക്ഷേऽബലേ ഗൎഭവതീഷു ചാപി

അജീൎണ്ണമുള്ളവൻ പിത്തരോഗി വെയിൽകൊണ്ടു തളൎന്നവൻ ബാലൻ വൃദ്ധൻ വിശപ്പുള്ളവൻ ക്ഷീണമുള്ളവൻ മേഹമുള്ളവൻ കുഷ്ഠരോഗി രൂക്ഷതയുള്ളവൻ ബലമില്ലാത്തവൻ ഇവൎക്കു വിഷമേററാൽ പെട്ടെന്നു പ്രാണഹാനി സംഭവിക്കും.

അസാദ്ധ്യലക്ഷണം.

ശസ്ത്രക്ഷതേ യസ്യ ന രക്തമേതി
രാജ്യോ ലതാഭിശ്ച ന സംഭവന്തി.
൨൯. ശീതാഭിരദ്ഭിശ്ച ന രോമഹൎഷോ
വിഷാഭിഭൂതം പരിവൎജ്ജയേത്തം
ജിഹ്മം മുഖം യസ്യ ച കേശശാതോ
നാസാവസാദശ്ച സകണ്ഠഭംഗഃ,
൩൦. കൃഷ്ണസ്സരക്തശ്ശ്വയഥുശ്ച ദംശേ
ഹന്വോസ്സ്ഥിരത്വഞ്ച വിവൎജ്ജനീയഃ
വൎത്തിൎഘനാ യസ്യ നിരേതി വക്ത്രാ-
ദ്രക്തം സ്രവേദൂൎദ്ധ്വമധശ്ച യസ്യ.
൩൧. ദംഷ്ട്രാനിപാതാശ്ചതുരശ്ച യസ്യ
തഞ്ചാപി വൈദ്യഃ പരിവൎജ്ജയേച്ച
ഉന്മത്തമത്യൎത്ഥമുപദ്രുതം വാ
ഹീനസ്വരം വാപ്യഥവാ വിവൎണ്ണം.
൩൨. സാരിഷ്ടമത്യൎത്ഥമവേഗിനഞ്ച
ജഹ്യാന്നരം കൎമ്മസു തത്ര വൈദ്യഃ

ശസ്ത്രംകൊണ്ടു മുറിച്ചാൽ രക്തം വരാതിരിക്കുക, ചൂരൽകൊണ്ടോ മററോ അടിച്ചാൽ തിണൎക്കാതിരിക്കുക തണുത്ത വെള്ളമൊഴിച്ചാൽ രോമാഞ്ചമുണ്ടാകാതിരിക്കുക ഇപ്രകാരമുള്ള അവസ്ഥയിലെത്തിയിരിക്കുന്ന വിഷാൎത്തനെ വൎജ്ജിക്കണം. മുഖം വളയുക തലമുടിപിടിച്ചാൽ പറിഞ്ഞുവരിക മൂക്കുവിയൎക്കുക കഴുത്തൊടിഞ്ഞുപോക രക്തം കറുത്തിരിക്കുക കടിവായിൽ നീരുണ്ടാക അണ്ണാക്കു രണ്ടും ചേൎന്നുപോക ഈ അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന വിഷാൎത്തനെയും ഉപേക്ഷിക്കണം വായിൽകൂടി കട്ടിയായ വെള്ളമൊലിക്കുക വായിൽകൂടിയും മൂക്കിൽകൂടിയും ഗുദത്തിൽകൂടിയും രക്തം സ്രവിക്കുക ഈ അവസ്ഥകളെ പ്രാപിച്ചവനെയും നാലു പല്ലുപെട്ടവനെയും വൈദ്യൻ വൎജ്ജിക്കണം. അതിയായ ഉന്മാദമുള്ളവനെയും ജ്വരം അതിസാരം മുതലായ രോഗങ്ങളാൽ പീഡിതനെയും പറവാൻ കഴിയാത്തവനെയും കറുത്ത നിറമുള്ളവനെയും മരണലക്ഷണമുള്ളവനെയും ശരീരവേഗങ്ങളും ലക്ഷണാദികളും ഇല്ലാത്തവനെയും വിഷപ്പെട്ടാൽ ഉപേക്ഷിക്കണം അവൎക്കു വേണ്ടി ഒരു കൎമ്മവും ചെയ്യരുത്.

ദൂഷീവിഷലക്ഷണം.

ജീൎണ്ണം വിഷഘ്നൌഷധിഭിൎഹതം വാ
ദാവാഗ്നിവാതാതപശോഷിതം വാ
൩൪. സ്വഭാവതോ വാ ഗുണവിപ്രഹീനം
വിഷം ഹി ദൂഷീവിഷതാമുപൈതി.

വിഷനിദാനം (ദൂഷീ.)

വിഷഘ്നങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളെ പ്രയോഗിക്കനിമിത്തം വീര്യം കുറഞ്ഞതും കാട്ടുതീ കാററ, വെയിൽ ഇവകൊണ്ടു ശോഷിച്ചതും സ്വഭാവേനതന്നെ വ്യവായി, വികാസി തുടങ്ങിയ പത്തുഗുണങ്ങളിൽ വല്ല ഒന്നോ രണ്ടോ മൂന്നോ ഗുണങ്ങൾ നശിച്ചതും ആയ പഴകിയ വിഷം ദൂഷീവിഷമാകുന്നു.

വീര്യാല്പഭാവാന്നനിപാതയേത്തത്
കഫാവൃതംവർഷഗണാനുബന്ധി.

൨൭. തേനാർദ്ദിതോഭിന്നപുരീഷവർണ്ണോ
വൈവർണ്ണ്യവൈരസ്യയുതഃപിപാസീ
മൂർച്ഛാഭ്രമം ഗദ്ഗദവാഗ്വമിഞ്ച
വിചേഷ്ടമാനോരതിമാപ്നുയാച്ച.

ദൂഷീവിഷം വീര്യത്തിന്റെ അല്പതഹേതുവായിട്ടു മരിപ്പിക്കയില്ല. അതു കഫത്തോടുചേർന്നിട്ടു അനേകവത്സരം നിലനില്ക്കുന്നതാണ്. ദൂഷീവിഷത്താൽ പീഡിക്കപ്പെട്ടവന്നു അതിസാരവും വൈവർണ്ണ്യവും ദുർഗ്ഗന്ധ്യവും വൈരസ്യവും ദാഹവും ഇന്ദ്രിയഭ്രമവും തലതിരിച്ചിലും ഗദ്ഗദവാക്കും ഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും. അവൻ വിഷമമായ പ്രവൃത്തിയെ ചെയ്യുന്നവനായിട്ടും ദുഃഖിതനായിട്ടും ഇരിക്കും.

സ്ഥാനഭേദവിശേഷലക്ഷണം.

൨൮. ആമാശയസ്ഥേകഫവാതരോഗീ
പക്വാശയസ്ഥേനിലപിത്തരോഗീ
ഭവേൽ സമുദ്ധ്വസ്തശിരോരുഹാംഗോ
വിലൂനപക്ഷസ്തുയഥാവിഹംഗഃ.

മേല്പറയപ്പെട്ട ദൂഷീവിഷം ആമാശയത്തിൽ നില്ക്കുമ്പോൾ കഫവാതരോഗങ്ങളുണ്ടാകും. പക്വാശയത്തിൽ നില്ക്കുമ്പോൾ വാതപിത്തരോഗങ്ങളുണ്ടാകും. എന്നുമാത്രമല്ല അവന്റെ തലമുടിയും രോമങ്ങളും കൊഴിഞ്ഞുപോകയും തന്നിമിത്തം അവൻ ചിറകററ പക്ഷി എന്നപോലെ ഇരിക്കയും ചെയ്യും.

രസാദിധാതുഗതദൂഷീവിഷലക്ഷണം.

൨൯. സ്ഥിതംരസാദിഷ്വഥവായഥോക്താൻ
കരോതിധാതുപ്രഭവാൻവികാരാൻ
കോപഞ്ചശീതാനിലദുർദ്ദിനേഷു
യാത്യാശുപൂർവ്വംശൃണുതസ്യരൂപം.

രസാദിധാതുക്കളിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നവിഷം അതാതുധാതുക്കൾക്കു പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വികാരങ്ങളെ കാണിക്കും. സൂത്രത്തിൽ അന്നാശ്രദ്ധീയമെന്ന ധാതുസംഭവങ്ങളായ വികാരങ്ങളെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ദൂഷീവിഷം തണുത്ത കാററു ഏല്ക്കുന്നതുകൊണ്ടും ദുർദ്ദിനങ്ങളിലും കോപിക്കും. അതിന്റെ പൂർവ്വരൂപത്തെ കേട്ടാലും.

പൂർവ്വരൂപവും രൂപവും.

൩൦. നിദ്രാഗുരുത്വഞ്ചവിജൃംഭണഞ്ച
വിശ്ലേഷഹർഷാവഥവാംഗമർദ്ദം
തതഃകരോത്യന്നമദാവിപാകാ
വരോചകംമണ്ഡലകോഠമോഹാൻ.

൩൧. മാംസക്ഷയംപാദകരപ്രശോഫം
മൂർച്ഛാംതഥാഛർദ്ദിമഥാതിസാരം
ദൂഷീവിഷംശ്വാസതൃഷാജ്വരാംശ്ച
കുര്യാൽപ്രവൃദ്ധിംജഠരസ്യചാപി.

(൨൭൦) വിഷനിദാനം

ദൂഷീവിഷത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപം [illegible]

൧൨. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] സ്ഥാനവികാരാംശ്ച [illegible] പ്രകാരാൻ.

ചില വിഷം [illegible] ചിലതു [illegible] ചിലതു [illegible] ചിലതു വിസർപ്പം, വി[illegible] പല [illegible].

ദൂഷീവിഷനിരുക്തി.

൧൩. ദൂഷിതം ദേശകാലാന്നദിവാസ്വപ്നൈരഭീക്ഷ്ണശഃ

യസ്മാൽ സന്ദൂഷയേദ്ധാതൂൻ തസ്മാദ്ദൂഷീവിഷം സ്മൃതം.

[illegible] ദൂഷീവിഷം എന്നു പേരുണ്ടായി.

൧൪. സാധ്യമാത്മവതഃ സദ്യോ യാപ്യം സംവത്സരോത്ഥിതം

ദൂഷീവിഷമസാധ്യം സ്യാൽ ക്ഷീണസ്യാഹിതസേവിനഃ

[illegible] ദൂഷീവിഷം സാധ്യമാകുന്നു. [illegible] ദൂഷീവിഷം അസാധ്യമാകുന്നു.

൧൫. [illegible]

[illegible]

൧൬. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible].

൧൭. [illegible]

ഏവംവിധസ്യാന്യസ്യ വ്യാധേർല്ലിംഗാനി ദർശയേൽ

ദൂഷീവിഷം കൃത്രിമമെന്നും ഗരമെന്നും രണ്ടുവിധമുണ്ട്. [illegible]

ലൂതാവിഷം.

൧൮. യസ്മാൽ ലൂനാത്തൃണാൽ പ്രാപ്താ മുനേഃ പ്രസ്വേദബിന്ദവഃ

[illegible]

[illegible]

അവയുടെ സാമാന്യലക്ഷണം.

൧. [illegible]

[illegible]

൨. [illegible]

[illegible]

൩. [illegible]

[illegible]

[illegible]

൪. [illegible]

[illegible]

[illegible]

൫. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

൬. [illegible]

[illegible]

[illegible]

പ്രാണഹരലക്ഷണം.

൭. [illegible]

[illegible]

[illegible]

(൨൭൩) വിഷതന്ത്രം

ഭ്രമരദംഷ്ട്രലക്ഷണം.

൧൩. കാർശ്യശ്വാസാവതാപഛർദ്ദി [illegible]
മോഹ [illegible] ദംഷ്ട്രാ [illegible]

ശരീരം [illegible] ഉണ്ടാക [illegible]

വൃശ്ചികവിഷലക്ഷണം.

൧൪. ദഹത്യഗ്നിരിവാദൌ ച ഭിനത്തീവോർദ്ധ്വമാശു ച
വൃശ്ചികസ്യവിഷംയാതി ദംശേ പശ്ചാത്തു തിഷ്ഠതി.

൧൫. ദഷ്ടോസാദ്ധ്യൈസ്തു ഹൃദ്ഘ്രാണ രസനോപഹതോനരഃ
മാംസൈഃപതദ്ഭിരത്യർത്ഥം വേദനാർത്തോജഹാത്യസൂൻ.

[illegible] തേളിന്റെ [illegible] പിന്നെ [illegible] കടിവായിൽ [illegible] വേദനയോടുകൂടി അവർ മരിക്കയും ചെയ്യും.

കണഭദംഷ്ട്രലക്ഷണം.

൧൬. വിസർപ്പശ്വയഥുശ്ശൂലം ജ്വരച്ഛർദ്ദിരഥാപി ച
ലക്ഷണംകണഭൈർദ്ദഷ്ടേ ദംശശ്ചൈവാവസീദതി.

കണഭം എന്ന കീടം കടിച്ചാൽ [illegible] നീരും വേദനയും ജ്വരവും ഛർദ്ദിയും ഉണ്ടാകും കടിവാ [illegible].

ഉച്ചിടിംഗവിഷലക്ഷണം.

൧൭. ഹൃഷ്ടരോമോച്ചിടിംഗേന സ്തബ്ധലിംഗോഭൃശാർത്തിമാൻ
ദഷ്ടശ്ശീതോദകേനേവ സിക്താന്യംഗാനി മന്യതേ.

ഉച്ചിടിംഗം എന്ന ജന്തു കടിച്ചാൽ [illegible] തണുത്ത വെള്ളംകൊണ്ടു ശരീരം നനച്ചിരിക്കുന്ന [illegible] ഉണ്ടാകും

സവിഷമണ്ഡൂകദംഷ്ട്രലക്ഷണം

൧൮. ഏകദംഷ്ട്രാർദ്ദിതശ്ശൂനസ്സരുജഃപീതകസ്തൃഷാ
ഛർദ്ദിർന്നിദ്രാ ച സവിഷൈർമ്മണ്ഡൂകൈർദ്ദഷ്ടലക്ഷണം.

വിഷമുള്ള തവള കടിച്ചാൽ [illegible] നീരും വേദനയും [illegible] ഛർദ്ദിയും ഉറക്കവുമുണ്ടാകും

സവിഷമത്സ്യദംഷ്ട്രലക്ഷണം.

൧൯. മത്സ്യാസ്തു സവിഷാഃകുർവ്യുർദ്ദാഹശോഫരുജന്തഥാ.

മത്സ്യത്തിന്റെ വിഷം [illegible] വീക്കത്തെയും വേദനയേയും ഉണ്ടാക്കും

സവിഷജളൂകാലക്ഷണം;

കണ്ഡൂംശോഫംജ്വരംമൂർച്ഛാം സവിഷാസ്തുജലൌകസഃ

അട്ടയുടെ വിഷംനിമിത്തം [illegible] നീരും ജ്വരവും [illegible] ഉണ്ടാകും

ഗൃഹഗോധികാദംഷ്ട്രലക്ഷണം.

൨൦. വിദാഹശ്വയഥുസ്തോദം സ്വേദഞ്ചഗൃഹഗോധികാ.

പല്ലികടിച്ചാൽ ചൂടും നീരും [illegible] വിയർപ്പുമുണ്ടാകും

ശതപദീവിഷലക്ഷണം.

ദംശേസ്വേദംരുജംദാഹം കുര്യാച്ഛതപദീവിഷം.

പഴുതാരകടിച്ചാൽ കടിവായിൽ വിയർപ്പും വേദനയും ചൂടുമുണ്ടാകും.

മശകവിഷലക്ഷണം.

൧൨. [illegible] ശോഫസ്സ്യാന്മന്ദവേദനാ
[illegible] മസാധ്യം [illegible]കൃതം.

കൊതുകടിച്ചാൽ ചൊറിച്ചിൽ [illegible], [illegible] ഇവയുണ്ടാകും. [illegible] കടിച്ചാൽ [illegible] ലക്ഷണം അസാദ്ധ്യ[illegible] ലക്ഷണങ്ങളോടു സമമായിരിക്കും.

മക്ഷികാദംശലക്ഷണം.

൧൩. സദ്യഃപ്രസ്രാവിണീശ്യാവാദാഹമൂർച്ഛാജ്വരാന്വിതാ
പിഡകാമക്ഷികാദംശേ താസാന്തുസ്ഥഗികാസുഹൃത്.

[illegible] കടിച്ചാൽ ഉടനെ [illegible] കറുത്തിട്ടും [illegible] ക്കൂടിയും [illegible] പിടകകൾ ഉണ്ടാക [illegible] ആകുന്നു [illegible] ഉള്ളതിൽ [illegible] നിശ്ചയിച്ചുന്നതാണ്.

ചതുഷ്പദാദിവിഷലക്ഷണം

൧൪. ചതുഷ്പദ്ഭിർദ്വിപദ്ഭിശ്ച നഖദന്തവിഷം ച യൽ
ശൂയതേ പച്യതേ ചാപി സ്രവതി ജ്വരയത്യപി.

[illegible] നാൽക്കാലികളുടേയും [illegible] കടിപ്പല്ലു കളുടേയും [illegible] വിഷപ്പെട്ടാൽ [illegible] ചലമൊലിക്കു[illegible]കയുമുണ്ടാകും.

നിർവിഷലക്ഷണം

൧൫ പ്രശാന്തദോഷം പ്രകൃതിസ്ഥധാതു-
മന്നാഭികാംക്ഷം സമമൂത്രവിട്കം
പ്രസന്നവർണ്ണേന്ദ്രിയചിത്തചേഷ്ടം
വൈദ്യോവഗച്ഛേദവിഷം മനുഷ്യം.

[illegible] കോപം [illegible] അവയുടെ സ്വഭാവ[illegible] ശരിയായിട്ടു [illegible], വർണ്ണത്തിനും ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും മനസ്സിനും പ്രവൃത്തിക്കും പ്രസന്നതയുണ്ടാക [illegible] ഇവക ലക്ഷണങ്ങൾ [illegible] എന്നു വിചാരിക്കണം

൧൬. ദർശനസ്പർശനപ്രശ്നൈഃ പരീക്ഷാത്രിവിധാമതാ
വയോവർണ്ണശരീരാണാ മിന്ദ്രിയാണാഞ്ച ദർശനാൽ.

ദർശനം സ്പർശനം പ്രശ്നം [illegible] മൂന്നുവിധം പരീക്ഷയുണ്ട് വയസ്സു വർണ്ണം ശരീ[illegible] ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ ഇവയും [illegible]

ഇതി കേശവദേശികകൃതൌ സാരചന്ദ്രികാഖ്യായാം
മാധവനിദാനവ്യാഖ്യായാം വിഷനിദാനം

സമാപ്തം.

രോഗസംഗ്രഹം

---

൧. ജ്വരോതിസാരോ ഗ്രഹണീ ചാർശോജീർണ്ണവിഷൂചികാ
ഹ്യലസശ്ചവിലംബീച കൃമിരുക്പാണ്ഡുകാമിലാഃ

൨. ഹലീമകം രക്തപിത്തം രാജയക്ഷ്മോരക്ഷതഃ
കാസോഹിക്കാഃ ശ്വാസശ്ച സ്വരഭേദസ്ത്വരോചകഃ

൩. ഛർദ്ദിസ്തൃഷ്ണാ ച മൂർച്ഛാദ്യാ രോഗാഃ പാനാത്യയാദയഃ
ദാഹോന്മാദസ്ത്വപസ്മാരോ പസ്മാരശ്ചാനിലാമയാഃ

൪. വാതരക്തമൂരുസ്തംഭം ആമവാതാഖ്യശൂലതഃ
പക്തിശൂലമുദാവർത്താനാഹഗുന്മാഃ

൫. ഹൃദ്രോഗോ മൂത്രകൃച്ഛ്രഞ്ച മൂത്രാഘാതസ്തഥാശ്മരീ
പ്രമേഹോ മധുമേഹശ്ച പിടകാശ്ച പ്രമേഹജാഃ

൬. മേദോദരഞ്ച ശോഥശ്ച വൃദ്ധിശ്ച ഗലഗണ്ഡകഃ
ഗണ്ഡമാലാപചീഗ്രന്ഥി അർബ്ബുദശ്ലീപദന്തഥാ

൭. വിദ്രധിർവ്രണശോഥശ്ച സദ്യോവ്രണഭഗന്ദരാദികേ
ഉപദംശശ്ച ശൂകദോഷസ്തു കുഷ്ഠാമയാ

൮. ശീതപിത്തമുദർദ്ദശ്ച കോഠശ്ചൈവാമ്ലപിത്തകം
വിസർപ്പശ്ചസവിസ്ഫോടഃ സ്നായുരോഗോമസൂരികാ

൯. ക്ഷുദ്രാസ്യകർണ്ണനാസാക്ഷി ശിരഃസ്ത്രീബാലകാമയാഃ
വിഷഞ്ചേത്യാമയൈരുക്തോ ഗദാനാമിതി സംഗ്രഹഃ.

ജ്വരം അതിസാരം ഗ്രഹണി അർശസ്സു അജീർണ്ണം വിഷൂചിക അലസകം വിലംബി കൃമിരോഗം പാണ്ഡുരോഗം കാമില ഹലീമകം രക്തപിത്തം രാജയക്ഷ്മാവു് ഉരഃക്ഷതം കാസം ഹിക്കാ ശ്വാസം സ്വരഭേദം അരോചകം ഛർദ്ദി തൃഷ്ണ മൂർച്ഛമദമെന്നിവ പാനാത്യയം പരമദം പാനാജീർണ്ണം പാനവിഭ്രമം ദാഹം ഉന്മാദം ഭൂതോന്മാദം അപസ്മാരം വാതവ്യാധി വാതരക്തം ഊരുസ്തംഭം ആമവാതം ശൂലരോഗം പരിണാമശൂലം അന്നദ്രവശൂലം ഉദാവർത്തം ആനാഹം ഗുന്മരോഗം ഹൃദ്രോഗം മൂത്രകൃച്ഛ്രം മൂത്രാഘാതം അശ്മരി പ്രമേഹം മധുമേഹം പ്രമേഹപിടക മേദോരോഗം ഉദരം ശോഫം വൃദ്ധി ഗളഗണ്ഡം ഗണ്ഡമാല അപചി ഗ്രന്ഥി അർബ്ബുദം ശ്ലീപദം വിദ്രധി വ്രണശോഥം ശാരീരവ്രണം സദ്യോവ്രണം ഭഗന്ദരം നാഡീവ്രണം ഉപദംശം ശൂകദോഷം കുഷ്ഠം ശീതപിത്തം ഉദർദ്ദം കോഠം അമ്ലപിത്തം വിസർപ്പം വിസ്ഫോടം മസൂരിക ക്ഷുദ്രരോഗം മുഖരോഗം കർണ്ണരോഗം നാസാരോഗം അക്ഷിരോഗം ശിരോരോഗം സ്ത്രീരോഗം ബാലരോഗം വിഷം ഇങ്ങിനെ രോഗസംഗ്രഹം പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു

മാധവനിദാനം സമാപ്തം.

കേരളസാഹിത്യ
അക്കാദമി